

MIKSZÁTH KÁLMÁN
ÖSSZES MŰVEI 81.

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTI
REJTŐ ISTVÁN

81. KÖTET

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XXXI.

1892. január—1892. december



1988

MIKSZÁTH KÁLMÁN

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XXXI.

1892. január – 1892. december



1988

Sajtó alá rendezte:
PÉTERVÁRINÉ ERDEY-GRÚZ HELGA
és
REJTŐ ISTVÁN

Lektorálta:
MÉREI GYULA



170663 II

Sorozat ISBN 963 05 0152 X
Kötet ISBN 963 05 4668 X

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1988

Printed in Hungary

CIKKEK, TÁRCÁK

A MINISZTERELNÖKNÉL

Kevéssel 10 óra után megindultak a fogatok Budára a miniszterelnöki palota felé. Szép derült téli nap volt. A képviselők leeresztették a hintók üvegtábláit, s úgy szítták be a csípős hegyi levegőt. A kígyózó kocsisort már a Lánchídon keresztezte egy másik kocsikígyó. Kócsagos, mentés magyar alakokkal. Ezek a nemes városi urak, akik már elvégezték a gratulációkat odafönt.

A palota udvara csakhamar megtelt fogatokkal, s a lépcsőház, hol a fehér asszonyszobor áll olvasóval a nyakában, benépesült ismerős képviselői arcokkal.

Ott volt a Ház majd minden tagja (akit az influenza a lábáról le nem vett), majdnem egészben megtelt a palota nagy díszterme, mely Tisza idejében piros bíborral és piros selyem drapériákkal volt díszítve, most pedig bágyadt zöld színekben úszik sokkal ízlésesebben; az arany kopjákra feltűzött olív zöld függönyök alatt, itt is, ott is közéletünk jelesei bújnak össze és csevegnek.

Vidám hangulat ömlik el szerte. Pedig sokan vannak itt utoljára, és nem fogják többé látni ezeket az aranyos mitológia alakokat a falakon.

Az országgyűlés utolsó napjait éli. Szétmennek a mame-luk hadak a küzdelem mezőire, s nem egynek ott marad a foga. Vissza nem tér többé a vezérhez.

Zsibongnak, rajzanak a csoportok, hallik itt is, ott is: Boldog újévet, Pista bácsi, boldog újévet, Laci öcsém! Csak néha vegyül közbe egy bús akkord: »Hát a kerület mit csinál?«

Míg a jó kívánatok kölcsönösen kicseréltetnek, azalatt minden szem a lakosztály bal szárnyas ajtójára van szegezve:

omnan lép ki a kormány. Bokross kezében tartja a pergament-tokorcset (melyre szép beszéde van ráírva), Falk, a nap másik szerepvívője, borús homlokkal vegyül el a csoportok közé. Ma fog beszélni, ki tudja hányadszor — az elnökhöz. Örökké egy téma, egy elnök, csak a beszéd volt mindig más. A beszéd most is más. De az elnök utoljára ugyanaz.

A hervadás, az elmúlás nyomasztó gondolatai nehezednek az elmékre. Ott ül az egyik szögletben Ivánka Imre, szép öreg feje még ott fehérlik képviselőtársai közt — de már olyan főrendiforma tartása van. Az öregekből csak Urbanovszky tartja magát. Ő most is ott rázza fejét. Tisza Kálmán nincs itt. Jókai influenzában fekszik.

De ím megnyílnak az ajtók, belép a miniszterelnök társaival, fölharsog a zajos, lelkesült éljenzés. A szemek hirtelen átfutják, milyen színben van a kabinet? Mind vidám, egészséges, csak a legfiatalabbat, Wekerlét gázolta le az orosz nátha.

Kettesbe állnak a képviselők. S Bokross megkezdi szép beszédét . . .

De ami most következik — arra már mindenre a vezércikkíró teszi rá a kezét.

A VÁLASZTÁSOK

A jövő Ház képét máris ki lehet venni. A pártok aránya körülbelül a régi marad, legfeljebb a függetlenségi párt nyerhet egy-két kerületet. A nemzetiek csalódnak, mint ahogy örökké csalódtak.

Érdekes, érdekfeszítő küzdelmekre alig van kilátás a választásoknál. A nagyobb státusférfiak úgy vannak elhelyezve, hogy elbukásuk kizártnak tekinthető. Apponyi ellenfél nélkül áll Jászberényben, Szapáry egyhangúlag lesz meg Temesváron, Tisza Kálmán meg se támadható Nagyváradon, Tisza Lajos gróf ellen Szegeden csak juksz-számba mehet valamely ellenjelölés. Szilágyi kétségtelen Pozsonyban, Győr és Pécs biztos Barossnak. A miniszterek és államtitkárok szénája

mindenütt rendben van, már Pápa sem makrancos többé. Jókai meg lesz Komáromban. Nagy szégyen volna Komáromra az ellenkező. Falk ügye jól áll Aradon, mert Müller úr nem futna különben falusi kerület után. Ugron meg lesz Kecske-méten, Helfy bizonyos Szegvárott, Eötvöst még ki nem ösmerték a kőrösiek: megválasztják. Irányinak nem állítanak ellenjelöltet — pedig őt már meglehetősen megunták választói. De Irányiért kár volna. Ez a kormánypárt nézete. Kívánatosabb vezér képzelhetetlen, s szívesen hagyják győzni az öregurat.

Maga a főváros se csigáztatja föl az érdeklődést magasra. Ki lehet találni az eredményt úgyszólván mindenütt. Csata csak a Belvárosban van, és a Terézvárosban lehet némi huza-vona, ha az Eötvös-féle frakció le nem csillapszik. Az egyik résznek gróf nem kell, a másik résznek polgár nem kell. Ha minden párt enged valamit, meg lehetne állapodni egy báróban.

A vezérek és jelentékenyebb képviselők megválasztása biztos lévén, alig van a megindult választási kampányban olyan pont, ahová nagyobb mértékben tapadna a közkíváncsiság. Az apró emberek bejövetele és kimaradása észrevétel nélkül történik. A közlegények eleste csak numerice jeleztetik.

A közkíváncsiság tehát csak morzsákból él. Bejön-e vajon Károlyi Gábor? Nem-e marad ki Horánszky? Mit tudtak ugyan csinálni Erdélyben Horváth Gyula és Bethlen Gábor? Igazán behozza-e a nemzeti párt Csemegit?

A mulatságos szituációk is ritkák, amik pedig bőven teremnek ilyenkor. Egy ilyen, hogy Komjáthy Béla a sógora, Uray függetlenségi ellen lépett föl, s most elkeseredetten verekszik a két sógor. Mind a kettő jó szónok, józan és jómódú ember. A harc tehát egyenlő.

Keletkezett pedig egy kis diskurzusból a képviselőház folyosóján.

- Hogy állasz a kerületben, sógor?
- Szilárdan, mint a Sion — felelé Uray.
- Nem lesz ellenjelölted?

Uray fölnevetett.

— Ellenjelölt, hahaha. Nem ösmerek olyan bolond embert.

- Hátha én megösmertetlek eggyel — szólt mosolyogva

Komjáthy. — Van szerencsém magamat bemutatni: Komjáthy Béla.

— Ugyan eredj. Te csak zsellér vagy ott az asszony révén, tíz szavazatot se kapnál.

— Mit? Tíz szavazatot se? — szólt Komjáthy sértődve.

— Hát azért is megmutatom, hogy megbuktatlak.

— No, azt szeretném én látni. Kalapot emelek én akkor előtted.

Szóból szó lett, sok szóból megérlelt szándék, s most szemben lobognak a zászlóik a tiszaháti kerületben.

A jövő Ház, amennyire előre kivehető, tarkább lesz a szokottnál is. A grófok megszaporodnak benne, s alig lesz valami differencia közte és a főrendiház közt, csak az, hogy itt a fiatal grófok, ott meg az öreg grófok a túlnyomóak. A hét és kilencágú koronákra rakódik le a népbizodalom, mint ahogy a méhraj az odvas fákra gyülemlik legörömostebb. De ez még nem volna olyan baj, mint az a szomorú jelenség, hogy a kerületekben gyakran a vallás, s nem politikai elvek szerint csoportosulnak a tisztelt választók, s ha valamely párt egy-egy »hivatalos« jelöltet állít (ez a hivatalos jelölt elnevezés is most született meg, mindenek megbotránkozására), sűrűn jönnek a kérdezősködő telegrammok alulról »Katolikus-e? Kálvinista-e?« (A luteránusból nem kérnek.) A zsidó nem kívánatos, de néhol szükséges.

A jelöltségeken bizonyos erőszakoltság látszik. Különösen a nemzeti párton, mely fővárosi uszályhordozóit minden kombináció nélkül szórta szét az ország mappáján — persze mindenütt »nagy lelkesedéssel« lettek kijelölve, de olyanformán, mint a Punch műkedvelő énekese, ki így szólt a házi kisaszonyhoz: »Legyen olyan jó miss, kérje meg a mamáját, hogy az kérje meg a vendégeket, hogy azok kérjenek föl engem, hogy énekeljek«.

De ez még semmi. Nagyobb, világraszólóbb dolgot találtak fel az »új kurucok« (mert bizonyosan rajtok szárad végképp Szilágyi Dezsőnek a gúnyos jelzője). Míg lapjaik csipkedik Szapáryt, amiért budai palotájában mondta el a programbeszédet választóinak, e fűrfangos »szabadságharcosok« kitalálták ezalatt, hogy per prokúra is lehet programbeszédet tartani.

A fejedelmek a középkorban megbíztak valakit, hogy helyettük házasodjék meg, illetőleg tegye le az oltárnál az esküt a menyasszonynak. Károlyi Sándor gróf ez ősi motívumból jött rá, hogy más által tartasson a saját nevében programbeszédet. S mint a Károlyi István gr. fekete selyem sapkája megteremtette a Házban a divatot, a per prokúra programbeszéd is ragadós; immár Horánszky Nándor is dr. Bónis dési ügyvéddel tartatta programbeszédét Láposon. Mint hírlík azonban a választók is per prokúra a szavazattal nem bíró suhancok által hallgattatták meg.

Így nyomódnak ki lassan-lassan csodálatos politikai divatok. Még egy ugrás, s ott leszünk, hogy a lusta jelölt egyszerűen megfogadja Eötvös Károlyt, hogy menjen le helyette s tartson programbeszédet, itt nemzeti pártit, ott kormánypártit, amint a jelölt pártállása kívánja.

Ezt hozza a Fin de Siècle! S mire nem lesznek többé jó kerületek, akkorra már nem lesznek rossz szónokok sem. Denique, mundus se expediet.

TISZA KÁLMÁN ÉS AZ INTERJÚ

Sokszor hangzik klubokban, kávéházakban és mindenütt, ahol két-három ember ül s tereferét folytat az ország dolgairól, az ellenzéki lapok által fölvert ködben:

— Ugyan mit szól ezekhez Tisza?

Gravamen mindég van (hiszen magyarok vagyunk) s ha panaszkodni való akad, találgatni való is kerül a csendes kapucineres csészék és vidám csengésű borospoharak mellé. Így lesz, úgy lesz. De mit szól vajon mindezekhez Tisza?

Mint Angliában Gladstone, épp az a nagy öregember ő minálunk, akit a politikusok és a politikai fecsegők mindig ott látnak vagy a kapu előtt állva, vagy a hátulsó ajtónál lesben. Mint a legendák ősalakja tesz, mozog, csinál valamit örökké, az ő keze szövi az eseményeket, csak a fonalat kell a fantáziánkkal meglelni s ha rá nem találtunk, úgyis ott lesz az bizonyosan valahol, csakhogy láthatatlanul.

Pedig hát semmit se csinál a nagy öregember. — Mikor nála volt a hatalom gyepelője, úgy látszott, mintha sohasem eshetnék ki a kezéből s most, hogy nincs kezében a gyepelő, semmi sem mutatja, hogy valaha nála volt.

Úl csendesen a folyosón vagy tarokkozik a klubban; valóságos pszichológiai rejtély az ő szerény viselkedése. Anyyira szakított a hatalommal, hogy rá sem néz többé.

A történelemben nincs erre példa bizonyos, s szinte nem lehet rossz néven venni a tulajgatóknak, ha minduntalan Tiszával foglalkoznak. Mert az ember gyengeségek összetétele. Honnan volna tehát Tiszának több ereje, mint a történelmi alakok egész légiójának?

A Jézus tudja! mondhatjuk Janicsáryval. Csodának csoda, de a csoda megvan. Mert az öreg Deák is meg tudott maradni egyszerű képviselőnek, de ő minduntalan megrázta magát s úgy a suba alatt valóságos zsarnoki hatalmat gyakorolt —, míg Tisza Kálmán valóban a legszerényebb párttag, aki semmit se vár, semmit se igényel; akaratot nem nyilvánít, még a véleményét is nagy nehezen lehet kivenni. A híres debatter még ha megszólal is, úgy tud beszélni, hogy az bizvást beillik hallgatásnak.

Kívált meg vannak vele akadva az interjúvolók. Egy ilyen esetet akarunk reprodukálni.

A választások előtti napokban éppen aznap, mikor a nagyváradi küldöttség járt fönt a klubban, hogy a jelöltséget följajánlja, Sturm Albert, a Pester Lloyd derék munkatársa igyekezett belőle kihámozni valamit a reggeli lap számára. Éppen a tarokknál csípte meg Tiszát.

Sturm: Itt volt excellenciádnál a nagyváradi küldöttség?

Tisza: Igen.

Sturm (a ceruzáját hegyezve): Sokan voltak?

Tisza (a kártyákat keverve): Bizony voltak egynehányan.

Sturm: És kik voltak?

Tisza (vontatva): Körülbelül mind itt voltak az ismerősök.

Sturm: Voltak beszédek?

Tisza: Azzal jár az.

Sturm: És mit beszéltek?

Tisza (dicsekedőn): Nagyon okosan beszéltek.

Sturm (lázás türelmetlenséggel): S excellenciád mit felelt?

Tisza: Amit ilyenkor szokás.

Sturm: Rövid beszédet méltóztatott mondani?

Tisza (élénken): Lehetett volna hosszabb is.

Sturm: Tehát nem volt hosszú?

Tisza (elgondolkozva): Lehetett volna rövidebb is.

Így folyt az interjú véges-végig, Tisza a legelőzékenyebb, legnyájasabb hangon felelgetett, s még tovább is folyt volna az áldásos párbeszéd, ha a partnerek egyike, éppen esorok írója, a közügy (már ti. a tarokk) érdekében oda nem szól Sturmhoz:

— Ugyan hagyja őexcellenciáját osztani, kedves kolléga. Mit akar még? Hiszen teljesen informálva van már.

* * *

Ez a kis történetke legyen a felelet azoknak, akik minden felmerülő ügynél nagy kedvteléssel vélik tudni és hirdetik, hogy mit szól ehhez Tisza Kálmán. Bolond kombinációk ezek!

Nincs még az a harapófogó megcsinálva a lakatosműhelyekben, tisztelt olvasók, amivel Tisza Kálmánból idő előtt ki lehet venni valamit.

ÉHEZNEK A TÓTOK!

Beütött hozzájuk az inség! Hiszen csak a jó ismerősük látogatta meg.

De most az egyszer úgy, hogy nem tréfál, ott akar lakni egy darabig. Úgy jött be, haragosan, fenyegetőzve a tótok házába, a szegényes szalmaviskókba, hogy kiveri őket onnan a temetőkbe. Nincs mit enniük a tótoknak. Az éhség pedig hatalmas ellenfél. Az még eddig legyőzött mindenkit.

Hiszen egyebütt is vannak kellemetlen vendégek. A kevély Tisza megharagszik s leönti a dús rónát. A veres kakas repül, repül, és kiterjesztett izzó szárnyaival meglegyint egész városokat... A tenger ráül a vetésekre és azt mondja: Itt

ülök, ameddig nekem tetszik. A szép városi épületekből hamu lesz s a hamu azt mondja: »Ne keressétek, mi voltam.«

De a föld az édes anya, amelyiknek szíve is van (mert ha nem volna, nem nőhetnének belőle virágok), az nem haragszik meg a többi gyerekeire, ilyen nagyon; hiszen szeszélyes néha, az igaz, egyszer szűkebb markú, máskor pazarabb, de már azt csak a szegény tótokkal teszi meg, hogy elfelejti nekik meghozni a krumplit, meg a zabot. Hogy még az anya is tud ilyen kegyetlen lenni!

S óhosszújuk mindig rideg volt. Élelmüket nem hozza meg biztosan, mikor jó termés van se. Ha nem törnének fazekak a világon, ha nem vernék be a gyerekek az ablaktáblákat a falvakon, ha nem építenék azokat a nagy palotákat a városokban, hát az a kavicsos anyaföld ott a Fátrák alatt ugyan el nem tartaná az ő gyermekeit, azokat a széles kalapú, jó lelkű, szelíd Janókat és Gyurókat, azokat a piskóta lábú, hattýúnyakú Ancsákat és Marinkákat.

Amit a föld nem nyújt, a szegény tót ki tudja venni erőszakkal, szorgalommal, türelemmel egyebűn.

Az erdőtűl elkéri a vesszőket s azokból fon kosarakat, csinál seprőket, gallyakból szerszámokat, az öreg fákra nem is vágyik.

A madarak közül nem kell neki a sas, mint más hiú, kevély népfajnak, csak a fenyves madár; viszi a piacra, eladja.

A méhektől nem a mézet viszi el, azt elengedi másoknak, övé csak a viasz; kereskedik vele.

Szerény, igénytelen, kevéssel megelégszik, kevesebb az elégnél.

S ezt a keveset is megtagadta tőle az idén a föld, a három »arany cipó« mentén (így hívja a tótság a Tátrát, Mátrát, Fátrát), nincs betevő falatja a népnek. Egész családok, egész falvak vánszorognak, mint árnyak, vagy fekszenek az éhségtől elgyengűlve, piros csíkos kanavász dunyháikban, — akinek még megvan a dunyhája.

A gyermek elhaló hangon nyöszörgi:

— Mamuska, adjál kenyeret!

A szegény szűle szívzaggató hangon csitítja:

— Ne sírj, kis baglyocskám. Majd, lesz, majd lesz. Ne sírj, kis baglyocskám.

- Hol van az a kenyér?
- Majd le hagyítja az isten. Várj még egy kicsinykét.
- Mamicám, mamicám! Jaj, mindjárt meghalok. Hol van az apuskám?
- Az apuskád, túl van a tengeren, gyermekem; Amerikában. Arany fazekakat drótoz ott valahol. Mi mindent hoz neked!

Ezer és ezer szomorú jelenet tódul elénkbe a fantázia szemüvegén át. A napilapok minden sora, mely hírt hoz a felvidéki inségről, egy-egy szívet rázó képpé ugrik ki.

Ezeket a képeket nem szabad elnézni közönyösen.

Ha a tótokat cserben hagyta a legtermészetesebb patrónusok, a krumpli; ha megharagudott rájuk a föld, a mostoha anyjuk, és nem hozott nekik termést; ránk, testvéreikre, a magyarokra hárul a kötelesség.

Velünk voltak ezer év óta békességgel, jámborsággal, türelemmel, csendességgel. Sok jó tót csontokat hány fel az eke a csatamezőn. Csak Máté zászlói alatt a mi szabadságunkat drótozták. Ott voltak Mohácsnál. Ott verekedtek a Rákóczi táborában, ott dideregtek velünk negyvennyolcban »szénás lábbal« »szalmás lábbal«. Mindig velünk voltak és sohasem ellenünk a rossz napjainkban.

Most az ő rossz napjaikban nekünk is velük kell lennünk. Hiszen termett még elég aranykalászt a dús róna, jut nekik belőle. Az állam megteszi a magáét, de tegyék meg az egyesek is.

AZ ELNÖK EBÉDJE

A mai nagy vihar után kedélyes elnöki ebéd következett. Bánffy Dezső báró hús képviselőt hívott meg ebédre a Hungáriába — köztük ellenzékieket is, akiknek agyaráról pedig még szinte csorgott a »kikezdett« elnök vére.

A hangulat kítűnő volt. Bánffy Dezső báró a legszeretreméltóbb házigazda s derült, kedélyes modora egy perc alatt eltüntette azt a ráncot, amit még az ülésből hoztak el a homlokukon a honatyák.

Toasztok, anekdoták tarkán szállingóztak, igazi magyaros kedély ütött tanyát és az ellenzéki és kormánypárti keblek összedobbantak a zsarnok egyhangú éltetésében. (Mert ilyenek a mi zsarnokaink és jakobínusaink.)

A politika ki volt zárva, de becsapott azért hangjával, már mint magyarok közt nem is képzelhető másképp.

Az *elnök* a toasztok sorában éltette az ellenzék jelenlevő tagjait, azután kedélyes fordulattal Mikszáth Kálmánt, ki szintén jelen volt s vele együtt a sajtót.

— Azért éltetem — úgymond — Mikszáthot, mert nem tanultam meg félni, *csak a sajtótól*.

Balás Antal, Rezei Szilvius (igen szellemesen), valamint a jelen volt ellenzékiek: *Andredánszky, Isaak Dezső* uniszono az elnököt ünnepelték, úgy hogy Mikszáthnak, kit szintén szólásra provokáltak szomszédai, alig akadt mit dicsérni rajta. Hát évődött vele:

— A szabadelvű pártnak — mondá többek közt — az a politikája az elnökkel szemben, ami a huszáré volt az istennel szemben a csata előtt: ne segítsen se nekünk, se az ellen-ségnek, csak nézze, hogy mit csinálunk.

A poharak összekoccantak — és még sokszor ezután.

. . . Ilyen külseje van nálunk a csatatérnek gyilkos harcok után.

VÉGZETES KERÜLET

Tegnap egy társaságban, ahol egy angol is jelen volt, a keceli kerület képviselőjének, Eötvös Géának öngyilkossága is szóba került, és kisütötték, hogy az a kerület nem tartozik a szerencsésebbek közé és az, aki képviseli, könnyen kerülhet valami kellemetlenségbe. Földvály Gábor, aki előbb a kerületet képviselte, meghalt; Ábrányi Emil, aki utána képviselője lett, malőrös helyzetbe jutott, míg most Eötvös Géza agyonlőtte magát.

Nem lehetetlen tehát, hogy aki majd ezután képviseli, szintén nem fog kikerülni szárazon.

Erről a históriáról aztán mindenkinek eszébe jutott valami végzetes hely s e tárgyban indult meg a beszélgetés.

— Ismertem egy gyönyörű gazdag asszonyt — szólt egy úr —, aki végzetes feleség volt. Az első férje tengeri vihar alkalmával a vízbe fúlt; a második párbajban esett el; a harmadik mérget ivott és nagy kínok között halt meg; a negyediknek egy megőrült borbély elvágta a nyakát, míg az ötödik afölötti aggodalmában, hogy vele is ilyen valami történik meg, üldözési mániába esett s a toronyból ugrott le.

— És a szép asszony férjhez ment hatodszor is?

— Valószínűleg megtette volna, de nem akadt bátor, felvilágosodott férfi.

— Én — mondta egy másik úr — meg akartam venni egy kastélyt, amely évek óta elhagyatott, üres volt, amelyet potom áron kínáltak, mert senkinek sem kellett. Nem kellett pedig azért, mert annak minden tulajdonosa erőszakos halállal halt meg, legkésőbb egy év elmúltával a kastély megvásárlása után. Ily körülmények között természetesen én sem vásároltam meg, amint nem is vette meg senki. Ma is üres, elhagyatottan áll és még mindig eladó.

Ekkor egy víg kedélyű politikus vette át a szót, mondván:

— Lehet, hogy az emberek a végzetes asszonyokat nem veszik nőül, és a végzetszerű kastélyokat még potom áron sem vásárolják meg, de annyi bizonyos, hogy ez az aggodalom és babonáság a kerületekre nem terjed ki. Fogadni mernék bármily összegbe, hogyha Magyarországon volna most olyan választókerület, amelynek képviselőivel gyors egymásutánban történt volna meg mindaz, ami a szép asszony férjével és kastély tulajdonosaival megesett: az a kerület nem maradna üresen.

— Kérdés — jegyezte meg az angol.

— Sőt többet mondok. Ha a mandátumát sorsolás útján adnák és erre vonatkozó sorsjegyet mindenki ingyen kapna: akkor Magyarország minden választható polgára törné magát ilyen sorsjegy után.

Az angol elképedt és ezt kérdezte:

— Óhó! Hát Magyarországon *mindenki* felvilágosodott s babonamentes?

— Az nem — hangzott a válasz —, hanem Magyarországon — *mindenki képviselő akarna lenni.*

TALÁLKOZÁS

A napokban a magyar államvasút egyik kocsijában két képviselő került össze. Az idősebbik, aki nem ismert rá útitársára, gyanúsán nézegette a szembenülő képviselőt.

— Olyan ismerősnek tetszik az öcsémuram arca — szólalt meg. — Nem járásbíró Trsztenán?

— Nem vagyok egyáltalán sehol járásbíró — felel amaz.

— No, akkor bizonyosan Pesten találkoztunk.

— Az meglehet, mert pesti vagyok.

— Megvan: a Petánovicsban láttam! Ugye odajár ebédelni?

— Sohasem voltam a Petánovicsban.

— Hm, ejnye . . . hát a Házba nem szokott járni?

— De szoktam néha.

Az idősebb képviselő nagy örömmel kiáltott föl:

— No, akkor ott láttam kedves öcsémuramat, mert én képviselő vagyok.

Az ifjabb képviselő pedig mosolyogva felel:

— Az bizony meglehet, hogy ott látott kedves bátyám, mert én is képviselő vagyok.

— Képviselő? Hadd nézzelek meg jobban. Hát persze, hogy az vagy! Nagyon jól ismerlek, csak a neved nem jut az eszembe. Hogy is hívnak?

— Mikszáth Kálmánnak.

— Mikszáth? No, nézd, csakugyan Mikszáth! Nagyon jól ismerem a nevedet, csak az arcod nem jutott mindjárt az eszembe!

A LYUKAS GARASOK

(Hazabeszélés)

Egy erdélyi lap berzenkedik ránk megint, ami nekem egyébiránt nagy dicsőség, ha Jókaival emleget; arról orál ugyanis az erdélyi lapocska (de mintha már egyebütt is hallottam volna ezt a szemrehányást), hogy minket az oláhok választottak meg stb.

Jókai, gondolom, már megfelelt ezekre az évődésekre a Házban is, de egy banketten bizonyosan, mert ott magam is jelen voltam, hallottam. Valóban nem elég ügyes macska az az erdélyi lap, hogy csak ilyen egeret tud fogni, olyan egeret, amit már más-más ellenzéki macskák is megfogtak, s amely inkább az illető macskát eszi meg.

De minthogy az igen tisztelt névtelen újságíró kollégának úgy látszik jól esnék, hogy én is szégyeneljem magamat egy kicsit, amiért az oláhok választottak meg, amit különben semmi kedvem megcselekedni, mert ennek az országnak nincsenek kitagadott fiai, nem lehet tehát szégyenletes honatyaság sem, de annyit mégis megteszek a kedvéért, hogy némelyekben el-lent mondok neki. Tagadom ugyanis, hogy Fogaras városa oláh lenne, mikor éppen olyan jó intelligens magyar város, mint a többi, sőt annyiban különb, mert ennek minden lakosa páncélban lakik, örökös harcban, védelemben állva, nyelvét, magyarságát illetőleg. Hogy az alföldi ember magyar, az csak állapot, hogy a fogarasi ember magyar, az virtus.

Szilárdan áll »a fejedelemszöszvény« (így nevezték a régi krónikások, minthogy az erdélyi fejedelmek *tűpénz* gyanánt bírták Fogarast). Egy magyar szikla az oláh óceán közepén. Igaz, hogy a fogarasi magyarságot majorizálja számban a kerülethez tartozó oláh falvak választóközönsége — tehát oláh a kerület, de éppen mert én lettem megválasztva, mutatja, hogy a magyar minoritás az úr a fogarasi kerületben.

De nem igaz, amit a t. lap állít, hogy engem a kormány oktrojált rá az oláhokra, mert a kormánytól és a végrehajtó bizottságtól teljesen függetlenül maguk a fogarasi magyarok *kezdeményezték* jelöltségemet s az utolsó szál emberig állottak mellettem.

És legfőképpen a konzekvencia levonásban nincs igaza a t. lapnak, mely többi kormánypárti képviselőtársam ellen van kielezve azon okoskodás alapján, hogyha — úgymond — ilyen erőszakos módon (ámbar én nem látom azt az erőszakot sehol) jutott be a Házba a két népszerű író — el lehet képzelni, hogy hát a többi népszerűtlen mameluk mi módon »sántikált« be a törvényhozásba?

Itt van a nagy tévedés. A derék cikkíró elárulta magát, hogy még nagyon fiatal ember, aki sokat megfordult beszélgetet

olvasó kisasszonykák körében, s azt hiszi, hogy mi írók valami nagyon *könnyű emberek* vagyunk a követválasztásoknál.

Tisztelet Jókainak, ő kivétel; nem ő róla beszélek, de mi többiek inkább rossz jelöltek vagyunk.

Az írói név, az úgynevezett nimbusz, az semmi ilyenkor. Az én korteseim például Ilyefalván annak idején azzal csináltak a hangulatot a népnél:

— Nem afféle író ám ez atyafiak, aki holmi meséket komponál, hogy azt ne higyjék valahogy kegyelmetek. Hanem olyan író, aki szétüt a tollával jobbra is, balra is, ahogy az Igazság lökdösi a könyökét.

Valahányszor azt mondják nekem a laikusok: »könnyű neked, jól csengő neved van, téged akárhol megválasztanak« — mindig eszembe jut az én lyukas kétgarasosom, amit az óraláncomon hordok. Már látom, hogy el kell mondanom előbb-utóbb a történetét a gyengébbek okulására.

Mikor kicsi bagoly diák voltam, járt Selmechányán egy nagy lövő, olyan Carwell vagy Ira-Pain kaliberű, aki ott a réten produkálta a mesteri lövéseit.

Többi közt én is felhajtottam neki a levegőbe egy réz kétgarasost.

Rálőtt, eltalálta s kilyukasztotta.

Odarohantam nagy lelkesedve a garasomhoz és fölemeltem, hogy mint érdekes holmit őrizzem ezentúl.

Egy apró termetű zsidó utánam futott, megnézte a garast és így szólt jóakaratólag:

— Adok érte egy újat!

— No hallja — mondom fölháborodással —, maga a legszemtelenebb ember a világon!

— Hát adok érte egy hatost.

— Száz forintért sem adom.

Azóta aztán ott hordtam a garasomat a láncomon — azért nem mondom óraláncomon, mert óra csak ritkán volt rajta. Nagy becsben tartottam, mindenkinek eldicsekedtem vele, mindenki megnézte, némelyik megbámulta, s egyetlenegy ember sem akadt, aki ne mondta volna:

— Érdekes garas! Becses garas! Sokat ér!

Egyszer aztán az történt a becses garassal, hogy utolsó-nak maradt és ki akart menni a világba.

Elküldtem a takarítónémtől a kofához, hogy adjon érte két zsemlyét. Mert két zsemlyét ért meg, míg érdekes garas nem lett.

A kofa visszaüzente:

— A garas el van rontva!

Az az ötletük támadt diákpajtásaimnak, hogy küldjük el az antikváriusnak, hátha megveszi.

Az antikvárius vállalt vont.

— A garas valóban ritkaság. Sokat is ér. De csak olyan embernek, akinek bogara van az effélékre. Ha egy ilyen emberrel együtt és egyszerre hozza el boltomba, megveszem.

* * *

Körülbelül ilyen érdekes garasok vagyunk mi író emberek, a magunk perifériájában, de ha a fórumra kell kimenünk, ahol már forintosok is vannak forgalomban, ott senki sem ad a mi úgynevezett »sikereinkre« semmit, sőt ott még az újdonság garasok is többet érnek, mert még nincsenek megkopva és kilyukasztva. Hanem azért a gáncs éppen nem illet meg bennünket. Ez csak egy szimptóma s nem igazság. Elég jó az nekünk, ha legalább az oláhoknak kellünk, hiszen mi csak a magyar kultúrát szolgáljuk és nem a magyar ferdeségeket. Csak egy maradhatna el, hogy az oláhoknak szemrehányást tegyenek az ellenzékiek mi miattunk, nekünk pedig az oláhjaink miatt — mert erre nincs szükség. Mikor az efféléket hallok vagy olvasom, mindig fülemben csendül a török világból a dobok akkoriban kitalált hangutánzása szavakban. Mintha az ellenzék egyre verné, keményen verné a hajdankori török dobot, amely így szólt: »Rontom, bontom Magyarországot«, míg a keresztény dob ekképp hangzott: »Isten tudja, hogy lesz, mint lesz«.

Isten tudja, hogy lesz, mint lesz — de úgy sohase legyen, hogy minket az oláh ellenségnek tartson, s hogy mi az oláhot szégyeneljük. Van még nekünk ennél egyéb dolgunk is idehaza.

A LEGNAGYOBB MAGYAR GAVALLÉR

Körülbelül nyolcvannégy év előtt a mácsai kastély urához, Csernovics Pál királyi tanácsoshoz és Délmagyarország egyik legnagyobb dinasztájához azzal állított be egy napon Arzén fia:

— Apám, házasodni akarok.

Az öreg Pál úr megsimogatta őszülő haját (már túl volt a hatvanon), s hanyagul morogta:

— Nem bánom.

Aztán hozzálátván a reggelijéhez, incidentaliter megkérdezte:

— És kit veszel el?

Arzén megnevezte imádottját, egy temesvári rác kisasszonyt.

— Nem ösmerem — mondá az öregúr — szép-é?

— Gyönyörű.

— Hát majd megnézem.

Másnap megindultak Temesvárra a fölséges négyes fogaton, mely előtt két lovas vágatott, s hátul két cifra tarsolyos huszár állt.

Beállítottak háztűznézőbe. A leány csakugyan csinos jelenség volt, magas júnói termet, nagy villogó fekete szemek.

Arzén hetykén súgta az öregnek az ebédnél:

— Nos, mit szólsz hozzá? Ugye tetszik?

— Annyira tetszik — felelte Pál úr kurtán —, hogy én veszem el helyetted.

S diktum-faktum, elvette. Arzén elbúsultan kivándorolt Oroszországba, hol nagy kegyence lett a cárnak, grófságot, uradalmakat kapott, és soha többé vissza nem tért, s holtáig a mostohaanyját szerette.

Ebből a késői házasságból született 1810-ben Péter gyerek, e tárca hőse, és a tegnapi nap halottja — egykor a legnagyobb magyar gavallér.

Már a 44-iki pozsonyi országgyűlésen ott van a ravasz Török Gáborral mint Arad megye követe. A »Croquis aus Ungarn« szellemes írója már ekkor följegyzi róla: »egy szép,

kikefélt dandy — akinek a kincsekből és a szívből több jutott mint ezer nagyurnak”.«

Már a pozsonyi országgyűlésen föltűnt roppant tékozlásával, nagy traktáival, ami örülség számba menne ma: de azon időkbén, midőn az Esterházyak s mások pénzszerzési jukszai mesés nimbuszal övezték őket, nagy virtus cselekedet számba ment az ilyesmi. A magyar nagylelkűség az effajta sületlenségekben szeretett nyilvánulni. Kunyhókban, palotákban regélték Esterházy mentegombjait (mindenikben egy óra ütött), Festetics húsz ezresét, melyeket fidibuszoknak fölvagdalva tett a gyertyatartók mellé, midőn vendégül látta Ferenc császárt. Hogy lőtt agyon Esterházy az angol lordtól megvásárolt drága lovat stb. Egész Széchenyiig ezek látszottak a nép szemében nagy dolgoknak. S ezekben excellált a jövedelmében fulladozó főnemesség. A dúsgazdagokat utánozták a kevésbé gazdagok s kicsiben majmolta a főnemességet a köznemesség. Folyt a pénzszerzés mindenféle s azt a közbámulat és tisztelet környezte.

Ezekben az időkbén ereszkedett szárnyra a Csernovics Péter neve is. Egy nagy vacsorát adott a dietai követeknek, s vacsora után kinyitván szekrényét, felszólítja vendégeit, hogy kártyázzanak.

— Amelyiteknek pedig elfogy a pénze, az innen vegyen. Van itt vagy százezer forint!

Folyt is a kártya egész reggelig s a szabadon hagyott százezer forintba sok kéz vájkált, — de mint Csernovics Péter maga jegyezi meg (e sorok írója előtt néhány éve Mehadiában), mindenki visszahozta a kikölcönzött pénzt. — Mi csoda jó világ lehetett még az!

Ez a vacsora mindjárt nevezetes emberré tette. Barátságát vetélkedve keresték a mágánások. S ő mind jobban elmerült a pazarló életbe.

Baró Sinánál tett látogatásakor egy ezrest nyomott az inas markába, aki a felsőkabátját feladta: »hadd tudja meg — úgymond — ez a pénzes görög, hogy egy igazi úr járt nála!« Komáromy Gyurival amaz idők legköltekezőbb dandyjával legénykedének együtt s ezer meg ezer adoma maradt fenn, azon sok nobilis stikliről, amelyet elkövettek, s arról a csodálatra méltó könnyűvérűségről, amellyel nem csak va-

gyonukkal, de életükkel is bántak egy-egy szeszélyes ötlet miatt.

Lapunk tegnapi száma méltányolta Csernovics életének komolyabb részét, s ő ennyiben dicséretesen elüt pazarló szibarita pajtásaitól, hogy roppant vagyonának elköltése mellett, még okos dolgokra is ráért. Komáromy a léhább Józsa Gyuri féle iskolához tartozik, csakhogy finomabb, előkelőbb genre-ben. Csernovics, mihelyt kiszabadul a víg cimborák gárdájából, amellett, hogy mindig megmarad egy modern Luculusnak, legott a magyar közélet egyik oszlopává válik; ma Komáromy Gyurival költ el ötezer forintot egy ostobaságra, holnap már Fáy András szavára színházat szubvencionál egész színész truppokat új ruhába öltöztet.

Kossuth Lajos, mikor fogságából kiszabadult, Csernovics Pétert kereste fel, ki akkor az aradcsanádi dús kincstári uradalmakat vette ki haszonbérbe, *két huszasával holdját*, mégpedig azért vette ki, hogy e bérlettel elüsse Wodiáneréket, kik albérletekkel rengeteg pénzt csináltak magoknak a szegény nép rovására. Csernovics meg akarta szabadítani a népet a piócáktól s kivette a földeket. Ennek a hírére jött hozzá Kossuth.

— Te Péter — mondá. — Én már belefáradtam a politikába. Abbahagyom. Arra gondoltam, hogyha egy jó bérletet adnál azokból a földekből, van még nekem és a feleségemnek egy pár ezer forintunk az instruálásra.

Csernovics Péter ránézett csodálkozva.

— Aztán mit csinálnál te ott?

— Gazdálkodnék és élnék csendesen a fáim és a hízó sertéseim közt.

— Komoly elhatározásod ez?

— Az.

— Hát nem lesz belőle semmi — pattant fel Csernovics.

— Nem leszél farmer. Nem adok egy félholdat se, punctum.

— Majd kapok máshol — szólt Kossuth.

— Mindent én veszek ki bérbe az orrod előtt. Neked a közügyekkel kell foglalkoznod. Rád nagy kötelességek várnak.

— De hát hol kezdjem?

— Csinálj egyelőre egy újságot.

— Ahhoz sok pénz kell.

— Az van nekem.

S így indult meg Csernovics buzdítására és támogatásával a »Pesti Hírlap«. A lapocska is, a szerkesztője is szépen kinötte magát idővel.

S a hatalmas miniszter és Magyarország kormányzója később se dicsekedhetett hívebb emberrel, mint aminő Csernovics Péter maradt, ki mint Temes főispánja, később pedig a szerb lázadás idején, a szerbek lakta megyék teljhatalmú királyi biztosa, egész odaadással szolgálta a magyar ügyet még saját véreivel szemben is. A forradalmi szervezkedésben élénk részt vett tárcájával és személyével, a harc végnapjaiban pedig ő volt a menekülők leghívebb támogatója. De eközben mindig megmaradt grand seigneurnek. Degré Alajos bátyánk beszéli, hogy egyszer futólag találkozván véle, egy angol kancajára azt mondta: »Oh be remek állat«. Mire délután hazaért már ott volt az istállójában. Csernovics ajándékba küldte neki.

A forradalom után nagy összeköttetései miatt megmenekedett a haláltól és a fogságtól. Haynau listáján pedig rajta volt. Később maga Haynau mondta neki egy vasúti találkozásnál: »Kerestettem magamnak annak idején, mert egy főispánra lett volna még guszthusom; ezekből egyet se volt alkalmam felakasztani« — tette hozzá sajnálkozva.

Később azonban Damjanich holttestének fölásatása miatt, kit ellopott sírjából s saját birtokán temettetett el, mégis rövid fogságba került. De e fogság mégis végzetes volt ránézve, mert a Csernovics családot egy óriási majorátus illette meg Oroszországban; de mert orosz honosnak kellett volna lennie az illetőnek, aki elfoglalja, az a föltétel járt vele, az öreg Csernovics Pál, midőn megnyílt az öröklés, figyelmen kívül hagyta azt. »Ő nem lesz orosz — mondogatta — egész Szentpéterváráért sem«. És fiának se engedte azt elfoglalni, hiába érvelgetett az, hogy: »hiszen magyarok közt lehetne azzal a jövedelemmel sok jót tenni«.

Harminc év volt az elévülési idő; Péter atyja halála után váltig készült elfoglalni a majorátust, de az idő telt, egyre telt, jöttek aztán közbe az érdekesítő mozgalmak, Csernovics hétről-hétre halogatta az oroszországi utat, míg végre a lejárt harminc esztendő utolsó napja a börtönben találta. Rövid ideig ült, kiszabadult, de a majorátus odaveszett örök-

re. Még vitte a pört érte az ország legnagyobb ügyvédjével, Csemegi Károllyal, de hasztalan — az elévülés beálltát ki-mondták a törvényszékek.

Az ötvenes években elől járt összes mozgalmainkban, pedig már akkor rapid szegényedett, de nagyúri hajlamaiból semmit se veszített. Egyszer br. Wenckheim Bélával együtt utazott Bécsbe. Egy vendéglőbe szoktak volt szállni. Wenckheim kérdezte, sürgönyözött-e szobáért.

— Igen, rendeltem lakást és a szokott fiákeremet is oda-táviratoztam az indóházba.

— No, én nem sürgönyöztem szobáért; elfelejtettem, pe-dig nagyon bosszantana, ha nem kapnék, mert a szokás rabja vagyok.

— Hát ellakhatsz velem.

— No, azt meg éppen nem; a világért se. Megszoktam az ilyenben a komfort.

Odaérnek a vendéglőbe, hát csakugyan nem volt szoba a bárónak.

— Látod, hogy kénytelen vagy elfogadni a vendégszerete-temet.

— Jó, jó — szólta Wenckheim bosszankodva —, de talán nézzük meg előbb a szobát, hogy elfér-e még egy ágy benne?

— Hát hogyan férne, hiszen nem egy szoba.

— Mit? — szólta felvidulva Wenckheim. — Hát te két szobát rendeltél?

— Kilencet — felelte Csernovics.

— Ugyan, ugyan! De hát minek?

— Hogy komótosan legyek.

S valóban midőn benyitottak, kilenc egymásba nyíló te-rem úszott vakító fényárban a véges-végig meggyújtott csil-lároktól.

Sok mindenféle mondák maradtak fenn híres karszékéről, mely ha a hölgyeket beleültette, lecsukódott s fogságba ej-tette őket. Még többet mesélnek hazard játékairól, midőn Ma-csát egy blattrá tette fel, a Komáromy Gyuri egyik uradalmá-val szemben, de a legérdekesebb ezek közt szinte példabe-széddé vált a »most gyere Kornya!«

Kornya uram aradi jó módú polgárral játszott egyszer ferblit s Kornya uram éppen nem volt valami nagy gentleman,

s midőn egy ízben olyan kártyája jött, amelyből, mint ahogy a játékosok szokták mondani a föltétlenül nyerő kártyára, ellenfele gyomrába látott, egy cseppet se kímélte Csernovicsot, s bár aránylag kicsibe ment a játék, a derék polgár azt gondolta magában, itt az ideje megfogni a szerencsét s amennyi pénz volt a tárcájában, mind *visszahítt*a az ellenfélnek. Sőt kapzsisága annyira ment, hogy a mellényzsebeit kikutatván, a bennük talált öt kemény tallért is a visszahítt bankócsomagra lökte pénzsóvár arccal.

Ez az öt tallér méregbe hozta Csernovicsot s bár látta, hogy ellenfelé a nyerő kártya, odaguberálta a kért néhány száz forintot és a tallérokat, aztán pedig a zsebébe nyúlt, s kiolvasott belőle harmincnyolc ezer forintot (amennyit Kornya uram életében se látott).

— Ezt még vissza! — mondá.

Kornya meghökkent. Csernovics pedig gúnyosan kiáltott rá:

— No, most gyere Kornya!

Kornyának természetesen annyi pénze nem volt. »Hozom« nyögte.

— Nem úgy, csak tedd ki, mert lelketlen vagy, mert meg akartál nyúzni, de most bűnhődni fogsz.

Kornya szabadkozott, rimánkodott, fenyegetőzött, követezte, hogy a kártyák pecsételtessenek le, míg ő valahonnan pénzt szerez — de Csernovics, a mindig nagylelkű Csernovics talán ez egyetlen egyszer, nem engedett, hanem a maga rosszabbik kártyájával behúzta a »zsinórt«.

Tudom, Kornya uram se kívánkozott többé nagyon partnerek után.

* * *

Ami fény volt, ami ragyogás volt, elmúlt. Eltűntek az uradalmak, a kincsek és az ifjúság. A hatalmas nábob elszegényedett. Az utolsó időkben elvonulva élt Aradon, persze azért jólétben, mert Laura leánya, Mocsonyiné gazdag évdíjat adott neki. De azért folyton grand seigneur maradt.

Még nem régen láttam a mehádiai fürdőben. Ide a fővárosba már nem jött fel soha: »Szegény ember vagyok én ahhoz« mondogatta. Egykori ragyogása színhelyét nem kereste fel többé. Az fájt volna neki.

De ott a szép, aranykupolás zsbongó nagy fürdőben, melyet a Cserna csörgő víze mos, ott még most is ő volt az első gavallér. A selyemszoknyák suhogása édesen csiklandozta most is a sok ezer ibolya letépőjét. Ott sürgött-forgott daliás alakjával; disztngvált öregúr, több, egy gyönyörű öreg szeladon. Járása ruganyos, mosolya kedves vidám, bókjai frissek, harmatosak, mint ama kinyíltott jácintok. Az előkelőség rezege szavain, mozdulatain.

— Ki az a feltűnő öregúr? — kérdezik az ismeretlenek.

— Csernovics Péter — mondják az öreg dámák, s bágyadt szemekben valami kevély fény jelenik meg. Hajdani fény.

— Csernovics bácsi — selypítik szeretettel a gyermekek, akiknek cukrot, játékot szokott venni.

— Ah, a Csernovics! — suttogják egymás közt a gigerlik. — Micsoda nadrrág barrátom, micsoda nadrrág, s hogy hajlik meg? Nézd milyen elegáns ívben megy a keze, mikor köszön. (A gigerlik nézik a »mintát«.)

S ha egy-egy vén táblabírótól kérdeztem volna, az lelkesedve feleli:

— Ez Csernovics, uram. Egy olyan magyar a szerbekből, aminő a magyarokból is alig telik.

Csernovics sohase változott — csak a viszonyai változtak. Nagyúr maradt örökké.

Egyszer a fürdői sétányon együtt bolyongtunk, mikor a postás pakétot hozott számára.

Felbontotta kíváncsian.

— Aha, a zsebkendők! — mondá.

— Párizsi bélyeg van a csomagon — jegyzém meg.

— Párizsból rendeltem.

— Oh be szépek! Mennyibe kerül egy tucat?

— Tizenkét forint darabja.

Ennek van vagy öt esztendeje. Már akkor nem volt semmije. De még mindig tizenkét forintos zsebkendővel verte le a port finom, formás lakkcipőjéről.

AZ ORSZÁG HALOTTJÁRÓL

Baross Gábor még aránylag fiatalember volt. Forradalmi gyerek; 1848-ban született, mégpedig Trencsénben, ahol búza és miniszter nemigen terem.

Egészen alul kezdte. Volt ügyvéd, megyei vicanótárius, még vidéki lapszerkesztő is. (A »Vágvölgyi Lap«-ot alapította.) 1875-ben az illava-puchoi kerület küldte föl az országgyűlésre s innen datálódik nyilvános szereplése.

Itt mindjárt feltűnt; nem ugyan szeretetre méltó modorával és az alkalmazkodó viseletével (pedig ez a legsimább út fölfelé), hanem ellenkezőleg. Sem simulékony nem volt, sem kedves. Mindjárt látszott rajta, hogy nem *udvarolni* jött ide, hanem dolgozni.

El lehet képzelni tehát, hogy a parlamentben micsoda kellemetlen jelenség volt.

Négyszögletes arca inkább mogorva volt, mint nyájas. Értelmes, kékes szemei szúróan szegződtek arra, akivel beszélt és a gúny is nem egyszer csillámlott föl bennök. Olajbarna arca széles ajkaival, erőt lehelő velős vonásaival és magasan előre dudorodó homlokcsontjaival, melyek alatt néha szinte elrejtöztek a szemek, fölötte markáns és speciális volt. A Házba lépő figyelmét azonnal megragadta. A t. házbeli élc pályája kezdetén »tót-szerecsennek« nevezte el, mert feje kissé hasonlított azokhoz a szerencsenfej-szivarszipkákhoz, amelyek a kirakatokban árultak. Később aztán, mikor Baross egyszerre, mint egy váratlanul előbukkanó titán, egyenesen a nagy Széchenyivel kezdett versenye kelni és lába nyomait világraszóló vívmányok és vállalatok jelezték, természetesen elnémult az élcelődés és a »tót-szerecsenből« *vasminiszter* lett.

De az is volt: vas, sőt acél. Magatartása mindig önérzetes, de sohasem dölyfös. Föllépése határozott. Egész alakja, marcialis termete, hatalmas feje, széles válla, egészséges temeperamentuma, mind erőre vallott. Esze pedig akár a láng. Gyorsan fölfogó, gyorsan megfontoló és azonnal ítélő.

Baross széles látókörét, gyors felfogását, már minisztersege előtt is jól ismerte a Ház. Mint képviselő roppant munkásságot fejtett ki sok irányban. Tagja volt a felirati bizott-

ságoknak, a közoktatásinak; jegyzősködött a delegációknál, a hadügyi albizottságnál s a jegyzői atillát is viselte. Mint előadó ritka átlátszósággal és vaslogikával referált. Volt is elég irigye az elején.

Mikor 1882-ben Hieronymi megvált a közlekedési államtitkárságtól s székét Baross foglalta el, egyszerre mintegy fanatizmussal vetette magát a munkára. Mindjárt azzal kezdte, hogy reggeltől késő estig ott ült a hivatalban és végezte a tennivalókat, ami fölött eléggé meg voltak botránkozva a fogalmazó urak.

A közlekedési minisztériumban az elmúlt éra alatt fől-szaporodtak, hogy könnyű szót használjunk: azok a bibircsók és pattanások, amikről az ember előre kitalálja, hogy valamikor seb lesz belőlük. Baross ezt azonnal észrevette s már rövid államtitkársága alatt is erősen kezdte használni a *vértisztító szereket*.

Mikor 1886 végén miniszterré lett, kineveztetését általan úgy tekintették, hogy Tisza megszűnt »neveket« keresni, hanem »férfiak« után néz. Ideje volt.

A kinevezést nagy meglepéssel fogadták. Egy kissé ugyan motoszkált az emberek fejében, hogy a volt vármegyei (még hozzá trencsényi) vicesótáriusra bízzák a legtöbb szakismeretet igénylő tárcát. De hamar megnyugodott a közvélemény. A szakértők tudták, hogy Baross nagy munkaerő, a kis dzsentri pedig örült, mert »két lovon járó« famíliából való ember került bele a bársonyszékbe. A demokrácia szintén meg volt elégedve, mert egy olyan karierről volt szó, melyet az értelmi erőnek és munkásságnak köszönhetett az új miniszter.

De hogy a volt trencsényi aljegyző olyan óriássá növi ki magát rövid idő alatt, szinte tüneményszerűen, ott a miniszteri székek félkörében, mint megtörtént, senki sem gondolta előre.

Csakhamar ő lett a Tisza-kabinet legnépszerűbb embere, s azóta egyre nőtt, egyre emelkedett az emberek becsülésében a Ház bármely oldaláról tekintve. Már az első büdzséje alatt teljes bizalom nyilatkozott iránta.

Többnyire simán folydogáltak az ő költségvetésének vitái. Szerették, becsülték minden párton, de meg sokkal csatákészebb volt, hogysesem jogtalanul merték volna csipkedni. Az

önérzet, mely hangján átrezgett, erőteljességet kölcsönzött egyéniségének s éppenséggel nem volt visszatetsző. A legturbulensebb elemek is elismeréssel és méltánylattal beszéltek róla. Még belügyminisztersége alatt is, pedig ez a legexponáltabb szék a miniszteri félkörben. Csak az osztrákok dühödtek meg rá olykor-olykor, de a dühösség árát mindig ők fizették meg.

Valamennyi büdzséje gyorsan, viharok nélkül folyt le, s valamennyi büdzséje alkalmával voltak ünnepélyes momentumok, melyekben a miniszter egy új nagy nemzeti vívmány alapjait rakta le. Beszédjébe csaknem mindig »általános helyeslést« szúrta a gyorsíró, s beszédjei elé csaknem mindig vára-kozással tekintett a Ház. És ebben ritkán csalódott.

Végre, hogy semmi se hiányozzék nagyságából, megérkeztek *ellenségei* is. Harc indult, és meddő gyűlölködés ellene és alkotásai ellen. De itt is, mint minden nagy ember életében bevált a régi igazság, hogy a valóban nagy államférfiaknak barátjai csak utat nyitnak, ellenben ellenségei teszik igazán nagygyá.

*

Baross Gábor hivatalbeli zsarnokságáról, makacsságáról és kíméletlenségeiről, főképpen a vasúti körökben egész legendák kerengtek. Ugyanolyan legendák, amelyek az erélyes és tevékeny államférfiakat, mint valami szűnyograj, körülveszik.

A szűnyogok tudvalevőleg csípős állatok, de elég nekik, ha az ember egy kis füstöt fúj közibük. Sajnos, hogy most a halál hideg lehellete oszlatja szét őket, holott nem sok idő kellett volna már és Baross végleges, bevált sikereinek verőfényében is szétoszlottak volna.

Csodálatos és hihetetlen dolgokat tudtak róla mesélni. Mint sújtott le egy-egy végkielégítési villáma egy hasonló, de ártatlan hivatalnok fejére, a másik helyett — tévedésből. Mikor pedig a miniszternek megmagyarázták, hogy tévedett, csak annyit válaszolt: »scripsi«.

Máskor meg a hivatalba későn bejáró és abból korán kijáró hivatalnokok kegyetlen megrendszabályozásáról meséltek. Azt is mondták, hogy főhivatalnokai (osztálytanácsosok, miniszteri tanácsosok) ha 5 perccel előbb kellett távozniuk,

a hátulsó kapun osontak ki, hogy az ellenőrző portás szemeit kikerüjék. (Persze nincs is ilyen hátulsó kapu a palotában.)

A legendák terjesztői ma igazságosak lehetnek emléke iránt.

Hogy szigorú, rendszerető, pontos és tevékeny államférfiú volt, az bizonyos. S másoktól annál inkább megkövetelte a hasonló szolgálati érényeket, mivel jól tudta, hogy Magyarországon a *munka* nem népszerű s a *kötelességek* felől még nincsenek befejezett fogalmaink. Azonban maga járt jó példával elől, s így is évek kellettek, amíg a minisztériumban azt a »rendet«, ami a munkához és a nagy föladatakhoz szükséges, meg bírta teremteni.

Ami pedig a vasúti szolgálatot illeti, talán a jövő igazságosabb lesz iránta, mint voltak azok, akikkel az ahhoz szükséges *fegyelem* igazi tartalmát meg tudta értetni, sokszor bizony nem filozófiai fejtegetésekkel, amelyeknek egyébként sem volt barátja — a vasúti szolgálatban.

*

Nagy tévedés különben azt hinni, hogy Baross jellemének alapvonásait a hajthatatlan szigor és önfejűség képezte.

Akik vele szolgálatalilag érintkeztek, nagyon jól ismerték tetterejét és hatalmas egyéniségét, de hogy a jobb érvek elől elzárkózott volna, azt nem állítják.

Gyakran megtörtént, hogy valamely már *aláírt* rendelkezése ellen aggodalmak merültek föl. Ha a rendelkezést jónak ismerte ezután is (és ez volt az eset legtöbbször), frázis és indoklás nélkül kimondta, hogy »úgy marad«. Szolgálatban egyáltalán nem szeretett semmit indokolni, mivel ideje ki volt mérve. Mikor azonban az aggályok nyomósoknak látszottak, akkor ő is elkezdte védeni a maga álláspontját, s ha nem volt világos a dolog, az ügyet félretette. Egy vagy két nap elteltével azután határozott, sokszor önmaga ellen, mivel az okok meggyőzték az ellenkezőről.

*

Hogy a mi »vasemberünk« nem volt humoros és kedélyes ember munkája közben, az természetes.

Vagy lehet-e például I. Napóleont avagy Bismarckot humorizálva elképzelni. Az erős emberek ezen faja annyira el

ván telve tetterővel, hogy nincs ideje a gondolatokkal enyeglegni.

Nem áll azonban, hogy Baross szelleme nem tudott fölemelkedni a humorig. Toasztjaiban (különben igen ritkán toasztírozott) megcsillant a szellem és humor legnemesebb érce is. Nem tetszelegve és hatás kedvéért kereste a kedélyes formát, hanem csak az alkalom miatt. S ilyenkor is éles, kifejező gondolat lappangott mögötte mindig. *Wekerle* miniszter rendszeren akkor humorizál, ha valami örvendeteset akar mondani másoknak; Baross kedélyességében azonban mindig volt egy könnyed ironikus máz.

Családjá körében és magántársaságban azonban egészen jókedvű ember volt. Otthon lerakta »vasingét« és fesztelenül beszélt.

Igaz, hogy nem ért rá a sok szórakozásra.

Nem messze Illavától *Klobusicon* egy kis birtokot vett, hogy ott fog pihenni nyaranta családja körében. Kertjét szépen kiparkírozttatta, s az első két évben el is ment oda a bájos Vágvölgybe, tiszta levegőt szívni; bár ne hagyta volna el.

De micsoda pihenés volt ez !

Budapesten nem tudott eleget dolgozni, mivel sokan háborgatták. A nagysággal egy olyan átok jár, amelyet a normális ember nem ismer. Naponkint legalább 2—300 emberrel kell érintkeznie, s mindig megfeszített figyelemmel, szinte »en garde«. Ha átlag csak egy perc jut is mindegyikre (pedig több jut) ez naponkint egymaga 5 órát tesz ki. Más ember már ebbe is belefáradna, pedig ez csak »prelúdium« a munkához. Hol van még maga a munka !

A »vasember«, mikor pár napra vágvölgyi tusculanum-jába vonult, egy csomó ügyet vitt el magával s így sóhajtott föl:

— Hála istennek, itt nem háborgatnak. Legalább békével dolgozhatom !

És dolgozott a csendben, elképzelhetlenül sokat. A miniszteri palotában nem győzték a sok rendelkező táviratot olvasni és a sürgetett aktákat utána küldözni.

Ilyen volt Baross Gábor pihenése.

*

Tudva van, hogy betegségét is munkával akarta legyőzni. A Vaskapuhoz azért ment, mivel láz háborgatta. Mikor viszsza-
szajött, tényleg jobban is érezte magát. Másnap egy ülésen
vett részt, és a munka előtt megelégedve jegyezte meg:

— Mégis legyőztem a lázat!

Pedig sápadt volt s a győzelem nem tartott sokáig. Nem
akarta magát engedni. Még ágyából is rendelkezett, s mikor
intézkedni nem bírt, csak az irányokat jelölte meg.

Az erős ember azonban már 14 nap óta teljesen munka-
képtelen állapotba jutott. Be kellett látnia, hogy a vasakat
is csak gyarló emberi akarat.

Betegségét azonban férfiasan viselte. Mikor *Korányi* ta-
nár az izzadmányt észlelte bal bordái alatt, egyenesen meg-
mondta neki, hogy meg kell nyitni a veszedelmes helyet.
Baross eleinte nem akart ráállani, de *Korányi* félórai gondol-
kozási időt adott neki, körülbelül ezekkel a szavakkal:

— Excellenciádnak kettő közt lehet választania. Vagy
aláveti magát a műtétnek, vagy holnap reggelig elveszett.

Az orvosok nem kétkedtek egy pillanatra sem a miniszter
elhatározásában s mindent elkészítettek.

Félóra múlva már Baross beleegyezésével hajtották végre
a műtétet.

*

Valami keserű, fájdalmas humor volt az, ahogyan életét
befejezte.

A vas-miniszter utolsó óráiban is munkával, az ország
dolgainak intézésével vesződött. Csakhogy ez már delírium-
ban ment végbe. A halál már megkezdte hideg bilincseinek
felverését az erős akaratra, de ez nem akart engedni.

Elmúlt utolsó éjjele lázas fantáziák közt telt el. S a deli-
rium képei mind a miniszter munkájára vonatkoztak. Szüntel-
len tárcája gondjaival foglalkozott.

Egyszerre csak kiragadta feje alól az egyik párnát, fölült
és az orvosnak odanyújtotta:

— *Kérem ennek az ügynek az anteaktáját!*

Pedig »ennek« az ügynek fájdalmas előzményei voltak:
tífusz, mellhártyalob, izzadmány, talán bélátfúródás, műtét
és végső kimerülés.

Majd tovább szövődtek lázas álmai. Egyszer csaknem kétségbeesve kiáltott föl:

— *Száz milliós üzletet kaptunk! Mi lesz belőle! Nincs aki rá ügyeljen!*

Akkor már beviláglott a májusi hajnal a szobába. Oda-künn fölébredt az élet s a nagy város munkálkodó mozgása mind hangosabbá lett. Bent pedig egy nagy lélek kezdett elválni erős, szinte hatalmas földi porhüvelyétől. A delírium mindig bágyadtabb lett, a beteg mozgatai mind erőtlenebbek. Mikor a nap odakünn legyőzte az erős fellegeket és diadalmasan ragyogott szét a nagy város fölött; örök sötétség ereszkedett le Magyarország egyik legnagyobb fiának szemire.

Déli harangszókor már fekete lobogók lebegtek a tavaszi verőfényben.

GR. TELEKI SÁNDOR

Teleki Sándor ezredes meghalt — mintha csak arra várt volna, hogy hadd menjen előre Klapka. Már hetek óta viaskodott a halállal; hol az volt felül, hol ő kerekedett fölibe, jöttek rossz hírek, majd újra egy kis remény éledt: »Az ezredes jobban van«. S mert az öregúrral már megtörtént, hogy egyszer (1885-ben) halálhíret költötték, sőt egy debreceni lap már a nekrológiát is közölte (amiért ő később apprehenzíve felszólalt, szörnyű keskenynek találván a gyászkeretet) — most úgyszólván az a nézet volt elterjedve a zszurnalisztikában, ahol annyira szerették, az ő meghalási célzataival szemben, hogy »nem lesz abból semmi«.

És mégis meghalt. Itt hagyta ezt a világot, melyet senki sem tekintett nálánál vígabb szemekkel. Sokan szerették a derék öregurat, a legkellemesebb arisztokratát, aki valaha létezett. Csupa kedély, csupa láng. Egész Európának a pajtása. Halálának a híret nemcsak minden magyar veszi fájdalommal, mert amellet, hogy egy tipikus, nemes alak veszett el benne, még egy szabadsághóst s egy eredeti szellemű írórt is sirathatunk Teleki Sándor grófban, sőt halála messze, a

világ minden részében is sokakat fog elszomorítani, akik így szólnak majd könnyezve: »Mehalt az a jó öreg fiú! Micsoda bolondság volt az tőle!«

A jó öreg fiú bizony már túljárt a 70-en, de azért kedélyes és pajzán volt. Arcát, mely olyan piros volt, mint a kapos, galambfehér szakáll környezte s ugyanolyan haj és bajusz, de ajkain dévaj tréfa, szívében fiatalos könnyedség honolt.

Originális és az elbájolásig szeretetreméltó volt, modora fesztelen, lelke a féktelenségig szabad. Amit gondolt, kimondta. S e miatt az őszinteség miatt tartották originálisnak. Mert hát nem divat napjainkban azt mondani, amit az ember gondol, hanem ami tapintatos. Mindenki a »tapintatra« dolgozik.

Teleki Sándor nyugtalan lélek volt alapjában. Helyesen mondta róla a külföldön az emigrációban egy közhuszár, kitől azt kérdezték Teleki felől:

— Mi volt ez otthon?

— Hát ez bizony otthon is ilyenforma emigráns volt.

Járt-kelt fiatal korában kalandról-kalandra, egy-egy pajtáshoz átment egy csibuk dohányra a kilencedik vármelegyébe is, de viszont odaengedte a saját koltói kastélyát (ahol most ravatalra teszik) Petőfinek egy szóra, s midőn az kijelenté, hogy nem szeret boldogsága helyén kíváncsiakkal találkozni, kihurcolkodott belőle azzal a kijelentéssel: »de legalább a szakácsot engedd meg, Sándor, hogy itt hagyjam«.

Élete leírásához hozzákezdeni nagy vakmerőség lenne. Teleki Sándor élete, kalandjai, emlékei, bonmotjai köteteket tennének ki. Volt az a világon mindenütt és beszélt mindenki-vel. Mikor úgy néhanapján összejöttek Türr Pistával s felemlgettek valamit a régi időkből, öröm volt őket hallgatni. Az egész Európát úgy ismerték, mint a tenyerüket s úgy is kezelték diskurzus közben. Egy-egy spanyolországi vagy svédországi élményről lévén szó, itt ebben vagy amabban a mezei kastélyban olyasféle közbeszólásokat lehetett hallani Telekitől:

— Megvan-e még ott az a nagy kőrisfa a park végén? Azon egyszer kiszedtem egy madárfészket — s egy szép asszonnal kiittuk nyersen a tojásokat. A westminsteri palota egyik kályhájára bekarcolta a nevét a penicilusával, a londoni lordmayornak egyszer leöntötte a kabátját petróleum-

mal (mind külön története van ezeknek, amiket csak ő tudott úgy előadni, hogy szinte bugyborékkolt belőlük a kedély). Hát az a sok ezer kaland az öreg Dumas-val, Hugo Viktorral, kivel együtt élt Guernsey szigetén, Garibaldival, kinek marsalái híres ezerje közé tartozott. Trafikált együtt császárokkal sült az adósok börtönében közönséges proletárokkal. Élete összefolyt a magyar nemzet viszontagságaival szorosan, de ezt az életet nem vette komolyan sohasem. Imádta a tréfákat s csinálta öreg korában is.

Még csak néhány hó előtt, midőn az általános választások alatt derék fia, legifjabb Teleki Sándor gróf szabadelvű párti képviselővé választatott, az öregúr nagy szélsőbali lévén, nyilatkozatot tett közzé: hogy a fia fölléptetése tudtán kívül, engedelmé nélkül történt. Ami mosolyt fakasztott mindenfelé: mert rendén való, hogy az apa protestál a jelölés ellen, de a megválasztásért zsörtölődő apa ritkaság.

Hetek óta jöttek aggasztó hírek: betegség a Teleki-kastélyban. Az ezredes haldoklik. Majd jobbra fordult a baj. Az ezredes a leányát adja férjhez. Ott történt meg az esküvő az ő betegágyánál.

Ez volt az utolsó öröme. De ő nem tudta, hogy az utolsó. Még remélt, még számított a világra, hol csak jó pajtásokat hagyott hátra és egyetlen ellenséget se. Szinte legendaszerű, hogy egy vén katona egy ellenséget sem hagy hátra a földön, mind lekaszabolta. Lekaszabolta nemes jó szívével, nyájas, szeretetre méltó meleg modorával. Még a halál is pajtáskodva bánt vele, lassan, cirógatva környékezte, mintha biztatgatná »ne félj tőlem«, hol eleresztette, hol újra kézre kapta — míg végre csakugyan megbarátkoztak, elvitte, és soha többé vissza nem fog térni.

A KLAPKA-ÜGY A HÁZBAN

Klapka a csodálatos hős — halva se pihenhet. Visszatér onnan is, ahonnan nem jött még vissza anyaszülte: a temetőből.

Visszajön és háborút csinál még egyszer. Ma megint, mint tegnapi, zajos ülése volt a parlamentnek az ő ügyében.

Tagadhatatlan, hogy hiba volt Klapkát kivinni a halottas kamrába, éjnek évadján fakó szekéren; bántó még gondolatnak is, látványnak éppen szívet facsaró de úgy tüntetni fel a kormányt és a többséget, hogy semmi kegyeletet sem tanúsít a magyar csaták hőse iránt, nagy túlzás, mert:

Megörökíti érdemeit jegyzőkönyvében.

Koszorút helyez ravatalára.

Temetése napján nem tanácskozik.

Mély tisztelet ez. A törvényhozó test mindenütt a világon csak a legnagyobb férfiakkal szemben tanúsíthat ekkora hódolatot. Saját kiváló tagjainak halálát egyszerű fekete lobogó jelzi a Ház tovább tanácskozik. Két év előtt az alelnöke Bánffy Béla halt meg, s a Ház nem függesztette fel ülését sem a halálhír vételekor, se temetése napján. Arany János halálakor egyszerűen koszorút tett a koporsóra, pedig Arany János is volt valamije Magyarországnak; Baross halálakor elrendelte az országos temetést, de bizonyos kitüntetések, mint a Ház által kiadott partecédula és országos költségen felállítandó szobor, elmaradtak. Mert fokozatoknak ebben is lenni kell. Mint ahogy bizonyára van különbség Deák Ferenc és Baross Gábor között. S a szabadságharcnak vannak még Klapkánál is nagyobb férfiai. Kossuthot több illeti, mint Klapkát. Ebből is látszik, hogy az ellenzék túllőtt a célon, midőn ma *mindent* követelt Klapka temetésére, ami csak eszébe jutott, még a hadsereg kirukkolását is — ami nem is csupán a képviselőháztól függ.

Tagadhatatlan, hogy a közönségben bizonyos fokig irritált a hangulat a kormány ellen ez ügyben — de talán csak azért, mert nem látnak be a háttérbe. Szapáry mindjárt a haláleset vételekor összehívta a pártok vezéreit, s azokkal megegyezőleg állapította meg a temetés módozatait. Ez értekez-

leten Helfy képviselte a szélsőbalt. Úgy ő, mint a többi ellenzéki vezérek megelégedtek a jegyzőkönyvi megörökítéssel, a koszorúval és a honvéd egyesület általi temetéssel, melynek anyagi része úgysis az állam pénzéből fedeztetik.

Hanem a szélsőbal nem elégedett meg Helfyvel. Valóságos zúgolódás tört ki, őket ne képviselje Helfy. (Bizonyos azért haraguzsna Helfyre, mert túlságos komoly ember.)

Szapáry itt hibázott. Abban hibázott, hogy Helfyt hitta meg a tanácskozáásra, aki most úgy látszik, kegyvesztett a pártnál, ahol különben is mindennap más a vezér; szerdán még Irányi, csütörtökön Eötvös, pénteken talán Polónyi. A jó isten tudhatná, kinek a kezében van ma a gyeplő?

Szapáry se tudta; éppen olyan napon hitta be Helfyt, amikor más volt a vezér. Ezért kezdődött meg az elégedetlenség — amihez hozzájárult a holttest elvitele a halottas kamrába.

Hogy kinek az intézkedése volt ez, afölött átláthatatlan köd borong. Az ilyesmi nem szokott kisülni sohasem. Ez is örök titok marad. Épp olyan homályos, mint az az indok, amelynél fogva Eötvöst nem hagyja beszélni a sírnál Tisza László. Talán az Eötvös tüdejét félti? Mást mi egyebet? A halottnak nem történhetik ettől a beszédől semmi baja. S a monarchia is elég erős, hogy meg ne rendüljön tőle.

De vannak ilyen titokzatos kifürkészhetetlen intézkedések. Ezek alkalmasint arra valók, hogy a történetírót bosszantsák, aki törheti éveket a fejét, hogy vajon mire lehettek ezek jók?

Szapáry értesülvén tegnap, mekkora fölháborodást szült a holttest kivitele a temetőbe s ez által elvonása a városbéli (vagyis a *kényelmesebb*) kegyelet-nyilvánítás elől, újra összehitatta a vezéreket, az elnöki szobába s azok újra megállapodtak közös akarattal, hogy mi történjék a holttesttel. Visszahozandó. Szapáry e közös megállapodás szerint szólalt föl tegnap a Házban.

De tegnap, szerda lévén, úgy látszik, megint nem találta el a szélsőbal szerdai vezérét.

Mert ma, csütörtökön megint viharos felhők tornyosultak a Klapka-ügyben, s Szapáry reggel újra összehívatta a vezéreket (a szélsőbalról Eötvöst), hogy mit akarnak.

De hasztalan volt. A fergeteges szcénákat, melyek a félülést igénybe vették, nem lehetett megállítani. Csakis egy ingerült szavazás után sikerült a fölizgatott Házat napirendre téríteni.

Ugyancsak ma jelentette az elnök, hogy a temetés holnapra halasztatik Klapka megérkező felesége kedvéért.

Szapáry felsóhajtott:

— Tehát még egy nap. Még egy tanácskozás a vezérekkel!

A napirendre térés után már végre legalább mára befejezettek látszott a kínos Klapka ügy, midőn a temesvári küldöttség érkezett Telbisz polgármesterrel az élen, s maguknak kérték a holt vezért, hadd nyugodjanak nemes porai édes szülőtte földjén.

Szapáry gondolkozott.

— Szép gondolat. Hadd pihenne szegény tábornok ott-hon. Messze az ellenzéki lármától. Az én tulajdon választóim közt. De nem. Nem adom. Nem adhatom, mert még egyszer össze kellene hívnom a vezéreket!

És nem adta oda Telbisznek Klapkát.

*

Amiért aztán nagy izgatottság támadt a folyosón. Károlyi Gáborék szidták Szapáryt, hogy miért nem adta oda, mint ahogy szidták volna, ha odaadja.

S mialatt mindezek történtek, azalatt a mereven fekvő holt vezért bezárták érc koporsójába, hogy ott nyugton szőjje örökké tartó álmát, Magyarország nagyságáról, magyarok hálájáról, egyetértéséről, Csaba vitézeinek fölkereséséről, akiknek ő is beálljon a regimentjébe, hogy mikor valami baj fenyegeti édes népét, akkor ő is visszajöjjön villogó karddal a kezében . . .

. . . Ha most mindjárt melegiben térne vissza, de megkardlapozna egynehányat, urak, közületek!

POST FESTA

Megyei esküdt koromban a principálisom, aki falun lakott, szerette pártolni a székvárosba érkező színész-truppokat. Nyarankint némelykor — ha jó kedvében volt — megvett tíz-tizenöt bérletjegyet is az előadásra s egy béres-szekérre fölültette néhanapján az összes cselédséget, a faragó bérest, a szolgálókat, a kocsist, a hajdút, a pesztonkát, hogy a színházba vigye, azzal a kötelezettséggel, hogy tizenkét bot terhe alatt (mert szolgabíró volt az öregúr) ők tartoznak másnap előadni otthon a városban látott szindarabot.

A kimeríthetetlen derű és kacaj forrásai voltak e másod-előadások, a darab produkciói a kis falusi udvarházban, amikre a kedélyes öregúr rendszeren egy csomó úri vendéget hitt meg néző publikumnak.

Marcsa, Jutka szolgálók, Péter ostoros gyerek kiálltak a színrre s kezdték emlékezetből a városban hallott darabot.

A cselekvény alig indult, legott megakadt.

— Ön szomorú, asszonyom — mondá Jutka ég felé fordított szemekkel Marcsához. És ez eddig igen jó volt. De Marcsa azt felelte:

— Nem, én víg vagyok.

— Nem igaz, szomorú vagy — bizonykodott Jutka.

Marcsa megzavarodott, de nem hagyta az álláspontját.

— Biz isten víg vagyok.

— Ne hazudj, szomorú vagy.

— Nézz meg jobban, hisz nevetek. Istenúgyse víg vagyok.

— Ne okoskodj, ha mondom, hogy szomorú vagy.

— Hiszen csak jobban tudom én magam, mi vagyok.

Víg vagyok; csak azért is. Így görbüljek meg, mint az ujjam, ha nem vagyok víg.

Az úri nézők rengető hahotába törtek ki a *társalgási* vígjátékon, melynek cselekvénye efféle akadályok miatt nem indulhatott meg soha jobban, mert a két lefetyelő szolgáló nem bírta magát túltenni a közbejött konfliktuson, hogy víg-e Marcsa vagy szomorú (s efféle konfliktus mindig előjött); ezt hajtották különböző variációkban mindaddig, míg a kortina, jelesebben mondva, a ponyva leesett.

Sok víz lefolyt azóta a Dunán, mióta az ilyen hülyeségek is mulattatták az embert. Húsz-huszonöt év. Nagy idő. Még egy király arcára, kedélyére is ráncokat rak.

Ámbár iszen nem látszottak a jubileumon. A lelkesedés lesimította azokat. Mert el lehet mondani, hogy ünnep *politikailag* még így sohase sikerült. — Sok lélekemelő momentuma volt.

Budapestből székváros lett (mire a hatalmas Olay Lajos mindjárt másnap rálicitált őfelségére, magyar Versailles-sé proklamálván Szabadkát). Megtuttuk, ami már eddig sem volt titok, hogy a királyt szereti mindenki, s hogy a király is szereti magyarjait. Kibizonyosodott, hogy a királyi palota a sárga-fekete zászló nélkül is elég csinos. Kisült, hogy Vaszary Kolos nagy szónok s derék főpap, hogy Szapáry Gyula gróf sokkal ügyesebb miniszterelnök, mint aminőnek az ellenzék tartja. A kormánypárti elmék előtt derengni kezd, hogy Apponyinak némi népszerűsége van s több efféle. Kisült, hogy Zichy Jenő grófnak rossz lova van, s az se titok, hogy a Varga Gyula pegazusa se jobb. A gondolkodó emberek aggálllyal vették észre a képviselőház elnökének stílusbeli fogyatkozásait, s így szóltak a trón előtt elmondott beszédjéről:

— Ezt a beszédet is bizonyosan Varga írta.

Mert ez a beszéd és az üdvözlő óda egy forrásra vallanak. Amiből azt a következtetést is le lehet tehát vonni, hogy esetleg Bánffy Dezső írhatta az ódát is.

Azért emeltem ki fentebb e szót »politikailag«, mikor az ünnep sikeréről szóltam, mert amit szellemileg produkáltunk, az már nem állja ki annyira a sarat. Amit a főurak csináltak az ünnepen, az jó volt, a lovasok, a hintók; még most is éledelve emlegetik a Fehér Ipoly szőke apródjait (ami a Podmaniczky Frigyes eszméje volt), a Domahidy balközépi ötösét. Ugron két festői góbéja még most is ott lépked a káprázó szemek előtt, két oldalról az ellenzéki vezér mellett. Még belezúgnak az éljenek Wekerle nyalka négyesének robogásába. A főurak kitettek magokért. Szapáry is pompásan megcsinálta, ami az ő része volt, a királyi válaszokat.

Hanem a tudós Akadémia aztán csakugyan nem birt több fényt önteni az ünnepbe, mint amennyi a nagy reflektortól telt az épület jobb homlokzatán. Hanem mindegy, azért a karaván halad.

Sebaj, gondoltam magamban; hagyjuk ezt a szerencsétlen ódát, majd iszen mindent helyre pótol a színház.

Elmentem első nap a »nemzetibe«. Hallgatom, nézegetem.

— Ni ni, de ösmerős nekem ez a darab!

Törtem, vakargattam a fejemet.

— Honnan is emlékszem én erre?

Hát egyszerre, mint a fénysugár, fejembe villant a huszöt év előtti falusi nemes juksza, hol Marcsa, Jutka beszéltek ilyenforma bárgyuságokat éppen ilyenforma hangon, mint itt az »egri nők«.

. . . Csakhogy ott a Marcsáról nem bírt kisülni, víg-e vagy szomorú? Itt meg a közönségről; hogy nevessen-e gúnyolódón a hasát fogva, vagy elszomorodják-e mélyen?

Valami varázs fogott el; fiatalkori visszaemlékezés. Édes számócaillat. Sajátos érdeklődéssel kezdtem figyelni, előlme varázsolván öreg urambátyámat s egész háza népét, eközben azonban el nem feledkezve egy-egy pillantást vetni király öfelségére is, hogy vajon mulattatja-e a darab?

De a felség arcán kegyetlen unalom ült és csodálkozás, hogy ilyen silányságot adnak elő.

Persze öfelsége valahol Laxenburgban nevelkedett s nem látta soha játszani se Jutkát, se Marcsát a letenyei kocsiszínen. Hát ő nem értheti, hogy mi ebben a jó.

Egyszerre azonban mégis elmosolyodik a királyi ajk.

S ez a mosoly neked szól, Hajdunánás.

Mert te lész a kíváncsiság prototípusa ezentúl az európai literatúrában. Rómeó és Júlia reprezentálja a szerelmet. Shylok a kegyetlenséget, Othello a féltékenységet, Harpagon a fősvénységet, Hajdunánás a kíváncsiságot.

Becsületes derék pógáraid, akik most Kossuthot éljenzik a »Vörös Ökör«-ben és Kovács József budai prókátort, mit nem mivelének kétszáz esztendővel ennekelőtte?

Olvasván ökelmeik az akkori Nemzet esti lapjából, hogy nevezetes gyűlés lesz Pozsonyban, ahol a dietai követ urak a *pragmatica sanctio* felett szavaznak, lázas türelmetlenség-gel útra kelnek s lihegve, vágtyól, kíváncsiságtól égve várják a szavazás eredményét. A wip egy akkori Széll Ákos, kiszalad a buzgó Haluskákhoz s örült lelkesedéssel felkiált: »Elfogadtott«.



Erre valóságos örömmámorba esik Hajdúnánás, van ujjongás, hálálkodás s megjelenik Tomori szelleme . . .

A király még egyszer elmosolyodik. Mintha mondaná:

— E szellem nem annyira ostoba, mint a nánásiak; mert legalább a jelenet végére jött.

S amilyen a darab, olyan volt az előadás. Pocsék díszletek, rossz rendezés. Az alakok ész nélkül járnak a színen. A fényes nézőközönség, főurak, képviselők, azzal a benyomással távoztak a Nemzeti Színházból: hogy a *pragmatica sanctio* ugyan meg van szavazva, de a Nemzeti Színházzal kellene még valamit csinálni.

Azonban a Nemzeti Színház szerencsés. Mert mindjárt másnap rehabilitálta az opera. Ott aztán még rosszabb előadás volt. A hülyeségek konglomerátuma. Obsitos katonával táncoló úri kisasszony. Álmuksból ébredező aratók, akik táncba gurulnak hajnalban. Vándor oláhcigányok mint magyar közjogi faktorok . . .

De nem akarjuk folytatni a bosszantó lelki szegénység leírását, mely a szégyenkezés érzetét keltette fel azokban, akik némi súlyt fektetnek arra, hogy a lovagló mágnásokon kívül valami egyebünk is legyen.

Egy szó mint száz, ha olyan lenne ez az ünnepély is, mint a hajdaniak a mesés keleten, hogy a szultán palotája elé ilyenkor egy fejet is karóba húzatott a nagyobb pompa kedvéért — hát én már sejtem, hogy kinek a feje volna az.

Illőnek tartanám, ha az illető fej maga is kitalálná ezt.

[FELSZÓLALÁS AZ EPERJESI SZÉCHENYI KÖR BANKETTJÉN]

Tisztelt Uraim! A mai napon, mielőtt megköszönném ama meleg szavakat és meleg fogadtatást, amelyben részesítettek, egyszerűen kijelentem, hogy azok az idők már elmúltak, amikor az íróknak nagy érdemeik voltak, mikor még úttörők voltak. Igazán nem sok már a mi érdemünk. Írunk mulatságból, a nemzet meg pártol bennünket.



Én többnyire mulatságból szoktam írni, és azok a mesék, melyeket az országgyűlésből, a társadalmi és népeletből szövkök, nem érdemlik meg, hogy engem annyira ünnepeljenek. Mégis jól esik az elismerés, a meleg szó. Fogadják ezért társaim nevében is a legbensőbb köszönetemet. Köszönetünket, mert ebben a városban még a régi időkben, mikor az íróknak rossz napjaik voltak, az írók nem voltak idegenek; de viszont, mikor a városra rossz napok jártak, az íróknak a város nem volt idegen. Ez a kölcsönösség az, ami közöttünk van s ami bennünket a szeretetben összefűz. (*Élénk éljenzés*) Az én csekély érdemem pedig az, hogy írók az én szeretett magyar népem szokása és erkölcséről. És amikor itt látom a nemes eszmék, az erkölcsök, a magyar hazáért forró szeretet, ragaszkodás fenséges megtestesülését, lelkem elandalog, s mélyen tisztelt uraim, ne köszönjenek nekem semmit, de én köszönöm önöknek, különösen pedig az én tisztelt képviselőtársamnak, mert ez az ő legnagyobb titulusa, hogy megismertette önökkel, az önök eszméivel, erkölcsökkel, szokásaikkal. (*Lelkes éljenzés.*) S itt eszembe jut a legenda, hogy Antheus a földhöz útve -- engem ugyan még nem ütöttek a földhöz, hacsak ezután nem (*élénk derűtség*) — a földtől merítette erejét, az én munkásságomban sohasem fogom elfeledni és sokért nem adom, hogy megismertem e várost, mely hibáiban is annyira szeretetreméltó. (*Viharos és hosszantartó éljenzés.*)

KISASSZONY-KIRÁLY

Az öreg mesekirály hirtelen meghalt, s egyetlen, csodaszép leányára maradt az ország.

A bűbájos királykisasszony, minekutána keservesen kisírta magát, elfoglalta a trónt és fejére tette a koronát. Elkezdett uralkodni szeretett hívei fölött és meghallgatta a tanácsok üres kotyogását, noha ez fölötté száraz és unalmas volt, ami igen természetes dolog.

Egy év múlva, mikor a helyzet még mindig a régi volt, a miniszterelnök kihallgatást kért a kisasszonytól. A vén kók-

ler, midőn ott állt a világszép teremtés előtt, sehogy sem tudott a mondókájába kezdeni, mert minden erejét össze kellett szedni, hogy abba a kívánatos teremtésbe bele ne harapjon. A testében, a karjában, a keze ujjaiiban csupa bizsergést érzett, és folyton az a gondolat táncolt az agyvelejében, hogy milyen fölséges multság volna őfelségének megcsípni rózsás állát.

Később azonban rendbeszedte magát s miután a szemeit más iránynak szegezte, elkezdte a mondókáját, aminek az értelme az volt, hogy őfelsége menjen férjhez. Az államtanács ugyanis meghányta-vetette a dolgot és abban állapotodott meg, hogy az ország nyugalma és boldogsága kívánja meg a — trónörököst.

A miniszterelnök úr ugyan kapott erre egy pofont, de az nagyon jóleshetett neki, mert sokáig nyalogatta utána a szája szélét, amely művelet Meseországban is a jólesés bizonyítéka.

A szoknyás király teljesen elégnék találta ezt a csattanós választ és a faképnél hagyta az öregurat. Ezzel azonban mégsem térhetett ki a válasz elől, mert az államtanács folytonosan nógatta, jelezvén, hogy ha nem megy férjhez, a lázadás ki fog törni. Az ország követeli a trónörököst.

Őfelsége mihamar megunt a politikai szempontból eredő jajgatást és ezt a választ adta:

— Jól van. Hirdessétek ki, hogy beutazom az egész országot és látható leszek minden városban. Megnézhet mindenki, aki akar. Azután hirdessétek ki, hogy ahhoz megyek feleségül, aki eltalálja a gondolatomat. Mindenkinek joga lesz élembe állni s a gondolatomat eltalálni. Aki azonban nem találja el, annak leüttetem a fejét.

A büntetést ugyan súlyosnak találták, de elvégre is beleegyeztek, és így az ország dobosa közhírré tette a dolgot, ami után programszerűleg folyt le a história. A világszép királynő körüljárta az országot, amikor is általános jó hatást keltett a kemény természetével, ami azáltal tudódott ki, hogy az üdvözlő beszédektől nem lett rosszul. Pedig 874 darab polgármester beszélt, és egyik sem mondott semmit.

Amerre ez a gyönyörűség teremtés megjelent, ott semmi sem fakadt más, mint csudálat, imádat, rajongás, mind-mind szerelemmé vegyülve. Az ország összes nőtlen férfiai

szerelmeire gyúltak, igen sok nős férfiúval egyetemben, akik azonban érzelmeiket titokban tartották.

Mikor a körútnak vége volt, mikor a férjhezmenendő királynő palotájába visszaérkezett és kipihente magát, kihirdették, hogy a vállalkozók megjelenhetnek. (Estély öltözetben, érdemjelek nélkül.)

Hogy milyen csodálatos módon szép volt ez a leány, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy százan és százan jelentek meg előtte, dacára, hogy ott leskelődött a halál.

Az első a vén miniszterelnök volt, akiről ilyen ostobaságot, noha akadémius is volt, nem tételezett föl senki. És ő volt az első azok között is, akiknek a bakó leütötte a fejét.

És jöttek utána a többiek, a lehető leggazdagabb változatosságban.

Nagy számot adtak az immár kopaszodni kezdő, sok virágot leszakított, kopottas színű urak, akiket tudvalevőleg vonz a tavasz, és akik imádják a serkenő bimbókat.

A palota kerítésének a hegyein mihamar csupa emberfejek voltak láthatók, hogy irtózat volt nézni azt a helyet.

Mikor már a bakó kimerülés címén a nyugdíjaztatását kérte, ekkor jelent meg a királynő előtt egy csinos fickó. Kopottas ruhájú, de délceg termetű fiú, aki egyenes volt, mint a fenyő, és aki magasan tartotta a fejét. Sörkenő bajusza kackiás volt s az arcnak hetyke, szemtelen kifejezést adott. Alig látta azonban meg a királynő, egyszerre megváltozott. A nyaka előre hajolt a fejjel együtt, a szemei tűzben kezdtek égni, és arcának minden vonása lágy volt.

A szoknyás király, amint meglátta ezt a fickót, elvörösödött és azt súgta a mellette álló miniszternek, hogy a bakó nyugdíjazási kérvényét nyomban el kell intézni, s a megüresedett helyre a pályázatot írják ki, kéthónapi határidővel.

— Nos — fordult azután a legújabb vállalkozóhoz —, mit gondolkodok én?

A fiú nem válaszolt, csak nézte. Mohón, ittasan, országra szóló gyönyörűséggel az arcán.

— Nos! Hát nem felelsz? — hangzott a szépséges leány kérdése újból.

— Mire felelek? Hát hogy tudjam én, hogy mire gondolsz?

— És ha ezt nem is sejtetd, miért jöttél ide? Szólj!

— Azért, mert megláttalak, azért, mert megszerettelek. Azért jöttem ide, mert látni vágytalak mégegyszer, utoljára. Eljöttem, hogy mégegyszer boldog legyek a látásodon. Elhoztam a fejem, ami már nem kell nekem. Elhoztam az életemet, amely fölösleges, mert annak egyetlen vágya és célja te vagy. És ezt a célt, ezt a vágyat, nem tudom elérni én.

A kisasszony-király rajta felede a fiún a tekintetét s kérlelő hangon szólt:

— Mégis, kísértsd meg. Hátha eltalálok a gondolatom! Dacosan rázta meg formás fejét a fiú és így válaszolt:

— Vakmerőség, örültség volna megkísérteni egy isten-asszony, egy tündér gondolatát eltalálni; és kétszeres halált érdemel az, aki elbizakodottan hiszi vagy reméli, hogy a te gondolatodat eltalálja.

A kisasszony-király leszállt a trónról odament a fiúhoz és megfogta a kezét. Azután bemutatta mint vőlegényét és leendő királyt.

— Mert — szólalt meg — ő találta el. Vakmerőség, örültség volt hinni, remélni, hogy eltalálják, mivel — nem gondoltam semmit.

MEGHALT CSANÁDY BÁCSI

Most már csakugyan meghalt a vén sas. Négy év előtt egy ízben már szétszárnyalt halálhíre, a lapok hosszú nekrológokat is írtak róla, de az akkor álhír volt. Az öregúr, aki kereki magányába vonulva kesergett a népkegy lengeségén (az 1887-iki választásokon kimaradt a képviselőházból), maga cáfolta meg halála hírét. A vén kuruc föltámadt. Sőt nemsokára kiszállt a politikai sírból is és újra megjelent a Házban, hol a megszokott környezetben a megszokott foglalkozásban, az utolsó ülésig vitézül kitartva, élte le utolsó napjait. A nagykeri házban hunyta be örökre szeméit, hova a legutóbbi napokban utazott haza.

Most, sajnos, nem álhír a halálozás. Már több oldalról megerősítették, s bizony Csanády Sándor jellemző alakját nem

látjuk többé a képviselőházban, melyből vele egy különös típus utolsó képviselője halt ki.

Ami tárcánk, mely az 1888 januárjában elterjedt halál-hír alkalmával íratott és sok jellemző vonást mondott el az öregúrról, így hangzott:

*

Vigyázz a kerületedre, hogy hosszú életű légy a földön.

Ennek az alapigének igazságát pecsételte meg halálának halálával Csanády Sándor. Régi képviselők, akik a Ház atmoszféráját megszokták, meg nem tudnak élni, mint a délővi növény egyebüttl. Ha kiveszik őket ama üvegóra alól, mely az ország tanácstermének gömbjét befedi, a külső levegőben meg nem élnek, elfonnyadnak, meghalnak. Így halt meg nemrég a kedélyes Németh Albert, és így pusztult el Csanády Sándor bátyánk is e hó 5-én kerek magányában.

Hiszen persze, a képviselői minőségben is meg lehet halni, mert a halál nem kérdezősködik a mentelmi bizottságtól, hogy kiadják-e ezt vagy amazt a képviselő urat — de mandátum nélkül minden bizonnyal meghal az, aki húsz évig megszokta a mandátumot.

Csanády kimaradt az ötéves parlamentből. Bizonyos Hol-ló szélsőbali buktatta meg; a dolog nagy szenzációt csinált; sokan, még kormánypárti körökben is, sajnálták az originális öregot, s zokon vették a függetlenségi párttót, hogy úgyszólván az ő hallgatag beleegyezésével ejtődött el a »vén sas«, s élete alkonyán szegénységben, elhagyatva kellett kerek viskójába vonulnia, mely szemben áll a kerek váraccsal.

Valaha ő volt a váracs ura, hatalmas úr, dúsgazdag ember. Verőfényes idők voltak ezek. Még akkor nem volt Csanády Sándor »komikus« a saját pártja előtt. Még akkor »pártunk egyik kiváló oszlopa« volt a neve, mégpedig éppen ez az oszlop volt önagsága, amelyikhez a nervus rerum gerendarum hiányában támaszkodtak.

Sokat költött az öregúr pártcélokra, lapok segélyezésére, pártnyomtatványok terjesztésére. Vagyona nagy része ebben kallódott el.

Mikor elfogyott a »grisli« (így nevezte a pénzt, melyet nem sokra becsült, s melyből most vége felé nem is sokat látott) elfogyott a nimbusz is. A jó öreg Csanády úgyszólván

kolonc volt a párt nyakán, mert akármilyen komoly akciót kezdének a modern kuruc ivadékok a kormány ellen, azt a Csanády beleszólása mindig leszállította derült eseménynek.

Nagy »kirohanásokat« tett és gyakoriakat. Hajdan az öreg Deákot szokta egy-egy felszólalása után »ránca szedni«; Deák halála óta Tisza lett a vörös posztója. Sok zaftos frázisa éli túl: az »átkos közösügy«, a szegre akasztott bihari elvek stb. és a »stélusnak« az a csodálatos titka, hogy »és«-ek nélkül bírt körmondatokat és egész beszédekert kihozni, vele szállt sírba.

Öreg volt már (1814-ben született) de még jó erőben: már parókat is dereset viselt, de azért szíve fiatal lánghan égett. Nem hiába, hogy Bocskai Istvántól származtatta magát, örökös hadban állt ő is az »imádott honyhaza« ádáx el-lenségeivel. Még király őfelségének is megmondogatta az igazat ama nevezetes tizenkét évi szenvedés alatt, ama szintén nevezetes párbeszéd alkalmával, melyet őfelsége egy körút alkalmával vele folytatott, amint ez a Ház nyilvános ülésén is szellőztetve lett, de csak olyan sikerrel, hogy mindenki azzal a hittel távozott a teremből: »Hátba csak álmodta ezt a bácsi?«

Jólelkű, becsületes, naiv ember volt az öreg, aki már sehogy sem illett a mi parlamentünkbe az ódon-sága miatt. De azért el lett volna már ő ott holtig. Nem csinált az ő kimaradása örömet senkinek, neki pedig nagy fájdalmat okozott. Kár volt kihagyni.

Tipikus alakunk ugyse sok van. Kezdenek az emberek mind egyformák lenni.

Több Csanádyt nehezen látunk többé — hát hadd láttuk volna még egy darabig.

Az ülés megnyitására kitűzött perc mindig ott találta a helyén ülve: mord arccal, héjaszemekkel tekintett körül, hogy megolvassa a fejeket: van-e bent száz ember?

Meghallgatta a jegyzőkönyvet, s ha volt benne valami kifogásolható, legott megtette a diffikultást s ilyenkor boldogan, meglegedetten mosolygott. »Jól kell a protokollumot csinálni« mormogta.

Még mulatságosabbak voltak azok a jelenetek, mikor egyszer-másszor valamely vita kellő közepén fölemelkedett s kezeit fölemelve, pátosszal mondá: »A t. Ház nem határozatképes! Kérem a katalógust felolvasatni«.

Pörge kalapot, magyar nadrágot és fekete atillát viselt s nyaka egész füléig fekete selyemkendővel volt becsavargatva, a múlt századbéli divat szerint.

Vagyoni elhanyaglását részben az erejét túlhaladó pártcélokra való költekezés, részint neje, Marosi Ida halála okozta, akinek birtokait, minthogy nem maradt örököse, az antik becsületességű ember, ahogy mondani szokás, az utolsó gombig visszaadta a családjának. Neki alig maradt valamije.

Ebben a korban ritka a hasonló idealista, mert ő sokszor bebizonyította önzetlenségét. Örökké a hazát szolgálta, igaz, a saját módja szerint; bár a hazának nem csinált sok hasznot, de önmagának sok kárt.

Mégis sokkal nemesebb pálya ez, mint azoké, akik fontos pozíciókon a hazának okoznak sok kárt és önmaguknak sok hasznot.

Parlamentari pályája szerencsétlen volt és szomorú tanulsággal teljes.

Egész életében napidíjak nélkül szolgálta a népet, mely végre is cserben hagyta.

Pályája elején, mint gazdag gavallér, azért nem húzott napidíjat a képviselőségért, mert ömaga röstellte fölvenni; élete alkonyán mint szegény ember, azért nem húzott napidíjat, mert a hitelezők nem engedték fölvenni.

De ő azért mégis ragaszkodott a képviselőséghez, hol nem termett számára se pénz, se kenyér, se dicsőség.

Ragaszkodott és belehalt a búsulásba, s ez volt talán az egyetlen tette, mely nem okozott »derültséget«¹ sehol, de sehol. Sőt ellenkezőleg, elboruló arccal sajnálták a nemes szívű jó öreget: inkább hadd szidta volna még egypár esztendeig Tiszát. Nem volt az annak alkalmatlan.

S ha már a mindenható idővel mégis mindenáron beszólította volna a nyakas magyart a mennybeli igazán közösgyes hazába (ahol együtt leszünk nemcsak az osztrákkal, de még a muszkával is), hadd lengett volna azon a Sándor-utcai házon az a fekete lobogó.

Anélkül talán vissza is jár a Sándor bácsi szemrehányó lelke kísértetnek a pártjához.

*

Az a »bizonyos Holló« azóta jeles parlamenti szónokká nőtte ki magát, akinek egy ízben maga Csanády bácsi gratulált ahhoz, hogy megbuktatta. — Hollóval tehát rendben van a számla. De a párt is megemberelte magát és mikor Orbán Balázs meghalt, annak a kerületében, a berettyóújfalui-ban, Csanádyt léptették föl s meg is választották.

Addig azonban sok keserűség mardosta a vén szittyá szívet, aki bukás száműzetésében hallgatta a parlamenti viták, viharok moráját. Különösen azt fájlalta, hogy a véderő-vita alatt nem volt képviselő, és csak az vigasztalta, hogy Károlyi Gábor grófbán buzgó és tehetséges utódra és helyettesre talált. Nagy volt öröme, mikor Károlyi egy üdvözlő táviratban *mesterének* nevezte, és kijelentette, hogy helyét a Házban, mely most övé, csak ideiglenesen tartja elfoglalva és őrzi a »mester« számára.

Végre ütött a föltámadás órája, és az öreg átvette régi helyét a Házban Károlyi Gábortól. De már akkor nagyon megváltozott a Ház külseje. A miniszteri székek elsején nem Tisza, hanem Szapáry ült, és az öreg kénytelen volt sok kedvenc kifejezéséről lemondani. Első megjelenése nagy feltűnést keltett, s Szapáry, aki akkor a miniszterelnökség mézes-heteit élte, évődve szólította meg a folyosón:

— Mikor halljuk, Sándor bácsi, az első »átkos kormányt?«

— Még ma! — felelt az öreg.

Dictum, factum. Csanády még aznap felszólalt és jól megmosta az »átkozott kormány« fejét a Ház viharos derűtsége közt, mely fokozódott, mikor az öreg kijelentette, hogy nem volt szándéka fölszólalni, és csak azért tette, mert az új miniszterelnöknek megígérte, hogy »átkos kormánynak« bélyegzi a kabinetet.

Régi szokásain nem változtatott semmit. Folytatta, ahol elhagyta; ő volt az első a Házban, buzgón ellenőrizte a jegyzőkönyveket, ha gyér volt a Ház, megszámláltatta a képviselőket, s ha nem voltak kellő számmal jelen, kérlelhetlenül fölolvastatta a katalógust, ahol pedig felslést látott a hon-szeretet posztóján (és az egyre fesledezett a túlsó oldalon az ő szemében) odavetette morogva-dörmögve a »gyalázat«-ot. Új szokást csak annyiban vett föl, hogyha most megróttá az elnök, hát az öreg is »visszaróttá« az elnököt.

Hanem a beszédei egyre rövidültek, egyre színtelenedtek, s legutóbb már nem voltak egyebek néhány régi slág-vort körüli keringésnél. Mintha Tisza távoztával az öreg fulánkját is kivették volna. Mindamellett jobb perceiben ő is iparkodott új eszméket fölvetni; így csak legutóbbigen melegen portálta és pártfogolta *Lengyelország fölszabadításának* eszméjét.

Az új országgyűlés összeültekor az öregre igen díszes hely várt: a korelnökség. Ő volt a Ház legidősebb tagja, s így a miniszterelnök őt szólította föl az elnökség elfoglalására. Az öreg azonban egy mérges beszédében kereken visszautasította azt a megtiszteltetést, hogy ilyen közösügyes képviselőházban elnököljön.

Egyáltalán nem szeretett a koráról beszélni. Korelnöki jussát is csak egyszer emlegette, mikor a csendőr-kardbojtok ismert esete alkalmával az elnök kissé hosszúra találta elnyújtani az öt perc szünetet. Csanády akkor kirentott a folyosón diskuráló elnökhöz és ráíjesztett, hogyha nem nyitja meg tüstént az ülést, ő nyitja meg — mint korelnök.

Az öreg is azok közé tartozott, akik a koronázás napján a Rákosra bujdosnak és nem is pöngette soha sarkantyúit a királyi palotában, melyen az a sárgafekete zászló lobog. De ha nem is szerette az udvart, a királyné iránt mindig nagy gavallériát tanúsított, és legutóbb is, a koronázási jubileum alkalmával, több ízben valóságos toasztokat mondott a feleséges asszonyra a Házban.

Mind a legutolsó ülésig ott ült a Házban s legutolsó percig a legszélsőbb szittyá álláspont volt kedves az ő szívének. A valuta-javaslatokat se fogadta el, ámbár azokat helyeselte pártja, és szívvel-lélekkel csatlakozott Molnár Józsiáshoz. Még a Helfy határozati javaslatát se fogadta el, melyet pedig maga is aláírt, mondván, hogy nekem semmi se kell belőle, mármint a valutából.

Most végre megnyugodott az öreg eléggülten, aki különben a legkevesebbel megelégedő ember volt öreg napjaiban. Egy kis szobácskában lakott az Eszterházy-utcában, a Ház közelében és oly szűkesen éldegélt abban, mint egy szegény diák. Aapidíjai is le voltak foglalva.

Igen, igen, bizonyos keserű vigasz is van abban, hogy az öreg hazafi most halt meg. Mert éppen jókor, hogy meg-

kímélje a sors egy igen keserves megpróbáltatástól. Ugyanis az öreg is a nyolc képviselő közt volt, akiknek a napidíjai le vannak foglalva, s kiket az elnök kiszolgáltattott az összehírelhetlenségi bizottságnak. De míg a többi hét képviselő rendezni tudja a dolgát, Csanády menthetlen volt, és feltartóztathatlanul közeledett a mandátumtól való csúfos megfosztás ideje . . . A sors jobbakarója volt, mint a házszabályok.

SALAMON MINT CAUSEUR

— Megállj hékás!

Ismerős a hang, megfordulok. Hát persze, hisz ez Salamon Ferenc. Az ő tömzsi alakja. Ő tipeg lustán a hátam mögött, a botjával integetve, hogy várjam be. Látszik, hogy minden lépése nagy fáradságba kerül, mintha mindenik lábán egy gerendát emelne. Kerek feje mozdulatlanul áll hatalmas vállapockái közt, mint a székelő kapuoszlopokon a golyóbis: a kurta nyakból nem látszik semmi, apró szemei félig lehunyva szelíd gunyorral kémlelődnek a pillák alól. Csak a keze mozog, mert váltig simogatja vele gyéren mohosodott állát, vagy a szájából kimaradhatlan regalitást sodorgatja, tatarozgatja, mert szétmállott fogai között az innenső, vagy kialudt a túlsó vége.

— Hát hova mégy, barátja az erénynek?

(— Megyek a klubba Feri bácsi.)

— A klubba? Hát még megvan a klub? Szép helyen fekszik, canis mater. De valamikor a város végén volt. Ahol most az öreg Deák ül, ott békák brekegtek kedélyesen. Szemben a Lloyd épület persze még nem emelkedett volt akkor fel — egy kisebb alacsony ház volt a helyén. Az első nagyobb ház a »Schneider viereck«, ahol most a Kertész boltja áll. Mikor elkészült, bezzeg nagyra voltak vele a pesti burgerek, bámulták dicsekedve: »Nincsen ehhez fogható épület Európában«. Mert a burgerekre is átragadt a magyar lélekből valami. A túlzott önbizalomból és a túlzott csüggedésből. Hiányzott náluk is a tertium comparationis. Ma már a Lloyd-

épület is kismiska. Ámbátor szépek a termeitek és sok remiszencia tapad hozzájuk. Egyszer ugyan cudarul becsíptünk ott Vörösmartyval, — mert azelőtt ott tartották a híres pesti bálokat, amiken Józsa Gyuri et consortes táncoltak. Egyébiránt volt már az főrendiház is és lesz az még stearingyertya magazin is. Hát igaz, hogy olyan sok mágnásgyerek van köztetek?

Az öreg szerette magát a tudatlanra játszani a jelenre nézve — hogy egészen a múlténak látszassék. Ami a jövőt illeti, arról érdemesnek se tartotta beszélni. Azt úgyse tudja senki. Az már a Marczaliaké. Mi köze neki a jövőhöz?

(— Hát bizony igaz, sok ifjú gróf képviselő van.)

— Jól teszi Szapáry. Az okvetetlenkedő újságok emiatt is gágognak, pedig okosabb a fiatal urakat bevinni a parlamenti levegőbe, hogy megszokják, beletörődjenek, mintsem kívül hagyni őket — a nagy domíniumaikkal. Dicsérem érte a Szapáry eszét. De iszen derék ember az, megél a jég hátán is.

(— Hogy ne! Aztán nem is a jég hátán van. — A párt szereti és tömören áll mellette. S azonfelül jóba van az ellenzékkal is.)

— Hm. Talán egy kicsit túlságosan is. Nekem is volt egy atyámfia Ungban, aki meg akarta csinálni a halált, s bruderschaftot ivott a sírásókkal, de egyszer csak mégis meghalt. Bertóty Ferencnek hitták.

Tompa, szelíd hangján a humor csöppentett méze ömlik el, ráncos hegy-völgyes arca, mely olyan néha, mintha csak lárva lenne, felölti a lélek csillogó kisugárzását. Szinte szép most az öreg Feri bácsi.

— De persze nem tesz semmit. Erős a kabinet. Nagyon erős. Valóságos oroszlánok vannak benne, Wekerle, Szilágyi. Csakhogy Wekerle egy olyan oroszlán, aki az állatkertben növekedett — és ez a baja; Szilágyi pedig olyan oroszlán, aki a sivatagban nőtt fel és ennek meg ez a baja. Meglásd, szét fogja verni a kalitkátokat.

(— Nem engedik a többiek.)

— Kicsoda? Bethlen vagy Fejérváry? Hiszen Fejérváry is jóakarátú nobilis államférfi, akinek roppant sok természetes esze van, de nincsen szerencséje, olyan, mint az a

mitológiai alak, aki valahányszor a száját kinyitotta, mindég egy darázs röpült ki belőle.

Így, vagy ilyenformán csevegett a nagy történetíró, tele humorral, szellemesen, mindég eltalálva a jellemzőt.

(— Hát te meg merre tartasz Feri bácsi? Talán a Budapesti Közlönyhöz?)

— Nem, oda én nem járok. Mert annak nagy hübnere van, hogy ne menjek. Isten mentsen attól! Mert ha valami ügyetlenség történik és én nem vagyok ott, akkor elcsapják az ír-nokot. De ha én ott volnék, akkor joggal csaphatnának el engem is.

No, már ez ellen csakugyan nem lehetett argumentálni.

(— Min dolgozol most Feri bácsi?)

— Semmin. Ezt a betyár Pestet kellene írni. Jó, hogy eszembe hoztad. Ott is hever már a rengeteg adat a fiókjaimban, de valahányszor dolgozni akarnék, sohasem találok a fiókkulcsaimat. Hanem jó, hogy látlak — tudod mit szeretnék én még írni? Egy színdarabot.

(— Ahhoz is értesz?)

— Próbáltam egyszer a Pákh Alberttel. Pompás szüzsénk volt. Megállapítottuk együtt felvonásról felvonásra, jelenetről jelenetre, s én vállaltam el a kidolgozást. Készen is volt az első jelenet, felolvastam Pákhnak, tetszett neki nagyon: »No csak folytasd tovább«. Kérdezi vagy egy hónap múlva, mennyire vagyok: »Bizony még mindig az első jelenetnél«, vallom meg pironkodva. Tudakolja ismét vagy fél év után: »Hogy áll a színművünk, Ferkó?« — »Hát úgy áll — feleltem zavaromban — olyan jóízűen diskurálnak a személyeink benne, hogy lehetetlen őket elválasztani«. Így nem jutott aztán tovább a darabunk az első jelenetnél.

(— De te is olyan jóízűen diskurálsz, Feri bácsi, hogy mindjárt lehetetlen lesz az elválás. Szerencsére a válúthoz jutottunk. Itt vagyunk a Lloyd-épület előtt.)

— Hát csak siess, hogy még életben találj a kormányt. Szervusz!

... Ez volt a beszélgetési modora. Sok jó dolgot írt meg Salamon Ferenc, de még többet potyogtatott el tudásából és szellemének rakétáiból beszéd közben. Vidám, enyelgő hangja még utánam csengett fel a lépcsőkön, s most is órála írva,

szinte hallani vélem még, mint távoli erdőzúgást: »Siess, hogy életben találjad a kormányt!«

Pedig nem kellett volna sietnem, hogy még tovább élvezzem szavait, ötleteit, mert őt nem találtam aztán többé életben.

A KÉPVISELŐI NAPIDÍJAK

Az emberi irigységnek sokféle válfajai vannak. Én már olyan emberrel is találkoztam, aki Pulszky Ferenctől nem a nagy tudományát irigyelte, hanem a nagy orrát. Hát én előttem megfogható, ha valaki nem a törvényhozói hatalmat irigyli a képviselőktől, hanem azt a különös természetű öt forintos, mely voltaképpen hat, sőt hét forintba kerül. Még lap is akadt olyan, melyet elfutott a pulykaméreg arra a hírre, hogy a képviselői díjak rendezetni fognak — miután az öreg Madarász megmozdult.

— Mit? Felemelni akarják? Önmagok önmaguknak! No, iszen, csak az kellene még.

Azóta mindig függőben van ez a kérdés, sőt mióta az átalányról szóló javaslat megjelent, azóta a morgás is függőben van. Csak a »Pesti Hírlap« hozott egy tárgyilagos cikket. Kicsinyes tekintetek ebben nincsenek; se képviselő nem írta, se olyan ember, aki haragszik a képviselőkre. Ugyan honnan akadt ez a ritka ember? Mert Magyarországon mindenki haragszik ideiglenesen a képviselőkre, így ciklus közben — lévén az összes kabátos lakosság két válfajra osztható. Olyanok, akik bent vannak a parlamentben s olyanok, akik *kiszorultak* a parlamentből.

A Pesti Hírlap e jóakarató cikkével szemben érdemes a dolgot kifejteni úgy, amint van. Hát igen, tényleg megindult a mozgalom a képviselők közt, melynek célja a diurnumok fölemelése, mégpedig a lakbéren kívül háromezer forintra.

Ehhez a törekvéshez úgy látszik a többség csatlakozik — de van jelentékeny ellenzéke is. Az én nézetem szerint a fölemelést óhajtók részén van a méltányosság és a politikai célszerűség. Én magam is aláírtam az ívet azon hajlandóság-

gal azonban, hogy a mostani országgyűlés a *következőnek* szavazza meg a nagyobb díjakat . . . Mi már csak maradjunk meg abban a szegénységben, amelyikben születünk.

Ezt így kívánja a *szubtilitás*. Ámbár ez a szubtilitás, mikor a közelmúlt országgyűlések egyikén maga a kormány szavaztatta meg magának a nyugdíjakat, éppen távol volt a Házból, és senki sem tartotta szükségesnek utána telegrafálni.

Mindegy, a szubtilitás szép dolog, és csak a jövő országgyűlésének kell a napidíjakat fölemelni. De ennek okvetlenül föl kell emelni. Mert nagy idő ötvennégy esztendő, mikor az öt forint diurnumot határozták. Azóta sok víz folyt le a Dunán és sok bor a választói gégeken. És a forintok ötvennégy év alatt is keveset nőttek; öt-öt krajcárig vitte egyik-egyik — míg ellenben minden megnövekedett rohamosan, az igények, az elemi és élvezeti cikkek ára.

S ha ma nagyságos Helfy Ignác képviselő úr, aki épp annyi diurnumot húz, mint amennyit 1848-ban tekintetes Somogyi Antal képviselő úr húzott, *egy ezüst húszassal* küldené ki reggel a szakácsnéját a piacra, ahogy azt Somogyi úr tette (meghagyván ezt nekünk a memoárjaiban), hogy »hozzon kend Zsuzska egy pár csirkét, egy font húst, zellert, répát, petrezselymet, két tojást, egy lat élesztőt, egy verdung olajat és egy icce bort, a megmaradt aprópénzt pedig tegye fel a lutriba«, hát Helfy Ignác urat kinevetné a szakácsnéja, s menten megválna a tárcájától.

A negyvennyolcadiki napidíjak annak idején meg voltak eléggé beszélve. Az intenció, melyet a főrendi tábla kitűnőségei is elfogadtak, az volt, hogy szegény ember is lehesen képviselő. S ez nem is lehetett másképp. Mert a mi öregeink bölcsek voltak s nem hebehurgya szószátyárok, akik mindenfélét összefecsegnek, aminek valami excentrikus látszatja van. Az okvetetlenkedés még akkor nem tett nagygyá senkit. Ha egyszer megnyitották a törvényhozás kapuját: »Ide bejöhét mindenki, akit a nép beküld«, arról is gondoskodniok kellett, hogy aki oda bejön, az meg is élhessen ott. Persze ma másképp van. Ma, a papírkorszakban. Ma megalégszünk, ha valami demokratikus intézkedés rajta van a papíron.

Mert azon nem lehet disputálni, hogy ma öt forintból egy országgyűlési képviselő meg nem élhet abban a testület-

ben, ahol egy-egy pártbédén tíz forint a teríték ára, abban az országban, ahol minden jótékony egyesület, minden nemzeti cél, minden elzúllott egzisztencia, minden nyomor, minden szerencsétlenség ennek az ötfélszáz embernek a zsebére utazik.

Mikor reggel kinyitja szemét a képviselő, már hallja odakint az előszobában a száraz, öreges köhéscselést. A sztereotip öreg honvéd csoszog künn; annak az ára egy forint. A Házba érve, egy gyűjtőívről arról értesül a folyosón, hogy valahol Bergengóciában megégett a kálvinista templom. Hát azt bizony fel kell építeni. Az is egy forint. Míg ő itt szubszkribál, azalatt belül a Házban felállással határozzák el a többiek, hogy a Ház tagjainak egynapi díjai ezen vagy azon ínséges célra adatnak át. Már éppen panaszkodni kezdesz emiatt Egesynek, de az részvét helyett összeszid:

— Hja, az uraknak mindenre van pénzük — de hogy a »Magyar Újság«-ra praenumeráljanak, persze arra nincs. Pedig ez a lap stb. . . .

A »stb.«-ben az is ott van, hogy praenumeráltál egy fél-évre.

Az elnöki csengettyű hívogatólag szólít s te be is mégysz dacára, hogy valami titkos szózat váltig súgja: »Ne menj be, ne menj be!«

S valóban, jó volna be nem menni — mert ott is cirkulál egy ív — egy szerencsétlenül járt hivatalnok özvegye egy hímtett asztalkendőjét játszott ki. Arra is meg kell tenni egy-két számot.

De nem is igen melegedhetsz meg a helyeden, jön a teremtiszt az írásbeli jelentéssel, hogy az elfogadási teremben néhány választód —várakozik.

Siess ki jámbor honatya! De óvatosan menj! Ne arra az írói karzat felé! Mert ott is fehérlik valami gyanús papíros. — Valakinek a hátrahagyott munkáira gyűjtenek megrendelőket . . .

A választóiddal találkozol, el kell őket vinned a belügy-minisztériumba. — Gyalog már nem futja az időből, mert Buda messze van, odaszólsz tehát a kapusnak:

— Egy fiáker!

Hát bizony az is két forint.

De minek vázoljam egész napodat? Hiszen egyforma az véges-végig, egészen addig a pillanatig, míg este 9 órakor végre abba hagyta jámbor piké partidot a 60 Ft tagsági díjas klubban s kifizetve az 1 Ft 20 kr. kártyapénzt, kinn a hajlongó szolgálk rádadják a télikabátodat és az asztalkára kitett »Boldog új évet« ívre kiszúrod a szokásos öt forintot.

Most aztán ha megvacsoráltál hazamehetsz, s felbontván otthon érkezett leveleidet, köztük egyet tíz jótékony nőegyleti sorsjeggyel, amit X grófné küld, egy másikat, amiben egy szegény kerületbeli egyetemi tanuló vízbeugrással fenyeget, ha nem segítesz rajta öt forinttal, hogy haza utazhassék — végre ágyadba jutsz s végigolvashatod az esti lapot s ennek közleményei közt a következő felfortyantó entrefilét-t.

»Megütközéssel vesszük a hírt, hogy a képviselő urak fel akarják a napidíjakat emelni. Rosszul választják meg az időpontot, stb.«

Oltsd el kérlek inkább a gyertyát! Hunyd be a szemeidet jámbor népképviselő s Majmuna álomtündér legyezőjének lágy suhogásában álmodd csendesen, jóízűen, hogy kétemeletes házakat építesz — a képviselői napidíjakkból.

*

A mesés Japánban már rég kitalálták azt a bonmot az udvari urak — a mikádó háta mögött.

— Aki nálunk egy évig miniszter, az koldus lesz; aki nálunk négy évig miniszter, az Krózus lesz.

Aminek közönségesen az az értelme, hogy *miniszterré lenni* annyi pénzbe kerül, amit egy évig lehetetlen behozni — de a miniszterség per clincum-clancum annyit jövedelmez, hogy a kinevezési okmányba befektetett összeg, már a második év elején megtérülhet s ki négy évig hagyatik miniszternek, rengeteg kincseket halmozhat össze.

A japán ötlet átültethető — a mi képviselőink némelyikére is. Bármily drágák is az alkotmányos választási költségek, egy kis malíciával el lehet mondani, hogy vannak képviselők, akiknek ezt a mandátum behozza. Talán néhány ügyvédnek vagy azoknak, akik pénzügyi manővereket csinál-

nak. De efféle boldog ember tíz, tizenöt van a Házban. A hajdani koncessziók ma már olyanok, mint az ósbövények; még azt az embert is megemlegetik, aki valaha látott egyet. Az úgynevezett *húsos fazékban* pedig hamu fő most. Üres terefere ezekről beszélni.

Hát mondom tíz-tizenöt embernek még anyagi haszna is lehet a képviselőségből, sőt olyat is lehet találni, aki a képviselői napidíjából kijön (de az ilyenre már ujjal mutogatnak — mint valami különös rendkívüli egyéniségre), de a többi aztán sokat hozzápótol. Kivált a vidéki nemesi osztálynak. A csendes leanderes falusi udvarházakban arany közmondás már: »*Egyszeri mandátum, egyszeri leégés*«. Aki pedig három-négy cikluson képviselőszködik, lyukas csizmában megy haza tanfelügyelőnek, vagy útibiztosnak.

Ha azok a derék nyakas öregurak még élnének, akik negyvennyolcban ellene voltak az öt forintnak is — most azok is megszavaznák a nagyobb díjazást, mert a mostani napidíjakkal az azóta sok vért vesztett középnemesség is kizáratik a tisztelt Házból, nemcsak a lateinerek. Mert ez az osztály is okosodni kezd s innen támadt a Házban egy külön kaszt a »*mezei hadak*« (ez az elnevezés egyébiránt az én bűnöm). Falusi urak, akik még elvállalják a mandátumot, de az országgyűlésen alig vesznek részt, lakást Budapesten nem tartanak, a tárgyalásokkal nem törődnek. Nem bír ezekkel csak a *drót* — mely összehívja őket nagy veszedelmes szavazások idején.

Ily viszonyok közt a napidíjak fölemelése nemcsak célszerű véleményem szerint, de szükséges is. S ez a fölemelés nem lehet kisebb, mint az osztrák képviselőké. Már csak azért sem, hogy rang megkülönböztetés ne lehessen belőle, mintha a magyar képviselőház tagjai tartományi képviselők volnának — s mert a tíz forintnyi napidíj se felel meg ma már a 48-iki öt forintnak. És végre, mert tíz forinton alul alig lehet méltó módon megélni.

Így áll a napidíjak kérdése. A kormány dicséretes semlegességbe burkolózik a megindult mozgalommal szemben, de a kormánypárti korifeusok egy tekintélyes része különböző okokból nem helyesli.

— Nagy a szegénység! — mondja sopánkodó arccal egy főúr-képviselő.

S rögtön eszembe jut róla az öreg Szögény-Marich ország-bíró, kivel az elmúlt telek egyikén utaztam. A kegyelmes úr ezerforintos cobolyprém-bundában ült a fűtött kupében s a jégvirágos kupéablakon kinézve, az ott sürgő-forgó szegény munkások láttára, fájdalmas hangon mondá a szomszédjának: »Nagy a nyomor barátom . nagy a nyomor«.

Némely korifeus ekképp szól:

— Nem alkalmas a nagyobb sallárium megszavazására az időpont!

— Hogyan? Hát nem veszitek észre a szimptomákat?

— Miféle szimptomákat?

— Hogy a Ház fiatal grófokkal és gazdag zsidókkal kezd megtelni. Ezek ingyen is elvállalják a mandátumot, mert tehetik. De hasznára lesz-e ez a parlamentnek?

Tisza Kálmán azt tartja, hogy nem kell fölemelni a díjakat, mert nem szabad a képviselői állást kenyér pályává tenni, hogy oda tóduljanak az emberek.

De ez az érv nem lehet eléggé nyomatékos. Mert olyan állást, mely csak öt évig tart (legjobb esetben) senki sem vállalhat kenyér pályának. De hogy ügyvédiessen szóljak — föl-téve de meg nem engedve —, ha kenyérpályának tartanák is, nem lenne-e jobb, mint a mostani állapot: amikor a képviselőházat úgyszólván »Durchgang«-nak használják a fiatal stréberek. Pakktáskával és esernyővel kezükben állnak ott (megannyi Serpolette a Cornevillei harangokból, ajkán a »te-kints ide, tekints oda« mosollyal, hogy melyik hatalmas int nekik) — készen indulni valamely jó állásra.

Az én nézetem szerint csak egyetlen egy érv cáfolhatná le a fölemelők pártját, amire mindenkinek meg kellene magát adnia. S ezt csak az államkincstár képviselője Wekerle mondhatja ki, minden okoskodás nélkül:

— Szegények vagyunk hozzá.

S akkor (ámbátor ez egész fölemelés nem tesz ki többet évenként, mintha valami generális új gombokat gondol ki a hadsereg egyenruhájára) . . . no akkor mégiscsak hadd maradjanak meg továbbra is a becsületes öreg öt forintok.

Azaz dehoggy maradnak dehoggy, hiszen már őket is viszik el az idők és a viszonyok, hogy helyet adjanak a csengő-bongó koronáknak.

NAPIDÍJ NÉLKÜLI KÖVETEK

(Levél Légrády Károlyhoz)

Kedves barátom! A vasárnapi tárcámból, mely a képviselői napidijáról szólt, valamit kifejejtettem, amit pedig szerettem volna beleszólni. Az a csacska telefon az oka. Az csap le engemet az íráságról. A pajtások üzenik, hogy hol lesz a vacsora, s ennek a hangnak nem tudok ellenállni. Pedig ez a hang minden egyebet kiver a fejből.

Epilóg gyanánt még egy kétszáz év előtti ülésről írt karcolatot akartam beszúrni, az 1708. dec. 5-i ülésről. A helyszín Sárospatak. A menyezetes emelvényen nem Bánffy Dezső ül, hanem II. Rákóczi Ferenc. Csengettyű nincsen őfensége előtt, legfeljebb a kardját csörrenti meg, ha Károlyiék zsidongnak. Ámbátor hova beszélek. Hiszen báró Károlyi Sándor uram, az igaz, hogy ott ült mindjárt az első sorban, de nagy mameluk, nem zsidongana az a világért sem.

A hölgykarzatról Bercsényi Miklósné, Csáky Krisztina mosolyog Rákóczira. — A szép buja és puha asszony egész istentelen udvarával idejött.* A zöld posztóval bevont asztaloknál lent hadimezben, kardosan ülnek az orszáگزászlósok és a megyei követek. Még a buzogányt is szabad behozni. A közönséges hallgatóságnak szánt, elsorompózott rekeszből pedig én helyettem Csécei János sárospataki tudós tanító nézi figyelmesen az ülés lefolyását — hogy arról följegyzéseket csináljon, de az persze esze ágában sincs, hogy a »Pesti Hírlap« számára.

Pedig íme éppen oda jutnak e jegyzetek, miután már száznolcvan esztendeje ott pihennek a sárospataki református anyaiskola könyvtárában. Egy buzgó olvasóm lemásolta számomra és amint olvasom, olvasom, megelevenednek az egyes alakok. Hallom egy fülkében beszélgetni Segegy Istvánt, a főkorlátnokot, Hellenbach Gotfrieddel.

* Foemina luxuriosa et molli cum ingenti apparatu et frequentia, aulaque sua ipsissima.

A fodinarum adminisztrátor a Bezerédj Imre múlt heti kivégeztetéséről beszélget. Érdekes szavazás volt. A fejedelem meg akarta menteni. Szerette volna, ha az ellenzék győz.

— Hja — mondta Segenyei —, Bercsényi uram nem akarta. Tehát meg kellett halnia.

— Elég rosszul tette — vág közbe a mögójük került Keczer Sándor. — Íme mi a következése? Bezerédjt lefejeztük, eltemettük s most az ellenzék azt híreszteli, hogy feltámadott. A babonás hadsereg pedig suttog és lázong.

Valóban ez a hír terjedt szerte az országban. Polónyiék terjesztették — vagy már megint mit beszélnek — az akkori ellenzékiek: a fejedelem végre is kénytelen volt fölbontatni a sírt és közszemlére tétetni a Bezerédj fejétől elválasztott holttetemét.

Az egyik csoporthoz vidáman lép Répássy Ferenc:

— Képzeljék kegyelmetek. Heves megye ma felírt a fejedelemnek, hogy kevesli a rávetett adót.

— Ki ott most a főispán? — kérdé hirtelen Kende János. (Valami nevet mondtak neki — de persze nem a Kállay Zoltánét.)

Bár a szesszió már elkezdődött, lassan szállingóztak a követ urak — lévén többnyire a közeli falvakban elszállásolva. Bent Patakon a zászlósurak foglalták el a lakható házakat, elkergetvén azokból gazdáikat.

Úgy déltájban az utoljára megérkezett szánkó csengői is elhaltak, együtt volt végre az egész ország, kivéven azokat a részeket, ahonnan a német nem eresztett követeket s kivéven Turóc megyét, amelynek a mandátumait megsemmisítették a múltkor az ónodi országgyűlésen. Az volt a gyors eljárás. Nem a mi bírálói bizottságaink szuszogása. Egyszerűen felkoncolták Rakovszky és Okolicsányi uraimékat s ezzel a két mandátum alaposan meg volt üresedve.

Bocsáss meg, barátom, a kitérésért! Csak azt akarom vele demonstrálni, hogy a világ nem lett azóta rosszabb, igaz, hogy jobb se. Csak a formák változtak. A nagy szcénákat bizony nem Hentallerék találták fel. Micsoda szép cikkeket írhatott volna Kenedi barátunk, teszem azt az aradi országgyűlésről, amikor a II. Béla felesége kedvéért hatvannégy szélbalit leszúrtak a lojális mamelukok. Nem kellett akkor

szigorított házszabályok; ott volt minden ember oldalán a kard, s kétszáz kard többet aprított, mint hatvan kard. Míg ellenben most hatvan nyelv is annyit és annyi ideig tud lefejtetni, mint kétszáz nyelv. És az el nem némítható kisebbség némelykor szinte többségnek látszik a nagy lármájával.

De az efféle nagy szcénák alkalmasint csak innen a tizenkilencedik század legvégéről látszanak olyan hajmeresztőknek. Hidd meg, hogy akkoriban egyszerű entrefiletben hozta volna a »Nemzet« kompressz garmonddal:

»Azon hatvannégy követnek önvédelemből történt eltávolítása, amely incidens kétségkívül zavarólag hatott a mai tanácskozás rendjére és nyugodtságára nézve, tudósítónk szerint — nehogy ellenzéki lapitásaink ferde irányban használják ki — midőn felséges asszonyunk szavaiba illetlen és botránys közbeszólásokkal vakmerősködtek élni bizonyos urak, az erre támadt zúrzavarban a fékvesztett ellenzék megvadulására vezethető vissza, amennyiben — egyes alig konstatalható esetek kivételével — kölcsönösen egymást döfték le, összevissza hadonászva a kardjaikkal. Reméljük, hogy a kedélyek országserzte mihamar le fognak csillapodni.«

* * *

De már messze is mentem a tárgyamtól. Így van az, ha az ember belekezd a fecsegésbe. Pedig csak egy icipici levélkében akartam megírni, amit voltaképpen mondani akarok a sárospataki országgyűlés fent jelzett egyik üléséről. A vérről. A vérről beszéltem, pedig a pénz most a témám.

Napirenden van az átalányok megszavazása.

Rákóczi Ferencnek »az ő sok fáradozásáért« évenként 100 ezer forintot.

(Aha, most tudjuk már, hogy a stréber Répássy miért híresztelte az ülésben Heves csodálatos panaszát, az adó keveslését.)

Nagy vivát követte a százezer forintos indítványt.

— Gróf Bercsényi Miklósnak ötven ezer forint évenként — ajánlta az előadó.

Erre már némi morgás is támadt. Csáky István grófnak 25 ezer, Vay Ádámnak húsz ezer . . .

Darvas Ferenc közbeszólott durva, erős hangján:

— Még se illendő tán, hogy arany hegyeket szavazzanak meg kegyelmetek, és pedig *önmaguknak*.

Bercsényi indulatosan felelt fel:

— Hát ki szavazhatja meg más? Csak nem küldhetjük tán át az egész paksamétát elintézés végett az Úristenhez? Vagy elviszi keed odáig Darvas uram?

Darvas uram elsápadt. Mert akkor voltak még ilyen *ki-küldetések*. (A tornai hóhér hozzátartozott a Ház segédszemélyzetéhez.)

Miután a nagyurak ekképpen ellátták magukat, Klobusitzky Ferenc uram állott fel ékes szavakban kifejtvén, hogy a közönséges követek számára is diurnumok volnának megálapítandók.

Csáky István gúnyosan kiáltá közbe:

— Éppen alkalmas rá az idő. Nem tudunk a pénzünkkel mit csinálni.

Hellenbach is felfortyant:

— Foglalják vissza kegyelmetek előbb a bányáikat a némettől; majd aztán én is ásatok kegyelmeteknek aranyat.

Megröstellkedve a diffikultások hallatára, unisono kiálták az ablegátusok.

— Nem kell, nem kell diurnum!

Mire fenséges urunk kimondá a határozatot, hogy a követek ingyen látják el törvényekkel a hazájukat. S a mai ülés véget ért.

*

Idáig olvasván a diáriumot, nagy lélegzetet vettem.

»No, ezek mégis derék emberek voltak; sokkalta különbek a mai képviselőknél.« (Szinte restellni kezdtem már, hogy aláírtam azt az ívet.)

De a diárium betűerdeje csak egyre csábított, integetett, hogy tovább is menjek, egyre tovább, tovább. Nevettek, vigyorogtak, incselkedtek velem azok a szarkalábak . . .

Végigolvastam a pompát, amellyel a Bercsényi nevenapját tartották. Aznap ülés se volt ezen a jogcímen. S a fejedelem maga köszöntötte fel óméltóságát az ebédnél.

De csak, még tovább. Mi történt a napidíj nélküli követekkel?

Hát bizony azok se voltak népszerűek. Megdöbbenéssel bukkantam rá a Napló legutolján Csécsei uram kifakadására:

»Így lett vége ezen országgyűlésnek, mely Zemplén vármegyét és ezen szegény Patak városát nyomorúan és borzasztóan összetiporta, a lakosok minden elesését, zabját, szénáját elpazarolván, valamennyi kerítését és faépületeit felégetvén, sok mindenféle pajzánságot és istentelenséget elkövetvén s a lakosokat, még az egyháziakat sem véve ki, hajlékukból egytől egyig kiűzvé. Idejárt még a köröskörül fekvő városok és falvak elszegényítése, mert két mérföldnyire a környéken minden követ, egy-egy falut vagy egy egész várost bírt és sarcolt szállásul, magának az országnak igen csekély hasznával, hanem lakmározással, részegeskedéssel, bujálkodással és az istentelen élet minden nemével töltvén napjaikat, a lakosokat megnyomorították s minden vagyonukban megfosztották, sőt még a feleségeiket is elszedték.«

Most, midőn végére értem e kedélyes képnek (amit Csécei uram azonban nem igen találhatott kedélyesnek, mert őt is kikergette a házából Csáky István) azért küldöm neked, nyomasd ki a Pesti Hírlapban, ha jónak látod — vasárnapi tárcám kiegészítéséül.

Látom, hogy mosolyogsz. Pedig nem célom képviselőtársaimat erre csábítani, hogy törüljék el a napidíjakat és éljenek ők is sárospataki módra (ami itt Budapesten nem lenne boldonság), hanem egyszerűen azt akarom demonstrálni, hogy akiknek a nemzet hatalmat és befolyást tesz le a kezeikbe, azoknak adja meg a módot is rá, hogy azokhoz megélhetés okából ne nyúljanak.

. . . Ha szegény Csécei János élne, az majd még jobban is elmondaná, hogy az olcsó képviselők milyen drágák. Következésképp talán a drágák a legolcsóbbak.

AZ AKADÁLYOZOTT MINISZTER

Mindenekelőtt bocsánatot kérek, hogy alig hallható gyenge hangommal fölolvadásra vállalkozom, bár iszen meg lehetőszen kimentenek ennek az országnak a szokásai, ahol az emberek előszeretettel csinálnak olyat, amihez nem értenek.

Engem, aki sem a fővárosi irodalmi társaságokban, sem a Tudományos Akadémiában egyszer sem vállalkoztam felolvasni, végre is kiment az a körülmény, hogy most *idehaza*, úgyszólván a familiában vagyok. Hiszen itthon nekem sok fogyatékoságomat elnézik.

Igaz, hogy itthon is jobb szeretnék az Apponyi hangjával olvasni a *magamé* helyett — de ez lehetlenség. És jó is. Mert ha ezt a hangot is elkérhetné valaki kölcsön, *miye maradna akkor a nemzeti pártnak?*

Így hát kénytelen leszek megelégedni a saját hangommal, erre kérvén a t. társaságot is. De mielőtt áttérnék a tulajdonképpeni felolvasásra — hiszen méltóztatnak tudni, milyen fá-tum üldöz az örökös előszavakkal — most is úgy fordult a kocka, hogy egy bevezetésben vált szükségessé elmondanom felolvasásom történetét.

Múlt szerdán este a képviselők klubjában megszólít Gajári Ödön:

— Kedves barátom, egy kérésem van hozzád. Az új Werkerle-kormányról egy röpiratot csinálunk. Írd meg bele holnap a Tisza gróf jellemrajzát.

— Nincs rá fizikai idő — feleltem tagadólag. — Elbeszélést kell írnom Szegedre.

A Tisza iskolából kikerült fiatal államférfi a »modus vivendi« emlőin növekedvén, legott kigondolta angol ésszel:

— Tudod mit: ne politikailag írd meg az új minisztert, de irodalmi szószban, akkor aztán felolvashatod a Dugonics Társaságban. A tárgy odavaló. Hiszen a város építője és képviselője Tisza gróf.

— Nem kivihetetlen — mondtam habozva —, de hogyan tegyem a Tisza jelenlétében?

— De hisz ő nem lesz ott.

— Ha bizonyosan tudnám, ráállnék. Menjünk, és kérdezzük meg.

Megindultunk a klub termein, míg végre ráakadtunk a grófra. Egy csillár alatt ült, mindenféle mappákkal és vasúti kalauzokkal körülrakva. (Mit jelent ez vajon? Talán Lukács Bélával cserélt tárcát?)

Kérdeztük, jön-e Szegedre?

Irigy pillantást vetett reánk, s búsan mondá:

— Merő lehetetlenség! Szombaton van az eskü Bécsben. Már talán az ötödik vagy a hatodik esküm. Esküdtem már én eleget, csak még asszonynak nem.

Majd a térképekre irányult figyelme:

— Éppen azt nézegettem imént, milyen módon, milyen vonalokon juthatnék el onnan vasárnap reggelig Szegedre, de nem lehet, nem lehet... Aztán a kormányt se hagyhatom el mindjárt az első mézes napon, mikor a programot kell megállapítani s tudja Isten mi mindenfélét.

Végre még egy második irigy pillantást lövellt felém:

— De te természetesen menj el. Te elmehetsz. Könnyű neked!

Én ugyan azt gondoltam magamban, hogy szívesen cserélnék. Ám megyek én Bécsbe esküdni király személye körüli miniszternek, ő pedig írja addig itthon az én jellemrajzomat (ha az neki könnyebb), aztán olvassa fel Szegeden.

De hát jól van, könnyű nekem s minthogy könnyű, megígértem könnyen Gajárinak, hogy megírom Szeged egyik képviselőjének jellemrajzát, kit ha még ezután is megválaszt a város (amire bizonyára vannak némi sanszai) megtörténik, ami még nem volt, hogy egy népképviselő lesz a király személye körüli miniszter. Eddig mindig főrendi tagok voltak.

De térjünk vissza a felolvasásra. Hát igen, megígértem és megírtam a jellemrajzot — a novella helyett.

De mennyi nyugtalanság, mennyi szorongó érzés vett körül a bizonytalanság apró vigyorgó ördögei incselkedtek velem szüntelenül. Hátha mégis kitalál Tisza Lajos valami vonatot? Hátha a király elhalasztja vagy előbbre teszi az esküt, akkor mit fogok én Szegeden felolvasni?

Ejh — vigasztaltam magamat —, amit egyszer a király elhatározott, az el van határozva s amit egyszer Tisza megmondott, az meg nem másítható. A nemes gróf mindig betartott program szerint élt, még meghalni is program szerint fog. Ő maga határozza el halálos baja esetén »félnégyre tollba mondom a végrendeletemet, elbúcsúozom szegedi választóimtól táviratilag, négykor előhívom a rokonokat, pont negyed ötre pedig meghalok« — és pont negyed ötre meg lesz halva. Hanem hát ezt a határozatot csak hagyja el minél későbbre!

Ez a gondolat szinte megnyugtató volt, ha nem jön egy rémhír, mely lopózva lassan-lassan hozzámig érkezett.

A hír azt verte, hogy vezérlő elnökünk, Lázár György tisztelt barátom levelet intézett egy befolyásos személyiséghez, melyben a gróf jelenlétét multhatatlanul szükségesnek tartja, különvonatot emleget s minden módon csábítja Szegedre.

Megfagyott bennem a vér.

Hátha mégis enged Tisza Lajos, hátha mégis elmegy, miután multhatatlanul szükséges, hogy elmenjen.

Igen, de Bécsben is multhatatlanul szükséges, hogy ott legyen. A Dugonics társaság t. elnöke is erős ember, de őfelsége is erős ember. Valamelyiknek okvetlenül engedni fog a gróf, de melyiknek?

Egész éjszaka nem tudtam aludni e fölötti tépelődésemben, míg végre másnap az utolsó órákban kitisztultak a fellegek s minden tréma nélkül ülhettem a vasútra, kész felolvasással, melyet bátor vagyok ha ugyan még a hosszú bevezetés után is hallani kívánják, legalább kivonatban felolvasom.

A SZEGEDI GRÓF

Egy nagy angol író azzal jellemzi a konzervativizmust, hogy odaállítja az ő konzervatív alakját a világ teremtéséhez, amint az fölkiált: »Vigyázz, uram isten, mert mindjárt összerontod a kaoszt!« Ez bátorít engem arra a merészségre, hogy elgondoljam magamban, ha gróf Tisza Lajos, aki most a király személye körüli miniszter lett, az isten oldala melletti miniszter lett volna a világ teremtésekor, sok minden dolog másképpen nézne ki ma. A hegyek például nem lennének olyan kopárok. (A Gellérten bizonyosan hatalmas fenyezők díszlenének.) A cserebogár háta talán nem lenne sárga, mint a havannadohány s talán kék lenne vagy aranyszínben játszó; a szarvasnak nem volnának agancsai (mert az fölösleges), a zerge nem ugrana oly merészeket (mert az veszélyes), a hiéna nem kaparná ki sírjaikból a halottakat (mert az illetlen). És mit tudom

én, még mi minden volna? De annyi bizonyos, hogy a vilá-
g úgy állna, ahogy most, csakhogy némi *javításokkal*. A nagy
alapvonalakhoz hozzányúlni félénk keze van, de a részleteken
örökké módosítani, szépíteni szenvedélye. Az az államférfiú,
aki, mikor Szeged városát építi nagy arányokban, egyszer-
mind ráér Sziráky kécsináló mester híres halbicskáinak egy
csinosabb formáját is megrajzolni, elevenen él e vonásával
előttünk. Nem a Tisza folyam tükrében magukat öntetszeleg-
ve néző paloták jellemzik gróf Tisza Lajost, hanem künn, a
városvégeken azok a piciny alházak, melyek az ő tervei szerint
készültek s melyekben megőrizte a szegedi építkezés magya-
ros, népies ösmotívumait. Tisza Lajos bizonyos fokig konz-
ervatív: mindent magtartani, amit lehet, de bizonyos fokig
reformer: mindent átjavítani, még azt is, amit nem lehet.

Magyarországon, ahol mindég a nagy vonalokról foly a
szó, ahol örökké még a berendezkedés stádiumán vagyunk,
hogy milyen új bútorokat tegyünk a régiek helyére, de a meg-
lévőkről senki se törli le a port, igazi szerencse ilyen államférfi,
mint gróf Tisza Lajos, aki a politikai háztartás napi szükség-
leteit gondozza. Bár több volna ilyen.

Ellenfelei is beismerik róla, hogy az ország egyik leghas-
nosabb embere. Egy főúr, aki egész reggeltől estig dolgozik,
nem magának, hanem az országnak. Más mágnás képeket,
érmeket vagy érdemjeleket gyűjt, gróf Tisza összegyűjtött
mágának egy csomó hivatalt. Elnököl a delegációban, az erdész-
egyletben, valamely szoborbizottságban, építi az új országhá-
zat s ki győzné előszámlálni, mi mindent csinál egy nap alatt.

A laikus fölkiáltana erre: Mennyi hivatal, mekkora jöve-
delem! Dehogy! Ezek mind ingyenhivatalok. Vagy úgy. A
dicsőségért tesz? Dehogy! Tisza Lajosnak nem kell a dicsőség
— ami abból az övé, azt is átadja a munkatársainak s ami
a munkából az övék, azt apródonkint elszedeti tőlük.

Hiszen természetesen mindig van valami képmutatás az
államférfiak agyonmagasztalt tevékenységében; a mama a
munka, a leánya a népszerűség. És sokan azért udvarolnak
a mamának, hogy a leányt bírassák. Ócska metódus, mégis
beválik többnyire. De gróf Tisza egy excentrikus kivétel, ő
komolyan a mamába szerelmes. A népszerűség szinte ellen-
szenves neki, ha néhanapján találkozik vele, összeressen. A fel-

köszöntő, melyet Széchenyi István serlegével kezében mondott néhány év előtt, messzebb körben is átmelegíté a szíveket, a sajtó áradozott s barátai üdvözölték másnap a Házban:

— Egyszerre népszerű lettél!

A gróf az egyszeri államférfiú sablonos ijedelmével riadt fel:

— Valami bolondot mondtam?

S türelmetlenül küldött egy újságért, hogy még egyszer átnézzé a beszédét.

De ez az idegessége a népszerűséggel szemben sem maga a népszerűség miatt van, mert — hogy megmaradjunk a fentebbi képnél — valóban szép leány az rozmaring virágos fejével; ezt hihetőleg Tisza Lajos is elismeri, hanem az udvarlói nagyon *vegyes társaság*, s ezek közt nem érezné magát elég jól.

Am nem is népszerű Tisza Lajos. Aminek megvan a magyarázata. A magyar közvélemény még fiatal (mondhatnám még zöld) ahhoz, hogy *kritikai szemmel* válassza meg kedvenceit: szemét megbűvölik a kápráztató sikerek, mert nem vak; fülét megbűvölik a maszlagos hízelgő szavak, mert nem siket (pedig nem ártana néha egy kis nehézhallás). A másik ok maga a gróf, akiről azt lehetne mondani, hogy a két tündér, aki bölcsőjénél állott, éppen megfordítva bánt el vele.

A jó tulajdonok tündére így szólt:

— Neked adom a legritkább tulajdonokat, amik első pillanatra nem látszanak, de annál becsesebbek: a karaktert, a szigort, a jó szívet, a munkavágyat, a kötelességérzetet, az éles judíciumot, a nemes gondolkozást. Akarom, hogy szeresd az emberiséget és az téged vizont.

Amire azt mondhatta a rossz tulajdonságok tündére gúnyosan:

— Nos, én a jó tulajdonságok gyümölcésének élvezésében megakasztlak, miután őket már el nem vehetem. Nem adok neked sok hibát, csak egyetlenegy, s az se valami nagy hiba, sőt adok melléje még egy jó tulajdonságot, megtetézve érényeidet. Adom a nyíltságot, ezt a testvérem kifejejtette, s adok hozzá kevély, hideg modort.

S talán így lett, hogy Tisza Lajos nem lehet nagyon népszerű. Előkelő alakján hideg merevség ömlik el, élénk fekete szemeiből szúrós kevélység sugároz. Hangjában, melyből magyar zamat cseng, mégis van valami eltávolító. A hangulat,

mely e mindig szépen öltözött gavallér lényéből kisugárzik, nyomasztó, ünnepélyes, sőt fojtó. A hatvan év felé járó főúr egyébként férfias szép jelenség, sőt graciózus. Mozdulatai kellemesek, amint lép, amint a kesztyűt húzza fel s le, amint fáradtan dől le képviselőházi székében (mely közvetlenül a Deák Ferenc kivágott helyénél van) egy-egy hosszú beszéd alatt, amint gúnyosan mosolyog, ásít vagy figyel, ha helyeslőleg int fejével vagy tagadólag rázza azt, az mind egyéni és összhangzatos. Arca annyira beszédes, mintha minden ideg zongorabillentyű volna rajta; a karzati látogató az ő arcáról nézheti le a beszédek.

Nem népszerű, és ez alig említésre méltó körülmény másoknál, de nála szinte nehéz belenyugodni. Mert bizonyos tragikum van abban, hogy egy ember, aki meleg szívvvel karolja át az emberek összességét, egyenkint azokból keveseket szeressen. S hogy az emberek is, akik mikor egyenkint vannak, nem szeretik, együttesen mégis őhöz fordulnak bizalmukkal.

Ha valahol baj van vagy nagyszabású munka, rögtön mindenkinek gróf Tisza jut eszébe. Szegedet rekonstruálni őt küldi a király; az országházat fölépíteni őt bízza meg az ország; mikor jó képviselőházi elnök kell, ki lehetne az más, mint Tisza Lajos; mikor néhány hét előtt beállt a koleraveszély, s a város tétlenül nézte elharapódzását, a megijedt közvélemény hangosan, türelmetlenül követelte, hogy gróf Tisza küldessék ki királyi biztosnak.

Komoly munkára való ember. — Jó, léha világban ügyet se vet rá a közvélemény. És szinte jó, hogy nincs a közönség tenyerén, mert ez a tenyér túlságosan forró, mint nyáron az aszfalt, az oly gyorsan koptatja az embereket, mint ez a talpakat. De ha nincs a közvélemény tenyerén, mindig kézügyben van.

Azon időktől kezdve, mikor ő is ott lovagolt 1867-es híres Gunár lován (mely azonban *egészen másra* volt nevelve) a koronázási menetben, mindig a közügyet szolgálja. Mint bihari főispán, majd mint a Deák-párt tagja, szemben a balközépi Tisza Kálmánnal. Később aztán, mint közlekedésügyi miniszter a Tisza-rezsim alatt, s azontúl egész mai napig mint a párt egyik korifeusa, aki a maga fölényét, természetes

súlyát nem vesztette el akkor sem, midőn teljesen lejárták magukat a tekintélyek, s még azon időben is, mikor már a pártban alig volt fényes más, mint a Demkó Pál óralánca, Tisza Lajos szavát, tanácsát mélytisztelet illette. Tárgyilagossága, tiszta látása sokszor volt vezető fény.

Mint a Petőfi rónája, csak jó ismerősei előtt veti le fátyolát gróf Tisza is, csak ama kevesek előtt, akikkel rokonszenvez . . . Ah, hiszen ez egy egészen másik Tisza Lajos! Vidám, közlékeny, szeretetreméltó. A hidegség fölolvad s jótékony melegség árad ki kedélyéből. A szemek nem néznek többé gúnyosan. Hiszen az nem gúny, hanem csak egy kis szikra. Szellemének tudásának gazdag tárháza megnyílik. A kedves malícia, játszi kötekedés csillogó nyilaival úgy tud bánni, mint egy XIV. Lajos korabeli márki. S mennyi finomság a formában. S minő gyöngédség a tárgy kezelésében, ha valakit kikezd. Mintha királyi udvarnál nőtt volna.

De felleget napokban, amikor nemzeti jogokról van szó, sokszor kirezeg szavaiból egy-egy akkord, amelyből ki lehet érezni hogy nagyon közel születt Debrecenhez. Tömött szemöldjei összeráncolódnak ilyenkor, válla meggörgnyed, nehéz, súlyos léptekkel jár s talán hallja is messziről a Gunár-ló nyerítését* . . .

Lehet, kissé terjedelmesen is rajzoltam ez odavetett vázlatban az új miniszter képét, úgyhogy politikai szereplésének méltatásához kevés helyem jut. De hiszen politikai élete ismeretes. Nyitott könyv. Egypár szó is elég.

Nem tartozik a nagy zsenikhez, de messze felette áll a közepes államférfiaknak. Sőt hasznosabb a nagy zseniknél. Ha kérnünk lehetne a gondviselést, azt mondanók:

»Adj nekünk egy Deák Ferencet és négyszáz Tisza Lajost és az ország nagygyá lesz.«

Egy Tisza Lajos és négyszáz Deák Ferenc nem volna talán oly előnyös. (Ez az a több, ami kevesebb.)

Tisza Lajos egyenes, határozott, nemes politikus. Egyénisége van s az erős, minden ízében körvonalazott. Tömjén,

* A Gunár volt az a ló, melyen az Almássy-összeesküvés idején hadra készült — s melyen aztán később a koronázáson lovagolt a király kíséretében.

gáncs, *áramlatok* nem vihetik se jobbra, se balra, megy előre, mint egy hatalmas mozdony a lerakott síneken. S ezek a liberalizmus sínei.

A liberalizmust nem a könyvekből szedi, hanem a magyar nemzet szükségleteiből veszi a mértéket. Mint szónok is jelentékeny. Ok nélkül sohasem beszél és sohase mond olyat, ami a tanácskozást összekuszálná; az ő beszédei kigombolyítók.

S mint ahogy igen gyakran jelenik meg a klubban vagy a Házban, a gomblyukában egy virággal, úgy beszédjében is mindig van, annak politikai értékén kívül, egy finoman cizellírozott ötletke, egy üde, csillámló metafora vagy lagalább egy játsszi fordulat, egyszóval valami kedves nyalánkság, csecsebecse.

A magyar nyelv édes, megenni való titkaiba az egy Eöt-vös Károlyon kívül, senki sem tekintett nálánál mélyebben.

* * *

A parlamenti rendszer sok embert eszik meg, úgy mondják. Valóban, e rendszernek vannak hibái. A parlamenti élet elposványosodik időnkint. A kormányzó párt apró zsarnokai elöregednek, meglomhulnak. Míg fiatalok, erősek, egymással marakodnak, egymás ellen intrikálnak s ez a baj. Mikor öregek lesznek, semmire se képesek, s akkor az a baj. Baj mindig van.

Valaha a Deák-párti korában szintén oda kellett volna állítani a szabadelvű klubba a fürdőkön szokásos mázsáló gépet, hogy minden ember minden pillanatban ráállhasson, hogy mennyit vesztett vagy nyert súlyban tegnapi óta. Ekkor ez volt a baj.

A legutóbbi időkben senkit se mázsáltak már külön: legfeljebb az egész pártot együttesen tették fel néha, nagynéha a mázsálóra; nem volt már súlyos ember. Mindenki egyformán nyomott. És ekkor ez volt a baj.

Szerencsére a pártok önmaguktól változnak, ifjodnak. Az emberi szervezetnek hét év kell, míg átváltozik, a pártnak huszonegy óra.

A múlt hetek liberális pártja megrázkódott s új, friss, eleven, pezsgő és tetterős lett egy nap alatt. S ma minden ember önként érzi: »Itt jó kezekben van a nemzet sorsa. Ennek a pártnak a missziója még le nem járt — hanem kezdődik«.

Már-már a fúzió kikerülhetetlensége fenyegette az országot s még maga Tisza Lajos is így szólott egy ízben, bár a fúzió legnagyobb akadályainak a Tiszákat tartják:

— Mihelyt a közügy kívánja, én leszek az első, aki Apponyiék felé nyújtom a kezemet.

De a párt megifjodott és uralkodni akar. Amit építeni kezdett, joga van azt be is tetőzni a saját erejéből, ha érez az izmaiban erőt. Aki segíteni akarja a munkában — a klub ajtóit nyitva állnak.

Minden életre pezsdült. Új, friss éra kezdődik. Minden szív feszül. Az elkorhadtnak hirdetett többség virgonc, eleven. Sőt azok a parlamenti rendszer által már egyszer megevert emberek is feltámadnak. (Az a jó a politikában, hogy többször lehet meghalni.) A király fölhívatta volt minisztereit: Tisza Kálmánt, Széll Kálmánt tanácsra s kinevezte miniszterelnöknek Wekerlét.

Wekerle meghívta kabinetjébe, szintén a parlamenti rendszer által már egyszer elkoptatott gróf Tisza Lajost és Hieronymi volt államtitkárt jelélül annak, hogy az igazi férfit, mint az acélt, nem fogja se a rozsdá, se a parlamenti rendszer.

[AZ EGYETEMES REGÉNYTÁR ALMANACHJA 1893. ELŐSZÓ]

A hatodik, hetedik előszó már ez, ugyanazon könyvhöz és írókhoz. Fekete hajjal kezdtem, szürkében járok most. A jobblelkű íróársaim elkezdének rajtam sajnálkozni, mint azon az elátkozott emberen, aki mindég egy vizen csónakázik:

— Szegény ember — mondják —, ugyancsak unalmas dolga lehet.

Az olvasók is abban a hitben lesznek:

— Képzelem, milyen megerőltetésébe kerülhet minden évben valami újat gondolni. De miért is nem hagyja már abba?

No, hát éppen ezt indokolom most meg. Hiszen eleinte magam is erre gondoltam, hogy csak addig vállalom azt a csónakázást, míg egy olyan utas akad, aki elől kiugrom a saj-

kából s ő marad azontúl elátkozott embernek. De másképpen történt.

Mint az a darab föld, amit ekéjével hasogat a szántó hosszú éveken át, kinyitja a mélyét ő előtte — úgy tesz velem az a kis papírterület is (a két-három első oldal az Almanachban), amit beírok, megrázkódik és feltárja csodálatos bűverejét.

Hiszen az »Ezer egy éjbe« való ez — szinte lehetetlen elhinni. Szinte szédülök bele. És mégis úgy van. Visszatért a »terülj asztalkám« regéje. Bizony nem képzeltem, mikor az előszóírást elvállaltam, hogy milyen kolumnális hivatalba lépek. De mit beszélek én hivatalról! Hiszen ez valóságos uralkodás.

Jó tündér babonázta meg ezt a helyet, s bizonyára ilyenformán szólt:

— Amit itt kotyogni fognak, az mind beteljesedik.

Az első évi előszóban panaszkodtam, hogy a közönség nem veszi a könyveket.

Az volt rá a felelet, hogy a közönség mindjárt melegiben megvette az »Almanach«-ot *hatezer* példányban.

A könyvkiadó rámtört veszekedni:

— Hogy lehet, kérem, a közönséget bántani? Hisz az egyebet se tesz, csak olvas. Keressen magának más témát! Fogtam magam a következő évben és az írókat szidtam össze, hogy a novelláik gyengék és nem is újak. S íme, olyan pompás újdonságú novellák termettek erre az Almanachban, hogy a kritika is megnyalta a száját utánuk:

A kiadó dühbe jött:

— De kérem, hiszen ön úgy tesz, mintha a korcsmáros leszidná a vendégei előtt az ételeit és a borát. Mintha azt mondaná: »Milyen hitvány csiger ez!« S a csiger fölséges szekszárdi lenne.

— No, majd vigyázok esztendőre.

S ki is gondoltam angol ésszel, hogy a novellák jók és újak voltak, de az már csak tagadhatatlan, hogy az írók mind a régié. Nosza lefestettem borongó lélekkel az anyaföld meddő emlőit, melyeken új elbeszélő talentumok már nem növekednek.

Csinos kis előszó volt, de mi történt? Éppen ebben az évfolyamban csillámlott meg az »Almanach«-ban a Herczeg Ferenc és a Kozma Andor neve, mintha egy leszólt bányában

egyszerre két nagy darab terméсарany hasad ki a szürkés falazatból.

A kiadó kétségbe volt esve.

— De hisz ön mindig az ellenkezőjét írja annak, ami történik.

— Ne higgye, kedves barátom feleltem. — Megfordítva áll a dolog. Minthogy mindig annak az ellenkezője bánt, amit óhajtok, s mint hogy mindig arról írok, ami bánt, következőképp mindig az történik, amit szeretnék.

Wolfner hihetetlenül csóválta a *fejeit*. (Azért többes számban, mert az ő fejesóválásában benne értetődik a Singer fejrázása is.)

— Szép, szép, de csak keressen jövőre más témát!

Keressek? De hiszen már minden kimerült. A kellékes kosár fenéig üres. Írok, termékeik, közönségük már mind megvolt itt beszélve. Uram én teremtóm, ugyan mihez nyúljak?

Nem derengett előttem e rettenetes homályban egyéb fény, mint egy közönséges tarokk-regula: »Ha az ember nem tud mit hinni, hijjon tarokkot«. Ebbe fogództam meg görcsösen, átravesztálva a praktikus életre: »Ha az ember nem tud kit ütni, hát üsse a kormányt«. Hiszen a mi tulajdon kormányunk. S azért a mienk, hogy azt tehessük vele, amit akarunk.

Lón hát most három éve, a kormányt támadtam meg az előszóban, amelyik az alkotmányos éra óta mindent emelt, mindent gyarapított, mindenre volt pénze, csak a literatúrára nem költött el egy forintot sem. S inkább vesz írókat, mint könyvet.

Mondjam-e, ne mondjam-e — hisz úgy is kitalálják: az előszó megjelent, a kormány megbukott. Babonának babona, de mikor oly nyilvánvaló. A szerencsétlen előszó felfordította a hatalmas piros székeket. Oh jaj, nekünk! Hiszen előre tudhattam volna! . . .

A kiadók (most már mind a ketten) hozzám szaladtak megdöbbenve:

— Önnek igaza volt. Minden úgy történik, ahogy ön dirigálja. Az »Almanach« két első-három lapja valami varázslat alatt áll. Vagy talán az ördög ír ön helyett.

— Bár írna. Elhíheti, hogy többet dolgoztatnék vele! Véletlen az egész, merő véletlen.

Most már én kezdtem tagadni, megijedve, hogy árendát fognak tőlem kérni azért a papiros területért, ahol a »terülj asztalkám« van. Vagy még rosszabb történik; hogy eladják az előszó írásának jogát valami nagyhatalomnak — hogy például megveszi Szapáry Gyula gróf, s ha az egyik évben össze-szidja a gyarló közigazgatást, az egyszerre mintaszerű lesz, hogy még a burkosok is idejárnak tanulni — vagy ha a másik évben rápörköl rakoncátlanságáért az ellenzékre, a fogvicsorogató tigrisek iziben átváltoznak szelíd, kezes bárányokká, selyemgyapjút eresztenek, sőt nyálnak a miniszterek tenye-reiről; Károlyi Gábor gróf még tán kis csengettyűt is kap a nyakára.

De az én kiadóm nem kapzsi; továbbra is kezeim közt hagyta az előszót, s így szólott:

— Csakhogy ezentúl én fogom adni a témákat.

*

Hát persze! Beláttam, hiszen én mindent belátok, s tegnap is mikor megjelent, mint ahogy az óramutató bizonyos időben pontra megérkezik kérelhetlenül, hogy az 1893-iki előszót üssem nyélbe, az volt hozzá az első szavam:

— Hát mire kerüljön az asztalka? Mit akar az idén leölni?

— A kolerát.

— Ah, a fekete asszonyt? Ön fél tőle?

— Csak haragszom rá, mert rontja az üzletet.

— Hogyan?

— Az emberek félnek a könyvektől azon hitben, hogy kolerás városból érkeve, azok is terjesztik a bacilusokat.

— Bolondság! — felelém. — Ezt a tévhitet rég megcáfolták az orvosok.

— Mindegy. Meglássam majd, hogy az »Almanach« mégse fog úgy fogyni, mint máskor.

— Ellenkezőleg! Éppen csak az »Almanach« fog fogyni. Kétszázezer példányban kell nyomtatni, de az se lesz elég . . .

Rámnézett megütközéssel, tévetegeten, fürkészsze, nincs-e valami bajom.

— Igen, igen, nem lesz elég. Mert az »Almanach« az egyetlen *immunis hely* ebben a birodalomban.

— Már ugyan miért?

— Hát ön nem vette volna észre?

— Mit?

— Az 1890-iki »Almanach«-ot. *Tizenhárom* író van benne. Tizenhárom egy asztalnál. No, csak nézze meg! Se több, se kevesebb.

— Valóban tizenhárom — felelte a kiadó elhülve, átfutván a 90-iki »Almanach« tartalomjegyzékét.

— Egész esztendőben szepegtem értük. Biztosnak látszott, hogy legalább egynek meg kell halni. Csak legalább ne Jókai lenne. Inkább dőljön el valami kisebb ház, mint a torony . . . Beniczky Bajza Lenkéért is nagy kár volna; sok arany kender van a guzsalyán — míg azt szép fehér kezével mind le nem fonja regényekké . . . Sőt Vadnai Károlyért is fáj a szívem. Kivel évelődném én ezután az országházi folyosón? . . . Tolnai Lajost nem kell félteni. Kálvinista emberbe, mielőtt a halál beleköt, megkérdezi előbb: »Bent vagy-e már az Akadémiában?« S ha még nincsen bent, elereszti, itt hagyja addig . . . Ami Tóth Bélát illeti, ővele nem történik violence; ő a tubafa árnyékába megyen a hurik közé, ha megyen is Majmuna tündér fogja legyezgetni örökösen . . . Magamat az immunitás véd . . . De már teszem azt Sebők nyápic legény, annak csak egy intés kell s amilyen jó fiú, mindjárt indul . . . Bársony István pedig minduntalan ott mászkál a bogáncsok és füvek között, őt szintén könnyen leaprithatja az a bizonyos kasza. Rákosi Viktorban nem eshetik baj. Az kineveti a halált. »Sipuluszért jött kend vagy Rákosi Viktorért?« Justh Zsigmondra rá nem akadhat, mert az elmenekül előle Egyiptomba; a költői lelkű fiatal Tutsek Annához van akkora gavallér, hogy hozzá nem nyúl; de ki áll nekem jót Murai Károlyért, akire különben is apprehendálhat a halál, mert se színműveiben, se a beszélyeiben egyetlen egy alakját se engedi meghalni. Vagy nem forog-e veszedelemben Petelei, aki sötét, borongós tollával a temetőkön mereng, úgy szólván legyeskedik a halál körül? Egyszer csak azt találja neki mondani: »No, gyere hát . . .«

— Valóban, egy se halt meg a tizenháromból! — kiáltott fel a kiadó.

— Úgy van, mindnyája él. De mennyi félelmet állottam

ki egész esztendő alatt, míg végre arra a meggyőződésre jutottam, hogy az »Almanach« immunis hely.

— Nem lehetetlen.

— Sőt bizonyos. S ha a halál megkíméli azokat, akik írják, ezt bizonyosan kiterjeszti azokra is, akik megveszik.

A kiadó vidáman nevetett, a kezeit dörzsölgette.

— Természetesen. Oh, természetesen. Ki kellene doboltatni a járványbizottság által. Vagy még jobb, ha kiírja az előszóban.

— De . . .

— Semmi de! Önnek elhiszik — mert nem doktor.

FALK MIKSÁRÓL

(Ötven éves írói és publicisztikai jubileuma alkalmából)

A sárospataki országgyűlés alatt a krónika szerint Szirmay János tálygai birtokos nemes egy általa feltalált *csodaekét* mutat be II. Rákóczi Ferencnek.

Mire a Vay leveretési hírét éppen az imént vett fejedelem elbúsultan mondá:

— Olyan ekét mutasson nékem kegyelmed, amelyiknek a szántásán *pénz, szabadság és magyar ember teremjen.*

Szirmay uram elszégyenülten sompolyodott el. Az akkor lehetetlenség volt. De én ma már tudnék egy ilyen ekét mutatni a mi fenséges vitéz urunknak — ha most élne és kívánná.

Elvinném neki a *Falk Miksa hírlapírói tollát.*

PARLAMENTI KARCOLATOK

AZ UTOLSÓ ÜLÉS

Még egyszer összegyűltek kezét fogni, végbúcsút mondani. Még egyszer megtelt a terem, mint nagy parlamenti csaták idején. Megteltek a bíboros székek. Minden miniszter jelen van (Wekerle Sándort kivéve). Ott ült lenge fehér hajával Tisza Kálmán, ki az utolsó, általa választatott országgyűlést látta eltűnni a szárnyas ajtókbán.

Sok-sok zszibongó fiatalember, kik csak egy kicsit mennek el. Sok-sok öregúr, ki itt élte le élete javát e teremben s többé sohase fog ide visszatérni.

Péchy Tamás még egyszer fölül az arany kopjára tűzött zöld mennyezet alá, kék kövekkel kirakott aranyos kardja megcsörren, a csöngettyű búsan csilingel a kezében.

Josipovics Géza feláll s felolvassa halk, tompa hangon a király üzenetét a felosztatásra vonatkozólag.

Minden szó síri hangon csendül.

— Vége van! — sóhajt fel Kubinyi György. — Megint vagyunk csak tekintetes urak.

De Irányi még »nagyságos«. Még egyszer elfújja a nótáját. Valóságos rozsdás kulcs az öreg. Minden országgyűlést vele nyitunk, vele zárunk. Siratja pediglen az öregúr a kúriai bíraskodásról szóló javaslatot, hogy nincs meg, s magas piedesztálról (mintha egy felhőn ülne a villámok között) kötelességévé teszi a kormánynak, hogy őrkdjék a választások tisztasága fölött. Aztán egy ünnepélyes pózzal lekuporodik.

Mint a színházban a darab végén, még egyszer előjönnek az ismeretes alakok. Persze, hogy Károlyi Gábor nélkül nem lehet ezt az országgyűlést befejezni. Valaha egy tigris jelképezte az ellenzékét. Ezen az országgyűlésen egy kappan.

Károlyi Gábornak okvetlenül elő kellett jönnie még egyszer.

A Kossuth-kép miatt haragszik, melyet a főispán nem engedett Székesfehérvárott a városházán felfüggeszteni. Pedig kétszeresen becses a kép. Mert először ő ajándékozta és másodsor, mert a Kossuthé. Ezért interpellálja a belügyminisztert.

Zsapáry Gyula röviden, ügyesen megy át a Kossuthkérdésen másodsor is, s a Ház zajos helyesléssel veszi a választ tudomásul.

Most feláll az elnök. Máskor ülve szokott beszélni. Arany csatos mentéje áthajlik a bal vállára. Ünnepeyes el-
átyakozott hangon mondja el búcsúbeszédét, röviden összegezve az országgyűlés működését, hogy aztán toasztszerű jó kívánatokban csucsoródjék ki a beszéde. A Ház éljenez, Irányi fölemelkedik, megdicséri az elnököt, a tanácskozások részrehajlatlan vezetéséért (a szélsőbal éljenez) s kijelenti, hogy az ellenzék azt óhajtaná, hogy a jövő országgyűlésen is Péchy-t ültesse a többség az elnöki székbe.

— Más elnök lesz! — kiáltja egy ellenzéki hang.

— Más ellenzék lesz — feleli vissza egy kormánypárti hang.

Wahrmann is elröpíti az ő rendes szójátékát:

— Legyenek nyugodtan! Meg fogjuk *bokros* érdemeit jutalmazni.

De már erre az Irányi féle felszólalásra a többi ellenzéki vezérek is szükségesnek látták még egyszer megjelenni a dicsőséges deszkákon.

Apponyi Albert meleg szavakkal emlékszik meg az elnök rokonszenves alakjáról és kiváló tulajdonairól. Természetesen Ugron Gábor is. (Hadd bosszankodjék a kormánypárt.)

Több vezér nem lévén, már bevégződött volna az 1887-iki országgyűlés, ha Gajárinak eszébe nem jön, hogy hiszen az öregúr voltaképpen a miénk, valóságos tulajdonunk, mi választottuk, a mi klubunkban whistezett, köztünk öregedett meg (pedig nagyon), nyilván minket szeretett, mert amazoknak fogta a pártját, egyszóval hozzánk tartozik — hát ő is helyezett egy koszorút az elnök fejére, hanem annak a virágai

közt a figyelmes szem egy picike szúrós gombostűhegyet is láthatott megcsillanni.

S ezzel lepergett az utolsó homokszem is. Az elnök reszketeg hangon mondá:

— A jelen országgyűlés utolsó ülését bezárom.

A HÁZ PÉNZTÁRÁNÁL

Azok, akik azt hiszik, hogy a Ház folyosói most üresek, elhagyottak, csalódnak. Naponta 40—50 »tekintetes úr« (értsd volt képviselő) fordul ott meg és pedig úgy, hogy ott tartózkodása alatt valamennyi — hogy is mondjuk? — nem imádkozik.

Mindenki a Ház pénztárába siet, melynek ajtaja a folyosóra nyílik, s onnan mindannyiszor a következő párbeszéd hallatszik ki:

— Lehetetlen! Hisz ez vérlázító! (Ez a volt képviselő hangja.)

— De fájdalom, úgy van! (Ez a Ház pénztárnokának vigasztalan, síri hangja.)

— Ez botrány! Hát már ebben az országban mindent szabad? Hol van az elnök?

— Ez idő szerint, fájdalom, sehol. Nincs elnök.

— No, már most mi az ördögöt csináljak?

— Szomorú, de nem adhatok útbaigazítást.

Más hangok is hallatszanak. Többnyire dühösek, néha rimánkodók:

— De uram, gondolja meg, hogy nekem ki kell váltanom a zászlóimat!

— Én meg egyszerűen megbukom... De hiszen van Nemezis!

Csatár is megjelenik, rengeteg bundával vállán, bárányszőr süveggel fején, táskával kezében. Éppen útra készül a kerületbe. Ő is dühös:

— De ha mondom — kiáltja rekedten —, nem hoztam magammal pénzt, nem utazhatom a kerületembe...

A pénztárnok hamiskásan vág egyet a szemével:

— Nono, nagyságos úr . . . az a negyvennyole forint, amivel a választásra szokott menni, bizonyosan a zsebében van!
— Még 48 garas sincs ott. — Dohog az öreg és mogorván távozik, hogy visszamenjen Harasztiba alkotmányos költségért.

Haragtól villogó szemek, kipirult arcok mindenütt a folyosón, s e forradalmi hangulatban osztozik nemcsak az ellenzék, hanem (egy kis óvatos körültekintés után) a kormánypárt is.

Oka pedig ennek a t. házi utólagos lázongásnak az, hogy a belügyminisztérium még nem utalványozta ki a Ház pénztárának az 1891—92-i utolsó országgyűlési ciklus második felére — januártól júniusig — járó lakbért, amiből minden képviselőre 400 forint jut. Így tehát az összeget — melyre most égető szükség volna — nem is fizetheti ki a Ház pénztárnoka.

A képviselők természetesen sokféleképp értelmezik a belügyminiszter huzavonáját. Némelyek azt hiszik, hogy a miniszter meg akarja várni a választások eredményét, mert azoknak, kiket újólag megválasztanak, tehát kiknek akkor megint kijárna erre a félévre a lakbér, nem hajlandó kétszer kifizetni az egyszer fölvetett lakás árát.

Mások azt hiszik, hogy csak valami formaságon akadt meg a pénz kiutalványozása s pár nap múlva a Ház pénztára megint fluktuálni fog.

A harmadik felekezet pedig arra esküszik, hogy Szapáry ki fogja fizetni mindenkinek a lakbért, de csak a választások után, mert nem hajlandó az ellenzéki jelölteket ily módon részesíteni — *választási költségben*.

A »TEKINTETES URAK« ÖRÖME

A feloszlott képviselőház tagjait ma jobbára szanaszét az országban találja az az örömhír, hogy a belügyminisztérium mégis folyóvá tette az *egész január havi* napidíj összegeket s azonfelül az 1892. év első felére járó lakbért is. Eszerint tehát kap minden képviselő a január 31. napra (naponként

5 Ft 25 krajcárjával számítva) 162 Ft 75 kr. napidíjat és 400 Ft félévi lakbért, együtt 562 Ft 75 kr, ami elég szép honorárium egyetlen ülésért s nem megvetendő subsidium a választási költségekre. Ez a dolog pedig valamivel sötétebb képet mutat, ha nem a képviselők, hanem az adófizetők vagyis az állampénztár szempontjából nézegetjük. A t. Háznak ugyanis 453 tagja van s ha ezt az 562 Ft 75 krt 453-szor vesszük, kiderül, hogy az ország a január 4-i rövid ülésért csak a képviselőkre 254.925.- Ft 75 krt költött el úgy, hogyha pl. ez az ülés december 31-ére helyzetetett volna át, ezen a pénzen éppen egy csinos kis palotát lehetett volna építeni valamelyik felsőbb iskola számára. — Egyébként biztosak lehetünk benne, hogy emiatt nem fognak interpellálódni az ellenzéki képviselő urak sem, sőt Csatar Zsigmond lesz az első, aki siet fölvenni a »nép véres és verejtékes filléreit« a képviselőház kasszájából.

A KEZDET KEZDETE

(Az első ülés)

Eddigelé a t. Házat csak a gróf Kreith szétküldött választási mappáin láttuk, jó darabon megvörösödve, a széleken Neumannal, Jellinekkal, Rosenberggel, amiből az a hazafiatlan ötlete támadhat valamely antiszemita gondolkozású szittyának, hogy nem ártana az országot egy kicsit körülmetélni. Most végre itt hömpölyög a Ház a folyosókon, úgy amint lesz, összes alakjaival; sok régi jó ismerős visszakerült (itt van például Prileszky Tádé), sok derék dalia elesett. De élnek utódaikban. Tömve van a folyosó minden zig-zuga, egész emberáradat torlódik az ajtóknál.

— Mind képviselők ezek? — sóhajt fel elcsodálkozva az öreg Pulszky Ferenc.

— Nem mind, csak a fiatalabbja.

Amire rábólint gróf Tisza Lajos:

— Az apáikról ösmerek rá egyesekre.

Pont tízkor megszólaltak odabent a villanyos csengettyűk — és megkezdődött az 1892. országgyűlés.

Mozgalmas képet mutatott a tanácsterem, amint elhelyezkedtek a betödulő képviselők, keresve neveiket, melyek friss nyomdafestékben ragyognak az üvegekockák alatt a padok tetején. Aztán bejöttek a miniszterek. Majd előbicegett Péchy Tamás és leült a Baross háta mögé. Horváth Gyula a Horánszky hajdani vidékére került. Jócai Mikszáth mellé telepedett s vidáman mondá: »Mi oláhok ülünk együtt!«.

Mindenütt ült már valaki, még ott is, ahol üres hely volt, mert ott nyilván az icipici Pap Gézának kellett lennie, aki azonban nem látszott ki a padból, s kiben az ősidők Kubája került vissza — de Kuba bátyánkra már csak a korelnökök emlékeznek. Mindenütt ült már, mondom, valaki, csak az elnöki szék tátongott még üresen.

A miniszterelnök felállott, és elkezdte fölhajsolni a korelnököket. Egy országot egy öreg emberért! Soha még ilyen becsben nem voltak az öregeink.

— Tudtom szerint — mondá —, Csanády Sándor és Madarász a legidősebbek.

— A függetlenségek tovább élnek — hallatszott Károlyi Gábor gróf vékony cérnahangja.

Ez volt az első közbeszólás az 1892. országgyűlésen.

De a csengettyűnek nem volt még gazdája. Ott fénylett a pulpituson árván, tehetetlenül.

— Aki köztük idősebb — folytatta a miniszterelnök —, szíveskedjék az elnöki széket elfoglalni.

Megmozdult erre az öreg Csanády, megrángatván dókáját, majd nagy pátosszal kijelenté a helyéről, hogy ő bizony egy tapodtat se mozdul; ne az országgyűlés menjen a királyhoz, hanem a király jöjjön az országgyűléshez; s még hagyján, ha az a fekete-sárga zászló nem volna. Nem megyek, ha mondom. Nem vállalom a dolgot.

A vén kuruc leült, miután ismét megrángatta a dókáját.

A miniszterelnök megint felkelt: Nézzünk más elnök után! Most Madarászon a sor.

Madarász apó megrázta ősz szakállát, mintha zúzmarát akarna belőle kirázni, s kevély léptekkel, hátraszegett fejvel lépkedett az emelvényre a mennyezet alá. De apró serétszerű

szemeiben a ravaszság démonai vigyorogtak, mintha mondaná: »Fölmegeyek, felmegeyek, de nem lesz benne köszönet«.

Az ellenzék éljenben tört ki, s a korelnök, aki még ezelőtt két hónappal csak a Ház jegyzője volt (hogy fölviszi némely embernek isten a dolgát), megnyitván az ülést, előszólitá a korjegyzőket, mire hat képviselőnek öltözött udvari apród foglalta el az aranyszakállú Dárdai és az egykori Tibád helyeit. Úgy nézett ki velök az öreg papa, mint Jókai »Arany ember«-ében Fabula uram a csemetéivel. Egytől-egyig szemenszedett csinos ifjak különben, kik közül gróf Csáky István olvasta fel a holnap trónbeszédre vonatkozó átiratot, kellemes, csengő hangon.

A miniszterelnök meglegedetten hallgatta. Egy nagy kő esett le a szívéről. A jobboldal is könnyebben lélegzett fel. Hála Istennek, mégis van már korelnök. Csakhogy ezen is átestünk.

Ám az öreg papa fejében furfangos terv főtt ezalatt, mint mikor valami nyersanyag rotyog a fazékban, bízaton pilogott balról ülő ügyfeleire: megálljatok csak, megálljatok, majd mindjárt megadom én a módját.

S amint elhangzott az átirat utolsó szava, felállt az öregúr, és kijelenté mennydörgő, pattogó hangon, hogy ő igenis felmegy Budára, de csak azon föltétel alatt, ha a király trónja körül csakis magyar zászlósarak fognak szerepelni.

Szapáry nyugodtan emelkedett fel, pedig váratlanul jött a Madarász szeszélye, azt mondta röviden: »Minden úgy fog történni, mint azelőtt«.

Mire kivágta a mellét Madarász:

— Akkor hát nem megyek Budára, másnak adom át a korelnökséget.

Lett erre roppant éljenzúgás, hogy csak úgy rengett bele az épület. A jobboldal azonban Madarász eljárásában észrevette a rosszhiszemű malíciát, mellyel a miniszterelnököt az előleges megállapodás ellenére zavarba akarta hozni, s ingerülten szakította meg több hang a szélsőbali kortes szpá-cset, melynek elmondására az elnöki széket felhasználni leg-alábbis illetlen volt.

A papa, mint aki jól végezte a maga dolgát, méltóságos lassú léptekkel ballagott ki a trónusról.

Szapáry pedig ismét felállt. — Nosza, keressünk más elnököt!

Most már Királyi Pál volt a legidősebb.

— Nincs itt! — Kiáltott fel több nemzeti hang.

Kubinyi Gyuri összeresztett, s ijedten hajolt át Matuskához.

— Hogyha ez így megy, barátocskám, félni kezdek hogy én hozzámig találja eljutni az öregség, s akkor lóttek nekem az asszonyoknál.

A miniszterelnök azonban Janicsáry Sándort nevezte meg!

Mire minden szem a Ház szélső jobboldalára pillantott, hol két hatalmas fölfelé kunkorodó bajusz közé függőlegesen elhelyezett férfias alak emelkedett fel, kissé kopasz, tatár fej, aminőket a trafik boltokon lát az ember lefestve.

Az aga! Az aga! — Suttogták a környéken. Mert a közszeretetlenben élő Sándor bácsit ezen a törökös néven szólítják egymásközt.

Az aga megindult. A hazafiúi megrendíthetetlen eltökélés megadta neki az erőt, hogy menni tudott. Rettenthetlenül közelgett a veszedelmes helyre. Csak szomorú arca mutatta, hogy örömeztőbb menne a vérpadra. Nem volna olyan bátor-talan.

Egyet sóhajtott még a lépcsőkön, fölfelé menőben a szédítő magaslatra. Ráncos homlokán az izzadság gyöngyözött.

Az izmos, hatalmas alak meg-megállott habozva: Hátha talán visszafordulna. Hiába bízatta a háznagy: »Semmit se félj, aga! Katona dolog az, agácskám«.

Egy süldő képviselő naivul jegyezte meg:

— Egész Budáig ez se ér el!

Pedig szép diadalmas volt az útja, mert lelkes éljen rivalgás kísérte a jobboldalról, ahol fölötte megörültek a szerencsés fordulatnak, hogy mégis saját emberük lesz az elnök.

Fent volt már Janicsáry az emelvényen, és széttekintett innen a Ház összes vidékein, hol annyi idegen tarkállott, kivált a meghosszabbodott balmezón, s szemei zöldes tűzkarikákat kezdtek látni a levegőben, amely csoda után (aminő-

höz foghatót Bresztovácon sohase látott) egyszerre csak megindultak a teremben levő összes padok és elkezdtek táncolni, sebesen. Ejh no, miféle bolond bál ez!

Az öregúr nézte, nézte s talán teljesen beleszédül, ha föl nem rázza egy malíciózus szójáték, mellyel a szélsőbal poétája, Meszlényi Lajos tartotta bevonulását az új epochába.

— A janicsárok végnapjai! — süvítette Meszlényi.

Nagy kacagás támadt. A kacagásra magához tért Janicsáry. Úgy tetszett neki e percben, mintha egyszerű baráti kompániában volna, s ez visszaadta lélekerejét.

Az elnöki teendők iránt azonban, minthogy váratlanul érte a korelnöki kenyér, nem volt tájékozva. Nem tudta, mit kell tennie. A balvidék gúnyosan zsbongott, a miniszterelnök segíteni akart rajta, hogy a jövő ülést tűzze ki, de az ellenzék kötekedni kezdett. »Ne avatkozzék bele a miniszterelnök — kiálták Károlyiék —, az a korelnök dolga«. A zaj nőttön-nőtt.

Janicsáry tanácstalanul imbolygott, fészkelődött a helyén, egyre hátrább-hátrább tolva a bíboros elnöki széket, egészen a fal mellé.

— Csöngess! — figyelmeztették a körülállók.

Mire elkezdte idegesen keresni kezeivel a csöngettyűt, míg végre valahogy magától beleakadt a bal kezébe.

Hanem meg is rázta aztán emberül, hogy csak úgy csengett-kongott s kitűzte a jövő ülést halk, tompa, síró hangon hétfőre.

— Mi lesz akkor? — kiálták balról.

Janicsáry halványan, csodálkozva nézett a kérdezőkre. A csengettyű kiesett kezeiből, s csörömpölve hullott alá. Nagy bajsza megmozdult, s széles, hatalmas vállait jámborul vonogatva mormogá:

— A Jézus tudja!

*

Ez volt a mai ülés, vagyis inkább képviselői értekezlet folyása. Ilyen volt a Ház csecsemő korának első napján. Mulatságos és egy kicsit ügyetlen.

A MENTÉK KIÁLLÍTÁSA

A képviselőház karzatait ma korán okkupálták a hölgyek. Jól is jártak: láttak egy ülést díszmagyarban.

A képviselők ugyanis a várpalotából egyenesen a Házba hajtottak — bemutatni a mentét, s déli egy órakor a máskor egyszínű üléstermet a színek igazi pompájával öntötték el.

Már a folyosóra se lehetett ráismerni. Kard csörgött, kócsag libegett mindenfelé, emitt egy cigarettézó Petur bán sétált egy monoklis Bocskai karján, amott egypár fiatal vitéz enyelgett egymással a Báthori Zsigmond kíséretéből; legalább kissé kiélt arcuk arra vallott.

A terem a megnyitáskor káprázatos benyomást keltett.

Mindenütt bársonymentés alakok ültek a padokban. Mennyi szín ragyogott, mosolygott a napfényben, az égő haragos vörös mellett a kacagó azúrkék, a sötéten komorodó fekete bársony mente mellett az aranyló sárga. Alig lehet ráismerni a Házra, s ha megcsörren egy kard emitt Rakovszky vagy amott Okolicsányi mellett, az ember önkéntelenül az ónodi gyűlésre képzeleli magát, s szinte szorongva suttojja:

— Jaj, most mindjárt mennydörög majd Bercsényi szava: Vágjátok le őket!

Olyan szépen fest a terem ebben a magyar díszben, s oly méltóságosan viseli magát mindenki, hogy szinte oda kiáltunk Bánffy Dezsőre (ki legutolsó padból nézi a Péchy örökét, melybe bele fog ülni.)

— Mentét nekik, kardot az oldalukra — ez a legjobb szájkosár!

Vagy ha netalán kardra kerülne a dolog: a többséget nem lehetne megint »agyonbeszélni«.

A jobb oldal a »szebbik«. Ott van a legtöbb díszmagyar ruha, s a karzatról a legtüzesebb hazafi szemét is magához csábította. Most az egyszer tán az ellenzék sem tagadta meg tőle, hogy »magyar párt«.

Ott ül gazdag aranyzsinórzású meggyszín mentében a halvány arcú Berzeviczy államtitkár, akin igen jól áll az ősi dísz; nagy mozgást kelt, mikor belép Károlyi István gróf fekete bársonyban, vagyont érő gyémántos boglárokkal, éksze-

rekkel megterhelve. (Ezek tudnak csak szép, el nem mondott beszédet tartani!) A karzat hölgyei végleg rajta vesztenék a szemüket a gyémántos lovagon, ha egy talpig aransárga vitéz karcsú alakja nem keltene újabb nagy szenzációt: Miklós Gyula ez, aki visszament egészen a honfoglaló őshöz és mente helyett sárga párdubőr omlott le a válláról.

A jövődő elnök, Bánffy Dezső báró kék atillát, meggy-szín bársony mentét viselt, míg a volt elnök, az öreg Péchy Tamás régi, kissé kopottas magyarjában jelent meg — amiben annyiszor vezette a Házatot. Rohonczy kék díszet viselt, Gyürky Ábrahám gróf őseredeti alakját meggy-színű mente burkolta, Asbóth János fényesen kitett magáért: a fehér atilla, biborbársony mente jól mutatott, Baranyi Ödön színe a fekete, Pogányé a rikító kék, Ürményi pedig egy mentévé stilizált szürben jelent meg, melyet azonmód szegfű, tulipán díszített.

Amoda túl, a szélsőbalon Ugron fekete díszmagyarban volt arany díszszel, kivüle Meszlényi Lajos, Csávolszky, Ónody, Visontay, Kállay Lipót, Chernel Gyula voltak díszmagyarok, többnyire meggy-szín mentében, csak az atilla változott. Katonaruha is szép számmal szerepel: lovas tábornoki egyenruha kettő is rikít pirosan a jobboldalon: a Pongrácz és Csáky grófoké, míg a kisebb fajta tartalékos tiszt, lovas, gyalogos annyi volt, hogy bátran elvezethetnének pár ezredet. Csak a korjegyzők közt négy huszártiszti atilla kéklett.

A miniszterek már az ülés előtt levetették a díszruhát Apponyival és Tisza Kálmánnal együtt. Nagy sajnálatára a karzatnak, ahonnan több külföldi is nézte a lenn pompázó ritka parlamenti képet, köztük *Waecker Gotter* német diplomata, ki egy hölgytársasággal az idegenek karzatán foglalt helyet.

Mikor együtt voltak a képviselők, megjelent az elnöki sátorban impozáns kuruc-kosztümben Janicsáry Sándor kor-elnök.

Az öregúrnak pompásan állt a magyar dísz, s egyszerre meghódított mindenkit, mikor aztán joviálisan elnézést kért öregségéért erre a »pár napra«, minden oldalról összeömlött a szívélyes, lelkes éljenzés.

Károlyi Gábor odafutott hozzá lelkendezve:

— Bátyám, szólj és téged választunk meg a Péchy utódjának!

— Hess kísértő! — mormogá az öreg. — Két misét szolgáltatok, amint nem *innen* látlak benneteket!

Janicsáry különben ma már baj nélkül végezte az elnöki teendőket — igaz, hogy úgy olvasta le a mondanivalókat jegyzetekből. Fészkelődött is ezért Csanády. Közbeszólt:

— Én nem papirosról vezetném a Házát, ha a király levétezné *azt* a lobogót!

A szelsőbal nagyon megéljenezte Nánássy Ödön korjegyző elvtársát, aki a jegyzőkönyvet olyan tüzetesen és harsányan szavalta el, hogy a régi jegyzők szinte sápadoztak az irigységtől. (Hja, mikor olyan új az emberben a hang!)

Majd Pálffy-Daun gróf korjegyző olvasta föl a trónbeszédet, váratlanul jó magyar hangsúlyozással.

Egyéb tárgya nem volt az ülésnek, s a képviselők a menték kiállítása után elszéledtek. Kimenet az utcán a tömeg megéljenezte Wekerlét, Barosst, Apponyit.

AZ ELNÖKVÁLASZTÁS

Délután négy óra körül Janicsáry Sándor letette a töviskoronát és leszállt az elnöki trónusból. (Dózsa György óta nem szenvedett annyit magyar ember trónon, mint ő.)

De mielőtt helyét átadta volna utódjának, még egypár felhőske tornyosodott elnöksége egére. Az egyiket Károlyi Gábor támasztotta, aki ma korán kelt, mert eszébe jutott, hogy a korelnök napja már hanyatlóban van, és ő még egy megrovást sem fogott tőle. (Mit szólnak ehhez a ceglédiek!)

Bejött lihegve és már a folyosón tudakozódott futtában:

— Megvan-e még a korelnök?

Egy kormánypárti hang maliciózan felel:

— Az megvan, de siess . . . mert már itt vannak nemcsak a janicsárok, hanem a Károlyi Gáborok végnapjai is!

Odabenn a gróf mindjárt belekötött Gyöngyössy teremtisztbe, aki a horvátok közt szavazólapokat osztott ki az elnökválasztásra.

— Hivatalosan osztogatják a voksokat, nem járja! — rikácsolá.

Majd felfutott az elnöki emelvényre, s onnan kiabált le:
— Ne korteskedjenek hivatalosan!

Nagy zaj támad. A jobboldal zúg:

— Rendre! Utasítsa rendre az elnök Károlyit!

Az aga azonban hallgatott, gondolván, majd elintézi Károlyi a baját a teremtiszttel nélküle is. Aminthogy úgy is lett.

A másik vihar okozója Fenyvessy Ferenc volt, aki meg nagyon későn kelt föl.

Nála volt az ötödik osztály jegyzőkönyve, mint előadónál, s minthogy nem volt jelen, az osztály elnöke, Bokross Elek tette meg jelentését helyette az osztály határozatairól — emlékezetből.

Ebből nagy zenebona támadt. Polónyi, Ugron tiltakoznak, és száz hang fürgetege szólítja az elnököt, hogy csináljon rendet.

Az aga azonban megint hallgatott, gondolván, majd elintézi Fenyvessy a baját a világgal nélküle is. Aminthogy úgy is lett.

Mert csakhamar megérkezett ragyogva, csillogva Fenyvessy, boldog mosollyal ajkán, hogy sikerült így megtréfálnia a Házat. A miniszterelnök — oh gyönyör! — már éppen az ülés fölfüggesztését indítványozta addigra, amíg megérkezik Fenyvessy. Oh be kár, hogy ily hamar megérkezett. Mily szép lett volna, ha Clio ezt jegyzi föl a napról:

»Magyarország törvényhozása kénytelen volt egy negyed-óráig szünetelni, mert Fenyvessy Ferenc képviselő kissé sokáig öltözködött.«

Így azonban Fenyvessy egyszerűen megoldotta a kérdést azzal, hogy felolvasta a jegyzőkönyvet.

A harmadik örvény ott nyílt meg Janicsáry lábai előtt, mikor a határozatot kellett kimondani. Az aga is Antoniusszal tart: »Én szónok nem vagyok«. Abba bizony belesült. Megakadt, törülgette izzadt homlokát, rázta fejét keservesen.

Madarász apóban, aki a házszabályokkal fegyverzetten, mint egy poroszló kíséri egyre az elnökutód szavait, fölébredt a lelkiismeret.

— Én vittem a bajba, illő, hogy én húzzam ki belőle — gondolta magában. Azután elkezdte nagy komolyan diktálni a mondandókat:

— Tagsági . . .
Az aga mohón kapott a segítségen. Rámondta:
— Tagsági .
— Jogukat . . .
— Jogukat ideiglenesen gyakorolandják — ugrik át a veszedelmes árkon a korelnök, befejezve a kijelentést.

Ezután következett az elnök-választás, melyről az ellenzék azt hirdette, hogy ez lesz Szapáry Mohácsa.

A karzat szinte roskadásig tele volt kíváncsiakkal, mert az ellenzék azt hirdette, hogy Csaba királyfi eljő seregével megsegíteni a jó Péchy Tamást . . . De lenn is zsúfolva volt minden pad, jobboldalon, baloldalon. A kormánypárti vidék sűrű fejedőjét vizsga tekintettel kémlelték a baloldalról, keresve-kutatva a malkontenseket.

A szavazás a már nem szokatlan tüntetések közt ment végbe. Éljenek, tapsolnak, Apponyinak a baloldal, Szapárynak, Tiszának, Podmaniczkynek a jobboldal. Csak éppen abban különbözött kissé a demonstráció, hogy a mame-lukok éljene ma hangzatosabb, elnyúlóbb, kiadóbb volt.

Majd összeszámolják a voksokat. Minden második ember a szavazatok számát jegyzi a helyén (maga a miniszterelnök megy elül a jó példával).

Bánffy Dezső báró mindjárt eleinte előnyben van, s többsége folyton nő. Csaba vezér serege pedig nem jó. Eleinte egyideig még 10—20 közt váltakozik a többség, de aztán fölemelkedik diadalmas magasságig — 85 szótöbbségig.

Így hirdette ki az elnök a jobboldal viharos éljenése közt.

Az elnök után megválasztották az alelnököket (Bokross, Andrassy Tivadar gróf), a jegyzőket (Esterházy Kálmán gróf, Széll, Schober, Molnár Antal, Josipovich, Szederkényi) és háznagyot Csávósy Béla személyében.

Janicsáry korelnöksége is véget ért, s az öregúr helyét olyan talpraesett búcsúbeszéd kíséretében hagyta el, hogy Homer istenei is a hasukat fogták tőle.

Nyomban utána fölvonult az elnöki emelvényre fényes díszmagyarban az új elnök s oly tartalmas, higgadt, de erényes hangú beszéd kíséretében vette át a méltóságot úgy, hogy a legturbulensebb elemek is elkomolyodtak tőle.

A T. HÁZBÓL

(A szélsőbali jegyző)

[febr. 28.]

Testvérharc dühöngött ma az ellenzéken, az igaz, hogy az egyik küzdőfél — a 48-as párt — csak a mostoha testvér szerepét játssza.

A nagy anyapárt, az Irányiéké, féltékenyen nézi a kis hajtást, az Ugron-pártot s amint lehet, agyonhallgatja és agyonnegligálja. De csak a külszín okáért, mert alapjában forr az epe benne.

Egészen tisztességes mulatság megfigyelni az öreg vuklis néni mérges intrikáit a fiatal hug ellen, aki ott szomszédságában kacér mosolyaival meglehetősen sikerrel hódít.

Máris összekacérkodta azt a létszámot, mellyel a választási harcba ment. Pedig hejh, sok jó vitéz maradt a csatatéren, többnyire a »testvérek« buzogánya alatt.

A vezér, Ugron Gábor helyzete sem mulatságos. Más marokszámra kapja a babért, neki levelenkint sem adják. Más pártvezér özönnel kapja az éljent és a tapsot — amint az ő nevét kiáltja valami szavazásnál a jegyző, egyszerre elnémul a hegy, síri csönd támad, megfagy még a lehelet is az ajkakon. Nyolcvan pár szem néz utána mereven, megüvegesedten, mintegy azt hirdetve neki a Poe órájával:

— Soha többé. Mindörökké.

Sohasem kap többé úgynevezett tapsvihart, mindörökké le kell mondania erről a táplálékról, mely nélkül az Ugron-féle szónoki temparamentumok elsorvadnak.

Ámde hasztalan negligálják Irányiék Ugronékat, emezek sem estek a fejük lágyára. Ma is kirántották az öregek alul a gyékényt a jegyzőválasztásnál.

Az történt ugyanis, hogy a szabadelvű párt egy jegyzői székkal többet engedett át az ellenzéknek. Eddig két ellenzéki jegyző volt, egy nemzeti párti és egy orthodox függetlenségi. Ezentúl lesz három. A többség rábízta az ellenzékre, egyezzenek ki egymás közt a harmadik jegyző fölött.

Az igazság úgy kívánta, hogy a 48-asok kapják a harmadik jegyzőt, kiknek még egy sem volt. A nemzeti párt

készséggel át is testálta a maga részét a jegyzőből Ugronékra, de bezzeg nem az egy alapon álló szélsőbali testvérpárt. Irigyen, kapzsi módon el akarta ragadni a kis mostoha első jóízű falatját születése óta. (Dupla napidíj járván a jegyzőséggel.)

De az nem hagyta magát. Oly ügyesen manőverezett, úgy behálózta a jobboldalt, baloldalt, hogy a mai szavazásnál harmadik ellenzéki jegyzőnek *Lits* Gyula 48-ast választották meg 201 szavazattal, *Hentaller* Lajos orthodox szélbali jelölt 75 szavazata ellen.

Emiatt nagy harag dült a »hegyen«. A hűtlen szövetségesek felé öklök emelkedtek:

— Ezt megkeserülitek! — sziszegték.

Károlyi Gábor azonnal kitörültette magát a »felirati vita intéző bizottságából« és odakiáltotta a nemzetieknek:

— No, hát legyen Apponyi miniszter nélkül, ha tud!

... Így tehát ez idő szerint nincs kilátás kormányválságra. Szapáry szerencsésen megmenekül a bukástól annak révén, hogy az ellenzéknek megadta a — harmadik jegyzőt.

Hogy mily hosszú életű lenne kabinetje, ha még egy dupla napidíjas falatot... azaz jegyzőséget adna az ellenzéknek, az már kiszámíthatlan.

A T. HÁZBÓL

[márc. 9.]

Egyik vidéki ismerősömmel találkoztam, aki azt kérdezte tőlem, hogy hol vannak a legdrágább virágok (valami szép asszonynak akarta).

Már éppen Szelnárt vagy Seyderhelmet akartam mondani, amikor valami egészen más jutott eszembe:

— Jöjjön, majd elvezetem.

S vittem egyenesen a Sándor utca felé, hol fekete zászló szálldogál az országházon. A szegény Csáky Istvánt gyászolja. Bolond halál, mely a korjegyzőkön kezd.

Fölvezettem az előcsarnokba, szereztem neki egy karzatjegyet:

— Menjen föl! Itt a legdrágább virágokban gyönyörködhetik.

Valóban egész udvari kertészet volt. A fölrati javaslatok piroslottak, zöldültek gazdag virágpompában. Legelőször a szabadelvű párti virágcserep jött, melyet Bokross Elek öntözött meg tartalmas szép beszéddel.

A karzat és a tanácsterem tele volt. A legfiatalabb képviselők mohó érdeklődéssel szürcsölték az első igazi ülés édes-ségét. Ott volt a legnagyobbtól a legkicsinyebbig, az egész új nemzedék, Prileszky Tádétól kezdve le egész Pap Gézáig, akit azért küldtek föl a lojális svábok az ország rendei közé, hogy azt mondják, »legyen kivel játszaniok a király gyerekeinek«.

Bokross lehetőleg rövid volt, de csak Eötvösnek gazdálkodta meg a drága időt, ki a szélsőbal javaslatát interpretálta. Nagy apparátussal jött. Felhúzta kurta fekete kabátját (ez a beszélő köntöse) s magával hozta Perl öcsénket és a köhögés elleni porokat egy skatulyában. Csak éppen a beszédet nem hozta magával. Extemporizált. Egymásra halmozott szénát, levendulát, rozmaringot, szalmát, ledneket, napraforgót. Beszélt a világon mindenről, a Bokrossék javaslatáról, a valutáról, a főrendiházról, a téli választásokról, ami, úgymond, istentelen ötlet volt Szilágyi Dezsőtől.

— Csupán családi tradíció — jegyezte meg egy hang (talán a Thalyé). — Hiszen Szilágyi Mihály is télen a Duna jegén választatott.

Eötvös egyre terjengett, szélesedett, laposodott és a ragyogó varázs-gyűrűjét, a humorát is otthon hagyta, mely pedig mindig visszaszerzi neki a meglankadt figyelmet, a Házat elővette az unalom, a képviselők kiosontak a büfébe, a folyosóra, ahol Szilágyi Dezső tartotta szóval a fiatal képviselőket:

— Addig ne házasodjatok, míg az új családi jog el nem készül: az sok előnyt nyújt nektek!

— Lesz-e benne próbaházasság? — pajzánkodik Tisza Kálmán.

A terem egyre üresebb lesz kivált a jobboldalon, csak a miniszterek állják a sarat, az Eötvös mögötti hallgató gárda is ásítózni kezd, de a beszéd csak nem akar összeborulni, hanem még mindig ágazik erre-arra, a végtelenbe.

Az óramutató a delet is elhaladta, a fejek lankadtan konyulnak le szerte, csak Bánffy éber fent, s héja szemekkel lesi az első alkalmat — hogy rendreutasíthasson. De Eötvös arra se ad rést. Gondosan, óvatosan jár a parlamenti illem szélső barázdáin. Öreg róka, vigyáz.

A hajdani elnöki udvar ellenzéki bennfentesei, akik unalmas ülések alatt átjárogattak az öreg Péchy bácsihoz egy kis szóbeszédre és egy kis nyalánkságra is, mert Péchy ugyan ebédek nem adott, de egy kis doboz cukorkát mindig tartogatott fent a kalitkában a kedvencei számára, ma ellátogattak Bánffyhoz is, követelve a tradicionális cukrokból.

— Nem vagyok én cukrász — mondá Bánffy.

— De kérlek, azelőtt mindig volt. Ami úzus, az törvény.

— Mutassátok meg a házzsabályokban, hogy én cukorkákkal tartozlak benneteket etetni.

Miután cukorkát nem kaptak az unatkozó szittyák, elkezdtek követelni öt percnyi szünetet.

Bánffy szívét meghatották a szívfacsaró »öt perc — öt perc!« — kiáltások, megadta a szünetet, ketté szakítván Eötvös szónoklatát.

De Eötvös még két szónokra osztva is terhes, nyomasztó és hosszadalmas volt. Beszéde a félbeszakított ülés második részét is teljesen betöltötte.

Ha az így megy, félni lehet, hogy hosszú ideig húzódik a felirati vita. Pedig őfelsége már, képzelhetni, milyen türelmetlenül, epekedve várja, oda fent a budai várban, a t. Ház feleletét.

KÉT ÚJ KÉPVISELŐ

(*A mai ülésből*)

A mai ülésen kevés megírni való akad. Pár sorban végzünk vele. A karzat és a nézőtér megtelt a zsúfolásig. A jólelkű háznagy Csávosy, barátságos odújában lázas sürgésforgás volt, egyre nyílt az ajtó: »Még egy jegyet, még két jegyet!«

Jegyeket adott is a háznagy, de helyeket már a vége felé nem adhatott. Igazi tolongás volt a karzaton. Gyönyörű hölgyközönség foglalta el a középet; a Zichy, Széchenyi grófnők, a bájos gróf Károlyi Melinda, balról Rudnay Lenke és sokan. Olimpuzsi látvány volt, kivált az ellenzéknek.

Nekik azért szebb, mert a ragyogó, üde női arcok közt dekorációnak, mint a hajdani padisahok sátraiban három levágott ellenséges fej díszelgett, egymás mellett ülven ott Gajári Ödön, Dárdai Sándor és Almássy Géza.

A karzat természetesen nem Szacsvay Sándorért gyült úgy össze. Apponyi volt a mágnés. Apponyi, a divatba jött Apponyi. Ő ma is kielégítette tisztelőit. A Ház Pattija teljesen hangjánál van. Több ízben lázas tetszésviharra ragadta hallgatóit.

De ez úgy volt már azelőtt is s így lesz még igen sokáig (talán nagyon is sokáig), még azután is. Százszor leírtuk már, miképpen beszél és mit beszél. De ha ez nekünk nem sikerült volna is, élt egy bizonyos Molière nevű ember, s az is leírta már Apponyit egy bizonyos darabban.

Apponyi természetesen nagyszabású volt, mert mikor nem nagyszabású Apponyi? A diadal is teljes. A nagy szónok megrázott mindenkit. Az ülés után meg volt rázva Kőrösi Sándor (akinek ez nagyon jól eshetett, mert csömörről panaszkodott az öregúr), meg volt rázva Krajszik, meg volt rázva Beöthy Ákos, meg voltak rázva a gyorsírók, a teremtiszték, csak éppen az épület nem volt megrázva és szerencse, mert az valószínűleg ki nem állna egy efféle megrázást, de a mamelukok kiállnak mindent.

Nem történt baja senkinek. Apponyi újra előrehatolt — gondviselészerű nagy útján. Dacára azonban ezen előrehatolásnak, az a távolság az ő és a Szapáry széke között nem lett kisebb. Ami elég különös.

De hagyjuk Apponyit. Ahelyett számoljunk be az új szónokokkal. Szacsvay Sándor Kézdivásárhely érdemes képviselője kezdte meg a vitát, mint időkitöltő előfutarja Apponyinak, amíg a főrangú társaság összegyűlik.

Az új csillag csak egyben hasonlít Tisza Kálmánhoz, hogy kék pápaszemet visel. Egyébiránt derék ember, székeletes körteformájú arccal. Bár nem bírt megmenekedni a köz-

helyektől, mondott sok megszívelhető is, de olyan hangon, mint mikor a vajat köpülik; hivatkozott sűrűn Peel Róbertre, Pitt Vilmosra és sok más ilyen pogány nevű urakra, ami nagy szenzációt keltett az új szélbaliak közt, akik eddig nem is sejtették, hogy e híres egyének mind kézdivásárhelyi lakosok és a Szacs vay ismerősei.

Beszélt a választási visszaélésekről, elmondta gúnyosan, hogy Jókait, Mikszáthot csak az oláhok által tudták megválasztatni. (A két skribler éppen jelen volt és szégyenkezve dugta fejét a pad alá.)

Szacs vay körülbelül negyven éves, igen jól táplált úriember. Még igen sokat fog beszélhetni, ha az isten egészséget ad neki, de nagy szónok nem lesz belőle.

Apponyi után Kovács József, a hajdunánási képviselő mutatta be magát, akivel a szép szakállak szaporodtak meg a Házban. Igaz, hogy már egy kicsit megcsípkedte a dér, de azért még mindig igen csinos szakáll.

Kovács József voltaképp budai ügyvéd, aki azonban inkább beválnék patikáriusnak, amivel nem akarom kisebbiteni Pantocseket. Azért mondom ezt, mert a patikák külső ajtain Aeskulap lefestett alakja néz így ki, csak hogy amíg az Aeskulap botján egy kígyó van körültekerőzve, addig Kovács Józsefet egy gilisztával kellene ábrázolni, amivel szintén nem akarom kisebbiteni a gilisztákat — csak a beszédjére akar lenni gyöngé célzás, mely azonban nem oda ütött, ahová célzott, mert a horvátoknak és szászoknak szerzett véletlenül éljeneket és nem Kovács Józsefnek.

Hogy ez pech — nem akarom eldisputálni. Egyszerűen referálok az eredményt.

A két bemutatott szélsőbali szónok vékony termést ígér. Egyébiránt majd meglátjuk a többit.

Addig ne konstatáljuk, hogy »ínség van«.

A MAI ÜLÉS

[márc. 11.]

Végre egy ingyen ülés! A nemzet szülői nem kapnak mára napidíjakat, mert az ülést megelőzőleg felajánlották a szegény inséges tótoknak. Ucsu elégedetten dörzsölte a kezét, Krajszik pedig nagy számadásokba merült, forgatván elméjében, hogy hány zsák krumplit lehet azon a pénzen venni.

Az ingyen ülésen Szalay Imre volt az első szónok. Az idők rombolólag suhantak el fölötte, eltörpítették. A löllei republikánus ma már úgy tűnik fel pártjában, mint egy kezes bárány. Valaha rúgott, harapott, rettegett veszedelmes volt. A miniszterek elsápadtak, mikor felállott. Az elnök le nem merte venni kezét a csöngettyűről, amíg beszélt.

Felülmúlták. Vége van.

Talán ő maga most is a régi még; ő nem lett puhább. De mit ér, ha a Ház idegei keményedtek meg.

Ma már a lapjaikat veszik elő a képviselők, ha Szalay beszél. Mert az szélsendet jelent. Olvasnak. Gróf Pongrácz Károly lehajtja fejét és elábrándozik Rexa Pálról, Belicskai Béni a körmeit vagdalja, Jókai regényt komponál, Rakovszky Géza a fiókját rendez; az elnök a magánleveleinek olvasásába merül; mert lehet — hiszen Szalay Imre beszél. A jó, a szelíd, a tapintatos Szalay Imre. Rohonczy a látcsövét veszi elő és a rendes szemlét tartja a karzat felett. Ma is elég csinos a karzat. Szapáry Gyula fog beszélni. De ha a karzat értéke döntene, akkor már Szapáry mégis meg volna bukva, az Apponyi tegnapi karzatával szemben.

Szalay Imrét Ugron Gábor váltotta fel, kitanítva öfelségét a követendő politikára nézve; csak kisedet pártja helyeselt a különben csinos beszédben egyes helyeknél.

Déltájon felállt gróf Szapáry Gyula, s gyorsan benépesültek a padok. Az elnök aggódalmasan pillantott végig a nyüzsgő, mozgó, elhelyezkedő baltáboron, s élénk szemében, melyek váltig mosolyogni látszanak, megcsillant egy kis vészjósló fény.

No most! No most!

De a miniszterelnök első szavainál mély, templomi csend terült el a Ház felett, úgyhogy a szóló hangja elhatott mindenüvé.

Szapáry beszéde polemikus volt, eleven és mindvégig érdekes, mindenkit meglepett vele. Ilyen sikerült beszédet Szapáry még sohase mondott. Az érvek oly sokaságát hozta fel, olyan ügyesen és világosan csoportosítva, s oly elmeéllel kiharította azokat a támadási anyagból, hogy a mai nappal elsőrendű debattiere lett a parlamentnek; de ami Szapáryt igazi államférfivá teszi, az a diszkréción, mellyel gondolatait előadja. Az a művészet, hogy valamit elmondva mit kell abból elhallgatni. Az a bizonyos mesteri színtelenség, mely jég hidegen, a tárgyilagosság puritán pongyolaságával, szürkén hömpölyög. Ha argumentumot hoz fel vagy tényekkel cáfol, egyszerűen odalöki anélkül, hogy azokat kihegyezné.

Érvei ostorok, amelyeknek a végét elnyesi, hogy - ne csípjenek, de suhint velök.

Szapárynak egy nagy titka van; úgy tud cáfolni és támadni, hogy nem irritál, hanem csillapít. S ez mostan, éppen mostan, nagy adomány.

A párt mindinkább átmelegedett. A Horánszky arca lassan-lassan egy besavanyított uborkához kezdett hasonlítani, Károlyi Gábor megkísérelt egy-két közbeszólást, de halkán, szinte ildomosan; a zajongást azonban nem bírta föltámasztani.

Bánffy idegesen mozdult meg, de még a csöngettyűjéhez sem nyúlt, dacára, hogy arra figyelmeztették elnöksége első napján:

— Két Bánffyunk volt, mind a kettőt elpusztította a rák. A te rossz platentád nem a rák lesz, se a bika, se a skorpió, hanem egy kappan.

Szapáry hangja mintha a sikerrel izmosodott volna, hovatovább élénkebb lett, hajlékonyabb. Szilágyi helyeslőn bólingatott piros székén, Kőrösi lelkesedett, a mamelukok vidáman, pezsgő életkedvvel néztek farkasszemet az ellentáborral, Tisza Kálmán kétszer-háromszor is közbeszólt: »No, ezt jól megmondta«, csak Apponyi ajkai körül pajkoskodott meg némi gúnyorosság, ez a kis ördög, picinyke gnóm.

Mintha észrevette volna a szónok, mert éppen áttért Apponyira, a tegnapi beszédére, mely olyan hangon volt tartva, mintha a nemzeti párt győzött volna.

Apponyi a fejét rázza, s még gúnyosabban mosolyog.

— Pedig saját nevével ellátott kiáltványokon is alkal-
mam volt látni annak kinyilvánítását, hogy a hatalom az ő
kezeibe megy immár át.

— Azt nem mondtam! — pattan fel Apponyi.

— Nem mondta! — bizonyítja Hoitsy.

— Mutassa meg! — kiáltja egypár nemzeti hang.

Szapáry készen volt. Belenyúlt a fekete kabátja zsebébe s kivette a mai nap legmérgeesebb lövegét — egy Apponyi által kibocsátott ilyen értelmű német kiáltványt, melyet a zsidbasztó csöndben felolvasott.

De csak egy fél percig tartott e csönd, mert hatalmas hahota zuhogott fel utána a kormánypadokon.

Apponyi arca halovány lett, Ábrányi Kornélé pedig téglavörös. Istenem, milyen különbözők az emberek, még az egy párton ülők is!

Mindössze egy német levélke, egy kis papírlap, néhány fekete betűvel s egy diadalban úszó pártnak hogy elront-
hatja a kedvét! Lankadtan, hosszú orral ültek ott (Sághy Gyula legott levette a fekete selyemsapkáját is a fejről, olyan alázatos lett), többet aztán nem is bírtak magukhoz térni az ülés alatt, és amikor Szapáry valóságos éljenorkán-
ban befejezte a beszédjét, még a köpcös Kolosváry István szónoklata se tudta őket felvidíteni; pedig az általános derűtséget keltett a Házban. Élénken ment ki a híre a folyo-
sókra a büfébe és mindenüvé:

»Itt a sün! Megkerült a sün!«

A MAI ÜLÉS

[márc. 12.]

A mai ülés az aperçuk, malíciák, frappáns ötletek, szipor-
kázó pikantériák ülése volt, s csendes, *keleti* színezetű parla-
mentünk, hol rendszerint nagy frázisok kongnak, mint a
szobranyeban és a skupstinában, vagy nehézkes elméleti fej-

tegetések (ismert és kevésbé ismert tankönyvek után), mint Ausztriában, ma a francia kamara pezsgő szellemét tükrözte. Könnyed, játszi modorban vívtak a szónokok, akár a Dumas képeletbeli hetyke, virgonc testőrei.

Mert csupa párbajok voltak. Beöthy Ákos a miniszterelnökkel polemizált. Ügyes, elegáns vívó, aki a cselfogásokhoz is ért. Darányi Ignác Apponyira vetette magát, s pompás megjegyzéseivel sebeket vágott magán a lovason is — de a Rozinantenak (a pártnak) is jutott.

Darányi, akit tréfásan »excellenciásnak« címeznek a pártban (mert hiába, a parlamenté az iniciatíva, a fölség csak megerősíti), a mai nappal se lett még excellenciás, de ami ennél sokkal többet ér, lett belőle excellens szónok.

Verve-vel, lendülettel beszélt, hol gúnyosan, hol szelíden; s bár a zaj többször kitört a balon, bár Károlyi Gábor is próbálkozott néhány kevésbé sikerült közbeszólással, maga az ellenzék is élvezettel hallgatta Darányit, aki azzal is megfenyegette Apponyiékát:

— Sokszor elparentáltak önök bennünket a »Pesti Napló«-ban, de ne nevensenek, mert akinek halálhírért költik, az nagyon soká él.

Mire közbevágott Meszlényi:

— Hosszú betegségnek mégis halál a vége.

A beszéd végeztével öt percnyi szünet következett. S ezzel Darányi Ignác is az »öt perces« szónokok közé emelkedett.

Öt perc! Ennyi a halhatatlanság.

Egy pille egy hónapig él, a tiszavirág egy napig, egy szép beszéd öt percig.

Öt perc múlva rohan a világ odább.

Nedeczky Jenő áll fel. S az ember legott tisztába jön vele, hogy honnan vette a természet a formátumot a gólya megalkotásához.

Hosszú, vékony ember, magasra kinyújtott nyakkal s óriási lábakkal, melyek rögtön a nyaknál látszanak kezdődni. De bár oly lába van, mint a tót mesék óriásainak, kik egy hegyről a másikra lépkedtek, Nedeczky mindamellettt lassú járású ember lehet, mert még csak a Szapáry temesvári beszédjénél tart.

Az ülés legélvezetesebb része azonban mégis a Hegedüs Sándor beszéde volt, melyet esemény számba lehet venni.

Mikor felállt, a karzat hölgyei a zsebkendőket keresték elő, mert hogy most mindjárt pityeregni fog kelleni. Szegény asszonyok azon jó hiszemben voltak, hogy a fölemelkedő szónok bizonyosan az Árva megyei ínséget fogja vázolni a t. Ház előtt. Gondolták is talán magukban: ejnye de jól kiválasztotta az a Szapáry!

De gondoltak legyen akármit, azt ugyan nem hihették, hogy az a fiatal, vékony ember verekedni akar.

Hát még azt miképp is találhatták volna el, hogy meg is fogja verni Apponyit!

Pedig megverte, oly ragyogó szín- és ötletgazdag szónoklattal, aminőt ritkán hallottunk a magyar képviselőházban. A gúny csillámlott, a humor pezsgett, szinte bugyborékoltt benne.

A nagy fajtájú szónokok minden ingredienciája benne volt a beszédében. Ecsettel festett, előadva, miképpen szokta Apponyi megcsinálni beszédeiehez a hatást mesterséges eszközökkel. Valóságos Hogarth-i kép ugrott elénk.

Játszi elevenéssel hozta bele beszédjébe Apponyiék egy öntelt szerb proklamációját, melyet föl is olvasott.

Mikor ezekhez a szavakhoz jutott »Zsivió Kossuth«, föl-zúgott a balon az éljen.

— Éljen — szölt Hegedüs gúnyosan tekintve a szélső-balra —, de ez csak kis betűkkel van.

— Halljuk! Halljuk!

— Zsivió Apponyi! Ez már nagyobb betűkkel áll itt.

— Hát ő is éljen — hallatszott néhány vontatott hang a szélről. Mert a szélbal előszeretettel fedezi testével Apponyit egy idő óta. A nemzeti párt hallgatag.

Majd a nemes pátosz érce rezgett végig azokon a szép szavakon, amikor beszédje végén Széchenyivel kezdé összehasonlítani Apponyit.

A miniszterelnöki szék örököse kedvetlenül rágcsálta fényes barna szakállát. De az szerencsére nem kopott, nem fogyott oly gyorsan, mint a diadalmámor, amibe belerिंगatták magukat — mert akkor ma már teljesen szakálltalan lenne Apponyi.

Frenetikus tetszészaj tört ki, taps, éljenzés, mikor beszédét bevégezte. A miniszterek és képviselők tolongtak széke körül, hogy kezet fogjanak vele. Jókai is, ki akkor jött a folyosóról, vidáman rohant feléje — de oda nem érhetett, útközben megállították.

— Ej, ej Móric, mért nem zárod el jobban az íróasztalod fiókját?

Jókai ijedten kezdte keresgélni zsebében a kulcsait.

— Hiszen bezártam — mondá zavartan.

— Lehetetlen. Mert a Sándor kivette onnan a te holnapi beszédedet és azt mondta el.

S valóban abban van e kitűnő beszéd találó méltatása; melyhez mi a magunk részéről csak azt a megjegyzést fűzzük, hogy megfordítjuk Hegedüs úrnak ama hasonlatát, mely a milliomosról szolt, Apponyi népszerűségére alkalmazva.

Valakiről azt mondták, hogy milliomos, abban a hírben állt mindenfelé, de Wahrman, az óvatos Wahrman utána akart járni: s elkezdte fürkészni azoknál, akik milliomos voltát hirdették.

— Milliomos, milliomos, könnyű azt mondani, de hát lássuk azt a milliót, lássuk alaposan, hogy mi je van.

— Hát van annak tán hatvanezer forintja is.

Ilyen millió az Apponyi népszerűsége.

De a Hegedüs talentumával megfordítva áll a dolog.

Azt hittük, hogy van vagy hatvanezer forintja, s kisült a mai ülésen, hogy milliomos.

A MAI ÜLÉS

[márc. 15.]

A mai ülés nagy eseménye a Tisza Kálmán beszéde. Ma két éve, hogy utoljára beszélt a nagy államférfi, amikor még ott állt a miniszteri székek félkörében, de már féllábbal az egyszerű képviselői padok árnyékában. Azóta hallgatott. De az ő hallgatása is érdem volt.

Amíg miniszterelnök volt, megszerettette a nemzettel az állandóság gondolatát, pénzügyminiszter korában a taka-

rékosság erkölceit oltotta a parlament vérébe, és most két esztendeig csinált nimbust egy harmadik, eddig népszerűtlen nagy erénynek: a hallgatásnak.

Ma végre kilépett a tartózkodásból, fölállott helyén, ott a harmadik pad szélén és szót emelt. Nagy mozgás futott át a termen, a karzaton... A mamelukok arca édesdeden kigömbölyödött, meg föllángolt, csak Prileszky Tádé rázta a fejét, mintha szemére hányná a pártnak:

— Ugyan gyerekek, hogy engedhettétek a generálist a harmadik padba, amíg nem voltam itt!

Bánffy Dezső, az elnök, megragadta a csengettyűit: mert ki tudja, nem kell-e ma megverekednie a »hoch«-hal? A szélsőbal eleinte csakugyan elkezdte a zajongást, de nem sok szerencsével. Mindössze Károlyi Gáborék kiáltottak közbe néhány éretlen megjegyzést, amit azonban könnyűszerrel elnyomott az elnök és az első rendreutasítás után maga a gróf is kiment a folyosóra. »De aztán, ha közbeszólnak, ne őt utasítsák rendre.«

Ezután egyre ritkábban csilingelt a csengettyű, végre egészen levette róla kezét az elnök... Az egész Ház mély osztatlan figyelemmel kísérte a beszédét, mely ragyogva emelkedett az eddig mondott beszédek fölé, mert benne egy nagy jellem aranya fénylett.

Igazi Tisza-beszéd volt, amilyenre rég éheznek a parlamenti gourmandok. Csak kevesebb volt benne (bár nem életlenebb) a polemikus gúny és dominált az a méltóság, mellyel az önérzetes államférfi múltját, alkotásait, igazát védelmezi s az a másik elem, melyből a nagyszabású, marandandó becsű parlamenti beszédeket alkotják: a megdönthetetlen igazságok.

Azok a szavak, melyekkel a közjogi alapot, a kiegyezést védelmezte, sokáig emlékeztetések maradnak és a mai rend barátainak örök fegyvereivé válnak.

Mégis legnemesebben ott csendült meg karaktere érce, mikor az ellenzék zajongására kijelentette, hogy nem vágyik a kormányelnöki székre.

— Savanyú a szőlő! — szolt közbe a szélsőbali elméncség (valószínűleg a Polónyié).

— Higyjék el — felel Tisza —, aki annyi időn át volt

az ország kormányának tagja és feje, az 15 év után csak arra vágyódik, hogy hazafiúi kötelességét nyugodtan teljesítse.

A jobboldalt elragadja e szavak büszke melankóliája és viharosan éljenez. Am az ellenzék másképp fogja föl azt. Gúnyosan szól át:

— Hogy örülnek, hogy nem akar többé kormányra jutni!

— Épp úgy, mint önök örülnének, ha vissza szeretnék menni, mert úgy talán megbontanánk a szabadelvű pártot, — felel finom, de szívig ható gúnyval Tisza.

S így halad tovább Tisza azon az úton, melyen mindig járt: soha senkitől emberi gyöngeségen nem kaptatva. Az ő alakjára az idő nem tudott ezekből a gyöngeségekből egy leheletnyi kormot ejteni.

Neki csekélységek ezek. Másnak óriások, melyekkel nem bírnak, neki semmiségek: mosolyogva halad át rajtuk, mint a nyugodt lelkű tisztá római, aki ősz fürtjein az arany babérokoszorúval, egyenlő komoly nyugalommal néz szemébe a népnek, mely diadalmenetben tolong körülötte és a népnek, mely számúzi.

A MAI ÜLÉS

[márc. 17.]

Rudnay Béla szűzbeszéddel kezdte kihúzni az időt a déli órákig — a nagy szónokok föllépési idejéig.

Rudnay Béla csinos ember, a beszédje is csinos volt. A bal arcán egy beforrt kardvágás van — ami ezenfelül is érdekessé teszi.

Míg Rudnay beszélt (elég szembeötlő figyelem mellett) s míg a későn kelő honatyák bégyültek, addig Jókai künn a folyosón bolyongott; nem látott senkit, egyedül járt ott a szivarozgatók között, kezeit hátra téve, azaz hogy nem egyedül volt, a múzsák ott táncoltak előtte vidám, pajkos piruettek. De persze mi meg azokat nem láttuk. Pedig sokért nem adta volna Nopcsa Elek.

Nagy, zsúfolt karzat verődött össze, Júnók, Párkák, Gráciák. Egy egész Olimpusz. Óriási virágvázának látszott a középkarzat.

Apponyi megdöbbenve tekintett föl:

— Mi ez? Hiszen nem én beszélek ma?

Oh, csalfa, állhatatlan, kíváncsi asszonyok!

A kormánypárti Rudnay után egy zömök fekete emberke állott föl a nemzeti mezőn, név szerint Drakulits Pál, akinek az előadása unalmas, de a logikája mulatságos. Ő maga eleven, mint egy kedves kis mókus. Gallyról gallyra ugyan nem ugrál, se gondolatról gondolatra, hanem a fölállított téziseiből olyan távoli konzekvenciákra ugrik át, hogy egy fiók zergének is becsületére válnék. Beszédje nem annyira beszéd volt, mint inkább választási számlának kiegyenlítése. Megköszönte ékes szavakban a szélsőbal támogatását.

A Ház igen jól mulatott Drakulitscsal.

Most aztán behítta a villanyos csengettyű Jókait. Megteltek a padok egy perc alatt.

Új dolog jön. E csodálatos, megúnt és mégis vonzó porondon új dolog. A harcot itt gyakorta vívják fustélyokkal, marcona goromba katonák, vívják nyilakkal, finom sisakú lovagok, vívják galacsinokkal *kenyérbéلبől* (ez a legutálatosabb). Hajigálnak egymásra köveket, sarat. Végre itt jön egy szónok, aki virágszirmokkal fog dobálózni.

Jóкаи csakugyan szólott. (Illő is volt: három nap óta ígéretik már a wippek.) A politikára már ráúnt az öregúr; a klubban sem diskurál róla. (Nem ér rá az ember amiatt a kutya tarokk miatt.) Újságot otthon nem olvas, bent a tanács-teremben elábrándozik. Amint ül, üldögél, egyszerre csak begurít neki Csávosity egy kis aranyhintót, négy kétfejű sárkány van eléje fogva. Ráül, a négy sárkány ragadja prűszkölve, ismeretlen, még eddig föl nem fedezett világrészekbe; hol bűvös-bájos városok emelkednek, hol minden bizarr, csodálatos; üvegből vannak a fák, felhőből vannak az üvegek, arany körték nőnek az üvegfákon s mikor a szél elkezd őköt rázni, megcsendülnek csilingálnak (lehet azonban, hogy csak Bánffy rázza az ország kolompját) s messze valahol egy tündér tó partján egy fűrészmalom kelepel andalítón. (Lehet azonban, hogy csak Thaly Kálmán beszél.)

Egyszóval az öregúr (a nemzet legnagyobb élő írója) se nem diskurál, se nem olvas, se nem hallgat politikát, hát nincsen is eléggé informálva; ő a napi politikáról csak annyit

tud, amennyit Nedeczky Pista bácsi és másik hű partnere, Sváb Károly főrendi bátyánk jónak lát tarokkozás közben elhullajtgatni — azt is csak azért teszik, hogy zavarják a kiadásoknál, s ő is csak azért hallgatja, hogy mint ravasz fondorlatot ellenőrizze s abból némi tájékozást nyerjen arra nézve, melyik a rövid, melyik a hosszú, mert a hosszú tarokkokat olvassa, csak a rövid ér rá az effajta hívságos megjegyzésekre.

— Már megint mit főz ez a Polónyi stb.

Ily hézagosan értesülvén a politikai szituációról, Jókai beszédjei nélkülözik most a biztos alapot. Nem emeli föl egy hatalmas szatírában az egész kérdést, mint hajdanta (pedig most is csak úgy bírná), hanem a Nedeczky—Sváb-féle morzsákból épít fel magának egy talapzatot, amire ráállván, csak úgy egy-egy részletet kikapva, incselkedik ellenfeleivel, nemes humorának édes és szelíd mézével megkenve a töviseket.

Ma a vezérekre utazott, a különböző javaslatok fabrikátoraira. Pajkosan enyelgett Ugronnal. Jóízűen cibálta meg Eötvös Károlyt, (a nagy miniszterelőt) s játszi hangon csipkedte gróf Apponyi Albertet.

— Fog még maga azért imádkozni — jegyezte meg Meszlényi Lajos.

Csuklott fönt Bécsben a király, mert Jókai lelkesen dicsérte őfelségét. Élvezett mind a három vezér, Eötvös arca ragyogott, Apponyi kétszer is hátravetette magát székében nevetve, csak Ugron volt ünnepélyes. Élvezett a mameluk tábor, a karzat, az elnök, minden kacagott, minden mosolygott. Nevettek a padok, a falak. A nagy tintatartó szélesen terpeszkedett el az elnöki emelvényen, mint egy vigyorgó szerceszenfej. Nevettek a gyorsírók, s nevetve táncoltak a ceruzák a nevető papírlapokon.

Csak Jókai maradt komoly, s beszéd közben ráért még elmés dialógokat is folytatni gróf Károlyi Gáborral, aki ma is kapott elnöki rendreutasítást. De meg is érdemelte, mert egyetlen jó közbeszólása se volt! A rendreutasítás után, mint egy jó fiú elhallgatott, szemeit lesütve. Ejh, szinte félni lehet, hogy hanyatlík. Az elnök aggódva nézegette.

— Kin próbálom én akkor ki azt a bizonyos paragrafust?

Zajos éljenzés és »öt perc« lett a szép beszéd jutalma. Elég tisztességesen honorálták.

Az öt perc után Polónyi Géza »verte agyon« Tisza Kálmánt a hétfői közjogi fejtegetése miatt. Agyonverte, el is temette, el is búcsúztatta. De ezen agyonverés és eltemetés már jól messze belement a délutánba, minélfogva igen kevesen vettek részt a gyászszertartáson. Még maga a halott se volt ott.

Az valahol a kálvinista zsinaton elnökölt ezalatt egészen.

A jobboldal nyugtalanul fészkelődve hallgatta a szónokot, aki sok mindenféléről beszélt, hol a fogát vicsorgatta a kormánypártra, mint egy éhező tigris, majd mint egy szerelmes asztaloslegény, ügyetlen kacérsággal nyújtott át egy szóbokrétát Apponyinak (a divatos nagy ember szemérmesen, szemlesütve fogadta), s mikor már eleven legázolni valót nem talált, kísérteties hangon mennydörgé Tiszának a közös ügyekre vonatkozó beszédére célozva:

— Tudom, tisztelt Ház, hogy Deák Ferenc megfordult a sírjában.

Amire azt jegyezte meg egy bölcs fehér fejű aggastyán, aki a Deák háta mögött ült valamikor még fekete hajjal:

— Meglehet, hogy megfordult, de utoljára, mert e beszéd után bizonyosan azzal feküdt vissza: »No, ezentúl már nyugodtan alhatom«.

Polónyi alatt teljesen megritkult a Ház, bár még nem volt két óra; sőt még utána beszélt is valaki.

De a délutáni órákban sehogy sem bírtam már kinyomozni a jelenlevőktől.

Igen, úgy rémlik, beszélt még valaki, mondták — de hogy ki volt és hogy mit beszélt, senki sem bírt rá visszaemlékezni.

NYÍLT ÉS ZÁRT ÜLÉS

— A t. Házból —

Terényi Lajos kezdte a vitát. Jeles fiatal képviselő, aki megfordítva csinálja pályafutását. A főispánságon kezdte és a képviselőségen folytatja.

A főispánok csak addig kormánypártiak, amíg főispánok, Terényi azóta kormánypárti, ahogy nem főispán. Különben történelmi alak, azon a címen, amin Szent György. Azzal a különbséggel, hogy Szent György csak a sárkányt győzte le, Terényi letéperte Csatárt.

Hiszem, hogy valamikor az ő arcképét is óraláncos pénzekre fogják verni, de hogy addig is ne legyen homályban az ország, magas, karcsú ember, hosszúkás, kissé fanyar arccal, szemeiből az intelligencia villog ki, szavai józan, értelmes politikusra vallanak. S amellet szerény, mint amelyik ember egy peccsenyés tából a szárnyát veszi ki.

Megelégedett a jó öreg Bánóval, akin nem sok harapni való van. Bánó beszédét, amellyel polemizált, már mindenkifelfeledte (bár a pénzügyi programja maradandó beccsel bír).

A nemzeti párt is előleresztett egy szűzeckét, Márkus Józsefet, aztán Beksics Gusztáv jött beccses közjogi fejtegetéssel, vagdalva kissé Apponyit és szerencsés kézzel kiröpítve egy megjegyzést a néhai Sennyei-pártról.

E megjegyzéssel vihart vetett el Beksics. Mert Beksicsnek vannak sikerei.

Megpetyegette ujjait Beöthy Ákos és föluggrott, egy szpiccsel glorifikálva a Sennyei-pártot, aminek az már se nem árt, se nem használ, mint a szentelt víz.

A nemzeti pártnak tetszett az elődökre való visszaemlékezés. Kriptaszag áradt el a Házban. A nemzeti orrok élveztek.

De az elnök ekképpen merengett a székén:

Ez az Ákos jó szónok. . Csak az a hangja ne lenne! Hm, tetszik a pártnak! Hanem az asszonykák unják magukat odafent. Türelmetlenül várják már Andrássy Gyula grófot. (Ő volt ugyanis felírva a következő szónoknak.) Ákos derék

ember, de egy csöppet se szép. Az asszonyok türelmetlenkednek . . . Ejh, mit is beszél már olyan sokáig? Voltaképpen mi közünk nekünk a Sennyei-párthoz? De minek is engedtem. Ohó! Hiszen voltaképpen joga se volt felszólalni.

Egy kettőt fordított az előtte heverő házszabályokon, amelyek mindég arra a bizonyos veszedelmes paragrafusra vannak nyitva s a gonosz dzsinnek, ezek a pajkos fekete betűk gúnyosan nevettek az elnök szeme közé:

— Minek is engedted! Minek is engedted?

Valami vonzó, csábító van e betűrengetegben: nógatták, ösztönözték s lőn, hogy mikor Beöthy bevégezze a felszólalását, rácsapott az elnök a tenyerével a házszabályokra s így szólt:

— Végig engedtem szólani a képviselő urat.

— Nem az elnök engedi, de a Ház — kiálták közbe balról.

— Hibát követtem el, midőn megengedtem — folytatta az elnök —, mert a házszabályok nem adnak arra jogot.

Roppant zaj támadt.

— Mi volt az? — kérdezik keresztül-kasul, akik a zajban nem értették meg az elnök szavait.

— Az elnök önmagát utasította rendre.

— Öt percre felfüggesztem az ülést — enuniciálta az elnök harsányan.

Az egész balmező megmozdult. Csörtettek az elnöki katedra elé.

— Várjon, ne menjen!

De az elnök lelépett trónusáról s a zűrzavaros ingerült kiáltások fergetegében eltűnt a folyosóra vezető szárnyas ajtón.

*

Öt perc múlva lángban volt a Ház.

A jámbor nemzeti pártiak, akik csendesen kérődztek eddig elképzelt választási babéraikon, mogorva harci kedvvel készültek a rohamra. Öt percig tartott a hadi készüllet. A vezénylet szétoztotta a szerepeket s mire az új ülés megnyílt, megkezdődött az ádáz roham, melyről a következőket jelenti harctéri tudósítónk.

Horváth Gyula adta meg a jelszót. Nagy vehemenciával rontott neki az elnökek a budai győző, joggalannak állítván utólagos megjegyzését.

Amit Horváth Gyula elmondott mennydörögve, azt mondta el Horánszky elsavanyodva. Az izgatottság nőttön-nőtt az ellenzéken. Károlyi Gábor elemében volt, hol kiszaladt a folyosóra, hol beszaladt. Mindenki azt hitte, hogy egyszer csak begurítja a guillotint.

Apponyi melán, ártatlanul tekintett szét a háborgó Házban, olyan meglegedett szemmel, mint egy gazda:

— Jól áll a vetés . . . elég jól áll.

Az öreg Péchy lehorgasztotta fejét egy lutheránus zsol-tárt morogván:

— Dicsőség neked óh uram! Hogy immár letépted bíbor palástomat.

Az elnök csodálkozva hallgatta székén a fergeteg süvítését. Ilyen kis felhőből ekkora zivatar. De nem tesz semmit: át kell esni ezen is.

Ekkora láz egy kis báránnyelől! Olyan ez az ellenzék, mint egy gyerek!

Arca kivörösödött egy kissé, de olyan mozdulatlan volt, mintha márványból lenne.

Andrássy Gyula állt most föl. Ő indokoltnak tartja az elnök kijelentését s indítványozza, hogy a Ház helyeselje az elnök eljárását.

Olaj volt ez a tűzre.

Mit, még helyeslést akarnak? — zúgott fel a nemzeti párt s az ingerültség egyre nagyobb hullámokat kezdett verni az Irányi táborában is, hol pedig nyugalom volt még előbb. Többen a mediumra rohantak, Csávósy nem bírta őket lekérlelni, hogy menjenek békés padjaikba, mert a medium veszélyes hely. Ott ütnek ki a forradalmak.

Eötvös intett, hogy szólni akar. S ez egyszer józan okos volt. Egyet-kettőt csipett az elnökön és a napirendre térést indítványozta, de előbb vonja vissza Andrássy az indítványát.

Már-már beveződött volna a kiütött háború, ha a Pulszky Ágoston nem fősvénykedik a visszavonással. Azt mondja, »tartaléktalanul« vonassék vissza az indítvány, mert ámbár bízik az Eötvös jószándékában (Pulszky is olyanban bízik,

ami nincs), de nem szeretné, ha a visszavonáshoz önkényes magyarázatok fűződnének.

A zaj és Pulszky Ágost sziámi ikrek; volt is lárma, minőt a véderővita óta nem hallottunk. Hasztalan rázta a csengettyút Bánffy Dezső. Kling klang! Csengett az kísértetiesen, mintha szerte kiáltaná:

— A kísértetek visszatértek.

Két szónok is felállott egyszerre. Horváth Gyula közé-
pütt, Polónyi balról, szólni kezdtek. A mameluk tábor pez-
gett, készülődött. A fiatalokat csitítani kellett az öregeknek.
Azok mindenáron ütközni akartak. De az öregek közbekiál-
tottak:

— Csitt, csitt! Napirendre térünk.

A miniszterelnök csillapító szavakkal ehhez járult.

De Apponyi még nem engedte. Ebből a hadizsákmány-
ból, amit a jó szerencse nyújtott a mai napra, ő is kiveszi a
maga részét s egypár hatásos észrevételt sajtolt ki a meglege-
tően sovány vitaanyagból, gúnyos lében megforgatva az
Andrássy Gyula egyik megjegyzését.

Ám, ha Apponyi szólott, nem maradhatott el Szilágyi
Dezső se, aki végre igaz megvilágításba helyezte a tárgyat
a kormánypárt zajos tetszése mellett.

Most már szent a béke. Minden lecsillapodott. Beállt a
normális érverés. Az elnök föllélegzett, mint aki kiállta a
tengeri betegséget s egypár szóval kezdte megmagyarázni
eljárását.

Éktelen rivalgás tört ki erre.

— Nem szabad az elnöki székről véleményt mondani.

— Lépjen le onnan!

— Halljuk, halljuk! — zúgta a jobboldal.

— Midőn elfogadtam az elnöki széket — folytatta az
elnök — elhatároztam, hogy a házszabályokat megtartom.

— Helyes, helyes.

— És hogy úgy tartom meg, ahogy én értelmezem.

— Rosszul értelmezi.

— Ohól Ohól Úgy kell megtartani, amint a Ház értelmezi.

A zaj valóságos orkánná dagadt, s mikor az elnök Eötvös
és Polónyi nevét említé — hangja teljesen elveszett a zuhogó
kiáltásokban.

— Nem szabad az elnöki székről vitatkozni.

— Menjen le onnan.

Hoitsy Pál egy papirost lobogtatva rohant az emelvényhez.

Az elnök futó tekintetet vetett az iratra s fölállott.

— Tisztelt Ház! Tíz képviselő zárt ülést kér. Ezennel fölszólítom a karzatokat, hogy távozzanak.

Egy perc alatt kiürült a terem. A szép hölgyek suhogva tűntek el mintegy varázsütésre. Az írói karzat népe lomhán kedvetlenül sompolyodott ki. A gyorsírók elhagyták helyeiket.

Úgy nézett ki a Ház mint egy lihegő óriás, akinek a szemei ki vannak szúrva. Üresen, kísértetiesen tátognak a szemüregek.

Ünnepi csönd vonul végig a padokon.

A Ház szőnyegén csendesen lépked be Tisza Kálmán, aki most jön a zsinatról, s csodálkozva néz szét a Ház szokatlan ábrázatán, hogy ugyan mi is hiányzik itt. Mintha valami máshová lenne téve.

Polónyi az első fölszólaló. Megfenyegeti a többséget, hogy jól viselje magát, óvakodjék, nehogy valaki szavazást provokáljon a házszabályokra, mert akkor örökre vége lesz a tanácskozások nyugodtságának.

E vérfagyasztó hadüzenet után azonban megengyhült a félelmetes hatalmú férfiú, s nyájasan mondá, hogy semmit se kíván ezúttal, az elnök feje maradjon a nyakán, ők csak azért kérték a zárt ülést, hogy az elnök kijelentéséről nem lévén tájékozva, azt ha esetleg nem való nyílt ülésbe, zárt ülésben mondhatta el.

Bánffy Dezső kimagyarazza, hogy ő csak azért említette Eötvös és Polónyi neveit, hogy megköszönje nekik, amiért lehetővé tették indítványaikkal a napirendre térést. Polónyi mosolyog. Eötvös meglegedetten dörzsöli a kezeit. A nagy miniszterelő tetszik magának, mint életmentő.

Még Beöthy Ákos dicsekedett el vele, hogy már őneki máskor is volt ilyen esete, s ezzel a zárt ülés bezárattott.

Ezen bezárás után állott fel Tisza Kálmán. Szólni akart. Az elnök mosolyogva vonogatta a vállait.

— Az lehetetlen többé. Az ülés be van zárva.

A párt egy része zajosan követelte: isten neki, nyissák ki még egyszer a Tisza kedvéért.

De Tisza megadta magát, leült. A sors úgy akarta, hogy az elnöki szigornak ő legyen az első áldozata.

A MAI ÜLÉS

[márc. 22.]

Megint jó napja volt a szabadelvű pártnak. Mintha valami tündérvesszővel illették volna meg, a mamelukok mind elkezdenek szónokolni. S jobbnál jobb orátorok kelnek ki a néma táborból.

Ma Miklós Gyula tartott nagy hatású beszédet. Fiatal gavallér, sárga cipőben jár, de a parlamenti homokon a tudás nehéz csizmaival lépked erőteljesen. Föllépésében férfias erő és bizonyos elan van. Észjárásán a frissesség zománca. Kitűnő politikus lesz belőle. Vagy már az is, és még csak azért nem ösmerik el annak, mert sárga cipőben jár. (Fekete selyemsapka kell ahhoz.)

Utána Hodossy Imre fejtegette Tisza fölfogásával ellentétben a közjogot. A nemzeti párt Werbőczyje azt tartja, hogy a közjogi alap sérthetetlen, de azért fejleszthető.

Elméleti fejtegetések idején pezsg a folyosó, adomázó csoportok gyűlnek össze szerteszét. Még nem vészett ki teljesen a kedélyesség, bár hanyatlóban van.

Itt egy szögletben a Sima Ferenc múltkori párbaját beszélik a szegedi szerkesztővel, Lipcseyvel. Sima megkarcolta egy kicsit Lipcseyt, de a Szentestről jövő tudakozódásokra már ezt így fejezi ki táviratban, erőtől duzzadó, szélsőbaloldali stílusban:

»Lipcseyt varrják, én sörözöm.«

Így lesznek, ha ez igaz, kis sebektől nagy sebek, kis gravamenekből nagy sérelmek.

A szélsőbal elménci még váltig gróf Andrassy Gyula megakadását emlegetik, pedig hiszen megakadt már a beszédjében Illyés Bálint is, de senki sem emlegette.

Öregurak közt, mintha páasztortúznél ülnének, felélednek a régi reminiscenciák. Mikor tizennyolc évvel ezelőtt idősb Andrassy Gyula akadt meg beszédjében. Hej, az volt még a jó világ!

Böszavú Simonyi Ernő azt jegyzé meg erre a megakadása:

— No, ha ez velem történt volna, nem tudom hova lennék szegyenletemben.

Meghallotta az öreg Deák s odaszólt, oroszlánszerű homlokát összevonva:

— Csakhogy ez veled nem történhetik.

— Miért? — kérdé Simonyi Ernő könnyedén.

— Azért, mert Andrássynak két emberre való esze van és csak egy emberre való nyelve, neked pedig csak egy emberre való eszed van, de két emberre való nyelved. Azért nem akadhatsz te meg.

A villanyos csengettyű riadozva hívja be az adomázókat a terembe. A csengettyű azt kiáltozza: »Miniszter beszél idebent!«

A teremszolgák jelentgetik:

Wekerle őexcellenciája beszél.

A legnépszerűbb miniszter, aki gúnyosan szokta mondani magáról »Divatban vagyok, mint a krinolin«, s szinte restelli, hogy annyian dicsérik.

Az egész Házon csendes zszibongás fut keresztül, hűs áram; van egy bizonyos varázs benne, ha azt hallja az ember »Wekerle beszél«.

Az új idők regés alakja. Akit Tisza Kálmán előkapar a homályból, akit beültet a miniszteri székbe, aki mint egy Herkules legyőzi a hétfejű sárkányt, a deficitet, aki aztán egyre nő a plusszal és aki aztán . . . de ez már a jövő históriája.

Hogy fognak erről mesélni valamikor. Volt egyszer egy miniszterelnök, aki az ő pápaszemén keresztül hetedhét mérföldön túl ellátott, messze túl, fel a magasra, le a mélybe, és minden emberről tudta, hogy mi lakik benne. Hát egyszer a legnagyobb bajában a szemügyébe esett egy fiatalember, akinek nem volt bajusza, holott azon országban, ahol a miniszterelnök kormányzott, a bajusz tartaték a férfiaság külső jelének.

Mondá magában a hatalmas miniszter: »Ezen a fiatal-
emberen nem ütött ki a férfiasság külső jele, bizonyosan a
belsőiben kapta a nagyobb adagot a többinél«. S így lőn,
hogy beültette őt maga mellé a miniszteri székbe stb. S amit
annyi tekintélyes szakáll elrontott, azt a bajusztalan ember
helyrehozta. De ki győzné azt még most csak jelezni is, amit
a mese a maga fönséges naivitásában ragyogót, a képzeletre
vonzót össze fog valaha tudni keresni Wekerle emelkedéséből.

A mai nap is egy lépcsőt jelez hatalmas pályafutásában.

AZ ÁLLAMTITKÁR

A mi tisztelt barátunk és író társunk László Mihály abban
a szerencsés helyzetben van, hogy kétféle alakban éli át az
árnyékvilágot. Az egyik alakját László Mihálynak hívják,
a másikat pedig — Lukács Bélának.

A derék képviselő ugyanis veszedelmesen hasonlít Lukács
Béla kereskedelmi államtitkárhoz és a Házban kevésbé ottho-
nos képviselők minduntalan összecserélik őket. Különösen
a horvát delegátusok, akik többnyire László Mihályt szokták
informálgatni a hazai ügyekben, aminek azonban fogamatja
soha sincs, mert László semmit sem intéz el.

Valószínűleg ezért olyan ellenséges a hangulat irányunk-
ban Horvátországban. Az ember nem tudhatja.

De Lászlónak legtöbb baja Bornemisza István szélső
baloldali képviselővel van. Ez javíthatlan. A Ház kapusa
már fődözött föl valami ismertetőt, aminek alapján a László-
nak szóló üzeneteket nem adja át az államtitkárnak, emez
is talált már ki valami arkánnumot, hogy ne vele hívassák
meg ebédre a László föllátogató választóit, a horvát képv-
selők is ráakadnak végül az igazi Lukács Bélára, mindenki
kezd eligazodni, csak Bornemisza ragaszkodik rendü-
letlenül ahhoz, hogy László Mihály Lukács Béla.

Nemrég Bornemisza sertéseket akart szállítani és Lukács
helyett természetesen Lászlót kérte meg, hogy állapítsa meg
a tarifát. Ez meg is tette szívesen, csakhogy aztán a vám

egészen másképp ütött ki. Emiatt sokáig orrolt Bornemissza Lukácsra, és a kormányra, míg végre kisült, hogy mily tévedésnek estek áldozatul ő és a sertései.

Ezóta kissé óvatosabb volt, de azért ma mégis megint László Mihályt környékezte meg a folyosón.

— Méltóságos uram, egy fiatal nőt a postához meg táv-irdához ajánlanék. Tudod, egy előkelő választóm leányáról van szó.

— Igen?

— Kérlek, nagyon érdemes, képzett nő, díszére válik az intézménynek.

— Az szép, csak hogy egy kis bibéje van a dolognak.

— Mi az?

— Hogy én még most sem vagyok Lukács Béla.

Bornemissza elképedt.

— Nem az vagy? — mormogá. — Megfoghatatlan... Igazán csodálatos hasonlóság ez a tietek! De hol lehet az a Lukács Béla? . Hisz épp az előbb mondták, hogy itt van a Házban.

Ezzel útnak eredt a Lukács fölkeresésére. Benézett az ülésterembe, a hírlapszobába, sőt az olyan ismeretlen tartományba is, mint a könyvtár. Végre elfogta szerencsésen az államtitkárt a büfében.

— Csak hogy megvagy méltóságos uram! — örvendezék Bornemissza. — Képzeld már megint összetévesztettek azzal a László Miskával!

— Igazán összetévesztettél? Hehehe, ez érdekes. De minthogy ilyen szerencsésen rám akadtál, hát halljuk, mivel szolgálhatok?

— Egy kis kérelmem volna.

— Valami információ?

— Afféle. Egy fiatal hölgyet ajánlanék be a postához. Nagyon érdemes, kvalifikált nő.

— És hogy hívják protezsédet?

Bornemissza földiktálta a nevet és melegen rázogatta az államtitkár kezét.

— Valóban, nagyon lekötelezel, méltóságos uram. Számíthatok ugyebár jóakaratra?

— E tekintetben egészen nyugodt lehetsz.

Óh, édes nyugalom . . . Ennek a szónak a jelentőségét csak egy képviselő tudja átérezni, aki a választója ügyét szerencsésen lerázta vállairól, kedvezően intéztetve el azt. Bornemisza is ennek a boldogságnak a tudatában vált el az államtitkártól, elmenőben elmorfondírozva:

— Ha jól megnézem ezt a Lukács Bélát, a hasonlóság nem is olyan nagy közte és László közt. Egyáltalán nem értem, mért téveszttem mindig össze őket!

. . . Hanem azért az »államtitkár«, akit ilyen kedvezően informált, megint csak — *László Mihály volt.*

EGY JELENET

A Ház mai ülésén megkezdtek a büdzsé-vitát. Beszéltek: Hegedüs előadó, Helfy Ignác, Molnár József, okosan szakszerűen, bár meglehetősen figyelmetlenség közt. Egyetlen odaadó hallgatójuk volt csak: Kecskemét újképviselője, *Bartók* Lajos.

Dúló csaták után végre bejutott a Bolond Istók szerkesztője a Házba és most már nem egy napra, mint öt év előtt, amikor még meg se melegedett a helyén, már becsapták mögötte az ajtót. Most öt esztendő mosolyog eléje. Ámbár a szélsőbalon aggodalmasan suttogták, mikor belépett:

— Jaj nekünk . . . amilyen pechje van ennek a Bartóknak, egy hét alatt okvetlenül feloszlatják a Házat.

Bartók pedig letelepedett az első padba, s onnan el sem mozdult az ülés végéig. Kellemetevze hagyta, hogy átjárja csontjait a rég nélkülözött t. házi levegő és hallgatta buzgón a szónokokat. Lassan, álmcstón, bugyogtak mellette Helfy ajkairól az ezrek, a milliók, a százmilliók . . . Már senki se volt kíváncsi a beszédre, mindenki ismerte az előző évekből, csak Bartók figyelt aggodalmasan minden szóra és nyelte gyönyörrel a csörömpölő rengeteg számokat.

— No, szegény Krajszik — szólt az írói karzaton Náday (aki ott leselkedett képviselő-karikatúrákra). — Ez sem alhatik többé itt nyugodtan.

De hol is van Krajszik?

A Bolond Istók által megzaklatott férfiú, akit ebből az élclapból csak alvó állapotban ismer a közönség, ott ült a naplóvezető helyén és szundított. Bóbiskolt is hozzá, hol a jobb, hol a bal tenyerére támasztva fejét. Mintha mit sem változtatott volna a világ során a kecskeméti választás.

Náday erre egy névjegyet menesztett a vakmerő honatyához, rajta e pár szóval:

»Jó éjt! Jó éjt!«

Krajtsik fölrezzent és a karzathoz jött az ismerős üdvözlésére.

— Hogy ízlett a nyugalom? — kérde Náday gúnyosan.

— Pompásan. A Helfy beszéde alatt mindig pompásan ízlik.

A képviselő arca oly nyugodt, gondtalan, hangja oly közönyös volt, hogy Náday bámulata nem ismert határt.

— De mikor itt van már a Házban a Bolond Istók! Gondolja meg!

— Éppen azért.

— Hogy-hogy?

— Mert az *álom róla ragadt rám.*

Az egész karzat a szélsőbal első padjára tekintett, s íme ott ült Bartók a szónokló Helfy oldalán szendén, lehajtott fejjel, mozdulatlanul, mereven bámulva a zöld padra... lehunytt szempillákkal.

Kis fehér papírlap futott kézről kézre a szélsőbalon az Istók szerkesztője felé. Ezt már a diadalmas Krajtsik küldte. Az utolsó kéz fölriasztja a címzettet s az álommámoros szemekkel a következőket olvassa a papírról:

»Van nemezis. . . Jó reggelt!«

A T. HÁZBÓL

[ápr. 3.]

Azon csendes ülések egyike volt, amikor mint verőfényes napokon a méhköpűből a méhek, ki s be rajzottak a képviselők. A teremőrök nem győzték nyitogatni az ajtókat.

Egyébiránt kevés képviselő volt jelen. A mezei hadak otthon lesik a fák rügyeit. Tiszáék zsinatolnak, ami a folyo-

sót teljesen kivetkezteti történelmies külsejéből. Az érdekes alakok kipusztultak. Az öreg Pulszky nem jár már fel vidám adomával, inkább nézegeti otthon a tótokat, akik a múzeumot meszelik. Beöthy Aldzsi öregszik, Csernátonyt a madarai mellett hagyták a választói (ami elég kár a parlamentre), János fejedelem (Kemény János) elunta a folyosó füstjét s csak nagy napokon látogat el a Házba. Régenten még Gyulai Pál is idejárogatott veszekedni — mikor még volt kivel. Most elcsenevészedett a folyosó; vége van. A képviselő urak kedélytelenül nyüzsögnek itt, némelykor idegenül, mintha valami indóház várótermében volnának.

Bent is szélcsend van; Károlyi Gábor könyökére támasztja a fejét negédesen s elmereng a nagy napok emlékein. Atzél Péter tülke, mellyel a hangokat fogja, ott hever használatlanul, Fekete Miklós mankói oda vannak támasztva könnyedén a padhoz; milyen jók lettek volna azok hajdan egy kis jóízű dörömbölésre . . .

A költségvetés részletei vannak napirenden, s Eötvös Károly mesélget.

Miután sikerült neki egy cikkével kiszorítani az udvari ebédeket az ellenzéknek — most imígy okoskodik:

— A királyi ebédek már megvolnának, de nincs meg a király. Tudja mit, Perl öcsém, ide kell hozni a királyt állandóan.

Nagy tatár fejét ravaszul mozgatja ide-oda, apró szemével szúrósan pislog, »eddig azt mondta a kormány, valahányszor a külön udvartartást sürgették, hogy nincs rá pénz. Most már van pénzünk. De most már azt mondja a kormány, hogy majd akkor beszéljünk erről, ha a királyi lak fölépül. De ez éppen negyven esztendeig fog tartani.«

— Úgy van — bólíngat mélabúsan Bobula.

S miután már a királyi lak környékén ógyeleg az érdeemes hazafi, meg nem állhatja, hogy útközben meg ne piszkálja a Hentzi-szobrot is.

Eötvöst fölváltja Bánó József. Ő is a külön udvart akarja s addig nem lesz nyugodt se ő se pártja, míg keresztül nem viszik. A gyorsírók most bizvást oda jegyezhetnék: (Éve-kig tartó nyugtalanság a középén.)

Sok figyelemre méltót mond el Ugron Gábor: kétségtelenül van jogos panasz is elég. Pázmándy Dénes hetek óta

el van pirulva, amiért a Ház elnökét mindenféle apró-cseprő udvari méltóságok után fogadta a király.

Bánffy kedvetlenül feszeng a széken. (Hát még a király milyen ideges lehet most otthon, a bécsi Burgban.) A mameluk tábor ásítózva hallgatja (hiszen a király kibírja), csak a Szögyén hajszalai kezdenek egyre jobban fölborzolódni, kivált mikor a nagy Dini benyújtja határozati javaslatát, hogy a kormány azonnal *intézkedjék* az önálló udvartartás létesítéséről.

Ezalatt az öreg mamelukok apránként a büfébe vonulnak; mert ha királyi konyha nincs, elég jó a Drexeleré is. Az ember átkozottul megéhezik ebben a királyüldözésben. Sok régi történet fölelevenedik ilyenkor, a gránátpiros bor tüzéből kiolvad.

Elkezd egyik is, másik is zsörtölődni. Hogy nem tudják már ledönteni azt a Hentzit? Egyetlen osztrák tábornok se tett bennünk annyi kárt. Ő hozzá jár kosztba az ellenzék már húsz éve. Miből él meg vajon, ha egyszer ledöntik?

Valaki visszaemlékezik a negyvenes évekre, mikor Pest vármegye a nádor elnöklete alatt tartott egyik nevezetes gyűlésén azt a királyhoz intézendő feliratot tárgyalta, hogy jöjjön őfelsége Pestre lakni, mire a sok szónoklat után látván a nádor, hogy Dőry báró még feszeleg, rászól a derék táblabíróra latinul:

— Úgy látom, szintén beszélni akar?

Dőry feláll nagy peckesen.

— Nem bíz én, fenséges uram, szólni nem akartam, csak a mentémet igazgattam. De miután már fölálltam, kijelentem, hogy nem osztom a tekintetes KK. és RR. kívánságát és a felirat küldése ellen szavazok.

— Micsoda indokból? — kiálták közbe a felirat helyeslői.

— Mert már anélkül is elég német vagyion az országban.

Éppen az egykori Dőry lelke szállt ezalatt bent a tanács-teremben Visontai Somába. (Bizony jobb helyet is választhatott volna magának egy báró lelke.)

Mint fürge fiók-tigris, akit tejen tápláltak, de akit most azért eresztenek ki a kalitkából, hogy az igazi tigriseket utánozza — igen ügyesen vicsorgatja a fogait. Ő nem akar

királyi udvartartást. (Nem, Visontai csak »helyeseket« akar). Udvartartás mellett nem fejlődött volna a magyar élet demokratikus irányban. Ő csak azt akarja, hogy a király itt lakjék. De persze udvartartás nélkül. (Tartson például takarítónót).

Míg őfelségének jövőendő sorsa imígy kockán forog vala, hanyatva és vettetve különböző szelek által, nagy kevélyen nyújtózkodik el padjában Pázmándy Dini, átkancsalítva irigyen báró Andreánszky Gáborra, s amint így gondolatokba elmerülten ülne a nevezett államférfiú, elkezdé odább szóni, hogy mi lesz ezen általa kieszelt határozati javaslat eredménye, hogy fog odább-odább gurulni a dolog. A javaslatot megszavazza a Ház. Akkor a kormány intézkedni fog. Már most hogy lesz ez? Szapáry egy rendeletet írat, hogy őfelsége azonnal hurcolkodjék át. Igen, mert az »intézkedjék« szó van benne a javaslatban a Szapárynak kötelessége szó szerint teljesíteni a Ház határozatát.

Dini meghökkent. No, már ezt még se akarom megtenni őfelségével, a száz Caesar ivadékával! Jó szíve kezdett egyre puhább lenni elannyira, hogy mikor Wekerle Sándor fölállott s azon nagyfontosságú kijelentést tette, hogy a kormány is foglalkozik az eszmével, kiegyeztetni az udvar külső megjelenését és érintkezését államjogunkkal, Pázmándy elhatározta, hogy kikorrigálja az »intézkedjék« szót, lojálisabb lett percről percre, s Wekerle szavaira már helyeslőleg bólingatta aszalt szilva alakú fejét csak a másik párizsi, Károlyi Gábor kiáltá még mindig makacsul:

— Új libériát kapnak!

A mameluktábor zajos tetszéssel fogadta a pénzügyminiszter szavait, s az ellenzéken nyugtalan hullámváz suhant el.

S így múlt el az udvartartási vita, minden nagyobb baj nélkül. Még Kőrösi Sándor is szerencsésen megmenekült, pedig ő csakugyan fejedelemsértést követett el, mert mikor Visontai az apró balkáni fejedelmeket kezdte emlegetni példák gyanánt, közbedohogott félhangosan:

— Mit hozza őket elő! A mi királyunkkal egy napon.

Sőt annyira vitte a haragja, hogy az egyik kicsinyke uralkodó nevével felkiáltott:

— Sertéseket szokott lopni!

Péchy Tamás izgatottan riadt fel s egy ijedt, várakozó pillantást vetett Bánffyra.

De Bánffy vállat vont. Talán gondolta magában: Mi közöm hozzá? Hiszen nem a mi sertéseinket lopja!

Déli harangszókor az elnök bezárta a vitát, s az ellenzék név szerinti szavazást kívánván a Pázmándy javaslatára, kihúzták a »V« betűt, amire felhangzott az ilyenkor elmaradhatatlan elmélkedés a kezdőbetűből. »Wien!« Ófelsége Bécsben marad.

Az elnök föltette a kérdést és megtevé szokásos intézkedéseit a nótáriusai közt.

— A nemmel szavazókat jegyzi Molnár Antal, az igenel szavazókat Szederkényi Nándor.

A szavazás megindult.

S jó Molnár Antal jegyzé is a saját nemmel szavazó mamelukjait hűségesen, de a hű és makrancos Szederkényi annyira rá van szokva a »nem«-eket jegyezni, hogy a fülén keresztül át nem bírt hatolni a lelkébe az a tudat, hogy most az egyszer megfordult a szerep — s ő a maga megszokott, kinyomkodott barázdáján menvén, az ő jó, becsületes, sokat nem okoskodó ellenzéki plajbászával szintén a »nem«-eket jegyezte.

Lőn tehát csodálatos szemjáték a katedránál, a döntő pillanatban, mikor a megejtett szavazás után kijelenteni készült Bánffy az eredményt.

Az egyik jegyző jelenti halkán:

— Száztíz »nem« van.

A másik jegyző is jelenti:

— Száztíz »nem« van.

Az elnök zavarba jön.

— Hát az igenek hol vannak? Ki jegyezte az igeneket?

A jegyzők vállat vontak.

Az igeneket senki sem jegyezte.

Az elnök idegesen nézegetett jobbra-balra.

Az ellenzék elveszett.

Igen, nyájas olvasók, az ellenzék néhány másodpercig el volt veszte, nem létezett, elsüllyedt mint Óceánia, csak a mamelukok egzisztáltak. Elvesztek Apponyistól, Horváth Gyulástól, mindenestül.

Szapáry szeme mint a gyíké mindent meglát. A sugdosásból legott észrevette, hogy valami baj van, s sietve hágott fel a lépcsőkön: »Mi történt?«

— Elveszett az ellenzék!

Hiszen arra való Regele, hogy megkeresse. Ő is jegyezett, de míg egypár perc múlva maga Szederkényi is ráakadt a táborára; kiszelték, megtalálták valahogy mind a nyolcvankettőt. Nyolcvankét kuruc volt egy rakáson.

Csakhogymár késő volt, a Hoitsy szeme is olyan, mint a Szapáryé — ő is észrevette, hogy valami hiba történt a zöld sátorban.

Fölállt és új szavazást követelt.

Szepegve nézett körül Széll Ákos.

— Új szavazás? Istenem! Istenem! Hiszen az embe-
reink már mind hazamentek ebédelni.

A teremben valóban csak gyéren ültek szavazatok. Itt-ott újságot olvasott egyik-másik. Néhány öt óraker ebédelő mágnás könyökölt egykedvűen a hátulsó padokban. Ucsu édesdeden aludott. Még Linder György is elmenőben volt, pedig neki még élvezet a Ház levegője.

— Hétfőre kell áttenni a szavazást — kiáltá egypár hang.

Egypár kamarás búsan csóválta a fejét:

— Szegény jó királyunk, egész hétfőig bizonytalanságban kell lennie.

Talán e sóhajból jutott el egy leheletnyi a Hoitsy fülébe s meglebbentette a szívét is, mert Szederkényi felszólalása után, miután kijelenté, hogy az ellenzéki szavazatok is megállapíthatóvá váltak, Hoitsy Pál is engedett, elállván az új szavazástól. Ő, aki már egyszer kastélyt akart építtetni Mária Valériának ajándékba, őfelségét a királyt is meghagyta felváltva Budán és Bécsben a két kastélyában.

A MAI ÜLÉS

[ápr. 10.]

Utolsó nap a szünetek előtt. A Ház megritkult; a falusi képviselők hazaszállingóztak az ünnepekre esőt várni, csak a disputákhoz szükséges személyzet és a Ház kukacai maradtak itt; a szolgák szinte fumigatíve nézik a jelenlevőket, mintha mondanák: »Önöknek nincsenek falusi kastélyaik«.

A belügyi tárca lévén napirenden, Sima Ferenc beszélt a szentesi ügyről. Ez a szentesi ügy a parlament »hazajáró kísértete«. A szentesi ügy minduntalan előkerül, hol fehér lepedőben, hol korommal befeketítve, hol zöld palástban borzalmára minden igaz lelkeknek. Sima hosszan beszélt, sokat beszélt, de legalább kibeszélte magát. (Mert ki tudja meddig teheti!)

A Ház figyelme gyorsan fogyott, kezdtek a képviselő urak kiszökdősen a folyosóra, de ez egy cseppe sem riasztotta el Tápé követjét, ő csak verte egyre, verte Zsilinszkyt és akit előtalált.

S minthogy Horváth Gyula szülte Simát, a támadás vég-szájai Szapáry ellen futottak össze.

A hallgatók egyre fogytak, Sima egyre beszélt és egyre itta a vizet, a víz is fogyott, nem győzték neki hordani a szolgák, de a beszéd csak annál szélesebb medret vájt, órák múltak s még mindig hömpölygött a szóáradat úgy, hogy arra nézve nem volt többé semmi remény a legnagyobb optimistáknál sem, hogy valaha bevégezze, csakis akörül tanakodának immár Bánffyék fent az emelvényen, hogy vajon a hallgatók fogynak-e el hamarabb, vagy pedig a főváros vize?

A jobb mező egyre üresebb lett, úgy nézett ki, mint a szentesi puszták, csak Eitner állt ott hátul a mieinkből, mint valami kútgém a messzeségben, átellenben a kelepelő szélmalommal. A sztenográfusok szemhéjai kezdtek lecsukódni, az elnök bágyadtan ereszkedett el székében, karjait lelógatva. A habarékpárton valóságos tenger morgásba fűlt a figyelem.

Csak két ember hallgatta már délután Sima Ferencet:

Horváth Gyula, aki szülte Sima Ferencet és Balogh János, akit szült Sima Ferenc.

De Balogh János is csak ember, bár Sima szülte; kifelé vette útját, bogár villogású szemeit meglocsolni vízzel.

Nem maradt senki, csak Horváth Gyula. Az utolsó bosbug. Mint hajdan Mikes Kelemen a Márvány-tenger partján. Nagyon morgott a tenger a háta mögött. Elülről pedig ki volt halva minden.

De Sima Ferencet ez nem zavarta. Beszélt, egyre beszélt. Egyenesen Horváth Gyulának beszélt.

S beszélne még most is, mint a háromcsőrű kacsa polgármestere, akit nem lehet a táncolásban megállítani, ha egyszer csak észre nem veszi, hogy a Horváth Gyula megelégedett arca elkezdi lassan-lassan hosszabbodni, végre hirtelen széthúzódik és egy óriási ásitásban kétfelé válik.

Sima annyira megijedt, hogy az arc el talál szakadni (és a szentesi arckép használhatatlanná válik ezen alakulás következtében), hogy egy hirtelen mondattal bevégezte beszédjét és leült.

* * *

Gróf Szapáry Gyula nagy ügyességgel felelt rögtön a fölhozottakra, pártjának zajos tetszése közt, melyet minden új felszólalásával melegebben fűz magához.

Tisza Kálmántól egyszer, még a Szapáry miniszterelnöksége kezdetén, azt kérdezte valaki:

— Ugyan mondd meg, kegyelmes uram, miért ajánlottad őfelségének magad után éppen Szapáryt?

A szűkszavú államférfi nem felelt egyenesen. Valami másra fordította el beszédét, s abba szótte bele ezt a mondatot:

— Kétszer kellett őt mellőznöm, s mind a kétszer korrekt viselte magát.

Ebben volt a felelet.

És senki soha még nem mondott nagyobb dicséretet Szapáryra. Ezzel a mondattal szinte szobrot faragott Szapárynak.

A korrektség jellemezte mindég s ezt a legnehezebb szituációkban sem vesztette el. Mert jó szituációkban könnyű

korrektnek lenni. Egy bölcsnek a megfigyelése nyilatkozott meg Tiszának e látszólag pongyola mondásában, mely egy pillanatra szinte kerülő válasznak látszik.

S mert Szapáry mindig megmaradt korrektnek s a talapzat, amelyre állt szolid és masszív, bár nem sok szerencsével vezette eleinte a parlamentet, rossz szituációt örökölvén, az egyik bonyolult helyzet a másikba szövődött, egyénileg ő mégis mindig nőtt, elannyira, hogy ma már senki se kérdezhetné Tiszától: »miért ajánlottad Szapáryt?«

És az ellenzék is, a megcsappant vidámságú örökösök is, kik örökké Szapáry gyengeségét hánytorgatják, gondolkozóba vannak esve, hogy az olyan páciens, aki a körtünetek ideje alatt is súlyosabb lesz egypár kilóval, nem egyhamar veszi fel a néhai nevet, mert az nem beteg.

Minden új felszólalása mutatja, hogy egyenesen a vezetésre van teremtve, s amellet az egykori pénzügyminiszter, kiben senki sem gyanított parlamenti debattert, s ki eleinte bizonyos szerénységgel tartózkodott a csaták vezetésétől, hagyván a Tisza lecsatolt pengéjét a szegen, hogy egyik-másik miniszter vihessse le onnan, ha viaskodni akar, utóbb belehajtatván a kényszertől, egyszerre olyan erőket kezd kifejteni, melyek nemcsak a parlamentet lepik meg, hanem a kritikusokat is csodálatba ejtik, kik azt tartották, hogy a szónok is születik, mint a poéta. Király szónokokat ki nem nevezhet.

Mai rögtönzése is, s későbbi összecsapása Horváth Gyulával, amellet, hogy gyorsan kiemelte a különben áldatlan vitából azokat a momentumokat, amiket ellenfelei ellen fordíthatott, nem nélkülözhetette a koloritot, sem a szónoklati tehetség csillámló eszközeit. Az igazi parlamenti vezérek fénylő ruhája és fegyverzete volt rajta. Itt egy érv, ott egy szellemes fordulat, egy másik mondat és a gúny cikázik keresztül az eszmemeneten.

Az indoklás pedig, amellyel az indemnitást bejelentette, egyike volt azoknak a finomságoknak, melyet csak a parlament nagy gourmandjai vehettek észre s élvezhettek eléggé.

A miniszterelnöknek az forrt a fejében:

— Azért nyújtom be egyrészt az indemnitás javaslatot ti szószátyárok, rendbontók, idólopók, mert látom a ravasz,

kaján viselkedésekből, hogy obstrukciót akartok csinálni, s engem zavarba hozni.

És a miniszterelnök el is mondta azt, de ebben a stílusban.

— És azért nyújtom be egyrészt az indemnity javaslatot, hogy a mélyen tisztelt ellenzék is nyugodtabban és esetleg terjedelmesebben szólhasson hozzá.

Horváth Gyula, ki valóságos sportot csinál a miniszterelnök személye elleni kirohanásokból, ami sokat levon e nagytehetségű politikus komolyságából, ki némi lelket tudott önteni a habarékpártba, ma a Bethlen Gábor főispáni felmentésének titkait szellőztette, de bár a felszólalásában is kicsattan ragyogó talentuma a vitatkozás mesterségében, a lepelt egy kis ügyetlenségből egypár centiméterrel lejjebb rántotta le a dolgokról, mint kellett volna, mert a t. Ház megtudta, hogy egy keresztén függött az egész. Egy »Kis István« (udvari körökben így hívják a Szent István-rend kis keresztjét) az egész szász paktumot megfestette volna szép nemzeti színűre.

A T. HÁZBÓL

[ápr. 22.]

Kint mérges hideg áprilisi szél csavargatja, táncoltatja az ország lobogóját, a lépcsőház szárnyas üvegajtóin belül afrikai hőség van; fűtenek.

De bár fűtenek még, Bánffy Dezső már a nyárias kávészín kabátját vette fel; amire legott megindul az ellenzék nyelve:

— Hát már nem is fekete kabátban jön az elnök?

— Micsoda reform ez megint? Eddig mindig feketében ült az elnök.

— Ejh, hát nem elég nektek, hogy a pápaszeme fekete?

Jó szerencse, hogy a hajdani jó Olay Szilárd nincs most a törvényhozásban, hogy fogná rögtön ezt a dohányszín kabátot interpelláció-anyagnak.

Kicsiny a Ház: a mezei hadak még otthon üldögelnek a húsvéti tojásokon. A tanácsteremben minden padban egy-

két honatya ül, a folyosón csak néhány ember lézeng gr. Károlyi István körül, ki epés hangulatban unja magát, s néhány maró megjegyzéssel önti le a politika napi eseményeit. A gúnyos aperçukhoz senki nem ért jobban.

— Itt jön a parlamentarizmus atyja! — üdvözli Nopcsa Eleket.

Majd megpillantja Kónyi Manót, aki fel-feljárogat a folyosóra:

— No, ez is sok csizmát koptat el, míg megint egy Deák Ferencet talál itt magának.

Valóban unalmasan, vontatottan kezdődik bent a tanácskozás. Pedig *kérők* vannak a Háznál. Kéri Simát, Kubinyi Gézát és Vécseyt. A Ház Kozarekje, Konkoly Thege Sándor, ül az előadói széken, kegyetlen, vérben forgó szemekkel. Ő van hivatva kiadni azokat, mint a mentelmi bizottság előadója, akikért a törvény kopogtat.

Simát ketten is kéri, de Konkoly nem adja ki mind a kettőnek. Még szétszaggatná a szegény Simát: s akkor aztán mi lenne a szentesi ügyből?

Kubinyi Géza derék szeretetreméltó ember, itthon is elkel, ő az egyetlen közbeszólónk, nem adjuk, ellenben kiadatik Vécsey Endre.

De Vécseyt meg az ellenzék nem engedheti. Egy kis csetepaté indul meg. Olay szól, Chorin szól, Hoitsy szól, Konkoly szól — s a Ház kiadja Simát és Vécseyt.

Az elnök lélekharangja búsan kong:

Istennél a kegyelem! Bírák vigyétek!

Ezen vérfagyasztó jelenet után ott kezd a Ház, ahol az ünnepek előtt elhagyta, a belügyi költségvetésnél s Endrey Gyula csepűevés helyett (ami e párton különben divatban van) elkezd az apró erdélyi kerületeket lenyelegetni, Abrudbányát, Sepsiszentgyörgyöt (Beksics kedvetlenül fesseleg a széken, mintha a föld kezdene a lába alól szaladni). Új választási törvényt sürget s új kerületbeosztást.

Majd Szederkényi Nándor veszi át a szót, s ha ő egyszer átveszi, nem ereszti el egyhamar: a hűsvéti vidám diskurzusok, kvaterkák és báránypecsenyék közt sok gravámen, sok hazafias ötlet szülemlett, azt most mind elő kell tálalni. Ördögadta sztenográfusai, hadd jegyezzék, úgylis eleget pihentek már!

Szederkényi beszéde alatt megint a folyosó floreszkál, ahol a legújabb események jönnek szóba. Péchy Tamást és Almássy Gézát festetik a Ház számára. Ábrányi Lajos festi. Az, aki a Solymosi Eszter arcképét híven eltalálta a tanúvallomások nyomán. Nagy piktor lehet az!

— Nem ér semmit — morogja egy rosszakarátú sivár mameluk —, azt a szokást kellene behozni, hogy az új elnök és új háznagy maguk fessék le az elődjeiket.

Néhány intrikus azon töri a fejét, hogy kik mennek el Bécsbe a Radetzky-ünnepélyre: mégis küldeni kellene néhányat.

— Nem tudom — feleli gúnyosan Károlyi István —, hogy ő közülök hányan voltak múltkor az aradi hősök ünnepélyénél, mert annyian mi is elmegyünk.

Sikong a csengettyű. Leült Szederkényi odabent. Új szónok kezdődik. Gömgölyű fejú, barna ember nagy diónyi szemekkel; Drakulits Pál.

Különb festő még tán Ábrányinál is, mert amint előpingálja tekintetes nemes Bács vármegyét (nem tudni, olyanforma modell után-e, mint Ábrányi a szegény Esztert), a városi követek hátgerincén végigfut a hideg; Schvarcz Gyula lenge hajszálai égnek merednek, egy-egy volt szolgabíró idegesen rándul meg »Nini ez nálunk is járt«.

A szónok egyre erősebben dolgozik, sőt tégelyeiből néha nagyon is rikító színeket hoz ki a finomságot nélkülöző ecsetén.

— Van már új szentesi ügy — dörmögi megelégedetten Helfy Ignác.

Az elnök izgatottan hallgatja, kezét a csengettyűn tartva. S mohón lapozza a házszabályokban a mennyköveket.

Ezalatt a karzatokon a jámbor vidéki közönség a kitérített helyrajzi mappákon keresi a haza jeleseit; amint tudniillik be vannak jegyezve az ülőhelyekre.

— Igaz ni! Melyik a Tisza Lajos gróf?

Keresik a mappán, mindjárt az első sorban ül. »No most már nézzük ki odalent«.

Ki is nézik.

— Ejnye de nyápic ember! Ez építi, anyjuk, ezt a nagy országházat.

S megismerik helyette a kis Bethlen Balázst.

Tisza Kálmán helyett hazaviszik emlékül a Neumann Ármin vonásait. A nyalka Fenyvessyt az öreg Urbanovszky helyettesíti a vidéki emlékezetekben. »Nagy kuruc lehet őkegyelme Fenyvessy uram, hogy mindig rázza, egyre rázza azt a nagy fejét.« A Jókai Mór helyén gróf Pongrácz Károly könyököl. »Szegény koszorúsunk, hogy megváltozott.«

Megkeresik Pap Gézát, a kolibri honatyát. Hát uramfia, egy óriás ül ott azon a helyen. Oh, ti gézengúz újságírók, hogy rászédtetek bennünket! Persze megfordítva kell hinni a pernahajdereknak.

Pedig hát a szegény újságírók nem tehetnek róla, hogy a Pap Géza helyén ma éppen Prileszky Tádé bátyánk szórta Drakulits beszéde alatt hatalmas »hohó«-it és »nem úgy van«-jait.

Drakulits személyeskedő felszólalására a miniszterelnök helyes, higgadt észrevételei után Drescher, a bajai képviselő pattant fel, néhány megérdemelt megjegyzéssel sújtva az efféle vidéki leleplezéseket, melyek a parlamentet is és az inszenírozókat is kisebbítik.

Dreschernek Drakulits felelt, Drakulitsnak Drescher felelt, Dreschernek ismét Drakulits felelt, de egyre gyengébben, halványabban. Mint a mesékben azok a vitézek, akik az ólomszérűn birkóznak s végefelé már annyira kimerülnek, kifogynak az erőből, hogy már csak fújnak egymásra.

Károlyi Gábor szétpillantott a horizonton, mintha mondaná:

— Friss bácskaiakat kérek!

S íme előpattant harcias tűzzel Olay Lajos; törökös arca, mely olyan, mint egy kiszívott tajték szipka, minden ízében mozgott az indulatoktól. Szavalatja, mely kacskaringós, mint a kostök cafrangja, oda irányult, hogy de bizony van korupció Bácskában, és irtja is azt Szapáry. Egy kicsit bömbölve, de okosan beszélt.

Mire a miniszterelnök is, akit különben Olay glorifikált (mert Olay ravasz orátor), beösmerte, hogy néminemű viszaélések csakugyan előfordultak a nevezetes vármegyében, melyet önfiai egészen koromfeketére festettek be ma.

Pedig valószerűleg csak egy kicsit hirtelen barna.

A MAI ÜLÉS

[ápr. 23.]

Issekutz Győző legyőzte Dániel Márton; Dánielnek a szakálla nagyobb, Issekutznak a bajusza, Dániel a nyakában hordja az aranyláncot, Issekutzé a mellénylyukból csüng le a hasára. Dánielnek elől is van haja, Issekutznak csak hátul van. Dániel szerény, hallgatag ember, s neki egy szava volt csak a politikában, hogy »pasz«, Issekutz ellenben a »leplezők« nagy családjához tartozik. Ez a familia grasszál most napok óta, leplezett Sima, leplezett Olay, leplezett Balogh, leplezett Drakulits s leplezett ma Issekutz. Leplezte Bethlen Gábor szobrát, láttuk előadásából, hogy az mekkora nagy ember, s leplezte az egész Kis-Küküllőt.

Mint sólyom az apróbb szárnyasokra, oly erőteljesen csapott le a nagy leplező famíliára Szalavszky Gyula; egypár szép, mondhatni remek érvel megdömpöckölte, megcsipdeste — de később ő is kénytelen lévén vidéki aprólékosságokkal cáfolni a vidéki aprólékosságokat, állandóan nem bírta lekötni a Ház figyelmét. Ahhoz még Deák Ferenc se elég nagy, hogy a vidéki nótáriusok viselt dolgaival, Varga Pál uramék bedőlt kemencéjével s a Kovács Andrásék ellopott malacaival s több effélékkel országos érdekű hatásokat érjen el.

Szalavszky beszéde alatt egyre nőtt és görbült az Issekutz orra, ólomszínű arca kigyúlni kezdett. Felállt tehát személyes kérdés örve alatt s egy másik, az előbbihez hasonlitos beszédbe fogott.

Hallgatja Bánffy, csak hallgatja, hogy mikor jön már az a személyes kérdés, de minthogy minden egyébről szólott, közbevágot:

— Maradjon a személyes kérdés terén.

Issekutz meg se rezzent. Vidáman folytatta az ő beszédét, mint egykor Háy János.

De az elnök nem tréfált, villámhirtelen csettent az olló, s elmetszette az oráció fonalát.

— A képviselő úrtól ezennel megvonom a szót.

A habarékon összenéztek. Kicsi, múlt zaj támadt. Issekutz bágyadtan lekuporodott, mintha egy mennykő ütötte volna hátba.

Örült Balogh János a megnyílt beszélési stallumnak és legott felállott, megjegyzést tenni a csongrádi állapotokra. De a jó deklamáló Baloghot is elvitte messze tájékokra a pegazus, akarom mondani a helyi gebe, amit ketten tartottak árendába Simával.

Az elnök őt is visszaterelte.

— Ne terjeszkedjék túl a személyes kérdésen, vagy pedig kérje ki a Ház engedélyét, hogy hosszabban szólhasson.

Balogh bevallotta, hogy biz hosszasabban szeretne beszélni. Istenem, istenem, hiszen annyi mondanivalója van, hogy a lelkén könnyíthessen!

Erre az elnök föltette a kérdést, hogy megengedi-e a Ház Balognak a szólást?

Úgy cseppent a dolog, hogy a Ház többsége nem engedte; pedig voltak jószívű lelkek a kormánypárton is, akik őt nem akarták megfosztani ettől az élvezettől.

Az ellenzék nagy dörmögéssel, zajjal, s hosszas, selejtes házszabály vitával fogadta a szavazás eredményét, mígnem Tisza Lajos gróf helyreállította a békét sikerült házszabálymagyarázatával, melyet gót stílusban tartott, mert a magyarázat tetejébe egy finom iróniával kiélezett arabeszket tett, melyet a Ház zajos tetszéssel fogadott, s az ellenzéken is lesimultak a hullámok.

Csak Olay dühöngött vad haragban tajtékozva, de az elnök tőle is megvonta a szót, mire a felingerelt oroszlán megfenyegette Magyarországot, sztentori hangon kiáltva:

— Majd beszélek én még!

Ezzel aztán, miután Pulszky Ágoston megtartotta magvas szép zárbeszédét, véget ért az általános vita. Mindenki hazament ebédelni, csak Balogh volt szomorú.

Pedig voltaképpen még ő is jól járt. Mert egész politikai pályáján még késő évtizedek múlva is tán, mikor már kissé bőbeszédűvé és hiúvá válik az ember, lesz egy vigasztalása, egy dicsekedési tárgya az unokái előtt:

— Haj, ha akkor azt a beszédemet elmondhattam volna gyerekek; másképp fordultak volna meg talán a viszonyok. Ma egészen másformán nézne ki az emberiség! Mert hát ki tudja...

Horváth Gyulának van egy papagája (ámbár van neki több papagálya is). De csak az egyikről beszélek. Ezt a papagályt egy kalitkában tartja otthon a lakásán. (Bár a többieket is kalitkában tartaná.)

A mi papagályunk, az amelyről szó van, lusta, de elég hiú madár, egész nap borzolja színes zöld-piros tollzatát s arról nevezetes, hogy rikácsolásával egy egész hajó személyzetét elénk állítja.

Igazi stúdium. Kivesszük, hogy a hajón, melyen Brazíliából áthozták, s ahol zsenge ifjúságát töltötte, kik utaztak. A kapitány házsártos ember volt. A papagály gyakran veszekszik az ő hangján a matrózokra. Libák is voltak a hajón, mert a gágogást is jól csinálja. Egy miss is volt bizonyosan az utasok közt kutyával, mert a papagály az ugatásban se járatlan. Egyszóval elénk tárul az egész díszes társaság, melyben ifjú korát töltötte.

S ez elég szép egy papagálytól. De ez azután minden; egyébre nem képes. Egyebet nem tud produkálni, más benyomást nem vesz be.

De ha egy papagálytól ennyi is elég, a parlamenti szónokoktól többet lehetne várni, kik bár különböző hajókon éltek, de egyebet sohasem lehet tőlük hallani, mint a környezet bemutatását, amelyben mozogtak. S éppen olyan torzított bemutatást, mint a papagályé. Pedig már igazán kezd a Ház nem lenni kíváncsi sem a csongrádi dolgokra, sem a bácskai botrányokra, sem a Patrubány-féle alapra.

Alighogy elmondták zárbeszédjeiket Ivánka Oszkár (értelmes jó szónok rokonszenves vékony arccal, de izmos tehetséggel), majd Horváth Gyula (a fentebb említett papagály tulajdonosa) pártjának zajos tetszése közt, eltisztulván a tér, a részleteknél rögtön előpattantak Issekutzék, Olayék és Simáék, hogy a megszokott nótát kezdjék. (Lásd a tegnapi és tegnapelőtti karcolatot.)

A Ház vénei összedugták a fejeiket. Ez csak epidema lehet. Valami csodálatos beszélési bacillus, melyet nem lehet kiölni semmivel.

Ugyanazt mondták el, amit már hallottunk: Szentés borzalmait, Bács megye titkos betegségét (gyógyítja dr. Drakulits) s Erzsébetváros múltját és jelenét.

Mind-mind a saját hajóját, fészket mutogatta, amelyből előkerült, csak éppen Olay Lajos tért ki jó borízú hangon, országos kérdésre is, kifogásolván, hogy az elnök kávészin kabátban ül az elnöki trónon. (Sejtettem én már tegnapelőtt, hogy ez a kávészin kabát még szépen kinövi magát.)

Olaynak ma rossz napja volt, pedig roppant érzékeny a lapszusok iránt.

Egyszer évek előtt adóügyekben szólalván fel, elbotlott a nyelve, mert egy konkrét esetet akarván felhozni, érzékeny hangon kezdé szavalni:

— Ösmerek tisztelt Ház egy *szegény* özvegy asszonyt, aki a négyemeletes Sugár úti háza után . . .

Ennél a szónál kitört az általános hahota. Olay elrestellte magát, s két évig nem szólalt fel a Házban utána.

A mai beszédje se volt szerencsés. Öt-hat ilyen »özvegy asszony« volt benne, s ha a tisztelt szónok következetes arányokban gyakorolja az önfegyelmet — akkor legalább tíz évig nem fogjuk hallani. Olay már csak az új parlamenti házban fog felszólalni.

De a többi, én istenem! Mi lesz még a többivel? Balogh Jánosba még egy nagy beszéd van befojtva. Issekutz egyre jegyez. Drakulits feszülten figyel s kísértetiesen mereszti egyébként barátságos, barna szemeit a jegyzői táblákra.

Sima ma annyira belejött, hogy még Horváth Gyula se bírta elállítani. Pedig odament hozzá: »Elég volt« — mondá.

— Nem lehet — felelte Sima és tovább beszélt.

Egy fájdalmas rángás zilálta tette arcvonásait, látszott rajta, hogy szeretné meghozni az áldozatot Horváth Gyulának, de nem lehet, nem lehet.

Csakis azon örök elméletnél fogva, hogy minden véges e földön, lett vége Sima beszédének (azazhogy egyszerűen leült pihenni ideiglenesen hétfőig), s megszakíttatván a tárgyalás. Pázmándy interpellált a Radezky-ünnepély tárgyában, keserűen panaszkodva a kormányra és a képviselőkre, kikről az hírlík, hogy holnap Bécsbe mennek.

Suttogás keletkezett minden vonalon.

- Hát kik mennek a képviselők közül?
- Titokban tartják — évődtek a mamelukok.
- De hiszen mégis csak ki fog sülni.
- Dehogy. *Álarcban* lesznek a mieink.

Szapáry megfelelt a sürgős interpellációra, hogy a törvényhozás nem vesz részt hivatalosan az ünnepélyen; egyéni-
leg pedig senkit se lehet megakadályozni, hogy ne menjen, ha
kedve tartja.

Károlyi Gábor dühösen és csövestől, mint valami mitrail-
leuse szórta, okádta a közbeszólásokat. Pázmándy kesernyé-
sen ríposztírozott, de a többség tudomásul vette a miniszter-
elnök válaszát. A kormánypárton csak Károlyi István gróf és
Atzél Béla báró maradtak ülve. Két dacos kuruc. Míg ellenben
Apponyi Albert egypár hú emberével felállott.

— Radeckysták! — kiálták a szélbalon fájdalmas csa-
lódással. Lesújtó tekintetek egész kereszttüze szúrta az ellen-
zéki vezért.

A nemzeti párt nagyobb része nem követte vezérét.

Beöthy Ákos kedvetlenül petyegette az ujjait.

— Vége a népszerűségünknek! (Hozzátehetette volna:
»pedig nehezen szereztük«. S vigasztalhatná magát: »hiszen
ügyse volt nagyon sok«.)

Ezt úgy gyanították az Apponyi szárnysegédei is, ment-
sünk meg, amit lehet, s elkezdtek ketten is kapacitálni a
konsternálókat a dolog igazi megmagyarázásával.

Én magam is találkoztam az egyik szárnysegéddel:

— Hát tudod-e, miért állt fel Apponyi? Azért, mert jó
barátja Wenckheim Frigyes grófnak. Wenckheim Frigyes gróf
pedig unokája — Radeckynak. Hát ezért állt fel Appo-
nyyi.

— No, ez egészen más! Így már értem.

Hanem a másik sarkon megint beleütöttem egy másik
Apponyi intimusba.

— Hát tudod-e miért állt fel Apponyi? Azért, mert Páz-
mándy helytelenül szövegezte az interpellációt, mert Apponyi
azon az elvi állásponton van.

— Tudom, tudom — de most már megint nem ér-
tem.

Mindamelletts ne firtassuk, miféle magasztos célból állt fel

Apponyi. Mert bolond fővel még kitalálnánk — és semmi se maradna többé homályban az ő kristálytisza átlátszó politikájából.

A T. HÁZBÓL

[ápr. 27.]

Az ember a következőket nézi meg, ha a tanácsterembe lép.

Fekete kabátban van-e az elnök?

Ott van-e Sima, Balogh?

A karzaton setteng-e Perl öcsénk?

Magával hozta-e a fotográfus-gépét Andreánszky?

Ott vannak-e a mágnás asszonyok?

Jókedvű-e Széll Ákos? Hogy van öltözve Fenyvessy Ferenc?

Ezen, s több efféle jelek után lehet megítélni, nyugodalmass vagy izgatott ülésre van-e kilátás? Lesznek-e nagy beszédek és megrázó jelenetek?

De a véletlen is valami. A véletlen nagy úr. S bár nincsen szavazata az alsó házban, néha kijátssza a legkomolyabb jeleket s olyan szcénákat sző össze, amikre senki sem gondolt volna.

Ma annyira kifogyott volt az ellenzéki éléstár, hogy már a vándor cigányokat akarták megenni. Egyéb már nem akadt. Bujanovics Sándor tartott vándorlásaik megakadályozása mellett egy hosszabb spícset, amibe beleszólt Károlyi Gábor.

— Egy főispánt kell nekik kinevezni.

— Jó lesz Károlyi Gábor — mondá egy hang jobbról.

— Jobb lesz Kőrösi Sándor — kötekedett egy másik hang balról.

Ily derült dévajkodások közben született meg a mai vihar egy picinyke magból melyet Madarász bátyánk vetett el. Mindég derék jó magvető volt az öregúr.

Madarász bácsi kifogásolta, hogy a csendőrség karszalagján rajta van a fekete-sárga szín, a táskáján pedig az a megutált madár, amelynek azért van két feje, hogy két szájjal ehessen. De már ezt nem Madarász bácsi mondja, hanem mi,

ámbátor Madarász bácsi a legilletékesebb a madarokról szólni. Ez a szakmája.

Segítségére érkezvén Thaly is, felvilágosítást kérnek Szapárytól, mire a miniszterelnök előadja, hogy a véderőről szóló törvény megállapította a honvédség jelvényeit, melyek egyenlők a közös hadsereggel. Ugyanez mondatott ki a csendőrökre nézve, a mi ajánlatos is a csendőrök tekintélyére nézve.

Nagy mozgás támadt a szélsőbalon. Valaki ingerülten felkiáltott.

— A kétfejű sas adja meg a tekintélyt?

— Csak azért mondtam ajánlatosnak — folytatta Szapáry —, hogy ne lehessen különbséget tenni ebben, s a csendőrtiszt valódi tisztnek tekintessék.

— Nem restelli ezeket mondani? — pattant fel Hoitsy Pál.

Polónyi fürgé vércse, hirtelen lecsapott, ügyesen, ravaszul *átgyúrta* a Szapáry feleletét *támadáshoz alkalmasnak*, s az ilyenekben határozottan zseniális a függetlenségek vezére. (Mert ő a vezér már; Helfy megsavanyodott tej, Irányi pedig megette maga magát, mint a gyertya, mikor elég.) Polónyi mennydörgő hangon frivolitásnak mondja a miniszterelnök szavait, hogy a csendőrtisztek tekintélyének egy rangba helyezéséhez a kétfejű sas szükséges. Magyarországnak megvannak a maga színei.

— Gyalázat! — zúgja a balpárt. Az egész balmező mozogni kezd.

S mikor Polónyi határozati javaslatát nyújtja be a fölháborodás pátoszával, melyben utasíttatik a miniszterelnök, hogy haladéktalanul intézkedjék a fekete-sárga szín és a kétfejű sas eltávolításáról, epés kiáltások kelnek szárnyra:

— Vád alá kell helyezni!

Ékteleenné torlódik a zaj. Rikácsolás, tombolás. A Lakatos Miklós mankói megzörrennek. Károlyi Gábor kiugrik a padból, a mediumra csörtet s valamit odadob a Ház asztalára.

László Mihály behunyja a szemeit.

Szent isten, ez egy petárda lesz.

De amint látja, hogy nem röpülünk a levegőbe, kinyitja a szemeit félénken, s íme a Ház asztalának naptól süttöt

mosolygó zöldjén, egy csendőrtiszti aranyos kardbojt csillámlik, tündöklik vádolón, ingerlőn, vérforralón . . .

Ez az úgynevezett Pázmándy-féle szemléleti rendszer. A múlt országgyűlésen elhozott egy egész puskát, most egy kardbojtot szerzett valahol, s türelmetlenül várjuk az időt, mikor egy egész cserepárt állít be a Ház asztalára esetleg a szakácsnéjával együtt.

Szapáry nyugodtan nézte a tornyosuló vihart, de a wippek aggodalmasan számígtatták a képviselőket, pro és kontra. Zizegett ott künn a telefon, egy perc műve volt, robogtak a fiákkerek, a lélekszállító szekerek mindenfelé.

A habarék párt titokzatos homályba burkolva terült el eddig a maga medrében, nem tudván, haragudjék-e vagy ne, nem tudva, hogy a vezér melyik arcával jött be ma; azzal-e, amelyik Bécs felé van fordulva, vagy azzal, amelyik Debrecen felé néz ?

Végre felállott Apponyi gróf, s elmondta valamivel szébben azt, amit már tisztelt barátja Polónyi elmondott. Plagiosippus méregbe jött volna, ha a karzaton ül vala. Apponyi s a nemes hév aranyával befuttatott beszédje, szép hangja, még csak jobban feltüzeltelte az ellenzéki elemeket s Ügron beszédje alatt észrevévén, hogy a mamelukság bevonására készületek történnek, tüzes hangon kezdték követelni: Szavazzunk, szavazzunk !

Az elnök felfüggeszté az ülést öt percre.

Öt perc is nagy idő. Addig sokan jöhetnek. Most minden szempillanat drága.

Az ellenzék hevesen kiabálta:

— Nem kell az öt perc. Nem kell. Nem kell.

De az elnök gavallér ember; ha egyszer ideadta az öt percet, hát restellné visszavenni többé.

Az egész Ház a folyosóra ömlik. Az ellenzékiek kiveszik az órájukat s érdekesülten nézik, milyen lassan cammog a picinyke nyíl.

Lázás zsibongásban van az egész folyosó. Képviselők jönnek a korridor felől, s kitörő öröm fogadja őket, azon párt szerint, amelyhez tartoznak. Bácsika volna most még az öreg Csatár is, ha egzisztálna, s örülnének emitt még Dobránszky Péternek is. A most érkező Zay kezét melegen szorongatják.

De bár éppen dél van, s ilyenkor szoktak jönni legsűrűbben a nagyságos urak, ma mégis lassan szállingózik a hadi erő a megütközéshez.

A galoppinek ijedten össze-vissza beszélnek.

— Kevesen vagyunk. Húzni kell az időt.

Más galoppin megnyugtatón jelenti:

— Meg van a többség! Mérkőzhetünk.

Az öt perc eközben elmúlik. Az ellenzék robogva keresi az elnököt. Hol az elnök, hol az elnök?

Az öreg Csanády az ökleit rázva, fenyegetődzik:

— Ha nem jön az elnök, mindjárt én nyitom meg az ülést mint korelnök.

— Már harminc másodperc késés van — zúgolódnak —, s az elnök még sincs elő.

— Harminc másodperc! Borzasztó!

— Hallatlan erőszak!

— Keressük meg az elnököt!

Végre előkerül az elnök, lassan fölsétál az emelvényre (s ez is tíz másodperc), megpedergeti a bajuszát (egy másodperc), fölteszi a fekete pápaszemét (egy másodperc), az lecsúszik az orrára, megigazítja (két másodperc). Ezalatt megjönnek az államtitkárok. Az elnök megrázza a csengettyűt (hét másodperc). Aztán int a jegyzőnek, hogy szólítsa fel a következő szónokot . . .

A jegyző a torkát köszörüli (fél másodperc), aztán vontatottan kiáltja:

Ró-na-y Ja — nos! (Itt is egy fél másodpercet sikkasztanak.) Ezalatt megjön Jókai Mór.

Soha még szónokot nem hallgattak türelmetlenebbül, mint János urat. De Rónay János föl se veszi a tengerzúgást köröskörül, ő csak védi, lelkesen védi a kormányt, szinte szeretné, hogy két szája lenne, mint ahogy a kétfejű sasnak van, hadd szólhatna most mind a kettővel.

S János úr csakugyan bebeszél a terembe vagy hat-hét mamelukot, kik azalatt sebbel-lobbal jönnek az élénk, nyüzsgő, kavargó áradatba.

Elnök bezárván most a vitát, Pulszky Ágost, az előadó emelkedik föl orkánszerű »szavazzunk« kiáltások között. Pedig e beszédnek kár lett volna elmaradnia.

Pulszky fejtegetése fölötté hasznos szolgálat volt a szabadelvű pártnak. Az ő érvei sok kételkedőt győztek meg arról, hogy a kormány helyes alapon mozog. Mert hogy a magyar ember nem szereti a sárga-fekete színt, az természetes (nem szavaz arra jó kedvvel senki), a kormány se szereti a sárga-fekete színt, de mint Ucsu mondja: nem lehet minden nap király nyakára menni, hogy ez se kell már, az se kell már.

Pulszky beszéde persze nagy részben a zajba veszett. De kivált azzal az érveléssel, hogy a csendőrség élén egy honvédtábornagy áll, s a csendőrség honvédségnek tekintendő, némileg lehűtötte a háborgó kedélyeket. Az ördögök garádicsa lefelé menet. A honvédtiszt megkapta a közös tiszt bojtjait, a csendőrtiszt megkapta a honvédtiszt bojtjait. Az egész dolog ott van elhibázva, hogy a közös tiszt minek hord sárga fekete bojtot? Ezt kellett volna megakadályozni az őseinknek valamikor!

Pulszky nagyon értékes (incidentaliter értékes) beszéde után, végre megkezdődött a szavazás a K. betű kihúzásával.

Egyike volt azoknak az izgatott szavazásoknak, amelyek csak ritkán, izgatott pillanatokban fordulnak elő. A pártok bent maradtak ülve a padjaikban és ingerülten néztek egymással farkasszemet. A levegő foszforos. S a rakéták röpködnek szerte, rakétáknak mondom, de inkább grombaságok.

A Mikszáth »nem« szavazatánál viharos »Hoch« hangzott fel. Mire a szabadelvű párt éljenzett.

Péchy Tamás »igen«-jénél falrengető éljenben tört ki az ellenzék. Őszül, rohamosan hanyatlik erejében a volt elnök; mert a nagyobb fajtájú öregség jele e szertelen falánkság az éljenekre.

Thaly lelkesen kiáltott fel:

— Az őse is kuruc volt!

Tisza Kálmán is megkapta a »Hoch«-okból a maga részét. A nagy államférfiú mosolygott. Mint mikor valaki valami régi ismerősével találkozik.

Jókai, akit szintén meghocholtak balról s megéljeneztek jobbról, mély meghajlással mondta az ellenzék felé fordulva:

— Köszönöm szépen, uraim!

Így folyt a gúnyolódás, pisszegés, hahota; s a jutalmazó »éljen« (báró Atzél Béla és Zsámbokréthy Emil kormánypár-

tiak igen szavazatainál), míg végre eldőlt a kocka harmincöt szótöbbséggel.

Madarász bácsi dörmögve és sóhajtozva jött ki az ajtón:

— Azt a rusnya madarat csak mégse bírjuk elpusztítani.

A kétféjú sast értette. Ott fog az röpködni a csendőrök táskáin ezentúl is. Úgy döntött a t. Ház, nem a szíve szerint, de az esze szerint.

De ám a Madarász bácsiék elméje se pihen, ők is szövik ellene, egyre szövik az újabb töröket. Nem az utolsó próba volt ez.

A MAI ÜLÉS

[máj. 1.]

Ma nem szándékoztam az ülésre elmenni; későn keltem fel és az egyik miniszteriumban volt dolgom az államtitkárnál.

Ott elbeszélgettünk egy kicsit a Ház viszonyairól — úgy-hogy a beszélgetés voltaképpen e leíráshoz tartoznék. Bosszszankodtunk, hogy az indemnity vita csak nem akar sehogy véget érni, mikor már befejeződnek, mindég akad valami sületlen felszólaló, s mint a Seherezádé mese láncolata odább nyúlik a másik napra. Pedig nem lehetne mondani, hogy valami vehemensen folyik a vita; sőt inkább vontatottan, unalmasan s mégse normális a Ház . . . Valami lappangó láz van az idegekben. Észrevenni alig lehet, csak egyes szimptomák jelzik.

Különös jelenség például, hogy Horánszky Nándor, aki elvégre is dzsentleman ember, magánbeszélgetések titkaival lép fel a Házban. Hova leszünk, ha még diskurálni se merünk többé?

Tüzet jósol a nép, mikor a tyúkok kukorékolnak. Mert az csak a kakasok privilégiuma. Igaz, hogy Horánszky, aki per procura tartott programbeszédet a kerületében, most a Linder füle útján hallja a magánbeszélgetéseket.

Szóba jött, hogy egy igen derék vezére az ellenzéknek, aki az ideális nemes fölfogás híve, arra szólíttatván fel a minap, hogy akadályozzon meg valami egészen illetlen dolgot, ami a pártban készül, azt felelte:

— Nem vagyok én konstábler.

Egy másik vezér, egy másik ellenzéki törzsnél, így nyilatkozott: »Az obstrukció mindig a zsebünkben legyen, mint a tűzkő«. Irányít Károlyi Gáborék vizzik; Helfy, a hajdani »magyar-magyar«, a Kossuth palatinusságát viseli, de a Polónyi udvarában. Apponyi megittasultan a képzelt népszerűségtől, szövi édes terveit éppen olyan formán, mint ahogy a takács szó, hogy vetélője hol jobbra, hol balra szalad . . .

Ilyenformákat beszélgettünk, festvén az idők bizonytalanságát, kiemelve Szapáry szívósságát, aki férfiasan áll meg az öröklött bajok közt — hát előbb-utóbb le is kell őket győznie. Végre arra a témára térvén, hogy immár képviselők nem is diskurálhatnak egymással, mert nem tudni, mikor jön ki nyilvánosságra a bizalmasan kiejtett szó, egyszerre elhallgattunk, és igazunk volt, mert íme már ez a beszélgetés is ki van ide nyomatva.

A miniszterium nagy faliórája túl járt a délen.

Az államtitkár becsengette az inasát. — Meg kellene tudnunk — mondá — mi van a Házban. Eredj, fiam, kérdezd meg a telefonon.

— Az bizony jó lesz. Hátha szavaznak.

A szolga kiment a telefonhoz s néhány perc múlva visszajött jelenteni.

— Az indemnitást tárgyalják, méltóságos uram.

— Azt tudjuk — szólt az államtitkár, mosolyogva azon, hogy az egyszerű legény ilyen parlamentárisan fejezi ki magát.

— Nem kérdezted, ki beszél?

— Azt üzenik, hogy egy unalmas professzor, kérem alássan.

— Hiszen mindenik unalmas. De azt kérdezted volna meg, lesz-e a szavazás?

— Majd megkérdezem.

— Azt is kérdezd meg, hogy érdemes-e bemenni?

Kiment s kevés vártatva visszajött ismét.

— Nem lesz szavazás kérem alássan, és nem érdemes bemenni.

*

Később mégis bementem, de csak a farkára értem az ülésnek (a Szilágyi féle interpellációkra).

A terem már meglehetősen üres volt, csak a szállingó rezedaillat jelezte a szélső jobbon az úgynevezett mágnás nyegyedben, hogy ott néhány perc előtt még elegáns uracsok ültek. Az elnökön fekete kabát volt. Sággy professzor céklaszínű arcával izgatottan futkosott a folyosón — összefogdosni a gratulációkat »fényes« beszédjéhez. Kemény Endre gúnyoros melankóliával dicsekedett: »Ma megint szerepelt a familia«. (Ugyanis Kemény Pál beszélt.) Fabiny vidáman dörzsölte a kezzeit. Egy láthatatlan felirat ragyogott izzadó ráncos homlokán: »Megvédélmeztem Dezsőt.«

Minden egyebekben azonban tárgyilagosan és híven referált az ülésről a földművelési minisztérium szolgálja. Nincs nekem ahhoz se elvenni, se hozzátennivalóm.

A WHIPP

A szónokok beszéltek, egyre beszéltek (hiszen mindennap csak ez történik), kisebbek-nagyobbak jöttek, mint ahogy a vízben vegyest úsznak a halak, fiók pontyok s nagy kopolyás öregek. A sok beszédet már megunták. A hallgatókat is, mint a szobrokat, befutja bizonyos idő múlva valamely saját-szerű patina: a közöny. Pattoghatott Kun Miklós és Csanády bátyánk — aluszékonyan ingottak a fejek a homályos teremben, melybe benézett az üvegtetőn át, mogorva arcával a borulat. Csak hadd legyen még egy kis májusi eső. Csupán Széll Ákosnak a whipper-inek főmesterének volt lázas napja.

A szokott sablon helyett, hogy leírjuk rendes egymásutánban a szónokokat, azok sikerét, kudarcát, rikító vidám színekben vagy bágyadt, hangulatkeltő világításban — fordítsunk most egyet a dolgon, ne törődjünk vele az egyszer, hogy mit csinál a Ház, hanem csak azt nézzük, hogy mit csinál Széll Ákos. — Hiszen meglehet, abban is benne lesz az ülés rajza.

Széll Ákos összeolvasta Csanády beszéde alatt a jelenlevőket; 61 ellenzéki, 43 szabadelvű párti.

— Jézus Mária! Tizennyolc többségük van!

Elhalványodott. Homlokát kiverte az izzadság, szemei elhőlyagosodtak, ajka szederjes színt vett fel. Kifutott a folyósóra.

Ott ült Széchenyi Tivadar gróf és Pulszky Ágoston.

— Már csak tizenöt többség — gondolta megkönnyebbedve és rágyújtott.

— Ne menjetek el — mondá. — Ne menjetek el az isten szerelméért! (S kezeit összetette.)

Serbán Miklós kijött az ajtón. Serbánon új ruha volt. Csinos öltözet. Mindenki magasztalta. Az új ruha kifelé vonzotta Serbánt a városba, az utcákra, a korzóra.

A ravasz Széll Ákos észrevette:

— El ne menj, fiacskám, mert fontos beszélni valóm van veled.

Eközben Pulszky Ágostont (akin szintén új ruha volt, de senki sem dicsérte) elfogta a keserűség:

— Nem értem azt az én szabómat. Mindig becsap. Az én ruhám senkinek se tetszenek. Pedig egy szabóm van a Fejérváryval s hányszor mondtam már neki, hogy szakasztott olyat varrjon, mint a Fejérváryé. De a mamlasz azt állítja, hogy lehetetlen.

Ezalatt megérkezett Harkányi Frigyes.

— Isten hozott — kiáltá kitörő örömmel Széll Ákos. »Már csak tizennégy többség« — motyogta kézdörzsölve.

— Jaj azok az államtitkárok! — s ingerülten emelte fel az ökleit, a levegőt fenyegetve.

Végső reményképpen bepillantott a büffébe. Ott reggeli-zett Szilágyi Dezső.

— Hollá csak tizenhárman vannak.

A 13-as szerencsétlen szám! — gondolta magában megaláztatottan. Ezekből egy meghal egy év alatt. S sietett vissza megmondani az ott dangubáló Éles Henriknek »Ne búsulj, lesz kerület«.

— Hol?

— Azt még nem tudom, de lesz.

Majd eszébe jutott az olvasószoba: oda is bekukkantott, hátha van ott valaki.

S csakugyan ott ült Veszter és levelet írt a választóinak.

Veszter felriadt, meglátván Széllt.

— Talán szavazni fogunk ma?

— Oh dehogy. Hát nem olvastad, hogy Futtaki szerdára teszi a vita bezárását. Bátran hazamehetsz, Imrécském!

— De hiszen az utolsó szónok beszél . . .

— Ugyan, ugyan! — fedte meg szelíd hangon. Csak nem akarsz valamit jobban tudni, mint Futtaki?

Amire elszégyenelvén magát Veszter Imre, nyalábra szedte az iratait és csakugyan hazament.

Kisvártatva azonban berregett a csengettyű odabent s híre kerekedett a folyosókon, hogy a vita csakugyan be van zárva. Csanádyt nem merete túllícitálni senki.

Ijedten futott be Széll Ákos s kezdte újra összeolvasni a pártokat. 65 ellenzék s 41 szabadelvű. Két mameluk elveszett azóta.

— Oh hadak, hadak! Oh mezei hadak!

Piros, egészséges arcára a rémület ült ki, »végünk van«. Hegedűshöz futott. (Az mint első zárszónok éppen az imént állott fel az előadói székben.)

— Beszélj, Sándor, beszélj! Minden szavad arany. Jól paprikázd fel az ellenzéki zárszónokokat. Szórd a *témákat* közéjük.

Össze volt zúzva. A máskor eleven, fürgé háznótárius összezsugorodva cammogott a telefonhoz, s tört, tompa hangon osztá intézkedéseit; szeretett volna magának ebben a percben olyan hangot, mely végigsivít, bömbölve az egész város felett:

— Jerrtek, jertek!

Kiállt a kapuba. Sóvár szemekkel lesve a robogó fiákeket. Jöttek is hála istennek. A nap délfelé szépen előbukkant a felhők közül és elkezdett mosolyogni. A nyájas idő majd csak idecsalja a képviselőket.

Jött Jókai, előrobogtak a Miklósok, jött Nákó Kálmán, jött Luppa Péter, egy-kettő a mezei hadakból; bevetődött gróf Teleki Samu, s valami dolga lévén a Sándor utcában az »írói püspökség« alapítójának, Szájbely Gyulának, betért az eső elől.

Percről percre kedvezőbb a szituáció. Ehol döcög ni nyomatékos léptekkel Péchy Tamás.

— Ez is a mienk! — dűnyyögi a whipp savanyú képpel. Ragyogó főúri fogat áll meg, structollas zsinóros kocsisal. Károlyi István gróf pattan le sikkol, ruganyosan.

— Istenem, hova számítsam?

Széll Ákos kedves volt és alázatosan köszön mindenkinek, még Jellinek Artúrt is majdnem megölelte.

Dictum-factum, mire Hegedűs bevégezte a beszédet, volt 70 kormánypárti és 70 ellenzéki.

— Már bízom — sóhajtá Széll Ákos és nagyot lélegzett.

Hegedűs szép, szellemes beszéde után Helfy állt fel, délután egy óra táján. A szokott módon perorált, elég okosan, de nem elég érdekesen.

A beszéd után Széll Ákos megolvasta az embereket. 68 ellenzéki és 70 kormánypárti. Az ellenzékéből kettő elveszett.

— Megélünk — szólt hetykén és egy havanna szivarra gyújtott.

Ott benn Apponyi kezdett beszélni. Természetesen »nagyszabású« beszédet mondott. De mit érdekelte ez Széll Ákost? A szavak, csak szavak. Ő most a számoknak él.

Apponyi beszéde után természetesen nagy éljen morajlott fel. Széll Ákos eldobta a szivarát s bement újra megszámolni a képviselőket.

100 kormánypárti és 61 ellenzéki.

— Gyönyörűen fogy az ellenzék — sziszegte kéjjel boldogan.

Eközben már a két órához közelgett az idő, s Wekerle pompásan beszélt — a korgó bali gyomrok nem bírtak dacolni tovább. Az éhség erősebb a hazafiságnál.

Széll Ákos besétált nagy gangosan még egyszer, hogy egy végső komputust csináljon. Összeolvasta a képviselőket még egyszer, s íme 100 kormánypárti volt bent s 43 ellenzéki.

— Hallatlan, milyen léhák ezek az ellenzékiek — morogta, amint ismét kijött ragyogó, kigyúlt arccal a folyosóra.

Járása egyenes volt, testtartása kevély, s hangján kiérezett a dőlyf.

— Iszonyú többség! Borzasztó többség! — S kis kézi tükrét kereste. Talán meg akarta benne nézni azt az iszonyú többséget.

Belülről fel-felviharzott a helyeslő zúgás a pénzügyminiszter beszédjébe. Ő az utolsó felszólaló.

S e percben (mikor már mindenki várta a szavazásra hívó csengettyűt) lihegve, zihálva törtet a korridor felül egy elkésett alak szárnyakban úszó kabáttal, előre szalajtott nyakkal.

Krajtsik volt.

— Szervusz, Ákos — mondá mohón elfúlva Széllnek. — Nem késtem el.

Széll Ákos elbiggyesztette az ajkait:

— Nem. De nem kellesz. Az ördög hitt ide lábatlankodni!

*

Ilyen különös hullámmzásoknak van a voksoknak értéke, becse kitéve a tisztelt Házban — s ilyen különös módon folyik le az ülés, ha a wipper álláspontjából eleveníti meg az ember.

A HÁZ ÉS KÖRNYÉKE

Gróf Bethlen András ravasz ember. A hajával rászedi az egész országot, a terveivel meglepi az egész parlamentet. Nem egy ügyes eszmét vitt már keresztül s azontúl is egész raktára van a tervekből. Hogy jól viszi a reszortját, semmi sem mutatja inkább, mint az, hogy a földművelési vita a legunalmasabb. Nincsenek támadások, nincsenek jelenetek. Negyvenötven honatya könyököl ott véghetetlen unalomban. Mindenkinek külön pad jut, s mindenkinek jut külön szónok is, mert a fiatal talentumok, szántóvetők és laikusok, különös divatból egymásután megeredtek e tárcánál. Egypár erős tehetség fel is vetődött, mint Bethlen Balázs gróf, aki szép beszédet tartott a vita elején, de még fiatalos modorban, legjobban kivált azonban Miklós Ödön, pompás érvelésű felszólalásával. (»Ebből a gyerekből államtitkár lesz« — mondogatták a Ház öregei.)

Napok múltak, de a vita még mindég tart. Egynek is, másnak is akad valami pepecselni valója, és az ellenzék olyan

álnokul csinálja, hogy mire a szónokok elfogynak a táblán, mindig állít valakit, aki az időt agyonbeszélje az ülés bezártaig. S reggelre aztán új orátorok támadnak. Álmodnak valamit — reggelig.

Ámbár ravasznak mondtam Bethlen András grófot, ezt a földművelési reszortot mégis ügyesebben vitte valamikor Mátyás király Gömörben, mert így szólott a disputáló urakhoz:

— Nosza, előre urak, próbáljuk meg, hogy megy a dolog. Ki jön velem versenyt kapálni?

Gara uraimék akkoriban, mint a krónika beszéli, megfogták a kapa nyelét, de Helfy uraimék, azt hiszem, elszökdösének apródonkint, s Bánffy egy óra alatt bezárhatná a vitát.

Így azonban foly, egyre foly. Bent kevesen hallgatják — a képviselő urak inkább a folyosót özönlik el, s a Ház különböző helyiségeit.

A folyosón Janicsáry Sándor (az öreg aga) pattog jóízű humorral, hogy ő most milyen bajban van és szidja derűreborúra a kormányt.

— Mi bajod Sándor bácsi? — Mit mérgelődöl?

— Hogyne mérgelődnék, mikor nem tudom, hogy hol lakom?

— Hogyhogy?

— Levelet szeretnék írni az ispánomnak, de őt se tudom, hol lakik.

— Hát Bresztovácon.

— Hiszen persze hogy ott laktunk. Csakhogy Bresztovác már nem létezik. A belügyminiszter átmagyarosította nevét, de *elfelejtettem*, hogy mire. Most ha haza akarnék menni se tehetném, míg Szalavszkytól meg nem kérdezem az illetőségi helyemet.

Az olvasósobában minden asztalnál ír valaki. A büffében mindenki eszik. Ezek nem érdekes helyek. Hanem kukantsunk be a háznagyhoz, hol gróf Teleki Géza szokta tartani vidám anekdotákkal a betérőket.

A háznagy irodában gyűlik össze minden hír, minden pletyka. Betekint Molnár Antal egy kis konyakra, s hirtelen elbeszéli, ami érdekes a tanácsteremben történt. A tisztviselők a Ház környékének eseményeit tartják evidenciában. A jegye-

ket kérő idegenek a városban történeteket csevegik el vidám mártásban.

Egy negyedóra a háznagyi szobában többet ér, mintha az összes lapokat elolvassa az ember.

Bekocog fontoskodó arccal, összeráncolt szemöldökkel Bánó József.

— Mit hozott, Józsi bácsi? Isten hozta!

— Valamire figyelmeztettek, urak — komoly dologról van szó!

— Parancsoljon, Józsi bácsi!

— Ami Párizsban megtörtént, az itt is megtörténhetik. És meg is fog történni! Tapasztalt ember vagyok, én mondom nektek. Emlékezzetek rá.

— Mi történt Párizsban, Józsi bácsi?

— Hiszen tudjátok. De itt is érik. Legyetek szemfülesek, mert bizonyára mondom nektek, hogy gyanús alakokat láttam az imént lemenni a Ház pincehelyiségeibe. Hm, hm! Rosszat érzek, urak.

A háznagyi irodában megnyugtatták az érdeemes honatyát, hogy a három munkás nem csempészett le dinamitot — maga a háznagy rendelte oda, valami szakadást beépíteni.

— Nono — dünyyögi Bánó Józsi elmenőben és az ajtóból még egyszer visszafordul baljóslatú hangon: — Nono, urak.

Alighogy Bánó elmegy, jön fújva, lihegve Prileszky Tádé.

— Micsoda dolog az, gyerekek, hogy nem nyitjátok ki a teremben a felső ablakot, amúgy félig, mint nyáron szokott lenni, majd megfulladunk a melegtől.

Prileszkyt is elcsitítják.

— Május elején még hideg van, Taddus bácsi. Egyébiránt majd intézkedünk!

Prileszky hatalmas medve léptei még visszhangzanak a távolból, midőn újra megnyílik az ajtó, s belép méltóságteljesen, mereven Irányi Dániel.

— Tisztelt háznagyi hivatal — szól a nevezetes parlamenti férfiú —, méltóztassanak intézkedni a terem befűtése iránt, mert fázunk.

Irányit szintén lecsitítják.

— Májusban már meleg van, Dani bácsi. Egyébiránt intézkedünk.

S ez így megy az egész ülés folyama alatt tarkábbnál tarkább képekben váltakozva — mígnem egy riadó csengettyűrezgés a tanácssteremből, egyszerre begyűjti a környék minden eleven lelkét a tanácssterembe, s rögtön síri csend honol a büffében, a folyosókon és a háznagyi irodában.

Csak a kapus léptei kongnak künn az előcsarnokban kísértetiesen.

A T. HÁZBÓL

[máj. 11.]

A zordon fönséggel hömpölygő idő parányi hitvány szolgálja, az órákat mutató nyíl, amely kérlelhetlenül megérkezett tegnap a XI-re (s Baross kilehelte lelkét) épp olyan ridegen elérte ma a XII-es számot, s Bánffy megnyitotta az ülést.

A képviselők néma csöndben foglaltak helyet padjaikban; fekete kabátokba öltözve. Borongós arccal, redős homlokkal.

Mindenki szeme a miniszteri zsöllyékre tapadt, kivált arra az egyre a középen, arra az üresre.

A csöngettyű fölsírt az elnök kezében — szívet tépő hangja átfutott a hátgerinceken — s megkezdődött a Baross-legenda utolsó epilógja.

Nem az utolsó. Hiszen holnap ott fognak menni még egyszer mögötte a miniszterek, a honatyák, az egész párt, az egész Ház, harangzúgás közt, meghajtott fekete lobogókkal — s aztán vége. Az illavai kripta befogadja csendesen . . .

És azután lesz még egy nap és azután áttér a t. Ház a napirendre.

Mert mind ennek így kellett történnie. A sárga rém intett, s Barosznak mennie kellett. Akinek a sárga rém int, az követi, az ellen nincsen se immunitás, se indemnity. Mennie kell, akár országot dirigál az illető bársony székéből, akár kabátokat foltoz az Akácfa utca egyik pinceszobájában.

Nem, ő éppen úgy nem élhetett tovább egy napig, mint ahogy nem élhetett százezer napig. Az óra letelt. A nyíl elérkezett a XI-esre.

Hiú fecsegés, hogy ha így, ha úgy, ha nem dolgozik anynyit, ha jobban vigyáz magára stb. Hát lehetséges lett volna az? Mindennek úgy kellett történnie, amint történt.

Rajta volt a Nessus-ing. A Nessus-ing égett. A Herkules elégett, elemésztődött. Megszűnt.

S az óramutató ridegen, lomhán megy tovább . . .

Megy s hiába kiáltana oda a miniszterelnök, ki búsan lehajtott fejjel ül megcsonkult kabinetje élén:

— Megállj idő! Egy titánt törtél össze!

Az idő menne, egyre menne —s megy is, bár lassan, míg a jegyző olvassa a jelentéseket s a jó öreg Csanády (aki pedig már olvashatta a saját nekrológjait), szittya-makacssággal hallgatja, az elnöki tribün elé állva. Attól a sok protokollum-hallgatástól romlott meg az öregúr stílusa.

Ezután feláll Szapáry. Hangja a kriptaszerű csendben átnyilallik a szíveken. Tompa, mintha fátyolba volna vonva, s valami fájó melankólia reszket rajta.

Egy légy repülését meg lehetne hallani. De egy se repked.

Úgy, úgy, figyeljete ti parlamenti tagok, ti ország hatalmasai, fojtsátok el a lélegzetet is — lássátok meg, hogy egy a hazáért összetört óriásnak mit adhattok.

Adhattok-e neki csak egy napot is?

Nem. Mindössze egy jegyzőkönyvi megörökítést (hat csöpp tinta), egy részvét-iratot a nagy távozó családjához (ez is hat csöpp tinta), egy koszorút (egy nyaláb virág), országos költségre a temetést és egy kíséretet. Mindössze ennyit az utolsó nagy útra.

Felzajlik még egyszer a »helyes, helyes« halkán, csendesen dübörög végig a Ház minden oldalán. Mintha rögök hullának. Az utolsó »helyeslés« Barossnak. De már ő nem hallja.

Az elnök kissé fölemelkedik helyén:

— Méltóztatnak elfogadni?

— Elfogadjuk.

— Kimondom a határozatot.

S ezzel elhagyja székét, vége az ülésnek, vége e bús akkorddal a Baross-legendának. Átmegy a történelembe, a regékbe . . .

A képviselők leverten, gondolatokba mélyedve, lehorasztott fejekkel távoznak az ajtókon ellenzékiek, kormánypártiak egyformán. S egy halk sóhajban ad hangot szűkebb bánatának, még sebesebben rázva ősz fejét, az öreg Ucsu:

— Hej, sok víz lefolyja a Vágon, míg megint egy ilyen tót találkozza magát.

A nap pedig lángkévekben szórja a maga fényét a folyosóra, a korridorra. Vidáman mosolyognak, nevetnek az ablakok, a falak, künn a Múzeum-kertben a falevelek.

A MAI ÜLÉS

[máj. 15.]

A forintnak, meg a krajcárnak vége. Ezzel az esztendővel ők is kimúlnak a világból. Oda kerülnek, ahova a rézitce (litterben válogat már a korcsmárosné lánya, Rézi!), a pandúr, meg a kaloda. A jövő évben már korona meg fillér járja helyettük. A régi Magyarországból már alig marad meg más, mint — az akasztófa. (Ehhez nagyon ragaszkodik a főrendiház a forradalmi szagú guillotine ellenében.)

Ma terjesztette be a pénzügyminiszter a pénzügyi téren korszakalkotó valuta javaslatokat.

Ünnepélyes hangulat fogadta az »aranyembert«, mikor a »vasember« rekviemje után ismét összeült a Ház. A karzaton ismert nevű pénzemberek ültek komoly, feszült arckifejezéssel, nagy várakozással. A terem is jócskán megtelt, bár akkor bizonyosan többen lesznek jelen a képviselők, mikor az első napidíj koronákat kell fölvenni a pénztárnál.

Az egész ceremónia rövid ideig tartott. Wekerle nem kedvelője a nagy színpadi szcénáknak.

Egyszerűen felolvasta a javaslatok címeit s az iratcsomót letette a Ház asztalára. És ezzel letette Magyarország új pénzügyi érájának alapjait.

Akik nagy beszédet vártak, csalódtak. A miniszter hallgatott — ami hiszen szintén arany. Kivált mikor a tett van mögötte. Őfelsége a tett. Ez az igazi beszéd.

Hosszas éljenzés hangzott fel a miniszter szavai után, lelkes, szívélyes éljenzés.

Az ülés másik kiemelkedő mozzanata a koronázási jubileum ügye volt. A Ház elhatározta a miniszterelnök indítványára, hogy ő is megjelenik a király előtt, üdvözlendő azon alkalommal, hogy Szent István koronája huszonöt év óta nyugszik fölkezt fején.

Szép ünnepélyes momentum volt ez. Minden párt egyetértett. Hja, a lojalitásunk a valuta előtt is aranyértékű volt.

Csak Csanády kötötte ahhoz az ő megjelenését, hogy a várlakra nem tűzik ki a fekete-sárga lobogót. Fájdalom, a kormány nem tudta e tekintetben megnyugtanni a vén szitytyát s így az ország alighanem kénytelen lesz hozzászokni ahhoz a gondolathoz, hogy június 8-án Csanády sarkantyúi nem pengenek a várpalota padozatán.

Ézután a Ház átment a földművelési tárcára, s le is örölte a hátralevő szakaszokat.

A vita, amint illik, unalmas volt, kevesen is figyeltek, sőt Szalay Imre külön dunántúli konferenciát toborzott össze a baloldal egy zugában, melynek szónokait jobban lehetett hallani, mint a vitabelieket. (A helyeslések is viharosabbak voltak emiatt.)

Elálmosító volt a légkör. Egypár képviselő újságot olvasott, mások elterpeszkedve leveleket írtak haza feleségüknek. (Ha ugyan a feleségüknek írták.)

Az emberek mind a folyosókon voltak és nem törődtek vele, hogy mit csináltak azok, akik odabent vannak.

Ha kérdezősködött is valaki, a kifejtett párbeszéd legföllebb így esett ki:

— Mi történik odabenn?

— Semmi... Azazhogy János informál valami szép barna kisasszonyt a karzaton.

— Hát az is csak valami.

Beszéltek az egyes szakaszokhoz: Vietorisz Miklós, Márkus József, Nedeczky Jenő, Szederkényi Nándor és Sággy Gyula. Igen, igen, Sággy Gyula.

A mai ülés olyan volt, mint a mitológiai asszony. Istennő arccal kezdődött és halfarkkal végződött.

A Wekerle korszakalkotó javaslatai képezték az elejét és Sággy beszéde a végét.

Mikor kimentünk a Házból, egy kintorna a közelben a

tarnócai bojtár nótáját nyekgette. A mai ülés után a szöveg természetesen már ilyen változatban csapongott fülünkben:

Fizetésem húsz korona negyven fillér
Megél abból egy bojtár !

A rím nem vág össze, de azért talán megél a bojtár.

TISZA ISTVÁN

Az elkeresztelési vita még egyre foly — de Irányi javaslatának elfogadása és Apponyi gróf beszédje óta kisebb érdeklődés mellett, kivált hogy a nagy meleg is beütött, amit csak kevésbé enyhít a Ház üvegfedelőre húzott fehér vászon.

Már-már azon voltak az izzadó üstökű türelmetlenebb honatyák, hogy legjobb volna kikerülni a vita egyes fázisait; össze kellene csukni valami árnyékos helyre Tódor kanonokot és Thaly Kálmánt (a pólusokat), és amiben ők ketten megegyeznek, azt vakon elfogadná az egész Ház.

De ma még egyszer föl villanyozta a parlamentet Tisza István.

Tisza István már eddig is kimagaslott nemcsak kortársai között, hanem az egész szabadelvű pártban.

A jövő reménye, éppúgy mint Apponyi. Két csillag, mely két ellenkező sarkon fénylik. Apponyi már kibontakozott, a másik csak most gyulladozik, de még szebb fényben.

Találkoznak-e valaha vagy soha, ki tudja? Ezt a csillagászok dolga megjósolni, mert előre látni nem lehet.

Tisza István mai nagyszabású beszédjét a vezércikkírók feladata méltányolni, kik most talán már harmadszor kiálthatnak fel magukban Jakab angol királlyal: »Fejlődik már a kéz a gyepelőkhoz«.

Mi csak némi külsőséget jegyzünk föl a mai ülésről. Tisza István beszédjét mély csöndességben hallgatták; az ellenzéki padok is megteltek. Azon tiszteletteljes figyelem fogadta, mely csak a nagyobbfajta parlamenti alakoknak jut ki.

Csöndes, de érces tiszta hangon beszélt, szinte érzik rajta, hogy undorodik minden pátosztul. A lendületes helyeknél is csak alig észrevehetőleg emeli föl a hangját. Egész modora, magatartása azt látszik mondani: »Nem kell a hatás«. Egyetlen percre se olvad meg, mint Apponyi. Szónoklata inkább a Szilágyiéhoz hasonlít, mert némi szarkazmus és gúny megcsillan néha szavaiban; de a dialektikája egészen más. Szilágyi szónoklati művészetével mesterséges csapdákat állít és hurkokat köt az ellenfelek szavaiból azok nyakára, míg ellenben a Tisza István szónoklata puritán egyszerűséggel kerül el minden »művészi« fogást. Szilágyi le akarja teperni ellenfeleit, kifárasztani, összetörni. Apponyi fel akarja őket izgatni, lelkesíteni, Tisza, a senior, ki akar siklani előlük s elsiklás közben elől-hátul üt rajtuk egyet, ahol éppen éri, Tisza István egyszerűen le akarja velök hitetni, hogy *neki van igaza*.

Persze akkor is, ha nincs igaza. Mert makacs államférfi lesz belőle. Erős meggyőződések és erős szenvedélyek vezetik. Világos feje van, de merev dereka. Ezzel a fejjel nehéz nem jutni fel a hatalom legtetejére, de ezzel a derékkel könnyű ott összetörni.

Nyelve magyaros, zamatos, a családi »hogy«-ok gondosan ki vannak belőle gyomlálva. Gondolatai szabatosan, simán folynak, s bizonyos üdeség van rajtuk. Valóságos harmat. Ötletei nem frappánsok. Szilágyi hatalmas gondolatgazdagságát utól nem éri; ennek meglepő merész fordulatai hiányzanak Tisza Istvánnál, de kivált az érvelésnél némely tulajdonságai emlékeztetnek Szilágyira, noha bágyadtabb színekben, mint a tanítvány vásznán a mester griffjei.

De Tisza Istvánnak oly tulajdonai is vannak, amikben ő nem hasonlít, mint szónok, senkihez. A nagy lélekjelenlét, bizonyos kellem az előadásban s oly közvetlenség, melyből lassan-lassan ellenállhatatlan jóleső melegség árad.

Mai beszéde a legnemesebb liberalizmust lehelte, tárgyilagos volt, úgyszólván a felekezetek felett álló, s mégis mintha benne zúgna a hajdani protestáns harcok egy mélabús akkordja. Ami meg is hatotta a kálvinista atyafiakat, még a túlsó mezőkön is. A Kiss Albert arca ragyogott, Csanády bácsi felkiáltott egy párszor:

— De igaza van! Igaza van!

S hatalmas felhorkanásai belekeveröztek testvériesen a szabadelvű párt katolikusainak zajos, viharos helyesléseibe. Madarász apró szemei is villogtak s vörös fejét egyre bólingatta, hajtogatta, mint valami vén zászlót.

Csak Horváth Gyuláék szisszentek fel egy-két allúziónál:

— Apponyi is azt akarja, amit ön!

— Örvendek, ha nézeteink találkoznak — felelte Tisza István.

— *Száz esztendő múlva* — kiáltotta vissza Ábrányi Kornél.

E kis feleselésből hát mégis megtudtuk, mikorra várható a fúzió.

De elég is volt ennyi Tisza Istvánról . . . Sokszor, sokan és sokat fognak még ő róla írni.

A SZÉPEK

Klapka nem pihenhet. Fölkeltik, előszedik a sírjából minden kegyelet nélkül. Mintha azt mondanák az elhantolt vezérnek: »Gyere, kelj fel még egyszer. Csináljunk még egy kis kravált. Ha a halottas házból visszajöttél még a városba, mért ne jöhetnél vissza a sírból is?«

Klapka tehát megint visszatért. Ki idézte fel? Ki volt az oka? Pázmándy-e vagy Tisza László? Talán mind a ketten, talán egyik sem.

Egy bizonyos, hogy Tisza László öregszik, s hogy Pázmándy Dénes nem öregszik. Tisza László kezd már gyengülni, bőbeszédű lenni, Pázmándy pedig még mindig nem kezd megkomolyodni.

Tisza Lászlót elfogta tegnap a honvéd gyűlésen az a sajátos nyavalya, mely abban nyilatkozik, hogy valaki mindeütt szép akar lenni, tetszeni a közvéleménynek és a miniszterelnöknek. Ez a nyavalya általános a mi politikusainknál. S ezek a politikusok hiúbbak az asszonyoknál. Mert az asszony is szép akar lenni mindenik, de megelégszik, ha barnában szép, vagy szőkében. Míg a mi politikusaink egyszerre szeret-

nek lenni szép barnák és szép szökek. És ez megy olyan nehezen.

Az ellenzék vezetérei, akiket első ízben hívott össze a miniszterelnök a Klapka-tanácskozásra, gyönyörűen belenyugodtak mindenbe, a halottas kamrába való elvitelbe is, a miniszterelnökkel szemben, s játszották a szép szöket, mire aztán visszatértek pártjaikba, ott is szépek akartak lenni, s játszották a szép barnát.

Ez volt a dolog genezise.

E sorok írója szemére vetette akkoriban az ellenzéknek a folyosón, mikor a holttest elszállítása miatt az első parlamenti vihar támadt:

— Hisz a ti vezéritek csinálták a megállapodást.

— Hagyd el — felelték kesernyésen a kurucok —, a mi vezéreink is csak addig vezérek, míg a miniszteri szobára nem viszik.

Mindenki szép akart maradni, tehát minden szeplő az ártatlan Tisza Lászlón és a miniszterelnökön száradt. Így szokott az lenni közönségesen.

Tisza László restellte a maga szeplőit és a honvédgyűlésen lemosta. A vén bajtársak megéljenezték. A jelentés átment a lapokba. Horváth Gyula, aki mind a két ellenzékét kosztolja preventív eszközökről gondoskodott, és a jelentést, mely a miniszterelnök parlamenti válaszaitól finoman szólva »némi« eltérést mutat, magával Tisza Lászlóval korrigáltatta ki tegnap este. A korrektúra természetesen a Pázmándy zsebében volt — mert Pázmándyról nem lehet azt mondani, hogy *nem tartalmaz* szónok. Ha beszél, mindig van valami tartalom a zsebeiben. Egyszer egy szurony, egyszer egy kardbojt, most egy közönséges korrektúra. Ma ez volt a nagy ágyú.

A képviselők ellágyulva, pihegve üldögéltek a rettentő hőségben, zsebkendőikkal legyezve eszméket termő homlokaikat, mikor a »nagy zsonglőr« elpattantotta ádáz nyilát Szapáry ellen. Szent volt a hit az egész balon, hogy a nyíl, melyhez többen összerakosgatták a nádat és a mérget, mély sebet üt Szapáryn.

De a miniszterelnök, aki ha valamit elhibázott, az volt, hogy az ellenzéki vezérekkel tanácskozott és azokban hitt, s hogy nem a saját fejtől rendelte el rögtön az országos teme-

tést, ismételte, amit már előbbi válaszában hallott a Ház, s nem hagyta magát kicsalogatni a süppedékes részletekbe.

Válaszát helyesléssel vette a többség tudomásul. Az ellenlék morajlott, zúgott.

Tisza László szólásra emelkedett fel. Az elnök közbeszólt:

— A szólás joga az interpellálót illeti.

Szapáry azonban arra kérte a Házat, engedje beszélni Tisza Lászlót.

— Halljuk, halljuk! — Kavargott minden oldalról.

Tisza László már nem volt olyan óvatos, mint Szapáry, belevágott katonásan az eset elhistorizálásába, per longum et latum, amivel magára szabadította a közbeszólók nagy raját, kik már napok óta ki vannak éheztetve, s falánkan vetették rá magukat, különösen Károlyi Gábor és Thaly. Régen volt ilyen kövér falatjuk.

Elmondta, hogy az Akadémiát nem kérte a holttest számára.

— Elég hiba — süvíté Thaly.

— Majd mikor a képviselő úr rendez ilyen dolgot — szólt vissza Tisza László.

— Már Rákóczit megtaláltam. Elég az tőlem — dicsekedt Thaly.

Majd a Múzeumra tért át, s megjegyzé, hogy a múzeumi igazgató ellenvetéseket tett.

Eredeti jelenet fejlődött ki.

Az öreg Pulszky ott ült az írói karzaton s hatalmas ősz fejét megrázta tagadólag. Az öregúr is szép akart maradni.

Thaly felkiáltott.

— Pulszky azt mondja, nem igaz. Pulszky a fejét rázza.

Az egész Ház, mintha vezényszóra tenné, megfordult az írói karzat felé.

Károlyi Gábor odakiáltott Pulszkynak:

— Mondja meg, hogy nem igaz! Szólaljon meg!

De Pulszky csak a fejét rázta, egyre rázta.

Nehéz helyzete volt Tisza Lászlónak. A közbeszólók valószínűleg kergették, üzték mint a vadászok a szarvast, ingoványokba, árkokba. S az öregúr tényleg megbotlott egy-kétszer, némi ellentmondásokba keveredve, amit többnyire csak a kifejezések kellő meg nem válogatása okozott, de amit az

ellenzék kihasználta, gúnyos hahotában fakadva ki. Végre kigázolt nagy nehezen és leült.

Most Horváth Gyula jött a balszárnyon s rohammal mért egy-két csapást Tisza Lászlóra — akinek az volt a tragikum, hogy szép akart lenni.

Aztán Pázmándy konstatálta még egyszer, hogy eltérés van a miniszterelnök előadása és a Tisza László jelentése közt. Az ellenzék dőzsölt, tobzódott a jó kedvben.

Végre felállt Helfy (a nevezett első konferencia egyik tagja), hogy ő ugyan beleegyezett, »de« . . . Tudjuk már mi az a »de«. Helfy is szép akart lenni.

Ezzel valahára véget ért a Klapka-ügy. Legalább egyelőre. A bosszankodó többség, melynek idejét ilyen kegyetlen dolgokkal rabolják, tudomásul vette a miniszterelnök választását, és a viharos incidens véget ért — csak még az elnök jelenté ki, nagy csengettyűszó mellett, hogy a kérdés tárgyalása nem volt szabályszerű.

A Ház tagjai meglepetve néztek oda. Szilágyi Dezső satirikusan jegyzé meg kimenőben:

— Mért nem egy fél esztendővel később jelenti ezt ki az elnök?

Némelyek a fejüket csóválták tünődve:

Mit akar ezzel Bánffy?

Hát amit a többiek. Ő is szép akar lenni.

A szeplőket, ráncokat nem vállalja itt senki. Még maga Szapáry volt a legférfiasabb az egész Klapka-afférban, mert ami ódiom neki járt, azt szépen elvállalta.

Sőt még a másokéból is valamelyest.

De nem folytatom bővebben a különböző képmutatások s gyerekes ingerkedések kidomborítását. Keveset, csak nagyon keveset az igazságokból — mert mi tagadás — én magam is szép akarok maradni.

AZ ÍV

XVI. Lajos udvaroncai, mikor a Palais Royal ablakaiban Párizs vészharangjait hallgatták, és a nép az este kivételesen nem volt hajlandó fölzendülni, gúnyolódva mondogatták: »A tehén nem adott«. A mi parlamentünkben is félreverik mindennap a harangokat avatott kezek, ürügy mindig van kéznél botrányra, s nálunk is arra kíváncsiak naponta a Ház látogatói: »ad-e ma a tehén?« Lesz-e botrány?

A tehén nem mindig ad. A Klapka-interpellációkban »két-szer adott«, harmadszor megbicsakolta magát és »nem adott«, ellenben a Hamburger Nachrichten dolga jól beütött. Ma Lobkovitz herceg hadtestparancsnok egy rendelete miatt zengtek-bongtak az ülés elején a nagy bádog kolompok a baloldalon, és viharról beszéltek — de a tehén nem adott.

Igen békésen és csendesesen folydogált le az egész ülés napi-rendje, mely a Csáky tárcájának utolsó részleteit tárgyalta. A vita alig állott egyébből, mint Zichy Jenő gróf, Thaly Kálmán és Csáky gróf hármában folytatott társalgásából. Csaknem valamennyi tételnél, a múzeumnál, a képtáraknál, a festőiskolánál, a műemlékeknél olyan egyforma volt a vita, mint két tojás.

Felugrott Zichy, beszélt egy keveset, ki tudja mit,
Ekkor fölkel Thaly, az is beszélt, ki tudja mit,
A t. Ház jobbra-balra dőlt szunyókálva . . .
Végül fölállt Csáky s megdicsérte a szép érdeklődést.
Ekkor új strófa kezdődék. Thaly volt szóláson.
Utána jött Zichy, s bús hangon énekelt egy darabig.
A t. Ház jobbra-balra dőlt szunyókálva . . .
Végül fölállt Csáky s megdicsérte a szép érdeklődést.

Azaz, az Andrássy Tivadar gróf csinos, tartalmas beszédét, mely a jobb oldalon nagy tetszést keltett, még ki kell emelnünk. De a közoktatási vita is véget ért. Csákyt megéljeneztek jobbról is, balról is, a pomázi Gül Baba, Luppa Péter pedig ézalatt úgy fölrozsázta megint a Házat, hogy szinte képtelenség volt ezt ma viharosnak elképzelni.

Végre jött az indemnitás ügye. Wekerle válaszolt Horánszky-nak az interpellációjára, bizonyítva, hogy a törvény

hatálya június elsejétől kezdődik. Horánszky erre nekírtott Szapárynak, aki viszont Keserű Nándorral váltott néhány szót.

Eddig minden rendben van. Máskor is így szokott ez lenni. Ámde most a kormánypártnak eszébe jutott, hogy kireparálja a szerdai vereségét egy név szerinti szavazással.

Az ellenzék fölmordult. Ezt nem engedi. Károlyi Gábor kivett fiókjából egy húsz képviselő által aláírt (készletben álló) iratot, melyben az aláírók a szavazásnak a *következő ülésre* halasztását kérik.

Igen ám, de tegnap már elhatározta a Ház, hogy holnaptól kezdve nem tart ülést. A szabadelvű párt erre meghátrál — és nem kér név szerinti szavazást. Már most nincs értelme az ellenzéki kérvénynek (de hiszen azelőtt se volt), és mindenki azt várja, hogy visszaveszi.

Hm, de nem veszi vissza, mert úgy tetszik — hogy a tehén akar adni!

A jobboldal zúg és méltatlankodik.

— Halljuk az aláírt neveket!

Lázár Árpád jegyző olvassa:

— Károlyi Gábor, Csanády Sándor . . .

A jegyző megakad, nem tudja kibetűzni a következő nevet. Kun Miklós a szélsőbalról ráfordul:

— A jegyzőnek olvasni is kell tudni!

— Ellenzéki jegyző! — hahotáz a jobboldal harsogón. (Jól esik a bosszúságra ez a kis csemege.)

A jegyző végre kisilabizálja a nevet és megmenti a történelem számára: Pogrányi József.

— Hol van? — rivall a mameluk tábor.

Pogrányi nincs sehol, Lázár Árpád pedig akármilyen kétségbeesett arcot csinál, nem tudja elővarázsolni. Folytatja az olvasást:

— Thaly Kálmán, Vajay István . . .

— Hol van? — tör ki ismét a fergegeteg. Óriási zaj támad. Emitt is, amott is emelkednek föl a padokban »házzsabályszónokok«, akik mint a cölöpök, mereven állnak a hullámozó tengerben, farkasszemet nézve egymással. Polónyi fölront az elnökhöz és rá akarja vétetni a nevét az ívre . . . Az elnök megtagadja. A csöngettyű egyre perlekedik és rimánkodik a zújban. *A tehén csakugyan ad!*

Horváth Gyula megrezgeti mindig lázas hangját. Csendet követel az elnöktől vagy oszlassa föl a Házat. Bokross a házszabályokból azt magyarázza ki, hogy a szavazást e jelen körülmények közt másnapra kell kitűzni. A Ház változtassa meg előbbi határozatát és tartson holnap is ülést.

De ez nem tetszik a hegyen. Polónyi azt bizonygatja, hogy a szünet utánra kell halasztani a szavazást. Ez így szebb lenne. Fenyegetőzik egy kicsit Lobkovitz-cal is.

Végre fölkel Ugron Gábor és férfiasan felszólítja az indítvány aláíróit, hogy tekintettel a koronázási ünnepre, vonják vissza kérelmüket.

Ni, és ez az okos beszéd tetszik. A higgadtabb elemek a hegy aljából rászólnak Károlyi Gáborra, az indítvány benyújtójára:

— Vedd vissza a kérvényt!

Az azonban köti magát. Ő nem veszi vissza. Szerencsére éppen Szapáry beszél, s ezalatt a korifeusok körülcirógatják a grófot. Vegye vissza azt a papirost . . . Ámde nem használ ez sem. Károlyi nem tágít. A miniszterelnök már befejezte szavait — és az ország tanácstalanul áll abban a dilemmában: tartson-e holnap országgyűlést, vagy várja meg, amíg Károlyi Gábort *megpuhítják*.

Mert a radikális grófot ott puhítja Apponyi, Irányi, Ábrányi, Bartók, Bánó a szögletben és Bánffy izgatottan várja az eredményt . . . De az Apponyi »szirén-hangja« is kevés Károlyinak. Az elnök nem tudja, mit tegyen. Időt, időt! Valaki fölkiáltja hozzá:

— Kérünk öt percet!

Ez jó eszme. Az elnök megadja az öt percet és ezalatt az aláírók nagy része visszavonta aláírását az ívről.

Erre aztán a Ház egyszerű felállással tudomásul vette a miniszter válaszát.

A tehén eszerint adott — de nagyon keveset.

A TÖBBSÉG

Valami misztikus homály födi — a laikusok szemében. Köd ül az óriás sárkány fölött, melynek nem hét, de kétszáz-nál is több feje van. Ezen töpreng ezer meg ezer agy. Az újság-írók, kivált az ellenzékiek, nagyító-üvegen figyelik a diagnózisát. Ha ásít, azt mondják unatkozik, bizonyosan rászánja magát valamire. Ha lomhán sütkérezik a napfénynél, ráfogják, hogy már elaggott. Ha lélegzetet vesz, felriadnak, hogy ébredeznek. Ha megmozdul, ujjonganak, hogy immár lázadozik. Ha nő, gúnyolódnak vele, hogy könnyű híznia a húsos fazekak mellett. Ha fogy, összenéznek: »Ez bizony hektikában van«.

Pedig nincs semmi baja. Egészen normális életet él s egészségesebb test, mint valaha volt, dacára, hogy a szertelen kíváncsiság, mely körülötte ólálkodik, mindennap új és új szimptomákat fedez fel: lázat, végelgyengülést, de ez csak szóbeszéd, fantom. Nem a többség a beteg, hanem a kisebbség. A kisebbséget, a reménybeli örökösöket gyötri a türelmetlenségi láz, amiből a beteges képzlődés származik.

A többség nyugodt, csendes és összetart jobban, mint valaha. Valóságosan öntöttvasból van. Darabokra össze se tagolható, mert csak egy vezére van: Szapáry. Palotaforradalmak elvetett magváról, intrikákról, klubbeli cselszövényekről fecsegnek az ellenzéki lapok, hogy magukat érdekesekké tegyék. Nevetséges! Ki intrikálhatna ebben a szürke egyformaságban?

A hatalmas Tisza, kihez hogy jellemben hasonlót találjunk, Deákot kivéve, vissza kell mennünk a történelemben egészen Hunyadi Jánosig, csendesen húzza meg magát képviselőtársai közt, még csak köhögni is restell, nehogy azt is valamire magyarázzák. Ő, aki arra volna hivatva, hogy *első* képviselő legyen, voltaképpen a *kilencedik* miniszter. Tudja isten, ez tán hibája is. Nem annyira a képviselői kívánságok felé húz, mint inkább a kabinet tanácsadója, a minisztereknek segít gondolkozni, nem a képviselőknek s azt is azzal a szerénységgel, mely nem akar befolyásolni, hanem csak segíteni.

Szűkszavú, színtelen — kevésnek akar látszani. Ha mond is nagy nehezen valami véleményt, olyan igénytelenül teszi, hogy egy-egy lapos, szokásos mondásnak, vagy éppenséggel diplomatikus kitörésnek látszik, s ezzel el is ámít sokakat — akik még ki nem ösmerték, hogy az ő szavaiban nagy tapasztalás és valóságos patriarchai bölcsesség rejtőzik, mélyen a gyenge tekintetek elől. Megjegyzései hasonlatosak azon rézgarasokhoz, amelyekkel a múlt században a barátok kártyáztak a kolostorokban a gvardián szeme láttára; mindenik ilyen garasban belül egy körmöci arany volt elhelyezve.

Azt kérdezte miniszterelnök korában egy ízben a parlamenti folyosón egy ismerős főúr:

— Zavarban vagyok a búzámmal az idén. Nem tudom eladjam-e vagy ne? Persze attól függ, lesz-e háború? Mit gondolsz, kegyelmes uram?

A hatalmas kormányelnök, aki akkoriban a Sándor utcai házból proklamálhatta Európának a monarchia külügyi magatartását, csendesesen lesütötte a fejét és azt dörmögte a bajusza közt:

— Hm. Én már eladtam a magamét!

Mikor az öreg Péchy Tamás interjúját közölték a lapok közvetlenül az elnökválasztás előtt, a szabadelvű pártban sokan említették fel rosszállólag:

— Megfoghatatlan — mondák —, hogy tehetett illet Péchy? Egy volt elnök!

Tisza lecsitította őket szelíden.

— Bismarck még nagyobb ember, mint Péchy, s még nagyobb hibába esett, mint Péchy.

Arra a kérdésre, miért ajánlotta maga után miniszterelnöknek éppen Szapáryt, így felelt Tisza kitérőleg (de ezt talán már meg is írtam valahol).

— Az én kormányzásom alatt kétszer kellett őt mellőzőm s mind a kétszer korrektül viselte magát.

Mennyi filozófia, mennyi emberismeret e néhány szóban.

Tisza nem akar semmit. Minden utógondolat nélkül ül a képviselői padokban, kétségtelen. S akik ezt a nevet viselik, mind érzik, hogy ezzel egy nagy kötelezettség jár a szituációval szemben. Hamarább kezdhet a szabadelvű párt kötelékén

lazítani Urbanovszky vagy a legbárányabb mameluk, mint sem egy Tisza. Tisza Istvánban forr bár a tettvágy, de a földöt soha szét nem veti. A fiatal sást csak röpielni tanította meg az apja, de ragadozni nem. Ami pedig Tisza grófot illeti, az meg éppen a harmóniára dolgozik. Vérében van. Igazi típusa egy főúrnak, nem amilyenek vannak, de aminőket óhajtunk. Osztozik a munkában a legerősebbekkel, de a dicsőségből, hatalomból elszalad a maga része előtt a leggyengébbek közé. Mégse népszerű. Csak hasznos.

Nagy rémálom tehát ez a sokat hangoztatott Tisza-klikk. Született a Linder Gyurka elméjében s mint kacsa hizott, egyre hizott az Apponyiék udvarán. Ezenkívül pedig nincsen a pártban senki, aki az anyaméh szerepét vihetné, aki köré a raj összegyűlhetne. Még csak akadémikusok alvezérek sincsenek. Horváth Gyula volt az utolsó bölény. — Elment, odavan ő is.

Annyira egyforma a párt, hogy szinte konsternációt okozott egy pótkerületből most megválasztott képviselő, aki egy régi képviselőtársát arra kérte a klubban:

— Légy szíves, mutass be a korifeusoknak!

— A korifeusoknak? — szólt emez csodálkozva. — Hát kik azok?

— Nem tudom, kérlek. Csak úgy gondoltam.

— Nincs itt, barátom, más fényesség, csak a Demkó Pál óralánca.

Ami természetesen csak a vezérkedésekre értendő, mert hiszen vannak kiváló férfaink, meg ugyanazon egy fának is másfélék a gyümölcsei. Vannak rajta nagyobb-kisebb almák. Hát itt is vannak nagyobbak, kisebbek, de mind egy fán csüngnek. Az öreg Kemény János csendes rezignációval nézi az idők folyását. Dörmög, dörmög, mert szokása, de a hibákat is bizonyos atyai szeretettel korholja. Falk Miksa csak úgy a tempó kedvéért tesz néha egy-egy bíráló megjegyzést. De amikor nagyobb hiba esik, nem sajnálja sokszor a nibuszát is elhozni, hogy azzal, mint valami palásttal betakarja. Bokross Elek, ez a nyílt eszű okos politikus, a Szapáry bizalmas tanácsadói közt van. Széll Kálmán szakított Politika asszony-sággal. Tibád megcsóválja néha a fejét, de a csóválásnál tovább nem jut el sohasem. Kőrösi Sándor szívében megnyi-

lallik némi revolucionális elem, de csak akkor, ha a rabruhájára gondol, amelyik a szekrényében lóg, de amit már nagyon összerágtak az egerek. Hegedüs hú Szapáryhoz s Hegedüshöz hú Jókai. Darányi nem született forradalom csinálásokra. Huszár Károly bárót se tudnám elképzelni a barrikádokon. Sehogy sem bírom hát elképzelni, kik azok a »lázadozó kitűnőségek«, akiket az ellenzéki sajtó emleget. Csak tán nem gyanakszanak Podmaniczky Frigyesre?

Nincs a többségben semmi baj, tisztelt ellenzéki urak, akik egy napig a »kisebbségi többség« név alatt néztétek magatokat a tükörben — a többség kompakt, s meg van teljesen elégedve Szapáry gróffal. A többség hangulata sohase volt jobb, mióta én (aki újságíró létemre sokat megfordulok köztük) figyelem. S ez onnan van, mert Szapáry jobban respektálja a pártot, mint Tisza. Tisza erős volt s az erő diktátorságra csábította. Az emberek aprókká, tehetetlenekké váltak egyéniségével szemben. Úgy, hogy egyszer már Szitányi Bernát is kifakadt a klubban: »Legalább a klubszolgát választanánk mi magunk«.

Szapáry, aki azzal a nemes akarattal lépett a bíborszékbe, hogy a nemzetet a hasznos reformok terén előre vezeti kiváló minisztertársaival — valóságosan a közvélemény úterén tartja örökké a tenyerét. Gondosan számba veszi, mit akar a párt, mit akar a közvélemény. S ez az ő gyengesége, ha gyengeségnek lehet nevezni. Lehet egyrészt, mert a közvéleménynek eleget tenni s nagy reformokat kivinni nem lehet egyszerre. Mert a világ, fájdalom, úgy van berendezve, hogy nem az okos emberek vannak benne többségben. Márpedig az okos emberek akaratát kell mégis körösztilvinni. Ebből áll a kormányzás mestersége.

Szapáry összes eddigi hibái erős alkotmányos érzületéből eredtek. Hibák, amik az erényekből sarjadzanak. Enged a sajtó nyomása alatt, enged a párt nyomása alatt, enged az ellenzék nyomása alatt. Egy valóságos higany ember; minden nyomást, minden áramlatot megérez. Abban a képzelődésben él, hogy gyenge, pedig egy hipocondrikus Herkules, majdnem olyan erős, mint akár Tisza volt, még a saját pártjára is ránehezedhet, mert a párt érzi, hogy az egyetlen *alkalmas államférfiú* a mostani viszonyok közt a kormány élén. A párt

érzi, hogy a fúzió esélyei közelednek s hogy ő az utolsó kő, amiben Apponyi megbotlott.

Azazhogy még ma van néhány kő, de ha a parlamenti viszonyok nem változnak, a nyugodt tanácskozás hiánya, mint egyetlen kiegészítő expedienst hozza előtérbe a fiatal parlamentarizmus megmentésére a fúziót, a rakoncátlan ellenzék egy részének bevonását. Nem tudni, elég jó-e ez az út Horánszky úréknak a Lloyd-épületben? (Cukorral nem igen lesz az behintve.)

Ilyen viszonyok közt Szapáry ereje képezi a többség egyetlen reményét. A vezér öntudatára jut-e ennek? Nagy kérdés ez. Láthatta, hová viszik az engedékenységek. Ott van legújabban a Klapka-ügy. Mindennap engedett valamit, az ellenzékiek mindennap többet kértek, s ha még egy-két napig tovább politizálhatnak a holttesttel, még tán arra is perszva-deálták volna a miniszterelnököt, hogy a nagyobb pompa kedvéért ő is temettesse el magát Klapkával. Az engedékenység nem jó politika. Az engedő természetű ember nem tudja, hol áll meg a végén. S azok, akiknek enged, soha sincsenek meglegedve, mert örökké azt hiszik, hogy: »Hátha még engedett volna valamit!«

Ezek egyébiránt apró hibák. A nemes jóakarát és igyekezet kinyomata van rajta Szapáry minden dolgain, s el lehet mondani, hogy nincs Európában becsületesebb kormány a mienknél s szabadabb levegő, mint a mi országunkban.

Mit panaszkodnak az örökké zsörtölődő nénikék?

Nincsenek meglegedve a parlament hatalmával? Hát erősebb-e valahol a parlament, mint minálunk? Tesznek itt valamit a parlament akarata ellen? Szinte azt lehetne mondani, hogy túlon túl becézgeti a közvéleményt a kormány.

Felnyögnek az arisztokrácia térfoglalása miatt. Ugyan, ugyan uraim! Hát hol van az az arisztokrácia? Hiszen ott ül a temető előszobájában, a főrendiházban, de nincsen semmi tekintélye. (Önöknek az esze persze váltig a kaszinó uracsain jár, akik úri jukszokat csinálnak.)

Legszöbben jellemezte a Szapáry-kormány tisztaságát egyetlen szóval egy mameluk, akitől azt kérdezték X úrnak a mandátumáról, meg lesz-e semmisítve vagy nem?

— Nem hallottál valamit a beavatottaktól?

— Itt nincsenek beavatottak. A mi pártunkban mindenki egyenlő. Valaha azért voltunk egyenlők, mert egyikünk sem tudott semmit. Most azért vagyunk egyenlők, mert mindnyájan mindent tudunk, ha az igazságot eltaláljuk.

Az igazság van a Szapáry címerpajzsán. Ezzel a bekötött szemű szép istenasszonnyal lépett szövetségre. De hogy annak a pallosát kezelhesse, ahhoz erő kell. S ezt megadja neki a többség, mely rendületlenül áll mellette. Csakhogy a szép istenasszony is csak asszony, sok apró szeszélyei vannak.

S lát a kötelék dacára is szemeivel.

Látja, hogy a miniszterelnök nyugtalanul kel fel néha piros székéből a Házban s ringó, könnyed léptekkel átmegy a baloldalra. Túl az első padon, túl a másodikon s lekuporodik Polónyi mellé: suttognak, tárgyalnak nagy bizalmasan. A többség padjain lassú, óvatos suttogás kél.

— Nézd csak . . . nézd csak!

Lassan-lassan észreveszik a többi mezőkön is. Irányi megfordul irigykedve. Apponyi szemérmatosan lesüti a szeméit.

A nap erősen süt be az üveglakon, s aranyos sziporkái táncolni kezdenek a terem közepén.

A mamelukok szeme káprázik a vakító fényben, s amint mereven nézik a két tanácskozó alakot, egyszerre összefoly előttük, s szinte alig tudják már kitalálni: melyik közülük a miniszterelnök.

Majd csodálkozva mélabúsan kérdik egymástól:

— Mi lelte ezt a mi vezérünket, hogy olyan gyengének képzelet magát?

De hát Polónyi? Az volna még az érdekes, hogy minek képzelet magát ilyenkor Polónyi?

*

Ezért mondom én, hogy Szapáry egy hipochondrikus Herkules.

Rázza meg magát, ne mutassa a gyengeség jeleit, képzelet el, hogy nagyon erős — és igazán nagyon erős lesz.

A MAI ÜLÉS

[júli. 12.]

Minden poézis elfogy. Az arany varázslatos csengése is közönségessé válik, amint mindenkinek a mellénye zsebében fog csörögni, nemcsak az Akadémia babérkoszorús pályanyereseiben. Pedig kis idő múlva már nemcsak Szász Károlyt és Vargha Gyulát fizetik arannyal, hanem a csizmadiákat meg a szabókat is. Apolló hasztalan zokog a magyar Helikon berkeiben ezen a profanizáláson.

Az »arany ember« ma terjesztette a Ház elé a valuta-javaslatokat, melyek a nagy határvégeket jelentik pénzügyi és gazdasági viszonyainkban, s melyeket örömmel üdvözl minden párt. De mielőtt a javaslatokra került volna a sor, a Ház Wekerlével megkóstoltatta egy kicsit — a leszavaztatás gyönyöreit.

No, de ezt is merő szeretetből tette. Bizonyosan eszébe jutott a Ganz-gyár dísz utazókocsija, melyet Wekerle ebben a szellemes formában utasított vissza:

— Köszönöm . . . nem akarom, hogy hozzászokjam ehhez a nagy kényelemhez — és nehezemre essék majd lemondani róla.

A Ház sem akarta, hogy a miniszter hozzászokjék ahhoz a nagy kényelemhez, mellyel valutajavaslatait fogadják — és valamely adóemelésnél nehezebbre essék lemondani róla.

A kérdés, melyben a pénzügyminiszter megbotlott, egészen intim természetű háziügy volt: a ház tisztviselőinek szolgálati szabályzata. Apponyi indítványára levették a napi-rendről; a Kossuth-album aláírása céljából sok ellenzéki képviselő időzik a fővárosban s így többségben voltak a szavazásnál. Aztán meg kormánypártiak is szavaztak velük. Az elnök ugyan meg akarta menteni a javaslatot, mely inkább az ő ügye, mint a kormányé, de nem ment. A Ház makacskodott. Minek tart üléseket ilyen melegben? . . . Érezte ő is az izzadó oroszlán haragját.

A kis csetepaté után rákerült a sor a valutára, arra a dologra, melyhez sokan fognak beszélni, de amelyet a pénzügyminiszteren és államtitkárján kívül csak öt-hat ember ért igazán a Házban: Hieronymi, Hegedüs, Tisza István, Horánszky.

Ezzel be is zárul a sor. Azazhogy még Molnár Józsiás is érti, de nem a Wekerle lim-lom javaslatait, hanem az ő saját külön önálló valutaterveit, melyekkel nemrég a Házban megkezdte az üdvös versenyt a pénzügyminiszterrel.

Hegedüs Sándor átvette az előadói széket és a Ház elé tárta a javaslatokat. (Valószínűleg ugyanakkor mormolta le a maga előterjesztését a bécsi előadó is.) A padok nem voltak nagyon sűrűn belevve, az érdeklődés inkább a karzaton égett nagyobb lánggal, ahol sok, erősen finanszágú úriember nyelte a szavakat. Ott csillogott az írói karzaton Enyedi Lukács, mint tanácsos szemüvege is, aki a tárgyalásokhoz a szélsőbali olaj-cseppeket szolgáltatta. (Neki sok része van a szerződések közjogi előnyeinek kivívásában.)

Az ülés derekán felállt Wekerle pénzügyminiszter és egy hosszú beszédben, melyet valósággal templomi csöndben hallgatott a Ház, kibontatta a nagy reform egész szövevényét. Tisztán, világosan beszélt, mely lebilincselte és beszéde nagyszabású voltával ráhintette a napra az ünnepélyes színezetet.

És amíg beszélt, amíg festegette a jövő pénzügyi helyzetet és öntötte az arany garmadákat a Ház elé, a sok arany elkezdett görögni, csörögni, az aranyak után megmozdultak a fantázia szárnyai . . . Épültek, emelkedtek magas gyarak, s azokban nem idegenek voltak, hanem magyarok, jöttek-mentek büszke gályák, hasítva a tenger hullámain és hordva a nemzeti munka termékeit. Egyszóval egy új kor hasadását láttuk.

Mikor a miniszter befejezte beszédét, általános ováció volt a felelet a Ház minden oldaláról. A pénzügyminiszter nagy népszerűsége hangzott ebben. De hiszen, jó lesz elhozni neki azt a díszkocsit, nehogy könnyű legyen neki a lemondás!

Szólt Gaál Jenő és végül Szapáry László gróf, a főudvarmester fia, aki egy csinos, sikerült szűzbeszédben kijelentette, hogy bizalommal viseltetik a bácsi kormányának politikája iránt.

Ez a kijelentés persze nagy meglepetést keltett. Molnár Józsiás, Wekerle versenytársa is oly megtörten emelte e kijelentés után szeméit a fiatal grófra, mintha ezt mondaná:

— Vége . . . Még csak abban bíztam, hogy ön nem viseltetik bizalommal a kormány iránt . . . Ez az egy reményem is odavan!

A gróf igen rokonszenves külsejű ifjú s csengő hangon beszél. Hogy szereti a munkát a nehéz végénél megkezdeni, azt azzal bizonyította be, hogy a legnehezebb kérdésnél tartotta meg szűzbeszédét.

A HÁZ KÉPE

Egy nyár ismét elsuhan észrevétlenül — a Ház együtt van megint. Nem észrevétlenül, visszavonom a szót. Már ti. a nyárra nézve. Hisz a föld ott künn egy terméssel többet hozott, s a fákon megnőttek és megértek egyszer a gyümölcsök azóta. De a Ház felett csak úgy észrevétlenül suhan el egy ülészak. Együtt van újra, hogy valami dologba kezdjen. Pirosabb, üdébb, egészségesebb arcok, de a régiek s. egy-egy vonással öregebbek.

Népes minden zúg. Népes, mert első ülés van, mert az újdonság ingerével bír. Az első őszi ülés mindig a háznagy bemutatója. A háznagy produkálja magát. Míg a Ház szünetel, a háznagy dolgozik. Valami ötletet minden őszre megkíván tőlük a Ház. Ez már tradíció. Bezerédy csinálta a kandallókat, Teleki csinálta a trafikot, Almássy megcsinálta az elnöki katedra elé a sorompót. Minden alkotás nagy szenzációt csinált a maga idejében s azóta úgy tűnik fel a háznagy, mint egy nagy tyúk, amelyik minden évben egy tojást tojik.

S mennyi jellemző a háznagyok műveiben. A kandallók, e nyájas kedves rokokó tárgyak a kedélyesség idejéből, mikor még együtt adomázott az ellenzék a kormánypárttal a folyosókon, a sorompók már a véderői harcok tanulságán meghízott gondolat — határt vont az ellenséges táborok közé. A trafik a Szapáry-kor békés kezdetét mutatja. Kéklő, alig átlátszó nehéz füst borítja már ezt az időt.

Tizenegykor betódnak a képviselők élénken, vidám robajjal. Száz felől hallik a nyájas udvariasság frázisa. »De jó színben vagy! Ember, meghíztál.«

De akiket a levegő meghízalt még hagyján. Sokkal szívesebben veszik körül azokat, akiket a király tett súlyban

nagyobbakká. Itt Láng Lajosnak gratulálnak a rendjeleért, ott Lukács Béla felé siet egy csoport, ki lassú léptekkel halad székéig, amelybe ma ül először, tompa nyugalommal törökös arcán (csak egy csibukot kellene elébe tenni és egy sorbetes csészét), s nagy lélegzetet véve néz szét: Milyen egészen más innen a kilátás!

A kabinet karéja teljes, csak Bethlen András hiányzik. Fejérváry arca kipirosodott a fenyvesek közt, s fényét visszanyert szürke szeme Thalyt keresi. Szilágyi karcsúbb, mint volt — testi súlyban is vesztett. Wekerle arca szinte tündöklök, szellemi súlyban azóta is sokat nyert. Szögyény is előjött még egyszer szétnézni ide — talán utoljára. Elég csendes, jó ember volt és némi hasznot is tett az országnak — szaporítván a személyforgalmat a magyar államvasutak bécsi vonalán.

Mellette feltűnik ezerráncú homlokával Csáky, ez idő szerint a legérdekesebb miniszter. Mert ő áll most a mázsáló ládán — s kiderül mennyit nyom.

A vezérek is mind itt vannak. Szapáry nyugodtan ül le helyére, végignézve hatalmas pártján, mely kedvteléssel tekint a téli hadjárat elé. Vele szemben Apponyi a jászberényi beszédőtől ki nem fáradva, hihetőleg magyarországi »erkölcsi birtokain« mereng, míg az ispánok, számtartók, a háta mögül gratulálnak neki a tegnapi őszi vetéshez. Ugron erőtől duzzad, csak az öreg Irányi, szegény, van rossz színben.

De ím megszólal a régen nem hallott csengettyű, az elnök föllépett katedrájába, minden szem odatekint s egyszerre felötlik a Csávósy háznagy új alkotása.

A katedra kiterpeszkedett, megnyúlt, még egyszer olyan magas, mint volt s a zöldes aranykopjára tűzött szövetsátor eltűnt körüle.

Nyitott az egész mező. Az elnöki szem a magasból lát jobbra-balra. Fent ül elérhetetlenül, nagy távolságban, szédítőn a Ház felett. Az emberek apróknak látszanak alul, csak a szózatjuk hallik fel.

A jó öreg mosolygós országcímer is odavan a háta mögül; hanem az új Futtaki-féle címer került helyére: két fehér, angolos szabású szoknyába öltözött női alak, egyik szőke, másik barnább (a barna a kormánypárti), szárnyakkal, formás csinos lábakkal, tartja a címerpajzsot.

A címer alatt egy koszorú nyúlik el, ismerős rézkrajcárosokról, de az »1 krajcár« felirat helyett e négy szó került oda »Bizalmam az ősi erényben«. (Ezt természetesen a címertartó hölgyek mondják.)

Az egész dekoráció nincs elég jól kigondolva — s ez aztán menti azt is, hogy elég rosszul van megfestve.

Hanem az elnöki állás emelése, habár csak az ülőhely emelésével kezdődik is, igen jó ötlet és csak az a kár, hogyha már benne voltak az asztalos munkában, nem radikálisabb reformot vittek keresztül.

Miért ne lehetett volna például csináltatni az ellenzéki padok alá egy süllyesztőt?

Bánffy megnyomna egy gombot, s az ellenzék tetszés szerint eltűnnék a mélységben. Megnyomna másik gombot és újra előjönne. Milyen gyönyörű lenne! Sőt lehetnének parciális süllyesztők is. Egy gomb és csak Károlyi Gábort nyelné el a talaj . . .

De ez csak az én privát ideám. S az idea magában semmi. Ahhoz egy háznagy is kell. Sőt a háznagyhoz egy új nyár is kell, lévén a nyár nélküli háznagyok olyan meddők, mint a háznagy nélküli ideák.

ORSZÁGGYŰLÉS

[okt. 2.]

Olyan ülés, amelyről nem lehet — karcolatot írni.

És ebben van a helyzet rajza.

Azelőtt a pénzügyminiszterek expozéja volt a kóbor éle meg a keserű humor melegágya; most pedig mindenki komolyan hallgatja és senkinek sincs eszében élcelődni rajta.

Mikor *Wekerle* az ülés elején fölkel, hogy előterjessze az expozét, a Ház a legérdekesebb képek egyikét mutatta.

Sűrűn benépesedett padok, telt karzat és agyonzsúfolt hírlapírói páholyok. (Ide járnak a pénzügyi szakértők is ilyenkor.)

A miniszter beszédét mindenki figyelemmel és látható megelégedettséggel hallgatja. Ünnepi csend az egész Házban.

Nem mozog senki helyén idegesen, nem fintorgatja az arcát senki gúnyosan, nem szövődnek a homlokra ráncok, a Helfy helye pláne üres. (Minek is számítgassa Wekerle után a milliókat, mikor abban Kossuth is bízik!)

Csak olykor-olykor hangzik egy-egy kötekedő megjegyzés a nemzeti pártról, efféle:

— Mézes madzag! (Beöthy Ákos tartja annak azt a száz-ezer forintot, amivel a 48-as honvédeknek adnak a jövőben többet.)

— Helyes, csak úgy legyen! (Ez meg a Horánszky megjegyzése az igazságosabb adóreformra nézve.)

A miniszter minden közbeszólásra gyors választ ad, s ezzel a támadás le van fegyverezve, a hatás pedig fokozódik.

Egyes részeknél, mint a konverzióra és valutaszabályozásra vonatkozó kijelentéseknél, általános volt a tetszés. Mikor a *fölösleget* jelentette be, mely 14,047 forint — dévaj mosoly futott át a termen, mintha ezt mondaná mindenki:

— Nini, hisz ez a tavalyi gyerek! Egy cseppet sem nőtt azóta.

Nem bizony, sőt egy kicsit meg is fogyott: 678 forinttal. Ennyivel volt több a tavalyi expozéban a fölösleg-egyenleg.

No, de a fő az, hogy megvan a kicsike, él és jólesően gaggog; ha az isten segít, ember lesz belőle. Meg is éljenezték urbi et orbi.

Jó hatást keltettek a miniszternek a pénzügyi adminisztráció rendezéséről és adóreformról mondott szavai.

A beszédet végül hosszan, lelkesen éljenezte a szabadelvű párt.

Azután megválasztották az állami számvevőszékre az elnökjelölteket. Beadtak 176 szavazatot: *Hieronymi* Károly 165-öt, *Miksics* Kálmán 98-at s *Hosszú* József 91-et nyert. Mindhárman jelöltettek.

Horvát jegyzőül *Josipovich* Gézát választották meg.

A Ház október 17-ig érdemleges ülést nem tart.

»Történetirói fejjel« elgondolva a mai ülést, szinte fel lehet kiáltani: Oh gyerekek, oh nagy gyerekek! Ti, ti, akik a haza apáinak neveztettek.

Egy lehelet s el van fújva a keresztelési kérdés, szinte észre se veszik, hogy a Csáky és Szilágyi keze rajta van már a kilincsen, s hogy Wekerle is mozog. A »fekete asszony« se olyan rémítő már. Senki sem agyarkodik többé a Gerlóczyra, se Gebhardtra. Előjött a szokott kísértet, a mi speciális nemzeti Mikulásunk, mely olyan, mint a fiumei cápa, hogy nagy unalom idején okvetlenül kibukkan: előjött az öreg Hentzi, s egyszerre felpezsödül az ásítózó tábor. Azok az urak, akik hangulatcsinálásban utaznak, megelevenednek, felgyűrlik ökleiket, rázzák fejeiket és verik félre a harangokat:

— Itt van az öreg Hentzi. No, csakhogy eljött. Nem hagyja ő cserben az embereit, akik belőle táplálkoznak. Itt van megint.

Csak az a megfoghatatlan, hogy miképpen jutott be a Házba.

De bejutott. Behurcolták a hajánál fogva. A budai szobor-meghívó ügyét tárgyalják. Két koszorúról van szó: egyet Lobkovitzék tesznek a honvédek szobrára, egyet Ivánkáék a Hentzi szoborra. Valaki azt mondta rá:

— Hiszen jó gondolat az egész. Mintha én megcsókolnám a te feleségedet, hogy te azért megcsókold az én feleségemet.

S ez a kis csokolódzás csapja a nagy zajt. Sőt nem is ez — a Háznak semmi köze hozzá, a Ház csak egy meghívót kap ehhez a szertartáshoz. A Házban, csak ekörül forog a szó.

Azaz forog ott mindenről. Ünnepestes hangulat ömlik el a tömött sorokon, mint nagy ülések idején; mind a kilenc miniszter ott ül a helyén, még Bethlen is eljött, botjára támaszkodva. Fent a magasban a nevető tigrisfej (a Bánffyé) nyugtalanul mozog ide-oda. Köröskörül a karzatok félkarikája zsúfolva van szép asszonyokkal: még Jászai Mari is eljött egy kis színészetet tanulni. Katonatisztek és jól táplált arcú delegátusok élénken tarkállanak ki, a selyempöpenyék és a csillámló tollas kalapok közé elültetve.

Miniszterelő Eötvöst küldik elsőnek a támadási roamba. Mély csönd terül el a Ház fölött csak az öreg Pulszky mély lélegzetvétele hallatszik a hírlapírói karzatról. A Károlyi Gábor szemei gyűlöletes, pirosuló fényt szórnak, mintha két ametiszt lenne. »Az én témám ez« — gondolja magában, s mint egy ugrásra készülő leopárd, könyököl végig a padon.

Eötvös ezalatt beszél. Szépen beszél. Elméje hasonlatos ahhoz a fényhez, mely a mocsarokból gyúlik ki s mely eltéveszti azokat az utasokat, akik követik, akik azt hiszik, hogy az egy lámpásos ember. De e fény bár csalóka, mégis szép és gyönyörködtető.

A jobboldal is szívesen hallgatja Eötvöst . . . A fordulatokat beszédjében, a plasztikát, a humort az ötletbőséget a nyelvének bűbájos édességét. Hozzá hasonló szónokunk nincsen.

Föl is pendülnek a szélsők egy-egy játszi mondatnál vagy egy szép képnél; végighömpölyög a tetszésmoraj, de az Apponyi gránicnál megáll. Odaát még nem tudják, mit mond majd a vezér, ki némán és bizonyos kacér szendéséggel ül törzstisztszei, Ábrányi és Horváth Gyula mellett.

Eötvös egy határozati javaslatban csucsorodik ki. Elfogadja a program egyik részét és helyesli. Azt, hogy Lobkovitzék koszorúzzák meg a honvédszobrot. A Hentzi szobrát is megkoszorúzzhatják, de csak Lobkovitzék.

Zajos helyeslés viharzik fel a balon. Az elnök csendért csenget. A megfigyelő szemek két dolgot kezdenek észrevenni, hogy az ország címeréről az elnök háta mögül eltűnt a koszorú (Micsoda? Hát ezt akarják elvinni Hentzinek.), és a felirat a »bizalmam az ősi erényben« és hogy a szélsőbali padokon hiányzik Polónyi. — Mint a futótűz kezd terjedni mindenféle a nagy férfiú távolléte, különféle kombinációkra adván alkalmas anyagot.

— Polónyi nincs itt.

Fölfedezi a dolgot Krajszik, s tovább súgja a feljebb ülő szomszédjának a becses leletet.

— Polónyi nincs itt.

A további ülő szomszéd (ezúttal Luppa Péter) még hátrább súgja egy paddal:

— Polónyi elment. (Mert bizonyosan azért nincs itt, hogy elment.)

Lévai Antal is jó ember: szívesen közvetíti a politikai megfigyeléseket.

— Polónyi megharagudott. (Mert bizonyosan azért ment el, hogy megharagudott.)

A negyedik ember mohón terjeszti a szomszédoknál.

— Polónyi összetűzött a pártjával.

S így húzódik a hír feljebb-feljebb örökké módosulva, észak felé a Ház patkóján; a középnél már »Polónyi velünk van ebben a kérdésben«. A kormánytömb vége felé meg már bizonyosan ő lenne kiszemelve belügyi államtitkárnak, de . . .

Feláll Szapáry Gyula gróf, s újra csend lesz, csak a Károlyi közbeszólásai zavarják meg koronkint. Tárgyilagosan fejti ki a kérdést arról az oldalról, amint ez a Házban prezentálja magát s Eötvös beszédjére, ki egy fél óráig festette felháborodott hangon, hogy a honvédeket nem tekintették hadviselő félnek a császári katonák, visszavágta, hogy hiszen éppen azért lesz az a koszorú nagyjelentőségű. Negyvennégy esztendő múlva meghajolnak a közös tiszték a rebellek szobránál.

Hiába zajgott Károlyi Gábor. Hiába ugrándozott Zichy Hermann (ismeretes név, de csak a forradalom utánról), hiába rázta fejét az eleven Hentaller — *magyar szívvel* van az átérezve, amit Szapáry mondott, ajánlván aztán a Háznak az egyszerű »tudomásul vételt«.

Most Apponyi kelt fel, felriadó tapsok közt. Az egész Ház hullámozni kezdett.

Ama nagy megfigyelők, kik előbb észrevették Polónyi távollétét, eddig éppen nem tudták, hogyan vág be Apponyinak a gardrobjába ez a koszorúkérdés. A Horánszky arca, amit olyannak tartanak a Házban, mint a Márton lúdjának a csontjait, hogy jóslásra alkalmas, jelzi a rossz időt, esőt, havat és a jó időt, ma szokatlanul semmitmondó volt. Tehát minden a találgatásra volt fektetve.

Apponyi azonban ha néha-néha dülöng is a nyeregben, nem mindig szokott róla leesni. Most se lett semmi baja. Lefektetta a kérdést maga elé és körülszimatolta.

Még arról az oldalról is belekukkantott, hogy erősíti-e a kormányt vagy gyengíti. Tapogatta a kormány pulzusát, de az érverésen nem tudott eligazodni.

Ennek folytán a közvélemény se fog tudni eligazodni,

hogy mit akar ebben Apponyi, hanem az idő nem veszett kárba, mert az emberiség két nagy mondattal gazdagodott.

»A szobrok közt nincsenek reciprocitások.«

»Érzelmeket nem lehet szavazással elnémítani.«

És e két mondathoz még egy tapasztalattal is okosabbak lettünk: hogy ti. nagy beszédek nem lehet pusztá frázisokból építeni.

Ezúttal tehát Apponyi nem mondott nagy beszédet. Azt sem döntötte el, hogy a két koszorúval mi történjék. Csak az arcán látszott az a tudat, hogy az egyik legalább őt illeti még. Egy parlamenti bizottságot javasolt, amely a dolgokat megbeszélje. S így lőn, hogy megmaradt neki a szélsőbal barátsága továbbra is és a korona se nehezeltet.

A folyosóra kitódult mamelukok fejcsóválva mondogatták egymásnak:

— Megint kimászott!

Némelyek bámulták ügyességét, dicsérték taktikáját, de egy őszfejú honatya haragosan dörmögte:

— Kimászni . . . és örökké csak kimászni és bemászni. Gyenge mulatság egy életen át . . .

Bent a teremben Vadnai Károly kezdett szólni:

— Egy bélyegtelen folyamodvány — jegyzé meg egy maliciózus nyelv — a Budapesti Közlönyre.

De amint aztán beszélni kezdett okosan, nemes érvekkel, átmelegítve még az ellenzékét is, elementális erővel hatolt át a tetszés minden rétegbe. Az öreg honvéd alakja megnőtt egy perc alatt, s apáink nyugodt, okos észjárását, vaskapcsú bölcsességét véltük hallani ebben az egy szózatban.

Frenetikus tetszészaj és tapsok követték a beszédet. De az előbbi maliciózus száj most se pihent.

— Gyöngyös helyett Miskolcig szaladt. Hisz ez olyan nagy szónoknak bizonyult, hogy halálos vétek elereszteni közlöny-szerkesztőnek.

S ezzel a remarkkal a mai ülés véget ért: összes csodálatos epizódjaival egyetemben, de miután történetírói fejjel kell megírni — még hozzá kell tennem, hogy Károlyi Gábort kétszer utasította az elnök rendre s hogy ez elnökbe az egész ülés alatt senki sem kötött bele. Úgy látszik, újabban valami talizmánja van.

A két koszorúval volt a Háznak dolga ma is. Tépdelték, szaggatták; a szólók nagy része a frazeológia virágindái között botorkált, a közbeszólók dévajkodtak, a jobboldal ásítózott.

A Kossuth palatinusa, Helfy, Szapáryval polemizált. Olyan ő már a pártban, mint a vén óra, örökké ketyegnie kell, mert amint egyszer megszűnik ketyegni, rögtön lekasztják a falról.

Hát ketyegett Helfy vagy félórát — utána a szabadelvű párt elnöke, Podmaniczky Frigyes tartott csinos beszédet, s volt egy kis virgács is a szavai közt — az éretlenkedők számára. Mély tisztelettel hallgatták az öreg honvédet, már a másodikikat tegnap óta. De hol van ilyenkor jó Kőrösi Sándor, hadd öltené fel a kopott rabruháját, melyben nehéz láncon ült a várfogságban, hadd állna mostan fel mennydörgő hangjával. »Velem vitatkozatok, ti tacsókók !«

De Kőrösi nincs itt, s Károlyi Gábor vígan rikkant közbe:
— Menjen vissza intendánsnak !

Az ősz dzsentleman akit a »közügyek hófehér liliomának« nevezett el valaki, csak mosolyog a vásott incselkedésre. Annál jobban feszeng, riadozik, bosszankodásában a jobb tábor, mely hosszan és szélesen terül el a jobb ajtótól le egész Bottlik Lajosig. Egy erdő emberfejekből mondaná, aki felületesen nézi meg, de az ismerős szem sok nüanszát látja.

A jobb ajtó körül van a »mágnás negyed«. Itt ül nagyobb számban a fiatal arisztokrácia s finom Eau de Russie szaga árad szét. Ah, milyen pikáns egy illatocska ! A feltaláló egy szép leány levetett ingvállát szagolta meg, mely az üde friss test kipárolgását szította be, ezt igyekezett híven visszaadni. A naturalizmus már a parfümbe is becsempészte magát . . .

A nagy tekintélyű statusférfiak a Deák-padot és környékét lepik el. Ezen a területen majd mindenki excellenciás.

Volt miniszterek letelepedési helye Falk körül van, valahol a középben. Ez a legalkalmasabb égalj nekik. Itt ütött tanyát Tisza Kálmán, ott üldögél Széll Kálmán — sőt ott szeretne ülni Fabiny is. A patkány természetek a nemzeti párti határszélekre húzódnak. Egy ugrás és künn vannak — a

másik világban. A stréberek a miniszteri háta árnyékában tenyésznek. Mennyi unalmas üres fecsegést kell végighallgatniok keresztűzben a szegény minisztereknek. Szemben az ellenzéki szónok titáni gesztusaival a miniszteri padokat át-fúró vad tekintetével, mérgezett hegyű szavaival — hátul a fecsegők akik harapófogóval húznák maguk felé a miniszter figyelmét.

Egy odaállított sztenográf körülbelül a következő megjegyzéseket fogdoshatná össze egy-egy ellenzéki beszéd alatt:

— Hiszi a piszi... Ohó!... Nem úgy van!... Nem érti! Oh, oh! Hallottad, kegyelmes uram? Hallatlan!... Nincs igaza!... Mi volt azelőtt ez az ember?... No, ez mégis szörnyűség. Lesz-e ma este konferencia?... Ej ha!... Hiszen ezt meg kellene kötnöni... Mi ez már megint! Talán elaludt Bánffy? Stb.

S ez így megy in infinitum a miniszteri háta mögött. Távolabb a *szürkhék* ülnek, akik mulatságból képviselők. A legvégső padokba a penzionátusok — akik már átestek mindenen s most egy befutott karrier után öreg napjaikra ide vonultak. Ezeknek legjobb az utolsó pad; verőfény oda nem süt, ott árnyék van — de legalább kényelmesen lehet elnyújtózkodni.

Csak most veszem észre, hogy míg az olvasónak a szabadelvű pártot ültében mutattam be — ezalatt elszalasztották Ernuszt Kelemen, sőt Szalay, sőt mondjuk, hogy a Vison-tai beszédét is. De ők talán sejtették azt, hogy elszalasztjuk őket, mert semmi újat se mondtak.

A legfontosabb jelenete az ülésnek azon nyilvános dialóg volt, mely Szapáry és Apponyi közt folyt le. Szapáry kijelentette, kivált Ernuszt felszólalása miatt, hogy az Apponyi által beadott javaslatához azért nem járulhat, mert abban semmi konkrét indítvány nincsen.

— Öt perc szünet! — szólott az elnök és lejött a lépcső-kön.

A Ház a folyosókra vonult ki. Apponyi sietett Szapáry után:

- Kérlek nehány szóra!
- Reggelizni megyek! Majd aztán.

Szalay és Visontai összenéztek:

— Reggelizni megy? És van étvágya hozzá? A mi szavaink után? Rosszabb ez Tiszánál is. Nem lehet ezt a nyugalomból kihozni.

Szapáry megreggelizett; mire bejött, már újra megnyílt az ülés, s Apponyi felállt, arra kérte, fogadja el az indítványát. Olyan szépen kérte, hogy az ember szinte megsajnálta, igazán szívre ható volt. Ígért módokat többfélért (azokból bő választék van a vegyeskereskedésben), mindent ígért, de a kőszívű ember csak nem fogadta el azt az indítványt. Mire aztán Apponyi is megrázta magát, szépen összekulcsolt nőies, szépen ápolt kezeit eleresztette lankadtan, majd felemelte hosszú karját fenyegetőleg:

— Én megtettem kötelességemet a kiegyenlítés tekintetében, most már meg fogom tenni más irányban.

S volt valami borzalmas, kísérteties a hangjában. Mint kiszabadult széláram, úgy sipított ez a szó. A félénkebb mamelukok fázósan, dideregve gombolták be kabátjaikat; a rémletes szózat tovaröppent a fejek felett s lassú hullámozást keltett a sorokban.

— A háború meg van üzenve!

A kormány azonban hozzá van szokva az Apponyi hadüzeneteihez. Hiszen két év óta járja a vidéki városokat és »hadat üzen« onnan. A kormányelnök rámosolygott e hadüzenetre is, mint valami régi jó ártatlan ismerősre.

S ezt látván a mamelukság, megszűnt az ijedelem. Egész nyugodtan hallgatták Horváth Gyulát, aki szellemesen s néhol maró gúnnyal, talpraesett ötletekkel, más helyen ismét lendülettel védte álláspontját s nagy hatást ért el az ellenzéki oldalon. De még intenzívebb lett volna beszédjének hatása, ha ki nem vigyorog abból a Szapáry személye elleni irritáció; Horváth Gyula táskája tele van nyilakkal — de ezeknek mindenikére az van írva »Szapárynak« — még arra is, amelyekkel másfelé kellene célozni.

Amily komolyan kezdődött az ülés, épp oly mulatságos volt a vége. Károlyi Gábort nem akarta a Ház kihallgatni. A jobboldal zibongott, »Hoch«-okat kiáltozva feléje. A maga pártja se akarta hallani, mert az idő már előrehaladott volt, s étvágyát hatalmasan felkeltötte Horváth Gyula a megsü-

tött Dózsa György elmesélésével, akiből a kiéhezett székelyek annak idején ettek is.

— Hoch! Hoch! Eláll! Eláll!

Károlyi savanyú képeket vágott. »A saját iskolám öl meg« dörmögé.

S szemeivel kérőn fordult a jobboldal felé — mire egy pajkos mameluk megszólalt kappan vékonyan:

— Halljuk, halljuk!

Nagy hahota támadt. Károlyi Gábor zavartan nézett körül. Ki beszél itt az én hangommal?

Végre az elnök jött segítségére, hirtelen felfüggesztve az ülést öt percre. Az elnökbe egyébiránt ma sem kötött bele senki. Úgy látszik, újabban valami talizmánja van.

ORSZÁGGYŰLÉS

[okt. 21.]

Károlyi Gábor grófnak is van már egy »el nem mondott beszéde«. Az az oráció ez, melyet tegnap az ülés végén a pártja ádázul elnyomott. Most aztán ez végleg a grófbán rekedt. Le is törölte magát a tábláról. A családi kincsek száma veszedelmesen szaporodik.

Ellenben volt a grófnak egy elmondott közbeszólása, amit viszont mi nem mondhatunk el. (Majd a körmünkre koppintana Morál asszonyság a napernyője nyelével!) De a kölcsönösség elvének elég van téve. Egy el nem mondott beszédért — egy reprodukálhatlan közbeszólás. Kvitt.

Az ülés első részén egyenesen átgázolhatnánk az Ugron beszédéig. Ez volt ma a fő pièce, s minden mást elhomályosító villamos lámpa, mely magához igazta a lepkéket és szünyogokat. A könnyű szárnyú és könnyű testű ítéleteket és impressziókat.

De az ülés elején volt egy kis csetepaté. Vadnai Károly tűzött össze a szélsőballal, puskaport szagolt a honvéd, hát nem elégedett meg az egyszerű sikerrel, hanem újra kiállt a síkra. Szavai elcsavarásáért szólalt fel, de alig jutott szóhoz, mert mint valami leskelődő gerillacsapat ugrott rá a sok közbeszólás.

— Prókátora Hentzinek!

- Szégyellje magát!
- Második gyerekkorában van!

Ilyen s ehhez hasonló kedveskedések röpdöstek az érdekes író feje körül, s morgott, zúgott a hegy, amíg csak el nem nyelte Vadnait a köd — azaz a Sáhgy beszéde.

Sáhgy unalmas volt, de nem is lehetett más, oly gyorsan elkopott az a kis anyag, ami fölött három napja vitatkoznak. Összetapogatták, kicsavarták minden részecskéjét, s már-már ki kellene függeszteni, tekintettel a kolerára, ezt a figyelmeztetést:

— Ne tessék sok kézen átment eszméket adni táplálékul a Háznak!

Szerencsére nagyon kevesen élvezték a Sáhgy szónoki zsemlyéit, a Ház jó része a folyosón zibongott. Gróf Zichy Hermann, a szélsőbal másik grófja, szintén kis auditorium előtt beszélt. Új dolgot ő sem mondott, sőt a régieket is a legjobban berozsdásodott fiókokból szedte ki, de folyékonyan, verve-vel mondta ezt el.

Védelmezte atyja emlékét, amit nem vettek tőle zokon. Kijelentette, hogy Szapáry nem ravasz ember, amit nagyon jó ötletnek találtak. És konstataálta, hogy aki másnak vermet ás, maga esik bele és ebben az összes pártok megható módon egyetértettek vele.

Ezután bevonultak a képviselők az ülésterembe, hogy meghallgassák Ugron Gábort, aki ma nagy sikerrel beszélt. Lázító, igaztalan, erőszakos beszéd ez, de tele fénylő költőiséggel és ragyogó képpel.

A história minden tekerését fölbontotta, hogy azokból hozzon mérget a lelkekbe és azokból dobáljon tűzcsóvát a kedélyekre.

Elhozta a Pontius Pilátus katonáinak véres dárdáit s odavetette a Ház elé, azt kérdezve:

— Kinek jut eszébe nagypénteken Pilátus katonáit ünnepelni?

Elhozta a római császárság korának képét, mikor a Brutusok ivadékai, mint operett buffók mulattatják a césárokat és keresztül-kasul száguldva történeten, igazságon és logikán, megállt Buda váránál s mint a haragos fürgeteg kavargott Hentzi, meg a 49-i események fölött.

A baloldalon folyton tomboltak, tapsoltak, éljeneztek, ami a következő szónokot, Beöthy Ákost arra indította, hogy ő is egy kíséreties történettel hozakodjék elő a históriából. (Ezeknek most fölmege a kurzusok.)

A szegény Carracciola márkiról van szó. Ferdinánd nápolyi király tengernagyáról, akit Nelson pusztá gyanúból, hogy a franciákkal trafikál, az árbóca akasztatott.

Rettenetes történet. Az egész Ház borzadozva hallgatta a nemzeti párti mesemondót, s szinte látta, mint húzzák föl az admirálist arra az árbóca, mint emelkedik a test a légből, s aztán mint lökik a tengerbe halak táplálékául.

Nemsokára Ferdinánd király kiment csónakázni a tengerre. Csöndesen siklik a királyi bárka a hullámokon, mosolygó olasz ég alatt. Egyszerre egy sápadt fej merül föl a bárka mellett, ósz fürtökkel, üveges szemekkel . . . A meggyilkolt tengernagy ez . . . A holt szemek egyenesen a királyra szegződnek. A kíséret megrémülve néz a borzalmas látványra. A király megindulva kérdi:

— Mit akar ez a halott?

— Felséges uram, ez a halott keresztény végtisztességet akar.

— Én azt tartom, hogy a mi halottaink számára is keresztény végtisztesség kell — fejezte be Böthy a képet az ellenzék tapsai közt.

Szegény Carracciola márki! A király megadta a végtisztességet neki, de nyugodtan nem alhatott sírjában; elhozták a magyar képviselőházba, hogy megrémítsék vele a mamelukokat.

Pedig bizony azok sokkal jobban megijedtek Illyés Bálinttól és Babó Emiltől, a szélsőbal következő szónokaitól, mint az üveges szemű márkitól. Ezekről megugrottak.

SZÓNOKLÓ JELÖLTEK.

— Jelenetek a várható kritikus napok alatt. —



A jeges ember.



A havas ember.

Ahogy a karikaturista a téli választásokat látta

ÁPRILISI IDŐ.



Sz. Gy. — Ha jobbról-balról esik is az eső s a hideg szél ki is fordítja a paruplimat... csak felszárit és fölmelegít engem az én napom.

Szapáry Gyula a képviselőházi támadások középpontjában



BAROSS GÁBOR.

Baross Gábor

IV.



CSANÁDY SÁNDOR.

Csanády Sándor

AZ ENGESZTELŐ OLAJ.

(V. K. a főrendiházban.)



Fra Angelico nyomán.

Giovanncarlo Piperoni.

A hercegprímás és az elkeresztelési vita

KÁRBA VESZETT KOSZORÚK.



Kárba veszett koszorúk

Budapest, november 13.

1296. (16.) szám.

XXV. évfolyam. 1892.

BORSSZEM JANKÓ

DÖNTŐ CSATA ELŐTT.



T. K. — Vagy ezzel, vagy ezen! (Hát ezen.)

Előfizethető a kiadó-hivatalban: Budapest, Ferenciek-tere 3. sz. Előfizetési díj: Egész évre 8 frt. — Félévre 4 frt. — Negyedévre 2 frt.

Egyes szám 18 kr.

Szapáry Gyula bécsi útja a kormányválság idején

December 11. 1892.

BORSZEM JANKÓ.

3



Az új brüderek.

Wekerle Sándor és Apponyi Albert a humorista képzeletében

Mint mikor gyík surran el a füvek között s azok össze-rezzennek, úgy jött a hír reggel s úgy suhogott végig a tömött folyosókon, még az ülés megnyíltá előtt:

— Megjött az Ivánka levele.

Volt fejszóválás, gúnyos mosolygás, bosszankodás, harag. Levelet nem egyet, százat is kap a Ház naponta. Írja némelyiket a király pennája — de nagyobb hatása még nem volt levélnek.

Megfordította teljesen a tegnapi tisztelt Házat. Tegnap balról ültek bús arcú szittyák, ma jobbról. Káröröm, démoni vigyorgás a szemekben amott, megütődés és sopánkodás emitt: »Mily szép eszme ért silány véget«.

Némelyek csípősen jegyzék meg:

— Gondnokság alá kellene venni az összes öreg honvédeket!

Károlyi Gábor, aki a Cukor utcában látta meg a napvilágot (ámbátor inkább hinné el az ember, hogy a *Gyöngytyúk* utcában született), olyan léptekkel mérte végig a folyosót, mint Napóleon Marengo után.

— Jó napot, jó napot, szegény fiúk! Nos, hogy érzitek magatokat?

Bent megkondult az elnök kezében a lélekarang. A hazajáró Hentzit temetik el még egyszer, talán utoljára, mint ahogy a Rákóczi korszak legendás kísértetét, a felvidéki Kaspareket. S azalatt, amíg temették, ő maga Bél Mátyás szepint, egy ház fedeléről nézte.

Betödul az egész folyosó dübörögve; egy perc alatt megtelik a terem.

Ünnepélyes templomi csendben jelenti be az elnök Hieronymi kinevezését. Csernátony megválasztását. Jó öreg név a parlamentben mind a kettő; egyik a távozó, másik az érkező, éljen zúg fel mindenikre. Majd átveszi Josipovich jegyző az Ivánka levelét és felolvassa.

Szapáry közömbös arccal hallgatja, s aztán előkelő nyugalommal áll fel a tárgyalanná vált kérdést levenni a napirendről.

Helyeslés morajlik végig a párton. A kormánypadokon csak Szilágyi ül sötét arccal, leszegett fejjel. Fejérváry Gödöllőre utazott, Wekerle az új koronákat olvassa odahaza. Később érkezik meg gróf Csáky Albin.

De már akkor Eötvös beszél. Mérséklettel, a diadalmosoly, mely ajkai körül jár, csak ritkán csúszik be a szavaiba. Nem szúr, csak csiklandoz, piszkál. Rossz néven se lehet venni hogy taktikából kihasználja a szituációt a kormány feje ellen. Orkánszerű éljenzés támad, amikor a tegnapi honvédeknek hálát mond, amiért a szoborbizottságot leszavazták s megmozdul a véderő-vita betanított színpadi kara, amint a konzekvenciák levonását felhossa.

— Vonja le!

Károlyi Gábor közbekiált: »Mehet haza!«. Az elnök mosolyog a trónuson. A jobboldal nyugtalanul feszeleg.

Majd Apponyi veszi át a szót s könnyörtelen, majdnem sivár gúnnyal megy neki a miniszterelnököknek. Dózsa Györgybe is beleharaptak a *kiéhezett* székelyek, de már akkor Dózsa György meg volt sülvé. Szapáry ellenben még él és egészséges.

A két ellenzék tapsol, dörömböl, tombol a kiélezett helyeknél. A delírium fogja el az embereket. A memelukság zordonan, hallgatagon ül vezére mögött, akit teljesen félreértettek.

Mikor Lealos a bűvös üvegrózsát vitte Athénbe — mellyel az istenek kegye együtt járt — az athéni suhancok megkövezték.

Egy kővel éppen a rózsát találták, összetört. Az athéniek azzal vigasztalták magukat, hogy a rózsza szirmai közt méreg volt.

Ám jöhetnek még idők . . .

Ejh, inkább ne jöjjenek. Jó magyarom, hidd inkább öröké, hogy most az egyszer okos voltál.

Szapáry nem érzékenykedett, hideg márványarcán egy izom se mozdult meg. Mintha valami idegen nyelven szavalna valamit Apponyi.

Mindössze néhány szóval felelt. Elmondta, hogy azért nem fogadta el az Apponyi határozati javaslatát, mert az nem volt őszinte, jobbra-balra is kacsingató.

S valóban a nemzeti párt vezére izmos lábaival nagyokat, meglepőket lépeget ide-oda — de óvatosságból *visszajára* vereti csizmáin a patkót, hogy amikor ő maga közeledni látszik, legalább a lábnyomai a távolodást mutassák! Így aztán sohasem tudhatjuk igazán, hogy hol van.

Szapáry beszéde után föltette az elnök a kérdést:

— Akik a napirendről való levételt óhajtják, álljanak föl.

Az egész Ház suhogva emelkedett fel, az utolsó emberig mindenki.

— Íme, végre a teljes béke.

Még egyet kondul az elnök csengője. A szolgák illatos tömjénfüstöt eresztenek be a fülledt levegőjű terembe.

Gyászszertartás ez. Egy jó *szándékot* temetnek. Nem bírt megélni. Úgyszólván csecsemő korában pusztult el — de nem kell őt szégyenelni. *Nemes szülőktől származott.*

S csak kongassa tovább is azt a kis csengettyűt Bánffy, kegyelmes uram. Talán elüldözi sivító tiszta hangja Hentzit.

— Kling, klang! Menj, gonosz lélek, ki e teremben anynyit kísértesz. Szállj, szállj alá, ahova tartozol és ne hagyd magadat többé ide idézni.

A DELEGÁCIÓ

A kis parlament az ő tömérdek titkos fiókjaival, azaz albizottságaival és sablonszerű üléseivel, nem képes a nagy közönség érdeklődését felkölteni.

Előre el lehet képzelni a magyar delegacionális teljes ülést. Tudja mindenki, hogy Ugron fog egy kicsit dörögni, Apponyi csillogni, Bolgár (nem kicsit, hanem jó hosszan) szót ontani; a túlsó oldalról megereszti valamelyik előadó a bizottsági felfogás zsilipjeit, melyekből a tapintatos honfiúi bizodalom és aggodalom keveréke folyik. Pulszky Ágost pörlekedni fog az ellenzékkel, valamelyik magyar miniszter is szót emel, ezalatt pedig a három közös miniszter automata mozdulatlansággal ül helyén: Kállay felhős komoran maga elé bámulva, Kálnoky gróf elegánsan kivasalva, Bauer báró

pedig kényelmesen elömlöve, mint valósággal az a Moloch, amilyenek a hadügymisztereket ábrázolni szokták.

Időközönként pedig fölkel vagy a külügyi osztályfőnök, vagy egy magasabb rangú katona és tolmácsolja magyarul a külügyi vagy a hadügyminiszter véleményét. A helyettesek rendesen igen jól elmondják ezeket a felvilágosításokat; de nem polemizálnak, nem keresnek hatást, csak állítanak és cáfolnak, s ezt is oly csodálatos óvatossággal és simasággal cselekszik meg, hogy az már valóságos mesterség. Az ember szinte látja az aranygalléros szónok arcán a nagy megkönnyebülést, mikor leül; mintha ezt mondaná:

— Ezer bomba és gránát, csakhogy baj nélkül átcsúsztam a sok törvény Szküllán és érzékenységi Kharübdiszén!

Azután jó, aminek jönni kell; a négy-öt tagú tisztelt ellenzék agyonnyomatása és a milliók megszavazása.

Nem csoda, hogy a delegáció teljes üléseinek csak igen kis karzati közönsége van. A közönséget nem villanyozta az sem föl, hogy Ugron Gábor mézes heteit éli a delegációban, s ennél fogva a szárnyai még nincsenek megkuszálva. Ámbár már ő is kezdi elhullatni legtarkább tollait. A delegációban ő is politikusabb.

Ma a hadügyi költségvetést tárgyalta a delegáció teljes ülésben, s ennél fogva a katonai egyenruha sűrűn volt képviselve. A háttérben egész csapat vezérkari tiszt ült, irományokkal telt nagy táskákat tartva készen, hogy szükség esetén a miniszteri széken ülő katonai mindenhatónak átnyújtsák a bizonyítékokat. Bauer báró is körül volt bástyázva törzskari és tengerész-tisztekkel, az információkat azonban rendesen egy deli vezérkari őrnagy, *Nyíri Sándor* adta meg neki. (Az őrnagy az ismert fővárosi Nyíri-család tagja.)

Mind a három közös miniszter jelen volt, mögöttük a mieink közül Fejérváry és Szapáry. A kormány székek egyikén foglalt helyet a sugár Cziráky osztályfőnök is, aki Kálnoky képviselőjében mondott beszédének babérait pihen. A miniszterekkel szemben a püspökök helyén (mert hiszen a főrendiház üléstermében vagyunk) az ellenzék: Apponyi, Ábrányi, Bolgár s a legszélsőbb jobbon Ugron. A delegációban a szélsőbal legszélsőbb embere — Wahrmann.

A vitát *Ugron Gábor* kezdte meg, aki kibontotta az önálló magyar hadsereg lobogóját, most először ebben a területben. Szépen lengett a zászló, szépen zengett hozzá *Ugron* kúrthangja, de a három merev diplomata arcán ott a miniszteri széksorban egy vonás sem változott. Csak akkor kezdett a hadügyminiszter érdeklődni, mikor elhallgattak a *Rákóczi-induló* utolsó tárogatói is az *Ugron* beszédében, és áttért az apróbb bajokra, valamint az ő saját stratégiai reformjaira.

A második szónok *Apponyi Albert* gróf volt, aki az újoncjutalék dolgában szólt. Belement a harcba *Pulszky* is, válaszolt a szónokoknak *Rakovszky*, s a hadügyminiszter képviselőjében *Nyíri Sándor* őrnagy.

Ez a vezérkari tiszt határozottan jó parlamenti szónoknak bizonyult. Mindent világosan, szabatosan adott elő és kellő szónoki avatottsággal, ami nem kis dolog, ha látjuk, mennyire megfontolva kell kiejtenie minden szavát. *Bauer báró* is meglegedetten bólintgatott a fejével, mintha azt mondaná.

— Helyes . . . én is ezt akartam mondani . . . mintha a nyelvem hegyéről vette volna le . . .

Pedig egy szót sem értett belőle. (Azaz, hm, hátha sutyomban megtanult magyarul.)

A részletes vitában nagyobb feltűnést csak egy kis összekoccanás keltett.

Apponyi egy felszólalása alatt a jobb . . . azaz itt a baloldalon a különféle excellenciás urak nagy és hangos diskurzusba eredtek. Hja, itt nem kell félni a t. házi viharoktól, könnyen átengedhetik magukat egy kis röpke tereferének. A háromtagú ellenzéki hallgatóság dúlt-fült tehetetlensége érzetében, de nem tehetett semmit ellene. (Bezzeg, ha itt lenne a *Károlyi Gábor* serege!) Csak *Ábrányi Kornél* kiáltotta át.

— Ne beszéljenek Hentziről olyan hangosan!

A csevegés azonban tovább csörgött, zúgott a közös miniszterek között, úgy, hogy mikor *Ábrányira* került a szó-lás sora, az szinte magából kikelve tiltakozott az ellen, hogy az ellenzéki szónokok ellen ilyen tervszerű diskurzusokkal tüntessenek.

Az elnök, Tisza Lajos gróf, félbeszakította a szónokot és figyelmeztette, hogy egyedül ő illetékes a tanácskozás rendének ellenőrzésére.

Egyéb baj nem történt, csak az, hogy az ellenzék apprehendál s Apponyi Albert gróf magánbeszélgetésben kijelentette, hogy többé nem szólal fel (ezt az ígéretét meg is tartotta), hanem mondandóit majd a Házban adja ki.

Azaz, Tisza Kálmánnal is csaknem megesett az a malőr, hogy az ellenzékkel szavazott. Mikor ugyanis Ábrányi indítványa felett szavaztak, a volt miniszterelnök épp a terem szabad helyén állt, s már nem volt ideje, hogy a padba siessen s leüljön. Úgy segített hát magán hirtelen — leguggolt a földre. Az ősz államférfiú ebben a helyzetben nem közönséges példáját nyújtotta annak, mint kell szolgálni a meggyőződést.

A VÁLSÁG

A hírhedt Orlice professzorhoz, aki a lutri kilencven számát olyan különféle kombinációkban tudta összerakni, hogy a ternó biztos volt, csak a mi lapjaink (főképp az ellenzékiek) értek közel a válságról szóló hírekben és kombinációkban, ki lévén zárva annak a lehetősége, hogy végre is valamelyik ne teljesedjék.

E famózus hírek, e kis majmok, amiket a kávéházi és klubpletyka szül s a könyvomasok mint pesztonkák kezelnek, vígan, tetszetősen vickándoznak a fekete betűerdőkben.

Gondoljunk csak vissza, mi mindent olvastunk össze-vissza.

Az első kommuniké az volt, hogy a kormány kebelében teljes egyetértés van. Ábrányi Lajos, a Ház festője erre legott belekezdett a »szeretet« című kép festésébe — ha igaz: kilenc galamb iszik egy vályúból: turbékolnak, csókolóznak.

Azt is olvastuk, hogy nincs egyetértés a kabinetben: Csáky, Wekerle, Szilágyi kiválnak; Szilágyi már a könyveit is csomagolja. (Ez volt az első beismerés, hogy Szilágyi csinál valamit.)

Ez a verzió aztán különféle alrészletekre szakadt:

Nem igaz, hogy Wekerle is menne — csak Csáky és Szilágyi mennek.

Sőt kirepült az a sötét gyanú is a napfényre, hogy Szilágyi is marad. Nem megy el más, csak Csáky.

Nem lehetetlen azonban, hogy Csáky se távozik.

Boldogtalan lapok, napról napra fölfalták egyenkint a saját szülőtte kölykeiket. De meg kell adni, hogy fiadztaq helyettük másokat:

Hogy a király fog dönteni az elkeresztelési kérdésben; s attól függ a kabinet sorsa. A kabinetben egyetértés van, de csak az előterjesztésre. A királynak a maximumot mindenki akarja (tehát mindenki liberális), de a király bizonyosan csak a minimumba megy bele, s azzal is megelégszenek *néhányan* és megmaradnak (tehát mégse mindenki liberális).

Új hír jött, hogy mégis az egész kabinet le fog köszönni. »No, ez már valami« — gondolták Apponyiék.

Megint új hír: Igaz, hogy le fog az egész kabinet köszönni, de megint Szapáryt bízza meg a felség kormányalakítással. »No, ez megint semmi« — gondolták Apponyiék.

Holnap is nap, s holnapra megint új értesülés van. A felség elfogadja a kormány összes liberális propozícióit. »*Csak tán nem*« — hüledeztek Apponyiék.

S e hírek, mint valami világító testek körül ott keringett *Vaszary* Kolos, majd mint jellemző, majd mint kiegészítő részletül, hol jár, kivel tanácskozott, itt-ott mit mondott, néhol kibukkant a Zichy Nándor középkori alakja (glóriával a feje körül), sőt előkullogott Fabiny is. Hogy azt mondják, Fabiny nem akarja a polgári házasságot.

Oh, ah, oh! susogtak a hullongó rothadt falevelek. Fabiny nem akarja a polgári házasságot.

A lapok értesülései fogyni kezdtek. Minden ki volt mérítve. A hírek nem omlottak többé. Minden táplálék elfogyott, mindent megettek. Hogy Fabiny nem akarja a polgári házasságot, az volt az utolsó morzsa. Olyan kombinációt, ami még nem lett volna fölvetve a »biztos forrás« vignettájával — újságírói agy nem bírt kifundálni többé.

De hogy hát mégis mi történik — senki sem tudta. Maguk a miniszterek fent a klubban mély hallgatagságba burkolóztak s ha szólt valamelyik valamit, az még csak job-

ban félrevezette a lapok entrefilet-in elkínzott elméket. László Mihály sötét gondolatokba mélyedve járt fel s alá (ez rossz jel), de Fenyvessy vidáman ugrándozott (ez jó jel). Köd, nagy köd, beláthatatlan köd takart el mindent. *Ez a káosz.*

S ehhez a káoszhoz jött ekkor egy másik káosz. De a káosznak külön megszerezge van. Ha egy káoszhoz hozzáadunk még egy káoszt — azért mégiscsak egy káosz marad.

A közbejött koszorúügy nem változtatott a káoszon — de az entrefilet-ék eldugott zsilipjeit kinyitotta a koszorúzási ügy levétele a Ház napirendjéről.

Szapáry lemond, Szapáry megbukott. Öles vezércikkek demonstrálták. Mert az nem is lehet másképp.

Majd helyet adott ennek egy frissebb információ, hogy Szapáry mégse mond le — mint parlamenti férfiú nem teheti, hogy a kisebbség akaratából távozzék.

Hát ezt a témát is eleresztették — de hiszen van elég más anyag belőle, s jön a komor hír, röpül mint a holló:

»A király haragszik!«

S két nap kell hozzá, míg a lapokból elpárolog ez a téves értesülés is. De már ilyenkor makacsok, megrögzöttek az újságíró kollégák. Nekik most már szükséges, hogy valaki haragudjék.

»Hát akkor Josipovich haragszik.«

Az országon keresztül-kasul fut a hír: Josipovich haragszik. De mért haragszik a puhaszívú szelíd Josipovich?

— Hát azért haragszik, mert nem Vucsetics lesz a zágrábi érsek. Haragszik és megvállik az állásától. Lemondása bevégzett tény.

Én istenem, hiszen valakinek mégiscsak mennie kell. Ennyi tinta csak megérdemli.

De nem; ezt se koronázta siker, Josipovich kijelentette, hogy az egész hírlelés alaptalan — ő nem megy.

Hát ebbe is meg kellett nyugodni — egészen a következő reggelig, amikor az a hír jön, hogy a kabinet tagjai intrikálnak Szapáry ellen.

Ez se használt.

Hanem iszen van még ott golyóbis, ahol ez volt, s jön szórt betűkkel zordonan: hogy a párt bomladozik s messze-

menő titokzatossággal hozzáteszik, hogy Péchy Tamás ennél fogva sietve Pestre érkezett. (Úgy értik, hogy átvegye a vezérséget.)

Végre post tot discrimina rerum sikerült valami igazat kisütniök: hogy Péchy Tamás Budapestre érkezett. A kormány megdöbbsent, s aznap minisztertanácsot tartott, de ezt a kérdést, úgy halljuk, nem is szellőztették, mert hiszen a megtörténtet nem lehet meg nem történtté tenni. Péchy Tamás csakugyan meg van érkezve és ott whistezik esténkint a szabadelvű körben.

Az összes hírekből ez bizonyára a legigazabb. De ez a végső atout. Ez a végelgyengülés. Több már nem jöhet, az ijesztő fenevadak után a legvégén ránk bocsátották a házi círmost is.

Tehát most már azzal a reménnyel hajthatjuk le vánkossainkra este a hírektől kóválygó fejünket, hogy reggelre már semmi sem lesz fántáziák e szörnyszülötteiből a lapokban.

Ami eddig volt, felejsük el. Hiszen az egészben csak az a borzasztó, hogy mialatt e részint naiv, okvetetlenkedő, részint vipera nyálba mártott hírek jöttek, a ravasz papírlapedők azt hirdették a homlokukon: »*A lap fertőlennitve van!*«

* * *

Az ördögre könnyebb dolgot bízott rá a mese, visszaválogatni egy köből kölessel összekevert mákból külön a kölest és a mákot — de rám nehezebbet bízott a szerkesztő: megírni könnyed tárcastílusban, mi hát az igaz azokból a kósza hírekből? A mák szürke, a köles sárga, az ördög könnyen ráismert, de a hírek társadalmában a hamisak is szakasztott olyan ruhába szeretnek öltözködni, mint az igazak. Hanem hiszen az csak ördög volt. Egy újságírótól több telhetik.

A legelső feladat, elválasztani a szoborkoszorúzást az elkeresztelési kérdéstől. Mert a koszorúzási kérdés nem okozhat válságot. Szapáry a legnemesebb intenciókból indult ki, s bizonyára azért ment bele, hogy nemzetének tegyen vele szolgálatot.

Ki hitte volna, ha valaki azzal lép az ország elé: »A németek el akarják ösmerni a ti 48-as honvédeiteket egyenrangú

hadfeleknek, akikkel egyenlő jogos alapon küzdöttek», hogy erre zúgás, háborodás következék, a *másik koszorú* végett.

A dolog elejtetett. De ez nem jelentette a Szapáry bukását. Szapáry alól csak a *lovat lötték ki*. Azért őt nem lehetett a halottak közé vinni, mert nem esett el — még csak meg sem sebesült, csak pillanatnyira lett harcképtelen, míg újra lóra ül. (Abrakoltatnak, nyergelnek már alája friss lovakat a kodifikátorok.)

Az elkeresztelési konfliktus, illetőleg az egyházpolitikai kérdések képezik egyedül azt a témát, amelyben a válság mozog. S egyelőre azon nyilatkozat szövege, mely nélkül a kormány a költségvetési vitánál nem léphet a Ház elé. A király is érzi ezt, s mert meg akarja tartani a kormányt, minden valószínűség szerint találni fognak modus vivendit, hogy az egyház se durcáskodjék és a kormány is maradjon. Ámbátor ez nem könnyű dolog.

Jó forrásból vett hírek szerint a képviselőház előtt teendő nyilatkozatok szövegét közölte már Szapáry a királlyal (s ezzel volt egyszersmind megadva az alkalom őfelségének, hogy a kabinetet kellemes alakban elbocsáthassa), de a király nyájas volt . . . nem haragszik. Helyesli a nyilatkozatot, csak egyes részei ellen vannak még kifogásai — s azok se jelentékenyek.

Az én lelkem rajta, ha most én is abba a hibába eszem, amit fentebb humorizálok.

Egy azonban bizonyos. Hogy az eredmény nem lesz olyan nagy, mely a kabinet minden tagját és a liberalizmus minden hívét kielégítse, de nem lesz oly csekély sem, hogy az egész kabinet visszalépését vonná maga után.

Szapáry maradni fog. Ő rá szükség van. Olyanok a körülmények, hogy *Szapárynál jobb, magyarabb miniszterelnököt ma nem lehetne találni*.

A szabadelvű párt, mely egy kicsit ellomhult, elálmosodott (nagyon öreg már, és sok fogát kihúzták) Szapáryban azt az államférfiút látja, most még jobban, mint azelőtt, aki lépten-nyomon a *nemzet vonzalmát* keresi — s ha mégis a duzzogásával találkozik, az egyszerű pech.

Minden jel oda mutat, hogy a válság lassan-lassan elvonul s hogy Csákyt s talán Szilágyit is elveszítjük — ami

természetesen azt jelenti, hogy az egyházi reform nem lesz teljes.

De a megmaradtak egyéb reformokkal könnyen kiheverhetik ezt. S mindig ott lesz nekik az a vigasztaló tudat, hogy

»Hiszen Fabiny sem akarta a polgári házasságot«.

VÁLSÁG A HÁZBAN

Harmadfél esztendő vonult el a Tisza-kabinet nagy válsága óta, s ma már ismét a Házban terpeszkedik az új krízis. A múlt képei megelevenülnek. Nagy csoportosulások a folyosón, rejtélyes arcok, surranó hírek. A mamelukok kevélyen feszítenek, dicsekednek az ellenzékiek közt:

— No, fiúk, mit szóltok a válságunkhoz? Az öreg Toldi Miklós megrázta ugye magát?

A mai ülés különben még nem volt formális válságos ülés, csak bevezető hozzá. Az ellenzék ki akarta kopogtatni a kormányból a titkot, amelyet mindenki tud, s a kormány olyan féltékenyen őrzi azt, mint a sárkány a tojását. A szélsőbali stréberek a bukó minisztereken akarták letenni a képesítő vizsgát a pártelnökségre és valóságos elmetornát vittek véghez, hogy kicsikarják belőlük az »igent«:

— Igen, van válság! Igen, igen!

A miniszterek hallgattak. A kérdések elől hol elcsúsztak, hol elenyelgették a dolgot. A bukó miniszter lába könnyű, a terü nagy részét már letette, könnyen illan, játszva.

A miniszterek kergetősdije mulatságos volt a maga nemében. Eötvös kezdte. Neki van a legtöbb sansza a Dani bácsi örökére, hát elsőnek is ő kelt szólásra, nagy ravasz arccal fordulva a miniszterek felé.

Ezek közül csak hárman voltak jelen. Lukács, (szegény, ily fiatal és máris válságba keveredett!) Wekerle, az örökké derült pénzügyminiszter, meg Szilágyi Dezső, aki már búcsúzik a bársonyszéktől. A szék nagyon meg lehet elégedve a viszonyokkal.

Eötvös ezúttal az Irányi hangját vette föl. Ünnepestes és komoly volt. Azt szeretné tudni, miniszteri nyilatkozattal megpecsételve, van-e válság?

Azután azt indítványozta, hogy egy kivételével vegyék le a napirendről a javaslatokat, amíg a válság elmúlik. Akár az egyikre felel a kormány, akár a másikra, egy kis vallomás csak megakad rajta.

A kormány részéről *Lukács Béla* felelt. Az ellenzéken derűtség hullámmozott át. Ez volt az új miniszter nagyobb debutje s nagyon tetszett a tigriseknek, hogy mindjárt a minisztersége halálát kell bejelenteni.

— Halljuk, halljuk! Legalább egyszer kibeszélheti magát.

A miniszter röviden felelt. Természetesen azt mondta, hogy ilyen kijelentéseket csak a miniszterelnök van hivatva tenni. Azt nem ellenezte, hogy az ő napirenden levő javaslata elhalasztassék néhány napig.

Eötvösnek tehát nem sikerült kivenni a vallomást a miniszterből. Polónyi széles arcán elégedtség csillámlott. No, majd kivessi ő Szilágyi Dezsőből. Fölugrott helyéről.

— Ha válság van, nincs kabinet, ha nincs kabinet, nincs miniszteri meghatalmazás és akkor nem lehet tárgyalni a tulajdonjog telekkönyvbe jegyzéséről szóló törvényjavaslattal. Van-e hát válság?

Szilágyi fölkelt s egy percig mintha ezen tűnődne: mondjam-e, ne mondjam-e meg? Talán meg is mondaná, ha nem néznének oly esdőleg rá Helfy, meg Justh Gyula:

— Meg ne mondd neki, kegyelmes uram! Ne tedd tönkre elnöki reményeinket!

A nagy cséplőgép megszánta őket s nem vallott. Ehelyett tréfára fogta a dolgot. Azt mondja, nem függ össze a kabinetkérdéssel, hogy a telekkönyvi bejegyzésnél a családi értesítések bélyegmentesek legyenek-e?

A felhőn átönt egy percre a napfény. A jobboldal elmosolyodik.

Egy darabig még elvitáznak. Polónyi és az igazságügy-miniszter, de még be sem fejezik utolsó szavukat, már új lovag áll a torna porondján harcra: Helfy Ignác. Az öreg szintén meg akar vívni a pártelnökségért. Ő arról az

oldalról támadta meg a kormányt, hogy a pártklubban jelenti be először a lemondást.

Végre is Ugron Gábor vágta ketté a vitát:

— Ne tagadjuk meg a miniszterektől az *utolsó* kérésüket!

Ezzel a Vaskapuról szóló javaslatot levették a napirendről és belementek a Szilágyié tárgyalásába.

Ez röviden tartott, de azért az ellenzék nem eresztette ki a minisztereket karmaiból. Újra fölhangzott hol csábosan, hol epésen a biztatás:

— Beszéljetek, beszéljetek!

Kezdte megint Eötvös, folytatta Madarász apó (én is élek ám még kedves pártom!), Horváth Gyula egyenesen *miniszterelnöknek* címezte Szilágyit.

— Jövendőbeli! — röpül föl a gúny egy mérgezett hegyű nyila az ellenzékről.

Most azt akarták, hogy a szerdai ülés napirendjére vegyék föl a miniszterelnök nyilatkozatait. Szilágyi ezt ellenezte, mert nem lehet tudni, miről akar nyilatkozni a kabinet?

Ezt azonban Hentaller már tudja.

— Arról, hogy lemond! — kiáltja.

— Hasztalan, nem lehet belőlem *kicsiklandozni* a várt nyilatkozatot! — szól oda az ellenzéknek Szilágyi nagy vígan.

Kicsiklandozni? Ez a szó annyira jellemzi a mai ülést, hogy szinte kár tovább festeni a képét. A miniszterek csiklandoztattak, de a csiklandozás nem fogott rajtuk.

Apponyi az egész ülés alatt hallgatott. Ajkai mintha még morzsolgatták volna a múltkor világba röpített frázist.

— Én meg vagyok elégedve szerepemmel... Úgy van, meg vagyok elégedve...

És mogorván, epésen hajtotta le a fejét.

A KLUBBAN

A szabadelvű párt végre megemberelte magát — s ma legalább is új huszonöt évre restaurálta a tekintélyét. Már-már azt kellett volna hinni, hogy a termekből kivonult a liberalizmus utolsó árnyéka is és eltűnt az ajtók mögött.

Már csak Beksics és Schvarcz Gyula pengettek az utolsó években némely olyan dolgokat, melyek itt valaha ismerősen hangzottak a füleknek, mikor még Deák üldögélt itt a bór-pamlagon s Eötvös és Csengery sétálgattak karöltve a hosszú szobasoron.

De a liberalizmus csak aludt. Csak éppen egy-két embernek kellett elkiáltani: ébredj fel és felébredt.

A klub tele van. Élet és elevenség rajzik benne s bizonyos lendület fog el mindenkit. A hazaszeretet szinte *virágzik*. (Csak ne legyen Tisza-*virág*.) Minden ember magasabb egy fejjel, a szívek úgyszólván feszülnek. Mindenki ajkán a liberalizmus van.

— Egy morzsát sem engedünk belőle!

Csodálatos világ ez. Csáky Albin gróf áll egy csoportban s csillogó szemekkel, ifjú hévvel fejtegeti, hogy a kötelező polgári házasságból nem lehet engedni.

Az Andrassy grófok föl villanyozva járnak körös-körül. Fényes nevüket érzik most — s ahhoz méltón is viselkednek.

Hová tűntek el a stréberek, kik eddig a kegyelmes urak körül sűrögtek? Egy sincs többé. Kurucok lettek már azokból is. S azok is tovább adják a jelszót:

— A zászlónkat nem adjuk!

Szilágyi Dezső, kit eddig egyedül hagytak, mint valami kolerás beteget, ma ismét elemében van: vígan lép ide-oda, megveregetve ismerősei vállát:

— Most beszéljeteK már, pupákok!

S büszkén feszíti ki széles mellét.

Bethlen András is itt van, ki ezekkel a szavakkal írta alá a lemondási okmányt:

»Az életben nem voltunk, legyünk legalább a halálban szolidárisak.«

Csak *Fejérváry* nincs itt, aki pedig szintén derekasan viselte magát és az őfelsége személyes elnöklete alatti miniszteri tanácsban e szavakkal szavazott:

»Bocsánat fölség, de én is a kötelező polgári házasságra szavazok.«

Maga Szapáry könnyebbülten támasztja hátát a zöld asztalhoz, s kedélyesen főúri nonchalance-szal beszél el a

lemondás elfogadását. Nyugodt is lehet, mert férfiasan állta meg helyét, s legjobb emberei jönnek hozzá e szavakkal:

— Gratulálok, kegyelmes uram a bukásodhoz.

S igazán boldog miniszter, akinek megadatott, hogy így távozzék. Bukásával megpecsételte azt a hitet, hogy ahol ilyen férfiak kormányoznak, az egészséges ország lehet.

... Az egyes beszélgető csoportokban, melyek megtöltik a nagy termet (mert a mezei hadak is bevonultak a nagy események hírére), általános a nézet, hogy őfelsége nem zárkozhatik el a nemzet többségének akarata elől, kivált, mert a polgári házasság egyszerű háziügye az országnak. Nem olyan kérdés ez, mellyel a monarchia valamely kényes érkei jönneének összeütközésbe. Igazán megfoghatatlan, hogy a jó király miért nem enged?

Hogy mi van — azt most minden ember tudja; de hogy mi lesz, ez a kérdések kérdése. Egy-két suttogó korifeus itt is, ott is elvonul egy-egy zúgba s komoly ráncos homlokkal szövik vagy azokat a finom pókhálókat, amik csak akkor láthatók szabadszeggel, mikor már széttépetnek, vagy pedig csupán a színes terveket szövik.

A fiatalság ezalatt nagy zajjal proklamálja az új miniszterelnököket, s ha keresztül vered magad a sűrű sorokon, tízszer is, húszszor is hallod hangoztatni, hol Csákyt, hol Wekerlét.

Bánffy fel s alá járkálva gondolkodik, hogy mit tanácsoljon holnapután a királynak. Az öreg Tisza ma abbahagyta a tarokkpartiját, s vígan siet kezét fogni a miniszterelnökkel, ki most a legnagyobb — mikor már alámerült.

S valóban, a generális meglepéssel dörzsölheti kezeit, mert nem csalódott Szapáryban, mikor így jellemezte:

— Kétszer kellett őt a kabinetemben mellőzni, s mindig korrektül viselte magát.

Ez a harmadik eset. Ez volt a legkorrektebb, a miniszteri mandátumot ott hagyta Bécsben, de a liberális zászlót hazahozta olyan hófehéren, amilyen tiszta sohasem volt.

Így bontakozik ki lélekemelőn ez a szép kép. Valóságos ifjú Magyarország. Pezseg, forr benne a tettvágy, a friss forró vér, üde balzsamos légáram suhan el a fejek felett, s aki teleszívja vele a tüdejét megerősödik, bátrabb, elevenebb lesz. A klub tányérnyalói szétszaladtak, mintha valami láng-

pallos úzte volna ki őket. Beksics arca sugárzik, Schvarcz Gyula csókolózni szeretne mindenkivel. »Most jöjjenek ide a papok« — lihegik diadalittasan.

Psztt! Hiszen éppen erre tart Bende püspök, a kör szeretett »Imre bácsija«. A mi saját külön püspökünk. Szelid mosoly játszik ajkai körül. Bizony egy csepp harag se látszik galamb nyájias szemében az események miatt, s igen jól érzi magát a nekitüzesedett eretnekek között ezen a mai napon is, csak néha-néha csóválja meg fejét, mintha azt mondaná: »Álmodom-e?«

Valóban, nem álom-e ez? Igazán a szabadelvű körben vagyunk?

S ha ott vagyunk, vajon ki eszközölte ily rövid idő alatt ezt a csodát? Ki eresztette szabadon ezeket a mélyen elaludt szellemeket a skatulyából?

Akárki. Mindegy. Hanem azt a skatulyát, ahol voltak, egyszerűen el kellene hajtani valahová mélyen a Duna fenekére, mert félni lehet, hogyha akadt bűvész, aki oly gyorsan kieresztette a skatulyából, akadhat olyan bűvész is, aki vissza is tudja őket csukni a skatulyába.

AZ EPILOG

(A t. Házból)

Zsúfolt Ház, zsúfolt karzat, még az utcán is csoportosulás van — mint a nagy temetéseknel szokás.

Éppen délre harangoznak a kálvinista anyaszentegyház templomában, de a harangszó ide nem hallatszik, csak a Bánffy Dezső léleklarangja szól.

Mindenki betódul a folyosókról. Bent a tanácsteremben ünnepélyes hangulat ömlik el. A karzaton szép asszonyok ülnek s részvétellel nézik a minisztereket, akik díszes feketébe ülnek ott, úgy lehet — utoljára.

A szép asszonyok koszorújából kifeketélik a Gajári feje, ásítozva nézi a mai végtisztességet, unja magát; ilyenkor nincs *miről* írnia a »Nemzet«-nek.

Lent ember ember hátán. Podmaniczky Frigyes boszszankodva korholja őket:

— Hát mit akartok itt? Minek jöttetek annyian? Hát lesz most szavazás? De a telegramjaimra bezzeg nem szoktatok eljönni!

A folyosón a miniszteri listát csinálják minden pártbeliek. Ki Tisza Kálmánt óhajtja, ki Wekerlét. Ez a Széll Kálmán híve, amaz a Tisza Lajosé. Némelyek Csáky grófot szeretnék elnöknek. De a nagy triccs-traccesban megcsinálják gyorsan a reszort minisztereket is. Zajos hahotát kelt az Ábrányi Kornél ötlete:

— Szilágyi Dezső legyen a király személye körüli miniszter, de azzal a klauzulával, hogy örökké Bécsben kötelestartózkodni.

— Mire való lenne az?

— Mert akkor a király állandóan átjönne *Budára* lakni.

De félre a tréfával — mindenki komoly arcot vág. A csengettyű jelenti, hogy a Ház átesett az apró-cseprő jelenéseken a gróf Szapáry Gyula állott fel.

Hangja, mintha csengőbb volna. Hullámos, szép tömött haja, mintha a szokottnál is gondosabban volna megfésülve.

Néhány rövid szóval jelenti be a kabinet lemondását, olyan közömbös hangon, mintha csak arról volna szó, hogy Bécsben tegnap óta nagy köd van. S hangja csak akkor lesz szelíddé, lággyá, mikor arra kéri a Házat, hogy az új kormányig napolja el az üléseit.

Hát ezt az utolsó kérelmet miért nem teljesítené? Zajos helyeslés moraja fut át a gazdátlan többségen, mely között csak Rezei Szilviusz feszíti ki büszkén a mellét; ő most a helyzet ura — a 160 aláírással a zsebében a napidíj fölemelésre. Dupla lenung, nincs kormány.

Eötvös Károly emelkedik fel Szapáry után. Új seprő, rosszul seper. Régen nem mondott olyan gyenge beszédet. Annál tapintatosabb és ügyesebb volt ma Apponyi, ki több részletet óhajtana a válságról. Néhány helyen a szabadelvű párt is zajosan helyeselte, mert mintegy megcsókolta a lobo-gót, amelynek védelmében a kormány elesett.

Ugron (mert minden vezérnek nyilatkoznia kellett) nagy derűtséget keltett azzal a kijelentésével, hogy ő csak olyan kormányt kész támogatni, mely az ő pártjából kerül ki.

A derék Madarász búsan rázogatta a fejét:

— No, ezt már én sem élem meg.

Jókai irigykedve nézett rá:

— Nagyobb fantáziája van nálamnál.

Még néhány szót szólott Szapáry a részletekről, amiből azonban az ellenzékiek nem sokkal lettek okosabbak. S ezzel az ülés véget ért. Szapáry fölkel a piros támlányáról s szokott ringó lépteivel, végigment a termen. Az ajtó bezáródott utána. Ide már csak Temesvár képviselője tér vissza. Utána megindultak a többi miniszterek is. Mert nekik kétszer kell meghalniuk. Először itt, másodszer a főrendiházban. Ott legott megkezdődik az ülés.

Keleties lassúsággal döcögött kollégái után Lukács Béla, csendes humorral dörmögve:

— Nekem a legkellemetlenebb, mert még nem voltam a főrendiházban. Bemutatom magamat, hogy kineveztek, tehát vagyok, és bejelentem, hogy már lemondtam, tehát nem vagyok.

És a kegyelmes urak megindultak az egyik temetőből a másikba. Mentek mendegéltek végig a folyosón, a korridoron, majd a Múzeum kerten s talán látták is lelki szemeikkel a temetők szokott feliratait: »Feltámadunk«.

A FŐRENDIHÁZBAN

A főrendiház ülése csak halvány árnyéka a képviselőházinak.

A karzatok ugyan itt is telvék, de a lázas érdeklődés, a hullámzás, a zsongás, mely a Sándor utca másik oldalán tükröződött és morajlott csak az imént, itt teljesen hiányzik.

Hiszen már lejátszódott a dráma nagy jelenete. A fegyverletétel megtörtént. Az a magas alak, aki most halad át a Múzeum kerten, ahol a rendőrök sorfalat vernek neki az ácsorgók közt — nem miniszterelnök többé.

Déli egy óra.

A képviselőház kapujából ömlik ki a képviselők és újságírók tömege, a karzati bejáratokban hölgykalapok tarkáll-

nak. A kapus kiabál s integet nagy cigányvajda-botjával a kocsisoknak, s fogat fogat után gördül a Ház elé. A Szapáry-kabinet immár a múlté.

A főrendek veres padjai, ott a komolykodó vén Múzeumban, még üresek. Jó negyedóra eltelik, amíg megcsörren Szlávy koronaőr kardja az ajtóban, s az előteremből behúzódnak a méltóságos Ház tagjai (igen kis számmal) és a miniszterek (teljes számmal).

A karzat — melynek két baloldali páholyában a képviselők fejei szorongnak — mormogni kezd:

— Ha nincs is polgári házasság, van *polgári temetés*.

— Hogyhogy?

— Nem látjátok, hogy az egyház elmaradt a minisztérium temetéséről?

Csakugyan nincs egyetlen katolikus püspök sem jelen. Még a mindig jelenvaló Schuster sem izeg-mozog a miniszterek mögött.

A miniszterek elfoglalják helyüket a székekben, Szlávy érdekes ősz feje megjelenik az elnöki trónusban, az ülés meg van nyitva, s mély csendben fölemelkedik Szapáry gróf.

Halkan, rezignált hangon beszél. Bejelenti a kabinet reformjavaslatát, a korona ellentmondását, a lemondást. A hírlapírók páholyából egy nagy fotografus masina üveg-szeme szívja magába az ülés és lemondó kormány képét.

Szilágyi Dezső, aki eddig merengve ült a Wekerle szomszédságában, észreveszi a merényletet, a ráncok hirtelen elsimulnak homlokáról, arca mosolygóvá válik, és a derült, vidám arc teljes szélességében a fényképező üveg felé fordul.

Az utókor ebből a képből megtudja, milyen vidáman buktak meg 1892-ben a magyar miniszterek.

Szapáry beszél. Körülbelül ugyanazt mondja, amit a képviselőházban. A méltóságos Ház hallgat, s a nagy csöndben szinte áthallatszik a fényképezőgépet csattogása.

Majd visszaül helyére a volt miniszterelnök. Szlávy veszi át a szót. A főrendház tudomásul veszi a kormány lemondását, nem tart ülést.

Szilágyi mosolyog . . . Csitt, csatt . . . (a fotografus most csapja be utoljára a gépjét), az elnök kimondja a határozatot, főrendek s a karzat népe fölemelkednek . . . Az ülésnek vége.

WEKERLE SÁNDOR

A szerdai történeti nevezetességű konferencián, midőn Szapáry utolsó beszédét tartotta a liberális eksztázisban levő párthoz, távol a főhelyektől, hol a párt nagyjai foglalnak helyet, bent mélyen, ismeretlen neveket viselő képviselők között állt egy fiatal ember, kinek üde arcán kíváncsiság, mosoly ragyogott. Aki nem ösmerte volna, egyszerű hallgatónak vélné, aki roppant kíváncsi rá, mit mond a miniszterelnök. Egy szót sem akar belőle elveszíteni, hogy otthon valahol a vidéki kaszinóban aztán ő tudja legjobban a nagy dolgot elmondani.

De aki ösmerte, sem hitte volna, hogy ez a leendő miniszterelnök.

Pedig nagy ember, fényes sikerek tapadnak nevéhez, mely bár idegenszerű, ismerősen, rokonszenvesen csendül minden magyar fülben. Wekerle Sándor, Magyarország nagy pénzügyminisztere ez. De éppen mert Magyarországé, éppen azért látszott volna lehetetlennek, hogy miniszterelnök legyen. Ebben az országban, ahol mindig egy *nagy úr* állott a kormány élén.

És mégis rögtön e konferencia alatt (midőn teljesen bizonyossá vált, hogy Szapáry vissza nem tér) egyszerre önkéntelenül is ez a név fakadt ki minden ajkon. Először csak mint egy ösztönszerű belső óhajtás: »legjobb volna Wekerle«. Aki először kimondta félénken, talán nem is hitt még benne, de amint ajkról ajkra repült a név, mintegy erősödni látszott a használat által, s mikor már visszakerül a kombináció másoktól, már akkorra annyi magasztaló okadatoló megjegyzést fűztek ahhoz *útközben*, hogy »Hiszen nem is lehet más, mint Wekerle«, »Wekerle a helyzet ura«.

S íme, csakugyan Wekerlét bírta meg a király a kabinetalakítással. S így lőn, hogy ez egyszer épp úgy, mint Tisza Kálmánnal történt, úgyszólván *a nemzet választott magának miniszterelnököt*.

A koronánál járt államférfiak ez egyszer valóban hű tükröt tárhattak a király elé és az igazi férfit nevezték meg, aki e nehéz helyzetben (mert nehéz helyzetet talál) meg fogja helyét állani.

S a király szívesen mehetett bele, mert éppen maga a felség mondta kevés hetek előtt Wekerléről Pápaynak:

»Mekkora talentum és mily szerénység! Előadása világos és kellemetes!«

Most négy esztendeje, ahogy először jelent meg a Házban a fiatal államtitkár (akkor is már mindenki bámulta Tiszát, hogy elég vakmerő ilyen kísérleteket csinálni).

A Ház akkori stréberei kesernyésen fürkésző szemekkel nézték a szerencsés jövevényt. Mert hiszen hallatlan dolog ez!

De azért mindenki szívesen fogadta. Sok jó hír előzte már meg. S arca nagyon rokonszenves volt.

Csak az öreg Helffynek volt kifogása:

— Nem tudom, meg fogja-e állani a helyét?

Majd hozzátette aggodalmasan:

— Nem lesz-e hátrányára, hogy nincs bajusza?

Nem volt hátrányára, ha csak azt nem vesszük, hogy Szilágyi az ő arany napjaiban (mert volt ám ő is egy párszor helyzet ura) »püspöknek« nevezte emiatt a legszerényebb kollégát.

Bezzeg a püspök »prímás« lett, és most Szilágyi is alatta fog szolgálni (mert hiába szidják Szilágyit, mégis ő indította meg minden vonalon a reformokat, s ő az eredete ennek a liberális levegőnek, melyben köhögni kezdenek a papok). Hát igen, négy rövid esztendő múlt el csak, s Wekerlét mint Magyarország miniszterelnökét hozza haza a mai bécsi vonat. Örömben úsznak a pártklubok, az utca és a mágnás kaszinó. A kevély grófok is azt mondják szokott orrhangukon:

— Ez márr derrék dolog.

Hát nem legenda ez? Egy Wekerle-legenda, melyet hosszú időkig fognak mesélni az anyák a fiaiknak, az egyszerű udvarházak fedele alatt, mikor szorgalomra, tanulásra biztítják őket: »Volt egyszer egy gazdatiszt, annak volt egy fia . . .«

Csak az a kár, hogy ezt a legendát most még csak *idáig* tudjuk.

Van már vezére az országnak . . . Mert miniszterelnököt kinevezhet a király, de vezérnek csak maga teheti meg magát a miniszterelnök.

Ma az lett Wekerle Sándor. A második visszavágása emelte azzá.

Éles szeme van a királynak. Jól választott.

De menjünk sorjában. Déli tizenkét órakor nyílt meg az ülés. Megelevenedett a Sándor utca. Nyüzsgött az ország-ház kapuja előtt a sok báméskodó kíváncsi s egy-egy megérkező népszerű képviselő megkapta a maga »éljenjeit«. Természetesen Wekerle és Apponyi a legtöbbet.

A Ház zibongott, zúgott, rajzott, mint egy tele méhkas. Mind összejöttek a képviselők. Mert mint Harkányi Frigyes mondja (minden régi hasonlat ónála akad meg), olyan a kormány is mint a villa: kétszer örül neki az ember; mikor új, és mikor túlad rajta.

Harangszóláskor belépett az elnök nagy ünnepélyesen, összes Molnárijaival és Széll Ákosaival és megnyitotta az ülést.

A képviselők hallgatagon foglaltak helyet padjaikban; csupa fekete kabátban, csak Tisza Kálmán volt szürke. A »titkos hatalom« csendesen, szelíden nézte a pápaszeme alól az események folyását. Jönnek, mennek kérlelhetetlenül, mint a tovasiető folyamok.

A jegyzők érdektelen jelentéseiket dűnnyögték, midőn egyszerre fölharsant a lelkesült éljenzés.

A jobb szárnyas ajtón belépett Wekerle Sándor szerényen, de mégis emelt fejjel, vidám mosollyal az arcán, fiatal túztól ragyogó szemekkel.

A csillogó, villogó karzaton, mely az opál minden színében játszott, halk moraj futott át.

— Ejnye, de csinos ember!

Nem is úgy néz ez ki, mint aki sárkányokkal jön birkózni, hogy a kötelező polgári házasságot behozza másoknak, inkább úgy néz ki, mintha ő maga akarna megházasodni, mintha a királyfi jönne álruhában az udvari kíséretével,

hogy (mint a mesékben szokás) válasszon magának egy hölgyet, a karzaton levő paradicsomból. Szinte nyújtja is már feléje a látcsövét Széll Ákos.

Utána gänsemarschban jönnek az egyes rezort-miniszterek; Tisza Lajos gróf nyalkán, könnyed léptekkel; kidüllesztett mellel dübörög mögötte Szilágyi, szinte a föld is reng nagy talpai alatt; lassú flegmával lépeget a sorban Lukács Béla, lomhán aláeresztve kezeit, mint két letört szárnyat; előrenyújtott nyakkal lejt be Fejérváry, a terem közepén megáll s vércse szemmel Thalyt keresi. Mert Thaly nélkül nincs csata. Lassan szinte észrevétlen suhan helyére Bethlen András. Panaszosan recseg a Josipovich új cipője. De Hieronymi Károly bizony csak a hétköznapi szürkés nadrágját vette fel, mintha mondaná: »nem fényleni jöttem én ide, hanem dolgozni«.

Wekerle föláll, mélységes csöndben. Belső zsebébe nyúl s kivessz onnan egy levelet. Csinos írása, finom a hajtása, nagy tenyéryi pecsét van rajta: a király pecsétje.

Viszi sebbel-lobbal a teremtiszt az elnöki székhez és felnyújtja.

Bánffy Dezső kezében megvillan valami gyilkos eszköz. Egy tőr az, vagy mi? Nem, biz az egy olló, az ország ollója. Remegő kezekkel nagy óvatosan nyírja körül a pecsétet, aztán átadja Molárnak, ki mint valami herold, olvasás helyett harsogó hangon hirdeti ki tartalmát, de már az első szavába, hogy »kelt Bécsben«, belekurjant Károlyi Gábor:

— Elég hiba!

Szünni nem akaró orkánszerű éljen zúg fel annál a sornál: »kedvelt hívünket Wekerle Sándort nevezem ki miniszterelnöknek«.

Aztán jön a régi miniszterek felmentő okmánya. A Ház ásítva hallgatja. A Ház kegyetlen. A temetésekhez nincs részvevő könnye, csak a születésekhez van keresztelési örömosolya.

Majd elér a derék Molnár a harmadik levélhez; szegény király, de sokat levelez. Ez a legérdekesebb. Ebben van az egyes miniszterek kinevezése; akik most egyenként föltétetnek a népszerűségi mázsálóra, mely nyíltan kitarja, mennyit hoznak magukkal e tőkéből, hány font, hány lat. Falrengető

éljen zúdul föl a Csáky névnel, kisebb Fejérvárynál, Tiszánál, Lukács Bélánál, s elég élénk, lelkes a Hieronymié, de a Szilágyi éljenei közé belezuhog az ellenzék éles, gúnyos kacagása.

Mindezen formaságok után felállott végre Wekerle, s elmondta azt a hatalmas programbeszédet, amelyből egy esztendeig lesz a vezércikkíróknak témájuk. Én nem avatkozom bele, hozzá sem nyúlok.

Letette a Bécsből hozott hadizsákmányt a Ház elé. S a Ház el volt ámulva. A szabadelvű párt ujjongott. S úgy képzelte, hogy egy csomó drágakő tündöklök előtte. A bal mezőkön is nyomasztó hullámszél futott végig.

— Ez afféle tizenöt esztendő ember!

Legelsőnek Eötvös Károly állt fel, s ravasz, közömbös arccal kezdett turkálni a nemes kövek között, s csűrte, forgatta szerette volna is ráfogni némelyekre, hogy hamis, de csak mégse tette; higgadt volt és vezérhez méltó.

Ezalatt minden ember Apponyit nézte. S elképzelték magukban, hogyha csakugyan tizenöt éves ember Wekerle, hogy fog Apponyi kinézni tizenöt év múlva. Látták ősz hajjal, alakja meggörnyedve, a kezei meghosszabbodnak (de nem annyira, hogy a miniszteri széket elérjék), a szeméből kiálszik a tűz . . .

De csitt! Feláll beszélni. Elég egy-két akkord, és látszik, hogy ezúttal nem hozta magával azt a jóakaratot, melyet a Szapáry-minisztérium első napján. Tehát semmi kilátás. Nincs remény. A vezér hadat üzen.

Tagadhatatlanul ügyes rögtönzéssel tette meg ellenvételeit a program ellen, annak homályosabb részeit megostromolva, de mindaddig helyes talajon mozgott, míg ki nem jelentette, hogy ő voltaképpen sohase mondotta, mintha a kötelező polgári házasságnak lenne híve.

Lett erre konsternáció. A mameluk-tábor közbekiáltott:

— Hát iszen mindég azt beszélte!

— No, szépen vagyunk!

— Rá nem ösmerünk Apponyira!

Csak az öregebb mamelukok ingatták a fejeiket:

— De éppen hogy ráismerünk. Ez egészen ő. Tudtuk, hogy így lesz.

A csiga kinyújtotta szarvacskáit. E szarvacskákból látjuk, mi lesz a legközelebbi stratégia. A beszéd végén pedig elpattantotta a nagy bombát, mely a szabadelvű pártnak volt irányozva, hogy nem bízik Wekerlében, mert mögötte felelősség nélküli titkos befolyások érvényesülnek.

— A Tisza-klikk! — zúgtak balról.

Eközben a Ház órája elhagyta a kettőt, odaát a főrendek már egy félórája türelmetlenül vártak az új miniszterekre.

Hírnökök érkeznek mind sűrűbben:

— Jön-e már a kormány?

— Még nem mehet, még nincsen egészen bemutatva.

Új hírnök jött:

— A született mágnások kezdenek elszökdöteni.

— Annál jobb — felelte az egyik polgárminiszter. —

Elment-e már Zichy Nándor?

— Az még ott van.

— No, hát nem lehet. Még Ugronnal kell megbirkózunk. Az se hagyja a maga vezéri voltát.

Ugron beszélni kezdett, egy elégedetlen chria bevezetésében járt, midőn újból jövének híradással:

— A hercegprímás nagyon éhes.

A Ház jószívú. A liberalizmus hívei sajnálkozásba estek.

— Szegény főrendek. Mégis borzasztó így kiéheztetni!

De valamelyik demokrata közbevágott:

— De már hiszem, hogy győztünk. Egypár száz évig éheztünk mi őmiattuk, most végre ők éheznek, mimiattunk.

De mégis fölmerült az az udvarias eszme, hogy talán tudomására kellene hozni Ugronnak a primás éhességét, hadd sülne ki, nagyobb katolikus-e avagy nagyobb hazafi — amint egyszerre vagy abbahagyja, vagy tovább is folytatja beszédét?

De nem is Ugron az egyedüli akadály. A kormány csakugyan nincs még bemutatva — vagyis legalább Wekerle még csak azután mutatta meg, hogy *mi lakik benne*, egy hatalmas, nagy elánnal, nemes hévvel mondott beszédben rávetve magát a támadó Apponyira, kinek kezében idegesen táncolt a ceruza. A fiatal vezér egész testében ment bele az ütközetbe a meglapult, mindig féloldalt álló ellenféllel szemben, ki csak amolyan kisebb fajta rapier vívónak látszott a nagy, erős, izmos Góliáth-alakkal szemben.

— Úgy rémlik nekem — mondá jellemzően valaki a jobboldalon — mikor beszélni hallom, *mintha mi volnánk az ellenzék.*

Hangjának meggyőződéstől csengő érce, belevegyülvén a lendületből és a pátoszból is egy-egy adag, valami sajátos meleget terjeszt, amit a mamelukok nem szoktak meg, nem csoda, ha efféle csalódásokba esnek szegények.

A mai nap szép napja volt Wekerlének és a szabadelvű pártnak. Minden más kormánynak is mézes napja, örömnapja volt az első nap. De ez a kormány szerencsésebb a többinél — mert az ő első napja győzelmi nap is. Vagy szerencsétlenebb a többinél — ahogy vesszük —, mert már az első napon is megrohanták; csatát kellett kivívnia.

A T. HÁZBÓL

[nov. 24.]

A tárgyalás elején Helfy ülte meg sablonos indemnity-beszédjének tízéves jubileumát. Tízszer mondta már el ugyan-ezt a beszédet s mindig más-más ruhában. A híres Kean óta nem volt hasonló alakító. Hanem ezúttal mégis volt valami új a beszédében a Szent Atya illetéktelen beavatkozásáról.

De meg is szúrta az Tódor Józsefet, a kormánypárt szép, piros arcú, fiatal papját; szinte fölszisszent.

S mivel nem volt ott Péchy Tamás az elnöki széken, aki őrködött a pápa fölött is, maga pattant föl a Vatikán védelmére Tódor József.

— Óvást emelek ez ellen!

— Ohó! — csattogtattak balról. Thaly hahotázva rázta nagy, bozontos fejét.

— Óvást emelek — folytatta Tódor József.

— Azt mi nem bánjuk — kiálták újra túlról, a Kiss Albert környékéről.

— Úgy is, mint katolikus, úgy is, mint pap . . .

— Itt nincs pap — szakíták félbe mérgesen. — Itt csak képviselő van!

Tódor József erre fejtegetni kezdte álláspontját, de a jobboldalon is izgatott mozgás kelt nyomában. Már-már

gyülni kezdtek a szemekben a vallási tüzek, midőn suhogó derűtség hirtelen eloltotta. Tódornak arra a szavára, hogy »a házasság szentség«, közbekiáltotta Károlyi Gábor:

— Ha szentség, hát akkor miért nem él ön is vele?

Pompás közbeszólás volt. Néha a bogáncs közt is találni virágot.

De ügyes volt a Tódor visszavágása is. (Neki persze könnyebb, mert neki a szentlélek sugallja.)

— Hét szentségünk van — mondá —, de mindeniket mindenkinek fölvenni nem szükséges.

(Vagyis csak azért hét, hogy *bő választék* legyen.)

A Helfy—Tódor vizsály után, mivel a szélsőbal a vicevezért küldte az ütközetbe, Apponyi is házi káplánját, Horánszkyt ereszté rá az indemnity javaslatra.

A nemzeti párt saját külön viperája értelmes kis jószág, féltelmesen sziszeg, hatalmasan tud körültekerözni és gyönyörűen mar.

Ma is jól működött, Apponyi gyönyörködve hallgatta; szótlánul visszahúzódva, szemlélődve — mert a nagy ellenzéki vezér úgy tesz, mint egykor Bright John mondá John Russelre:

— Te nem szólsz. Bevárod előbb, hogy a kurjantásra, mely a házban hangzott, milyen visszhang érkezik kívülről.

Igen. Apponyi figyel. A »szent elvek nevében« leteszi könyökét a padra, a fülét nyitva hagyván, várja, figyel az a visszhangot. (Eddig még csak három bagoly huhogása hallatszott odaátról — de lesz ott még elég.)

Majdnem egy óráig pajzánkodott, csintalankodék Horánszky, csipkedve Szilágyit, Csákyt, Tiszát, mindent és mindenkit, aki újtába akadt; mire fölkelt Wekerle Sándor s egy hatalmas polemikus beszéddel nemcsak fölviannyozta pártját, hanem valóságos csodálkozásba ejtette. — Horánszky pedig rángatózott, vonaglott, mint egy megszózott békacomb.

Ez volt a vívás. A hadoszlop élén még ilyen penge nem villogott. Nem pontok szakították félbe a Wekerle mondatait, hanem rengő tapsviharok. Az emelkedett helyeknél még az ellenzék is elfeledte a leckéjét. Kiült a tetszés ragyogó színárnyalata a kuruc arcokra. Még Horváth Gyula is egyre ingatta helyeslően makacs megszurkült fejét.

Megvédelmezte Szilágyit (a nagy hajdani Szilágyit, a hajdani kis »püspök«), majd a »titkos hatalmat«, mire fel-süvített egy hang balról:

— Hiszen ott ül a háta mögött az öreg!

(Tiszát értette alatta.)

Wekerle zavartalanul vágott vissza:

— Éppen az a megnyugtató rám nézve, hogy itt ül és nem szemben velem.

A hátsó padokban ezalatt újdonszerű »Atzél-csoport« néhány tagja suttogott összebújva, miként kellene megtörni a pártban a Tiszák befolyását?

Mire közbevágott egyik, a leghiggadtabb köztük:

— Csak egyetlen módja van.

— Mi?

— Határozzátok el máskor Atzél Bélánál, *hogy a Tiszák-nak kevesebb eszök legyen.*

A miniszterelnök közvetlen háta mögött újra azok ülnek, kik meghalnak, ha szeretnek. S kik csodálatos módon mindig a miniszterelnököt szeretik s csodálatos módon sohase halnak ki. Szapáry elmúlt — de hátának környéke megmaradt.

Ezek mintegy csodálkozva néznek szét a frenetikus tet-szészajban fulladozó jobb táborra, ösztönszerű megütközéssel:

— Nini ezek az emberek!

Eddig a tetszészaj is speciális privilégium volt. A mi-niszterelnök mögötti pad privilégiuma. Most ez is megszűnt. Tombol az egész jobb mező. Egy-egy lelkesedett ember han-gosan hirdeti véleményét:

— Most már én is hiszem, hogy meglesz a polgári házasság.

Csak Tibád Antal mondogatja még messzelátó ésszel:

— Biztos vagy benne?

— Meg vagyok győződve.

— No, hát mondok neked valamit öcsém. Eredj el holnap a fotográfushoz és vetesd le magadat. Aztán mikor a polgári házasság meglesz, akkor is eredj el a fotográfushoz és akkor is vetesd le magadat.

— Aztán mitől lesz az jó?

— Hát csak azért, fiam, hogy meglásd a differenciát a mostani és az akkori ábrázatod között.

Wekerle leült. Óriási sikeréből kedvet kapott a párt Toldija, Szilágyi Dezső is, kihúzta hadverő fringiját (melyet már régen esz a rozsdá a tokjában) s egypár éles vágást osztott vele ide, oda. Az ellenzék ma is megpróbálta a gúnyolódást. Kivált gróf Károlyi Istvánnak volt ügyes aperçu, amint Szilágyi azon kérdésére »hol voltam én a veszély napjaiban?« hirtelen felelt:

— A büffében.

Lett is derűtség — de ez lassanként lecsillapult s helyreállt a komolyság. Az erő, a nagy elmék kipárolgása olyan temperatúrát csinál, melyből azok a kicsinyes kis gnómok, incselkedő irigy apró manók elfüstölögnek, szétfoszlanak.

Érdekes volt a szabadelvű párt két nagy szónokát egyszerre egymásután hallani.

Szilágyit, aki rárohan ellenfelére, megszúrja, megfojtja, dömöcköli, gyomrozza, megforgatja a tört szívében, lehasogatja a körmeit, leskalpirozza a fejbőrét, szurkot önt a füleibe, barackot nyom a fejére, vitriolt önt a szeme közé, kitépi a szemöldökeit, begyógyíthatatlan sebet hagy és gyűlöletet gerjeszt — s Wekerlét, aki birkózásban leteperi ellenfelét, harag nélkül s mosollyal otthagya, ha egyszer leteperzte.

ORSZÁGGYŰLÉS

[nov. 25.]

A mamelukok a tegnapi diadalok hatása alatt jókedvvel jöttek a Házba. Szinte felfrissültek.

Már ők is megismerték a népszerűséget. A kis kokottal tegnap este karonfogva sétáltak az utcán, érezték részegítő illatát, sőt túl vannak az első csókon — akárhogy csinálja Atzél Béla báró a »park-klubot« az ilyen könnyelműségek ellen.

Komjáthy Béla ma az első szónok az indemnity-vitában. Casinosan beszélt, de már kissé elvénülten. Csak egy adoma került ki a tarisznyájából, mellyel azt akarta jellemezni, hogy sürgeti a közvélemény a polgári házasságot.

Állítólag Fejérváryval történt. Megkérdezett egy szabolcsi dzsentrít, hogy gondolkoznak ott a polgári házasságról?

— Nem tudom, felelt a földbirtokos, mert nálunk nem beszélnek róla.

A szabolcsi aztán visszafordította a kérdést:

— Hát kegyelmes uram, odafönn hogy gondolkoznak róla? Fejérváry elgondolkozott.

— Csodálatos, mormogá . . . hiszen nálunk sem beszélnek róla.

Persze, hajdanában jobb anekdotákkal rukkolt ki Komjáthy. Hja, öregszik.

A szélsőbal azonban ezen is mulatott. Öregszik az is. (Kivált amióta Irányi behunyta a szemeit.)

Komjáthy Béla ma az első matador az indemnity-vitában. Csinosan beszélt, de már kissé elvénülten. Semmi élc, semmi új ötlet, és még mindig a Tisza Kálmán közösügyes politikája ellen pattogott. Ah, valóban öregszünk . . .

Utána Kovács József szólt a szélsőbalról, aki hosszas kutatógatással szerencsésen felfedezte a »sárgafekete hínárt«, melyből ez a kormány kikelt. Ha egy kissé várakozik, mindjárt látott volna egy kis fekete ultramontant kikelni a szélsőbali tiszta liberális vizekből.

Mosolygó, széles, borotvált arc. Vajay tisztelendő úré, aki most kel szólásra. Ez is hadat üzen az »erkölcs nevében« a liberalizmusnak, a polgári házasságnak. Különben nem veszedelmes; a Zimándyak és Komlóssyak tüze csak elvétve csillan meg szemeiben. A Ház mosolyog klerikális perpatvarán, s mikor a kormánypárt családi örömeiről szólva, azt említette, hogy az apai örömök nem nemtelenek, Károlyi Gábor gróf dicsekedve kiáltott át a jobboldalra:

— Szakértő benne!

Óriási hahota rengette meg a Házat. A karzat asszonyai a legyező mögé rejtették arcukat s onnan néztek duzzogva a grófra, akinek tehát ma megint jól beütött a közbeszólása.

Azonban Vajay agyon volt csapva. Már ezután beszélhetett akármit (pedig még a Wekerle pénzügyi politikáját is lecsépelte), mindig csintalan mosoly ült ki az ajkakra.

— Hohó, tisztelendő úr, az ember nem lehet mindenben szakértő!

A nap Polónyié volt. Hosszú, nagy beszédben az új kormány valamennyi tagját »kikezdte«, s látni lehetett, mint

harapózik a harcias hangulat miniszterről miniszterre. Hieronymi rendesen nyugodt homlokán egy bosszús ránc futott át (akkor édelgett Polónyi az ő élettörténetén), Lukács Béla ajkai körül kiült egy vonás a Barosséiból (persze a Szilágyival való hajdani összekoccanás történetét ásta ki a por alul), az igazságügy-miniszter pedig állandóan mosolygott. Ha ő mosolyog akkor bizonyára ugrásra kész.

Leszólta a nagy erkölcsbíró az egész kormánypártot feléjük kiáltva:

— A fazék! A fazék!

Csak egynek kegyelmezett meg: a volt miniszterelnöknek, aki azért bukott meg, mert naivitásból a korrupciót meg akarta szüntetni. (Az ellenzéki nekrológok bezzeg másképp hangzottak.)

Sokat foglalkozott a Tiszákkal is, akik Magyarországot a családjuk közt osztják ki; az egyik a protestánsok mentora lett, a másik az anyagi téren gyűjt össze minden hatalmat, míg a harmadik öfelsége első tanácsadója.

A teljesülés küszöbén álló liberális óhajokkal szemben a régi praktikát folytatta. Szeretné kicsavarni a nyakukat — de persze csak, mert kevesli őket.

A nagy rabulisztikus azonban mégis elérte azt, hogy az egész kormány megmozdult ellene. Azazhogyz először az »öt percet« csikarták ki számára jó emberei.

A szünet után az egész Ház beözönlött a folyosókról. Harcias hangulat lengett a Házban, az elnöki pódium előtt ismét ott nyüzsgött a képviselők tömege.

Hieronymi beszélt elsőnek a kormány padjairól. Nyugodtan, hidegen felelt Polónyinak, ki az ő képességeit vonta kétségbe. És fontos kijelentéseket tett felszólalása kapcsán a közigazgatási reformról és a garanciális törvényekről.

Új miniszter lép a sorompóba: Lukács Béla. Ő is Polónyinak válaszol, s kissé fölmordul a baloldal, mikor a »fazekek« jellemzőnek mondja Polónyi gondolkozására.

Majd általános mozgás támad: Tisza István kel föl szólásra személyes kérdésben. Ő tudja mostanság legjobban fölharagítani az ellenzéket, mindjárt azzal kezdi:

— Nem szoktam ugyan megengedni magamnak azt a luxust, hogy Polónyi beszédeit hallgassam .

Nagy morgás támadt erre a felségsértésre. Dühös kiáltások:

- Grófnak képzele magát!
- Mi se hallgassuk meg a Tiszákat!
- Luxus őket is meghallgatni!

De azért is megteszik ezt a luxust, hát végre is mivel táplálkoznának a következő szónokaik. Csak hébe-hóba mordulnak közbe:

- Ne, ne beszéljen per »mi Tiszák!« Dinasztia önök?
- Vajay már egyebet is kiált közbe:
- Bérencek!

Szerencsére nem veszik komolyan a tisztelendő urat, s csak egy rendreutasítást fog.

Tisza István dajkameséknek nyilvánította mindazt, amit Polónyi róla mondott.

Végezetül az igazságügy-miniszter beszélt. Elmésen, jó humorral mutatta ki, mi van abban a fazékban, mely a Polónyi vádjait rejtette magában, s végül azt ajánlotta neki, hogy vágja földhöz a fazekat, mert üres. Polónyi egész bizonyítási rendszerét Arany János két verssorával jellemezte:

»Zúg az éji bogár, nekimegy a falnak. Egyszer nagyot koppan, azután elhallgat!«

Ezzel a koppanással s a nyomában keletkező nagy derűtséggel végződött a mai ülés.

A MAI ÜLÉS

[nov. 26.]

A Ház ma megint népes, élénk, virgonc volt. A folyosót főispánok lepték el, kik a belügyminiszterre leskelődnek. A szegény főispánok, az új kor páriái, akik kerülnek gazdától gazdához s minden ódiom rájuk tapad. Valaha hatalmas dinasztiaiák, méltóságok voltak, most a főispán mindenkinek a törülköző kendője. Amit a főispán tesz, akármit tesz, az mind gáncsolni való. A kinevezésétől egészen a lemondásáig örökös hajtóvadászat van ellene, fent a kormánynál s lent a megyében, a klubban, a parlamentben. Ha traktákat ad, ak-

kor azt gúnyolják, ha nem ad ebédeket, akkor azt. Ha fényes installációt tart, megszólják azért, ha bevonul a székhelyére szerényen, mint Zsilinszky Mihály, akkor meg abból faragtatnak szatírák.

— Úgy jött be, mint egy francia préfet, aki egy esernyőt hoz a hóna alatt s a megyeház kapujában pofon üti a rá várakozó szolgát — s ezzel a csattanással veszi át ünnepelesen a közhatalom gyakorlását.

A szegény főispánok most is itt járnak fel s alá, türelmetlen léptekkel várva egyik-másik, mikor jó ki a belügyminiszter.

De a belügyminiszter nem jó ki. Érdekes szónoklatok folynak odabenn. Beöthy beszédje után, mellyel az új kormány iránti bizalmatlanságát indokolja, gróf Csáky Albin pattant fel, akinek beszédjében, bármily rövid is az, mindig van valami becses mag.

— Olyan adóst perelnek önök — mondá az ellenzéknek —, aki többet fizet, mint amennyivel tartozik.

Tetszett a hasonlat a jobbpartnak, de az ellenzék zajgott: »Hiszen még semmit sem fizetett!«

Csáky mint rendesen, tömören, világosan fejtegette és védelmezte a kormány egyházpolitikáját. Mikor pedig a saját személyét említette, tomboló éljenviharral tüntetett a többség kedvenc minisztere mellett.

Azután Apponyi emelkedett fel s egyikét mondta el a legszebb beszédeinek.

Valóban e beszéd a század legnagyobb szónokainak gyűjteményében helyet foglalhatna, oly remek volt, de ha valaha napvilágot lát, amiben nem kételkedhetni (mert amíg Apponyiak lesznek, addig Kónyi Manók is találkoznak), nem képzelünk neki olyan prózai címet, hogy »Indemnity beszéd 1892-ben«, hanem ahelyett inkább ezt:

»Óda Wekerle Sándorhoz.«

A lant nem képes oly szelíd, behízeltő módon megpendülni, mint a jászberényi kürt. Volt abban az aeol hárfákból is valami csodálatos vegyülék, de a furulyából is. Itt egy kacintás, majd egy lebilincselő mosoly. Lágyan rezgett benne a simulékony szerelem ösztöne. Oh, oh! Hát azok a lábikrák! Azok az ingerlő idomok. (Vajon mi ebben az igazi?)

Ami azonban a beszédnek a papokhoz szóló részét illeti, az egy nemes államférfiú gondolkodásának fennkölt része, az ékesszólás fönséges ruhájába öltözve. Ez a rész nagy hatást tett még a szabadelvű párt tagjai közt is. Hiszen annak a lelkeből látszott beszélni. S ebből láthatta Apponyi, hogy nem személyének szól az animozitás a szabadelvű pártban, hanem *ingadozásának*. Mikor az igazi hangot üti meg, a magyar értelemhez szólót, átellenben is kigyúl a szemekben a tetszés fénye.

Wekerlét nem lágyította el a furulyaszó. Egy lépést se közeledett, bár elősmerte Apponyi beszédjének szépségét, hatalmas lendületes szavakban ecsetelte a szabadelvű párt érdemeit és a kormány álláspontját; mire szűnni nem akaró éljenriadás közt ért véget a mai ülés. A teremajtók kitérültek s a Ház széteszlott, pihenni, erőt gyűjteni a holnap csatához.

A MAI ÜLÉS

[nov. 29.]

Az ülés elején elsiratták a derék Wahrmann Mórt, aki végre is szépen, mert könnyen halt meg. Még az utolsó szava is szombaton a folyosón egy tréfa volt, mikor a Krajsik—Kobek-párt dolgai felett sopánkodának.

— Az Atzél-féle mozgalmaktól nem féltelek benneteket. Sokkal nagyobb baj az a pártra, gyerekek, hogy Wekerle egy rossz szakácsot fogadott, aki hajdanában nálam szolgált.

A nekrológok után Szalay Imre állott fel az indemnity ellen. Természetesen a műbor benne volt a beszédjében. A műbor az örök seb. Kipusztultak már mellőle az összes harcosok, Zalay István, majd Andrássy Manó gróf, most már Vadnai Károly is lóg. Ő egyedül tartja még a zászlót.

A folyosó zajos, harcias képet mutat. A Niebelungok harca se volt különb, mint ahogy itt gomolyog a két szabadelvű tábor. Három-négy ortodox mameluk veté rá magát egy-egy nekrológra, hogy kapacitálja, lekérlelje, megszelídítse.

— Ugyan mit okoskodtok? Ne bolondozzatok, gyerekek. Hallatlan ez, éppen most, mikor ilyen kedvünkre való kormányunk van!

Minden forr, hullámzik és sistereg; mindenki véd valamit. A Krajszik—Kobek-párt Wekerlét védi, a Wekerle-párt ellen. Némelyek a Tiszáékat védik Krajszik és Kobek ellen — s hogy tarkább legyen a kép, még Szilágyit is védik egyesek — a közvélemény ellen.

Csak a jó öreg Úcsu ül csendesen a kaotikus zűrzavarban. Ő nyugodt. A kisebbség kimegy a klubból. Ő azoknál lesz, akik a klubban maradnak. Hiszen csak marad ott valaki — azokban a szép szobákban.

Bent a teremben Eötvös szónokol. Ekkor érkezik a hír s villámgyorsan terjed:

- Krajszik elpártolt!
- Krajszik újra a mienk!

S elkezdene az egész vonalon örülni Krajsziknak, mint-ha aranyból volna. Krajszik mosolyog, érzi, hogy becses. »Hiszen csak meg akartalak ijeszteni.« De tromfért tromf. Új hír kelt rémületet.

— Tízfel megint megszaporodnak a függetlenek!

— Nincs semmi jövőjük — mondják vigasztalásul a tapasztaltabb, vénebb honatyák. — Nincs köztük egyetlen zsidó se. Nagyon rossz jel. Borzasztó rossz jel. A zsidó megérzi a boldogulás útját.

S míg így keveredik, zavarog a folyosó, addig különös dolgok történnek a teremben is, a galopinnek jelentik a nyüzsgő folyosónak:

- Eötvös felmondta Apponyinak a fegyverbarátságot!
- Lehetséges-e?
- Jézus Mária! Mit mond ehhez Polónyi?

A folyosó egy perc alatt eltűnik, mindenki a terembe siet. Eötvös éppen most végzi szavait, élénk éljenzés, taps porzik fel utánuk.

— Öt perc szünet! — kiáltják harsányan.

Apponyiék búsan dűnnyögik magukban:

— Egy szövetséges elveszett!

Öt perc után pikáns jelenet következett. Apponyi Eötvös ellen szólalt fel, s egy kis oldaldőfessel állt bosszút, annak a nézetének adván kifejezést, hogy a nemzeti jogok védelmében bizony vele lesz a szélsőbal, elhagyva Eötvös Károlyt, ha az nem lenne vele.

De Eötvöst sem a gólya költötte — nem állja a csiklandozást. Felpattant még egyszer, s most finom gúnnyal, nagyon erősen csipkelődött Apponyival. Itt-ott egy vércsepp is kibuggyant a tövisszúrások alatt.

A jobboldal élvezett, folytonos derültségben hallgatván a kedélyes csetepatét, melyet megtetézt Thaly Kálmán, ki meg Eötvös ellen lőtt ki (alkalmasint akaratlanul) egy röpke nyilat.

S így lett, hogy a kormány és a szabadelvű párt csak mint *néző* szerepelt a mai csatában — ha csak a Hegedüs szép, tartalmas zárbeszédjét nem vesszük, amibe Vajay (az új felbukkanó csillag) egypár szemináriumi magot szórt bele közbeszólások alakjában, s mely után végre megszavaztatott az indemnity, felállván az egész kormánypárt, a Kobek—Krajtsik árnyalattal együtt. Mert szép urias dolog az, hogy *Wekerlének két pártja legyen* (a hajdani jámbor miniszterelnökök a primitív mamelukkorkorban eggyel is beérték). A mai ülésen Szapáry Gyula is megjelent s a Tisza Lajos helyét foglalta el.

A T. HÁZBÓL

[dec. 1.]

A mai ülést legokosabb a tegnapi kezdeni, amelyiknek — éppúgy, mint a hétfőinek — az volt a speciális karaktere, hogy a két hadat viselő fél (a mérsékelt ellenzék és a jobboldal) soha meg nem szűnő ádáz csatája *idegen területre* csapott át, s nem is maguk a hadakozó felek verekedtek, hanem csak per prokúra, idegen sisakjukon színeiket viselő lovagok, Eötvös Károly és Polónyi által vívtak a szélsőbali porondon.

Érdekes kis csata volt. A két pihenő ellenség összetett kezekkel nézte, mindenik a maga páholyából, kivált nagy mulatságot okozott a nemzeti párt nemtője, Polónyi, ki többi közt azért is támogatja Apponyiékat, mert azok a választások tisztaságáért küzdenek a többi közt.

— Hanem — mondja aztán fenyegető szónoki gesztussal — nehogy máskor is úgy legyenek Apponyiék, mint

most Békésen, hogy a szélsőbali jelölt ellen fölléptetik Kaas Ivort.

Lett nagy kacagás. A nemzeti párt prókátorának leesett ezzel a szóval a sisakforgója.

A választások tisztasága, hahaha. Kacagott, vigyorgott minden a teremben, hahaha, hahaha. A közjogi alapon álló voksokat felhasználni a közjogot ellenző mandátumokhoz. Hahaha. Hát ez az a választások tisztasága? Még az angyalok is nevettek a Bánffy háta mögött.

Eötvös nem volt jelen, azt hittük, a jobboldal prókátora ma fog felelni, de sem ő, sem Perl nem mutatkozott a horizonton, minélfogva csendesesen folydogált a Vaskapu javaslat, melynek eleje még I. Lukács Béla idejében lett tárgyalva, a Szapáry-kormány idejében.

Lukács Béla azóta II. Lukács Béla lett, de a javaslat (ámbár a Vaskapu csatornájának lemélyítése nem tréfa dolog), azért nem lett érdekesebb. Csekély részvétel mutatkozott. Alig üldögéltek bent százan elszórva a padokban. Csak néhány konok szakértő csillogtatta tudását, miután Bokross Elek egy szép előadói beszéddel ráeresztette őket a javaslatra.

Pécskai Gaál Jenő, akinek giliszta hosszú beszédjei félelmetesek voltak hajdanában, pihent ésszel rontott a tervnek.

Hanem iszen megvédélmezte azt Lukács Béla tömör, világos, laikus által is megérthető előadásában, melyet zajosan helyeselt a párt.

Majd a szünet után Pap Eleket szállotta meg a szentlélek, s ő is Pécskai Gaál felé hajítá kelevézét (pártolva a javaslatot), s már-már szégyenben marad Pécska nagy fia, ha szamaritánus szívű Horváth Gyula, az árvák és ügyefogyottak gyámolítója, nem siet segítségére, mely művelet alatt ugyancsak bemártotta a magyar szakértőket — pedig, de strigis, quae non sunt stb.

Ilyenféle nem a karzatnak való dolgokban harácsolódott el az egész ülés, melynek azonban mégis volt egy figyelemreméltó momentuma. A Miklós Ödön sikere, ki ma tartotta a második beszédjét a Házban. Jobbat az elsőnél. Pedig Miklósnak az első beszédje is úgy nézett ki, mint más embereknél az utolsó. Érettség látszik a beszédjén s széles látókör a beszédje mögött.

A meleg kandallók vidám pattogó tűzükkel, sem a tiszta téli levegő, oly fehér üde, mint a frissen szűrt kecsketej, nem csalogatott a folyosókra nagyobb csoportokat. Alig szivarozott ott néhány ember kíváncsi szemeket vetve a miniszteri szoba felé, amelynek üvegajtaján a miniszterelnököt látták eltűnni Apponyival.

Istenem, istenem miről beszélhetnek. Talán a fúziót szövik? Molnár Antal nem adná száz forintért, ha most egy olyan ici-pici kis egérré változhatnék, aki az ajtó mögött bebújhat és kihallgathassa. De persze azt aztán ő is úgy gondolja, hogy másnap megint visszaváltoznék Ház jegyzőjénekké, mert a kis egérnek nincsenek duplaapidíjai — sőt tiszta búzaszemek is vajmi keveset talál itt a Ház környékén.

Molnár Antal azonban nem változott át kis egérnek (hja neki se minden sikerül), amit különben észrevehet az olvasó, mert akkor entrefilet volna a »Pesti Hírlapban« a Wekerle és Apponyi közti beszélgetésről, így azonban kénytelenek vagyunk csupán a Vajay-interpellációról referálni, s az nem bolondság. Vajay kezdi magát kinőni. De az szükséges is. A kormánypártnak is van saját házi papja: Tódor; a nemzeti pártnak is megvan a maga Hockja (a temetésekhez szükséges), hát mért ne legyen a szélsőbálnak is saját papja. Sőt valamikor az Ugron párt is szert tehet ilyenre — de persze előbb az eklézsia legyen nagyobb.

Vajay különben is kedves szónok. Öblös hangja van, s széles, kerek arcán, előre hanykolódnak az ajkán kiröpülő mondások.

Ő volt ma a pièce resistance. Az ásiszó képviselő urak, miután a pártviszály kigyóját tegnap elaltatta a klubban a kigyóbűvölő Wekerle, ma nem vártak semmi eseményeket és szcénákat. Mi történhetnék most már? Az ellenzéki lapok szép szívérványos bugyborékai, melyeket nagyrészt a fantázia szalmaszálain eregettek, szétpattantak. Nyoma sincs.

Krajtsik azt mondja:

— Ejh bolondság: egy *álom* volt.

Krajtsik fölébredett.

Bessenyei azt mondja:

— Én azért mentem bele, mert azzal bíztattak, hogy az új pártban mi ketten Bobulával leszünk a legokosabbak.

Kubinyi György azt mondja:

— Engem a »fekete sipkások« elleni gyűlölet vitt az új pártba bele.

Amit meghallott Darányi Ignác, szintén egyike a nagy tekintélyű fekete sipkásoknak, s rögtön elküldte Kubinyinak a saját selyemsapkáját ajándékba.

Kubinyi persze erre legottan visszalépett a régi pártba mondván:

— Már csak vagyok ravasz tót; lefőztem a barátocskámat, a Darányit. A kopasz fejről is tudja aratni egy szegény tót. Megkaptam a sapkát, de most már nem volt meg hozzá a fejem. Mert azt meg akkor vesztettem el, mikor az Atzélékhoz beléptem magamat. Hát mit csináljak? Kilépek magamból.

Kisült egyszerűen, hogy mindenki *véletlenül* jutott be. S miért ne? A véletlen, mely Shakespeare színműveiben és a Jókai regényeiben oly nagy szerepet játszik, a politikában is fontos faktor. A véletlen maga a tizedik miniszter. A láthatatlan, de némelykor a leghatalmasabb. Sokszor segít, de sokszor ront is a többi kollégáin.

De az ördög vigye el most az egyszer *ő*excellenciáját. Elég az hozzá, hogy a pártviszály elmúlt, Szilágyi és a Tiszák össze nem törettek (mert Tisza Kálmán ép egészségben két óra táján víg szivarszóval jött a kálvinista zsinatról), az is igaz, hogy a fúzió nem jött létre, de az is mind csak véletlen; sőt érdekes, majdnem csodálatos dolgok kezdenek történni, Eötvös úti Apponyit, Polónyi úti emiatt Eötvöst (de ez meglehet, nem véletlen), Pap Elek védi a Lukács Béla javaslatát, a bécsi német Kronavetter védi Magyarországot, s Ugron gyűjt egy osztrák képviselő üdvözlésére aláírásokat a folyosón. Bolond szcenákat sző össze az a pajkos csintalan véletlen.

De a véletlenül rügyező Kobek-klikk véletlenül meg is szűnt, mint mikor a csiga kijön a kagylójából és megint bemegy. És meglehet, hogy ezt a természetbúvárok úgy fejezik ki: »A csiga akciót csinál«.

Meglehet, hogy nagy szerencse vagy nagy szerencsétlenség ez, a földgolyóbis jövendő alakulására nézve.

A mai ülésre nézve csak annyiban fontos, mert csakis a beállott szélcsend, a kitombolt viharok utáni lankasztó csend

magyarázza meg, hogy az összes érdeklődést mára a Vajay interpellációja foglalta el.

Mikor a derék pap képviselő felállott, kezében a »Magyar Állam«-ot lobogtatva, minden szemből kiment az álom.

— Halljuk, halljuk!

— Sajnálattal szemlélem, t. Ház, a közoktatási miniszter távollétét.

Zajos derütség öntötte el az arcokat.

Vajay aztán a komáromi apátplébános esetét beszéli el, folytonos közbeszólásokkal, elnöki csengettyűvel spékelve. A közbeszólások, mint valami litania refrénje, potyognak bele a szavaiba.

Vajay mindjobban veszti a continance-ot. Nyelve mindeféle kifejezésekre rácsúszik.

Thaly Kálmán valami kálvinista mondást ereszt meg, ami annyit akar jelenteni, mintha nem sokat törődnek a komáromi plébános esetével.

Vajay ingerülten szól rá:

— Sajnálom, hogy éppen Thaly Kálmán veszi ezt oly könnyen.

— Éljen Thaly Kálmán! — kiáltják erre jobbról a kötekedők.

Mire lázba gurul a szelíd, jámbor Bolgár Ferenc.

— A katolikusokat itt kigúnyolják!

A hangulat mindinkább pattogóbb, haragosabb, s midőn Vajay a szegedi plébános apát Ivánkovics kinevezése ellen kezd piszkálódni, felzúg jobbról az ellentmondások harcias mormogása, majd rákerül a sor Szivákra, a »nagy szakadár«-ra, de bizony annak is jó lesz egy oldalvágást adni (az **ember nem tudhassa**, melyiktől lesz hamarabb püspök) mondván, hogy Szivák diszkvalifikálva van, hogy az egyház fiának tartassék.

— Anathema! — zúgják jobbról.

Károlyi Gábor közbeszól:

— Én is exkommunikálva vagyok.

— Nagyon sajnálom — feleli Vajay.

— Én pedig nagyon örülök neki — bizonykodik gr. Károlyi.

Vajay égnek fordítja a szemeit.

- Imádkozunk majd a bűnösökért.
- Nem szorulok senki imádságára.

S ez így ment végtől végig. Utoljára már az egész Ház beszélt, s Vajay a sok, minden oldalról zuhanó közbeszólás miatt csak néha juthatott egy-egy fél mondatához. A csengettyű rikoltzott. A sztenografok letették ceruzájukat, már nem lehetett jegyezni, fogták magukat, inkább ők is közbeszéltek.

ÚJ ÜLÉSSZAK

A tanácsteremből. Egy ülészak ismét elröpült, de a törvénykönyv nem sokkal lett vastagabb; ma nyílt meg a második ülészaka ezen hidegben született országgyűlésnek.

Milyen lesz az új ülészak, nehéz előre megjósolni. Egy bizonyos, hogy mikor odabent a király tegnapi levelét újra elolvasták, künn a vihar rázta a falakat süvítve, s hópelyhek szállongtak alá.

A képviselők közül kevesen jöttek el, részint a rossz idő miatt, részint, mert a tárgytalan ülés semmi érdekeset sem ígért. A karzaton nem ült egy lélek sem. Bár csak ilyen csendes maradna ez az ülészak véges végig.

Nem is történt semmi említésre méltó, kivéven, hogy az elnök bejelentette gróf Andrassy Gyula lemondását a mandátumáról — és most már a Terézvárosban is kitörhet a heje-huja; föltéve, hogy nekik is akad három jelöltjük.

Aztán a miniszterelnök ajándékozta meg a Házat még két jegyzői stallummal. Az eddigi hat jegyző képtelen volt az óriási munkát végezni.

— Ebből a mienk egy — szólta hátra diadalmasan Eöt-vös Károly.

S e picinyke bögrének is vidáman mosolyogtak a zordon arcú szittyák, kik örökké szidják a kormánypártot az úgynevezett húsos fazekak miatt.

* * *

A folyosóról. Ugyan miről beszélhetnének most másról a folyosón, mint a fúzióról. A kolera szűnőfélben van, a fúzió hírek keletkezésében vannak. Az természetes. Új kormány, új fúzió hírek.

Egész csoportok vitatják, lesz-e, nem lesz-e? Interpretálják a dzsentri-bankett toasztjait, s mindenféle apróságot serpenyőbe vetnek pro és kontra:

— Nem lesz fúzió, mert Wekerle nem akarja . . . — véli az egyik.

— Nem lehet, mert Apponyi se akarja — bizonyítja a másik. — Meg kell lennie, mert a közvélemény akarja, és végre is ez az úr — állítja a harmadik. Súlyos kezével egymáshoz tólja őket.

— Apponyi nem léphet be a szabadelvű pártba valamely vívmányok nélkül.

— Hiszen miniszteri tárcát kap.

— De ő nem magának akar . . .

— Hanem?

— A nemzetnek akar valamit. Egyszerűen megosztakozni a hatalmon, nem valami épületes eredmény lenne anynyi harc után!

— Mindegy, a fúciónak mégis létre kell jönnie. A *parlament*i béke megköveteli ezt az áldozatot — a parlamenti béke nélkül nem bírunk csinálni semmit; tehát a parlamenti béke kedvéért meg kell csinálni mindent.

Ebben lyukadt ki ma a folyosói terefere. Ez volt a magja.

De némelyek kételkedtek:

— Ki tudja, meg lenne-e ezzel a parlamenti béke csínálva?

— Hiszen persze! — Ez az, amit nem lehet tudni.

Most már ebben az irányban fajzott el a disputa, mikor odaért apró húsos lábaival az öreg Feri bácsi, akinek józan észjárása már sok vitát döntött el.

Az öreg dohogott, morgott valamit, aztán leült a régi képviselőtársai közé — mert ő most főrendiházi tag.

— Hát hogy én mit gondolok? Hogy lenne-e béke fúzió esetén? — Érték is én az effélékhez! Aztán álmos, törődött vagyok én ma gondolkozni is. Nagyon rossz éjszakám volt.

— Mi bajod esett?

— Tegnap jöttem este az erdélyi vonattal s új, ismeretlen vendéglőbe szálltam. Képzeljétek, egy rossz, poloskás szobát kaptam, a csintalan vérszopók veszettül csíptek . . .

— De mi köze ehhez a fúziónak!

— Semmi. Csak úgy ok nélkül mondom el. Hánykolódtam, bosszankodtam, túrtam éjfélig, végre gyertyát kellett gyújtanom, amikor is statárialiter kivégeztem az apró gonosztevőkből vagy negyvenet. Azután újra lefeküdtem — de hasztalan; még mindig maradt belőlük néhány darab, s e megmaradtak miatt, akár hiszitek, akár nem, éppen úgy nem tudtam aludni, mint *mikor még mindnyája* megvolt. Becsületemre megtörtént velem.

S ezzel fölkerelkedett Feri bácsi s vidám, ravasz mosolygással topogott el a jobb folyosóra, hogy ott is elmondja egy-egy véleményét ilyenforma módon.

ORSZÁGGYŰLÉS

[dec. 14.]

A Ház két óriása mérte ma össze a lándzsáját, de szépen gyöngéden, lovag módra: vigyázott mindenik, hogy a másikon sebet ne üssön.

De a vezérek mérkőzése előtt (mert Apponyi nem beszél előbb délnél, míg a karzat szép hölgyei mind össze nem gyűlnek) is ki kellett húzni az időt, s ez időt húzó izgoncok (ad captam: hólyaghúzó izgonc) Molnár Józsiás és Hortoványi József valának.

Hortoványi József egy kopasz szeladon benyomását teszi. Független lélek, aki egyetlen nyájhoz sem tartozik — de szíve a papok . . . akarom mondani, Apponyiékhoz húz. A költségvetést nem fogadja el. (Általános ijedség a szabadelvű párton.)

Utána *Molnár* Józsiás állott fel. De bizony kár volt fölállni. Mert az efféle politikai diskurzust otthon, Kézdivásárhelyen a kukoricafosztóban ülve szokás tartani, a komáék és a sógorék előtt, akik helybehagyón ingatják a fejeiket. A Házban nem nagyon tetszett.

Annál jobban lebilincselte a figyelmet az *Apponyi* Albert szónoklata, ki szintén nem fogadta el a költségvetést, amit már előre lehetett tudni, de éppen ennek indoklására volt a Ház kíváncsi. Apponyi nem bírálta a költségvetést mint ilyet, hanem a kormány politikáját nagyban és egészében melyben, úgymond, a múlt tapasztalatainál fogva bizalmatlan. Sok szép gyűjtő része volt mai szónoklatának, melyet pártja zajosan megtapsolt, voltak azonban érvelésének gyenge részei is, például az, hogy a kormányban és programjában azért nem mer bízni, mert nem tudja, milyen kormány jön utána. (Persze, ha bizonyosan tudná, hogy az Apponyi-kormány jön, az neki sokkal kényelmesebb lenne.) Wekerle személyének most is odadobott egy kis rezedaszegfűt — de már nem hozott akkora vőlegényi bokrétát udvarlásul, mint az indemnity-vitánál.

A több mint egy óráig tartó beszéd után, melyben újra kibontotta a nemzeti párt zászlóját, irányát, célját, törekvéseit, »öt perc« szünetet követelt a baloldal — amit meg is adott a Bánffy távollétében két nap óta elnöklő Bokross Elek.

Szünet után *Wekerle* miniszterelnök ecsetelte polemikus modorban az ország pénzügyi politikáját, olyan eleven modorban, világosan, tömören és népszerűen, amint csak ő teheti, ki tárgyát öt ujjában úgy bírja. A Ház csendesesen, úgyszólván pietással csüggött a fiatal vezér ajkain, ki máris a nemzet hálájára tette magát érdemessé, csak a szerencsétlen Józsiás szólt közbe nagy jámborul egyszer, amire aztán *Wekerle* szeretetreméltóan paskolta el a jámbor Józsiást.

Csak mikor a miniszterelnök beszéde második részében áttért a politikai helyzetre, csak ekkor vette észre a Ház, hogy a beszéd első fele voltaképpen a száraz része volt — a második rész, mely rögtönzés, jobbadán az Apponyi imént elmondott beszédére, olyan debatternek mutatta be *Wekerlét*, minő még magyar miniszterelnöki székben nem ült. A legkényesebb kérdések közt, amelyeket úgyszólván csapdál állított eléje Apponyi — egy nemes gondolkozású államférfiú magas fölényével és méltóságos lépteivel haladt el. Inkább elrúgta a tört az útból, mintsem átlépte volna, vagy elsiklanék mellette. A párt lelkesedése ki-kitört viharosan.

De az ellenzéken is megrázó hatást tett a mai rögtönzése.
»Ez aztán igazán miniszterelnököknek született.«

»Hát a fúzió?« Kérdegették egymástól, tűnődve a két beszéd után.

Bíz arra még aludni kell egyet — gondolták magukban a fúzió barátai.

És meglehet, hogy ez az alvás még tíz esztendeig is eltarthat.

Ki tudja?

ORSZÁGGYŰLÉS

[dec. 15.]

Bokross Elek bejelentette Szalavszky lemondását, ki főispánnak megy el, megváltván államtitkári állásától. Az államtitkár egész idáig túlélte gazdáját, volt miniszterét. Mint a meglőtt ember zsebében még egy ideig ketyeg és jár az óra . . . míg végre az is megáll.

A büdzsé vitát Márkus József kezdte. A történetbúvár sohase fogja keresni a beszédét, hát mi is felejtjük el.

Gróf Csáky Kálmán azzal a kijelentéssel lepte meg a Házatot, hogy a polgári házasságnak nem híve. Ki is derült erre a Vajay arca. »Éljen!«, — harsogta tele torokkal. Gróf Csáky katonásan, tömören beszél és jóízű logikával. Sok igazat mondott.

Utána Bánó József állt fel. Öregúr, nagyon öregúr — meglátszott az észjárásán. Beszédjéből tudtuk meg, mikor virágozik az almafa — s nála láttuk, mi lesz az almafából, mikor már semmi sem terem rajta.

Azután Morzsányi mutatta be magát szűzbeszéddel. Nagy Mahomed-ember, nagy fejjel, elefánt lábakkal. A külvárosi kapacitás tipikus alakja jelent meg vele az országház deszkáin.

Tele jóakarattal, eszményekkel, álmokkal, amiket az ő romlatlan, jámbor városrésze bankettjeiről hozott ide.

Ah, milyen üde illat és levegő. E jó emberekben mennyi hit, mennyi önérzet és erő. Vajon hisz-e ő ezekben?

Tény, hogy nagyon is fiatalnak tette magát. Senki sem nézhetné ki belőle, hogy már tízhónapos mameluk.

A Ház többi megmaradt ideje ezután a Hock János körmei közé került, de nem is eresztette ki két óráig; több-kevesebb szellemmel, de folyton élénkséggel, a Ház figyelmét lekötve beszélt; különösen a Tisza-klikkről tartott csapongó jókedvvel tarka-barka triccs-traccsot a nemzeti párt sajtósága atyuskája. Egy-egy ötlete, anekdotája valóban sziporkázott. A Ház szakadatlan derűtségbe olvadt fel. De kegyetlenül maró volt a sakkjáték ötlete, mely főleg Szilágyi Dezső ellen volt irányítva s melyet a szabadelvű pártnak nem lehet eléggé rosszallni, némán, szinte rosszakarató közönnyel hallgatott végig, pedig már-már azon a mezsgyén járt az atyuska, ahol a parlamenti illem határa megszűnik, csak az egy Miklós Gyula mozdult meg ingerülten:

— Hát az elnök úrnak nincs szava?

De az elnök igazán nem volt hibás, mert a veszedelmes pap olyan ügyes, ravasz alakban röpítette ki a nyilatkat, hogy nem lehetett kifogást tenni.

Szilágyi nem volt jelen az ülésen — de a miniszterelnökre láthatón rossz benyomást tett az a modor, mely miután immár nem szórványosan jelentkezik, megállapított, átgondolt üldözési rendszernek mondható az ország ezen kimagasló államférfia ellen.

Szilágyi végre is — ámbár e sorok írója éppen nem tartozik Szilágyi udvarához (Hej *puszta* udvar az!) — nagy tehetség —, amit eddig tett, az csak használt a hazájának, nem ártott.

Egyetlen bűne van, hogy nem elég *nyájas ember*.

De az ilyenekért még I. László korában (amikor pedig legszigorúbbak voltak a törvényeink) sem volt szokás valakit agyonütni.

Hanem iszen nagy baj az; régi szokás, hogy mikor a magyar ember disputál, s veri az asztalt a kezével — mindig az arany pecsétgyűrűjét üti.

I. Egy nagy ember, akit kicsinnyé akarnak tenni

Egy hamis teória csúszott be az emberi elmékbe: nem is teória, hanem csak egy felületes frázis, hogy minden kor meghozza a maga nagy embereit.

Hogy meghozza, éppen úgy hozza meg, mint a rózsa-bokor a maga bimbóit, virágait. S mi következik ebből?

Az, hogy nincs hát ezeknek a nagy embereknek semmi különösebb értékük — hiszen minden kor meghozza őket, ingyen hozza és biztosan hozza, mit kíméljük: koptassuk el, együk meg őket, mint ahogy a barackot megesszük a maga idejében — mert esztendőre úgylis új barack terem.

Csakhogya ez nem igaz.

Nem minden kor hozza meg a maga nagy embereit. Néha nagyon csökönyösek az anyák és nem szülnek. Nékem az a nézetem, hogyha nem volna még jelen a vezér, a tábor a sátrak alatt pihenne . .

S ha megindulunk a történelemben hátrafelé, ahol valami dolgot találunk — nézzetek körül — nem messze, odább lesz ott valaki (csak keressétek, jól keressétek), aki azért a nagy dologért először küzdött és szenvedett.

Azért szomorú látvány az a hajsza, úgyszólván sport, melyet Szilágyi Dezső ellen folytatnak — úgy bent, mint künn.

Inszenzirozva van-e ez vagy önkéntelen, az mindegy — a kérdés csak az, hogy indokolt-e?

Hiszzen régóta ez a nagy emberek sorsa. Görögország is számúzta nagy embereit — de annyi magához való esze volt legalább, hogy bevárta, míg tehetségüket kihasználja. Görögország csak hálátlan volt, de nem ostoba.

Am nálunk is egyre tart még az izgalom, a sok mindenféle befeketítési manőver. Tisza ellen; az se szép dolog — de legalább az országnak nem árt, mert Tisza már a történelemé — ő már igaz bírása előtt áll, s e bíróhoz el nem hat a csöcselék moraja. S Tisza egyébként se veszi fel a dolgot úgy, hogy mikor a minap Bécsben egy interjúvoló újságíró felhárborodva beszélt el neki, mi mindenfélét írnak róla a lapok, az ősz államférfiú semmit sem felelt.

S excellenciád ezt fel sem veszi? — kérde az meglepetve.

Tisza szelíden vont vállat:

— Hát nem vagyok én annak dacára is elég egészséges?

Az istenek megadták neki a léleknyugalomnak azt a vértjét, amin egy ágyúgolyó se tör keresztül.

De itt van ez a szegény Szilágyi. Forró gondolatokkal a fejében, felgyúrt kezekkel a munkában. Halántékáról erő feszeng, karjain a Vulkán izmai domborodnak, orrlyukain a bősziúség gőze lövell ki; szívét az indulatok marcangolják, agyvelejét hatalmas eszmék fűtik, nyargalva, dübörögve fönséges hullámszásban — s e nagy agyvelőben még mindig jut egy kis hely a démon számára is — mert az ott lakik, ott él őbenne.

De mit tesz az, hogy a nagy embernek minden hibáját bírja, ha bírja a nagyok nem egy erényét.

— »Keveset dolgozik« — mondjátok.

Természetesen, mert az elefánt is csak hosszú évek során vet ki egy kölyköt — de ahhoz aztán dada kell, aki emelgesse.

— Nincs szíve — mondjátok.

Szíve? Hát egy elefántnak vagy egy tigrisnek lehet olyan szíve, mint egy fülemilének.

Ha szívet kerestek, ott van nektek Rónay János.

— De intrikál, zúz, ront, bont — felelitek.

Hát persze, hiszen azért kergetik egymást szilaján, szívében, fejében a szenvedélyek és indulatok, mert lángelme, és e láng forró gőze emelgeti a fedőket. Ha csak csendes embert kerestek, ott van Urbanovszky Ernő, az már csak elég csendes.

Megindul mindenünnen a vádak, szemrehányások, a gúny a szúrkálás kígyója-béjája Szilágyi ellen, s megbénítja működésében, elveszi kedvét, idegenné teszi számára a talajt, amelyen áll.

Egy Sámson, aki össze van kötözve a népszerűtlenség madzagaival — és nem bír azokból menekülni.

S ezalatt egyre szövik, egyre fonják az új köteleket.

Sámson összeszisszen, toporzékol, — de tehetetlen. A tömeg gúnyosan vigyorog, ujjong, kiáltozza:

— Sámson bősz. Feszítsd meg Sámson!

Pokoli élvezet a tömegnek, hogy Sámson bőszt, hogy szája habzik — s hogy Sámson, a nagy Sámson erőtelen. Hahaha, a Sámson erőtelen!

De hát mit szól ehhez a nemzet lelkiismerete: hogy az isten ritka jókedvében ajándékozott a nemzetnek egy nagy elmét, s hogy ezt némelyek el akarják hajítani a lomtárba — a hasznavehetlen holmik közé?

Hát olyan gazdagok vagyunk-e?

S vajon mi a bűne Szilágyinak, hogy így bánhatnak vele, aki nemrég a nemzet egyik büszkesége volt?

Nos, a legfőbb gravamenek ilyenformán néznek ki:

— Intraktábilis ember. Nem nevezte ki a járásbírómat.

— Borzasztó ember. Nem viszonzta a köszönésemet.

A harmadik csak ennyit mond:

— Nem miniszternek való, punktum.

Sámson ott mozog, »pártja közt«, jár-ke-l s hallja is háta mögött a megjegyzéseket és a hahotát:

— Ni, ott megy az elgyengült Sámson. Hej meddig *hagyjuk* még!?

... Pedig ha ez a vezérférfit nem jön, ki tudja, tán a tábor még most is pihenne lomhán a sátrak alatt.

II. Egy kis ember, aki nagyá lett

Előre bocsátván a fentebbi kis kirohanást Szilágyi mellett — mert bizony rút dolog, amely országban megeszik az öregeket (van ilyen szokás a Fidzsi-szigeteken), mikor nem tudnak dolgozni és már csak fecsegnek haszontalan dolgokat, hanem olyan buta ország sehhol nincs, ahol a *legerősebbeket* egyék meg, akik legjobban tudnak dolgozni.

Reményilem, itt se eszik meg Szilágyit — ennél fogva egész nyugodtan áttérhetek a mai ülésre, melyet Smialovszky Valér nyitott meg csinos szónoklattal a Rajec fürdő... akárom mondani a budzsé mellett. (Hogy botlik az ember nyelve!)

Azután a »nevető ember« (Sághy Gyula) tartott egy kollokviumot a politikai helyzetről. Különösen azt hangsúlyozza, hogy a kormányválságok ne a kulisszák mögött, hanem a legnagyobb nyilvánosság előtt folyjanak le.

Ezt bizonyosan úgy képzeli Sággy, hogy az István téri piacon folyjon le a kormányválság, mint az oberamergauai passiójáték. Csak az a kérdés, hogy zeneszóval-e, vagy anélkül? No, meglátjuk annak idején, hogy bukik meg majd Apponyi.

E két szónok után bontakozott ki végre a nap eseménye: a Péchy Tamás beszéde.

Mint felhő lógott már, napok óta ez a beszéd.

— Péchy megszólal — hirdették a folyosókon. — Az öreg sok titkot tud, azokat most mind előrántja.

Hanem bizony csak egy titkot árult el az öregúr: hogy milyen gyenge politikus. Pedig megírta róla Móricz Pál az egykori Ellenőrben életrajz gyanánt, hogy »jó házi nevelésben részesült«. (Több nem történt volt még akkor vele.) Igazán jó nevelés volt, tartós, kiadó, miniszterré lett vele s házelnökké, és mindenütt kitartott: elegendő volt ezeken a magas polcokon — ám a közlegénykedés nehezebb; ahhoz egy kicsit többet kell tudni.

De ohó! Nem vagyunk a Fidzsi-szigeteken — beszéljünk udvariasan az öregúrról. Hiszen csakugyan voltak a beszédben szép lendületes helyek is, melyek a zsúfolt padokon tetzésben részesültek.

Különösen a balmezőn mutatkozott nagy jóakarát. Az öregúr egy idő óta szívesen viseli, mint a gyermekek kihímezve a bartlikon, apa vagy mama kedvence, e titulust: »Az ellenzék kedvence«.

Péchynek, a nagy gyermeknek is örömet okoz ez. Szíve vidáman ugrál és repes a tapsokra, az éljenekre, szelíd, jó arca kigyullad, szemei fénylenek. Ah, milyen gyengesség. De nem tud ellenállni. A cukorkák édesek.

Valóban oly őszinte volt, mint egy gyermek.

Előadását a közvetlenség friss léhe öntötte el, s ez sajátosan vonzó és kellemes volt. Valami otthonosság, vidámság terjedt el a teremben, minő egy fészeknek a melege.

Mintha mindannyian otthon ülnének egy nagy búbos kemence körül a házi lámpa nyájas világa mellett, s nagyapó élményeit mesélné.

De a vásott, csintalan családtagok hol bólintgatnak a fejeikkel, hol összenevetgélnek egymásra kacsintgatva, mint-ha mondanák:

— A nagyapónak gyenge már a szeme . . . Bizony nem jól látta a dolgokat.

Voltak azonban pompás helyek is, mikor az udvarról beszélt, amely megkapó szavaknál őszintén tört fel a tetszés-vihar.

Kemény János báró elérzékenyülten bólingatott a fejével.

— Tamás a szíveddel beszél . . . Én értem őt.

S valóban, mintha memoárjait mondaná el az ő unokáinak, az ő szemüvegén át látottakat. És amit látott, az mind igaz is volt, csak az volt ferde, amit a látottakból kiokoskodott.

Régi szenvedélye, az európai potentátók megvédelmezése is kiütött rajta, de most már nagyobb mértékben, mert most már a holt királyok megvédelmezésén töri a fejét, mondván, hogy ha erősebb departmentok lettek volna Franciaországban, XVI. Lajos feje nem hullt volna le. Amire fölförmedt gróf Károlyi Gábor:

— Kár lett volna!

Azután egyre beszélt, lankadtan, de csak beszélt. A balmező nevetgélt, tapsolt, helyeselt, éljenzett s gúnyosan nézdegélt a jobb partra.

— Igazat mond!

Tisza Kálmán kiment a folyosóra a beszéd közepén és szomorúan morogta:

— Tamás megöregedett . . . nagyon megöregedett.

Egy kormánypárti képviselő, meglehet a Pesti Napló által ma fölfedezett *szélsőjobb oldalról* (irigyeljük a Naplótól ezt a leletet) gúnyosan sűgött össze:

— Mindig fáj a szívem — mondá egyikük —, hogy igazságtalanok voltunk iránta. Ah, végre rehabilitált bennünket . . .

De mindegy. Így vagy úgy beszéltek — nem tesz semmit. Azért ez szép nap volt. A jó aggastyán kiöntötte a szívéét. Az ő házában, ahol élt, ahol dolgozott, az ő ismerősei előtt. Itt élt, itt sütött rá a verőfény, itt érte az alkony. S ezen a hosszú úton elfáradva, élvezvén a politika édességét és csalódásait, itt mondja el a panaszait. Joga van hozzá.

Hát csodálkoztok-e, ha a kiöntött szívében volt epe is.

Hiszen ő is csak ember. Hát azt akarnátok-e, hogy Péchy erősebb legyen Bismarcknál — hiszen mindig gyengébbnek tartottuk valamivel.

Nem. Ő olyan, amilyen . . . Tisztelet illeti szeszélyeit. Ne akarjatok más Péchy Tamást, mint ahogy ne akarjatok másforma Szilágyi Dezsőt. A gondviselésnek ne adjatok receptet, milyen lángrézre van szükségtek, vagy milyen Péchy Tamásra — mert a gondviselés nem dolgozik megrendelésre.

Péchy kicsinnyé alkotta a gondviselés, a viszonyok nagygyá tették, de a gondviselés végre is a lábával toppantott: — Csak olyan ő, amilyenek én szántam.

És újra kicsiny lett — bár »jó házi nevelésben részesült«, míg ellenben Szilágyi (akiről a cikk első részében fecsegtünk) nagynek született, hát minden lelapítási erőlködés dacára is nagy marad — bár talán nem is részesült »jó házi nevelésben«.

A MAI ÜLÉS

[dec. 17.]

Zichy Jenő gr. hasznos ember, apró hiúságait meg lehet bocsátani. Mert végre is csak jót tesz és sokszor mond okosat. Mai felszólalása oda irányult, hogy nem mindent a kormánytól kell várni, hanem a társadalomtól is.

Utána *Vajay István* beszélt, aki itt káplánra játssza magát, pedig itt képviselő, az egyetemen pedig képviselőre játssza magát, pedig ott csak joghallgató. Valóban kényelmes dolog egyszerre tanulni a törvényeket mint diák és ugyanazon időben hozni azokat mint képviselő.

De *Vajay* leleményes fej — sőt még azonfelül a papi kötelmeit is elvégzi, amennyiben ahányszor csak alkalm van, kilép az ultramontánizmus zászlajával, ha ugyan zászlónak lehet nevezni egy lengő kapcát. A Ház természetesen kacag, a pártja is kacag. De ez nem zseniőrizza *Vajayt*, aki egy reverendás Csatárrá kezdi magát kinőni.

Ma is összehoronált hetet-havat, még a nagyváradi asszonygyűlést is előhozva, *Tisza Kálmán* nére célozgatván, akit per »*Tisza mama*« emlegetett.

Egy Vajay-féle beszéd már teljesen ismeretes a Házban. Annak egy bizonyos kinyomkodott karaktere van. Vajay fecseg-locsog, Károlyi Gábor és az öreg Madarász pedig minisztrál neki sűrű, sokszor jóízű közbeszólásokkal. A kormánypart pedig hallgatja, mint valami maskarad szerepet az Orfeumban.

A Tiszáné-féle célzások után mind Károlyi Gábor, mind a vén Madarász egyszerre elhallgattak. Konsternáció látszott az arcukon, amit mindenki észrevett, csak maga Vajay István nem. És ez természetes is, mindig a harcoló veszi észre legkésebb, hogy meg van sebesítve.

Aztán *Busbach* beszélt, aki sohase szól hiába, mindig vet valami értékes anyagot a vitába, hol többet, hol kevesebbet — de ő sohase áll fel üres kézzel. Tartalmas felszólalása ezúttal egy lendületes nyilatkozatra adott alkalmat Apponyinak. Busbach szemrehányó hangulatában volt, sok mindent odamondogatott a nemzeti pártnak, többi közt felpanaszolta a Szilágyi üldözését is. (Ez most a divatos téma.)

És mert divatos a téma, gyorsan szivárgott ki a folyosóra is, ahol eszmetársulás útján, a künn üldögélő báró Kemény János a következő jóízű történetet mesélte:

A képviselők és a komondor

Mondok én nektek valamit Szilágyiról. Azazhogy nem ő róla — csak az értelme vág ki Szilágyira. Kár, hogy nincs itt a Pali (Szontágh Pál), hogy ő is hallaná. 1849-ben üldözött képviselők bujdosnak Szatmárban, nappal a nádasban tartózkodva csak éjjel jöttek ki a falvakba. Jól éltek, vígan éltek a nádas közt, volt egy kunyhójuk, a kunyhóban egy hordó boruk, jó sült birkahúsuk és tarokk kártyájuk.

Hanem a Bezirker egyszer csak mégis megtudta a dolgot. Okos ember volt, azt is tudta, hogy ő nem bírja őket elfogni, a fogdmegek jöttét jelekkel jelzik nekik a környékbeli őrszemek, minélfogva könnyen odébbállnak. Nincs annak más módja, a községet kell rávenni, hogy az szolgáltatassa ki őket.

El is ment a községbe a Bezirker és beszélt velük.

— Atyafiak, tireátok nem haragszik a császár, megbocsát, sőt barátságba lép veletek; hanem azokat az urakat adjátok ide.

A községbeliek gondolkozási időt kértek, s ezalatt tanácskoznak a véneik. Már-már úgy hajlott a bölcsesség rúdja, hogy »adjuk ki, mért ne adnánk ki?«, amikor felszólalt közöttük a legokosabb, Felcsuthi Gerzson:

— Hm, meg kell azt jól gondolni, hallják kendtek. Mert minél tovább latolom a Bezirkerék kívánságát, annál inkább úgy jön az elibém, mintha a farkasok arra kérnék a jámbor juhnyáját: »Nem haragszunk mi rátok jó juhok, hanem csak a komondort adjátok ki«.

Szöget ütött a szó a községnek fejébe, és többet szó se volt a képviselők kiszolgáltatásáról.

A Kemény János hallgatói vidáman mosolyogtak, s nem egy gondolta talán magában:

— Van benne valami, oda nem adjuk Szilágyit.

Belülről az elnöki csengettyű riadozott. Jön a nap eseménye: a Tisza István beszédje. Kormánypart és baloldal bevonult; a Ház közbeszólóinak nagy zsákmány Tisza István. Biztatja is őket a mester Károlyi Gábor: »Őrajta tegyetek remeket!«

De Tisza István ez egyszer ravaszul rászedte a balpártot, oly magas elvi alapon mozgott s olyan államférfiúi objektivitással rajzolta a pártok közötti viszonyokat s a nemzeti párt kártékony hatását, amint apró »vívmányocskákkal« a nemzet idegeire dolgozik s a nagy aspirációk elérésére ezzel megbénítja, hogy lehetetlen volt hozzáférti.

A kormánypart zajos tetszésben tört ki helyel-hellyel, s maga az ellenzék is csendesen hallgatta a szokatlanul mély látású fiatal politikust.

Volt ugyan egy-két maliciózus közbeszólás. A szónok, aki jól kezeli a ríposztot, láthatólag küzdött magával, hogy visszacsapjon . . . szögletes homloka elvörösödött, szeme vilant, ajkára kiugrott a kész nyíl, amivel visszalőjön . . . de mintha nyelne egyet, mintha a torkán tolná vissza — önnön-magát legyőzve, folytatta beszédét, mely némileg aztán legyőzte ellenfeleit is.

Majd egy szép jelenet következett azután. Csillogó, zománcos. A daliás középkor aranyos fénye szaladgált a barna padokon. A »százezer lovagok nemzete« van itt most gyűlésen. Kardjaikat, sisakjaikat, páncéljaikat tán ott künn hagyták a folyosókon. Hermelin palástját Bánffy is levetette . . . Paripák patkója csattog messze odakinn.

Hej, hadd szóljanak a harsonák! Új lovag lép a sorompók elé.

Ez bizony nem valami deli, jegenye növésű levante. Inkább sir John Falstaff vagy valami ija-fija, a pohos Eötvös Károly. De azért lovag ő. Háromszáz esztendő se bírta ki-aszalni véréből azt a bizonyos »tíz kék cseppet«. Nemes gondolat volt, ami kényelmes helyéről, ilyen dérrrel-durral fel pattanni készteté.

Arcát a felháborodás sápadtsága borítja, szürke szemeiből haragos szikrák ólálkodnak.

— Oly ügyben szólalok fel — kezdte —, melyben egy percig sem várhatok.

Mindenki kíváncsi. Vajon mi baja eshetett Eötvösnek?

— Egy hölgy neve lett itt szóba hozva t. Ház — folytatta Eötvös . . .

Kriptai csend támadt. Mindenki értette már, miről lesz szó, és mindenki irigyelte Eötvöst. Ebben a percben ő volt itt a legkülönb.

S aztán nemes, metsző szavakkal bélyegezte meg Vajay eljárását, mondván, hogy azt mint felháborított egész pártja nevében *helyteleníti*, mert a nő, kivált midőn a jótékonytságot gyakorolja, oly szent előttük, mint a pap az oltárnál.

E szavak lágyan, fenségesen rezegtek, mint a harang a füledt, füsttel, gőzzel, párával telített levegőben.

. . . Ah, mit beszélek! Ez a levegő, ez a hely olyan tisztának, kellemesnek látszott e percben, mint ördögűzés után a zezedaillattal kifüstölt templom.

Az általános büdzsévita ma voltaképpen véget ért. Mint vég vignette, két pap (Hévizy János és Vörös József) zárták be az egy hétig tartó hadjáratot — hol ugyan templomot nem döntöttek szét, de a falaihoz, fedeléhez itt-ott erősen hozzá-súrlódtak. Egyben ölelkeztek most a papok, hogy egyik se fogadta el a költségvetést.

Most már a zárbeszédekre került a sor. Hegedüs nagy leleményességgel gyűjt még a letarlózott mezőkön is kalászo-kat. Bezáró beszédei még mindig olyan frissek, magvasak, mint a bevezető beszédei. Semmi az, hogy huszan-harmincan beszéltek előtte, ha ugyan szabad ezt a kifejezést használni, mert őmiatta csak *közből* lehet beszélni. Az a mesebeli tarisznya neki ez a téma, melyből ha már százan ettek is, még mindig annyi van benne, mint mikor még senki sem evett.

Utána Pázmándy Dénes kalandozta be az országot, s nyalábra szedvén minden gravament, pletykát és azt mondjákat, jó egy óra hosszág adta a szóbankot, gúnyolva (már ti. kulináris gúnyolódással) a főispánokat, akiknek egyike évenként ötször fordult meg székhelyén egy-egy napra, tehát minden megjelenés ezer forint. (Ez a legnagyobb napidíj a világon — kiáltott fel a világjárta Dini keserűen.) A Zólyom megyei volt főispánról pláne azt sütötte ki, hogy főispánkodása alatt egyetlen egyszer sem aludt székhelyén. (Azt persze elhallgatta, hogy a városhoz közel egy kastélya van, hát valószínűleg abban hált.) Besztercéről átugrott Fogaras megyébe, s bár maga is bevallotta, hogy ott sohasem járt, mégis hivatva érezte magát — bepillantást engedni a tisztelt Háznak a fogarasi viszonyokba. A kis városka társadalmi súrlódásait, összeveszéseit, apró szcénáit sem hagyva ki, belevegýtven a derék alispánt, Kapocsányi Mór személyét is, ki pedig egynehányad magával igazi sziszifuszi munkát végez ott a maroknyi magyarság fenntartásán, s innen e hatalmas parlamenti teremből inkább meleg biztatást, jó szót várna, mint lankasztó, kíméletlen vagy rideg szavakat. Főlemlíté többi közt Bauszern főispán egyik rendeletét, mely a megyei tisztviselőket »kötelességszerű szavazásra« inti s hogy az elnöki tribünt ne

hagyják el. Az ellenzék zajos derűtségbe tört ki. Mire aztán »Dini« átugrott Vas megyébe és ott lelezett. Majd újra visszakerült a nemzetiségekhez panaszkodással, hogy nemzeti-ségi vidékeken a magyar katonák románul kötelesek levelezni!

Wekerle közbeszólt:

— Orvosoltatni fog!

A derék lelkű Dini, akinek az a hivatása van, ami Mikulásnak, hogy bejárván az egész országot a rossz gyermekeket megvirgácsolja — a jóknak pedig cukrot tegyen a csizmáikba . . . nem, ezt az utóbbit másra bízza; nos igen a jó Dini elment Veszprémbe, bejárta még utána Tolnát, Baranyát s minthogy úgymis a karácsonyi szent ünnepek következnek, elmondta minden összeszedett értesítést, hat beszédanyagot és nyolc-kilenc interpelláció-anyagot egybeöntve. Háta mögött ülő társai ámulva nézték ezt a pazarlást.

Pázmándy után Mikszáth kelt a fogarasi főispán védelmére, ki erős barátja a magyar állameszmének, s esetleges túlzásai is e nemes forrásból erednek. Mikszáth felszólalását (mint amely látszólag a törvényszerűséggel szemben, a főispán intenciói mellett hegyeződött ki), izgalommal, gyakori félbeszakításokkal hallgatták a szélsőbalon.

Míg végre a keletkező vihart elsimította Wekerle néhány rövid szóval. Kijelentve, hogy nem az intenciók, hanem mindig a törvényszerűség szerint fog eljárni. Erre elsimultak a hullámok — de ha nem simultak volna is el, a Ház órája elérte a római II-est, s ilyenkor a harcoló felek mindig fegyverszünetet kötnek — másnapig.

[KÉPVISELŐHÁZI FELSZÓLALÁS ÉS VISZONTVÁLASZ]

T. Ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Engedelmet kérek, hogy az előttem szólott t. képviselő úr egypár kifejezésére nézve személyes kérdésben felszólalhassak. (*Halljuk! Halljuk!*) A t. képviselő úr belekeverte beszédébe Fogaras megye főispánját,

s bár ugyanezen dolgot már a lapok hasábjain is olvastam, eddig nem tartottam sem kötelességemnek, sem indíthatván nem éreztem magamat, hogy feleljek rá, de mivel itt a Házban, ahol a megtámadott nincs, szintén előhozatott a dolog: némelyekre nézve meg kell jegyezni a következőket. (*Halljuk! Halljuk!*) Nekem úgy tűnik ki ezen felszólalásból és a lapok közleményéből, nem tudom igaz-e, de ezek úgy tüntetik fel a dolgot, hogy ővele ottan nincsenek megelégedve sem a szokások, sem az oláhok, csak éppen a magyarok. (*Tetszés jobb felől.*) Kutatom magamban annak okát, hogy tulajdonképpen miért szólalt föl Pázmándy Dénes: vajon a főispánnak vagy a magyar állameszmének az ellensége, ezt nem tudom kiokoskodni. (*Zaj a bal- és szélsőbaloldalon. Zaj a jobboldalon.*)

Ennek a főispánnak a viselkedése, valamint a famózus rendelet is nem vezethető vissza egyébre, mint a magyar állameszméhez való ragaszkodásra. (*Zaj a bal- és szélsőbaloldalon*)

UGRON GÁBOR: Nincsen szükségünk ilyen rendeletekrel

MIKSZÁTH KÁLMÁN: A t. képviselő úr komikusnak találta a tisztviselők kötelességszerű szavazatát. Én azt hiszem, t. Ház, hogy ez akárhol lehet komikus, csak Fogaras vármegyében nem. (*Zajos mozgás a bal- és szélsőbaloldalon.*)

Én nem vagyok olyan jól informálva a főispánokról, mint Pázmándy Dénes képviselő úr, ki azt is tudja, mennyit aludtak (*Derűtség a jobboldalon*), de ennek a rendeletnek a célját evidensnek tartom. Azt akarta elérni, minthogy ott a tisztikar érzelmekben nem teljesen egyöntetű, nehogy az törvények, hogy a megyei tisztviselők, tehát a magyar állam közegei, odamenjenek a tisztviselői tribünről a bizottsági tagok közé és azokat sokszor saját külön felfogásaik szerint informálják. Hihetőleg ezért rendeli a főispán, hogy a tribünön maradjanak ülve. Különbösen is, én ezt a vádat nem találom olyannak, amely ezen főispánra bármiféle homályt vethetne. (*Zaj és mozgás a bal- és szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*)

Nem terjeszkedem ki azokra az apró torzsalkodásokra, amelyek ott egyes békétlen személyek közt folynak, mert azok nem ide a parlament elé valók, de azért biztosíthatom arról Pázmándy Dénes képviselő urat, hogy Fogaras megyé-

ben kielégítő nyugalom van. (*Zaj és mozgás a bal- és szélsőbaloldalon.*)

UGRON GÁBOR: Tessék a személyes kérdésnél maradni!

MIKSZÁTH KÁLMÁN: És ez a nyugalom esetleg csak akkor fog megszűnni, ha önök szólási vágyuktól elkapatva, efféle beszédekkel fogják őket irritálni. (*Zaj és mozgás a bal- és szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Rendre! Rendre!*)

MIKSZÁTH KÁLMÁN: T. Ház! Engedelmet kérek, hogy egypár szóval válaszoljak Pázmándy Dénes képviselő úrnak. (*Nagy zaj a bal- és szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Miféle címen beszél?*) Személyes kérdésben. (*Halljuk! Halljuk!*) Miről van itt szó? Előhozott a képviselő úr egy főispánt és annak egy ténykedését, egy rendeletét, amellyel a legrosszabb esetben is egy rendelettel többet bocsátott ki, mint amennyit talán kellett volna. (*Tetszés jobb felől.*) Ez oly csekélység, t. képviselőház, hogy ezért nem érdemes egy egész meggyét felzaklatni és folyton figyelmeztetni a nemzetiségeket, hogy ellenök mily jogtalanságokat követnek el. Mert végre el is találják hinni. Ez véleményem szerint nem egészen hazafias dolog. Bocsánatot kérek, ha ezzel valakit megsértettem, de ez az én meggyőződésem. (*Mozgás bal felől. Helyeslés jobb felől.*)

A T. HÁZBÓL

[dec. 21.]

I. Őszinte vallomások és önkritika

Könnyű a nagy szónokoknak beseperni másnap a koszorúkat. Illatos virágok között ébrednek, a lapok vezércikkei, rezüméi tömjént lehelnek; a fekete betűerdőben derült nap-sugarak táncolnak.

De nehéz a magamforma szegény embernek, aki össze-csípkedve a lapbeli szűnyogoktól, megdagadt lelki hangulattal indul másnap a Házba. Az ismerőseim már mindnyájan olvas-

ták azóta a lapvéleményeket, és tudom egy se sajnált, vállalt vontak egykedvűen:

— Hja . . . a hóhért akasztják !

Az ember érzi bűnös voltát. A múzeumi fák az úton fázékonyan zörrentik össze száraz, ezüstös gallyaikat, mintha mondanák: »Egy rossz szónok jön erre.«

A Múzeum falához meglapulva érsz el a Sándor utcáig, s félig lopva osonsz be a Házba. A kapus észre sem vesz. Magad akarod, hogy észre ne vegyen. S mikor már észre nem vett — az a bántó gondolat támad benned, hogy a kapus voltaképpen maga se akart észrevenni. Egy rossz szónokot nem lát meg senki.

De mindegy. Mindent ki kell állni. Mégis beérsz ólom lábakkal a folyosóra, s ott megindulnak a vélemények.

Ugronnal találkozol, azt mondja:

— Hogy jutott eszedbe a törvényesség ellen beszélni? Borzasztó !

Jön Andreánszky:

— Bizony elvétetted egy kicsit a sulykot !

Egy-egy képviselőtársam így szólt:

— Ejh, végre is igazad volt ! (No, ez bizonyosan ravasz ember.)

Egy másik azzal fogad:

— Rossz volt a téma. (Ez a Darányi-iskolából való.)

Jön egy harmadik:

— Nem tudtál tegnapi inkább otthon maradni? (Ez a Tibád-iskola növendéke.)

Csak Pulszky Ágoston siet felém vidáman, nyájasan:

— Ne búsulj, hiszen engem sem szeret az ellenzék. (S ragyogó arccal dörzsöli a kezeit, mintha mondaná: »teringette, vagyunk már ketten«).

S még a dicséretben is elrejtett tórszúrások vannak ilyenkor. Rónay János megveregeti az ember vállát:

— Ami azt illeti, kezdetnek elég jó az.

Még Tisza Kálmán is így szól:

— Ha én úgy tudnék írni mint te, sohasem beszélnék. S ekkor bukkan oda valahonnan Beksics Gusztáv nagy lelkesedéssel:

— Bravo, bravissimo ! No, én nem vártam tőled ennyit ! Ellankasztva menekülök be a tanácsterembe, de ott is

kietlen, kellemetlen. Az elnök gyanakodva néz reám a tribünről — legalább azt képzelem, gyanakszik, hogy ma is van valami mondanivalóm. Az egyik miniszter átható, fagyos pillantása szinte átöklel. »Ember — mondja öccellenciája fenyegetően —, miért van ma rajtad fekete kabát?«

Csak Dániel Gábor (aki pedig elég nagy humorista), ölti magára a csodálkozás naiv zekéjét s kérdegeti mint a messi világrészeket bejárt utazótól.

— Hát aztán, hogy megy az efféle beszéd?

(Végigborzongott a hátam. Huh, éppen ezért az »efféle beszédért« jött rám méregbe az ellenzék!)

— Hát egyszerű az egész. Az ember csak arra vigyázzon, ha feláll, hogy örökké nyugatnak nézzen, ahol Horváth Gyula ül, aki, ha nem tetszik is neki a beszéd, váltig bólingat a fejével, mintha mindent helyeselné és minél jobban haragszik, annál jobban, hevesebben ingatja; ami igen jól esik abban a percben az embernek, mikor idege él, és a messze ülő Beöthy Ákos zsebében hallja az óra ketyegését. És különösen arra vigyázzon, nehogy északra nézzen valahogy. Mert északon ül az öreg Ucsu, aki, ha valamit helyesel, borzasztóan rázza a fejét, s minél jobban tetszik neki a beszéd, annál vadabban rázza, lóbázza tagadólag, ami igen rosszul esik az embernek abban a percben, mikor a Bánffy Dezső magas katedrája egyszerre örült kalamajkát kezd táncolni. . .

Még tovább is folytattam volna a tapasztalataimat, ha meg nem szólít Károlyi Gábor gróf, ki fájós lábával sántikálva megy végig a termen;

— Jó, hogy nem beszélhetsz a tolladdal: az volna nekünk rossz.

— Nagy kár — mondom —, hogy te meg nem a lábaddal szoktál közbeszólni; az volna nekünk jó.

Neusidler elfog a padoknál fennhájázon.

— Hja, pajtás, pajtás, hang kell a szónoklathoz, pajtás.

Nem bírom tovább állni, átmenekülök az ellenzéki gránicra: ott jó csendes öregurak ülnek: azok engem békén hagynak.

De ott sem volt nyugtom, nyomban nekem estek:

— Miféle igazságtalanság az tőled, hogy mikor mi beszélünk, akkor te vagy a varga, aki a mi bőrünket kicserzed —

most pedig mikor te beszélsz — gyönyörűen agyonhallgatód magadat.

És minthogy ebben van valami osztó igazság, hogy én is tegyek valamit a *parlamenti béke kedvéért*, megígérem nekik, hogy nem kímélem hát magamat sem, és a holnapi számban ott lesz az én felszólalásom kritikája is a T. Házból rovatban, úgy ahogy azt a Ház tagjai, kik tőlem már eleget szenvedtek, szemtől szembe, fülem hallatára megcsináltak.

... Hát bizony furcsa ez ! Az ember szónok akar lenni és lesz — mártír.

II. Néhány rövid észrevétel a mai ülésről

Ma két nagy beszéd volt — az Apponyié és a Wekerléé.

A karcolatírónak a nagy szónokok a legrosszabb anyagja. Egy pár szóval le lehet írni az egész képét.

Tele karzat... zsúfolt padok. Általános figyelem... kevés közbeszólás. Sűrű éljenek, zivatáros helyesek.

A parlament két nagy alakjának mindenki ösmeri a külsejét is: minduntalan nem lehet előről kezdeni a leírásukat.

S hogy éppen semmi festeni való ne akadjon rajtuk, még az öltözködésben is mindig egyformák. Apponyin örökké fekete kabát van. Sok programja volt már, de kabátja, mintha mindig csak egy lett volna. Oldalzsebéből kackiásan néz ki a zsebkendő csücske, kezében idegesen jár a ceruza. Wekerle is fekete kabátot visel, csakhogy nem selyembetétes hajtókával, mint Apponyi. Ennek is ott van oldalzsebében a zsebkendője, de izzadt homlokát megtörölni, mikor beszéd közben megmelegszik (s gyakorta melegszik meg, mert tűz és lélek van előadásában) a hátulsó zsebéből másik zsebkendőt vesz elő. Wekerle két zsebkendője rossz ómen Apponyiékra. Hiszen a hosszú életű Tisza is két pápaszemet hordott magával.

Egyebekben pedig Apponyinak nagyobb elokvenciája van, beszédjeinek architektúrája jobb, szóbősége kimeríthetetlen — Wekerlének ellenben a látköre nagyobb, észjárása elevenebb, fordulatai leleményesebbek, hangja nem olyan terjedelmes, nem olyan haragszerű, de lágyabb, kellemesebb.

Egyszóval mindkettő nagy ember. Jól, szépen, okosan

beszélnek — de hogy mit beszélnek, azt mindig elszedik előlünk a vezércikkírók. Hát ők is hadd éljenek.

A mai két nagy beszédből (melyek egyikében, a Wekerléében, egy elragadó részlet volt a nemzetnek a királyhoz való viszonyáról és az egész pártot megrázta) a Ház előrelátó jóstehetségű és jószimatú tagjai néhány centiméter távolodást véltek észrevenni.

De meglehet, erre is a vezércikkírók teszik rá a kezüket. Ámbár ez se bizonyos. Semmi se bizonyos. Csak az a bizonyos, hogy a költségvetés egyszerű felállással elfogadtatott. De ez már azelőtt is némileg bizonyos volt.

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

MK	=	Mikszáth Kálmán
MK _m	=	Mikszáth Kálmán Munkái. 1—33. köt. Révai Testvérek kiadása. 1889—1908 között több kiadást megért sorozat.
Jk	=	Jubileumi kiadás. Mikszáth Kálmán Munkái. 1—32. köt. Bp. Révai Testvérek kiad. 1910.
Hi	=	Hátrahagyott Iratok. (A Jk folytatása.) 1—19. köt. Szerkesztette és sajtó alá rendezte Rubinyi Mózes,
Krk	=	a jelen kritikai kiadás
KNapló	=	Képviselőházi Napló [képviselőházi ciklusonként az egyes kötetek római számmal való jelölése újrakezdődik]
PH	=	Pesti Hírlap
PN	=	Pesti Napló
VÚ	=	Vasárnapi Újság
K	=	kézirat
M	=	megjelent (újságban, folyóiratban, könyv alakban)
[Szögletes zárójelben]	=	a sajtó alá rendezők kiegészítései és megjegyzései

TUDNIVALÓK

E karcolatokkal az eddigi Mikszáth-irodalom érdemben nem foglalkozott. Jegyzeteinknek ezért nincs »Irodalom« rovata.

BEVEZETÉS A JEGYZETEKHEZ

A Krk jelen kötete Mikszáth Kálmánnak az 1892. jan. 1-től 1892. dec. 31-ig keletkezett publicisztikai írásait tartalmazza. A korábbi kötetek szerkesztési elvét követve, külön csoportba soroltuk a cikkeket és tárcákat, illetőleg a parlamenti karcolatokat. Mind a két sorozatot szoros kronológiai rendben illesztettük kötetünkbe.

Kevés számú cikke közül felhívjuk a figyelmet a januári választásokkal és annak lebonyolításával foglalkozó írásaira (*A választások, Végzetes kerület, A tyukás garasok*), a képviselői napidíjak emelésével foglalkozó két tárcájára (*A képviselői napidíjak, Napidíj nélküli követe*). Haláleset ebben az évben az átlagnál több alkalommal adta kezébe a tollat: május elején váratlanul meghalt Baross Gábor (*Az ország halottjáról*), a szabadságharc két jeles személyisége is eltávozott az élők sorából: Teleki Sándor és Klapka György, mindkettőjükről megemlékezett, sőt Klapka temetése körüli politikai viharokról két ízben is írt (*Gr. Teleki Sándor, A Klapka-ügy a Házban*, illetőleg *A szépek*). Parlamenti karcolatainak korábbi jellegzetes alakja volt a szintén ez évben elhunyt Csanády Sándor és Salamon Ferenc. Alakjukat, személyiségüket meleg hangú írással idézte az olvasók elé (*Meghalt Csanády bácsi, Salamon mint causeur*).

A parlamenti életet leginkább foglalkoztató kérdés ebben az évben is az egyházpolitikai reformok előkészítése, a politikai pártok csatározásai is ezekre a kérdésekre vezethetők vissza. Ezért a továbbiakban röviden összegezzük a törvényjavaslatot megelőző fontosabb mozzanatokot.

Az egyházpolitikai harcok előzményei és előkészület az összeccsapásra

Az egyházpolitikai problémák a kiegyezést követően ismételtelen felmerültek, de sem Eötvös József, sem Trefort Ágoston nem tudta — haladó közoktatási és kulturális intézkedései ellenére — a megoldás irányába terelni ezeket a kérdéseket. A hazai polgári átalakulás korlátozottságának egyik jele a katolikus egyház hatalmas vagyonának, szellemi és politikai befolyásának fennmaradása volt. A legtöbb sűrű-

dást a házassági jog rendezetlensége okozta. A katolikus egyház általában tiltotta a katolikusok és nem katolikusok közötti vegyes házasságot, e tilalmat csak akkor oldotta fel, ha a nem katolikus fél ún. reverzálist adott arról, hogy a születendő gyermekek a katolikus válást fogják követni.

Eötvös József idejében keletkezett az 1868:LIII.tc., amely kimondta, hogy a vegyes házasságból származó gyermekek közül a fiúk az apjuk, a lányok az anyjuk vallását követik; az ezzel ellentétes megállapodások nem bírnak jogerővel. A katolikus klérus ezt a törvényt nem tartotta meg, tömegével folytak az elkereszтелések, a vegyes házasságból származó gyerekek lelki erőszakkal való katolikussá keresztelése.

Ezen a téren nem hozott változást Trefort Ágoston 1884. évi rendelete sem, amely bírsággal sújtotta az 1868:LIII.tc. megsértőit. Trefort utódja, Csáky Albin 1889 őszén újabb rendeletet készített elő az »elkereszтелések« ellen. Még kibocsátása előtt megmutatta a hercegprímásnak és néhány püspöknek. Ők nem értettek egyet a tervezettel, de nem jelentettek be tiltakozást. Csáky Albin 1890 februárjában kiadta »A keresztelési bizonylatok kölcsönös megküldéséről« szóló rendeletét. Ezt követően a katolikus sajtóban heves kampány indult meg a rendelet ellen, amellyel több püspök is egyetértett, sőt több helyen a templomi szószéket is felhasználták a nyílt ellenállás hirdetésére.

A hercegprímás is, a kormány is döntésért a Vatikánhoz fordult; egy megnyugtató pápai megnyilatkozástól várta mind a két fél a konfliktus megoldását. A szentszéki állásfoglalás 1890 augusztusában megszületett: a pápa elutasította az elkereszтелési rendelet elfogadását.

Ez a pápai döntés a magyar kormány számára világossá tette, hogy radikálisabb megoldáshoz kell folyamodni: a részleges vagy teljes állami anyakönyvezés bevezetéséhez, később esetleg a polgári házasság törvénybe iktatásával. Bár a kormányon belül Szilágyi Dezső, Wekerle Sándor és Csáky Albin a kötelező állami anyakönyv bevezetése mellett volt, Szapáry Gyula miniszterelnök azonban nem kívánt gyökeres változtatást. Az 1890 novemberében tartott koronatanácson Ferenc József is véleményt nyilvánított: kifejtette, hogy nem híve az állami anyakönyvezésnek, mert az gyengíti a vallásosságot. De ugyanakkor az állami törvények megtartatásának érdekében hozzáfárult egy olyan bejelentés megtételéhez, hogy amennyiben a Vatikán nem változtat augusztusi döntésén, akkor a kormány szükség esetén gondoskodni fog a részleges állami anyakönyvezés bevezetéséről. A klerikális körök ezekre a belső, diszkrétan folytatott tárgyalásokra úgy reagáltak, hogy a pápa 1890 augusztusi megnyilatkozását — amelyet addig az alsó papsággal nem közöltek — egy nappal a kormánnyal folytatott tanácskozás után a klérus napilapjában, a »Magyar Állam«-ban teljes terjedelmében közzétették. Az újabb kutatások kiderítették, a provokatív kiszivárogtatást a hercegprímási irodaigazgató, Csernoch János, a későbbi esztergomi érsek követte el.

Szapáry Gyula nem kívánta élezni a harcot, a klérus által elkövetett indiszkrétcióra inkább fegyverszünettel válaszolt. Simor

1891-ben bekövetkezett halála ezt a látszólagos nyugalmi állapotot még csak prolongálta.

A konciliánsabbnak mutatkozó új hercegprímás, a politikában járatanabb Vaszary Kolos kinevezése arra készítette Csákyt és a kormányt, hogy újabb kísérletet tegyenek a Vatikánhoz való közeledésre.

Vaszary Kolos 1892 áprilisában Rómába utazott, és a pápa feltárta előtte elvi és taktikai megfontolásait, amely mögött a Vatikánnak az az elképzelése húzódott meg, hogy minden eszközzel segíti a politikai katolicizmus terjesztését, ezzel kívánva feléleszteni az ellanyhult katolikus közéleti érdeklődést Magyarországon. A politikában járatlan Vaszary Kolos félreértette a pápai fejtegetés mögöttes intencióját, és úgy értelmezte a pápa szavait, hogy az egyház számára elfogadhatóbb a polgári reform, mint a vegyes házasságból származó gyermekek egy részéről való önkéntes lemondás. Ezen a hercegprímási értelmezésen felbátorodva a kormány az 1892. májusi képviselőházi vitában bejelentette, hogy az »elkeresztelési« rendelettel kapcsolatos viszályok miatt a vegyes házasságból származó gyermekek bejegyzésére a részleges polgári anyakönyvet kívánja bevezetni. A vitában Irányi Dániel megismételte a vallás szabad gyakorlásáról és a felekezetek egyenjogúsításáról szóló korábban is kifejtett nézetét. Apponyi is támogatta Irányi előterjesztését. A képviselőház elfogadta Irányi javaslatát és utasította a kormányt, hogy terjessze be az egyházpolitikai reformokat. (Ld. a részletekről az e kötetben található, 1892. május és június hónapokban tartott ülésekről szóló karcolatokat és a hozzájuk fűzött jegyzeteket a 149—178., illetőleg a 380—404. lapokon.)

Az egyházpolitikai javaslatnak ilyen hosszadalmas előzményeket követő napirendre tűzése — mint erre a »Magyarország története VII/1.« kötete rámutatott — »akarva-akaratlan, elsősorban a katolikus klérus kormányellenes, antiliberális agitációja következtében, közéleti érdekűvé vált. Nemzeti vagy társadalmi reform lehetősége elzártnak, végül mégiscsak az egyházpolitikában csillant fel a kormány előtt a liberális reformpolitika járható útja.« (I. h. 72. l.) A bekövetkező politikai összeütközések, mint ahogy az összefoglaló mű tényyszerűen és meggyőzően érzékelteti, a nemzetközi és hazai vonatkozásában egyaránt felerősödött politikai katolicizmus irányzatának és a liberalizmusnak az erőpróbája volt. (I. m. 76—77. l.)

Csáky Albin memorandumban dolgozta ki az új egyházpolitika indítékait és alapelveit, a minisztertanács pedig 1892 őszén, szeptemberben és októberben tárgyalta meg a Csáky és Szilágyi által benyújtott javaslatokat a kötelező polgári házasság és az általános polgári anyakönyvvezetés bevezetéséről, a vallás szabad gyakorlásáról és az izraelita vallás recepciójáról. A törvényjavaslat széles hatóköre miatt nézeteltérések támadtak a kormány tagjai között. A kabinet többsége a javaslatot előterjesztő Csákyval és Szilágyival és a velük azonos nézetet valló Wekerlével értett egyet; Szapáry viszont a kötelező polgári házasság bevezetését mellőzni kívánta. A király Szapárynak a véleményét osztotta, a maga katolicizmusával ellenezte a kötelező polgári házasságot. A királyi álláspont kormányválságot jelentett:

Csáky azonnal lemondott, de a kormány többsége és a szabadelvű párt nagy része Csákyt támogatta. Szapáry elszigetelődött, de az uralkodó álláspontját képviselte.

Szapáry Gyula miniszterelnöki helyzetét nem az egyházpolitikai, hanem a nemzeti érzékenység újabb sélreme miatti felzúdulás ingatta meg: 1892 novemberében akarták az 1848-as honvédség emlékét megörökítő szobor felavatásának ünnepségét megtartani. A szabadságharcos honvédség és a császári hadsereg emlékének összehábitése azt az elképzelést szülte, hogy a budapesti hadtestparancsnok és a honvédegylet elnöke együttesen koszorúzza meg a szabadságharc emlékét idéző új emlékművet, majd ezt követően hasonló ünnepség keretében illessék koszorúval a közelben levő Hentzi-szobrot is. A gondolat megnyerte Szapáry miniszterelnök és a király tetszését is. De a közvélemény e kettős tisztelgő koszorúzást nagy felháborodással fogadta, az 1886-os Jansky-ügyhöz hasonló felzúdulás támadt. Az indulatok kitörését Szapáry Gyula úgy vélte lecsendesíteni, hogy a kettős koszorúzás tervét teljes egészében elvetette. (Ld. emzekről — MK-nak az okt. 19-i, 20-i, 21-i ülésről szóló parlamenti karcolatait e kötet 183—190. lapján, a helyzetről a jegyzetekben is részletesen szóltunk a 411—422. lapokon.)

Szapáry Gyulának ezzel a végig nem gondolt kapkodó bizonytalansággal nemcsak a szabadelvű párton belüli — az egyházpolitikai reformok túlzott óvatos kezelése miatt is meggyengült — helyzete vált tarthatatlanná, hanem az uralkodónak is megrendült benne a bizalma, mivel a király számára a legérzékenyebb pontot jelentő kérdésben — a császári hadsereg iránt táplált ellenszenv kérdésében — nem tudott úrrá lenni a közvéleményen. (A kirobbant válságról ld. e kötetben *A válság, Válság a Házban, A klubban, Az epilóg* és *A főrendiházban* c. karcolatokat a 198—211. lapokon és e karcolatokhoz fűzött jegyzetekben levő összefoglalókat a 430—447. lapokon.)

Szapáry Gyula 1892. nov. 19-én lemondott. Ferenc József dilemma elé került: az egyházpolitikai kérdésekben egy konzervatívabb irányváltás megakadályozta volna az egyházpolitikai reformok teljes körű törvénybe foglalását, de akkor a kormánypárti jobboldal és az Apponyi mögött álló erők fúziójára lett volna szükség a kormányképes többség biztosítására. (Erre ld. MK utalásait e szakasz karcolataiban a 430—444. lapokon.) Ennek azonban Apponyiék katonai-nemzeti programjának valamelyes méltánylása lett volna az ára. A katolikus ortodoxia és a dinasztikus-katonai ortodoxia dilemmájából a Habsburg-ház katonai érdeke került ki győztesen: az új kormány megalakítására a liberális, az egyházpolitikai kérdésekben Csákyval és Szilágyival szoros egyetértésben haladó Wekerle Sándor kapott megbízatást.

Wekerle az új kabinet összetételén nem sokat változtatott: új emberként Hieronymi Károlyt belügyminiszterré, Tisza Lajost a király személye körüli miniszterré nevezette ki. Csáky Albin és Szilágyi Dezső megtartotta eredeti reszortját. Az új kormány legsürgősebb teendőjét az egyházpolitikai reformok megalkotásában jelölte meg.

A szabadelvű párt vezető gárdája felismerte, hogy a politikai katolicizmus agresszív fellépése lehetőséget kínál a liberalizmus elvi alapján álló összefogásra a nemzeti ellenzékkel. A kormány hivatalba lépése után, a kölcsönösen hangoztatott támadó kedvű nyilatkozatok ellenére sem tört ki a politikai harc. Wekerle nem érezvén maga mögött sem a király, sem az egész kormánypárt támogatását, óvatosan kerülte az ellentétek kiélezését. A már elkészült egyházpolitikai reform-törvényjavaslatokat egyelőre elfektette, előbb megkísérelte a vetélkedő pártfrakciók megnyerését, főként az uralkodó bizalmatlanságának eloszlatását. E politikai manőverek sikeres végrehajtása után 1893 tavaszán nyújtotta csak be Wekerle a reform-törvényjavaslatot. A harc új fázisát a Krk következő, 82. kötetében kísérhetjük nyomon.

Mikszáth Kálmán fogarasi megválasztása

1891 decemberében a képviselőházban a kormány bejelentette, hogy az 1892 tavaszán esedékes választásokat 1892. január végén fogják megtartani. A korteskedésre hagyott rövid idő hangulatáról MK parlamenti karcolatai is képet adnak. Erről szól a jelen kötetben olvasható *Az utolsó ülés* c. karcolata, továbbá *A Ház pénztáránál* és *A tekintetes urak* c. írása.

Saját képviselői szándékáról sem karcolataiban, sem levelezésének kiadott kötetekben nem találhatunk még utalást sem. Így e kérdésben csak a hírlapok adataira támaszkodhatunk. Arról már jan. 10-én híradást találhatunk, hogy az 1887-es mandátumot biztosító Ilyefalva nem Mikszáthot jelölte. Ezt az »Erdélyi Híradó« a következő lakonikus hírrel tudatta: »Az ilyefalvi kerületben, melyet eddig Mikszáth Kálmán képviselt, a kormánypárt Nagy János nyug. miniszteri tanácsost, a nemzeti párt Geréb Jánost kandidálja.« (1892. jan. 10., 7. sz. 3. l.) Nagy Jánost a január végi választásokkor meg is választották Ilyefalva képviselőjévé.

Mikszáth Kálmán a helyi jelölések idején tehát kerület nélkül maradt. Mivel tudjuk, hogy a választásokkor Fogarason az igen idős Boér Antal képviselte körzetben jutott végül mandátumhoz, szükségesnek tartottuk megvizsgálni: miként zajlott a jelölés e fogarasi kerületben.

Az újságok jan. 7-i eseményekről hírt adva Benedek Gyula fogarasi ügyvéd jelöléséről adtak számot. (»Egyetértés« 1892. jan. 10., 2. l.) A lakonikus hírnél kissé bővebben szolt a »Székely Nemzet«: »Fogaras várnegye felső választókerületében a jövő országgyűlésre a jelöltséggel Benedek Gyula fogarasi ügyvéd kínáltott meg, ki küldöttségileg meghívatván a jelöltséget elfogadta s programbeszédét nyomban meg is tartotta, vállalván magát a kormánypárt hívének. E kerület eddigi képviselője Boer Antal agg kora miatt nem lép többé fel, s így Benedek eddig ellenjelölt nélkül áll.« (1892. jan. 12., 3. l.)

A jan. 7-i jelölőgyűlés és a jan. 28-i szavazás között — ahol Mikszáth Kálmánt választották meg szabadelvű párti programmal — jan. 21-én hirtelen fordulat következett. Erről a legérzletesebben

a »Székely Nemzet« beszámolójában olvashatunk. Ennek szövegét teljes egészében idézzük:

»A Fogaras megyei kerületből
— Új pártgyűlés —

Fogaras, jan. 22.

Fogaras vármegye felső kerületében, a folyó hó 7-én Fogarasban megtartott pártgyűlésen tudvalevőleg *Benedek Gyula* jelöltetett szabadelvű programmal jövő országgyűlésre képviselőül. Azonban ezen jelölés ellen Fogaras megye alispánja, ki a kijelölt gyűlés alkalmával betegen feküdt, tiltakozott s folyó hó 21-én du. 3 órára a „Lauritsch” szálloda nagytermében pártgyűlést hívott össze, hol ez alkalommal több mint 500—600 választó jelent meg a városból és vidékről.

Az értekezletet Pánczél Károly ev. ref. pap, elnök megnyitván, ismertette röviden a múlt gyűlést, úgy a mostani összejövétel célját is. Az ülés vezetésére ezúttal Rottler József választatott egyhangúlag elnökké, ki az értekezletet megnyitotta.

Ezután *Kapocsányi* alispán kért szót s miután ő a múltkor kijelölt egyénben múltja és elv-változásai miatt meg nem bízik, ily kezekben a megye képviseletét biztosítva nem látja, s kérte az akkori intéző kört és a mostani értekezletet, hogy Benedeket a jelöltségtől ejtsék el, különben a megye érdeke kívánta okból kénytelen lenne vele szemben ő lépni fel; mivel Benedek a jelöltséghez ekkor is ragaszkodott, az értekezlet nagy többségre folytán kimondatott, hogy Benedekkel szemben *Kapocsányi* Mór alispánt jelöli. Egyúttal a végrehajtó bizottság tagjai is megválasztáltak.

Kapocsányi programot ezúttal nem mondott, de kijelentette előre, hogyha Benedek a jelöltségtől visszalép, ő is kész visszalépni, s ez esetre jónak látta, hogy az országos szabadelvű párt végrehajtó bizottsága kerestetnék meg, hogy onnan egy jónevű jelölt küldessék a kerületbe. Az előbbi jelölt [*Benedek*] kijelentette, hogy ő bárkivel szemben akcióba lép. Természetes, zajos jelenetek fordultak elő, „abcúg Benedek!” „ki vele!” fütty stb. hangzott több torokból, de annál több éljen *Kapocsányi* volt hallható.

Más napon a végrehajtó bizottság tagjai (köztük a levelező is) összehívátván Rottler urad. ménes birtokigazgató elnök által, megállapodás folytán sürgőnyileg a szabadelvű párt országos végrehajtó bizottságához intézett megkeresést, hogy egy alkalmas jelöltet ajánljon.

Folyó hó 24-én vasárnap, újabb gyűlés fog e tárgyban tartatni. («Székely Nemzet» 1892. jan. 24., 12. sz. 3. l.)

A jan. 22-én Fogarasra feladott távirati »megkeresésre« a szabadelvű párt országos végrehajtó bizottsága Mikszáth Kálmánt ajánlotta képviselőjelöltnek, aki január 24-én meg is érkezett Fogarasra.

A jan. 24-ére összehívott ülésről a »Szekely Nemzet« a következőket írta:

»A fogarasi kerületből

Folyó hó 21-én a fogarasi felső kerületet illetőleg történt határozat értelmében megkeresés folytán a szabadelvű párt országos végrehajtó bizottsága által *Mikszáth Kálmán* ajánlatott jelöltül, ki ma, azaz folyó hó 24-én Fogarasba érkezik. Az eddigi jelöltek, *Benedek Gyula* fogarasi ügyvéd, úgyszintén *Kapocsányi Mór* megyei alispán a jelöltségtől visszalépnek, s így *Mikszáthot* előreláthatólag egyhangúlag fogják választani. Tudósító. (1892. jan. 26., 13. sz. 3. 1.)

Mikszáth Kálmán fogarasi bevonulásáról a következő nap, jan. 25-én a »Nemzet« a következőket írta: »A fogarasi kerületben *Mikszáth Kálmánt* lelkesedéssel, egyhangúlag kijelölték. *Mikszáth* ma délután *Sárkány* határán fellobogózott kocsin és szánon kivonult küldöttség által fogadtatott, ahol dr. *Kabdebo* üdvözlőbeszédére *Mikszáth Kálmán* nagy tetszéssel felelt. *Mikszáth* ellenjelölt nélkül áll. A választás jan. 28-án lesz.« (1892. jan. 25., 25. sz. 3. 1.) Hasonló — bár rövidebb — szövegű kommunikét közölt az »Arad és Vidéke« (1892. jan. 25., 22. sz. 2. 1.) és a »Nagyvárad« (1892. jan. 25., 25. sz. 2. 1.).

A megválasztás tényéről a »Nemzet« esti kiadása 1892. jan. 28-án a következőket írta: »Fogaras, jan. 28. *Mikszáth Kálmán* Fogaras vármegye felső kerületének országgyűlési képviselőjévé egyhangúlag megválasztatott. Az alsó kerületben antiszemitikus izgatás következtében kaotikus a helyzet.« (1892. jan. 28., 28. sz. 2. 1.) Kommentár nélkül regisztrálta a választás tényét az »Egyetértés« 1892. jan. 29-én. (29. sz. 3. 1.)

Az első nemzeti párti támadás *Horváth Gyula* lapjában, a »Magyar Hírlap«-ban jelent meg közvetlenül az 1892. jan. 24-i hírtelen jelölés után: »Fogarasban a kormánypárt jelöltje *Benedek Gyula* — mint nekünk táviratozzák — visszalépett. Helyébe *Kapocsányi* alispánt léptették fel, de ez is lemond, mert ott ma hivatalosan *Mikszáth Kálmánt* fogják jelölni. A kerület nagy többsége passzív románokból áll, akik — jó pénzért — azért mégis leszavaznak. Éppen magyar íróknak való kerület.« (1892. jan. 25., 25. sz. 4. 1.)

A »Magyar Hírlap« híradásának utolsó mondata már jelezte azt a tény, hogy a politikai küzdelem eltávolította egymástól a korábbi fegyvertársakat. A parlament összeülése után írt első parlamenti karcolatában, *A kezdet kezdete* címűben MK e keserű sajtószólamának adott hangot, amikor arról szólt, hogy *Jókai* közelébe került, és hozzátette, hogy »Mi oláhok maradjunk együtt« (e kötet 90. l.). A személyeskedő támadásra válaszolt az ápr. 17-én megjelent *A lyukus garasok* c. karcolatában (e kötet 18—21. lapján és jegyzeteinkben a 274—276. lapokon). A két új képviselő c. karcolatában is megemlítette *Szacsavay Sándornak Jókait* és őt magát támadó felszólalását. Az ellenzék indu-

lata tartósnak bizonyult, az 1892. dec. 19-i ülésen Pázmándy Dénes hosszas felszólalása a Fogaras megyei viszonyok védelmére készítette Mikszáthot, amire Pázmándy viszontválaszában gúnyosan vetette oda, ő sem ismeri jobban az ottani helyi viszonyokat, mint a fogarasiakat képviselő Mikszáth (ld. [*Képviselői felszólalás és viszontválasz*] c. parlamenti felszólalását és a hozzá fűzött jegyzeteinket a 249—251., ill. a 488—491. lapon).

A fogarasi mandátum elnyerésének hírcserepekből összeállított mozaikja arra enged következtetni, hogy — ellentétben Bisztray Gyulának a *Két választás Magyarországon* c. regénynek *A körtvélyesi csíny* c. részéhez fűzött forráskutatásával — nem az általa idézett és dokumentált 1896-os másodszori fogarasi megválasztás körülményeiben kell keresnünk a személyes élményanyagot, hanem sokkal inkább az első, 1892-es megválasztásának fordulatai idézik előnk kedvenc figurája előző kerületéből való kikopásának és a csínnyel megszerzett új kerület megnyerésének igazi helyzeteit. (Ld. Bisztray Gyula fejtegetéseit Krk 9. köt. 210—211. l.)

*

Megjegyezzük még, hogy a Krk e kötetében közzétett parlamenti karcolatok jegyzetapparátusát ezúttal is a korábban kifejtett módszertani elvek alapján állítottuk össze. (Ld. Krk 65. köt. 223—226. l.)

A korábbi kötetekhez hasonlóan *A t. Házból, A mai ülés, Országgyűlés* címekkel megjelent karcolatok és a hozzájuk kapcsolódó jegyzetek könnyebb és zavartalanabb követhetősége érdekében a szöveg előtt, a jobb oldalon, szögletes zárójelben közöljük a megjelenés napját.

1984. december 1.

Péterváriné Erdely-Grúz Helga—Rejtő István

CIKKEK, TÁRCÁK

A MINISZTERELNÖKNÉL

M *Pesti Hírlap. 1892. január 2., 14. évf. 2. sz. (2. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Az újévi tisztelgés

Mikszáth a korábbi években is többször írt január első napjaiban a képviselői tisztelgésekről (ld. Krk 79. köt. 7—9. l., 80. köt. 79—80. l.), ez alkalmakkor is úgy festette le a külső megnyilvánulásokat, hogy azok jellemezték a politikai hangulatot és egyben érzékeltették, jelezték a várható politikai helyzetet.

A jelen rövid karcolatot is úgy komponálta meg, hogy a legfontosabb eseményeket előre jelezze: megemlítette a közelgő választásokat (ezek dominálták a képviselők egymás közti beszélgetéseit), érzékeltette, hogy a választások után új elnököt fog majd kapni a Ház (8 : 6), és végül, de nem utolsósorban a külső körülményekről és a fővárosban erőteljesen jelentkező influenzahullámról is megemlékezett.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 8 : 1—2 *Bokross kezében tartja a pergament-tekercest (melyre szép beszéde van ráírva) . . .* — Bokross Elek, a Ház alelnöke üdvözölte a miniszterelnököt és a kormány tagjait. Beszédébe belesült. Erről a PH természetesen nem adott hírt. 1893 őszén Bokross Elek öngyilkosságot követett el. MK *Az alelnök* c. nekrológjában megemlíti ezt a szónoki kudarcot, és írónk véleménye szerint ez a kínos fordulat volt az oka annak, hogy az eredeti elképzelésektől eltérően nem Bokross lett a Ház elnöke. (Ld. Krk 83. köt.)
- 6 *A beszéd most is más. De az elnök utoljára ugyanaz.* — Mikszáth e sorokkal érzékeltette, hogy a szabadelvű párt Péchy Tamást »ejtette« korábbi bizonytalan vitavezetéséért, a kormányzópárt szempontjából túlzottan »pártatlan« magatartása miatt. Amikor ezek a sorok íródtak, a jelölt még Bokross Elek volt, de nem őt, hanem Bánffy Dezsőt jelölte a szabadelvű párt az új ciklusban a Ház elnökének posztjára.
- 9—16 [Ivánka Imrének] *már olyan főrendiforma tartása van.* — Ivánka Imre ekkor nem lett a főrendiház kinevezett tagja.

A VÁLASZTÁSOK

M *Pesti Hírlap. 1892. január 21., 14. évf. 21. sz. (1., 2. l.) A*
Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

Előrejelzés a választások kilátásairól

A karcolatíró Mikszáth számára mindig kedvelt és hálás téma volt a képviselő-választásokat megelőző korteskedés. Az 1884-es nyári parlamenti választásokat megelőzően kilenc karcolatot írt az előkészítő mozzanatokról, azokról a bevált fogásokról, amelyeket korábban is, akkor is alkalmaztak jelöltek és kortesvezérek. (A karcolatok összegzését ld. a Krk 68. köt. *Kortessvilág* c. írás jegyzeteiben a 236—237. lapokon, az ott felsorolt cikkek mind megjelentek a jelzett 68. kötetben.) De 1884-ben az életről »merített« történeteken kívül kereken tíz olyan elbeszélést is írt, amelynek témája közvetlenül a választási hadjárat többségében humoros, olykor komikus helyzeteiből fakadt. (Ezek a rajzok a másik ciklusban, a Krk 35. kötetében jelentek meg, címszerű felsorolásuk a Krk 68. kötetében a 237—238. lapon megtalálható.)

A közelgő január végi választásokkal e jelen karcolatban foglalkozott először. De természetesen már felmerült a téma és vele együtt a képviselők gondja az előző év végi parlamenti karcolatokban is (ld. Krk 80. köt. 161., 165—166. l.), és erre utal az 1892-es év első parlamenti karcolatában, *Az utolsó ülés* címűben is, továbbá *A Ház pénztáránál* és *A tekintetes urak öröme* c. parlamenti karcolataiban, illetőleg a *Végzetes kerület* c. karcolatában. (Ezek a cikkek a jelen kötetben találhatóak.)

Az évek múlása, az átélt parlamenti események és különösen a szabadelvű párt belső bajai meg-megkoptatták Mikszáth élcelődő kedvét, de azért még ezekben az írásokban is felcsillan az ironia.

A jelen karcolat prognózist akar adni a választások várható eredményeire, a jóslatok többsége — mint az alábbi Tárgyi magyarázatokból majd kitűnik — bevált, a megemlített különböző pártállású képviselők többségét jelölésük helyén meg is választották.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 8 1—3 *A pártok aránya körülbelül a régi marad, legfeljebb a függetlenségi párt nyerhet egy-két kerületet.* — A választások vég-eredményeként a szabadelvű párt 9 kerületet veszített, a függetlenségi párt viszont 11 kerületet nyert.
- 3—4 *A nemzetiek csatlódnak, mint ahogy öröklék csatlódtak.* — MK jóslata nem vált be: a választások eredményeként a nem-

- zeti párt 11 kerülettel gyarapította képviselői helyeinek számát.
- 8 : 7—8 *Apponyi ellenfél nélkül áll Jászberényben . . .* — Apponyi döntő fölényrel szerezte meg újra választókerületét 1892. jan. 28-án.
- 8—9 . . . *Szapáry egyhangúlag lesz meg Temesváron . . .* — Szapáry Gyulát 1892. jan. 28-án 1142 szótöbbséggel választották meg Temesvárott.
- 9 . . . *Tisza Kálmán meg se támadható Nagyváradon . . .* — Tiszát 1892. jan. 28-án 720 szavazattöbbséggel választották meg Nagyváradon.
- 9—11 . . . *Tisza Lajos gróf ellen Szegeden csak juksz-számba mehet valamely ellenjelölés.* — Tisza Lajosnak az utolsó percben ellenjelöltet állítottak Károlyi Gábor gr. személyében. Szeged I. kerületében 1892. jan. 28-án Tisza 532 szavazatot, Károlyi 110 szavazatot kapott.
- 11 *Szilágyi kétségtelen Pozsonyban . . .* — Pozsonyban Szilágyi ellenjelöltje Apponyi Albert volt, de többséggel Szilágyit választották meg 1892. jan. 28-án, Szilágyi 488, Apponyi 393 szavazatot kapott.
- 11—12 . . . *Győr és Pécs biztos Barossnak.* — Baross Gábort Győr és Pécsen kívül Szombathelyen is megválasztották képviselőnek 1892. jan. 28-án és 29-én.
- 9 : 2—3 *Jókai meglesz Komáromban. Nagy szégyen volna Komáromra az ellenkező.* — Jókai Mórt Oravicán választották meg képviselővé.
- 3—4 *Falk ügye jól áll Aradon, mert Müller úr nem futna különben falusi kerület után.* — Aradon a választások előtt pár nappal Atzél Pétert, a korábbi főispánt léptették fel Falk ellenében. Az 1892. jan. 28-i választásokon Atzél Pétert 102 szótöbbséggel választották meg a város képviselőjévé.
- 4—5 *Ugron meg lesz Kecskeméten . . .* — Ugron Gábort nagy szótöbbséggel 1892. jan. 28-án választották meg Kecskeméten.
- 5 . . . *Hely bizonyos Szegvárott . . .* — Helfyt Szegvárott választották meg szótöbbséggel 1892. jan. 28-án.
- 5—6 . . . *Eötövöst még ki nem ösmerték a kőrösiek: megválasztják.* — Eötvös Károly 1892. jan. 29-én 412 szótöbbséggel győzött Nagykőrösön.
- 12—14 *Csata csak a Belvárosban van, és a Terézvárosban lehet némi huzá-vona . . .* — A belvárosban Podmaniczky Frigyes választották meg 307 szótöbbséggel Kaas Ivor ellenében, a Terézvárosban Kenedi Géza és Mezei Ernő visszalépése után ifj. Andrassy Gyulát választották meg.
- 21 *numerice* — számszerűen, számszerűségében
- 22—23 *Bejön-e vajon Károlyi Gábor?* — Károlyi Gábort Cegléd-Komjáthy Béla volt kerületében választották meg 1892. jan. 28-án.

Lap Sor

- 9 : 23 *Nem-e marad ki Horánszky?* — Horánszky Nándort Szepsi-
ben választották meg nemzeti párti programmal.
- 23—24 *Mit tudtak ugyan csinálni Erdélyben Horváth Gyula és
Bethlen Gábor?* — Horváth Gyula végül Budapest III. kerü-
letében, Bethlen Gábor Marosvásárhelyen jutott nemzeti
párti mandátumhoz.
- 25 *Igazán behozza-e a nemzeti párt Csemegit?* — A választások
során Csemegi Károly nem került be a parlamentbe.
- 27—10 : 10 Komjáthy Béla és sógora Uray Imre párharca a
tiszaháti kerületért. — MK a két sógor rivalizálásának tör-
ténétét még a képviselőházban ismerhette meg. A választá-
sok eredménye a következő: Komjáthy Béla 48-as pártiként
Somlóvásárhelyen jutott mandátumhoz, Uray Imre függet-
lenségi pártiként Tiszaháton szerzett mandátumot.
- 10 : 12—14 *A grófok megszaporodnak benne, s alig lesz valami diffé-
rencia közte és a főrendiház közt, csak az, hogy itt a fiatal
grófok, ott meg az öreg grófok a túlnyomóak.* — MK előrejelzése
túlzó volt, számszerű adatok nem állnak rendelkezésre, de
a főrangúak száma csak némileg emelkedett.
- 29—32 *A műkedvelő énekes kérése.* — MK itt a »Punch« c.
angol élelap egyik történetére utal a hazai politikai helyzet
jellemzésére.
- „ 38 *per prokúra* — meghatalmazás révén
- 11 3—5 *Károlyi Sándor gróf ez ősi motívumból jött rá, hogy más
által tartasson a saját nevében programbeszédet.* — A PH hír-
adásaiban nem találtunk adatot a MK említette esetre.
- 7—8 . . . *immár Horánszky Nándor is dr. Bónis dési ügyvéddel
tartotta programbeszédét Lápason.* — Horánszky Nándor Szep-
siben lépett fel, és ott meg is választották, a MK által jelzett
esetről a PH-ban nem találtunk utalást.
- 16 *Fin de Siècle* — az évszázad vége (fr.)
- 17—18 *Denique, mundus se expedit.* — Tehát így változik a vil-
lág. (lat.)

TISZA KÁLMÁN ÉS AZ INTERJÚ

- M** I. *Pesti Hírlap. 1892. március 9., 14. évf. 69. sz., (1., 2. l.) A
Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.*
- II. *Jk 45. köt. = Hi 13. köt. Anekdoták II. Bp., 1917. 144—147. l.*
A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

Egy Tisza-legenda születése

Tisza Kálmán miniszterelnökként való bukását követően Mik-
száth hol parlamenti beszámolóiban, hol önálló karcolatban fel-fel-

villantja a tisztelt politikus alakját. Az előző, 1891-es évben anekdota-szerűen örökítette meg a még miniszterelnök Tisza Kálmán egyik történetét az *Egy újságíró, egy mészáros és egy miniszterelnök* c. karcolatában (Krk 80. köt. 22—25. l.). A jelen írásával viszont maga MK teremti meg a legenda alapját, amikor papírra vetett egy olyan történetet, amelynek maga akarva-akaratlanul föltanúja volt, sőt a csatánót a maga fölléptével teremtette meg.

E kis történetben leírt helyzet nem új, alapja Tisza Kálmán legendás hallgatagsága és titoktartó képessége. Erre korábban is figyeltek MK, és régebbi karcolataiba is feljegyzett olyan történeteket, amelyekből kitűnt, hogyha Tisza valamiről nem akart beszélni, akkor senki sem tudta tőle a remélt felvilágosítást megkapni. A hallgatag, diszkrét Tiszáról a következő évben is megörökített Mikszáth egy jellegzetes történetet a *Nonono* c. karcolatában (ld. az előkészületben levő Krk 82. kötetben).

Tárgyi magyarázatok

Lep Sor

11 5 *gravamen* — sérelem, panasz (lat.)

12 : 5 *Úl csendesen a folyosón vagy tarokkzik a klubban...* — 1890 márciusa után MK többször hasonlóan jellemezte Tisza Kálmán magatartását.

13 *A Jézus tudja! mondhatjuk Janicsáryval.* — MK ezzel egy korábbi parlamenti fordulatra emlékeztette az olvasókat, amikor Janicsáry egyik felszólalásában Jézus Krisztusra hivatkozott.

20 *debatter* — szócsatát vívó szónok (ang.)

ÉHEZNEK A TÓTOK!

M *Vasárnapi Újság. 1892. március 13., 39. évf. 11. sz. (189. l.)
Teljes névjelzéssel.*

Kötetben itt először.

Az Árva megyei éhínség első jelei és a társadalom reagálása

»Mind sötétebb és kietlen hírek szállingóznak az ország szívébe a szegény Árva megyéből. — E szavakkal kezdődik »Az éhség Árvában« c. cikk. — . . . Mondják, hogy Árvában most a kukorica és zabkenyér is csak a jobb módúak tápláléka. Az inségesek fahéjra és gyökeire, a fenyőfa összetört tüleveleire, sőt a szalma kifőzött levelére vagy éppen a szecsakára szorultak, melyet kevés burgonyájukkal vagy kukoricalisztjükkel vegyest főznek meg vagy anélkül . . . Valószínű, hogy a nyomor több fölvidéki vármegyében is el van terjedve, de

vagy nem látják még vagy röstelvén, eltitkolják . . . » (PH 1892. febr. 29., 2. l.) Árva megye főispánja jelentésében cáfolta a sajtóban megjelent híreket, ebből részleteket idézett a PH 1892. márc. 5-i száma a 6. lapon. A főispáni jelentés ellenére a lapok tovább foglalkoznak a felvidéki éhínséggel. »A mi inségeseink« címmel a PH 1892. márc. 9-i száma beszámolt a megkezdett gyűjtésekről és az újság rendszeres rovatot nyitott a beérkezett adományok közzétételére. Márc. 12-ére Szapáry Gyuláné értekezletet hívott össze a miniszterelnöki palotában, hogy megvitassák, mi a legsürgősebb teendő az éhínség enyhítése érdekében. Erről »Tótok a tenyerünkön« címmel a PH márc. 13-i számában tárcabeszámoló jelent meg. A lap ugyanaz a száma hírt adott MK jelen cikkéről és néhány bekezdésnyi idézetet is közölt belőle. A továbbiakban pedig részletesen beszámol a miniszterelnök feleségének felügyelete alatt megalakult »Felebarát« egyesület terveiről (uo. 5. l.).

AZ ELNÖK EBÉDJE

M *Pesti Hírlap. 1892. március 13., 14. évf. 78. sz. (6. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

Egy Mikszáth-tósz

A Ház elnöke által adott ebédről szóló beszámoló minden bizonytalansággal Mikszáth tollából származott, hiszen ő volt az egyetlen jelenlevő a PH szerkesztőségéből. A parlament aznapi heves vitájáról, amely zárt ülést vont maga után MK a *Nyílt és zárt ülés* c. karcolatában részletesen beszámolt (ld. e kötet 116—121. lapján és jegyzeteinket a 349—395. lapokon).

A délelőtti viharos, a Ház elnöke elleni támadások ellenpontját vázolta fel e rövid beszámolóban, amely során felidézte a Bánffy személyét érintő mondatot és közzétette a maga egymondatos tószóját, amely sajátos viszonzása volt Bánffy Dezső elismerésének.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

15 : 3—4 . . . *ellenzékiet is, akiknek agyaráról pedig még szinte csorgott a »kezdett« elnök vére.* — Ld. a *Nyílt és zárt ülés* c. karcolatot (e kötet 119. l. és jegyzeteinket a 349—350. lapokon).

16 : 13 *uniszono* — egyhangúlag, egyöntetűen (ol.)

17—20 Mikszáth felkőszöntő mondata. — Az elnöki szigort és következetességet elismerő mondat mögött azokra a feszültségekre való utalás érezhető, amely 1890 és 1891-ben Péchy

Tamás házelnöki magatartását kísérte a szabadelvű párti képviselők részéről. (Ld. Krk 80. és 81. kötetének vonatkozó cikkét és Mikszáth személyes véleményét.)

VÉGZETES KERÜLET

M I. *Pesti Hírlap*. 1892. március 21., 14. évf. 81. sz. (5. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

II. *Jk 45. köt.* = *Hi 13. köt. Anekdoták II. Bp., 1917.* 147–149. l.

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

A képviselői pálya vonzerejének mérlege

A jelen anekdotaszerű történettel Mikszáth a képviselői kerületek mindent felülmúló vonzerejét kívánta érzékeltetni. Arra ma már nem áll rendelkezésünkre megfelelő anyag, hogy eldöntsük, valóban társaságban elhangzott történetet vetett papírra írónk, vagy csak a harmadikként előadott eszmefuttatás hangzott-e el valamilyen formában, és ahhoz kerekítette a végkövetkeztetést többszöröse felértékelítő előtörténeteket.

A történet első sorában említett angol, aki a csattanó végén rezonőri szerepet kapott, inkább arra a feltételezésre készíttet, hogy a három történet inkább az író képzetében gyúródott össze. Tudniillik Mikszáth kedvelt írói fogása volt a hazai politikai viszonyokban járatlan, annak furcsaságaira rácsodálkozó angol újságíró vagy politikus ilyen módon való szerepeltetése. Ezt tette az 1885-ben írott *A csodálatos parlament* c. rajzában, így készítette álmélikodásra a magyar választási jelölések furcsaságával képzeletbeli angol partnerét a *Párbeszéd egy vánigliussal* c. karcolatában 1887-ben. (Krk 74. köt. 30–32. l.) Az előbbiekhöz hasonló funkciót szánt a karcolatbéli angolnak a jelen karcolatban is.

Eötvös Géza, a kecei kerület függetlenségi párti képviselője 1892. márc. 20-án a reggeli órákban lett öngyilkos kiskőrösi lakásán: pisztolyával föbe lőtte magát. Az »Egy képviselő öngyilkossága« c. cikkben (PH 1892. márc. 21.) az öngyilkosság okaként azt vélik megállapítani, hogy Eötvös Géza ellen főszolgabíróként hivatalos vizsgálatot folytattak és el is marasztalták. A fegyelmi tárgyalásra a kecei mandátum elnyerése után került sor, így Eötvös azonnal benyújtotta lemondását állásáról, és azt hitte, hogy ezzel az ügy elrendeződött. Felutazott a fővárosba és mint új honatya részt vett az üléseken. Néhány hét után hazalátogatott, és akkor értesült arról, hogy képviselőjelölt riválisa Borsai Sándor járásorvos nem nyugodott bele a képviselői választáson elszenvedett kudarcába, a törvényszéken újabb feljelentést tett ellene. Az eljárás újra megindult, de erről Eötvös csak hazaérkezése után szerzett tudomást. A hírek nagyon

felizgatták, de látszólag megnyugodott, amikor azonban felesége rövid időre magára hagyta, pisztolyával agyonlőtte magát. Az újság a részletes tudósításon kívül később nem tért vissza az ügyre, ami arra mutatott, hogy ha az eljárást lefolytatták volna, az negatívan érintette volna Eötvöst.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 16 : 5—6 *Földváry Gábor, aki előbb a kerületet képviselte, meghalt . . .*
— Földváry személyére és életrajzi vonatkozásaira a rendelkezésünkre álló forrásokban nem találtunk adatokat.
- 6—7 . . . *Ábrányi Emil, aki utána képviselője lett, malőrös helyzebe jutott . . .* — Az utóbbi képviselőre, Ábrányi Emilre vonatkozóan sem találtunk a forrásokban adatot, így MK célzását sem tudjuk feloldani.

TALÁLKOZÁS

M *Pesti Hírlap. 1892. április 16., 14. évf. 107. sz. (6. l.) A Napi hírek rovatban. Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

Egy csattanó, amelyet az élet teremtett

Az újság apróságokat tartalmazó »Napi hírek« rovatában MK maga írta meg egy kínos találkozás komikus mentegetődző visszavonulását. Amióta tagja lett a képviselőháznak, több ehhez hasonló eset történt meg vele. Ezek sorába illeszkedik a jelen humoros kifürkésző párbeszéd is.

A LYUKAS GARASOK

- M** I. *Pesti Hírlap. 1892. április 17., 14. évf. 108. sz. (8., 9. l.)*
Rovaton kívül. *Teljes névjelzéssel.*
- II. *Jk 33. köt. = Hi 1. köt. A sajtó ábrázatomról. Bp., 1914.*
143—147. l.

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

A fogarasi kerület és a Mikszáthot ért vádak

Az 1892. január végén tartott képviselőválasztás körülményeiről a korábbi karcolatok jegyzeteiben már szóltunk, külön foglalkoztunk MK megválasztásának körülményeivel a »Mikszáth Kálmán fogarasi megválasztása« c. ősszefoglalásunkban (ld. e kötet 263—266. l.). A jelzett helyen szóltunk arról, hogy az ellenzéki sajtó éles hangon támadta

Mikszáthot a váratlan hirtelenséggel elfogadott új kerületben való fellépése és győzelme miatt.

A nemzetiségi kerületben megszerzett mandátuma miatt a későbbiekben is bírálat érte Mikszáthot. Ennek nyomait őrzi az első képviselőházi ülésről származó *A kezdet kezdete* c. karcolatában (e kötet 90 : 9) tett önironikus megjegyzése. Az ellenzéki vádaskodás a parlamenti felszólalásokban is fórumra talált: a Ház márc. 9-i ülésén Saacsavay Sándor, Kézdivásárhely ellenzéki képviselője gunyorosan szólt arról, hogy Jókait is, Mikszáthot is csak nemzetiségi kerület révén tudták bejuttatni a Házba (*Két új képviselő* c. karcolatban, e kötet 104 : 7—10 sorában MK jelezte a támadást és zárójelben hozzá is fűzte a maga észrevételét).

Alig másfél hónappal a választások lezajlása után — mint ahogy MK a jelen karcolat 18 : 3—5 sorában írta — egy »erdélyi lapocskák« megátámadta őt is és Jókai Mórt is. A vádak a korábbiakhoz hasonlóak voltak. Hírlaptári kutatásaink során egy kivétellel tüzetesen átvizsgáltuk az erdélyi ellenzéki napilapokat és a hetente kétszer vagy háromszor megjelenő orgánumokat. De a kézbe vett lapok egyikeben sem találtuk meg azt a cikket, amelyre Mikszáth a jelen cikkben reagált. Csupán egy napilaphoz nem tudunk hozzáférni: a Kolozsvárott, Bartha Miklós szerkesztésében megjelenő »Ellenzék« 1892-es XIII. évfolyamának első félévét tartalmazó — a bennünket érdeklő január és április között megjelenő számait is magában foglaló — kötete a hazai könyvtárakban sem eredetiben, sem mikrofilmen nem található. Valószínűleg már a korábbi évtizedekben elkallódhatott.

Így az áttekintés teljességének hiányában nem tudunk határozottan választ adni arra a kérdésre, hogy csakugyan megjelent-e a személyes élő támadás a kolozsvári »Ellenzék« hasábjain, vagy csupán ezzel az eléggé ködös formájú válasszal háritotta el MK az ellenzék szóban és a parlament szónoki pulpitusáról is elhangzó becsmerlő támadását.

A karcolat középső részébe (20 : 17—21 11) egy selmecebányai diákkori emléket illesztette, úgy adva elő a történetet, mintha a »lyukas garas«-sal kapcsolatos tapasztalatok a saját személyes emlékei lennének. Lehet, hogy így volt, lehet, hogy valamelyik diák-pajtásának esetét adta el saját maga által tapasztaltként. Mindenesetre, ha saját emléke, akkor eggyel bővíthető azoknak az élményeknek a sora, amelyeket írónk a bányászvárosban töltött évek alatt szerzett. (A selmecebányai emlékeket röviden összegeztük a *Tavaszi rügyek* című elbeszéléshez fűzött jegyzetapparátusban, a Krk 38. köt. 263—268. lapokon.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

18 2 orál — beszél, szónokol

2—5 . . . arról orál ugyanis az erdélyi lapocskák (de mintha már egyebütt is hallottam volna ezt a szemrehányást), hogy minket

- az oláhok választottak meg stb. — Ld. a bevezetőben összegzetteket!
- 19 : 1—3 *Jókai, gondolom, már megfelelt ezekre az évődésekre a Házban is, de egy banketten bizonyosan, mert ott magam is jelen voltam, hallottam.* — Jókai Mór a Ház ápr. 7-i ülésén Horváth Gyula személyes támadására válaszolva a következőket mondotta: »...Többször hallottam mintegy szemrehányásul, hogy én nem tudok az úgynevezett magyarság által lakott kerületekben mandátumhoz jutni, kénytelen vagyok olyan helyre menni, ahol nem ismernek. (Úgy van! bal felől.) ...különösen kénytelen vagyok szót emelni az iránt, mintha a hazaszeretet a magyar ajkú honpolgárok kizárólagos tulajdona volna. (Felkiáltások bal felől: Sohasem mondta senki!) Ezért különbséget tenni választó és választó között hibás dolog...« (KNapló 1892—97. 2. köt. 172. l.) — A banketten elhangzott cáfolatról nem áll módunkban nyilatkozni, mivel a jelzett időszakban a »Nemzet« nem tett említést semmilyen Jókai-féle felszólalásról.
- 7—18 MK megválasztása Fogarason. — Erről ld. »Mikszáth Kálmán fogarasi megválasztása« c. összegzésünket a jelen kötet 263—266. lapján.
- „ 22 *majorizál* — többségre emel
- „ 25 *minoritás* — kisebbség
- „ 27 *oktrojál* — ráerőszakol, ráerőltet
- 20 8—11 MK 1887-es ilyefalvi korteseinek érvei. — Fízzel a fordulattal Mikszáth újabb adalékot szolgáltat arra, hogy az írói hírnév milyen szűk körben hathat; 1887-es korteseinek milyen más eszközöket kellett igénybe venniök megválasztása érdekében.
- 21 13 *periféria* — itt: környék, környezet
- 20—21 A török időkbeli dobok pergése. — MK ezt a történelmi anekdotát már korábbi írásában is megörökítette.

A LEGNAGYOBB MAGYAR GAVALLÉR

- M** *Pesti Hírlap. 1892. április 29., 14. évf. 119. sz. (1., 2., 3., 4. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül. MK műveinek régebbi gyűjteményeiben (MKm, Jk, Hi stb.) nem szerepel ez az írásmű. Kötetben való közlésével csak legújabbban a Magyar Helikon *Mikszáth Kálmán Művei* c. sorozatában találkozunk: 1969. 12. köt. 797—804. l. A kötetet *Véber Károly* állította össze.

A szerzőségről

A névtelen cikk szerzőségét elsősorban az előadás hangja, stílusa bizonyítja. De Mikszáth tollából való származását tárgyi bizonyítékok is támogatják. Ilyenek: utalás a mehádiai fürdőben való találkozáásra (23:27 és 28:25–26). Szegedi éveiben ugyanis MK többször is időzött azon a fürdőhelyen. (Ld. Krk 31. köt. 241. l., 62. köt. 5. l. stb.)

További bizonyító adat az, hogy a visszaemlékezést a PH *belső munkatársa* írta; csak ilyen munkatársak hivatkozhatnak »Lapunk tegnapi számára...« És végül, de nem utolsósorban bizonyító érv az a körülmény is, hogy ez az írásmű »A Pesti Hírlap tárcája« és »A Pesti Hírlap eredeti tárcája« jelzéssel látott napvilágot a tárcarovatban. Tudjuk, hogy ebben a rovatban ezekkel a jelzésekkel *névtelen írások* csakis a belső munkatársaktól közölt a szerkesztőség. — Alább, a Tárgyi magyarázatok közt is említünk egypár bizonyító mozzanatot.

Adalékok »a legnagyobb magyar gavallér« életrajzához

I.

Tárcájában (24 : 3) Mikszáth hivatkozik »lapunk tegnapi számára«, ahol a PH olvasói megismerhették Csernovics életrajzát. Ez a nekrológ a PH 1892. április 28-i számában jelent meg (14. évf. 118. sz. 3–5. l., szintén a tárcarovatban). A cikk névtelen.

Mínt hogy Mikszáth visszaemlékezése szorosan kapcsolódik a nekrológhoz, szükségesnek tartjuk ennek közlését teljes egészében.

(Megjegyezzük, hogy Csernovics Péter neve a nekrológ címében és még egy helyen (2 : 4) *Csernovits* névalakkal szerepel. Alábbi közlésünk egységes névalakot alkalmaz.)

»Csernovics Péter
(Az utolsó temesi gróf)

— A Pesti Hírlap eredeti tárcája —

Mint nekünk Nagybecskerekéről sürgönyzik, Csernovics Péter volt temesi főispán és utolsó temesi gróf, 1848-ban a délvidék kir. birtosa ma reggel meghalt.

Egy olyan ember életpályája záródott evvel be, ki bár az utolsó éveket teljes visszavonultságban, csöndben és elfeledettségben töltötte, egykor fényben, zajban, hatalomban, népszerűségben, dicsőségben élte napjait. Ki egykor az ország első gavallérjának, a legjobb hazafiának egyikének ismertették el.

A valóságos *magyar nábob* volt, megáldva egy kis hercegségnek beillő birtokkal, ott lenn Bánát és Bácska drága fekete földű, aranyat termő vidékein. De nemcsak gazdagsága volt mesés, hanem bőkezűsége is. Az királyi volt. Királyilag költekező a maga passzióiban,

királyilag bőkezű a hazafias áldozatokban és oly rossz gazda, oly jó barát, amilyen csak egy régimódi magyar gavallértól telik. S evvel nincs kevés mondva.

Ama magyar nábobok közé tartozott, akikről Jókai regényét írta, s kiknek talán ő volt az utolsó képviselőjük. De alakja nemesebb a Józsa Gyuriékénál. Ezeknek csak gyöngéik voltak, neki nagy erényei is, melyek helyet biztosítanak neki a magyar történelemben és a hazafiak szívében.

Fiatalsága a szabadelvű eszmék szolgálatával fűződik össze és válságos időkben, a szabadságharc viharaiiban szerb származása dacára ott áll egész lelkesedésével, tetterejével, vagyonával és nagy összeköttetéseivel, befolyásával a nemzeti zászlók alatt, az elnyomatás idejében egy ideig börtönben, azután ismét az áldozatkész, a nemzeti élet mécsvilágát őrző hazafiak közt.

Fájdalom, a fűnyben és ragyogásban töltött élet végül elszíntelenedik. A birtok elgördül Csernovics lábai alul, a gazdaság pusztul, vész, s végül kénytelen a világgal meghasonoltan elvonulni a magányba és — szegénységbe.

Csernovics Péter magyar nemes, de szerb ajkú családból származik, éspedig az Arsenius pátriárka családjából, kinek nevét most is nagy tisztelet környezi a szerb világban. Arad megyében, Mácsán született 1810-ben. Tanulmányait Pancsován, Debrecenben, Pozsonyban végezte, s korán részt vett az Arad vármegyei közéletben, hol már előkelő családjának nagy befolyása és vagyonossága tért biztosított neki, de ahol kiváló tehetsége és képzettsége is nagy szerepre tették hivatottá.

A megyében a szabadelvű mozgalmak bajnokává lett és az 1844-iki országgyűlésen már Arad megye egyik követe volt szabadelvű programmal. A diétán aztán az a közbecsülés, melyet megyéjében vívott ki, országossá lett. Így tehát az első felelős kormány 1848-ban őt nevezte ki Temes megye főispánjának, s mint ilyen ő volt az utolsó temesi gróf.

Csernovics a szabadságharc alatt mindvégig híve maradt a magyarság ügyének s hasznos szolgálatokat tett a délvídeken. A föllázadt szerbségben ő és dicső nevű sógora, Damjanich tábornok valának a szirtek, kik felé a magyar nép bizalommal tekintett. S bár túlságos hiszékenysége folytán akkor, mikor egy nagy misszióval, a szerbek közt a rend helyreállításával bízott meg, sikert nem aratott — jóakarata és hazafisága minden kétségen felül maradt az utókorra.

A kikindai szerb lázadás hírére 1848 áprilisában ugyanis Csernovics Péter az egész Bánságra, Bács és Arad megyékre nézve teljes hatalmú királyi biztossá neveztetett ki. Horváth Mihály e kinevezésről így emlékszik meg: „A szerbek őt [Csernovicsot] méltán legkitűnőbb emberei közé számíthatták. Ehhez járult szelíd, engedékeny, igazságos és lovagias jelleme; mind oly tulajdonságok, melyeknél fogva a kormány azon meggyőződéssel adta kezébe a teljes hatal-

mat, hogy ha általában valakinek, neki bizonyára legkönnyebben sikerülhet a békét és nyugalmat helyreállítani forrongó nemzetében.”

Csernovics Kikindán szigorúan lépett föl. A zendülők öt fő-cinkosa kötélhalállal lakolt, mintegy 60 pedig Komáromba került fogságra. A rend helyreállt. Ugyanily szigorral járt el a Csernovics által föllállított rögtönítélő bíróság Ó-Becsén, hol a főbb bűnösök közül hetet végeztek ki.

Így e községekben elfojtván a lázadást, Újvidékre ment, ahova Rajasich pátriárka önkényesen hívta össze a szerb nemzeti gyűlést, míg a kormány azt Temesvárra tűzte ki. Ugyan megjelenésével és kiáltványaival Újvidéken is nagy hatást gyakorolt fajrokonaira, de Rajasich és az izgatók cselszövevényeivel sikeresen nem tudott megbirkózni. Hitt a kikindai és becsei szigor hírére meghunyászkodókban, akik őszinte megtérést hozgattak előtte, s elkövette azt a hibát, hogy megtúrte az újvidéki nemzeti gyűlést azon feltétellel, hogy ez a temesvárinak csak *előtanácskozmányául* tekintessék.

A gyűlés aztán nyílt forradalommal ért véget, s a résztvevők fegyveresen Karlócára menvén át, ott kikiáltották a szerb vajdaságot, vajdának Suplikác Izván tábornokot választva meg; Csernovics missziója tehát hajótörést szenvedett. De az is nyilvánvalóvá lett, hogy Rajasich mögött az udvar áll.

Am ha nem is sikerült Csernovicsnak ily körülmények közt elhárítani a szerbség felől közelgő vihart, annál többet tett a katonai erő szervezésében, s mint ilyen a legjobb kir. és kormánybiztosok közt említendő. Mint nagy vagyonú ember nagyobb pénzbeli áldozatokat hozott.

A forradalom végnapjaiban a derék férfiú új, szép hivatást talált magának. A menekülők támogatását. Az ő kocsija viszi Kosuthot Aradról az ország határára, Orsovára, s akkor is, azután is sok száz bujdosó áldotta nevét.

A szabadságharc katasztrófája után Csernovics hatalmas rokoni összeköttetései révén megmenekült a fogságtól s üldöztetéstől. E befolyást azonban nemcsak a maga, hanem a foglyok érdekében is felhasználta. Később mégis börtönbe került, mert a vértanú Damjanichnak, rokonának holttestét titokban fölásatta és saját birtokán temettette el. E fogsága is csak rövid tartamú volt.

Az önkényuralom alatt a nemzettel gyászolt, dacolt, reménykedett. Ajtai mindig tárva voltak a jó hazafiaknak, nagyszerű vigalmi egy-egy kis nemzeti demonstrációval értek föl. Pártolt mindent, ami nemzeti, s nagy öröme telt abban, hogy minél több borsot törjön a Bach-huszárok orra alá. Hogy milyenek voltak az ő roppantul költséges, de nemes passziói, példát nyújt az az epizód, melyet Molnár György nemrég elhunyt tragikus színész emlékirataiban olvasunk: „Kaczvinszky brassói társulatának java operáját 1853-ban Szabó József szerződtette el Aradra, hová a magyar színészet csak

Csernovics Péter fejedelmi áldozatával, de különösen furfangjával juthatott be télidényre először, a Bach-huszárok és színháztulajdonos német színészetnek adván helyet és engedélyt télen mindenkor.

Csernovics ugyanis látván, hogy a Bach-huszárok a magyar színészetnek nem adnak engedélyt télre, és Aradot német kolóniának tartják, fogta magát és a színházat több évre nagyobb összegért, mint a német igazgatók, a tulajdonostól kibérelte, aztán csinosan és díszesen kiújíttotta.

Szabó Józsefet megbízta, hogy a legjobb társulatot operával szerződtessen [így!] az ő kasszájára s őszre kezdje meg a magyar színelőadásokat Aradon az ő magánszínházában. De arra vigyázzon, hogy Aradnak jobb társulata legyen, mint a kolozsváriaknak. Szabó József szét is ugrasztotta a kolozsvári társulatot s fejedelemhez méltó jeles társulattal ment be Aradra.

A Bach-huszárok összenéztek, kapkodtak Budával—Béccsel ugyancsak stafétáztak, de az ellen nem tehettek semmit, hogy valaki a magánszínházában *ingyenes* előadásokat tarthasson vendégei számára.

Azt, hogy valaki Magyarországon — nem is fejedelem (bár valamennyi ilyet kitett) — privátszínházat tartson, nagy társulatot fizetni bírjon, meg sem is álmodták volna a bécsi minisztériumon: már megtörtént, változtatni nem lehet rajta, a szép és drága passziót Bach-huszárral sem zavarhatta, savanyú ábrázattal tehát lassacskán belényugoda.

Csernovics vendégül hívta meg a közönséget, és fizető bilét helyett az ő kártyája járta; gyakran egymagának, meg kisebb úri társaságnak játszatott, utoljára is ő a Bach-huszárokon ügyesen kifogott, s a hazájában üldözött magyar színészet Aradon egy kedves otthonnal többet kapott.

Ritkítja, de párját sem is találja Csernovics Péternek a magyar színészet történetétablája! Ne feledje el soha a magyar színészek ajka, hogy vészes napjaiban Csernovics Péter volt legnagyobb patrónusa!”

Részt vett az ötvenes években a közélet minden ágában. A fővárosban, ahol ismert alak volt, pazar szállást tartott a fő- (most Arany János-) utcában, melybe sűrűn föllátogatott, míg végre az anyagi romlás teljesen a vidéken tartóztatta.

Már jó ideje hallgat róla a hír, csak legutóbb tűnt föl ismét neve a karlócai pátriárka-választó kongresszuson, melyen mint képviselő vett — szintén teljes csöndben — részt.

Családjából élnek még Emilia, Damjanich tábornok özvegye és Laura leánya, Mocsonyi özvegye.

Gyászolói [között] övéin kívül azonban a magyar nemzet részvéte is megjelent az utolsó temesi gróf ravatalánál.«

II.

A PH 1892. ápr. 28-i számában közölt nekrológ és az ápr. 29-i számban Mikszáth tollából megjelent tárcza ólénk érdeklődést keltett az olvasók körében.

A PH — kihasználva a közönségérdeklődést — néhány nap múlva (1892. május 3.) újabb adalékokkal kedveskedett olvasóinak. A »Bácskai Ellenőr« e. lap nyomán az alábbiakat közli:

»Az 1861 évi karlócai szerb kongresszusnak Csernovics Péter is tagja lévén, ő Filippovich osztrák generálist és királyi biztost csak-úgy fitymálta és keresve kereste az alkalmat, hogy hazafiságának és az alkotmányhoz való ragaszkodásának jelét adja. Ezzel akarva buzdítani szerb atyafiai is, hogy az alkotmány visszaállítását tárgyaló óhajban őt szintén kövessék. Észrevette ezt Filippovich és szíve mélyéből gyűlölte őt. Csernovics Péter érzületéből titkot nem csinált, és így a kongresszus megnyitása után nemsokára kenyértörésre került köztük a dolog. Csernovics Péter Filippovich generálist első felszólalásában irányzatosan királyi biztosnak címezte; Filippovich figyelmeztette Csernovics Pétert, hogy ő cs. és kir. biztos és hogy így címezze őt; mire Csernovics Péter így felelt: „Az ebadta! én neki többet adok, és ő nem fogadja — hát jól van, ha kívánja: legyen császári biztos, de én annak el nem ismerem.«

A másik anekdota a következő:

A harmincas években Csernovics Péter két társával a Szentföldön, Jeruzsálemben járt. Bemutatva magát a gör. kel. vallású pátriárkának, kérte őt, hogy anyjáért tartson egy gyászmisét. A pátriárka a kérésnek engedett, de meghökkent, amidőn Csernovics Péter azt terjesztette elő, hogy ő a gyászmisét úgy kívánja megtartani, hogy azon az összes püspökök a pátriárkával együtt részt vegyenek.

A pátriárka megjegyezte, hogy ez drága kívánság, amire Csernovics Péter négyezer darab arany misepénzt letett, és a gyászmise megtartatott. A mise végeztével Csernovics a jelen volt két magyar barátjának azt mondotta, hogy: élhetnek ugyan soká, de egyszerre ennyi kirukkolt (saját szavai!) püspököt egyikük sem fog életében látni.

*

Karcolatában Mikszáth ismételten utal arra, hogy Csernovics — féktelen pazarlása következtében — »már az ötvenes években rapid szegényedett« (26; 4—5), s ifjúságával együtt »eltűntek az uradalmak a hatalmas nábob elszegényedett...« Persze azért még mindig jólétben élt Laura nevű leányánál, Mocsonyinénál.

Csernovics Péter családja szükségesnek tartott e megjegyzéshez némi magyarázatot fűzni, kiegészítve egyúttal a PH ápr. 28-i nekrológjának Csernovics Péter családtagjairól szóló zárószakaszát is.

Mikszáth tárcájának kommentárjai ezt a kiegészítő s részben helyreigazító közlését sem nélkülözhetik. A Csernovics család beküldött közleményét a PH-nak ugyancsak 1892. május 3-i számában találjuk (8. 1., a Nap hírek rovatában). Íme:

»Csernovics Péter családjáról beavatott helyről helyreigazításképpen [!] a következőképpen [!] értesítik lapunkat:

Csernovics Péternek négy gyermeke volt, akik közül kettő kora ifjúságában elhalt; maradt tehát kettő: Csernovics Laura özv.

Mocsonyi Andrásné, s a két év előtt elhalt Csernovics Arzén (özvegye: Anastasievitsch Róza, Karageorgeovitsch herceg sógornéja) gyermekei: Pál, Mihály, Margit és Ilona, az elhunytnak unokái; Csernovics Péter unokaöccsei és hugai: dr. Csernovics Diodor min. titkár Buda-
 pesten, Csernovics Agenor pancsovai ármentesítő társulati igazg.-
 mérnök; Végh Józsefné szül. Csernovics Roxana és Csernovics Lára.
 — Csernovics Péter különben végnapjait nem töltötte »szegénység-
 ben«. Mintegy tizenkét év óta leányánál, özv. Mocsonyi Andrásnénál
 Fényen (Torontál) lakott s leánya itt levő uradalmát igazgatta,
 mellette pedig bőségben és kényelemben élt.»

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 22 : 9 *incidentaliter* — mellesleg, közbevetőleg
- 35 *Török Gábor* — Arad országgyűlési követe, utóbb aradi polgármester. A magyar kormány 1848. jún. 11-én Csernovics Péterrel és Vukovich Sebővel egyidejűleg nevezte ki polgári biztosnak. Török Gábor Arad, Csanád és Csongrád megyék és az ezekben levő sz. kir. városok biztosa volt.
- 35—36 *A »Croquis aus Ungarn» szerzője.* — MK 1889 áprilisában karcolatot írt fél évszázaddal előbb tevékenykedő elődjéről, az 1844-ben Lipcsében megjelentetett »Neues Croquis aus Ungarn« c. német nyelven megírt parlamenti pamflet-ről *A tekintetes KK és RR írója* címmel. Az anonim szerzőt Albert Hugónak hívták. (Ld. Krk 78. köt. 11—16. l. és jegyzeteinket a 182—188. lapon.) — Az 1889-es cikk megírása után MK több alkalommal is visszanyúlt ehhez az 1844-es krokikötethez, és szükség esetén citált is belőle.
- 23 : 5 *juksz* — csíny, tréfa. (MK-nál gyakran használt kifejezés. Itteni előfordulása szintén az ő szerzőségét bizonyító elem.)
- 9—18 *A gazdag főurak »virtus cselekedeteiről«* — MK tíz évvel korábban, 1882-ben is írt egy hasonló cikket *Magyar főurak fényűzése* címmel. (Krk 63. köt. 139—141. l.)
- 33 *Báró Sina* — Sina Simon dúsgazdag bankár és nagybirtokos volt, bőkezű adományokkal támogatta több nemzeti intézményünket: Nemzeti Múzeum, Nemzeti Színház, Magyar Tudományos Akadémia, vasút, gőzhajózás, iskolák, kórházak stb.
- 36 *Komáromy Gyuri* — költekezéseiről és léha bravúrajairól híres történetekre MK más írásában is hivatkozik.
- 38 *nobilis stikli* — előkelőséget, bőkezűséget fitogtató csínytevés
- 24 : 6—7 *Józsa Gyuri* — tiszafüredi földbirtokos; Jókai magyar nábobjának és Csollán Bercijének, továbbá Vas Gereben több népszerű regényhősének élő mintája.
- „ 17 *Wodiánerek* — gazdag vállalkozó, illetőleg iparmágnás család.
- 25 : 3 *Pesti Hírlap* — Az itt említett PH-ot Kossuth Lajos 1841.

Lap. Sor

- jan. 2-től 1844. jún. végéig szerkesztette. Ezzel a lappal teremtette meg Kossuth az igazi magyar hírlapirodalmat.
- 25 : 35 *majorátus* — a családi hitbizományban való utódlásnak az a neve, amelynél a magasabb kor határoz.
- 26 : 34 *Macsca* (Macea) — Mácsa Arad megyei nagyközség, a Csernovics család birtokainak székhelye volt. Parkjában van Damjanich és Lahner György sírja.
- 27 : 33 *Laura leánya, Mocsonyiné* — Csernovics Péter családjáról ld. előbb a bevezetőben a 281–282. lapon. Laura nevű leánya már mint özvegy Mocsonyi Andrásné szerepel Csernovics Péter halála idején.
- 28 2 *Cserna csörgő vize* — A MK által említett Cserna a Krassó-Szörény megyei folyócska, amely abban a regényes völgy-szorosban folyik át, amelyben a mehádiai fürdő (Herkulesfürdő) fekszik, ahol MK is több alkalommal üdült.
- 5 *szeladon* — érzelgős udvarló, szoknyavadász

AZ ORSZÁG HALOTTJÁRÓL

M *Pesti Hírlap. 1892. május 10., 14. évf. 130. sz. (2., 3., 4. 1.)*

A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Bácsú a parlament egyik jellegzetes alakjától

A Baross Gábor hihetetlen munkabírásáról szóló történeteket két hét óta más, vele kapcsolatban szokatlan híradások váltották fel: egészségi állapotáról aggasztó hírek jelentek meg, újabb és újabb betegség támadta meg szervezetét. Kétheti reménytelen viaskodás után az orvosok alulmaradtak: a vasember erősnek hitt szervezete felmondta a szolgálatot. Május 10-én az újságok gyászkeretben jelentek meg, így hirdették a nagy veszteséget. A PH címloldalán két cikk is méltatta a nagy tekintélyű minisztert, a tárcarovatban MK búcsúztatta parlamenti karcolatai kedvelt alakját.

Mikszáth már az első perctől fogva felfigyelt a tehetséges, új képviselőre. Azonnal reagált képviselői szereplésére (Krk 65. köt. 22.1.), és valószínűleg a parlamenti közhangulatot tükrözte, amikor néhány héttel később minden magyarázat nélkül a »jövő miniszterelnöké«-nek titulálta Baross Gábort. (65. köt. 64. l.) Hamarosan felbukkan MK karcolataiban a szabadelvű párti padsorok kedveskedő epiteton ornansa: a »tót szerezesen«. (Krk 65. köt. 155. l.) És ezzel a megjelöléssel illette, amikor államtitkári kinevezéséről adott számot (Krk 66. köt. 6. l.), más alkalommal tréfásan szól Baross Gábor szülőföldjének a kinevezés okozta meglepetéséről, de ehhez azt is hozzátette, hogy a választás azt is mutatja, hogy Tisza a tehetségeket támogatja.

(Krk 67. köt. 40. l.) Egy későbbi írásában arról a módszerről szólt, amellyel Baross rendet tartott a minisztériumban. (Krk 72. köt. 154—155. l.) Amikor 1886-ban átvette a közlekedésügyi minisztérium vezetését *Az új miniszter* c. cikkben üdvözölte Baross Gábort. (Krk 73. köt. 120—122. l.) (Ezt a cikket vette kézbe különben MK, amikor a hirtelen halál híre elterjedt, erről alább a tárgyi magyarázatok között részletesen szótunk.)

Az elkövetkező években MK sorozatosan adott hírt Baross sikereiről. Szólt arról, hogy tárcájának vitája könnyen, szinte akadálytalanul lezajlott (Krk 74. köt. 88—89. l.), és megjegyezte, hogy Baross a »munka embere« (Krk 74. köt. 92. l.). *Baross mint házastó* c. karcolatának bevezetőjében egy rövid jellemképet rajzolt a protekciós kérést fogadó miniszterről, majd Vadnai Károly egy kedves történetét tárta olvasói elé (Krk 75. köt. 50—52. l.). A következő évi büdzsé-vitánál megjegyezte: Baross »népszerű miniszter, még az ellenzék is respektussal s bizonyos előszeretettel van iránta« (Krk 76. köt. 111. l.), másutt úgy fogalmazott, hogy a közlekedési minisztert az ellenzék »kényeztette« (Krk 76. köt. 152. l.). Baross munkabírását egy Beöthy Algernon által kolportált tréfával érzékeltette. (Krk 77. köt. 44. l.) Az előző évek parlamenti karcolataiban is sok apróságot feljegyzett Baross Gáborról. (Krk 78. köt. 87., 101—102., Krk 79. köt. 81., Krk 80. köt. 84—85., 157., 172. l.)

A sikeres ember váratlan eltávozása megrendítette Mikszáthot, a halálhír óráiban ezzel a megemlékezéssel próbálta meg összegezni a Baross Gáborról benne kialakult képet és emlékeket.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 29 1—16 Baross pályakezdése. — Szövege szinte szó szerint azonos *Az új miniszter* c. cikk negyedik, ötödik és hatodik bekezdésével (ld. Krk 73. köt. 121 : 5—18).
- 15—20 Baross fellépése és megjelenése. — Lényegi átvétel *Az új miniszter* c. cikkből (Krk 73. köt. 121 : 19—27).
- 21—22 *A t. Házbeli élc pályája kezdetén »tót-szerecsennek«* nevezte el — MK maga is többször alkalmazta az 1880-as évek elején e fordulatot. (Ld. Krk 65. köt. 155., 66. köt. 6. l.)
- 30 *marciális* — katonás, természetes
- 36—30 10 Baross képviselői és államtitkári tevékenysége. — MK ezt a jellemzést *Az új miniszter* c. írásából emelte át (Krk 73. köt. 121 : 29—39).
- 30 : 11—16 A közlekedési minisztériumbeli helyzet jellemzése. — Még ezt a részt is *Az új miniszter* c. cikkből vette át MK (Krk 73. köt. 122 : 1—9).
- 20—36 Baross miniszteri szereplése a Házban. — MK ezekről hasonlóan számolt be az egykorú parlamenti karcolatokban is. (Ld. Krk 74. köt. 88—89. l., 76. köt. 158. l., 78. köt. 101—102. l., 79. köt. 81., 164. l.)

Lap Sor

- 31 2 *turbulens* — forrongó, nyugtalan
4, *Még belügyminisztersége alatt is...* — Baross rövid ideig, 1889. márc. 22. és jún. 16. között töltötte be átmenetileg a belügyminiszteri posztot Orczy Béla után, Teleki Géza belügyminiszterrő történő kinevezéséig.
20—32: 17 Baross keménykezű minisztersége — MK ezekkel a történetekkel több olyan helyzetet örökített meg, amely korábbi írásaiban nem szerepelt.
„ 33 *scripsi* — leírtam, megírtam (lat.)
33 : 25 *en garde* — felkészülten, támadásra készen (fr.)
„ 27 *prehidivum* — előjáték (lat.)
„ 29 *tusculanum* — nyhely, pihenőhely (lat.)
34 : 5—11 Baross betegségének fordulópontjai. — A korabeli sajtó több-kevesebb részletességgel beszámolt Baross állapotának romlásáról.
23—35 : 4 Baross betegségének végső fordulata. — Ezekről a fordulatokról és a delfriumban mondottakról a halál napján megjelent írások hasonlóan számot adnak.

GR. TELEKI SÁNDOR

M *Pesti Hírlap. 1892. május 19., 14. évf. 139. sz. (7. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Búcsú egy kedves ismerőstől

Szegeden töltött éveiben ismerkedett meg Mikszáth Teleki Sándorral. Azokban az években írott karcolataiban fel-felbukkan Teleki Sándor alakja, időnként megörökített egy-egy tőle származó anekdotát is. (Ld. Krk 62. köt. 113—114. l., Krk 63. köt. 55—56. l.) Pesti tartózkodása során is feleleveníti a vele töltött idő emlékeit, jellegzetes helyzeteit (Krk 64. köt. 177. l.), egyik parlamenti karcolatában pedig cikornyás előadói stílusát említi (Krk 65. köt. 203. l.). Kettőjük kapcsolatát az 1883-as karácsonyi könyvpiacra megjelent *Az apró gentry és a nép* c. rajzkötet címlapjának verzőjára nyomott ajánlás is őrzi: »Ezt a könyvemet ajánlom Teleki Sándornak, a jeles írónak, énréam való emlékeztetésül«. A lakonikus ajánlást MK a *Végszóban* meg is magyarázta: 1883 nyarán Teleki Sándor egy pompás sziráki bieskával ajándékozta meg, ezt akarta e kötettel viszoznóni. Csupán az aggasztotta, hogy nem túlságosan kurták-e az ő történetei Teleki hömpölygő előadói modorához. Az írói kedveskedést fróhoz méltóan fogadta Teleki Sándor. Néhány nappal a kötet kézhez kapása után, 1883. dec. 3-i dátummal a »Budapesti Hírlap« hasábjain »Hugo Victor tárcája. Mikszáth Kálmánnak szíves üdvözlété« címmel egyik V. Hugóval kapcsolatos emlékét írta meg, a kézhez

kapott MK-kötetről a következőket jegyezve meg: »Tegnap délben kaptam könyvedet — este elolvastam egy szuszra: ma, megköszönöm. Az a könyv, amelyet én letevés nélkül egyhuzamban elolvasok, az határozottan jó; erről meg azt mondom: pompás.« (Ld. Krk 34. köt. 236., 238., 239. l.)

Kettőjük kapcsolatáról a következő évekből nem sok nyom maradt fenn. MK egyik karcolatában Görgey rehabilitációjáról elmékedett, és arra utalt, hogy nem minden hajdani honvéd osztja ezt a nézetet. Az utalás a PH 1884. nov. 24-i számában megjelent szenvedélyes hangú Teleki-nyilatkozatra vonatkozott, amelyben ez a súlyos mondat olvasható: »En Görgey Artur tábornokot hazaárulónak tartom.« Ezt követték az érvek. (Krk 69. köt. 243. l.) Egy más helyen a Pulszky Ferencet üdvözlő Teleki-távirat fogadtatásának hangulatáról írt. (Krk 70. köt. 9. l.)

Teleki Sándor és Mikszáth kapcsolatának csak írásos nyomaira hivatkozhatunk, személyes kapcsolatuk írásig el nem jutott részéről csak azt állíthatjuk, hogy megragadta és lenyűgözte Mikszáthot a történelmi idők megért férfiú egyénisége, és minden valószínűséggel szeretettel és nagy figyelemmel hallgathatta a nagy idők tanújának kalandokból, vakmerő helyzetekből táplálkozó történeteit.

*

Teleki Sándor mozgalmas életét a következőképpen foglalja össze a nekrológot követő pályarajz: »Gróf Teleki Sándor 1821-ben született Kolozsvárott január 26-án. Tíz éves koráig falun, Nagysármáson nevelkedett. 1830-ban szülei beadták a kolozsvári kegyesrendi szerzetesek konviktusába, s ott töltött öt évet. 1835-ben Táncsics Mihály lett nevelője. Iskoláit elvégezve Marosvásárhelyre ment a kir. táblához juristának, hol az ügyvédi vizsgát is letette. Innen aztán Berlinbe ment egyetemre s meglátogatta Halléban, Jénában és Boroszlóban is az egyetemeket. 1841-ben Lichnovszky Félix herceggel, ki karlista generális volt, Portugáliába és Spanyolországba ment: Barcelonában elfogták s csak a már világhírű Lesseps Ferdinándnak, akkori francia főkonzulnak közbenjárására eresztették el a halálos büntetés alól. Franciaországon keresztül jutott vissza Berlinbe, hol folytatta tanulmányait, de itt az akkor már mindenfelé ünnepeelt Liszt Ferencel megismerkedvén, vele ment Oroszországba s onnan Párizsba. Hazajövén, Kővár vidéke megválasztotta egyik követének. E vidéki főkapitányi állásában találta az 1848, amikor is beállt közhonvédnek a X-ik honvédszászlóaljba. Ezzel ment le Becskerekre, honnan Kossuth fölparancsolta Pestre, s annak kérésére újra megyéjébe ment mint főkapitány és kormánybiztos. Mint ilyen jelen volt a dési futásnál, hol Bem átvevén a sereget, maga mellett tartotta meg, kinevezvén őt őrnagynak, majd ezredesnek, végre az erdélyi hadsereg felügyelőjének. Jelen volt a világoi fegyverletételnél, onnan vették az aradi várba, honnan véletlenül szabadult s bujkált az Arad, Csongrád, Békés megyei tanyákon, míg végre mint Knicsanin szerb tábornok kocsisa, álruhában menekült Belgrádba, onnan Konstantinápolyba. Ezalatt ithon a császári haditörvényszék vagyon- és élet-

vesztésre ítélte, s annak módja szerint föl is akasztották in effigie. Napoleon államcsínyje után őt is kiűzték Franciaországból. Londonba ment s onnan Jersey szigetére. De innen is száműzték Hugo Victor híres deklarációja miatt. Ekkor Hugoval és a többi hontalanokkal megtelepült Guernesey szigetén. A krími hadjárat végével Törökországba ment, onnan Svájcba, hol megnősült, házasságra lépven Bickersteth Johannával, lord Longdale leányával. Az 1858/59-iki mozgalmak idején ismerkedett meg Nizzában Garibaldival, szolgált alatta az 1859-iki hadjáratban s később is Sziciliában, Kalébrában és Nápolyban, s egyik legvitézebbike volt az ezer hősnök. Tizennyole esztendei száműzetés után került vissza hazájába, amidőn a koronázáskor kihirdetett amnesztia folytán elkobzott vagyonát is visszanyerte, s azóta többnyire Koltón élt, gazdálkodva és irogatva nagybecsű emlékei között, melyeket a nagyvilágban jártában finom ízléssel és ritka műértelemmel gyűjtögetett. Mindig büszke volt arra, hogy Petőfi Sándor életének legboldogabb idejét, mézes heteit töltö Koltón fiatal nejével, melyekről a nagy költő azt írta Jókainak, hogy „az a három hét, amelyet itt töltött testvérek közt is megér három mennyországot”. 1882-ben jelentek meg „Újabb emlékei”, melyek életének sok érdekes mozzanatába engednek bepillantást. (PH i. h. 7. l.)

A PH ugyanebben a számában a fent idézett életrajzi összefoglalást követően több apró jellegzetes anekdotát jegyeztek fel Teleki Sándor kalandos életéből. (Uo. 7., 8. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 35 1—2 Teleki Sándor ezredes meghalt — mintha csak arra várt volna, hogy hadd menjen előre Klapka. — Klapka György 1892. máj. 17-én hunyt el. (Ld. a temetéséről kirobbant politikai viharról számot adó MK-cikket, *A Klapka ügy a Házban* címűt e kötet 38—41. lapján, jegyzeteinket a 288—293. lapokon.)
- 5—6 Teleki Sándor 1885-ös ál-halálhíre. — MK ezzel a történettel, Teleki neheztelésének okával kitűnően jellemezte Teleki hiúságát.
- 36 5 kapos — feltehetően kiütéses foltokkal járó betegségre utaló tájszó, amelyet Szinnyi Tájszótára is ilyen általános formában tart nyilván.
- „ 38 *peniculus* — zsebkés
- 37 10—16 Teleki Sándor nyilatkozata. — A kormánypárti programmal megválasztott fia képviselőisége ellen protestáló idős Telekinek ez a lépése volt az utolsó jellegzetes Teleki-történet. Ezért is idézhette fel MK.
- 17—30 Teleki lassú haldoklása. — A remény és reménytelenség között lebegő állapot leírása jellegzetesen mikszáthi nekrológ-fordulat.

A KLAPKA-ÜGY A HÁZBAN

M *Pesti Hírlap. 1892. május 20., 14. évf. 140. sz. (99. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A végítzetelet és a politika

Hetvenkét éves korában 1892. máj. 17-én Budapesten elhunyt Klapka György. A PH máj. 18-i száma gyászkerettel jelent meg: a címdoldalon két írás is méltatta a szabadságharc hőseit: a szerkesztőség anonim gyász-vezérekke és Pulszky Ferenc »A komáromi hős« címmel megírt személyes hangú megemlékezése. A parlamenti ülésről számot adó jegyzőkönyv pedig hírül adta, hogy az ülés végén a Ház elnöke bejelentette: a Ház részvétét jegyzőkönyvileg rögzítik, Szapáry Gyula pedig hozzáfűzte, a központi honvédegyelet bejelentette, hogy a temetés költségeiről és annak megrendezéséről ők maguk kívánnak intézkedni. (PH 1892. máj. 18., 3. l.) Az újság további részében »Klapka tábornok életéből« címmel különböző epizódokat elevenítettek fel. (6–8. l.)

Még ugyancsak a halálhírt közlő újságszámban a »Napi hírek« rovatban egy rövid írás jelent meg »Klapka György temetése és a kegyelet« címmel, amelyben a közvélemény rosszalását fejezik ki azért, hogy Klapkát a Kerepesi úti temető halottas házából fogják örök nyugalomra kíséрни, mert ez annyi, »mint elvonni a főváros lakosságától a lehetőséget, hogy tömeges részvétele által imponzánsan fejezze ki kegyeletét . . . Lehetetlennek tartjuk, hogy ez a kegyelet-csorbitó rendelkezés fönnmaradjon. Klapka György tábornokot a főváros valamelyik középületének csarnokából kell eltemetni . . .« (Uo. 9. l.)

A PH másnapi számában Pósa Lajos »Klapka György« címmel verset jelentetett meg, a képviselőházban pedig napirend előtt heves hangú vita zajlott le annak érdekében, hogy ne a Kerepesi úti temető halottas házában, hanem középületben ravatalozzák fel Klapkát. Az éles hangú vitát *Horváth Gyula* napirend előtt tett felszólalása nyitotta meg. Felháborodottan mondotta el, hogy bízva az előző napi miniszterelnöki bejelentésben, megfelelő tiszteletadást remélt Klapka György számára. A miniszterelnök bejelentését követő estén egy vendéglőben tartózkodva megdöbbenéssel hallotta, hogy úgy intézkedtek, hogy még azon az éjszakán közvetlenül a temetőbe akarják vitetni Klapka holttestét. A hírt szóbeszédnek vélte, kocsiba ült és a tábornok szálláshelyére hajtatott. A híradás igaznak bizonyult. Klapka titkára elmondta, mindent elkövetett, hogy ezt az intézkedést megmásíttassa, és olyan helyen ravatalozzák fel az elhunytat, ahol a főváros lakossága búcsút vehet tőle. »Meg vagyok győződve, t. Ház, hogy minden igaz magyar ember pártkülönbség nélkül kegyelettel viseltetik az 1848/49-iki emlékek iránt (*általános helyeslés*) s mindenki ahhoz, hogy a nemzeti kegyeletnek múltó ki-

fejezés adassék, hozzá fog járulni.« *Polónyi Géza* indulatos hangon azt fejtette ki, hogy számára már az is gyanús volt, hogy a Központi Honvéd Bizottmányt bízták meg a temetés lebonyolításával, mert azt a törekvést látta e döntésben, hogy miként lehetne a kegyeletet kisebbé tenni, hogy a »koronázási ünnepély jubileumára tekintettel a bécsi köröket ne hangolhassa másként«. *Polónyi* tudni vélte, hogy *Csáky Albin* kultúrminiszter a Nemzeti Múzeum előcsarnokát a felravatalozásra rendelkezésre bocsátotta, de ezt *Szapáry* megtiltotta. A miniszterelnök megérkezéséig az ülés felfüggesztését javasolta. *Csáky Albin* röviden elmondta, hogy vele tanácskoztak a múzeumi előcsarnokban való felravatalozásról, de azt is jelezték, hogy »más körülmények is fognak fenn, amelyek esetleg azt lehetetlenné teszik«. Ezután ügyrendi vita támadt, hogy felfüggeszék-e az ülést vagy sem. Végül felfüggesztették. A szünet után *Szapáry Gyula* rövid nyilatkozatot tett: tagadta, hogy bárminő intézkedést tett volna *Klapka* holttestének a Kerepesi úti temetőbe való szállításával kapcsolatban, a múzeumi előcsarnokban való felravatalozást nem tiltotta, de aggályát fejezte ki, hogy »a múzeum előcsarnoka, ahonnan már két temetés történt ugyan, de most egy nagy szobor által el lévén foglalva, nem alkalmas, hogy a holttest ott állíttassék ki«. Nyilatkozatát a következőkkel fejezte be: »meg vagyok arról győződve, hogy a történt felszólalás után a honvédegyetek választmányja, illetőleg annak elnöksége tudomást vévén a képviselőház kívánságáról, mely főképp arra irányul, hogy a temetés a főváros egyik középületéből történjék, figyelembe fogja venni ez óhaját és ennek megfelelően fog intézkedni«. A Ház ezt a nyilatkozatot elfogadta és folytatódott a költségvetés tárgyalása. (KNapló 1892—97. III. köt. 236—239. l.)

A PH máj. 18-i eseményekről számot adó máj. 19-i számának további részében lévő híradásokból kitűnt, hogy *Klapka* változatlanul a Kerepesi temetőben van felravatalozva, de a temetés a belvárosi plébánia templomból fog történni úgy, hogy a temetés napján a koporsót beviszik a plébánia templomba, a szertartás után a gyászmanent a Duna-parton, a Vámház körúton, a Kerepesi úton (mai Rákóczi úton) fog elhaladni és úgy a Kerepesi temetőbe fordulni.

A képviselőház máj. 19-i ülésén *Eötvös Károly* sürgős indítványt nyújtott be. »Határozza el a képviselőház — javasolta — *Klapka György* elhunyt dicső emlékére honvédtábornok a nemzet halottjának nyilváníttatik s holtteste az ország költségén temettetik el. Temetésén az ország törvényhozása és kormánya testületileg megjelenik s a temetés befejeztéig a törvényhozás ülései felfüggesztetnek. A temetésre a m. kir. honvédhadsereg megfelelő számban és katonai díszben kivényeltetik. Díszes síremléket az elhunytnak az ország emel . . .« *Szapáry Gyula* arra hivatkozott, hogy a Ház már döntött ebben a kérdésben, és az attól való eltérés »veszedelmes precedens« volna, a javaslatot elutasította. *Apponyi Albert* elfogadta *Eötvös* javaslatát, de a kegyeletre való tekintettel azt javasolta, hogy ne pontjaiban tárgyalják, hanem afelett szavazzon a Ház, hogy megmáskísítja-e korábbi határozatát vagy sem. Az elnöklő *Bánffy Dezso* úgy tette fel a kérdést, hogy »méltytassék a kérdés felett e szempontból dön-

teni, illetőleg a napirendre térést kimondván, a házszabályokat érvényben és érintetlenül hagyni. Az ellenzék tiltakozott e döntés ellen és ki akarta erőszakolni a név szerinti szavazást. Ez nem vezetett eredményre, a felállással való szavazás során 94 képviselő a napirendre térés mellett, 83 képviselő pedig ellene szavazott, így 11 fős többséggel Eötvös javaslatát a Ház mellőzte. (KNapló 1892—97. III. köt. 251—256. l.) A PH feljegyzése szerint a szabadelvű pártból Csáky Kálmán, Zichy Jenő, Kőrösi Sándor, Busbach Péter, Zey Domokos és Neiszidler Károly az ellenzékkel együtt szavazott.

A temetést máj. 20-án tartották. A képviselőház ezen a napon nem tartott ülést, bár ezt csak áttételesen jelentették be, mivel a máj. 19-i ülést *Bánffy Dező* a következő szavakkal rekesztette be: »Végül jelentem t. Háznak, hogy értesülesem szerint Klapka György tábornok és volt országyűlési képviselő temetése holnap d. e. 11 órakor fog végbemenni és ezt azzal jelentem be, hogy azon lehetőleg számosan méltóztassanak részt venni. (Felkiáltások: Hol?) A belvárosi templomban. (Zaj. Felkiáltások a szélsőbalon: Hol lesz a gyülekezés? Nem a Házból indulunk? A Ház ez iránt már a tegnapi napon megállapodott.« (KNapló i. h. 266. l.)

A temetés képviselőházi utóhangjához tartozik, hogy a gyászszertartást követő ülésen, máj. 21-én *Csanády Sándor* kért elsőnek szót. Kárhoztatta a miniszterelnök eljárását, kifogásolta, hogy a Házon nem volt fekete lobogó, de örömmel és elégtétellel állapította meg: »...azonban, mint tudjuk, ez intézkedése a kormány nevében történt eljárásnak a kívánt sikert nem eredményezte, mert a tegnapi napon történt temetkezés alkalmával ezernyi ezren jöttek a templomba, a temetkezési helyre, hogy lerójják köteleességüket a haza és nemzet egyik védője, egyik nagy férfira iránt. Mondhatom a nemzet halottja volt az elhunyt Klapka tábornok, mit bizonyít az a körülmény is, hogy maga a miniszterelnök úr, aki pedig ellenezte a kitüntetést, szintén részt vett a hulla eltakarítása alkalmával és maga a t. Ház elnöke is megjelent a templom helyiségében. De hogy a nemzetnek mily halottjaként tekintődött Klapka tábornok, bizonyítja az a körülmény, miszerint a képviselőház elnöke a nemzet nevében két koszorút küldött az elhunytnak koporsójára...« *Bánffy* rövid válaszában a vádat visszautasította, hivatkozott saját részvételére és koszorújára. A képviselőházra ki nem tűzött fekete lobogó kérdését pedig azzal zárta le, ha Klapka aktív képviselő lett volna minden külön rendelkezés nélkül kitették volna a gyász jelét, mivel csupán korábban volt képviselő, így nem illette ez az eljárás«. (KNapló i. h. 268. l.)

Ld. még *A szépek* c. karcolatot (164—167. l.) és kapcsolódó jegyzeteinket (392—395. lapokon).

*

MK karcolata — mint a fentiekből kitűnik — a legkritikusabb időpontban látott napvilágot. Az ő higgadt, a kormányt mentegető, inkább azt csak közvetve, ügyetlenségben, elmarasztaló írása bizonyos mértékig eltér a PH-nak a kérdésben tanúsított álláspontjától.

tól. A már idézett híradásokon kívül ugyanazon a napon, tehát a máj. 19-i helyzetet tükröző máj. 20-i lapszámban az újság első oldalán egy hosszabb, vezércikkyszerű írás látott napvilágot. Ennek nézőpontja közelebb áll az ellenzéknek a parlamentben és a sajtóban kifejtett magatartásához, mint a Mikszáth képviselte felfogás. Különösen azért, hogy a mikszáthi mentalitás mélyebb összefüggései is kitűnjenek, az alábbiakban teljes egészében idézzük a PH jelzett cikkét.

»Klapka a ravatalon

Milyen közönséges, csekély becsű művészet volna a politikai kormányzás, ha csak abból állana, hogy mechanikai rendszabályokat foganatosítson!

Milyen koldusszegény, üres, kietlen és minden boldogság nélküli való egy nemzet állami élete, hacsak éppen arra való volna, hogy a magasabb gondviselés gyarlandó földi helytartóinak egyszerűen alávesse gondolkozását és érzelmeit.

Tegnapelőtt egy igazi hős zárta le szemeit közöttünk az egyik szállodában: Klapka György. Kedvence az isteneknek, akik dús adományt szórta fejére. Egyenes hazafiúi jellemet, hősiek lelket, magas katonai erényeket s ezekkel egybehangzó hadi sikereket. Negyvennégy esztendő előtt, amikor egész világunk a kockán forgott s már-már elveszett a haza ügye, az ő kardjának fölvilanása változtatta meg a hadak útját. Ő tartóztatta föl Schlick osztrák tábornokot diadalútjában; ő nyitotta meg Görgeynek a sikerek útját; ő szervezte újra az összeroskadó nemzeti erőt hirtelen, s mikor mindenünk veszendőbe ment, ő volt az, aki diadalmas csaták végén, távol minden hatalom után való kapkodástól, a magyar fegyverek becsületét a világsi katasztrófa után megmentette, s a diadalmas ellenséget Európa bámulata mellett arra kényszerítette, hogy Komárom hősi helyőrsége előtt lobogóit meghajtsa.

Nagy ember; igazán az istenek kegyelméből. A nemzeti hősök ama mitikus sorába való, ahol a hispánok Viriátusa, a gallok Vercingetorixa, a franciák Bonapartéja és Gambettája s az olaszok Garibaldija tündöklök sok másokkal együtt. Azok közül való, akiknek dicsősége nem a hivatalos hadi bulletinekből származik, de a nép szívéből, mely még akkor is ajkain hordozza, énekbe, dalba fűzi egyszerű nevét, amikor már mindaz nem lesz többé, ami van, s az utódok csak könyvből és dalból tudják, hogy mit csinált ez a nemzedék.

Hiszén, ha más szerencsésebb nemzet fiának születik vala, mint ez a miénk, nem történt volna vele mindaz, ami élve és halva megtörtént. De mi szerencsétlenek voltunk, s ő is sorsunkat viselte. Nagy erényei évtizedekig keresték a rést a cselekvésre, de az „idők” elébe állottak. A nemzeti hősből csendes, szeretetreméltó öregúr lett, akit hazája nem tudott kellő módon megbecsülni, ő pedig tolakodni nem tudott. S végre meghalt egy szállodában, elhagyva, szegényen, egyedül. Meghalt, nem úgy, mint sokan, hogy „leélte magát”, de meghalt úgy, amint kevesen, hogy a kor túlélte őt és adósa maradt neki a haza.

A „haza” pedig azóta maga is előregedett fogalomná változott. Utódjává lett az „állam”, melynek — mint az utódoknak általában — inkább okossága van, mint szíve. A hős holtteste ott maradt egy napig a szállóban s aztán betoppant hozzá a hiperlojális tapintatosság és elvitette a temető halottasházába, a gazdátlan halottak utolsó menedékhelyére, leplezett rendőri „rendszabállyal”, hogy útban ne legyen.

Még ma sincs pontosan kiderítve ez a megdöbbentő dolog. Állítják, hogy semmi „megkisebbitést” nem akart az állam vele, s hogy a miniszterek és országgyűlési emberek közös megegyezése lett volna ez. Ám legyen úgy s ne is menjen keresni benne senki hazafiatlan vagy kegyeletlen érzületet. Ne tegye föl senki, hogy Klapka György földi maradványait az állam kormányának feje, vagy bárki más, *tudva* el akarta vonni a nemzet legszentebb kegyelete elől. S ne tegye föl senki azt a hallatlan képtelenséget, hogy Magyarország „első embere”, a lovagias szívéből világszerte híres király kedvéért történhetett volna meg ez a csodálatos balfogás.

De micsoda világ ez és micsoda fölfogása az állam gondolatának; micsoda kevésre becsülése egy erős és egészséges nemzet egész életének; micsoda beteges aberráció a kormányzásban és a politikában; micsoda megtagadása minden nemesebb hagyománynak és emelkedettebb eszmének, mely nem veszi többé észre a tényben fekvő sacrilegiumot, s csak akkor eszmél föl homályos tévelygéseiből, midőn a nemzet egyszerre megrázkódik s a „rendszabályok” és „precedensek” silány bilincseit régi őserével szétpattogatva, a hősnek félretakarított holttestét visszaköveteli magának, hogy föltegye a legszebb ravatalra s a megbántódott lelkiismeretnek fényes elégtételt szerezzen.

A képviselőház tegnapi és mai vitáját sokan, sokféleképpen ítélik meg. Kiböngészhetnek belőle némely aprólékos, talán oda nem tartozó tényeket, gondolatokat és fölösleges viszálykodásokat. A két ülés alapvonása azonban mindig egy marad és mindig tiszteltetreméltó. A képviselőházban a *nemzet kevésbe vett lelkiismerete* tört magának utat, a hivatalos állami sáfárkodás kicsinyes rendszabályain köröszkül, mégpedig oly hevességgel, hogy egy pillanatra csaknem földülással fenyegette az állami kormányzás egész rendszerét.

Az eredmény pedig ott van mindenki szeme előtt. A hős holtteste az egyház gondjai alatt, magas ravatalon, körülvéve a nép ezrei által, s künn az utcán s mindenféle rangú és állású emberek óriási tömege, mely az ünnepélyes temetésben a tartozó kegyelet adóját akarja hazafiúi hűséggel leróni.

Nagy tanulság van abban is, hogy ma a legválságosabb pillanatban a tömör szabadelvű párt egyszerre ingadozni kezdett. Tizenegy szótöbbséggel volt csak Szapáry miniszterelnök a kínos pillanaton köröszkül vergődni s az ellene szavazók közt ott volt Csáky Kálmán gróf, cs. és kir. tábornok.

Most úgy ahogy helyre van állítva a világ megzavart rendje s nagy halottunk kihűlt földi maradványai hozzá és nemzetéhez méltó halotti pompával vonulnak ki örök pihenő helyükre. Meg vagyunk

mentve a kislelkűség szegényétől, s hallani fogjuk Európa többi nemzetének meleg, testvéries hangját, hogy valóban életre méltó, derék és lovagias nemzet az, mely hőseinek emlékét, még a belső meg-rázkódás árán sem engedi át a kor sekélyes szellemének marta-lékul.

Kár, hogy mindez egyáltalán kérdés alá kerülhetett, s kár és balfogás, hogy mindennek olyan színe van, mintha a nemzet akarátá-nak úgy kellett volna ezt kierőszakolni az államtól.

Az ország koszorúja mindenestre ott lesz Klapka György koporsóján s a nemzet szíve fogja elkísérni utolsó útjára. Az elmaradt katonai pompát is pótolni fogja bőven, ami becsesebb és kifejezőbb ennél: egy ország tüntetése.

A koporsójára hulló rögök azonban beszélni fognak. Azt fogják mondai az élőknek, hogy gyarló és törekeny az az ország, amelynek kormányzói művésze nem a nemzet élő szívének dobbanásaiból veszi az ihletet. De boldog és erős az az ország, ahol a *haza* és *állam* eszményei egymással tökéletesen összeforrnak.»

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 38 : 1—3 *Visszatér onnan is, ahonnan nem jött még vissza anyaszülte : a temetőből.* — MK intonáló karcolatkezdése Klapka holt-testének a Kerepesi temetőbe való kiszállítására, majd a felzúdulást követően a belvárosi templomban történő fel-ravatalozására vonatkozik.
- 11—13 [Az országgyűlés] *Megörökíti érdemeit jegyzőkönyvében. Koszorút helyez ravatalára. Temetése napján nem tanácskozik.* — A máj. 17-i ülésen a Ház csak a jegyzőkönyvi megemléke-zésről döntött, a másik két kegyeleti eljárás az ellenzék által kiváltott vita következménye. Ez utóbbi kettőt viszont MK úgy tüntette fel, mintha a kormány spontán döntése lett volna.
- 17—26 A korábbi halottakkal kapcsolatos eljárás. — MK Szapáry Gyula általánosságban elhangzott máj. 18-i érve-lését töltötte ki konkrét példákkal.
- 27 *Kossuthot több illeti, mint Klapkát.* — MK ezzel az érvel valószerűleg a kormány védekező érvelését adta vissza. Kossuth 1894. márc. 20-án halt meg Turinban, budapesti temetését nagy és hosszú politikai viták előzték meg.
- 34—39 : 16 Szapáry folyamatos tárgyalásai. — Mikszáth a leírt megbeszéléssorozattal a közvélemény elé tárta azokat a zárt ajtók mögötti tárgyalásokat, amelyek ezekben a napokban folytak. Valószerűleg nem indiszkrécióról, hanem szándékos hírkiszivárogtatásról lehet szó.
- 39 : 17—18 *Hogy kinek az intézkedése volt ez [a holttestnek a teme-tőbe való kiszállítása], a fölött átláthatatlan köd borong.* —

- A fenti összefoglalóból kitűnt, hogy az ellenzék Szapárynak tulajdonította az intézkedést, Szapáry pedig áthárította a felelősséget a honvédegyletre.
- 39 : 20—21 . . . *Éőtövöst nem hagyja beszélni a sírnál Tisza László.* — Tisza László a Központi Honvédegylet elnöke volt. A temetésen a Honvédegylet nevében Tisza László búcsúztatta Klapkát, utána a sírnál Degré Alajos mondott rövid beszédet. (PH 1892. máj. 21. 5. l.)
- 23 *S a monarchia is elég erős, hogy meg ne rendüljön tőle.* — MK ezzel a fordulattal azokra a parlamentben elhangzott ellenzéki fordulatokra reflektált, amelyek azzal vádolták a kormányt, hogy a koronázás közelgő huszonöt éves — nagy fénnel megünneplendő — évfordulójára való tekintettel akarta tompítani a temetés demonstrációra alkalmat nyújtó lehetőségét.
- 40 : 11—14 A temesvári küldöttség kívánsága. — A PH rövid híre szerint Klapka szülővárosának előljárósága Telbisz polgármester javaslatára úgy határozott, hogy a »holttestet a város költségén Temesvárra szállítják és itt helyezik örök nyugalomra a város által építendő sírboltba«. (PH 1892. máj. 19., 5. l.)
- 27 *Csaba vitézeinek fölkereséséről* — MK itt arra a közismert legendára utalt, amely az irodalomban többször is felmerült.
- 31—32 . . . *Ha most mindjárt melegiben térne [Klapka] vissza, de megkardlapozna egynehányat, urak, közületek!* — MK e fordulattal teljes egészében a vitát kiprovokáló ellenzéki köröket marasztalja el.

POST FESTA

M *Pesti Hírlap. 1892. június 12., 14. évf., 162. sz. (3., 4. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: *x—y*.
Kötetben itt először.

A szerzőségről

Mikszáth a korábbi években néha-néha használta az *x—y* szignót. Különösen olyan esetekben, amikor el akarta leplezni szerzőségét. A koronázási jubileum »kulturális« produkciója felett érzett indulata indokolja a szignó újbóli használatát. Mikszáth szerzőségét a ritka szignó használatán kívül a megyei esküdt korából származó emlék felidézése is bizonyítja (41 : 1—36), továbbá az a stílusbravúr, ahogy négy mondatban összesűrítette a látogatás jellegzetes sikereit, említésre méltó mozzanatait (42 : 9—18).

Kesernyés reflexiók a koronázási jubileum huszonötödik évfordulójáról

1892. jún. 6. és 10. között rendezték meg Budapesten a kiegyezést követő koronázás huszonötödik évfordulóját fényes ünnepségek keretében.

A jubileum első napján, jún. 6-án a király vonata délután érkezett a Nyugati pályaudvarra, a királyi fogatot díszbandérium kísérte fel a várba. Este a Nemzeti Színházban díszelőadást tartottak, amelyen a király teljes kíséretével és a díszközönség jelent meg. Az alkalmi darabot Váradí Antal írta »A szent korona« címmel. A darabban Tomori Pál a mohácsi csata elesett vezérének és Perényinének, a »csata elesettjei irgalmas eltakarítójának« szelleme több történelmi tabló keretében végigkíséri a következő évszázadokat. A mohácsi csata után a szellemek először 1552-ben Egerben végignézik a végostromot és az egeri nők hősiességét, a következő kép Buda török hódoltságának utolsó perceit eleveníti fel, a negyedik képen az 1722-iki országgyűlést idézi fel a szerző, amikor a nemzettel elfogadtatták a Habsburg-ház leányágon való trónörökösödését, az utolsó kép 1867-be vezet a koronázás napjára. Tomori szerepét Bercsényi, Perényiné alakját Jászai Mari elevenítette meg. A színház minden jeleszésre részt vett a darab előadásában.

A ceremónia másnap a várban a helyőrségi templomban tartott hálaadó istentisztelettel kezdődött, majd a várban a király fogadta az országgyűlés két házának, Budapest fővárosnak tisztelgő küldöttségét. Délután három helyen is, a Vérmezőn, a Városmajorban és a Városligetben nagy népünnepélyeket rendeztek. Este az Operaházban díszelőadást tartottak. Tíz egymáshoz lazán kapcsolódó zenés jelenetet mutattak be a nép életéből merítve témájukat. Ezek címe a következő volt: »Aratáskor«, »Éjféλι mise«, »Gainai leányvásár«, »Sunolányi vásár«, »Aranylakodalom«, »Székely anya bölcsődala«, »Fiumei kép«, »Cigányvajda választás«, »Krasznibródi lakodalom«, »Fonóban«. A több napig tartó ünnepségsorozatot jún. 10-én a király előtt elvonuló fáklásmenet zárta. Késő este a király elutazott Budapestről.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 41 1—2 *Megyei esküdt koromban a principálisom, aki falun lakott, szerette pártolni a székvárosba érkező színész-truppkokat. — A meg nem nevezett principális Mauks Mátyás, aki Mohorán lakott, a járás székhelye Balassagyarmat volt.*
- „ 36 *kortina* — színházi előfüggöny, kárpit
- 42 1—2 *Sok víz lefolyt azóta a Dunán, mióta az ilyen hülyeségek is mulattatták az embert. Húsz-huszonöt év. — A MK által felelevenített mohorai események az 1860-as évek végén játszódhattak le.*
- 7 *Budapestből székváros lett . . . — A főváros küldöttségének*

- tisztelgésekor, a köszöntő beszédre adott válaszában Ferenc József a következőkkel zárta fogadóbeszédét: »biztosítom önöket, hogy a szép Budapestnek, magyar székvárosomnak további felvirágzását szívemből kívánom s élénk örömmel kísérendem«. (PH jún. 9., 4. l.)
- 42 : 7—9 ... (*mire a hatalmas Olay Lajos mindjárt másik rálicsült öfelségére, magyar Versailles-sé proklamálván Szabadkát*). — MK a szónoki túlzás hírét a könyvatosból merithette, a PH híreiben ilyet nem találtunk.
- 16—17 *Kisült, hogy Zichy Jenő grófnak rossz lova van...* — Az utalás a tömegetől megijedt ló ficánkolására vonatkozott.
- 17—18 ... *s az se titok, hogy a Vargha Gyula pegazusa se jobb.* — A Magyar Tudományos Akadémia 100 arannyal jutalmazta Vargha Gyula »Oda az 1867. évi koronázás emlékére« c. művét. (Megjelent: VÜ 1892. jún. 12., 24. sz. 413—414. l.)
- 18—19 ... *aggályal vették észre a képviselőház elnökének stílusbeli fogyatkozásait*. . . — Bánffy Dezső beszéde meglehetősen lapos és semmitmondó volt. (PH jún. 9., 4. l.)
- 29—30 . . . *Fehér Ipoly szöke apródjait (ami a Podmaniczky Frigyes eszméje volt)* . . . — Fehér Ipoly pannonthalmi főapát kocsija »Árpád kori, bizánci jellegű stíljével, leányarcú fürtös csatlósaival« tűnt fel. (PH jún. 7., 3. l.)
- 30—31 *Domahidy balközépi ötösét* — Domahidy Ferenc hintója »szorosan a Mária Terézia korbelt magyar roccoco szerint készült, s még huszárjai is copfosak és parókásak«. (PH jún. 7., 3. l.)
- 31 *Ugron két festői góbéja* — A PH szerint »Ugron Gábor székelyesen jelent meg, buzogánnyal. Lová mellett jobbról és balról egy-egy csatlós haladt, Rákóczi korabeli kék és sárga, rendkívüli festői, székely hajdú egyenruhában.« (I. h. 3. l.)
- 43 : 22 ... *soha játszaní se Jutkát, se Marcsát a letenyei kocsiszínben* . . . — MK itt szándékosan megmástitotta az ifjúkori emlék színhelyét Moharáról Letenyére.
- 25 *ez a mosoly neked szól, Hajdúnánás* — Váradi darabjának egyik színhelye Hajdúnánás volt.
- 26—29 Shakespeare művei és Váradi Antal művének említése. — MK ezzel az ironikus fordulattal is ki akarta gúnyolni a naivságig gyenge Nemzeti Színházbelt előadást és annak szerzőjét.
- 30—31 *Becsületes derék polgáraid, akik most Kossuthot éljenzik a »Vörös Ökör«-ben és Kovács József budai prókátort* . . . — MK utalása az 1892-es téli választásra vonatkozik, amikor függetlenségi párti programmal Kovács Józsefet választották képviselővé.
- 44 : 14 *konglomerátum* — egyveleg, halmaz, össze nem tartozó dolgok keveréke
- 15—17 *Obsitos katonával táncoló úri kisasszony. Almukból ébredő aratók, akik táncba gurulnak hajnalban. Vándor oláh-*

Lap. Sor

cigányok mint magyar közjogi faktorok . . . — MK az operaházi előadás három jelenetére utalt ezekkel a tőmondatokkal.
44 : 24—25 A karóba húzásra ítélt fej. — MK minden valószínűség szerint a Nemzeti Színház és az Opera közös intendánsára utalt.

[FELSZÓLALÁS AZ EPERJESI SZÉCHENYI KÖR BANKETTJÉN]

M I. *Sárosmegyei Közlöny.* (Szerk.: Hedry Bódog.) 1892. július 3., XI. évf. 25. sz.

II. *Az eperjesi Széchenyi Kör évkönyve.* (Szerk.: Latkóczy Mihály.) Eperjes, 1893. 139—140. l.

Kötetben itt először.

Mikszáth Kálmán az eperjesi Széchenyi Kör díszvendége

Az eperjesi Széchenyi Kört 1878-ban alapították. A Kör titkára Latkóczy Mihály tanár volt, védnöke Berzeviczy Albert. Az 1892. jún. 25-ére meghirdetett díszközgyűlésre meghívták Mikszáth Kálmánt, aki eleget tett a felkérésnek. Jún. 25-én Kassa felől érkezett meg a kora délutáni vonattal. Az állomáson fogadóbizottság köszöntötte, majd régi ismerőse, Schmidt Gyula országgyűlési képviselő, eperjesi árvaszéki elnök szállóvendége lett. A díszgyűlést délután öt órakor tartották. Első műsorszámként Gönczi Mór két Chopin-darabot játszott el, majd ezután következett Mikszáth felolvasása. Maga adta elő *A ninivei kormánybiztos* c. elbeszélését. »A publikum el volt ragadtatva és nem nyugodott, míg a „nagy palóc” meg nem pótolta Jónás kormánybiztos történetét egy jóízű kortestörténettel.« Ezt követően újabb zeneszám következett, és a város egyik előkelő hölgytagja zongorakísérettel énekszámokat adott elő. A díszülés ünnepi műsora ezzel véget ért, ezt követte Latkóczy Mihály helyettes titkár »Egy év történetéből« c. beszámolója.

A díszközgyűlésnek helyet adó Vigadó nagytermét ezután »ebédlővé alakították át«, és este 9 órakor száznál több meghívott jelenlétében megkezdődött a bankett. Latkóczy Mihály a kör védnökét, Berzeviczy Albertet köszöntötte beszédében, Léway István gimnáziumi tanár »éltette Mikszáth Kálmánt, mint a magyar népies irány diadalra emelőjét«. A felköszöntőkre előbb Berzeviczy Albert, majd Mikszáth Kálmán válaszolt. A jó hangulatú bankettet tánc követte.

Az 1892. jún. 25-i eseményeket követőkről még a következők olvashatók a Kör évkönyvében: »Másnap [jún. 26-án] reggel a védnök és elnök elutaztak, de Mikszáthot és László Mihályt sikerült a délelőtti vonatokról lekésztetni és így csak hétfőn [jún. 27-én] mentek

el. Időközben Latkóczy Mihály kalauzolása mellett megnézték a várost, kimentek Sóvárra és László Mihály, mint tanférfiú, töviről-hegyire megnézte az eperjesi kir. kat. főgimnáziumot. Vasárnap délben szűkebb körű, de nagyon kedélyes ebéd volt Schmidt Gyula úrnál, utána pedig kerti kirándulás.

Hétfőn délben robogott el a vonat kedves vendégeinkkel, akikről hogy miképp gondolkozunk, mutatják e soraink, hogy pedig ók miképpen, kifejezik Mikszáth eme szavai: „Nehéz volt idejönni, de nehezebb elmenni!” Meg az is, hogy „Majd eljövünk mi még ősszel!” Hát csak jöjjetek kedves vándornadaraink! Sáros vármegye mindig tárt karokkal fog várni.» (Az Eperjesi Széchenyi Kör Évkönyve 1891—1892. Szerk.: Latkóczy Mihály. Eperjes, 1893. 135—141. l.) Itt jegyezzük meg, hogy a díszülésen felolvasott *A nívói kormánybiztos* c. elbeszélés szövege ugyanezen kötet 15—20. lapján látott napvilágot. E közlésről a Krk 40. kötetét sajtó alá rendező Bisztray Gyula nem tett említést, noha a jegyzetapparátusban szólt arról, hogy az eperjesi Széchenyi Kör ülésén olvasta fel MK. (Ld. Krk 40. köt. 271—272. l.) Valószínűleg az Évkönyv 1893-as kötete elkerülte a sajtó alá rendező figyelmét.

Mikszáth eperjesi látogatásához tartozik, hogy a Kör 1892. júl. 11-én megtartott közgyűlésén tiszteleti tagul választották írónkat. Erről a következő határozatot hozták: »A közgyűlés ezt az indítványt is lelkes éljenzéssel fogadta és midőn Mikszáth Kálmánt a kör tiszteleti tagjává megválasztja, egyúttal megbizza a körnek titkárát, hogy a tagsági díszokmány kiállításáról és kézbesítéséről gondoskodni szíveskedjék.« A jegyzőkönyv e szövegéhez a következő lapalji jegyzetet fűzték: »Ez megtörténvén, Mikszáth, kinek a titkár a díszoklevelet utána küldötte Gleichenbergbe, a következő levéllel válaszolt:

Mélyen tisztelt titkár úr! Nyári utamról megérkezve, első kötelességemnek érzem eperjesi barátainknak megköszönni azt a szép emléket, amellyel megtisztelték. Nem magára a kitüntetésre fektetek súlyt, mert rossz íróból sem a körök, sem a társaságok diplomái nem csinálnak jót — rosszat hamarabb a jóból —, hanem főleg az okoz örömet, hogy ez a darab papiros azonfelül, hogy emlékeztet a körükben töltött kellemes órákra, bizonyos összekötő kapcsot képez közöttünk. Jól esik arra gondolni, hogy ezentúl nem utazom többé Eperjesre, hanem egyszerűen csak — hazamegyek. De addig is, amíg hazamehetnék — ami hamar lesz, úgy gondolom —, hogy élőszóval tolmácsoljam köszönetemet önöknek, adja át tekintetes titkár úr mély hálám kifejezését tagtársainknak. Budapest, szept. 23. 1892. Mélyen tisztelő híve Mikszáth Kálmán.«

(Az Eperjesi Széchenyi Kör Évkönyve 1891—1892. 143. l.) A tiszteleti tagságról és MK. köszönő leveléről a szakirodalom eddig nem tudott. A levél eredeti példányának meglétéről nincs semmi ismeretünk, így az Évkönyvben közzétett szöveg alapján *egy eddig ismeretlenül gyarapítottuk a MK-levelek számát.*

KISASSZONY-KIRÁLY

M *Pesti Hírlap. 1892. július 11., 14. évf. 191. sz. (2., 3. 1.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A PH tárcarovatában megjelent írás a népmesék világából vette témáját, a nemzetközi variációk gazdag tárházából merített MK a történethez.

MEGHALT CSANÁDY BÁCSI

M I. *Pesti Hírlap. 1892. július 19., 14. évf. 199. sz. (1., 2., 3. 1.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
II. *Jk 37. köt. = Hi 5. köt. Az én halottaim. Bp., 1914. 173—180. l.*

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

A kedvelt képviselőházi figura búcsúztatása

Mikszáth 1888. jan. 8-án, a PN jan. 7-i esti kiadásának híre alapján megírta nekrológiát Csanády Sándorról (ld. Krk 76. köt. 15—18. l., jegyzeteinket uo. a 211—214. lapon). A PH 1888. jan. 11-i számában *Humorisztikus halottak* című írásában örömmel adta olvasóinak tudtul, hogy álhírnek lett az áldozata és a maga mentegése során sok mindent elérült a hírlapi munka belső műhelyproblémáiból, a közéleti emberek búcsúztatásának kialakult sajtógyakorlatáról. (Krk 76. köt. 19—21. l., jegyzeteink a 215—218. lapokon.)

A valódi és visszavonhatatlan halálnak hírére a bevezető (48 : 1—49 : 5) után minden változtatás nélkül újra közreadta az 1888-as *Meghalt Csanády bácsi* című nekrológiát (49 : 6—51 : 37), majd ezt követően az 1888 óta eltelt négy évben, a parlamentbe való visszatérésének néhány jellegzetes mozzanatát idézte olvasói elé. A záró sorokban az anyagilag teljes létbizonytalanságba került egykori gazdag ember iránti őszinte részvéte nyilvánul meg.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

48 : 2—3 . . . a lapok hosszú nekrológokat is írtak róla, de az akkor álhír volt. — Ld. a bevezetőben frottakat, továbbá a Krk 76. kötetében a 211—212. és a 215—216. lapokon idézett egykorú újsághíreket.

49 : 12—13 *Igy halt meg nemrég a kedélyes Németh Albert . . .* — Az 1887-es választások idején halt meg Németh Albert.

- MK akkor *A mi kedves Berci bátyánk* c. nekrológgal búcsúztatta. (Krk 74. köt. 35–38. l.)
- 49 : 20—21 *Bizonnyos Holló szélsőbali buktatta meg...* — Csanády egykori kerületében Félegyházán Csanády ellenében Holló Lajos függetlenségi párti jelölt kapta meg a többséget.
- 24 *«vén sas»* — MK egyik korábbi karcolatában Csanádyt lét-számmellenőrzési kívánságai miatt *«reg sas»*-nak nevezte. (Ld. Krk 72. köt. 195. l.)
- 26 *váracs* — kisebb, várszerű erődítmény
- 31—32 *nervus rerum gerendarum* — a pénz — a dolgok idege (mozgatója)
- 33—50 : 3 Csanády anyagi helyzetének megrendülése és korábbi politikai tekintélyének csökkenése. — MK már korábban szóvá tette a függetlenségi pártnak Csanády iránt megnyilvánuló közönyét. (Krk 74. köt. 136. l.)
- 36 *«grislis»* — francia argó szó, jelentése: pénz; a mai magyar argóban *«dohány»* a megfelelő stílusértékében.
- 50 : 7 *a szegre akasztott bihari elvek* — 1868-ban a Deák Ferencsel szemben szervezkedő balközép Tisza Kálmán vezetésével fogalmazta meg álláspontját. E pontokban foglaltakat adta fel Tisza az 1875-ös, a Deák-párttal létrehozott fúzió alkalmával.
- 13 *honyhaza* — MK ezzel a fordulattal Csanády terjedős beszédmódját szokta kifigurázni.
- 14—19 Csanádynak a királlyal folytatott beszélgetése. — MK Csanádynak az 1884. okt. 23-i képviselőházi beszédére utalt, amelyben a szónok elmondta, hogy az önkényuralom idején Ferenc József körutat tett az országban és Biharba is ellátogatott. Az uralkodó tiszteletére kivezényelt bandériumot ő, Csanády Sándor vezette, ő tartotta az üdvözlő beszédet is, amelyben ecsetelte a nemzet nyomorúságos helyzetét. (Ld. az 1884. okt. 24-i *A t. Házból* c. karcolatot és a hozzáfüzött jegyzeteket a Krk 69. köt. 125. és 279—280. l.)
- 33 *diffikultás* — nehézség, itt: akadály
- 38—39 *«A t. Ház nem határozatképes! Kérem a katalógust felolvasatni.»* — MK Csanády ilyen fellépését több karcolatában megörökítette. (Ld. Krk 72. köt. 195. l., 74. köt. 83. l. stb.)
- 52 4—6 *... mikor Orbán Balázs meghalt, annak a kerületében, a berettyóújfaluiában, Csanádyt léptették föl s meg is választották.* — Orbán Balázs 1890. ápr. 13-án hunyt el, a Ház a szabályoknak megfelelően két hónappal a halála után kiírta a pótválasztást, és ekkor választották meg Csanády Sándort.
- 10—11 *... csak az vigasztalta [Csanádyt], hogy Károlyi Gábor grófnak buzgó és tehetséges utódra és helyettesre talált.* — A vita során Károlyi Gábor közbeszólásairól szólva akkor Mikszáth is megjegyezte, hogy pótolja a parlamentből kimaradt Csanádyt. (Krk 77. köt. 124., 147. l., 78. köt. 52., 96., 149. l.)
- 12—15 Károlyi Gábor Csanády Sándorhoz intézett távirata. —

Lap Sor

- A PH-ban nem leltük nyomát a MK említette táviratnak. Lehetséges, hogy csupán a hatás fokozása érdekében szólt róla.
- 52 : 25 *Dictum, factum* — a szót rögtön tett követte
- 25—30 Csanády első felszólalása a berettyóújfalui megválasztása után. — MK utalása feltehetően Csanády Sándor 1882. márc. 22-i válaszfelirati vitában tett felszólalására vonatkozik, amikor is Csanády Tisza bukása után is a Tiszarezsím vétkeit sorakoztatta fel rövid beszédében. (KNapló 1. köt. 319—320. l.)
- 38—39 . . . *hogya most megróttá az elnök, hát az öreg is visszaróttá az elnököt.* — Ilyen jelenetet korábbi karcolatában Mikszáth is följegyzett: Krk 79. köt. 198. l., 80. köt. 120. l.
- 53 : 2—3 *slágvort* — vezérszó, itt: jelszó
- 6 *portál* — pártol, támogat
- 7—12 Csanády és a följánlott korelnökség. — Az 1892 januárjában megválasztott képviselőház első ülésén Csanády Sándort illette meg a korelnökség. Ő feltételeket szabott és nem vállalta. (Ld. *A kezdet kezdete* c. karcolatot és jegyzeteinket a 90., illetőleg a 324—326. lapokon.)
- 19—20 *Az öreg is azok közé tartozott, akik a koronázás napján a Rákosra bujdosnak* . . — MK utalása arra vonatkozott, hogy Csanády Sándor hat képviselőtársával az 1867-es koronázás alkalmával tüntetőleg eltávozott Budapestről, hogy ne kelljen megjelennie az ünnepségen. E mozzanatra korábbi írásában is utalt.
- 28 A valutajavaslat elutasítása. — Ld. e kötet 177—178. lapján és jegyzeteinket a 403—404. lapokon.
- 54 : 1—7 A képviselői napidíj lefoglalása és az összeférhetlenségi bizottság várható döntése. — Az egykorú PH lapjain az előkészületben lévő bizottsági döntésről nem találtunk még utalást sem.

SALAMON MINT CAUSEUR

M I. *Pesti Hírlap. 1892. október 16., 14. évf. 286. sz. (1., 2. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: S—n.

II. *Jk 37. köt. = Hí 5. köt. Az én halottaim. Nekrológok. Bp., 1914. 181—185.*

A Krk a PH szövegét közvetíti.

Egy rendhagyó megemlékezés

Hatvanhét éves korában, 1892. okt. 9-én hunyt el Salamon Ferenc, a neves történész, egyetemi tanár, az MTA rendes tagja. Mikszáth nem a halálát követő napon írt róla nekrológot, hanem egy

héttel később, a temetést követő napokban. Úgy idézte olvasói elé az eltávozott alakját, mintha egyik utolsó találkozásuk beszélgetését idézné fel és a Salamon feltette kérdésekre való válasz tovább fűzésével jellemezte személyiségét, gondolkozását, a helyzetről kialakult véleményét. Salamon Ferenc nemesak tudós történész, hanem neves publicista is volt, az 1850-es években a »Magyar Hírlap«, majd a »Pesti Napló« munkatársa, 1867-től pedig szinte haláláig a »Budapesti Közlöny« c. hivatalos lap szerkesztője volt. MK is leginkább ez utóbbi minőségében ismerte és emlegette írásaiban. (Ld. Krk 67. köt. 54. l., 68. köt. 17. l., 73. köt. 7. l., 74. köt. 92. l., 75. köt. 17. l.) Más alkalommal ironikusan szólt lassan elkészülő Pest-monográfiájáról (Krk 70. köt. 7. l.), egy helyütt viszont felemlítette (ezt az anekdotát különben a jelen búcsúkarcolatba is beleszótta) a soha el nem készült, Pákh Alberttel közösen írt színdarabját (Krk 64. köt. 16. l., 72. köt. 126. l.). Szeretettel szólt »apró serét-szemei«-ről, »melyek azonban annál élesebben látnak a múltba vissza« (Krk 76. köt. 29. l.), és méltatta »vasszorgalmát«, mivel »a „Budapesti Közlöny“ szerkesztése mellett még az egyetemi tanárkodásra is ráér« (Krk 78. köt. 22. l.).

Az a sajátos helyzet, amelyet Salamon Ferenc a tudományos életben és a sajtó berkeiben elfoglalt, magyarázhatja azt a tényt, hogy MK szokatlanul, rendhagyó módon búcsúztatta a PH hasábjain.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 54 : 11 *regalitas* — nagyméretű szivarfajta
 17 *canis mater* — kutya teremtetten
 18—55 : 2 Salamon Ferenc a Lánchíd környékének kialakulásáról. — MK ezekkel a fordulatokkal kívánta érzékeltetni, hogy Salamon a főváros történetének tudós ismerője volt.
 „ 26 *tertium comparationis* — a harmadikkal való összehasonlítás
 55 : 9—11 *Ami a jövőt illeti, arról érdemesnek se tartotta beszélni. Azt úgyse tudja senki. Az már a Marczaliaké.* — Marczali Henrik a fiatalabb történész generációhoz tartozott, e fordulattal MK a generációs különbséget kívánta érzékeltetni.
 „ 23—24 *bruderschaft* — barátság
 56 1—2 . . . *olyan, mint az a mitológiai alak, aki valahányszor a száját kinyitotta, mindég egy darázs röpült ki belőle.* — MK utalása valószínűleg az i. e. 7. században élt görög szatirikus versek írójára, Arkhilokhoszra vonatkozhat, akinek a hagyomány szerint síremlékére darazsakat faragtak utalásként csipős szatíráira.
 7 *hübnere van* — A szólás Johann Hübner (1668—1731) német pedagógus és teológus nevéből származik, munkái a XIX. század elején nálunk is ismertek voltak, a mondás azt jelenti, hogy Hübnernél megtalálni minden dolognak a magyarázatát.

Lap. Sor

57 : 20—30 A Pákh Alberttel közösen írt szindarab. — Ezt az irodalmi anekdotát MK már korábbi írásaiban is megemlítette. (Krk 64. köt. 16. l., 72. köt. 126. l.)

A KÉPVEISELŐI NAPIDÍJAK

M *Pesti Hírlap. 1892. október 30., 14. évf. 300. sz. (1., 2., 3., 4. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Teljes névjelzéssel.*

Kötetben itt először.

Régi kérdés újabb érvekkel

A képviselői napidíjak ügye az 1880-as években több ízben, különböző formában felmerült. Az indok mindegyik esetben azonos volt: az ötforintos napidíjat 1848-ban állapította meg az akkori országgyűlés, azóta nemcsak az árak emelkedtek, hanem a képviselők társadalmi helyzete, anyagi körülményei is alaposan megváltoztak (ebben az évtizedben vált tömeges méretűvé a dzsentri földbirtok «elűszása», e társadalmi réteg elszegényedése), továbbá az árutermeletés átrétegződésével a megélhetési árak és költségek is tetemesen megnövekedtek.

A képviselői napidíjak kérdéséről korábban, még nem a parlament tagjaként Mikszáth is írt egy cikket *Képviselői napidíjak* címmel 1886. dec. 12-én (Krk 73. köt. 148—150. l.), és ebben azokat a törekvéseket támogatta, amelyek azért érveltek, hogy emeljék fel a képviselői napidíjat. MK az árak emelkedése mellett a nem vagyonos, a lateiner képviselők érdekében is szót emelt. A támogató érvek mellett rövid, de szellemes helyzetképet rajzolt a többi parlamentben szokásos gyakorlatról.

A jelen cikk megírásának időszerűségét az biztosította, hogy a pénzügyi bizottság elé került egy javaslat, amely általányösszeg kitűzésével valamelyest növelni óhajtotta a képviselői napidíjakat. A javaslat vitára bocsátásáról a PH okt. 29-i számában a következőkben adott hírt: »A képviselői napidíj-átalányról szóló törvényjavaslatot a jövő héten veszi tárgyalás alá a Ház pénzügyi bizottsága. A javaslat ellen, mint halljuk, már a bizottság kebelében két szempontból fognak kifogást tenni. Némelyek ugyanis elvből nem járulnak hozzá az általány rendszerre való áttéréshez s továbbá is fenn kívánják tartani az eddigi napidíj-rendszert, magának a napidíjak nagyságának kérdését alárendelt jelentőségűnek tartván. A másik felfogás éppen ellenkezőleg a javadalom emelésében látja a kérdés lényegét s nem sokat törődik a formával, azzal tudniillik, hogy általányt vagy napidíjat kapjanak-e a képviselők. A két ellentétes felfogás küzdelméből aligha fog változatlanul kikerülni az eredeti törvényjavaslat.« (I. h. 2. l.)

A fenti híradás előtt három nappal, de már az elkészült előterjesztés szövegének ismeretében a PH 1892. okt. 26-i számában» A képviselői fizetés» címmel névjelezés nélküli vezércikk jelent meg, amelyben többek között a következőket fejtegették: »A képviselői illetmények szabályozása és tisztességes emelése tehát méltányos dolog; csak jól legyen megcsinálva. Pár nap előtt be is nyújtotta a kormány az erre vonatkozó törvényjavaslatot a képviselőháznak. E szerint az illetmények összefoglalva évenként 2400 Ft-ot tennének ki, az átlagnál 2—300 Ft-tal többet, de valamivel kevesebbet, mint amennyi a „meleg ülésszakokra” esett. Tavaly is, az obstrukció miatt, több volt a jutalék s az obstruáló honatyák valóságos prémiumban részesültek. A képviselők most keveslik ezt a 2400 Ft-ot, ami tényleg nem is képvisel említésre érdemes emelést. Ellenzéki és kormánypárti képviselők — ámbátor éppen most nem igen szeretik egymást — egy közös íven azt kérik, hogy ne 2400, hanem 3800 Frt legyen az évi fizetés . . .

. . . Ami minket illet, ha a mostani abszentizmus megmarad s a képviselőkkel szemben nem szerez a törvény garanciákat arra, hogy a parlamenti üléseket tényleg látogassák; akkor mi 10 frtot is sokalunk erre a célra. A magas parlamenti testület látogatottsága első sorban kétségtelenül a képviselők kötelességérzetétől függ . . .

. . . Ha már fizetésemelés lesz, okvetlenül szükségesek másnemű garanciák. Ha már fizetésemelés lesz, az csak azzal összekötve ér valamit, hogy gondoskodva legyen arról, mégpedig szigorú rendszabályokkal, hogy aki kötelességét nem teszi meg (ami egymagában sem szép dolog) legalább ne részesüljön a javadalmazás előnyeiben. Aki elegendő mentség nélkül nem látogatja az üléseket, veszítse el fizetése egy részét . . .»

A pénzügyi bizottságban megkezdett törvényelőkészítő tárgyalás sokáig elhúzódott, a sajtóban több cikk jelent meg, amely különböző szemszögből vitatta a kérdést, de ezeknek nyomon követése nem e Krk feladatkörébe tartozik.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 57 8—9 . . . *miután az öreg Madarász megmozdult.* — MK utalása arra a közösen kormánypárti és ellenzéki képviselők által aláírt petícióra vonatkozott, amelyről alább az 58 : 1—2 sorban ír és amelyhez aláírásával maga is csatlakozott.
- 14 *Csak a »Pesti Hírlap» hozott egy tárgyilagos cikket.* — Ld. a bevezetőben kivonatossan ismertetett okt. 26-i vezércikket.
- 19—21 *A lakosság két részre osztása.* — MK ezzel a tréfás fordulattal már korábban is érzékeltette a képviselői mandátum iránti vágyakozást.
- „ 24 *díurnum* — napidíj (lat.)
- 58 : 1—2 . . . *a mostani országgyűlés a következőnek szavazza meg a nagyobb díjakat . . .* — MK következőes maradt korábbi

- álláspontjához: az 1886-ban megjelentetett cikkében is így, etikai szempontból érvelt. (Krk 73. köt. 148 : 14—16.)
- 58 : 4 *szubtilitás* — finomság, megfontoltság (lat.)
- 5—7 . . . *mikor a közel múlt országgyűlések egyikén maga a kormány szavaztatta meg magának a nyugdíjakat, éppen távol volt a Házból. . .* — Ld. erről a Krk 78. kötetében írottakat a 127—133. lapokon és a hozzáfűzött jegyzeteinket a 360—370. lapon.
- 14—15 . . . *míg ellenben minden megnövekedett rohamosan, az igények, az elemi és élvezeti cikkek ára.* — Hasonlóan érvelt MK az 1886-os cikkében. (Krk 73. köt. 148. l.)
- 18—24 Somogyi Antal ezüst huszasának értéke 1848-ban. — A MK által említett memoár megjelenéséről nem tudunk, valószínűleg írói fogásként idézi szó szerint a bevásárlási utasítást.
- 21 *font* — régebbi súlymérték, értéke koronként változott, általában 0,5 kg körül mozgott az értéke. 1859. jan. 1-től értéke egységesen 0,4536 kg.
- 22 *lat* — vidékenként változó értékű tömegérték, a bécsi lat 17,502 g súlynak felelt meg.
- 23 *verdung* — korábban használatos űrmérték
- 23 *icce* — kb. 8 dl-nyi régi űrmérték folyadék, ill. szemes anyag mérésére
- „ 31 *eccentricus* — különködő, eredetieskedő
- 59 : 1—20 A képviselő anyagi kötelezettségei. — MK ebben a részben személyes és képviselőtársai által előadott helyzeteket elevenít meg. A gyűjtéseknek, adománykéreseknél egyik-másik módjáról korábbi karcolataiban már írt.
- 7 *sztereotip* — állandóan ismétlődő, elkoptatott
- 11 *szubskribál* — aláír (lat.)
- 17 »*Magyar Újság*« — A Budapesten megjelenő politikai napilap Kende Zsigmond szerkesztésében 1892-ben indult meg.
- „ 17 *praenumerál* — előfizet (lat.)
- 60 14 *entrejilet* — apróbb politikai hír
- 15—17 Az idézett szöveg. — MK itt nem egy határozott újságból vette a szövegét, hanem előbbi fejtegetéseihez igazította ezt a sajtóvélekedést.
- 19 *Majmuna álomtündér* — MK más írásaiban is hivatkozik a regebeli álomtündérre.
- 28 *per cincum-clancum* — Feltehetően latinositott formájú hangutánzó szó, amely a pénzcsengést kívánva utánozni fejezi ki azt, hogy sok kicsi, sokra megy.
- 61 2 *koncesszió* — köztulajdonban lévő terület meghatározott időre való bérbeadása vállalkozónak
- 62 8 *sallárium* — fizetés, bér (lat.)
- 15—17 Tisza Kálmán véleménye. — MK itt valószínűleg egy folyosói beszélgetésen kifejtett álláspontot közvetített.
- 23 *Durchgang* — átjáró (ném.)

Lap Sor

- 62 : 25—26 . . . (*megannyi Serpolette a Cornevillei harangokból, ajkán a »tekints ide, tekints oda «mosollyal . . .* — Az utalás Robert Planquette népszerű operettjének egyik kedvelt dalára utal. A zenés művet 1878 márciusában mutatták be Budapesten, 1886-ban már 150. előadását is megérte.
- 37—39 [A forintokat] *is viszik el az idők és a viszonyok, hogy helyet adjanak a csengő-bongó koronáknak.* — Ezekben a hónapokban vezették be a forint helyett a koronát, az 1892. XVII. tc. rendelkezett a koronaérték megállapításáról.

NAPIDÍJ NÉLKÜLI KÖVETEK

- M** I. *Pesti Hírlap. 1892. november 1., 14. évf. 302. sz. (1., 2., 3. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. (*Levél Légrády Károlyhoz*) alcímmel. *Teljes névjelzéssel.*
- II. *Jk 49. köt. = Hí 17. köt. Karcolatok. Politikai karcolatok és jellemrajzok 1892—1906. Bp., 1917. 1—7. l.*
- A Krk jelen kötete a PH szövegét közvetíti.

Napi kérdésekről — Rákóczi-kori események felidézésével

A Rákóczi-kor eseményei, sajátos helyzetei, érdekes személyiségei mindig foglalkoztatták MK-t. Írói képzelete számára a leggazdagabb forrást Thaly Kálmán publikációi nyújtották. 1885 tavaszán látott napvilágot Thalynek »Irodalom- és műveltségtörténeti tanulmányok a Rákóczi-korból« című testes munkája. Hamarosan MK kezébe vette a munkát és *A két koldusdiák* c. regényéhez gazdagon merített a Thaly nyújtotta forrásból. (Ld. Király István jegyzeteit Krk 3. köt. 301., 334., 335., 338. l.) Ezekben a hetekben írta a *Ne nyitogassuk a történelmet* c. rajzát is, amelyik Bezerédj Imre történetét elevenítette fel úgy, hogy az azokban a napokban zajló parlamenti vitához kívánt történelmi argumentumokat szolgáltatni. E rajz ténymatériáját is Thaly jelzett munkájából merítette. (Ld. Krk 36. köt. 270—272. lapon levő fejtegetéseinket.) Az 1887-ben írott *A kurucok látója* c. elbeszéléséhez is Thaly Kálmán művéből emelte ki az adatokat Koncz Márton kalandos életútjához. (Ld. Krk 38. köt. 130—133. l. és jegyzeteinket a 312—317. lapokon.)

A jelen karcolat be nem vallott forrása is Thaly Kálmán egyik korábbi forrásközlő kötete. MK ugyan cikkében azt írta, hogy a forrásul használt »jegyzetek . . . már száznyolcvan esztendeje ott pihennek a sárospataki református anyaiskola könyvtárában. Egy buzgó olvasóm lemásolta számomra és amint olvasom, megelevenednek az egyes alakok.« (63 : 25—27.) Lehetséges, hogy valaki valóban kimásolta számára, de nagyon valószínű, hogy nem a sárospataki könyvtárból, hanem Thaly Kálmán »Történelmi naplók 1663—1719« című Budapesten 1875-ben a »Monumenta Hungariae Historicae

huszonhetedik köteteként megjelent művéből. Itt tette közzé Thaly »Ifjabb Tsétsei János havi krónikája a Rákóczi-háború történeteiről. 1703—1709« címmel a latin nyelvű naplót a jelzett mű 255—396. lapjain. Thaly a kötethez frott bevezetőben szól a krónika szerzőjéről és ebből kitűnik, hogy Tsétsei gyerekefjével kezdett a krónika írásához, akkor csak a kollégium tanulója volt, 1705-ben még csupán 15 éves volt és 1709-ben, amikor abbahagyta még nem volt 20 éves, de már a kollégium segédtanára lett. Thaly a bevezetőben részletesen szól a krónika forrásértékéről és pontosan megjelöli annak leledhelyét is. (I. m. XX—XXVIII. l.)

MK Tsétsei vagy — ahogy ő átvette — Csécsei János latin nyelvű krónikájának, az egykorú terminussal a »mensarium«-nak, az 1708. év novemberében és decemberében Sárospatakon tartott országgyűlésről szóló sorait aknáztta ki. De azonnal hozzá kell tennünk, hogy a címben kiemelt tény, ti. az, hogy a delegátusok »napidij nélküli követek« lettek volna — és amelynek történetét a karcolat derekán érzékletesen le is írta (66 : 34—67 : 19) —, *nem található még utalás formájában sem Csécsei János feljegyzésében. Ezek a mozzanatok MK szuverén írói fantáziájának termékei.* A többi matériát viszont tényszerűen a krónikából vette. Ezekről alább a Tárgyi magyarázatok között részletesen szólnunk.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 63 : 1—2 *A vasárnapi tárcámból, mely a képviselői napidijakról szólt...* — Ld. az előző, *A képviselői napidijak* c. cikket a jelen kötet 57—62. lapján és jegyzeteinket a 303—306. lapokon.
- 3 *Az a csacska telefon az oka.* — MK utalása a PH szerkesztőségében felszerelt telefonkészülékre vonatkozik, és igen korai megnyilvánulása e technikai vívmánynak az életben betöltött szerepére való hivatkozásnak.
- 7—8 *Epilóg gyanánt még egy kétszáz év előtti ülésről írt karcolatot akartam beszűrni, az 1708. dec. 5-i ülésről. A helyszín Sárospatak.* — MK itt másította meg először a történelmi tényeket: ezzel a fordulattal azt érzékelteti, hogy egy részletes beszámoló szövegéből merített, pedig a valóság az, hogy Csécsei János ugyan valóban naponként sorolja fel az eseményeket, de a MK által kiemelt 1708. dec. 5-i napról mindössze három sor található. (Thaly i. m. 378. l.) A karcolatban előadottak az előző és az ezt követő eseményekből kerülnek ki.
- 15—17 *A hölgykarzatról Bercsényi Miklósné, Csáky Krisztina mosolyog Rákócziúra. A szép buja és puha asszony egész istentelen udvarával idejött.* [MK lapalji jegyzete:] *Foemina luxuriosa et mollis cum genti apparatu et frequentia, aulaque sua ipsissima.* — Csécsei János erről mint nov. 24-i eseményről így írt: »Comes Bercsényi in occursum uxoris suae Christiae

- Csáky venit cum ingenti apparatu et frequentia, Aulaque sua impiissima redit.» (Thaly i. m. 376. l.)
- 63 : 25—28 Csécei János feljegyzéseinek MK-hoz való eljutása. — Ld. a Bevezetőben frottakat.
- 29—30 *Hallom egy fülkében beszélgetni Segenyey Istvánt, a fő-korlátnokot, Hellenbach Gottfrieddel.* — Csécei János az országgyűlésre nov. 24-én megérkezettek között említi «Stephanus Segnyey, Supremus Regni Cancellarius, ac Godefridus de Hellenbach, Supremus Fodinarum Administrator»-t (Thaly i. m. 376. l.) Segnyey nevét MK valószínűleg a trivialis elkerülése végett változtatta Segenyeyre!
- 64 : 1 *A fodinarum adminisztrátor* [Hellenbach] — MK itt a Csécei-féle eredeti latin méltóságnévet veszi át: »Supremus Fodinarum Administrator«-ból elhagyva a »Supremus«, azaz legfőbb jelzőt.
- 1—14 Beszélgetés Bezerédj Imre kivégeztetéséről, a halála körüli pletykákról és Rákóczi álláspontjáról. — MK itt 1708. december közepi eseményeket idéz fel úgy, mintha az 1708. dec. 5-i ülés előtt ezt tárgyalták volna. Csécei a kivégzést dec. 17-i eseményként, a lefejezett holttest exhumálását dec. 18-ra teszi. (Thaly i. m. 380. l.)
- 2—5 Rákóczi és Bercsényi Miklós ellentétes véleménye Bezerédj kivégeztetésével kapcsolatban. — Csécei a dec. 11-i és dec. 13-i ülésekről a következőket írta: »Aliqui volebant vitam ejus, aliqui — praepremis Comes Bercsényi — mortem. . . Sessio, tertium jam de causa Bezeredy, Principe quasi volente vitam ejus, Regno vero contradicente.« (Thaly i. m. 379. l.)
- 9—14 Pletyka Bezerédj élve való eltemetéséről. — Csécei erről következőket írta a dec. 18-i napról szólva: »fama ingens spargebatur Bezeredio in sepulcro vivente, quae ad Principem plane devenit; qui missis ad eum effodiendum 20 peditibus, ejus corpus omnibus inspiciendum exponi jussit — sed eum nihil in se esset, iterum humatus est.« (Thaly i. m. 380. l.)
- 15—17 Répássy Ferenc híre. — Sem a személy, sem az általa eladott hír nem szerepel Csécei krónikájában.
- 30—32 Rakovszky és Okolicsányi Turóc megyei követek felkoncolása. — Az 1707. jún. 6-án az ónodi országgyűlésen történekről Thaly közli Bártfa városa követeinek »Naplójá«-t, és itt leírják a véres eseményt, megjegyezve, hogy Rakovszky Menyhért a helyszínen halt bele sebeibe, Okolicsányit, aki csak súlyosan megsebesült, három nap múlva végezték ki. (Thaly i. m. 146., 150. l.) — MK korábbi karcolataiban többször is megemlíti Turóc vármegye két legyilkolt képviselőjét.
- 35—36 *A nagy szcénákat bizony nem Hentallerek találták fel.* — MK itt az előző hetek nagy parlamenti vitáira célozott.

- 64 : 36—39 *Micsoda szép cikkeket írhatott volna Kenedi barátunk, tezem azt az aradi országgyűlésről, amikor a II. Béla felesége kedvéért hatvannégy szélbati leszúrtak a lojalis mamelukok.* — MK megjegyzése az 1136-ban tartott aradi országgyűlésre vonatkozik, amikor a megvakított II. Béla király felesége, Ilona felhívta a rendeket azok megbüntetésére, akik 1112-ben — az akkor még kiskorú Béla — megvakíttatásának kieszközölői voltak. E királynői felhívásra azonnal mintegy 68 előkelő főurat koncoltak föl, másokat pedig halálra, jószágvesztésre ítélték vagy száműzték.
- 65 : 8 *entrefilet* — apró, a napi hírek között szereplő, színesebben megírt híradás
- 9 *kompressz garmond* — tömör, ritkítás nélküli, középnyagságú betűtípussal szedett szöveg. Az újságírásban e szedéstípussal »süllyesztették el«, tették kevésbé feltűnővé az egyes anyagokat.
- 10—19 A »Nemzet« stílusparódiája. — Ehhez hasonlóan MK korábban is élt azzal a satirikus eszközzel, hogy egy-egy újság stílusában komponált meg valamilyen történelmi eseményt.
- 26—27 *Rákóczi Ferencnek »az ő sok járadozásáért« évenként 100 ezer forintot.* — Csécesei erről a nov. 30-i ülésről szólva a következőképpen ad hírt: »Principi pro multis fatigiis annuatim florenorum 100,000.« (Thaly i. m. 376. l.) — Tehát MK szó szerint követte az indoklást.
- 32—35 Bercsényinek, Csákyknak és Vay Ádámnak megajánlott összeg. — Csécesei ugyancsak a nov. 30-i ülésről számot adva említi meg az alvezéreket: »Comiti Bercsenyio 50,000, Comiti Stephano Csáky 25,000, Supremo Aulae Marschallo Adami Vay 20,000«. (Thaly i. m. 376—377. l.)
- 66 : 8—23 Az észrevételek és a követek napidíjáról folytatott vita. — A bevezetőben jeleztük, hogy e motívumok MK írói képzetének alkotásai, Csécesei naplójában ezeknek semmi nyomuk sincsen.
- 8 *Klobusitzky Ferenc* — MK említette a későbbi renegátot, Csécesei naplójában nem szerepel a neve.
- 10 *diurnum* — napidíj
- 18 *unisono* — egyhangúan, egyszerre
- 19 *ablegátus* — kiküldött, képviselő
- 26—27 (*Szinte restellni kezdem már, hogy aláírtam azt az ívet.*) — MK utalása az ezekben a hetekben a Házban körözésre került ívekre vonatkozik, amelyben a képviselői napidíj felemelését javasolták a képviselők. Ezt az ívet MK is elfogadta és aláírta.
- 31—33 Bercsényi Miklós névnapjának megünneplése. — Csécesei dec. 6-áról a következőket írta: »Comes Nicolaus Bercsenyi diem suum natalem cum Principe et omnibus Magnatibus, inaudibili pompa, solemnitate et luxu celebrat, neglecta com-

- muni Sessione.« (Thaly i. m. 378. l.) — Írónk tehát minden állítását Csécesei közlésére alapozta.
- 67 : 1—14 Cécsei kifakadásának közlése. — MK ebben a részben többé-kevésbé pontos fordításban a napló szövegét közvetíti: »Sic totus Convectus his dissolutus est — írta Csécesei — qui Comitatum hunc Zempléniensem et Oppidum Patak misere et Foede attrivit, omni Civium annona, pabulo, foeno dissipato, et omnibus saepimentis et plurimis aedificiis exustis, plurimis furtis, verberibus et caeteris insolentiis peractis, extrusis omnibus aedibus Civibus suis, ne ipsis quidem Ecclesiis exceptis. Adde plurimorum circumvicinorum Oppidorum et Pagorum exhaustionem, ita ut ad 7. quaquaversum miliaria singuli Dominorum Pagos binos etc., aut singula Oppida pro quarteriis possederint et exagitarint per unum Mensen, et quod excurrit, secus parvi Regno bono commensationibus, ebrietatibus, luxu, maledictionibus, blasphemis, et omni impia vivendi ratione dies transigentes, Incolas affligentes et omnibus facultatibus emungentes.« (Thaly i. m. 381. l.)
- 16—17 . . . mert őt is [Cséceseit] kikérgette a házból Csáky István . . . — E beszállásolásról Csécesei így írt: » . . . quos secutus est Comes Stephanus Csáky Generalis Commissarius, qui hospitium meum per 29 dies possedit, et cum 80 suorum Aulicorum turba miserrime devastavit et Scythica barbarie attrivit, magnam infamis sui nominis memoriam reliquens.« (Thaly i. m. 381. l.)

AZ AKADÁLYOZOTT MINISZTER

- M** I. *Pesti Hírlap*. 1892. november 22., 14. évf. 323. sz. (1., 2. l.)
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Teljes névjelzéssel.*
- II. *Jk 39. köt.* = *Hi 7. köt. Szeged könyve. II. kötet. Bp., 1914.*
269—272. l.
- A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

A szegedi Dugonics Társaság megalakulása

Az újságok hírt adtak arról, hogy hosszas előkészület után megalakult a szegedi Dugonics Társaság. Előkészítő közgyűlésén tiszteleti taggá választották Jókai Mórt, Mikszáth Kálmánt, Rákosi Jenőt, Szász Károlyt és Tisza Lajost. (PH 1892. nov. 18., 6. l.)

Az 1892. nov. 20-án vasárnap tartott irodalmi ünnepségről a PH rövidebb hírt közölt, beszámolva a megjelentekről és a műsorról. Ennek sorában MK szerepléséről a következőket írta: » . . . Ezután a program nagy érdeklődéssel várt száma Mikszáth Kálmán felolvasása

következett. Mikszáth Tisza Lajos grófról tartott érdekes fölolvását, melyet kitűnő humorával fűszerezett.» (PH 1892. nov. 21., 5. l.)

A PH következő számában (nov. 22., 11. l., a Napi hírek rovatban) részletes beszámoló látott napvilágot, ennek teljes szövegét idézzük:

»A szegedi *Dugonics-társaság* megnyitó ünnepélye, mint már táviratunk említette, méltó díszszel folyt le. A város egész intelligenciája résztvett a város székhelyében tartott felolvasó ülésen, melynek közgyűlési termét Szeged szép hölgyei jó részben okkupálták, míg a karzatokat a nép valósággal megostromolta. A közgyűlési teremben megjelent *Kállay* főispánnal és *Pálffy* polgármesterrel élén a városi tiszti kar és törvényhatósági bizottság, a város összes testületeinek képviselője, feltűnő nagy számban a honvédségi és közös hadseregrebeli tiszti kar tagjai, ami általános jó benyomást keltett. A *Dugonics-társaság* tagjait és a vendégeket, akik testületileg vonultak be, zajos éljenzéssel fogadták. A felolvasásokról már megemlékezett tudósításunk, s azok egytől-egyig tetszettek, a legnagyobb érdeklődés természetesen Mikszáth Kálmán felé irányult, aki ezúttal nemcsak szellemességét, de hangját is bemutatta. Mikszáth veszedelmesen közeledik az első parlamenti beszédhez, már felolvassa az irodalmi műveit. Szegeden maga olvasta föl. Szellem dolgában persze gazdagabb volt a fölolvadás, mint hangban, de az ő régi szegedi ismerős közönsége oly csöndben hallgatta, hogy Tisza Lajos gróf jellemrajzából csak a leghátul szorongó férfi-hallgatóság vesztett el egy csomó érdekes vonást. *Reisner* János és *Lipcsey* Adám, a felolvasó társak, szintén becseset nyújtottak — kiki a maga módján. Amaz a tudomány komoly hangján, emez a lantot pengetve. A bankett, mely a díszülés után következett, egyesítette Szeged előkelő egyéniségeit és Budapestről s az Alföldről is ott voltak többen, akik a derék alföldi várost szeretik és nemes kultúrtörökvéseit nagyrabecsülik. A fővárosi és vidéki irodalmi testületek szószólói siettek felköszöntőkben üdvözölni az irodalmi társaságot. Tisza Lajos gróf, Császka kalocsai érsek, Németh József fölsz. püspök, Zsilinszky főispán stb. táviratilag küldték üdvözlésüket. Este a színházban díszelőadás volt s a napkeves befejezést nyert a nőgyelet tea-estélyével, melyet a *Dugonics-társaság* ünnepélye kedvéért tartottak meg ez estén, melyen a város vendégei is mind megjelentek . . . A vacsora után a pincér- és árusító-nőket táncba kapta a fiatalság és forgatta reggelig.«

MK a Tisza Lajosról szóló jellemrajz felolvasása elé önironikus formában a jelen bevezetőt illesztette, amelyben a keletkezési körülményekről szólt, azokat a mozzanatokat ecsetelte, amelyekkel bizonyosságot akart szerezni arról, hogy felolvasásának hőse nem lesz jelen az ünnepi ülésen.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 67 1—68 : 5 A maga tartotta felolvasás. — A korábbi években MK nem vállalkozott arra, hogy írását felolvassa, mindig mást kért meg annak előadására.
- 68 : 6—9 Apponyi hangja. — MK itt a képviselőházi karcolatíró tónusában évődött önmagával és állította szembe saját hangorgánumát Apponyi Albert ércesen zengő előadói hangerejével.
- 12—13 ... hiszen méltóztatnak tudni, milyen fátum üldöz az örökös előszavakkal... — MK az előző években több fiatal író munkájához írt előszót, ezért egyik kritikájában Gyulai Pál meg is róttta. (Ld. Krk 79. köt. 285. l.)
- 18—20 *Az új Wekerle-kormányról egy röpiratot csinálunk. Írd meg bele holnap a Tisza gróf jellemrajzát.* — »Wekerle Sándor és kabinetje« címmel a Nemzet szerkesztősége »alkalomszerű politikai jellemrajzokat adott ki«. A PH azt írta a kötetről, hogy »a könyv egészen élvezetes olvasmányt képez, mert a miniszterek életének és működésének nem száraz, egyszerű rajzát, hanem kiemelkedő és jellemző vonásait adja«. (I. h. nov. 20., 9. l.) — A füzetről részletesebben *A szegedi gróf c. karcolat* bevezetőjében, a 313—314. lapon.
- 23 *modus vivendi* — olyan megoldás, amely a különböző érdekeket próbálja áthidalni
- 36—37 *Talán Lukács Bélával cserélt tárcát?* — A Szapáry- és az új Wekerle-kormányban Lukács Béla volt a közlekedésügyi miniszter.
- 69 : 1 *Szombaton van az eskü Bécsben.* — Az utalás a Wekerle-kormány eskütételére vonatkozott.
- 2 *Már talán az ötödik vagy a hatodik esküm.* — A király előtt tett eskük közül ez volt a harmadik: az elsőt 1871 júniusában tette, akkor közmunka és közlekedésügyi miniszter lett, a másodikat 1879 májusában, akkor lett a szegedi újjáépítés királyi biztosa, a harmadikat 1892. nov. 19-én tette le, ekkor lett a Wekerle-kormányban a király személye körüli miniszter.
- 2—3 *Esküdtem már én eleget, csak még asszonyoknak nem.* — Tisza Lajos élete végéig agglegény maradt.
- 19—22 ... *két ha még ezután is megválaszt a város (amire bizonyára vannak némi sanszai) megtörténik, hogy egy népképviselő lesz a király személye körüli miniszter.* — Tisza Lajos 1894 júniusáig töltötte be a király személye körüli miniszteri posztot, a következő választáskor már nem volt miniszter, Szeged I. kerülete újra megválasztotta a kerületet képviselő 1898 januárjában bekövetkezett haláláig.
- 70 : 3—7 ... *vezető elnökünk, Lázár György tisztelt barátom levelet intézett egy befolyásos személyiséghez, melyben a gróf jelenlétét multhatalanul szükségesnek tartja, különvonalat emleget s min-*

Lap. Sor

den módon csábítja Szegedre. — Tisza Lajost szállító különvonatról a sajtóban nem találunk utalást, lehetséges, hogy valóban volt ilyen szándék, de az is elképzelhető, hogy MK komponálta a hírt, a könnyed hangú bevezető számára gondjainak esetelésére. — A tény az, hogy Tisza Lajos erre az alkalomra nem utazott Szegedre, hanem táviratban üdvözölte az ünnepi ülés résztvevőit. (Ld. a Bevezetőben írottakat a 311. lapon.)

70 : 17 tréma — izgalom, feszültség

19 ... legalább kivonatban felolvasom. — Arra nem áll rendelkezésünkre adat, hogy *A szegedi gróf* c. karcolat mely részét hagyta el MK a felolvasás alkalmával.

A SZEGEDI GRÓF

M I. *Wekerle Sándor és kabinetje. Politikai jellemrajzok. Bp., 1892. 27—36. l. Tisza Lajos gróf Ófelsége személye körüli miniszter címmel.*

II. *Jk 20. köt. Az én kortársaim. Első kötet. Bp., 1910. 202—210. l. A jelen Krk a Jk szövegét közvetíti.*

Az új kormányt bemutató kiadvány

MK az előző, *Az akadályozott miniszter* c. karcolatában megírta, hogy Gajári felkérésére vállalta Tisza Lajos miniszterként való bemutatását. Ez a kiadvány 1892. nov. 19-én már meg is jelent »kiadja a Nemzet szerkesztősége« jelzéssel, terjesztéséről pedig a következő megjegyzés tanuskodik: »Tiszteletpéldány a „Nemzet” előfizetői számára.« Az összesen 104 nyomtatott oldal terjedelmű kiadványban névjelzés nélkül jelentek meg az alábbi sorrendben a miniszterportrék:

Bevezető	5
Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter	9
Tisza Lajos gróf, Ófelsége személye körüli miniszter	25
Josipovich Imre, horvát-szlavón-dalmát miniszter	37
Hieronymi Károly belügyminiszter	43
Lukács Béla kereskedelmi miniszter	51
Bethlen András gróf, földművelési miniszter	61
Csáky Albin gróf, vallás- és közoktatásügyi miniszter	69
Szilágyi Dezső igazságügyi miniszter	79
Fejérváry Géza báró, honvédelmi miniszter	97

MK a Jk sajtó alá rendezésekor e kis füzet hasábjairól emelte át a Tisza Lajosról szóló portrét; a címét átalakította *A szegedi*

gróf alakra és az írás szövegén semmit sem változtatva az utolsó bekezdéseket teljes egészében elhagyta. A főszövegben olvasható záró rész után a rőpiratban még a következők olvashatók:

Tisza Lajos csak nagy nehezen vállalta el a neki felajánlott király személye körüli miniszterséget; sajnálta abbahagyni a mindenféle itthoni munkáját, amihez a szívével van odanőlve, s azt is tudta, hogy gyanúsítani fogják az ellenzéken, hogy Tisza Kálmán és klikkje ültette oda be, miután ezen nem létező klikknek olyan csodálatos erőket tulajdonít az ellenzék fantáziája, mint a Csaba vezér szellemi katonáinak a régebb magyarok. Mindig azok verkedtek, mindig azok győztek, ahol az ellenség megfutott.

Tisza Lajos visszautasította a tárcát, de akkor aztán elővették azt a varázs-szót, ami előtt a büszke, kevély úr az élet minden pillanatában begörcsíti makacs derekát:

— A haza java kívánja.

Es igazán kívánja. A király személye körüli eddigi miniszterei többnyire a király személye mögött oldalogtak. Az egész tárcsa nívója egyre lejjebb-lejjebb szállott. Már alig tekintették másnak, mint egy királyi tanácsosokat és nemeseket gyártó kézi gépnek. S eközben a király sohasem volt jól informálva a magyar ügyekről. Egyetlen szerencsénk, hogy ott van mellette a derék magyar szívű Pápay tanácsos, aki egy-egy meleg szavát a mi serpenyőnkre hajította. Már a Jansky-ügy óta fölmerült komoly magyar körökben az óhaj, hogy a király mellé valódi államférfit kell küldeni, hadd tudja a király: miben csetlünk-botlunk, *őszinte szavakból*.

Így lett ez állásra helyezve Szőgyény-Marich László.

De Szőgyény-Marich László inkább az udvar érdekeit képviselte a minisztertanácsban, ahelyett, hogy a magyar minisztertanácsot képviselte volna az udvarnál. Éltévesztette őexcellenciája.

Ezért kellett az udvarhoz Tisza Lajos gróf. Egész élete garancia rá, hogy az igazat fogja mondani ott fent és idehaza.

Jobbat nem lehetett nálánál találni. Ezért küldték oda.

Több hasznot hazájának sehol se tehetne. Ezért vállalta.

Tisza Lajos újabb poszton

A szegedi árvíz elvonulása után megkezdődött a rombadőlt város helyreállítása. Ezekben az években ismerkedett meg MK Tisza Lajossal, az élet újra megindításával megbízott királyi biztosság vezetőjével. Cikkekben, tárcasorozatokban számolt be tevékenységükről, és mint ellenzéki lap munkatársa sorozatosan bírálta mind azt, amivel az ellenzéki körök nem értettek egyet. (Ld. Krk 56—59. kötetének vonatkozó írásait.) A fővárosba való visszatérése után a PH szerkesztőségének munkatársaként számtalanszor visszatért Szeged újjáépítéséhez, kikerülve a város belküzdelmeinek színteréről, látta és értékelte azt a nagyszabású munkát, amelyet rövid öt év alatt végeztek Szeged újjáépítésének érdekében. 1883 őszén cikkcsorozatban számolt be a rekonstrukció kézzel fogható eredményeiről.

Ezekben az írásaiban az egyes tisztségviselőkről, az egyes eredmények értékeléséről szóló megállapításai eltértek, sőt ellentétesek az 1879—1880-ban, szegedi újságíró korában keletkezett cikkeinek megállapításával, ítéleteivel. (Ld. Krk 67. köt. vonatkozó cikkeit.) De nemcsak a tisztségviselőkkel, hanem Tisza Lajossal kapcsolatban is jelentősen módosult véleménye, az említett ünnepi cikkeiben nem csupán elismeréssel szolt irányító tevékenységéről, hanem grófi méltósággal való királyi kitüntetése alkalmával *Hol lakik a dicsőség?* címmel igen meleg szavakkal köszöntötte. (Ld. Krk 67. köt. 147—149. l. és jegyzeteink 302—303. l.) A társadalmi tettvágyat emelte ki két év múlva, 1885 júniusában *A százkezü ember* c. karcolatában, amelyet abból az alkalomból írt, hogy Tisza Lajost megválasztották a dunamelléki református egyházkerület főgondnoki posztjára. Tisza Lajosban a tevékeny, a közért cselekvő politikust méltatta, és ennek fényében tekintette át Tisza Lajos közéleti pályafutását (ld. Krk 70. köt. 68—70. l. és jegyzeteinket a 269—270. lapokon).

Az 1883 után írott parlamenti karcolatokban sűrűn fel-felbukkan Tisza Lajos alakja, magatartásának jellemzéséből egy-egy találó véleményének rögzítésével alakult ki Mikszáthban Tisza Lajos egyéniségének és személyiségének jellegzetességeit tartalmazó összkép. (Ld. Krk 66. köt. 68. l., 68. köt. 137. l., 70. köt. 162. l., 71. köt. 182., 195. l., 72. köt. 142—143. l., 73. köt. 125. l., 74. köt. 75., 12. l., 77. köt. 155. l., 78. köt. 96. l.) Az évek során észlelt, egy-egy frásában rögzített észrevételeinek összefoglalása a jelen cikk, amelynek visszatérő mozzanataira az alábbiakban utalunk.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 70 : 1—4 Egy nagy angol író jellemzése a konzervatívizmusról. — MK utalása annyira általános, hogy nemcsak az írókra, hanem a jeles esszéírókra is gondolhatunk.
- 71 : 5—7 ... egyszerűmind ráér *Sziráký késcsináló mester híres halbicskáinak egy csinosabb formáját is megrajzolni* — MK ezt az anekdotikus történetet *A százkezü ember* c. karcolatában már megírta. (Krk 70. köt. 69. l.)
- 23—27 Tisza Lajos tevékenységi köre. — Hasonlóan emelte ki MK *A százkezü ember* c. karcolatban is Tisza örökös tenni vágyását. (Krk 70. köt. 69. l.)
- 72 : 1—8 A kaszinói felköszöntő. — Tisza Lajos 1887. febr. 6-án mondta el az ünnepi köszöntőt a Nemzeti Kaszinóban, MK a másnap megjelenő *A t. Házból* c. karcolatában beszámolt a beszéd sikeréről. (Krk 74. köt. 86. l.)
- 14—37 Tisza Lajos »nem nagyon népszerűségéről«. — MK az írói eszközökkel megrajzolt finom jellemrajzzal érzékelteti Tisza Lajos személyiségének kevésbé vonzó oldalait. E mozzanatok egyik-másik motívuma korábbi megjegyzéseiben is fel-felbukkant. (Ld. a bevezetőben hivatkozott helyeket.)

Lap Sor

- 72 : 37—73 : 9 Tisza Lajos megjelenése. — Hasonlóan írt MK egyik korábbi parlamenti karcolatában is. (Krk 73. köt. 125. l.)
- 73 : 5—6... *dől le képviselőházi székében (mely közvetlenül a Deák Ferenc kivágott helyénél van)* ... — Erre a mozzanatra MK több parlamenti karcolatában utalt. (Ld. Krk 72. köt. 198. l., 77. köt. 177. l. stb.)
- 33—34 ... *mikor ő is ott lovagolt 1867-es híres Gunár lován (mely azonban egészen másra volt nevelve)* ... — A Gunár ló eredeti feladatáról MK korábbi parlamenti karcolatában már írt (ld. Krk 78. köt. 69—70. l. *A második nap* c. karcolat).
- „ 39 *korifeus* — kimagasló személyiség
- 74 2—4 ... *mikor már a pártnak alig volt fényes más, mint a Demkó Pál óralánca* ... — Ezt az ironikus fordulatot már korábbi karcolatában is említette. (Krk 78. köt. 108. l.)
- 75 : 9—16 Tisza Lajos előadói modoráról. — MK korábbi parlamenti karcolataiban is kiemelte Tisza Lajos magvas mondasait, figyelmet felkeltő fordulatait. (Ld. Krk 71. köt. 182., 195. l., 72. köt. 142—143. l., 74. köt. 75., 121. l., 78. köt. 155. l.)

[AZ EGYETEMES REGÉNYTÁR ALMANACHJA 1893.
ELŐSZÓ]

- M I. *Egyetemes Regénytár. Almanach az 1893. évre.* (Szerk.: Mikszáth Kálmán.) VIII. évf. 3. és 4. köt. Bp., 1892. Singer és Wolfner kiad. 3—10. l.
- II. *Pesti Hírlap. 1892. november 21., 14. évf. 322. sz. (9. l.) Teljes névjelzéssel.*
- III. *Egyetemes Regénytár. Almanach az 1897. évre.* (Szerk.: Mikszáth Kálmán.) XII. évf. 3. és 4. köt. Bp., 1897. Singer és Wolfner kiad. 20—25. l.
- IV. *Hi 3. köt. = Jk 35. köt. Tudós írások. Bp., 1914. 24—30. l.*
A jelen Krk az 1893-as Almanach szövegét közvetíti.

Az Egyetemes Regénytár Almanachjának hatodik kötete

1887 késő őszen jelent meg a Singer és Wolfner kiadásában az Egyetemes Regénytár kötetei között az Almanach első kötete, amely a következő, 1888-as évre szült. Ezt követően, minden év tél eleji könyvpiacán rendszeresen napvilágot látott az újabb kötet, újabb tucatnyi elbeszélő írásával és köztük természetesen Mikszáth elbeszélésével is. Minden kötet elé Mikszáth Kálmán írta az előszót. (Ld. Krk 75. köt. 63—64. l., Krk 77. köt. 71—72. l., Krk 78. köt. 32—36. l., Krk 79. köt. 65—70. l. és Krk 80. köt. 57—61. l.)

A jelen bevezető írásában az előszókomponálás nehézségeiről medítálva végigtelkintett a korábbi Almanachok előszavának témáján, és arra a »felismerésre« jutott, hogy bármilyen fonákaságot, általa helytelenített jelenséget pendített is meg, az az elkövetkező évben megoldódott, sőt arra is rádőbbsent, hogy az Almanach védettségét is jelent az írók számára, hiszen az 1890-es évre szólóban a szerencsétlen tizenhármasszám ellenére az egyik író sem érte baj, senki sem halt meg abban az évben. (Érdekes, szinte írói remekléss, ahogy e kötet tizenhárom írójával kapcsolatos »aggodalmai« felemlítésével az egy-egy íróhoz fűződő érzelmét és értékítéletét is megfogalmazza.) Az 1890-es év »immunitás«-ából kiindulva bontakozik ki a jelen karcolat előszavának a poénja is: nemcsak a kötet íróit, hanem az olvasóit is védi az immunitás, és ezt neki, aki nem orvos, az olvasók valóban el is hiszik . . .

Az előzőekhez hasonlóan ez alkalommal is felsoroljuk az Almanachba illesztett elbeszéléseket, szerzőik nevének feltüntetésével:

Jókai Mór: »A halberstadti Ádám«	11 — 20
Beniczkyné Bajza Lenke: »A harmadik«	21 — 45
Tóth Béla: »A pellengér«	47 — 62
Vadnai Károly: »A vörös kéz«	63 — 91
Gyarmathy Zsigáné: »Az örökség«	93 — 103
Szalóczy Bertalan: »Miként állt bosszút Cziner Gergely«	105 — 130
Rákosi Viktor: »Kelemen és Pattantyús«	131 — 139
Tábori Róbert: »Boeskey István szizmái«	141 — 154
Justh Zsigmond: »Kihűlt csillag fénye«	155 — 176
Herczeg Ferenc: »A protektor«	177 — 191
Lipcsey Ádám: »Míria«	193 — 209
Kozma Andor: »Hűség«	211 — 224
Sebők Zsigmond: »A tőr«	225 — 231
Mikszáth Kálmán: »Egy magyar nemes és házatája«	233 — 241
Bródy Sándor: »Az el nem készült novella«	243 — 250

Az 1893-as Almanachban Mikszáthtal együtt tehát tizenöt író szerepelt. (Az 1888-as kötetben írónkkal együtt tizennégyen, az 1889-esben tizenketten, az 1890-esben tizenhármán, az 1891-esben tizenötön, az 1892-esben pedig tizenhatan jelentek meg.) Az 1893-as kötet szerzőinek döntő többsége már a korábbi kötetekben is szerepelt, új szerzőként csak Szalóczy Bertalan nevé olvashatta az egykorú közönség. Az előző kötetek írói közül Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Rákosi Viktor és Vadnai Károly hatodszor; Beniczkyné Bajza Lenke és Tóth Béla ötödször; Gyarmathy Zsigáné, Bársony István és Hevesi József negyedszer; Ágai Adolf, Bródy Sándor, Justh Zsigmond, Herczeg Ferenc, Kozma Andor és Sebők Zsigmond harmadszor; Lipcsey Ádám, Murai Károly, Petelei István és Tábori Róbert másodszer kapott helyet a kötetben. Míg Békefi Antal, Dóczi Lajos, Kazár Emil,

Margitay Dezső, Tutsek Anna és Vértesi Arnold ez előző öt kötetben csak egy-egy alkalommal szerepelt.

A hat kötet nyolcvanöt elbeszélését MK — a tőle származó írásokat is hozzászámítva — tehát huszonhét író alkotásaiból válogatta.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 77 10 *kolumnális* — oszlopos
16—17 *Az első évi előszóban panaszkodtam, hogy a közönség nem veszi a könyveket.* — Ld. Krk 75. köt. 63—64. l.
23—24 . . . *a következő évben . . . az írókat szidtam össze, hogy a novelláik gyengék és nem is újak.* — Ld. Krk 77. köt. 71—72. l.
30 *csiger* — silány, savanyú bor
35—36 . . . *lefestettem borongó lélekkel az anyaföld meddő emlőit, melyeken új elbeszélő talentumok már nem növekednek.* — Ld. Krk 78. köt. 32—36. l.
37—39 . . . *ebben az évfolyamban csillámlott meg az »Almanachban a Herczeg Ferenc és a Kozma Andor neve . . .* — Ld. Krk 79. köt. jegyzetek 281. lapját.
78 : 10 *Wolfner hihetetlenül csóválta a fejeit.* — A kiadó páros rovására elkövetett illetén tréfa már korábbi írásában is felbukkant. (Ld. Krk 79. köt. 68. l.)
20 *áttravesztál* — átkölt, más viszonyok közé helyez
23—26 . . . *a kormányt támadtam meg az előszóban, amelyik az alkotmányos éra óta mindent emelt, mindent gyarapított, csak a literatúrára nem költött el egy forintot sem.* — Ld. Krk 79. kötetben, különösen a befejező részben a 68—69. lapokon.
29 . . . *a kormány megbukott.* — Az utalás Tisza Kálmán 1890. márc. 14-i lemondására vonatkozik. — Meg kell jegyeznünk, hogy ez az előszó, amelynek »következményeként« tüntette fel Mikszáth Tisza bukását, nem ezt megelőzően, hanem azt követően, 1890 őszén íródott. A felgyorsuló események okozhatták ezt a tévedését, de az is meglehet, hogy a poén kedvéért fordította meg a sorrendet.
80 : 16—19 *Kálvinista emberbe, mielőtt a halál beleköt, megkérdezi előbb: »Bent vagy-e már az Akadémiában?» S ha még nincs bent, elereszti, itt hagyja addig . . .* — MK ezzel az anekdotikus történettel a korabeli sajtó sokat emlegetett érvének ad hangot: az Akadémiát a protestánsok »vették birtokba«, és a katolikus tudósokat háttérbe kívánták szorítani.
19 *violencia* — erőszak
27 *»Sipuluszért jött kend vagy Rákosi Viktorért?»* — Rákosi Viktor könnyed humoros írásait Sipulusz szignóval jelezte, Mikszáth e fordulattal Rákosi kétféle hangvételű írásaira, illetőleg eltérő írói habitusára kívánt utalni.
28—29 *Justh Zsigmondra rá nem akadhat, mert az elmenekül*

előle Egyiptomba . . . — Mikszáth ezzel a fordulattal a tények hiányos ismeretét árulta el: Justh Zsigmond 1890-ben és 1891-ben súlyos tüdőbaja gyógyítására kereste fel kétszer is Egyiptomot, Görögországot. A tüdőbaj 1894-ben Cannesban 31 évesen sírba döntötte.

FALK MIKSÁRÓL

- M** I. *Magyar Géníus.* (Szerk.: Hevesi József és Karczag Vilmos.) 1892. december 20., 1. évf. 4. sz. (29. l.) *Teljes névveljzéssel.*
- II. *Pesti Hírlap.* 1892. december 22., 14. évf. 353. sz. (5. l.) *Rovaton kívül.*
- III. *Jk 36. köt. = Hi 4. köt. Az én ismerőseim. Apró jellemrajzok.* Bp., 1914. 225. l.

Falk Miksa jubileuma

1892. dec. 23-án ünnepelte Falk Miksa írói és publicisztikai munkásságának 50. évfordulóját. Ebből az alkalomból a Magyar Géníus karácsonyi albumában többen köszöntötték a jubilánst. MK írásán kívül Wekerle Sándor, Jókai Mór, Tisza Kálmán, Bánffy Dezső, Gajári Ödön, Rákosi Jenő, Ágai Adolf, Berzeviczy Albert, Hegedüs Sándor üdvözölte Falkot néhány soros kedveskedő, meleghangú alkalmi írással.

MK a Rákóczi-korból vett történetet minden bizonnyal Thaly Kálmán kuruc korral foglalkozó írásainak egyikéből merítette.

PARLAMENTI KARCOLATOK

AZ UTOLSÓ ÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1892. január 5., 14. évf. 5. sz. (1., 2. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlament üléséről

Az 1892. jan. 4-i ülésen az előző ülés jegyzőkönyvének felolvasása után *Péchy Tamás* ismertette a Házhoz érkezett különböző átiratokat, amelyek között az egyik tartalmazta a miniszterelnök átiratát, amely szerint a király a következő napon, jan. 5-én berekeszti az ülésszakot. Elsőnek *Irányi Dániel* kért szót, elítélte a téli választást, és nehezményezte, hogy a kormány nem tűzte vitára a kúriai bíráskodásról szóló törvényjavaslatot, ez annál is inkább sajnálatos, mert a választási visszaélések jogi orvoslását a következő választások során sem lehet megfelelő bírói úton elérni. Tiszta választásokat követelt. Ezt követően a jegyzők ismertették a Ház januári költségvetését, majd *Károlyi Gábor* mondotta el sürgősnek nyilvánított interpellációját. *Károlyi Gábor* interpellációjában előadta, hogy kerületében, Székesfehérvárott a megyeházán a közgyűlési teremben a főispán »alkotmányosságba burkolt felségsértés« címén nem engedte kifüggeszteni Kossuth Lajos arcképt. *Fiáth, a Fejér megyei főispán Szapáry Gyulára* hivatkozott döntésekor. *Szapáry Gyula* azonnal válaszolt az interpellációra, kijelentette, hogy a dec. 21-ére eltervezett rendkívüli közgyűlést semelyik összehívásra jogosult szerv nem látta célszerűnek, a dec. 28-ra összehívott ülés jegyzőkönyvét pedig még nem kapta kézhez, így érdemben nem nyilatkozhat. *Károlyi Gábor* a miniszteri választ nem vette tudomásul. Még egy interpelláció hangzott el, *Isakovits Milán* a polgárosított határörvidékek legelőinek felhasználásáról tett fel kérdést a földművelésügyi miniszternek. *Péchy Tamás* röviden összegezte a lezárult ciklus törvényalkotási tevékenységét, majd személyes hangon szólt azokról a nehézségekről, amelyek az elmúlt ülésszakban a Ház elnöki tevékenységét befolyásolták. A király éltetésével fejezte be felszólalását. *Irányi Dániel* méltatta az elnök körültekintő és tapintatos tevékenységét, és reményét fejezte ki, hogy a következő ülésen is ő tölti majd be az elnöki posztot. *Apponyi Albert* is meleg szavakkal szólt az elnökről, és ő is

annak a reményének adott hangot, hogy a következő ciklusban is Péchy lesz a Ház elnöke. *Ugron Gábor* az elnöki tevékenységnek azokat a megnyilvánulásait méltatta, amellyel Péchy Tamás »bonyolult és szenvedélyes viták közt nyújtotta a kivezető vezérfonalat«. *Gajári Ödön* a szabadelvű párt nevében röviden, visszatartott szavakkal méltatta az elnök tevékenységét. E felszólalás után *Péchy Tamás* berekesztette az ülést. (KNapló 1887—92. XXVII. köt. 524—530. l.)

A Ház cikluszáró üléséről Mikszáth minden említésre méltó mozzanatot beleszólt karcolatába, sőt egyik másik felszólalásnak olyan összefüggéseire is rávilágított, amelyek még az egykorú olvasók előtt sem voltak világosak.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 85 : 4 (*Wekerle Sándort kivéve*). — A KNapló már az ülés megnyitásakor sem említette meg a jelenlévők között Wekerlét. (I. h. 524. l.)
- 19—20 *Minden országgyűlést vele nyitunk, vele zárunk*. — MK utalása a korábbi évek tapasztalatára utalt, ezek szerint valóban az ülészakok megnyitásakor valamilyen kérdés felvetésével Irányi Dániel felszólalása adta meg a függetlenségi párt magatartásának alaptónusát.
- 23—24 [Irányi] *kötelességévé teszi a kormánynak, hogy őrkdjék a választások tisztasága fölött*. — Irányi rövid felszólalását a következőkkel fejezte be: »... most kétszeres kötelessége, becsületbeli kötelessége a kormánynak (*Úgy van! a bal- és szélső baloldalon*.) gondoskodni arról, hogy a választások tisztasága és szabadsága megóvassék; gondoskodni arról, hogy sem a polgárok részéről etetés-itatás és egyéb nemű vesztegetések legalább büntetlenül ne történhessenek...« (I. h. 525. l.)
- 28—29 *Valaha egy tigris jelképezte az ellenzékét*. — MK utalása az 1875 előtti Tisza Kálmán vezette ellenzékre vonatkozott, akiket a Tigris szállodában folytatott taktikai megbeszélései miatt a korabeli sajtó tigriseknek nevezett.
- 29 *Ezen az országgyűlésen [az ellenzék] egy kappan*. — MK ezzel az eléggé goromba fordulattal Károlyi Gábor hangorgánumára utalt.
- 86 : 5—6 *Mert először ő [Károlyi] ajándékozta és másodszer, mert a Kossuthé*. — MK elnagyoltan összegezte Károlyi érvelését. Az első argumentum Károlyi felszólalásában el sem hangzott, a második annál inkább; a Bach-korszakkal vetette egybe a főispáni tilalmat, és tiltakozott az ellen, hogy a felség-sértés bármilyen formában érv lehessen. (I. h. 526—527. l.)

- 86 : 8—9 Szapáry Gyula röviden, ügyesen megy át a Kossuth-kérdésén másodszer is... — MK utalása a honossági törvény megszavaztatására vonatkozott, amelybe Tisza Kálmán belebukott, és amelyet, mint utód, Szapáry Gyula minden politikai nehézség nélkül »áthajtott« a képviselőházon és ezzel Kossuth Lajos elvesztette magyar állampolgárságát. (Ld. Krk 79. köt. 140—141. l.)
- 12—13 elátyakozott — Szótáraink a szót nem regisztrálják, így vagy sajtóhiba, vagy nyelvjárási hangfestő szó, amellyel a hangszínt érzékeltetni lehetett és esetleg ezzel az érzelmi megnyilvánulásra is utalt MK.
- 16—17 ... megdicséri az elnököt, a tanácskozások részrehajlatlan vezetéséért (a szélsőbal éljenez)... — MK itt pontosan közvetítette a helyzetet. (Ld. K.Napló i. h. 529. l.)
- 20—22 Az ellenzéki és kormánypárti közbekiáltás. — A K.Napló sem az egyiket, sem a másikat nem jegyezte fel. (I. h. 529. l.)
- 23—25 Wahrmann megjegyzése. — A K.Napló ezt sem örököltette meg, valószínűleg Wahrmann padtársainak tette ezt a megjegyzést, amellyel arra kívánt utalni, hogy a szabadelvű párt Bokross Eleket akarta korábban a Ház elnökévé megválasztatni.
- 34—39 Gajári felszólalásainak körülményei. — MK azokkal a fordulatokkal, amelyekkel Gajári megnyilatkozását indokolta, érzékeltette azokat a fenntartásokat, amelyeket a szabadelvű párt vezetése a Péchy Tamás vitairányításával kapcsolatban fokozatosan kialakított. Ennek következménye volt korábban néhány szabadelvű párti képviselőnek tiltakozása és közbekiáltása az elnöki eljárással kapcsolatban. (Ld. Krk 79. köt. 85., 94. l., 80. köt. 107., 137., 170. l.)
- 86 : 39—87 : 2 ... hanem annak a virágai közt a figyelmes szem egy picike szürös gombostű hegyet is láthatott megcsillanni. — MK Gajári lakonikus beszédének a következő fordulatára utalhatott, amelynek fonák voltára — a közbekiáltás tanúsága szerint — a baloldal azonnal felfigyelt: »Mert meg vagyok győződve, hogy a szólásszabadságnak mindannyian hivatott védői vagyunk ebben a Házban (élénk helyeslés jobb felől) és e tekintetben a t. elnök úr eljárását, amennyiben az a valódi szólásszabadságot juttatta érvényre (Felkiáltások bal felől: Ohó! A valódi! Magyarazza már! Zaj) mindig köteles tiszteletben tartottuk és ebbeli érdemeit ez ünnepélyes alkalmammal is elismerjük. (Helyeslés jobb felől.)« (I. h. 530. l.)

A HÁZ PÉNZTÁRÁNÁL

M *Pesti Hírlap. 1892. január 9., 14. évf. 9. (4., 5. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

Pillanatkép a parlamenti vákuumról

A december közepi váratlanul elhangzott miniszterelnöki bejelentés után jan. 5-én a király ünnepélyes keretek között feloszlatta a parlamentet. A január végi választásokig így természetesen szünetelt a képviselőház munkája is. A Ház szabályai szerint a képviselői napidíjak minden megkezdett hónap után járnak, így adódott az a helyzet, hogy a jan. 4-én megtartott ülés — amely a hónap első ülése volt, de funkciója szerint berekesztette a parlamenti ciklust is — új hónapot megkezdve, aktuálisá tette a napidíjak folyósítását, sőt, minthogy új félévet is kezdett a Ház, tehát lukkér pénz is megillette a »még« képviselőket.

A képviselőház házipénztáránál elhangzott — hallott vagy mások által elmesélt — történeteket jegyezt fel Mikszáth ebben a rövid karcolatban. Nem mulasztva el az alkalmat, hogy ne tréfálkozzék a baloldal fenegyerekeivel, Csatár Zsigmonddal is. Ő az egyetlen, akinek nevét megemlítette. A kis rajz befejezéseként, mintegy csatánálul a késedelmes kifizetés három magyarázatát is megpendítette.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 87 2—3 *Naponta 40—50 »tekintetes úr« (érted volt képviselő) fordul ott meg . . .* — MK tréfás formában használja a tekintetes úr fordulatot, mivel a nagyságos titulus illette meg a képviselőket, de addig, amíg az új választások meg nem történnek, bizonytalanná vált, hogy ki kapja meg a mandátumot, így biztos csak a tekintetes címzés.
- 20—21 . . . *nekem ki kell váltanom a zászlómat!* — MK ironikus fordulattal a képviselő-választásokkor szokásos korteseszközhöz, a jelöltet éltető feliratos zászlóra célzott.
- 24 *Csatár is megjelenik, rengeteg bundával vállán . . .* — MK az előző években többször élcéldött Csatár Zsigmond kopott városi bundája felett.
- 88 : 1—2 . . . *az a negyvennyolc forint, amivel a választásra szokott menni, bizonyosan a zsebében van!* — MK itt Csatár egyik korábban elhangzott nyilatkozatára utalt, amely szerint az ő megválasztása még 48 forintba sem kerül. (Ld. Krk 79. köt. 118. l.)
- 24 *fluktuál* — hullámnzik, váltakozik; itt: működik

A »TEKINTETES URAK« ÖRÖME

M *Pesti Hírlap. 1892. január 15., 14. évf. 15. sz. (7. 1.)* A »Napi hírek« rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

Egy képviselői »gond« megoldódása

MK az előző, *A Ház pénztáránál* c. karcolatában élcelődve írt a képviselői járandóságukért hiába megjelenő honatyákról. A jelen kis írásban, amely a hírek között jelent meg, a bizonyosságot jelentő döntésről maga adott számot. Iróniája itt ítéletté keményedett: kurzív betűkkel szedette ki, hogy a parlamenti kedélyek lecsillapítása miatt megtartott egyetlen egy januári képviselőházi ülés több mint negyedmillió forintjába került az államháztartásnak. A képviselőnapidíjak és -járandóság kifizetésében pártkülönbség nélkül minden képviselő érdekelt, és a hír csattanójában újból Csátár Zsigmond rovására idézi a szélsőbal képviselőjének egyik korábbi mondását.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

89 : 3 *subsidium* — pénzbeli segély, támogatás
13 *interpellálódni* — itt: felszólamlani

A KEZDET KEZDETE

M *Pesti Hírlap. 1892. február 21., 14. évf. 52. sz. (1., 2., 3. 1.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Az első ülés* alcímmel. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

Az 1892 februárjában választott új országgyűlés február 20-án tartotta első ülését. A szabályok értelmében addig, míg a képviselőház elnökét meg nem választották, korelnök, azaz a legidősebb képviselő látta el az elnöki teendőket. Az ülés elsőrendű feladata tehát a korelnök jelölése volt. A legidősebb jelenlévő képviselő, *Csanády Sándor* kijelentette, hogy e tisztséget nem vállalja, mert nem hajlandó a megnyitó ünnepségre a király tiszteletére fekete-sárga zászlókkal fellobogóztatni Budára vezetni a képviselőket. A következő korelnök *Madarász József* lett volna, aki kijelölte a korjegyzőket — a Ház legifjabb tagjait: Csáky Istvánt, Szily Pongrácot, Nánássy Ödönt,

Pálffy-Daun Vilmost, Kemény Ákost és Putnoki Mórt. Ezt követően Madarász rövid bevezető beszéd után bejelentette, hogy csak akkor vezeti Budára a küldöttséget, ha a Várban a király körül csak magyar zászlók és címerek lesznek. Szapáry Gyula miniszterelnök válaszában közölte, hogy minden úgy fog történni, ahogy az elmúlt 25 év alatt történt. A miniszterelnök ezután Janicsáry Sándort szólította a tiszt-ségbe, aki elfogadta azt, és a következő ülés időpontját febr. 22-re tűzte ki. (KNapló 1892—96. I. köt. 3—5. l.)

MK hangulatos képen ábrázolja az újonnan választott, és a már több ciklusban részt vett képviselők gyülekezését a Ház folyosóján, utalva arra, hogy az apák helyét egyre gyakrabban fiaik veszik át. Az ülés egyetlen tárgyát, a korelnökválasztást, szinte teljes hűség-gel írja le humoros, ironikus aláfestéssel. Ez lehetőséget ad arra, hogy kiélezze a kormánypárt és az ellenzék között lévő feszült hangulatot.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 89 : 2 *Íj darabon megvörösödve* — MK utalása a képviselők hajszínére és nem politikai álláspontjára vonatkozik. Jellinek hajszí-nére való utalást ld. a *Kaposvári mandátum* c. karcolatban. Krk. 75. köt. 117. l.
- 90 : 9 *»Mi oláhok ülünk együtt!«* — Utalás arra, hogy mind MK, mind Jókai Erdély román lakta vidékeinek voltak képvisel-ői. MK Fogaras megye, Jókai Krassó-Szörény megye ora-vicei kerületében lett képviselő.
- 17 *Egy országot egy öreg emberért!* — Shakespeare »III. Richárd« című drámájának ötödik felvonásában, a mindenét elvesz-tett, végső veszélyben lévő III. Richárd így kiált fel: »Lovat! Lovat! Országomat egy lóért!« MK így érzékelteti, kissé maliciózusan, hogy az adott pillanatban milyen fontos, és egyáltalán nem könnyű feladat a korelnök megválasztása.
- 23 *Ez volt az első közbeszólás az 1892. országgyűlésen.* — Gróf Károlyi Gábor az előző ciklusban hírhedtté vált közbeszólásai-val. MK különösen a véderővita kapcsán jegyezte fel gunyos megjegyzéseit. (Ld. Krk 78. köt. 139. l.)
- 28 *dóka* — dolmány-forma kabát
- 28—31 . . . az *öreg Csanády* . . . kijelenté . . . , hogy *ő bizony egy tapodtat sem mozdul; ne az országgyűlés menjen a királyhoz, hanem a király jöjjön az országgyűléshez . . .* — A KNapló szerint a következőképpen történt: »CSANÁDY SÁNDOR: . . . A korelnökséget illetőleg . . . ha méltóztatnak velem parancsolni, azt elfogadom, de oly feltétellel, hogy én Budára a fekete-sárga zászló alá nem megyek, (*Éljenzés a szélsőbalon.*) és mert úgy vagyok meggyőződve, miszerint nem a nemzet

- van teremtve a királyért, (*Mozgás jobbról.*) hanem a király a nemzetért, méltóztassék az uralkodónak lejönni ide Budapestre és itt nyitni meg az országgyűlést, különben pedig az elnökséget nem fogadom el. (*Élénk helyeslés a szélsőbalon. Felkiáltások jobb felől: Madarász!*)» (KNapló i. h. 3. 1.)
- 91 3—4 . . . s a korelnök, aki még ezelőtti két hónappal csak a Ház jegyzője volt . . . — MK utalása arra vonatkozik, hogy Madarász József az előző ciklus utolsó ülészakán az ellenzék által kijelölt és megválasztott jegyzője volt a képviselőháznak.
- 21—24 Madarász feltételei. — A korelnök az eddigi, évek óta követett gyakorlatot törvénytelennek minősítve a következőket mondta: »Ha tehát a miniszterelnök úr a képviselőházat és engem biztosít a felől, hogy az országgyűlés megnyitása alkalmával ő Felségét a királyt kizárólag magyar ország-zászlósok fogják környezni (*Élénk helyeslés a szélsőbalon.*) és csakis a törvény rendelte nemzeti lobogók és címer fognak alkalmaztatni, (*Élénk helyeslés a szélsőbalon.*) akkor folytatom a korelnöki teendőket; de ha ez iránt a t. miniszterelnök úr nem biztosít, akkor kötelességemnek tartom kinyilatkoztatni, hogy törvényeink megsértésével, (*Helyeslés a szélsőbalon.*) azok iránti tiszteletlenséggel a korelnöki teendőket nem folytathatom, és a képviselőházat a király elé nem vezethetem. (*Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.*)» (KNapló i. h. 4. 1.)
- 35 szpács — itt: beszéd. Valószínűleg a »szpács« szó kiforgatott változata.
- 92 : 36—38 [Janicsáry] szettekintett . . . a meghosszabbodott balmezőn — A kormánypárt a választásokon 18 mandátumot vesztett, ebből a függetlenségiek 7-et, a nemzeti párt — a vele rokonszenvező pártokivüliekkel együtt 11 mandátumot nyert el. Az új képviselőházban tehát 243 kormánypártival 170 ellenzéki (70 nemzeti párti és 100 függetlenségi) állt szemben.
- 92 : 39—93: 1 [Csoda], (*aminőhöz foghatót Bresztovácon sohase látott*) [Janicsáry] . . . — Janicsáry Sándor országgyűlési képviselő apjának Bresztovácon volt birtoka.
- 8 *A janicsárok végnapjai!* — Jókai Mór egyik regényének címe. Itt MK a humoros szójáték kedvéért említi e művet.

A MENTÉK KIÁLLÍTÁSA

M *Pesti Hírlap. 1892. február 23., 14. évf., 54. sz. (3., 4. 1.)*
Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

Janicsáry Sándor korelnök, a tapasztalatlanságából eredő esetleges formai tévedései miatt képviselőtársaitól elnézést kérve, megnyitotta az ülést. *Pálffy-Daun Vilmos* korjegyző felolvasta a trónbeszédet. Ezzel az új országgyűlés 2. ülése véget ért. (KNapló 1892—96. I. köt. 6—8. 1.)

A kormányt és a képviselőket az ülés előtt a király fogadta a Várban, ahol elmondta trónbeszédét. A hagyományhoz híven a képviselők díszmagyarban jelentek meg az ünnepségen. Ezután egyenesen a képviselőházba hajtottak. MK e színpompás felvonulásból hangulatos karcolatot kerekített. Fantáziája a tőle megszokott módon szárnyalt. Az ünnepi díszbe öltözött képviselők látványa a régi idők főurait és országgyűléseit idézi. Ironikusan jegyzi meg, hogy régen a sok beszéd helyett inkább cselekedtek.

Az országgyűlés e napi ülésén a KNApló tanúsága szerint a trónbeszéd felolvasásán kívül említésre méltó nem történt, így írónk az ülésen történeteket csak néhány szóban említette. Annál plasztikusabb képet festett a karzat népéről, különösen a hölgyekről, akikre igen nagy hatással volt a színes bevonulás.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 94 1 *okkupálták* — itt: elfoglalták
- 16—20 . . . *ha megcsörren egy kard emitt Rakovszky vagy amott Okolicsányi mellett, az ember . . . az ónodi gyűlésre képzelet magát. . . mennydörög majd Bercsényi szava: Vágjátok le őket!* — Rakovszky Menyhért és Okolicsányi Kristóf túrói követeket, akik a Rákóczi-szabadságharcot elárulni készülő békepárt hívei voltak, Bercsényi beszéde után az ónodi országgyűlés tagjai kivégezték. E két történelmi személyiség neve és alakja MK más írásában is fel-felbukkan.
- 23—24 [Bánffy Dezső] (*ki legutolsó padból nézi a Péchy örökét, melybe bele fog ülni.*) — Péchy Tamás 1880-tól 1892-ig volt a képviselőház elnöke. Bánffy Dezsőt 1892-ben választották elnökké, és 1895-ig töltötte be e tisztet.
- 27—28 *Vagy ha netalán kardra kerülne a dolog: a többséget nem lehetne megint »agyonbeszélni«.* — MK utalása az 1889-es véderóvitára vonatkozik, amikor az ellenzék hosszas beszédekkel hetekig tartó vitát provokált. (Ld. a Krk 77., ill. 78. kötet megfelelő cikkeit.)
- 31—32 *Most az egyszer tán az ellenzék sem tagadta meg tőle, hogy »magyar párt«.* — MK-nak ez az utalása is az 1889-es véderóvitára utal vissza, amely során az ellenzék külön-

- böző fordulatokkal a nemzeti érzés megtagadásával vádolta a kormánypártot.
- 95 : 36—37 *Mikor aztán* [Janicsáry Sándor] *joviálisan elnézést kért öregségéért erre a pár napra* . . . — A KNapló szerint így hangzott: »T. képviselőtársaim! Midőn a mai ülést megnyitóm, egy kérést kívánok intézni t. képviselőtársaimhoz, (*Halljuk! Halljuk!*) hogy gyarló és szerény személyem iránt e pár nap alatt elnézők lenni szíveskedjenek. (*Általános éljenzés.*) Meglehet, hogy egyben-másban tévedni fogok, de ha tekintetbe veszik t. képviselőtársaim a korral járó gyarlóságot is, azt hiszem, kérhetem szíves elnézésüket. (*Általános éljenzés.*)« (KNapló i. h. 6. l.)
- 96 : 1—4 Károlyi Gábor és Janicsáry Sándor szóváltása. — MK e fordulatallal az ellenzék és a kormánypárt viszonyát érzékeltette, valószínűleg egy folyosói megjegyzést örökítve meg.
- 8—9 [Csanády Sándor közbeszólása] *En nem papírosról vezetném a Házat, ha a király levétné azt a lobogót!* — Csanády közbeszólásának a KNaplóban nincs nyoma, ez csupán MK ötlete volt.
- 12 (*Hja, mikor olyan új az emberben* [Nánássy Ödönben] *a hang!*) — Ezzel MK Nánássy újdonsült képviselő voltára utalt.

AZ ELNÖKVÁLASZTÁS

M *Pesti Hírlap. 1892. február 26. 14. évf. 57. sz. (3., 4. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A febr. 25-i ülésen az osztályok jelentése után az országgyűlési tisztségviselők megválasztására került sor. Először az elnököt választották meg *Bánffy Dezső* személyében. Alelnökké *Bokross Elek*et és *Andrássy Tivadart*, jegyzökké *Szederkényi Nándort*, *Esterházy Kálmánt*, *Josipovich Gézá*t, *Molnár Antalt*, *Schober Ernőt* és *Szell Ákost* választották. *Csávossy Béla* lett a háznagy. A szavazás lezajlása után *Janicsáry Sándor* korelnök megköszönte képviselőtársainak, hogy segítségére voltak tapasztalatlanságában, hiszen — mint mondotta — ő csak véletlenségből került e megtisztelő helyre. *Bánffy Dezső* elnök megköszönte a Ház bizalmát, mely azért is nagy értékű, mert ő a Házban új ember. Ígéretet tett, hogy pártatlanul, ha kell szigorúan, a Ház szabályainak megfelelően, fogja a tárgyalásokat vezetni. Ebben kérte képviselőtársai segítségét. Kijelentette továbbá, hogy a képviselőházat megalakultnak nyilvánítja. (KNapló 1892—96. I. köt. 11—17. l.)

*

MK ebben a karcolatban nemigen tér el az ülésen valóban megtörtént eseményektől. Pontosan nyomon követi az ülésen elhangzottakat. A tőle megszokott humor csak ritkán csillan fel, mint pl. Fenyvessy Ferenc képviselő késéséről szólva vagy pedig Janicsáry Sándor ügyetlenkedését poentírozva.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 96 7—8 ... és ő [Károlyi Gábor] még egy megrovást sem fogott tőle. — E fordulattal MK ismét visszautalt a képviselőház előző ülészakára, amikor hevesebb viták alkalmával az elnök ülésenként többször is megróttta Károlyit a helyhez nem illő közbeszólásaiért. (Krk 78. köt. megfelelő helyei.)
- 8 (*Mit szólnak ehhez a ceglédiek!*) [Károlyi Gábor szótlan-ságához.] — Az 1892-i választáson Cegléd képviselőjévé választották Károlyi Gábort.
- 12—13 ... itt vannak nemcsak a janicsárok, hanem a Károlyi Gáborok végnapjai is! — Tréfás utalás arra, hogy Károlyi Gábor általában minden alkalmat megragadott arra, hogy közbeszólásaival borsot törjön a kormánypárt orra alá.
- 97 : 1—2 [Károlyi Gábor] jelfutott az elnöki emelvényre, s onnan kiabált le: Ne korteskedjenek hivatalosan! — A KNapló így számol be a hozzászólásról: »Gr. KÁROLYI GÁBOR: (*Felmegy az elnöki emelvényre. Zajos felkiáltások jobbról: Helyre! Helyre! Hosszantartó nagy zaj. Korelnök csenget.*) Hivatalos korteskedés! (*Élénk felkiáltások jobb felől: Rendre!*) Én csak az igazat mondom és azt meg fogom mondani mindig. Nem tűröm, hogy itt hivatalosan korteskedjenek! (*Hosszas zaj. Felkiáltások jobb felől: Rendre! Korelnök csenget.*) (KNapló i. h. 13. l.)
- 7—12 *A másik vihar okozója Fenyvessy Ferenc volt ... Nála volt az ötödik osztály jegyzőkönyve, s mint előadónál minthogy nem volt jelen ... , Bokross Elek tette meg jelentését ... emlékezetből.* — A KNapló szerint a következőképpen történt: »POLÓNYI GÉZA: T. képviselőtársaim! Méltóztattak értesülni arról, hogy az ötödik osztály részéről nem az osztálynak megválasztott és hivatalosan bejelentett előadója, hanem annak elnöke tette meg a jelentést. Kérem a mélyen tisztelt korelnök urat, konstatálja, vajon jegyzőkönyv van-e a kezében . . . és kérem bejelenteni, vajon az előadó távol volt-e vagy sem? A házszabályok 8. § szerint a jelentést csak az előadó terjesztheti be. (KNapló i. h. 14—15. l.)
- 13—14 Ugron tiltakozása. — »UGRON GÁBOR: Bokross Elek osztályelnök úr nem jegyzőkönyvet olvasott fel; (*Felkiáltások jobb felől: Itt van már az előadó!*) kérnem kell tehát, ha megjelent az osztály jegyzője, hogy a jegyzőkönyv, amely most

- utólagosan nyújtatott be, felolvastassék. (*Helyeslés a szélső baloldalon. Zaj a jobboldalon.*)» (KNapló i. h. 15. 1.)
- 97 : 24 *Clio* — a történetírás műzsája. Ókori görög mitológiai alak.
- 31—32 *Az aga is Antoniuusszal tart: »Én szónok nem vagyok.«* — Shakespeare »Julius Caesar« c. drámájában Antoniusnak Caesar ravatalánál mondott beszédére céloz MK: »Én szónok, milyen Brutus nem vagyok...«
- 34—37 *Madarász apóban... fölébredt a lelkiismeret. — Én vittem a bajba [Janicsáry Sándort], illő, hogy én házzam ki belőle.* — Utalás arra, hogy a házszabályokat alaposabban ismerő Madarásznak kellett volna — koránál fogva — a korelnöki tisztséget betöltenie, mivel nem vállalta, azért került Janicsáryra a sor. Ld. *A kezdet kezdete* c. karcolatot a jelen kötet 92. lapján.
- 98 10 ... *Csaba királyfi eljő seregével...* — Csaba királyfi Attila hun fejedelem fia, aki apja halála után Aladár nevű testvérével vívott harcban vereséget szenvedett és Bizáncba menekült. Seregének Magyarországon maradt tagjai a monda szerint a székelyek ősei. A hagyomány szerint Csaba királyfi seregével a Hadak útján fog népének segítségére sietni, ha az nagy bajban lesz.
- 14 *malkontens* — elégedetlen, elégedetlenkedő
- 33—35 Janicsáry búcsúbeszéde. — A korelnök többek között ezeket mondta: »Mielőtt e helyemet elhagynám, mondhatom, hogy erre soha nem aspiráltam; (*Élénk tetszés.*) e díszes helyre nem is egyedül a kor emelt, hanem egy közbejött vélotlenség. (*Igaz! Igaz!*) Valóban mondhatom: hamarább reméltem volna, hogy admirális leszek valaha a tengeren, pedig tengert sohase láttam, (*Zajos derűlttség, tetszés és taps.*) mintsem, hogy e díszes helyre kerüljek.« (PNapló i. h. 16. 1.)
- 39 *legturbulensebb* — legforrongóbb, legnagyobb

A T. HÁZBÓL

M *Pesti Hirlap. 1892. február 28., 14. évf. 59. sz. (2. 1.)* Rovaton kívül. *A szélsőbali jegyző* alcímmel. Névjelzés nélkül. Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

MK a febr. 26-i ülésről nem írt karcolatot. A febr. 27-i ülésen az elnök bejelentette, hogy az előző ülés határozatának értelmében 9 osztály alakult, bemutatta továbbá a miniszterelnök átíratát, amely az elmúlt országgyűlés óta a király által szentesített törvényeket is-

mertette a képviselőházzal. A Ház a törvénycikkeket tudomásul vette. *Wekerle Sándor* pénzügyminiszter benyújtotta az 1892. évi állami költségvetésről, a Vaskapunál folyó munkálatokra vonatkozó költségelőterjesztésről és az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról szóló törvényjavaslatot. Ezután megválasztották a két jegyzőt: Lits Gyulát és Lázár Árpádot. Végezetül *Madarász József* interpellált Temes megye közoktatási állapota elmaradottságának ügyében. (KNapló 1892—96. I. köt. 23—26. l.)

A függetlenségi párt és a belőle kivált 48-asok között feszülő viharos ellentétnek a KNAplóban természetesen nincs nyoma. Az ünneplés meglehetősen monoton, unalmas volt, ezért az ott elhangzottakról — a két jegyző megválasztásán kívül — a karcolatban nem esik szó. A két ellenzéki párt között zajló, szinte drámai jelenetek valószínűleg a folyosói tapasztalatokból sarjadnak. Az írói túlzásokkal tarkított heves jelenetek jól érzékeltetik a felszín alatt valóban ott lappangó ellentéteket, de egyben felhívják a figyelmet ennek a harcnak káros és kicsinyes voltára is.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 99 : 1—10 A 48-as párt. — Az 1848-as közjogi alapokon álló függetlenségi és a vele rokon elveket valló 48-as párt 1884-ben Függetlenségi és 48-as Párt néven egyesült. E párt csak a perszonáluniót ismerte el, és külön magyar hadsereget, önálló külügy és pénzügy megszervezését kívánta. A párton belül Ugron Gábor vezetésével kialakult egy kisebbségi csoport, amely a mérsékeltabb ellenzékiiséget hirdette, majd 1891-ben Ugron Gábor és 17 társa önálló képviselői csoportot alkotva 48-as kör néven kivált az anyapártból.
- 11—12 [A 48-as párt] *Máris összekacérkodta azt a létszámot, mellyel a választási harcba ment.* — MK utalása az előző hónapban lezajlott választásra vonatkozik, amikor a 48-as párt mandátumot szerzett.
- 12—13 . . . *sok jó vitéz maradt a csatatéren, többnyire a »stestvéreka buzogánya alatt.* — MK ironikus utalása az ellenzéki pártok egymástól elhódított kerületeire, az azokban kibuktatott jelöltekre vonatkozik.
- 14—27 *A vezér, Ugron Gábor helyzete sem mulatságos . .* — Az Ugron Gábor vezette 48-as kör abszolút kisebbségben volt a függetlenségi párttal szemben. MK valószínűleg arra utal, hogy Ugron — kiválásával — régi párthíveit is maga ellen hangolta.
- 26—27 *Ma is kirántották az öregek alul a gyékényt a jegyzőválasztásnál.* — A képviselőház szabályainak értelmében

6 jegyzőt választottak. A febr. 26-i ülésen Szapáry Gyula miniszterelnök még két jegyző megválasztását javasolta: »T. Ház! a napirend megállapítására nézve azt kiegészítőleg bátorkodom a t. Ház elé terjeszteni, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a házszabályok 20. §-a értelmében a háznak 6 jegyzője választandó. E szerint történt meg a választás a tegnapi napon a házszabályok 2-ik bekezdése szerint, azonban a képviselőház a szükséghez képest a jegyzők számát szaporíthatja. Ez történt eddig is mindig, s ebből kifolyólag bátor vagyok indítványozni, hogy a Háznak tegnap megválasztott 6 jegyzőjén kívül még két jegyző választassék *(Helyeslés.)* és bátor vagyok indítványozni, hogy ezen választás szintén a holnapi napon történjék meg. *(Helyeslés.)*» (KNapló i. h. 22. l.)

- 100 : 6—13 A 48-as párti Lits Gyula jegyzővé választása. — A PH a következőket írja az ügyel kapcsolatban: »Az országos 48-as pártkör ma d. u. 5 órakor értekezletet tartott Ugron Gábor elnöke alatt. Elnök bemutatta a szabadelvű párt elnökének a szakbizottságokba ajánlandó tagok száma, és az ellenzéki pártok részére rendszeresítendő két jegyzői állás betöltése tárgyában kelt átiratát. Az elnök jelentette, hogy Horánszky Nándor, a nemzeti párt alelnöke hozzájárult ahhoz, hogy a 8. jegyzői hely a 48-as pártnak engedtessek át, Irányi Dániel azonban kitérő választ adott. Elhatározott, hogy egyfelől a szabadelvű pártnak küldendő átiratban hangsúlyoztassék, miszerint a jegyzői állás nem megosztandó javadalomnak, hanem ellenőrző pártközegnek lévén tekintendő, méltányos, hogy minden párt bírjon legalább egy jegyzővel; másfelől a 8. jegyzői állásra Lits Gyula hozatott ajánlatba.« (PH 1892. febr. 27., 2. l.)
- 14—15 A választást követő hangulat. — A KNaplóban természetesen nincs nyoma annak, hogy a függetlenségi párt és a 48-as kör között az ülésen heves nézeteltérés lett volna. A helyzet ilyen ábrázolására az előkészítő tárgyalások adhattak módot az írónak (ld. a 99 : 14—27 sorhoz fűzött jegyzetet).
- 16 — *No, hát legyen Apponyi miniszter nélkül, ha tud!* — A képviselőházban és a lapokban egyaránt terjedt az a nézet, hogy Apponyi pártjának gyarapodását a függetlenségi párt segítsége tette lehetővé. Szapáry Gyula a márc. 10-i ülésen — miután megállapította, hogy Apponyi pártja 50 szavazatról 60-ra nőtt — a következőket mondta: »... konstataálható, hogy ezen 10 szavazattal nem a saját erejéből, *(Úgy van! jobb felől)* hanem a függetlenségi párt segítségével gyarapodott. *(Élénk helyeslés jobb felől. Zaj.)*» (KNapló i. h. 100. l.)

A T. HÁZBÓL

M *Pesti Hirlap. 1892. március 9., 14. évf. 69. sz. (3. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A febr. 29-én és márc. 4-én tartott ülésekről MK nem írt karcolatot. Valószínűleg azért, mert — különösen febr. 29-én — nem történt semmi különösebben említésre méltó.

A márc. 4-i ülésen az elnöki bejelentések után *Bokross Elek* a válaszfelirati bizottság nevében felolvasta a válaszfelirati tervezetet, amely hitet tesz a 67-es törvények helyessége és megváltoztathatatlansága mellett, teljes mértékben egyetért a trónbeszédben elhangzottakkal. Ígéretet tesz a közigazgatás újjászervezésére, s gyülekezési jog rendezésére, a közoktatás fejlesztésére, a néptanítók anyagi helyzetének javítására, a vallási egyenlőség és szabadság kivívására.

A képviselőház márc. 8-i ülésén az elnök bejelentette Csáky István képviselő halálát, és javasolta, hogy jegyzőkönyvben rögzítsék a Ház részvételét. *Baross Gábor* újból előterjesztette az elmúlt országgyűlésen már benyújtott, de még nem tárgyalt törvényjavaslatait. *Fáy Gyula* bemutatta a gazdasági bizottság jelentését a képviselőház február és március havi költségvetéséről. *Bokross Elek* kifejtette, hogy az előző ülésen felolvasott válaszfelirati javaslatot az általános parlamenti gyakorlat szerint szerkesztették, formáját pedig a parlamentarizmus klasszikus hazájáról, Angliáról mintázták, mely szerint a válaszfelirat első része a király iránti hódolat kifejezése, a második része a trónbeszéd egyes pontjaira adott válasz kell, hogy legyen. Ennél többre az adott körülmények között nincs szükség. Ezután *Eötvös Károly* kért szót. Hosszú beszédében pontról pontra élesen bírálta a felirati tervezetet, kimutatva, hogy a trónbeszéd sem, de különösen a felirati tervezet nem tartalmaz semmi konkrétumot, csupán üres frázisokból áll. Részletesen kitért a fennálló, megoldásra váró problémákra. Ezután előterjesztette a pártja által szerkesztett felirati javaslatot. A javaslat lényege a következő volt: az országgyűlés váratlan és indokolatlan feloszlata miatt a kormány költségvetési törvény nélkül kormányoz, és ez sérti az alkotmányosságot. Szükséges az 1867-es törvény gyökeres átalakítása, mert e törvény túlságosan szoros államjogi viszonyt létesít a Monarchia államai között, így az nem teszi lehetővé Magyarország függetlenségét. Ezért a nemzet érdeke és joga, hogy a közös kormányzat és a közös hadsereg megszűnjék. Magyar nemzeti önálló hadsereg felállítása szükséges. A fejlődést gátolja az önálló nemzeti jegybank hiánya. Át kell alakítani a főrendiház szerkezetét, tarthatatlan, hogy a törvényhozói jog attól függjön, hogy ki hová születik. Ki kell terjeszteni a szavazati jogot. A közigazgatásban lévő komoly hiányosságokat többek között az okozza, hogy nincs közigazgatási független bíróság, nincs megfelelő fegyelmi tör-

vény a visszaélések megakadályozására, a főispáni intézmény nem megfelelő, a köztisztviselők fizetése igen alacsony. A függetlenségi párt felirati javaslata a továbbiakban kitért a teljes vallási egyenjogúság biztosításának és a kötelező polgári házasság kimondásának szükségességére. (KNapló 1892—96. I. köt. 42—63. 1.)

A képviselőházi ülés legfontosabb napirendi pontja a királynak küldendő válaszfelirat feletti vita volt, melynek aznapi főszereplője Eötvös Károly. Miután Bokross Elek a kormánypárt válaszfelirati tervezetét — amelyet már az előző ülésen felolvastak — megindokolta, Eötvös Károly hevesen támadta a csupa frázisból álló tervezetet és pontról pontra haladva kifejtette pártja ellenvéleményét.

MK hangulatos képpel kezdi karcolatát, a különböző pártok felirati javaslatait virágokhoz hasonlítva, melyek értékesebbek a virágüzletekben kapható csokroknál. E kis bevezető után rátér az ülésen elhangzottak lényegének összefoglalására. A válaszfelirattal kapcsolatos két beszéd közül (Bokross Elek és Eötvös Károly) a kormánypárti Bokross Elek felszólalását ítéli pozitívabbnak, míg — leírása szerint — Eötvös beszéde terjengős, unalmas és zavaros volt. A valóságban azonban Bokrossék felirati tervezete a jól megfogalmazott szóvirágokon kívül alig tartalmazott konkrétumokat, Eötvös — igaz kissé hosszúra nyúlt — problémákat feltáró, a tennivalókat összefoglaló, helyenként szellemes beszédével szemben. Itt érzékelhető, hogy MK a kormánypárti képviselő szemszögéből ítélte meg az elhangzottakat.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 100 : 4 *Szelnárt vagy Seyderhelmet* — Korabeli virágkereskedések voltak a Belvárosban: Seyderhelm Ernő üzlete Gizella tér 1. sz. alatt (ma Vörösmarty tér), Szelnár József üzlete Koronaherceg u. 16. sz. alatt (ma Petőfi Sándor u.) volt. Szelnár József nevét MK tévesen Szelnátr-nak írta.
- 8 *A szegény Csáky Istvánt gyászolja.* — A képviselőház legfiatalabb tagja, Csáky Albin közoktatási miniszter fia, márc. 6-án öngyilkos lett. A Ház első ülésén ő volt a korjegyző.
- 101 3—4 *A felirati javaslatok piroslottak, zöldültek gazdag virág-pompában.* — Ezen az ülésen Bokross Elek fűzött magyarázatot a szabadelvű párt felirati javaslatához, utána pedig a függetlenségi és 48-as párt felirati javaslatát olvasták fel.
- 13—14 *Bokross lehetőleg rövid volt, de csak Eötvösnek gazdálkodta meg a drága időt . . .* — Bokross Elek a kormánypárt előző ülésén már felolvasott válaszfelirati javaslatához rövid magyarázatot fűzött, majd Eötvös Károly hosszúra nyúlt

Lap Sor

- beszédében élesen bírálta ezt a semmitmondó, a problémákat kerülgető tervezetet.
- 101 : 16 — 17 . . . *magával hozta Perl öcsénket és a köhögés elleni poroktat* . . . — MK korábbi években keletkezett karcolataiban szólt arról, hogy abban az esetben, ha Eötvös Károly jelentősebb beszédet tartott, a karzatra rendelte Perl Somát, ügyvédi irodája vezetőjét. (Ld. Krk 77. köt. 173. l., 78. köt. 101. l.)
- 18 *extemporizál* — A lat. eredetű extemporál németesített alakja. Jelentése: kapásból rögtönöz.
- 20 — 22 *Beszélt [Eötvös Károly] . . . a téli választásokról, ami, úgymond, istentelen ötlet volt Szilágyi Dezsőtől.* — Az 1891. december 23-i ülésen jelentette be Szapáry Gyula miniszterelnök az országgyűlés idő előtti feloszlását. A bejelentést nagy felzúdulás követte az ellenzék részéről. Szilágyi Dezső igazságügy-miniszter volt az egyetlen, aki a kormánypárt nevében védelmébe vette a kormány intézkedését. Az 1892. március 8-i ülésen Eötvös Károly a válaszfelirati vita keretében újra rámutat arra, hogy a téli képviselő-választás milyen károsan befolyásolta a szavazásokat, és az eddiginél is több visszaélésre adott módot. Szilágyi Dezsőre azonban konkrétan nem hivatkozik, nevét nem említi.
- 23 — 25 — *Csupán családi tradíció . . . Hiszen Szilágyi Mihály is télen a Duna jegén választatott.* — Szilágyi Mihályt, Mátyás király nagybátyját 1458-ban Mátyás királlyá választásával egyidőben a rendek kormányzóvá választották a kiskorú király mellé. A néphit szerint Mátyást a Duna jegén választották királlyá.
- 32 — 33 — *Addig ne házasodjatok, míg az új családi jog el nem készül . . .* — Utalás arra, hogy Eötvös Károly beszédében említette a polgári házasság bevezetésének fontosságát.

KÉT ÚJ KÉPVISELŐ

M *Pesti Hírlap. 1892. március 10., 14. évf. 70. sz. (2., 3. l.)*
Rovaton kívül. *A mai ülésből* alcímmel. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A képviselőház a márc. 9-én tartott ülésen folytatta az előző napon megkezdett válaszfelirati vitát. Elsőnek *Szacsavay Sándor*, a függetlenségi párt új tagja szólalt fel. Bírálta a kormányt az előző országgyűlés hirtelen és indokolatlan feloszlatásáért. Statisztikai adatokkal kimutatta, hogy a kormánypárt többsége az új választások

után nem jelentős, valamint rámutatott arra, hogy kormánypárti képviselőkre többnyire a nem magyar nemzetiségű választókerületek szavaztak. Kijelentette, hogy a választófelirati tervezetet nem fogadta el, és a függetlenségi párt felirati javaslatát pártolja. Utána *Apponyi Albert* következett, aki hosszabb beszédben bírálta a kormánypárt felirati javaslatát. Beszéde két pontra összpontosult. Elsősorban élesen támadta ő is a kormányt az előző országgyűléses váratlan feloszlásáért, rámutatott arra, hogy ha a kormány az előző országgyűlésen nem tudta keresztülvinni reformjavaslatait, akkor most, amikor megcsappant az iránta való bizalom, még kevésbé alkalmas a helyzet az ellenzék által megbuktatott közigazgatási reformok keresztülvitelére. Beszédének másik pontja a 67-es kiegyezés megváltoztathatatlanságának kérdése volt. Kifejtette, hogy a 67-es kiegyezés alapjaiban jó, de az idő múlásával tovább kell fejleszteni, a közben elkövetett hibákat ki kell javítani. Ezután *Apponyi* benyújtotta pártja felirati javaslatát, amelyet *Lázár Árpád* jegyző olvasott fel. *Bokross Elek* kijelentette, hogy felirati javaslatában a király megkoronázásával kapcsolatban használt — az ellenzék által erősen bírált — kifejezést: »Ő Felsége dicső homlokára feltette szent István koronáját«, módosítani fogják, mivel ez közjogilag támadható. A szünet után a függetlenségi párt másik új tagja *Kovács József* szólalt fel hangsúlyozva, hogy a kormánypárt azért jutott többségre a választásokon, mert a horvátok, szerbek, románok és szászok mind rá szavaztak, míg az ellenzéki pártok hívei tiszta magyarok. Végül kijelentette, hogy *Eötvös Károly* felirati javaslatát fogadja el. *Gyurkovics György* horvát képviselő visszautasította Szacsavja azon vádját, hogy a nemzetiségiekben nem lehet megbízni, mert — mint mondotta — a Magyarországon lakó nemzetiségiek öszintén kibékeltek már a magyar állammal. Végül *Bujanovics Sándor* szólt, *Apponyi* felirati javaslatát támogatva. (KNapló 1892—96. I. köt. 64—87. l.)

A jelen karcolatban MK nemigen tér el a valóságos eseményektől. Az írás középpontjában *Apponyi* beszéde áll, utalva arra, hogy az ülés valóban legértelmesebb része az ő beszéde, valamint felirati javaslata volt. A két új ellenzéki képviselő szereplése jelentéktelen, és erősen nemzetiségellenes színezetű. Írónk, annak ellenére, hogy szinte lépésről lépésre követi az ülésen lezajlottakat, mégis olvasható, egészséges humorú történetet kerekít a különben unalmas ülésről.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

103 : 7 *padisah* — régen a perzsa és török uralkodók címe
7—9 ... három levágott ellenséges fej díszelgett, egymás mellett
ülvén ott *Gajári Ödön*, *Dárdar Sándor* és *Almássy Géza*. —

- Szabadelvű párti képviselők voltak, az új választások után nem kerültek be a képviselőházba.
- 103 : 12—13 *A Ház Pattiya teljesen hangjánál van.* — Patti, Adelina (1843—1919), spanyol énekesnő, koloratúr szoprán. MK ezzel a hasonlattal azt kívánta kifejezni, hogy Apponyi nem utolsósorban a hangjával hatott a közönségre.
- 18—19 . . . *élt egy bizonyos Molière nevű ember, s az is leírta már Apponyit egy bizonyos darabban.* — MK valószínűleg a francia drámaíró »Tartuffe« c. művére utalhatott.
- 29—32 *Apponyi újra előrehatolt — gondviselészerű nagy útján. Dacára azonban ezen előrehatolásnak, az a távolság az ő és a Szapáry széke között nem lett kisebb.* — MK véleménye szerint Apponyi célja inkább a hatalom megszerzése, mint a reformokra való törekvés volt. Mindezek ellenére Apponyinak élete végéig sem sikerült elfoglalnia az áhitott miniszterelnöki széket.
- 104 : 2—6 . . . *hivatkozott sűrűn Peel Róbertre, Pitt Vilmosra . . . ami nagy szenzációt keltett a szélbaliak közt, akik eddig nem is sejtették, hogy e híres egyének mind kézdívsárhelyi lakosok és Szacsavay ismerősei.* — A KNapló szerint Szacsavay a következőket mondta: »Már pedig tizenöt főnyi többséggel egy kormány, legyen bár annak élén egy Pitt Vilmos vagy Peel Róbert, kormányozni tudjon, azt én tagadom. (Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)« (KNapló i. h. 67. l.) — MK megjegyzésének éle a szélsőbal ellen irányul, úgy tüntetve fel őket, mintha nem tudnák azt, hogy Pitt és Peel angol államférfiak, és nem Szacsavay választókerületéből valók voltak.
- 7—9 [Szacsavay] *elmondta gúnyosan, hogy Jókait, Mikszáthot csak az oláhok által tudták megválasztatni.* — Mikszáth és Jókai erdélyi választókerületek képviselői voltak. Szacsavay beszédének idevonatkozó része a következőképpen hangzott: »T. ház! Ha Ő Felsége tovább vizsgálná és föltárva látná azt, hogy ezen többség háta mögött is mi áll, hogy az mit képvisel és mit fejez ki: akkor megtudná és rájönne arra, hogy a választások statisztikája azt is mutatja, miszerint ezen legutóbbi választásoknál a magyar kerületek túlnyomó része megtagadta a kormánytól minden bizalmát. (Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.) Azt találná, hogy a szabadelvű pártnak táborkari törzse a téli hadjárat alatt majd teljesen elhullott; azt találná, hogy a pártnak kitűnő bajnokai vegyes kerületekbe szorultak; (Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.) azt találná, hogy a többség egy része nem magyar ajkú honfitársainknak jóvoltából és részben passzivitása következtében jutott be a parlamentbe. (Ellentmondások jobb felől. Helyeslés a szélsőbalon.)« (KNapló i. h. 67. l.)
- 20 *Pantocsek* — Pantocsek Rezső 1881 óta a nagyszombati kerület képviselője és gyógyszerár-tulajdonos volt. A ko-

- rábbi karcolataiban MK sokszor élcelődött rovására. (Ld. Krk 74. köt. 46. l., 75. köt. 83. l.)
- 104 : 21 *Aeskulap* — Aesculapius, görögül Aszklepiosz. I. e. 7. sz.-tól istenként tisztelt görög orvos. A monda szerint holtakat is életre tudott kelteni. Zeusz megharagudott rá, mert az istenek hatáskörébe avatkozott, és agyonsújtotta. Halála után csillagként az égre került. Jelképe a botra tekerőző kígyó gyakran látható máig is a gyógyszerárak cégtábláin.
- 26—27 [Kovács József beszéde] *a horvátoknak és szászoknak szerzett véletlenül éljeneket és nem Kovács Józsefnek.* — Kovács József beszédében arra utalt, hogy csak az ellenzéki pártok támaszkodhatnak tiszta magyar választókra, míg a kormánypárt mögött többségben horvát, szász, román és szerb választók állnak, akik ha a haza veszélyben lesz, nem állnak majd a kormány mellé, hanem el fognak párologni, éppen úgy, mint ahogy a sülyedő hajóról a patkányok elpárolognak (KNapló i. h. 81. l.) Erre válaszolva Gyurkovics György horvát képviselő a következőket mondta: »A t. képviselő úr felemlítette: *Úgy is van!* akik szavazatukkal segítették a szabadelvű pártot és a kormányt. Igenis segítették, de nem valami auxiliarius hadsereg, hanem mint ezen hazának mindenben egyenjogú tagjai, *(Élénk helyeslés a jobboldalon)* és mint a szabadelvű párt őszinte tagjai. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Hogyha pedig a horvát testvérekkel együtt a többi nemzetiségek is a szabadelvű párttal szavaznak, felfogásom szerint ez annak a jele, hogy a Magyarországon lakó nemzetiségek őszintén kibékültek a magyar állam eszméjével. *(Élénk éljenzés, tetszés és taps a jobboldalon. Nyugtalanlás a szélsőbalon. Elnök csenget.)*» (KNapló i. h. 83. l.)

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1892. március 11., 14. évf. 71. sz. (1., 2. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A márc. 10-i ülésen folytatódott a felirati vita. Elsőként *Szalay Imre* szólalt fel. A kormánypárt felirati javaslatát üres papírlaphoz hasonlította. Majd Gyurkovics György előző napi felszólalásával kapcsolatban kijelentette, hogy a nemzetiségi képviselők csak az országgyűlésen és szóban hangoztatják magyar hazafiságukat, de gyakor-

latban az ellenkezőjét teszik. Hibáztatta a kormányt, hogy a felvidéki éhínség kibontakozását nem előzte meg, pl. munkalehetőségek megteremtésével. Eötvös Károly felirati javaslatát támogatta. *Ugron Gábor* bírálta a 67-es kiegyezési törvényt, különösen azt, hogy a szabad-
 elvű párt felirati javaslatában e törvény megváltoztathatatlansága mellett foglalt állást. A többség felirati javaslatát nem fogadta el, pártja nevében külön javaslatot terjesztett elő, melyben az országnak az önállósághoz való jogát tárta az uralkodó elé. *Szapáry Gyula* miniszterelnök válaszolt azokra a vádakra, amelyeket a vita során a kormány ellen felhoztak, különösen Apponyival és Eötvössel szállt vitába. A lezajlott választási küzdelmekről szólva említést tett bizonyos — Apponyi által kiadott — kiáltványokról, amelyekben Apponyi magát és pártját úgy tüntette fel, mintha egész közel lennének a hatalom megszerzéséhez. Az ülésen még *Hoitsy Pál* szólalt fel szintén bírálva az előző országgyűlés korai feloszlását, számokkal bizonyította, hogy az új választások eredményeképpen a kormánypárt szavazatokat, mégpedig értékes szavazatokat veszített, és a választók 43 százaléka tartózkodott a szavazástól. *Kolozsváry-Kiss István* bírálta a kormánypárt álláspontját a 67-es kiegyezési törvény megváltoztathatatlanságával kapcsolatban, felhívta a figyelmet arra, hogy különösképp azokat a paragrafusait nyíróbájják meg a kiegyezési törvénynek, amelyek a magyar nemzetre előnyösek lennének. (KNapló 1892—96. I. köt. 87—110. l.)

A karcolatban MK nyomon követte az ülés eseményeit. Szinte minden mozzanatot megemlített, de figyelmét elsősorban Szapáry beszédére fordította. Részletesen leírta a miniszterelnök előadói stílusát, szónoki módszerét. Ily módon a karcolat szerkezetileg rövid, kissé elnagyolt bevezetés után Szapáry beszédében teljeseedik ki, amikor a miniszterelnök — beszédének szinte drámai fordulójaként — bizonyítékul bemutatatta az Apponyi által kinyomatott brosúrát. A kiáltvány felolvasása utáni csend és Apponyi pártjának döbbenete szinte érzékelhető Mikszáth leírásában. E kis epizódot írónk némi elégedett malíciával fűszerezve, majdnem szó szerint tolmácsolta karcolatában.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

105 : 1 *Végre egy ingyen ülés!* — 1892 elején a rossz termés következtében az amúgy is nagyon szegény Árva megyében éhínség tört ki. Az országgyűlés febr. 29-i ülésén Helfy Ignác interpellációt nyújtott be a belügyminiszterhez tájékoztatást kérve arról, hogy mit tett a kormány a rászorulóknak segítségére. A PH-ban a következőket olvashatjuk ezzel kapcsolatban: »A képviselőház ma a nyilvános ülés előtt zárt ülést tartott, amelyben *Kubinyi Árpád* indítványára a Ház tagjai

- elhatározták, hogy egy napra eső napidíjukat felajánlják a *felvidéki inségeseknek.*» (PH 1892. márc. 11., 2. l.)
- 105 : 7–9 Szalay Imre... *löllei republikánus*... — Szalay Lellén levő ősi birtokán gazdálkodott.
- 10–11 [Szalay] *Valaha rúgott, harapott, rettegett veszedelmes volt.* — MK Szalay Imre 1883–86-ös antiszemita párti szerepléseire utalt, amikor hosszas beszédekben támadott pártja nézőpontja szerint.
- 31–32 *Déltájon felállt gróf Szapáry Gyula, s gyorsan benépesültek a padok.* — A PH így ír Szapáry beszédével kapcsolatban: »Szapáry Gyula miniszterelnök mai képviselőházi beszéde, amint alkalmunk volt róla meggyőződni, a szabadelvű párt tagjaira rendkívül jó hatással volt. A párt tagjai lelkes ovációban részesítették a miniszterelnököt, midőn ma este a párt klubjában megjelent.« (1892. márc. 11., 2. l.)
- 106 : 30–31 *Két Bánffyuk volt, mind a kettőt elpusztította a rák.* — Az utalás valószínűleg az 1888-ban elhunyt Bánffy Béla grófra, Bánffihunyad szabadelvű párti képviselőjére és az 1889-ben elhalálozott Bánffy György báróra, a szilágysomlyói kerület mérsékelt ellenzéki párti képviselőjére vonatkozhat.
- 31–32 *A te rossz planétád nem a rák lesz, se a bika, se a skorpió, hanem egy kappan.* — MK utalása homályos, lehetséges, hogy Károlyi István szereplésére utalt, az ő közbeszólásai fenyegethették Bánffy Dezső Ház-elnöki hatalmát, tehették bizonytalanná az elnöki tekintély megővését.
- 37–38 ... *Tisza Kálmán kétszer-háromszor is közbeszólt: »No, ezt jól megmondta.* — Tisza Kálmán közbeszólásának a KNaplóban nincs nyoma, valószínűleg MK írói eszközként szőtte be ezt a fordulatot karcolatába.
- 107 1–16 Szapáry megjegyzése az Apponyi által terjesztett kiadványokról. — Idézzük a KNapló idevonatkozó részletét az ügyről: »SZAPÁRY GYULA miniszterelnök: Alkalmam volt látni a választási küzdelem alatt, éppen a t. képviselő úr [Apponyi] által kibocsátott és az ő aláírásával ellátott kiáltványokat, amelyekben az van mondva, hogy közel áll a győzelemhez és ezen győzelemben a kormányhatalom is az ő kezébe megy át. APPONYI ALBERT: Azt nem mondtam! ... Gr. SZAPÁRY GYULA miniszterelnök: (olvassa): Budapest, am 1. Jänner 1892. Albert Graf Apponyi! (*Élénk derültség jobb felől. Zaj. Halljuk! Halljuk!*) Rasch und unaufhaltsam naht der Moment, welcher auch den endgültigen Sieg und mit ihm die Macht der Staatsgewalt — zum Wohle des Landes und des Volkes ohne Unterschied der Nationalität und Confession — in unsere Hände legen wird. (*Élénk derültség jobb felől. Nagy zaj.*) Láttam egy másik kiáltványát, melyben az van mondva, hogy a Szapáry-kormány megbukott és tárgyalások vannak folyamatban gróf Apponyi Albert képviselő úrral. Azt hiszem t. Ház, hogy ezen előre

Lap Sor

- hirdetett eredmények mögött nagyon hátramaradt az a siker, amelyet a képviselő úr ezen választások alatt elért...» (KNapló i. h. 89. l.)
- 107 : 22 — 24 ... (*Sághy Gyula legott levette a fekete selyemsapkáját is a fejéről, olyan alázatos lett.*) ... — MK korábban is jelezte, hogy az ülésteremben levő huzat miatt többen fekete sapkát öltöttek. Ennek levételét, a megdöbbenés jeleként fogta fel írónk.
- 30 »*Itt a sün! Megkerült a sün!*« — MK karcolataiban a »vén sün« kifejezést Csatár Zsigmondra alkalmazta, valószínűleg szúrós természete miatt.

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1892. március 12., 14. évf. 72. sz. (1., 2. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A márc. 11-i ülésen tovább folytatódott a felirati vita. *Kubinyi Árpád* Árva megyei képviselő a kormányt védelmezve beszámolt az éhező, nyomorgó megyében tett körútjának tapasztalatairól. Véleménye szerint a kormány megtette a szükséges intézkedéseket. Vetőmagot biztosított, kamat nélküli kölcsönt folyósított, és munkalehetőséget adott a nehéz helyzetben levő lakosságnak. *Beöthy Akos* kifejtette, hogy a 67-es kiegyezéssel egyetért, de rámutatott arra, hogy e törvény nem megváltoztathatatlan, és erős meggyőződése, hogy maga *Deák Ferenc* sem tekintette azt véglegesnek, mert tisztában volt a fejlődés törvényszerűségeivel. *Beöthy* a továbbiakban kifejtette, hogy jogtalan volt az országgyűlés januári feloszlatása, majd rámutatott arra, hogy a bajok egyik fő forrása az, hogy régóta ugyanaz a párt van uralmon, így hiányzik az egészséges cserélődés. *Darányi Ignác* visszaütötte az ellenzéknek azt a vádját, hogy a kormánypárt a választási visszaéléseknek köszönheti többségét. Tiltakozott az ellen, hogy a nemzetiségi polgárok szavazatának az ellenzék kisebb jelentőséget tulajdonít, mint a tiszta magyar ajkú választóknak. A kiegyezésről szólva védelmébe vette a 67-es alapot, és kijelentette, hogy azon változtatni nem akarnak. »Mert ha az 1867. alapnak fejlesztését itt megkísérelnők, meg fogják kísérelni azt fejleszteni másutt is és ez azután foederalizmusra vezetne, amely felé mi gravitálni nem akarunk...« (KNapló 1892. I. köt. 119. l.) *Hegedűs Sándor* három kérdés köré csoportosította beszédét: a közjogi kérdés, a reformok és a pártok viszonyai. A közjogi kérdés kapcsán *Eötvös Károllyal*, *Ugron Gáborral*, de elsősorban *Apponyival* polemizált. Visszaütötte azt a vádat,

hogy a 67-es alap kerékkötője lenne a fejlődésnek, rámutatott arra, hogy milyen fejlődésen ment keresztül az ország 26 év alatt, tagadta, hogy egyre szorosabb a kapcsolat Ausztria és Magyarország között. Maliciózan beszélt Apponyi egyéni jellemvonásairól — hiúságáról, hatalomvágyáról, elfogultságáról. Végezetül a pártviszonyokról szólt rámutatva arra, hogy a nemzet érdeke az volna, ha megszűnnének az ok nélküli torzalkodások a különböző pártok között. (KNapló 1892—96. I. köt. 111—130. l.)

MK az eredetileg is mozgalmas, jó beszédekben bővelkedő parlamenti ülést színesen megírt karcolatban tárja elénk. Nem tér el az események menetétől, de itt-ott megtűzdeli saját véleményével. A felszólaló képviselőket kitűnően jellemzi, az olvasó szinte maga előtt látja az ülést és a szereplőket. Különös lelkesedéssel ír Hegedüs Sándor beszédjének arról a részéről, melyben a képviselő Apponyi jellemvonásait elemzi. Írónk helyenként szinte szó szerint idézi a beszédek, párbeszédeket, ezzel mintegy jelezve azt, hogy az eredetinelől izgalmasabban szinte ő sem tudná megírni.

Tárgyi magyarázatok

- | Lap | Sor | |
|-----|-------|--|
| 107 | 1 | <i>aperçu</i> — elmés, szellemes mondás, ötlet |
| | 4 | <i>szobranje</i> — szobranje. A bolgár országgyűlés. |
| | 4 | <i>szkupstina</i> — szkupszcsina, szkupstina. MK idejében a horvát országgyűlés, ma a jugoszláv országgyűlés. |
| 108 | 4 | <i>Dumas képzeletbeli hetyke, virgonc testőrei</i> — Utalás Dumas »A három testőr« c. regényének hőseire. |
| | 9 | <i>Rozinante</i> — Don Quijote lova Cervantes regényében. |
| | 10—12 | <i>Darányi, akit tréfásan »excellenciásnak«</i> címeznek a pártban . . . <i>a mai nappal se lett még excellenciás</i> . . . — Az excellenciás cím a minisztereket illette meg, így valószínűleg Darányi Ignácnak a miniszteri bársonyszék érdekében tett lépéseire utalhattak. |
| | 19—20 | [Darányi:] <i>Sokszor elparentáltak önök bennünket a »Pesti Napló«-ban</i> . . . — Darányi kijelentése és Meszlényi közbeiktatása a KNapló tanúsága szerint szinte szóról szóra így történt. (KNapló i. h. 121. l.) |
| 109 | 17 | <i>ingrediencia</i> — alkatelem, kellék |
| | 20 | . . . <i>Hogarth-i kép ugrott elénk</i> . — William Hogarth (1697—1764) angol festő, rézmetsző. Nagy jellemzőerővel festett képei igen népszerűek voltak. Hegedüs Sándor beszédében erőteljes színekkel festette le Apponyi jellemének hatalomvágyó vonásait. |
| | 21—22 | <i>Játszi elevenséggel hozta bele beszédjébe Apponyiék egy öntelt szerb próklamációját</i> . . . — Hegedüs Sándor a következőket mondta: »Torontál vármegyének egyik kerületében t. |

képviselőtársam Apponyi szintén jelöltet állított: itt német, szerb és mindenféle nyelven voltak proklamációk olvashatók. A többek közt itt van egy a kezemben. Ez szerbül van. Nem olvasom fel, mint azt tegnap egy németül irottal hallottuk. (*Felkiáltások bal felől: De csak tessék! Halljuk! Halljuk!*) A tartalma az, hogy t. képviselőtársam legközelebb hatalomra jut. Ez az ő dolga. Hanem a proklamáció végén, ahol jelszavak vannak, az áll, hogy „zsivio Kossuth Lajos”. (*Zajos éljenzés a bal- és szélsőbaloldalon.*) De kérem, ez kis betűvel van. (*Hosszantartó zajos derűtség a jobboldalon. Zaj. Halljuk! Halljuk! bal felől. Elnök csenget.*)... Azután nagyobb betűvel van írva: „Zsivio gróf Apponyi Albert!” (*Zajos éljenzés a bal- és szélsőbaloldalon.*)» (KNapló i. h. 127—128. l.)

- 109 : 30—31 *Mert a szélbal előszeretettel fedezi testével Apponyit egy idő óta.* — MK valószínűleg arra utal, hogy Apponyi a függetlenségi párt segítségével igyekszik a hatalmat megszerezni.
- 32—34 Apponyi és Széchenyi összehasonlítása. — A KNapló szerint Hegedüs a következőket mondotta: »Én t. képviselőház egy pártvezéréről, egy államférfiúról, kinek jogosultsága van arra, hogy egykoron az ország ügyeit kezébe vegye, más fogalommal bírok. (*Zaj a bal- és szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!*) És ezt a más fogalmat megadja közel forrásként maga gr. Apponyi Albert: Ó a legutóbbi napokban szép beszédet tartott gr. Széchenyi István felett. Gr. Széchenyi István egész működésében aligha kapott annyi tapsot, mint amennyit gr. Apponyi Albert egy-egy ülésen kap; gr. Széchenyi egész működésében, egész életében a nemzet szenvedélyével küzdött és ezért népszerűtlen volt; gr. Széchenyi egész működésében a nemzetet a túlzásoktól óvta, ellenben gr. Apponyi éppen túlzásokba viszi. (*Ellentmondás a bal- és szélsőbaloldalon.*) Széchenyi igaz, hogy összetörött a munka alatt és a népszerűtlenség mindig kísérte, de amit dolgozott és végzett, az maradandó, állandó, örök.» (I. h. 128—129. l.)
- 110 : 6—7 *Ej, ej Móric, mért nem zárod el jobban az tróasztalod fiókját?* — Utalás Jókai és Hegedüs rokonságára. Hegedüs Sándor ugyanis Jókai bátyjának leányát vette feleségül, és a fiatal házaspár Jókaiékkal lakott együtt. MK e tréfás megjegyzéssel arra céloz, hogy a beszéd olyan jó volt, mintha Jókai írta volna.

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1892. március 15., 14. évf. 75. sz. (9. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A márc. 14-i ülésen az elnöki bejelentések után tovább folytatódott a felirati vita. *Tóth Ernő* kifogásolta, hogy a trónbeszéd — bár feladata az volna, hogy megjelölje az elkövetkező időszak főbb irányelveit — csak nagy általánosságokban foglalkozik a problémákkal. A felszólaló elemezte a kialakult helyzetet, és megállapította, hogy az elmúlt évek alatt keveset haladt előre az ország. *Tisza Kálmán* történetileg elemezte a 67-es kiegyezés létrejöttének körülményeit, rámutatott arra, hogy már 67 után kialakult a három párt, ha nem is váltak el olyan élesen egymástól, mint most. Az évek bebizonyították, hogy a kiegyezési törvény jó, de a túl gyors haladás következtében az ország nehéz pénzügyi helyzetbe került, így szükség volt arra, hogy azok, akik a kiegyezés tényét elfogadták, de egyes tételeit vitatták, egyesüljenek a kormánypárttal, hogy közös erővel próbálják az országot nehéz helyzetéből kimenteni. Azóta az ország anyagi ügyei rendeződtek, és minden vonalon fejlődés tapasztalható. *Tisza* véleménye szerint a 67-es alap békés megváltoztatása lehetetlen, mert ahhoz három faktor szükséges: a magyar törvényhozás többsége, a monarchia másik államának többsége és a király hozzájárulása. Kijelentette továbbá, hogy a 67-es törvényt teljes egészében végrehajtották azok, akik megalkották azt. Tekintettel arra, hogy az alap nem változtatható meg, kötelessége a kormánynak ezen az alapon mindent elkövetni a nemzet fejlődése érdekében. *Irányi Dániel* cáfolta annak szükségességét, hogy Ausztriának is hozzá kellene járulnia a 67-es törvény megváltoztatásához, mert az Magyarország törvényhozásának az uralkodóval történt megegyezése révén jött létre. A megváltoztatása is hasonló módon történhet. Kérdőre vonta *Tisza Kálmán*t, hogy amíg a balközép párt *Tisza* vezetésével nem fuzionált a Deák-párttal, a volt miniszterelnök sem helyeselte a 67-es törvényt. Miként valósította meg elveit uralkodása 15 éve alatt. Véleménye szerint a törvény néhány rendelkezését nem tartották be, pl. külképviseleti jelvényeink. Felszólalásában elítélte az egyre nagyobb méreteket öltő választási visszaéléseket, aminek beláthatatlan következményei lehetnek. Kifejtette továbbá, hogy az ország nemzeti tudatát sértik az új országgyűlés megnyitásával kapcsolatos ünnepek, amelyek a királyi palotában voltak. Végül *Eötvös Károly* felirati javaslatát támogatta. *Ernyei Gyula* *Tisza Kálmán*nak a 67-es alap megváltoztathatatlan-ságáról vallott nézetével polemizált. Elmondta egyebek közt, hogy a magyar királynak nincs magyar udvartartása, és nincs megbízható magyar hadsereg, pedig létrehozását a 67-es törvény kimondja. *Visontai Samu* szintén *Tisza Kálmán*nal szállt vitába a közjogi kérdésben, rámutatva arra, hogy a 67-es törvény nem Magyarország és Ausztria között jött létre, hanem a nemzetnek a magyar királlyal történt megegyezése volt. Szentkirályi Mórica hivatkozott, aki 1867. márc. 26-án tartott beszédében kifejtette, hogy a megalkotandó törvény nem lehet az idők végtelenségéig változatlan, mert az természetellenes volna. Végül síkra szállt a nemzetiségi törvény végrehajtásáért, és a nemzetiségek egyenlő jogaiért. *Eötvös* felirati javaslatát fogadta

el. Az ülés végén *Várady Károly* szólalt fel. Sürgette a képviselőválasztási törvény reformját, hogy a **viesszólések** megszűnjenek. Vitába szállt a többség felirati javaslatának néhány pontjával, megemlítette az adótörvények revíziójának fontosságát, végül *Eötvös Károly* felirati javaslatához csatlakozott. (KNapló 1892. 1. köt. 152—175. l.)

Ebben a karcolatában MK nem követi az ülésen történeteket. Figyelmét Tisza Kálmán felszólalására összpontosítja. A volt miniszterelnök beszédének velős összefoglalását adja helyenként csaknem szó szerinti idézetekkel. Különösen a közbeszólásokat szinte híven idézi. Tisza beszédéről, ami valóban logikusan okfejtő, személyeskedésektől mentes, jó felszólalás volt, írónk nagy lelkesedéssel írt.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 110 : 2 *Ma két éve, hogy utoljára beszélt a nagy államférfi*. . . — Tisza Kálmán 1890. márc. 13-án mondott le miniszterelnöki tisztéről. Az azóta eltelt két év alatt valóban nem tartott beszédet a parlamentben.
- 111 9—10 *hogy engedhették a generálist a harmadik padba, amíg nem voltam itt!* — Az utalás arra vonatkozik, hogy Prileszky Tádé az 1887-es választáskor nem jutott be a képviselőházba. Ez alatt az idő alatt bukott meg Tisza Kálmán mint miniszterelnök.
- 12 *nem kell-e ma megverekednie a »hoch«-hal?* — MK utalása a véderővitára és Tisza megbuktatására irányuló korábbi ellenzéki manőverekre vonatkozik, mikor is Tisza osztrák-párti voltát gúnyos »hoch« kifejezésekkel vélték demonstrálni.
- 17—18 *»De aztán, ha közbeszólnak, ne őt utasítsák rendre.«* — Károlyi Gábor közbeszólása a KNApló tanúsága szerint, szinte szóról szóra így hangzott.
- 37—38 — *Savanyú a szőlő!* — szökt közbe a szélsőbali elméncség (valószínűleg Polónyié). — A KNApló szerint a közbeszóló valóban Polónyi Géza volt. (KNApló i. h. 159. l.)
- 39—112 : 2 — *Hígyjék el . . . aki annyi időn át volt az ország kormányának tagja és feje, az 15 év után csak arra vágyódik, hogy hazafüái kötelességét nyugodtan teljesítse.* — A KNApló szerint az ülésen Tisza Kálmán szinte szó szerint ezt mondta. (I. h. 160. l.)
- 112 : 6 — *Hogy örülnek, hogy nem akar többé kormányra jutni!* — E közbeszólást a KNApló is megörökítette. (I. h. 160. l.)
- 7—8 — *Épp úgy, mint önök örülnének, ha vissza szeretnék menni, mert úgy talán megbontanánk a szabadelvű pártot . . .* — A KNApló szó szerint idézte Tisza Kálmán kijelentését. (I. h. 160. l.)

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1892. március 17., 14. évf. 77. sz. (1., 2. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A márc. 16-i ülésen az elnöki bejelentések után *Baross Gábor* előterjesztette a vasárnapi munkaszünet tárgyában hozott rendeletét. *Hegedűs Sándor* benyújtotta a pénzügyi bizottságnak az 1892. év költségvetéséről szóló jelentését. A folytatódó felirati vita első felszólalója *Rudnay Béla* volt. *Eötvös Károlynak* a felirati vita első napján mondott beszédének azzal a részével vitakozott, amelyben *Eötvös* a főnemeseknek az országgyűlés munkájában való részvételéről szólt. A felszólaló azzal vádolta *Eötvöst*, hogy osztálykülönbséget hirdet. Majd azt fejtette, hogy a kormány mindent megtett annak érdekében, hogy a felvidéki ínségesek munkalehetőségekhez jussanak. Kifejtette továbbá, hogy feltétlenül szükséges a közigazgatás államosítása. Viszautasította az ellenzéknek azt a vádját, hogy a kormánypárt erőtlene, és reformokra képtelen lenne. *Eötvös Károly* rövid válaszában kijelentette, hogy osztálykülönbséget nem hirdetett, sőt örömmel látja, hogy egyre több főnemes vesz részt választott képviselőként az országgyűlés munkájában. *Drakulics Pál* nemzeti párti képviselő kijelentette, hogy a többség felirati javaslata nem őszinte, hiányos és határozatlan. Ezért még a megígért reformok végrehajtásában sem lehet bízni. Mindehhez hozzájárul az is, hogy a kormánypárt nem a választók bizalmából, hanem vesztegetések révén szerezte meg a többséget. Mindezt igazolja az a tény is, hogy a függetlenségi párt is inkább a nemzeti pártot támogatta a választáson. Ezért a támogatásért köszönetet mondott. *Apponyi* felirati javaslatát fogadta el. *Jókai Mór* először *Eötvös Károly* felirati javaslatával és felszólalásával polemizált, azután párhuzamot vont a maga és *Eötvös* politikai nézetváltozása között. Míg ő addig volt ellenzéki, amíg a kormányzat tevékenysége szorosan összeforrt az Ausztriában hatalmon levő centralizációt hirdető párttal, és — mint mondotta — hatása Magyarországon is érezhető volt, *Eötvös Károly* akkor helyeselte a kormány politikáját. Most, amikor az ország pénzügyi helyzete stabilizálódik, a közlekedési hálózat kiterjedt és jól szervezett, kereskedelmünk nagyot fejlődött, *Eötvös Károly* ellenzéki politikát folytat. Ezután azt bizonyította, hogy az önálló magyar hadsereg létrehozása olyan költségekkel járna, hogy azt lehetetlen lenne megoldani az ország anyagi helyzetét tekintve, azonkívül külpolitikai következményei is lehetnének. *Apponyi* beszédét elemezve rámutatott, hogy pl. egyházpolitikai kérdésekben nincs különösebb eltérés a szabadelvű és a nemzeti párt között azzal a különbséggel, hogy a szabadelvű párt ezzel kapcsolatos véleményét a választások előtt kimondta, míg *Apponyiék* csak a választások után merték azt. A továbbiakban figyelmeztette *Apponyit*,

hogy azon az úton, amelyen ő halad, nem államférfiak nevelkednek, hanem népszónokok, agitátorok. Végezetül a többség felirati javaslatát fogadta el. *Polónyi Géza* felszólalásában főként a közjogi kérdéssel foglalkozott. Elvetette Tisza Kálmánnak azt az elvét, hogy a 67-es alap megváltoztatásához Ausztria törvényhozásának hozzájárulása is szükséges. A törvények alkotása és megváltoztatása kizárólag a magyar országgyűlés és a magyar király ügye. Sajnálattal nyugtázta, hogy az egykor szabadságért és függetlenségért lelkesedő Jókai, aki a kiegyezésnek sem volt teljes híve, most a kiegyezési törvény megváltoztathatatlansága és a közös hadsereg mellett foglal állást. Végezetül *Pogrányi József* a 67-es közjogi törvényt bírálva kijelentette, hogy az magában hordja a megoldatlan kérdéseket és a viszálykodást. (KNapló 1892. I. köt. 176—199. l.)

MK a karcolatban nagy vonalakban követte az ülés menetét. Minden felszólalóról írt néhány találó és elmesélő mondatot. Beszámolója középpontjába Jókai Mór beszédét állította, egy régen megígért és egyre halogatott esemény beteljesüléseként. Jókai beszédének bevezetéseképpen írónk fantáziája elszabadult, és valóságos mesevilágot varázsolt elénk Jókai stílusában. Jókai parlamenti beszédéből hiányoztak a szellemes fordulatok, de sokkal konkrétabb volt, mint azt MK ábrázolta. Teljes egészében kormánypárti felszólalás volt.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 112 : 13—15 A karzat leírása. — A korábbi évek karcolataiban hasonló stílusfordulatokkal érzékeltette MK az érdekes szónok meghallgatására összegyűlt hölgykoszort.
- 114 : 1—3 . . . *Nedeczky Pista bácsi és másik hű partnere, Sváb Károly főrendi bátyánk jónak lát tarokkozás közben elhullajt-gatni . . .* — Az említett személyek az 1890-es évektől a szabadelvű párt klubjában Mikszáth és Jókai állandó tarokk-partnerei voltak. Ezért ismerte jól MK a kártyajáték közben elmondottakat.
- 18 [Jókai] *Ma a vezérekre utazott . . .* — A KNApló szerint Jókai felszólalásának lényege a három ellenzéki felirati javaslat kritikája és a három ellenzéki párt vezetőjének — Eötvös Károlynak, Apponyi Albertnek és Ugron Gábornak — bírálata volt.
- 19—20 *Jóüzien cibálta meg Eötvös Károlyt, (a nagy miniszter-ölt)* . . . — MK tréfás utalása Eötvös Károly korábbi minisztereket támadó nagy beszédeire vonatkozott. (Ld. Krk 78. köt. 101., 121. l., 79. köt. 88—89., 162. l.)
- 24 *Csuklott fönt Bécsben a király . . .* — Az ellenzék azon követelésére, hogy a király 6 hónapot töltsön Budán és 6 hónapot

- Bécsben Jókai a KNapló szerint a következőképpen reagált: »Nem szokás ugyan a koronáról és annak viselőjéről sokat beszélni a parlamentben, de bátor vagyok elmondani, hogy királyunk két hónapot tölt hadgyakorlaton táborban, volt esztendő, amikor 11.000 km. utat tett országaink beutazásakor. A nyári hónapokat ő is, mint mindenki, aki teheti egészségének helyreállítására és fenntartására, minden népeire nézve oly drága testi és lelki erejének megerősítésében tölti. Ami ideje ezen kívül megmarad, azt hűségeen megosztja Budapest és Bécs között. (Felkiáltások: Az udvartartás!)« (KNapló i. h. 184—185. l.)
- 114 : 28—29 . . . minden kacagott, minden mosolygott. — A KNapló bizonyítja, hogy Jókai beszédét végig élénk derűtség kísérte.
- 33—34 . . . Jókai . . . beszéd közben ráért még elmés dialógokat is folytatni gróf Károlyi Gáborral . . . — Károlyi Gábor valóban gyakran szakította meg Jókai beszédét közbeszólásaival.
- 115 : 3 . . . Polónyi Géza »verte agyon« Tisza Kálmánt . . . — Polónyi Géza hozzászólásában Tisza Kálmán márc. 14-én mondott beszédének a közjogi törvénnyel foglalkozó részével polemizált. (Ld. KNapló i. h. 191—197. l.)
- 14—15 [Polónyi] ügyetlen kacérsággal nyújtott át egy szöbokrétát Apponyinak . . . — Polónyi a következőket mondta: »A közjog, mely a kiegyezés fundamentuma, egy új átalakulási korszaknak néz elé; azok is, akik eddig hittek annak igaz őszinteségében és valóságában, akik talán ma is hiszik annak az alapnak fenntarthatóságát: ma már hirdetik azt, t. képviselőház, hogy Magyarország jövője, Magyarországnak nemzeti irányba való fejlődése csak úgy lehetséges, ha szakítva az eddigi közjogi téren követett tradíciókkal maga a közjogi alap és az abból fejlődött intézmények nemzeti irányba fejlesztetni fognak. Ezt olvastam én ki a t. nemzeti pártnak felirati javaslatából, ezt olvastam én ki azon beszédekből, melyek a választásoknál tartattak és ezért voltam, vagyok és mindaddig, míg ezen az alapon állnak, leszek meleg barátja és őszinte támogatója a kormánypárttal szemben annak a törekvésnek, melyet zászlójára írt a nemzeti párt . . .« (KNapló i. h. 193. l.)
- 19—20 . . . Deák Ferenc megfordult a sírjában. — Polónyi többször hivatkozik Deákra, de sem ez a kijelentés, sem a rá adott válasz az ülésen nem hangzott el.
- 30—32 . . . úgy emléks, beszélt még valaki . . . , de hogy ki volt és hogy mit beszélt, senki sem bírt rá visszaemlékezni. — Az ülésen utolsónak Pogrányi József szólalt fel. Beszéde nem volt jelentős.

NYÍLT ÉS ZÁRT ÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1892. március 18., 14. évf. 78. sz. (1., 2., 3. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. A t. Házból alcímmel. Név-
jelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A márc. 17-i ülésen a tovább folytatódó felirati vitában *Terényi Lajos* új kormánypárti képviselő a néhány nappal előbb felszólalt *Bánó József* azon állításával polemizált, hogy a kormány a kultúregyletek munkáját akadályozza, és a választások idején az erdélyi kultúregylet élén állók ellen pressziót alkalmazott. Véleménye szerint fontosabb az ország belügyeinek (közigazgatás, adó) mielőbbi rendezése, mint ilyen hosszú időt szentelni a közjogi kérdésre. A nemzeti párti *Márkus József* a 67-es alap megváltoztathatatlansága ellen foglalt állást. A többség javaslatát elvetve *Apponyiét* fogadta el. *Beksis Gusztáv* röviden összefoglalta a különböző pártok állásfoglalását a 67-es törvénycikk értékelésével kapcsolatban. Részletesebben foglalkozott *Polónyi Géza* előző napi beszédének a közjogi alapról szóló részével azt bizonygatva, hogy az 1867:XII. törvénycikk lényegében nemzetközi szerződés, így csak mindkét fél hozzájárulásával változtatható, ill. bontható fel. Véleménye szerint a közjogi kérdést és a dualizmus problémáját kár feszegetni. Különösen érthetetlen számára, hogy e problémákkal a függetlenségi párt mellett a nemzeti párt is fellép, mikor tudvalevő, hogy e párt elődjének, a Sennyei-pártnak még a dualizmus is sok volt. A figyelmet inkább a belső problémák megoldására kellene fordítani, pl. a nemzeti kultúra megszervezésére, közigazgatási reformok alkotására, az állami házasság bevezetésére. Végezetül kijelentette, hogy a szabadelvű párt felirati javaslatát fogadja el. Ezután *Beöthy Ákos* személyes kérdés jogcímen rendkívüli felszólalást kért. A volt Sennyei-pártiak nevében visszautasította *Beksis Gusztávnak* azt az állítását, hogy a szóban forgó pártnak a dualizmus is sok volt. Hogy Sennyei Pálnak 67 év előtt milyen nézetei voltak — mondotta — nem tartozik ide, de a kiegyezést elfogadta. Igaz ugyan, hogy a honvédség létszámát csökkenteni akarta, de harcolt egy magyar katonai akadémia létesítéséért. Mindent egybevetve jobb eset az, ha valaki konzervatívból liberálissá válik, mintha liberálisnak hirdeti magát, és reakciós politikát folytat. *Bánffy Dezsd* elnök sajnálatát fejezte ki, hogy *Beöthy* felszólalását végig engedte hallgatni, mert a házszabályok értelmében erre nem lett volna joga tekintettel arra, hogy ez esetben nem történt személyes megtámadtatás. Ez az elnöki kijelentés nagy vitát váltott ki a házszabályok 163., azaz a rendkívüli felszólalásokat tartalmazó paragrafusának értelmezésével kapcsolatban. *Horváth Gyula* és *Horánszky Nándor* véleménye szerint az elnök nem követett el hibát, mikor beszélni engedte *Beöthy Ákost* személyes megtámadtatás címén, mert a felszólaló

olyan pártot védelmezett, amely már megszűnt, de amelynek ő maga is tagja volt, így saját politikai meggyőződését is védelmezte egyúttal. Ilyen precedensek eddig is voltak a Házban, 25 éves fennállása óta. *Andrássy Gyula* szerint ez eddig is helytelen gyakorlat volt, meg kell szüntetni, mert gátolja az érdemi ügyek tárgyalásának menetét. Kérte a Házat, hogy fejezze ki helyeslését az elnök kijelentésével kapcsolatban. *Eötvös Károly* elmondta, hogy Horváth Gyulával és Horánszky Nándorral ért egyet, és az elnök megnyilatkozását csak tapasztalatlanságának tulajdonítja. Javasolta, hogy a képviselőház térjen napirendre az ügy fölött. *Pulszky Agost* helyeselte Eötvös békítési kísérletét, de megjegyezte, hogy Horváth Gyula indítványozta az elnök kijelentésének elítélését. E felszólalás után a tárgyalóteremben a tetőpontra hágott a zűrzavar. Többen egyszerre akartak beszélni, de senki sem tudott szóhoz jutni egy ideig. Végül *Horváth Gyula* tiltakozott, hogy szavait félremagyarázták, ő csak a saját véleményét mondta el. *Polónyi Géza* szerint veszélyes hiba lenne a házszabályok felett szavazni. Javasolta a vita befejezését, és felszólította *Andrássy Gyulát*, hogy vonja vissza javaslatát. *Andrássy Gyula* készséggel visszavonta javaslatát, mivel az végül is csak félreértésen alapult. *Szapáry Gyula* helyeselte azt, hogy napirendre térjenek a kérdés felett, bár megjegyezte, hogy nincs meggyőződve arról, hogy az ellenzék nem bírálni akarta-e az elnök kijelentését. Erre válaszolva *Apponyi Albert* azt az indítványt tette, hogy olyan esetben, amikor már megszűnt pártot érint a megtámadás címén szót kérhessenek. Vitába szállt *Andrássyval* a precedensek kérdésében. Kifejtette, hogy a Ház működése során kialakult precedensek nem szűnhetnek meg azért, hogy új elnököt választottak. *Szilágyi Dezso* nem értett egyet e javaslattal. Végül *Bánffy Dezso* szólt arról, hogy ezentúl is, mint megválasztásakor megfogadta, szigorúan be fogja tartani a házszabályokat, és egyben megköszönte *Polónyi* és *Eötvös* igyekezetét, hogy a viharos ülés békével fejeződjék be. Ezután 10 képviselő kérésére zárt ülést rendelt el. A zárt ülés után felszólalni kívánó *Tisza Kálmán* beszédét következő napra halasztották. (KNapló 1892—96. I. köt. 200—220. l.)

*

A márc. 17-i parlamenti ülés békés körülmények között kezdődött. Folytatták a felirati vitát. Váratlanul tört ki a vihar a házszabályok 163. paragrafusának értelmezése körül. A vita tárgya az volt, hogy személyes megtámadásnak számít-e az, ha valaki a pártja védelmére kér szót, különösen olyan esetben, ha a szóban forgó párt már megszűnt.

MK a karcolatban végigkíséri az ülés menetét, minden eseményről említést tesz, de mondanivalóját a házszabályok körül kitört vitára összpontosítja. Szellemes fordulatokkal, élményszerűen, ötletekkel gazdagon, kissé eltúlozva adja elő a történeteket, szinte egy kis ütközetet alakítva belőlük. Így az ülésen kialakuló heves vitát és felfordulást még komikusabbá formálja, ezzel is kiemelve azt, hogy a szóváltás hevessége nem állt arányban a tárgy fontosságával.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 116 : 2—3 [Terényi] *főispánságon kezdte és a képviselősegen folytatja.*
— Terényit 1889-ben Békés megye főispánjává nevezték ki, és két év múlva, 1892-ben választották képviselővé.
- 8 . . . *Terényi letéperte Csatárt.* — Terényi Lajost az 1892-es választáson Gyula város képviselőjévé választották Csatár Zsigmonddal szemben, aki 1884-től képviselte ezt a várost.
- 15—18 Terényi Lajos Bánó József beszédével polemizált. — Utalás arra, hogy Bánó József a márc. 12-i ülésen arról beszélt, hogy a kormány gátolja az országban egy központi kultúregylet létrehozását. (Bánó beszédének ez a része megtalálható: KNapló i. h. 142—143. l.)
- 17—18 [Bánó József] *pénzügyi programja maradandó beccsel bír.*
— Bánó József márc. 12-i beszédében kétségbe vonta a többség felirati javaslatának azt a részét, amelyben azt állítják, hogy az ország pénzügyi helyzete megszilárdult. MK megjegyzése erre vonatkozik. (Ld. KNapló i. h. 144—145. l.)
- 19—20 *A nemzeti párt is előlérszített egy szűzecsét, Márkus Józsefet . . .* — Márkus Józsefet 1892-ben választották meg először képviselőnek.
- 20—21 . . . *Beksics Gusztáv jött . . . vagdalva kissé Apponyit . . .*
— Beksics Gusztáv beszédében Apponyit politikai Don Juanhoz hasonlítja, aki »végig udvarolt az összes eszményi szépségeknek, gyakran egymás után, de legtöbbszörre együtt valamennyinek. (*Élénk derűtség a jobboldalon.*) És még a zárdák falai sem állították meg őt — s itt ismét ne tessék félreérteni — (*Zajos derűtség a bal- és szélsőbaloldalon.*) ott is kereste politikai ideálját, mert tény, hogy a t. képviselő úr sokszor udvarolt oly politikai eszményszépségeknek, melyek első neveltetésüket zárdában nyerték. (*Élénk mozgás a bal- és szélsőbalon.*) A nemzeti párt t. vezére azonban végre elérkezvén politikai agglegénységének ezen kezdődő korához, most már be akar evezni a házasság biztos és csendes révébe. Megtalálta valódi politikai eszményét és ő mondja, hogy ez a nemzeti eszme.« (KNapló i. h. 206—207. l.)
- 21—22 . . . *Szerencsés kézzel kiröpítve egy megjegyzést a néhai Sennyey-pártól.* — A KNapló szerint Beksics Gusztáv a következőket mondta: »De hogy ismét visszatérjek a nemzeti eszméhez, ki kell jelentenem, hogy ennek többé közjogi gátjai nincsenek. . . És a t. ellenzék mindenik pártja mégis a közjoggal fűzi össze a magyar nemzet politikai eszményét. De t. Ház, én a függetlenségi párton nem csodálkozom. E pártnak politikai autecedentiái egy oly régi történeti pártra vezethetők vissza, amely párt valódi, vagy pedig képzelt közjogi sérelmekről panaszkodott, junctiunot állított fel és azon szempontnál fogva, mert nem akart belemenni a kormány előterjesztésének tárgyalásába, mindaddig míg ezen

- sérelmek orvosolva nem voltak, hajlandó volt egyszersmind az obstructióra. Ellenben igenis csodálkoznom kell a t. nemzeti párton, melynek politikai autecedentiái éppen más pártra vezetnek vissza, mely nem is olyan régen volt, visszavezetnek egy párthoz, melynek a dualizmus nem hogy kevés lett volna, de sok volt. BEÖTHY ÁKOS: Melyik volt az a párt? BEKSICS GUSZTÁV: A Sennyei-párt. (KNapló i. h. 209. l.)
- 116 : 25—26 [Beöthy Ákos] *fölugrott, egy szpiccsel glorifikálva a Sennyei-pártot* . . . — Beöthy volt pártjának megvédelmezésére kért szót. Többek között a következőket mondta: »Meg méltóztatnak engedni nekem, hogy személyes kérdés jogcímén igen röviden megcáfoljam az előttem szolt t. képviselő úrnak egy insinuatíóját, melynek éle ellenem is fordul és mely röviden: a történeti valóságnak nem felel meg . . . A t. képviselő úr röviden utalt arra, hogy többen, akik itt vagyunk, a Sennyei-pártnak voltunk tagjai, amely Sennyei-párt — mondja — a dualizmusból le akart alkudni. Miután e pártnak én is tagja voltam, jogosan magamra veszem ezt, és miután ez nem felel meg a történeti igazságnak, kénytelen vagyok azt rectificálni.« (KNapló i. h. 211. l.)
- 116 : 30—117 : 18 Az elnök önkritikája. — A KNapló szerint az elnök a következőket mondta: »T. Ház! Végighallgattam s végig engedtem hallgattatni a t. Házzal a felszólaló képviselő urat, de kötelességem kijelenteni (*Halljuk! Halljuk! jobb felől. Hosszan tartó mozgás és zaj a bal- és szélsőbaloldalon.*), hogy a házszabályok 163. §-ában, ahol ily rendkívüli felszólalásokról van szó, nincs megemlítve az, amely alapon a felszólaló az imént szolt. (*Úgy van! jobb felől.*) Személyes megtámadtatás itt nem történt; a képviselő úr szavai itt nem magyaráztattak félre. (*Úgy van! jobb felől.*) A házszabályokra nem hivatkozott a képviselő úr, s beadott módosítványát sem módosította. (*Úgy van! jobb felől. Nagy mozgás a bal- és szélsőbaloldalon.*) Kérem azért a t. Házat, szíveskedjék tudomásul venni, miszerint magam beismerem, hogy nem helyesen jártam el akkor, amikor megengedtem, hogy a képviselő úr felszólalását végig elmondja. (*Nagy zaj a bal- és szélsőbaloldalon. Helyeslés jobb felől.*) Most pedig az ülést 5 percre felfüggesztem. (*Hosszan tartó meg-megrúduló zaj.*)« (KNapló i. h. 212. l.)
- 118 : 2 *budai gyűző* [Horváth Gyula] — MK megjegyzése arra vonatkozik, hogy Horváth Gyulát a nemzeti párt jelöltjeként Óbudán választották képviselővé.
- 5—8 Az elnöki bejelentést követő heves vita a szünet után. — A vitát Horváth Gyula és Horánszky felszólalása nyitja meg. Illusztrálásul idézünk egy részt: »HORVÁTH GYULA: Az ellenzéknek áll legelső érdekében, hogy a házszabályok megtartassanak. (*Helyeslés bal felől.*) A kisebbségnek áll érdekében az, hogy a Ház elnökének tekintélye megtámad-

hatatlanul álljon mindaddig, míg a házszabályokat akarja érvényesíteni. (*Úgy van! bal felől.*) Részemről igen sajnálom, hogy a t. elnök úr midőn enunciólt egy dolgot, mely az eddigi szokással és a házszabályok világos rendelkezésével ellenkezik, anélkül, hogy alkalmat adott volna ezen eljárásról nyilatkozni, az elnöki széket elhagyta és a gyűlést felfüggesztette. . . Felhívom a t. Ház minden tagját pártkülönbség nélkül, hogy midőn Beksics Gusztáv t. képviselő úr hivatkozott báró Sennyeire, az őt követő pártra, és megnevezte, hogy az őt követő párt, amelyből itt jelen is vannak, mindenki, aki jelen volt, ezt magára vehette; (*Zajos helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.*) magára vehette, hogy ő itt meg van támadva az által, hogy itt a törvényhozásban helyet foglal úgy, hogy az országnak egyik törvényét nem akarta elismerni s nem ismerte el. (*Igaz! Úgy van! bal felől.*) Ezzel szemben élt jogával Beöthy Akos képviselő úr és a házszabályokra hivatkozva kért szót személyes megtámadtatás címén. (KNapló i. h. 212. l.) Ilyen értelemben szólt Horánszky is arra hivatkozva, hogy ilyen esetekre eddig is volt precedens a képviselőház gyakorlatában és ezután is kell lennie.

118 : 12 — 15 *Az öreg Péchy lehorgaszotta fejét egy lutheránus zsoltárt morogván. . .* — Péchy Tamás 1880–92-ig a képviselőház elnöke volt. A tréfás megjegyzés arra vonatkozik, hogy Péchy bizonyára megkönnyebbülten gondolt arra, hogy most nem ő az elnök.

23—25 *Andrássy Gyula hozzászólása. — Álljon itt a KNaplóból az ide vonatkozó részlet: »ANDRÁSSY GYULA: . . . A kérdés csak az: először, vajon azon precedens, mely eddig itt dívott, mérvadó-e jelenleg is? Csak azért, mert eddig több alkalommal megengedett az, hogy egyesek a pártok ellen intézett támadásokat, mint személyes kérdéseket fogják fel: ebből következik-e az, hogy ezt ezentúl is követni fogjuk? (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mindig így volt! Halljuk! Halljuk! jobb felől. Hosszan tartó zaj és mozgás.) A második kérdés pedig az, hogy egyáltalán elfogadható-e azon magyarázat, hogy egy, a párt ellen intézett támadás személyes támadásnak vehető? Ami az első kérdést illeti, azt a magam részéről határozottan tagadnom kell. . . Ami a második kérdést illeti, akkor (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mit akar még! Nagy zaj. Elnök cseppet. Halljuk! Halljuk! jobb felől.) ugyanis azt, vajon azon esetben . . . Mészlényi Lajos: Csak olajat a tűzre! ANDRÁSSY GYULA: . . . amidőn valamely párt működéséről van szó, az erre vonatkozó megjegyzést egyes képviselő személyes kérdésnek veheti-e vagy sem? Erre nézve azt vagyok bátor megjegyezni, hogy ha ezt elfogadjuk, akkor valahányszor a kormánypártot megtámadják, mindannyiszor személyes kérdésben felszólalásnak volna helye. (Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Ellentmondások. Nagy*

zaj a bal- és szélsőbaloldalon. Elnök csenget.) Kérdem, hogy akkor hogyan haladhatnának a tárgyalások? (*Helyeslés a jobboldalon.*) Ha ez így lenne, akkor a Ház tanácskozásai örökös személyes kérdésekből állanának, mert alig történik felszólalás akár az egyik, akár a másik párton, amelyben erősebben vagy gyengébben valamely párt meg ne támadatnék. (*Igaz! Úgy van! jobb felől.*) Ennek az alapján azt a javaslatot vagyok bátor tenni, hogy az elnök eljárását helyeselni méltóztassék. (*Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és szélsőbaloldalon. Halljuk Eötvös Károlyt!*)» (KNapló i. h. 213—214. l.)

- 118 : 33—34 Eötvös intett, hogy szólni akar. *S ez egyszer józan okos volt.* — Eötvös hangsúlyozta, hogy a lényegét illetően Horváth Gyulával és Horánszkyval ért egyet, a következőkben azonban ezt mondja: »Tökéletesen egyetérték Gr. Andrássy Gyula t. képviselő úrral abban, hogy azért, mert egy párt megtámadatik, elvileg meg nem engedhető, hogy a párt minden tagja személyes kérdés címén felszólalhasson . . . én, hivatkozom a t. többség azon tagjaira, s a kabinet minden tagjára, aki e háznak korábban is tagja volt, hogy ily természetű konkrét esetekben, mint aminőről most van szó, úgy a t. elnök úr, mint a többségnek méltányossági érzete mindig indokoltnak tartotta a személyes kérdésben való felszólalást. (*Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) . . . Az én indítványom tehát az — és kérem gr. Andrássy t. képviselő urat, legyen szíves visszavonni indítványát —, hogy e tárgyban ne szavazzunk, hanem térjünk napirendre. (*Helyeslés több oldalról.*)» (KNapló i. h. 214. l.)
- 36—38 Pulszky felszólalása. — Pulszky Ágost félreértve Horváth Gyula szavait azt állította, hogy a nemzeti párti képviselő nyilatkozatot tett az elnök kijelentése ellen, holott csak egyéni véleményét mondta el. (Bővebben ld. KNapló i. h. 215. l.)
- 119 3—6 A Pulszky beszéde alatt és utána kitört zajról és közbekiáltásokról részletesebben ld. i. h. 215. l.
- 14 A miniszterelnök csillapító szavai. — Szapáry Gyula többek között a következőket mondta: »Veszedelemes precedensnek tartottam volna, ha a t. Ház az elnök eljárása felett bírálatot akart volna mondani. . . . Miután azonban a kérdés szerencsés mederbe jutott és mindenki megegyezik abban, hogy az elnök úr eljárása felett bírálatot mondani nem akarunk, kérem a t. házat, méltóztassék most már e kérdés felett napirendre térni.»
- 15 Apponyi felszólalása. — Apponyi helyeselte azt a véleményt, hogy ha már megszűnt pártot ér támadás, akkor egykori tagjainak joga van személyes megtámadtatás címén felszólalni. Tiltakozik az ellen, hogy az addigi parlamentáris precedenseket hatályon kívül helyezték azért, mert új elnök került az elnöki székbe.

119 : 20—22 Szilágyi Dezső hozzászólása. — Véleményét a következőkben foglalja össze: »... a Ház megengedheti a felszólalást akkor, különösen méltányossági okokból, midőn a szabályok nem engedik meg. Igen is, ebben igaza van, de akkor ezt előbb kérni kell és azzal a módosítással felszólalni, hogy nincs ugyan jogom szólni, hanem méltányosságból kérem, hogy a szabályok ellenére a ház engedje meg a felszólalást. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)« (KNapló i. h. 218. 1.)

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hirlap. 1892 március 22., 14. évf. 82. sz. (2. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A márc. 21-i ülésen az elnök bejelentette Eötvös Géza országgyűlési képviselő halálát. *Széll Ákos* az igazoló bizottság nevében jelentette, hogy *Rukavina József* horvát-szalvónországi és Tisza István Bács megyei képviselők mandátumát elfogadták. Ezután folytatódott a felirati vita. Az első felszólaló *Kapotsfy Jenő* volt. Tisza Kálmán néhány nappal előbbi felszólalására reagálva a 67-es közjogi törvény megváltoztatásának elkerülhetetlenségét hangoztatta. Kitért a választási visszaélésekre, az előző országgyűlés idő előtti feloszlását bírálta, hitet tett a vallási egyenlőség mellett. Eötvös Károly felirati javaslatát fogadta el. *Miklós Gyula* visszautasította azt a vádat, hogy a választások alatt a kormánypárt szét akarta volna morzsolni az ellenzéket, különösen a nemzeti pártot, majd Eötvös Károllyal polemizált a 67-es kiegészéssel kapcsolatban. Beszédének további részében Apponyi felszólalását elemezte kimutatva, hogy a nemzeti párt vezérének vádjai nem bizonyíthatók, de nem is lényegesek, csak arra szolgálnak, hogy a kormánypártot és a kormányt megbuktassák és Apponyit hatalomra juttassák. A többség felirati javaslatát fogadta el. *Hodossy Imre* felszólalása is a 67-es kiegészési törvénnyel foglalkozott. Azt bizonyította, hogy a nemzeti párt nem ellenezte a kiegészést, a törvényt elfogadta, de fejleszteni akarja, és annak eddig még megvalósulatlan célkitűzéseinek végrehajtásáért harcol. Ilyenek: a külképviseleti jelvények, kiályi udvartartás, katonai vezénylési nyelv. *Wekerle Sándor* a három ellenzéki párt felirati javaslatát bírálta. A függetlenségi párt javaslatában azt kifogásolta, hogy a párt programja nem eléggé konkrét és megfontolt. A nemzeti párt felirati javaslatáról szólva kifejtette, hogy az nem egyezik meg a párt választási programjával. A felirati javaslat és az azt támogató felszólalók által felsorakoztatott érvek és elméletek között ellentmondások vannak. A pénz-

ügyminiszter a továbbiakban Apponyi személyeskedő haremodorát kifogásolta. *Apponyi Albert* személyes megtámadtatás címén az ellene és pártja ellen felhozott vádakát visszautasította. (KNapló 1892. I. köt. 279—306. l.)

*

E karcolatában MK nem tér ki részletesen az ülésen elhangzott beszédekre. Az ülésteremben lezajlott eseményeket csak nagyvonalakban említi. A több napja tartó felirati vita sok újjal már nem kecsegtetett, ezért írónk is valószínűleg — több képviselőhöz hasonlóan — az idő jelentős részét a folyosón töltötte hallgatva vagy bekapcsolódva a folyosói beszélgetésekbe, anekdotázásokba. Ennek köszönhető, hogy ismét felragyog MK mesélő kedve, friss humora és fantáziája. A régebbi országgyűlési történetekre való visszaemlékezés gyakran alkalmazott motívuma is felbukkan ebben az írásban. A leg-részletesebben Wekerle Sándor alakjával foglalkozik. Nem a felirati vita egyik legszínvonalasabb és korrekt beszédét ismerteti, hanem valójában Tisza Kálmánt dicséri azért, mert meglátta a polgári származású fiatalemberben a politikus tehetséget. Tisza Kálmánról beszélve az író hangja egész felmelegszik így is tanúságot téve a volt miniszterelnök iránt érzett különös rokonszenvről.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 121 10—11 (*Fekete selyemsapka kell ahhoz.*) — MK ezzel a megjegyzéssel valószínűleg arra utal, hogy Bánffy Dezső — mint későbbi karcolataiból kiderül — fekete sapkát viselt, amit olyankor tett a fejére, amikor berekesztette az ülést. Erről MK a későbbi karcolataiban többször említést tesz. Így tehát a fekete selyemsapka mintegy a hatalom jelképe lett. De a korabeli parlamentben a huzatos tárgyalási teremben mások is sapkát viseltek.
- 18—19 Sima Ferenc párbaja Lipcseyvel. — Sima Ferenc országgyűlési képviselő és Lipcsey Ádám a »Szegedi Napló« szerkesztője márc. 13-án kardpárbajt vívtak. A párbaj oka hírlapi vita volt. Sima két kisebb vágást ejtett Lipcsey könyökén, de Sima is könnyű sérülést szenvedett: az oldalán érte egy csapás. Az esetről a PH is említést tesz. (PH 1892. márc. 14., 6. l.)
- 25 *gravamen* — sérelem, panasz
- 26—28 Andrássy Gyula megakadása. — Utalás arra, hogy a márc. 18-i parlamenti ülésen Andrássy Gyula beszéd közben hirtelen rosszul lett, és nem tudta azt folytatni.
- 122 : 2—16 Az idősebb Andrássy Gyula szónoki zavara. — MK ezzel az 1870-es évekből származó történettel tulajdonképpen egy újabb Deák-anekdotát örökített meg. Korábbi karcolataiban sorra bukkantak fel az emlékezet megőrizte Deák Ferencnek tulajdonított helyzetek, esetek.

Lap. Sor

- 122 : 36—37 . . . *egy fiatalember, akinek nem volt bajusza . . .* — Wekerle bajusztalanságával kapcsolatban MK többször élelődött. 1888-ban Wekerle államtitkárrá való kinevezése alkalmából írt *Az új államtitkár hibája* c. karcolatának is ez a témája. (Ld. Krk 74. köt. 90—93. l.)
- 123 : 4—6 . . . *amit annyi tekintélyes szakáll elrontott, azt a bajusztalan ember helyrehozta.* — Utalás arra, hogy az évek óta deficit-es költségvetést Wekerle mint pénzügyminiszter helyrehozta, és kidolgozta az új valutarendszert.

AZ ÁLLAMTITKÁR

M *Pesti Hírlap. 1892. március 25., 1f. évf. 85. sz. (4. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlament üléséről

A márc. 24-i ülésen befejeződött a felirati vita. *Ugron Gábor* a kormánypártot többek között azzal vádolta, hogy nem áll a nemzeti törekvések élére, és korrupció által jutott hatalomra a legutóbbi választásokon. Kérte felirati javaslatának elfogadását. *Szapáry Gyula* összefoglalva a felirati vitában elhangzottakat, elsősorban Horánszky felszólalására reflektált kijelentve, hogy amint azt a legutóbbi választás is igazolta, a kormánypárt nem életképtelen. A választási visszaeléssel kapcsolatban rámutatott, hogy az ellenzék erősen eltúlozza, más pártok oldalán is történtek bizonyos túlkapások. Állást foglalt az 1867-es alap fenntartása mellett. A választási törvény revízióját a közigazgatási törvényjavaslat megtárgyalása után tartotta szükségesnek napirendre tűzni. Ezt azzal indokolta, hogy a kúriai bírászkodásról szóló törvényjavaslat fontos intézkedéseket fog tartalmazni e tárgyban. Kijelentette, hogy a kormány tovább folytatja a közigazgatási reform megvalósításáért vívott harcot. A felirati javaslatot a többség elfogadta. (KNapló 1892—96. I. köt. 307—328. l.)

MK jelen karcolatában egyáltalán nem foglalkozott a parlamenti ülésen elhangzottakkal. Az unalmas, semmi újat nem tárgyaló tanácskozáson valószínűleg részt sem vett, helyette folyosói anekdotaként László Mihály és Lukács Béla hasonlóságon alapuló mulatságos történetét adta elő. Ilyen, a képviselők hasonlóságán múló személycseréltet már korábban is észlelt, akkor is széles jókedvvel adta elő a megtevesztett csalódottságát.

Tárgyi magyarázat

Lap Sor

123 7—10 *Különösen a horvát delegátusok, akik többnyire László Mihályt szokták informálgatni a hazai ügyekben, aminek azonban fogamatja soha sincs . . .* — MK ezzel a homályos óézással olyan személyes vonatkozásra utalt, amit a rendelkezésünkre álló eszközökkel ma már nem tudunk megfejteni.

EGY JELENET

M *Pesti Hírlap. 1892. március 31., 14. évf. 91. sz. (4. l.)* Rovaton kívül. *Képviselőházi történet* alcímmel. Névjelzés nélkül. Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A márc. 30-i ülésen az elnöki bejelentések után *Hegedűs Sándor* a pénzügyi bizottság előadója előterjesztette az 1892. évi költségvetést. Kifejtette, hogy a kiadások és bevételek egyaránt emelkedtek, de az egyensúlyt sikerült megtartani, sőt a bevételek 14 000 forinttal meghaladják a kiadásokat, ami elsősorban az adók emelésének, különösen az italmérsi jövedék bevezetésének köszönhető. Annak ellenére, hogy az államháztartás egyensúlya az utóbbi három évben aránylag stabilizálódott, váratlan körülmények még könnyen felboríthatják azt. Ezért óvatosságra van szükség. *Helfy Ignác* egyrészt örömét fejezte ki az ország pénzügyi stabilizálódása felett, másrészt bírálta a költségvetési tervet. Elmondta, hogy ez az egyensúly nagyon könnyen felbillenhet pl. azáltal, hogy a nép nem képes fizetni az egyre magasabb adót, ezért növekszik a kivándorlók száma; egy-két évi kedvezőtlen időjárás miatt rossz termés következhet stb. Így csökken a bevétel, ugyanakkor nagy feladatok megoldása áll az ország előtt: az úthálózat javítása, igazságügyi reformok (börtönök állapota tarthatatlan), szociális intézmények alapítása stb. Javasolta továbbá a progresszív adózás bevezetésének megfontolását. Rámutatott arra, hogy az ország nehéz pénzügyi helyzetének egyik lényeges oka az Ausztriától való függés, ami ellen a kormánypárt semmit sem tesz, sőt még szorosabbra fűzi az összetartozást. Kijelentette, hogy ezen okok miatt nem fogadja el a tervezetet. A következő felszólaló, *Molnár József* is azt fejtette, hogy az aránylag kedvező költségvetés az adók szinte végletekig való emeléséből származik, ami a nép fokozatos elnyomorodásához és a kivándorláshoz vezet. Pénzügyi fejlődésünk legfőbb gátja a közjogi kiegyezés. A közösügyi kiadások nagyobb része Magyarországot terheli. A felszólaló rámutatott arra, hogy a hadügyi kiadások indokolatlanul magasak. Kételyét fejezte ki, hogy helyes-e a bevételket az államvasutak jövedelmére és az adók emelésére alapozni. Véleménye

szerint nagy gazdasági hátrány származik a közös vámterületből is. Kijelentette, hogy a maga és pártja nevében nem fogadja el a költségvetést, hanem határozati javaslatot terjeszt elő, amit fel is olvasott. Az ülés végén Horánszky Nándor interpellációt intézett a miniszterelnökhöz és az egész kormányhoz a »Kölnische Zeitung« c. lapban megjelent cikk miatt, amely azt írja, hogy Horváth Gyula azért lett ellenzéki, mert Szapáry megvonta tőle a korábban élvezett juttatásokat. Szapáry Gyula határozottan elutasította ezt a vádat. (KNapló 1892–96. II. köt. 3–25. l.)

A parlamenti ülés valódi témáját MK csak futólag érinti karcolatában. A költségvetés tárgyalásáról, ami a PH szerint is unalmas és monoton volt, nem nagyon volt mit írni. Ez az egyhangúság azonban alkalmat ad íróknak egy humoros kis epizód kibontakoztatására, melynek célpontja ezúttal Bartók Lajos, a »Bolond Istók« c. vicclap szerkesztője.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 125 5–7 *végre bejutott a Bolond Istók szerkesztője a Házba . . . nem egy napra, mint öt év előtt . . .* — Utalás arra, hogy Bartók Lajost 1887 májusában igazolták mint képviselőt, akkor, amikor az 1882–87-es országgyűlés már éppen befejezte munkáját. MK már korábbi karcolataiban is megemlíti e tényt. (Ld. Krk 74. köt. 136. l.)
- 20–22 Nádai a karzaton. — MK korábbi karcolataiban is feltűnt a karzaton Nádai Ferenc, a Nemzeti Színház színésze, hogy karaktertanulmányt folytasson új színpadi alakításához. (Ld. 80. köt. 98–99. l.)
- 126 3–5 Az alvó Krajtsik. — MK korábbi karcolataiban sokat élcelődött az ülésteremben szunyókáló képviselő rovására. (Ld. Krk 75. köt. 107. l., 77. köt. 106. l.) Tehát nemcsak a »Bolond Istók« rajzai, hanem írók karcolatai is megcsipkedtek Krajtsik Ferencet.

A T. HÁZBÓL

M *Pesti Hírlap. 1892. április 3., 14. évf. 94. sz. (2., 3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

Az ápr. 2-i ülésen megkezdődött a költségvetés részletes tárgyalása, melynek első fejezete a királyi udvartartás költségeinek megvitatása volt. Első felszólalóként *Eötvös Károly* önálló magyar udvartartás létrehozását követelte. Magyarország tetemes összeggel járul hozzá a közös udvartartás költségeihez, de nélkülözni kénytelen azokat az előnyöket, amelyek a királyi udvar állandó jelenlétével járnak. *Bánó József* csatlakozott Eötvös felszólalásához, majd *Ugron Gábor* fejtette ki álláspontját az előtte felszólalókkal egyetértve. Rámutatott továbbá, hogy amikor a király Budán tartózkodik, akkor is többségében idegen, osztrák, udvari méltóságok veszik körül. Mindez sérti az ország nemzeti önérzetét. *Pázmándy Dénes* szintén a külön magyar udvartartás mellett foglalt állást, majd határozati javaslatot nyújtott be, amelyben kérte a képviselőházat, hogy utasítsa a kormányt arra, hogy lépéseket tegyen az önálló magyar udvartartás megszervezésére. *Visontai Samu* egyetértett a határozati javaslattal. *Wekerle Sándor* válaszában kifejtette, hogy az udvartartás valóban nem közös ügy, de a kormány nem tartja célszerűnek az udvartartást teljesen elkülöníteni belső berendezésében is. Biztosította a képviselőházat arról, hogy a kormány felelősséget vállal azért, hogy az udvartartáson belül ne fejlődjék ki olyan szellem, amely sérthetné az ország nemzeti önérzetét. Végül kérte a Házat, hogy tekintsenek el *Pázmándy Dénes* határozati javaslatától és szavazzák meg a szükséges összeget az udvartartásra. *Pázmándy Dénes* kijelentette, hogy nem vonja vissza javaslatát. Így szavazásra került sor, melynek során a javaslatot elvetették. Ezután különböző kérvényeket tárgyaltak meg. A legnagyobb érdeklődést Somogy megye kérvénye keltette, melyben kéri, hogy a koronázás 25 éves jubileumáról ünnepséggel emlékezzék meg az ország. *Ugron Gábor* helyeselte a koronázás jubileumának megünneplését, de kérte a kormányt, hogy közölje, milyen módon képzelí az ünnepségeket. *Polónyi Géza* aggodalmát fejezte ki, hogy a koronázás ünnepelésével együtt nehogy a kiegyezést is megünnepeljék. *Szapáry Gyula* válaszában megígérte, hogy Somogy megye javaslatát fontolóra veszik, annál is inkább, mert e kérdéssel már a kormány is foglalkozott. Ezután *Csáky Albin* válaszolt Madarász József régebben benyújtott interpellációjára Temes vármegye elmaradt tanügyi állapotáról. Csáky elmondta, hogy a kormánynak tudomása van az említett megyében uralkodó oktatási viszonyokról, bejelentette továbbá, hogy Dél-Magyarországon tanítóképző intézet felállítását tervezik. Végül *Polónyi Géza* interpellációja következett arról, hogy egyre több esetben fordul elő, hogy a lapok nyilvánosságra hoznak olyan bírósági eseteket, amelyekről bírói döntés még nem született, így már előre bűnösnek állítva be az esetleg ártatlan embereket is. (KNapló 1892—96. II. köt. 60—84. l.)

. Az önálló magyar királyi udvartartás kialakítása évek óta foglalkoztatta az ellenzéket. (Ld. 74. köt. 251. l. a parlamenti ülésről írt összefoglaló.) Ebben az évben azért tárgyalták a szokásosnál nagyobb élénkséggel e kérdést, mert az ország költségvetése lévén már nem deficitese, a kormánypárt megszokott ellenérve, hogy nincs pénz, így már jórészt elvesztette aktualitását. 1892. jún. 8-án Ferenc József Budapestet királyi székhelyévé, azaz »fő- és székvárosává« tette ugyan, mégis Bécsben volt és maradt továbbra is a királyi udvar, és valamennyi, az egész birodalomra kiterjedő intézmény központja itt volt. Az uralkodó az év legnagyobb részét Bécsben töltötte, s így a tőle függő központi hivatalok és a diplomáciai testületek is ott működtek. Budapesten csak konzulátusokat tartottak fenn. Bécs fejlődése így hihetetlen gyorsasággal haladt, hirtelen nagyvárossá nőtt. Közvetve vagy közvetlenül mindenki az udvarból élt. A nagyszámú hivatalnok gárda itt építettett palotákat, kiszolgálásukra pedig itt telepedtek le és gazdagodtak meg a különböző iparosok ezrei. Ezzel szemben Budán a királyi palotában az év nagyobb részében csönd honolt. A király, Budára jövetelét »kirándulásnak« tekintette csupán. Mindez — mint erre az ellenzéki képviselők rámutattak az országgyűlési vita során — sértette a magyar nemzeti önérzetet annál is inkább, mert Magyarország jelentős mértékben járult hozzá a királyi udvartartás költségeihez.

MK karcolatában, a tavaszt idéző hangulatos bevezetés után felsorol néhány képviselőt, akik az otthoni, most induló mezőgazdasági munka miatt nem jelentek meg az ülésen, éreztetve ezzel, hogy az ülés tárgya, az udvartartás költségvetésének vitája már szinte megszokott, évenként visszatérő, unalmas téma. A megjelent képviselők is főként a folyosón szórakoztatták egymást. Ennek ellenére az e tárgyról folyó vitát híven tükrözi a karcolat. A kissé unalmas és hosszadalmas ülést tréfás megjegyzésekkel, közbeszűrt, humoros kis történetekkel, egy-egy odavetett jelzővel fellazítva tárja elénk. A szavazás körül kialakult félreértést kissé túlozva, igazi mikszáthi fantáziával meséli el. Az ülés további menetéről a karcolatban nem esik szó, ezzel is jelezve, hogy a hátramaradt időt írónk is valószínűleg a folyosón töltötte.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 126 5 *Tiszáék zsinatolnak* . . — Utalás arra, hogy 1892. márc. 10-én újból összegyűlt a téli választások miatt fölbemaradt református zsinat, amelyen Tisza Kálmán az elnöki tiszteet töltötte be.
- 127 2—4 . . . *Pulszky . . . nézegeti otthon a tótokat, akik a múzeumot meszelik*. — Pulszky Ferenc 1869—1894-ig a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója volt.
- 4—5 . . . *Csernátont a madarai mellett hagyták a választói (ami elég kár a parlamentre)* — Csernátony Lajos madár-

- gyűjteményéről MK korábbi karcolataiban többször megemlékezett. (Krk 77. köt. 59. l., 79. köt. 143. l.) A mondat második része arra vonatkozik, hogy a téli választásokkor a kormánypárti képviselő nem jutott mandátumhoz.
- 127 6 *János fejedelem* — Tréfás képzettársítás. Kemény János képviselőről Kemény János erdélyi fejedelem jut az író eszébe. Korábbi karcolataiban is hasonlóan titulálta az öregurat. (Ld. Krk 75. köt. 137. l., 79. köt. 114. l.)
- 20—21 *Miután sikerült neki* [Eötvös Károlynak] *egy cikkével kizsorítani az udvari ebédeket . . .* — Az ellenzéknek az udvari ebédekre való meghívásával MK korábbi karcolatában foglalkozott. (Ld. Krk 79. köt. 162. l.)
- 27—28 *. . . most már azt mondja a kormány, hogy majd akkor beszéljünk erről, ha a királyi lak fölépül.* — Eötvös Károly a KNapló szerint a következőket mondta: » . . . az az ellenvetés tétetett, hogy már azon ok miatt sem lehet itt egészen önálló udvartartást rendezni, mert nincsenek épületek, nincs királyi lakás, nincsenek olyan helyiségek, ahol Magyarország királyához, aki egyúttal Ausztria császára is, méltó, nagy és szükséges udvartartási személyzet és mindaz, ami azzal jár, elhelyezhető volna . . . Ha csak 12 millióra vesszük, amint preliminálva van, miután évenként 300.000 frt utalványoztatik ezen célra, előrelátható, hogy negyven esztendő előtt a királyi lak kibővítése be nem következhetik.« (I. h. 62. l.)
- 32—33 *. . . meg nem állhatja, hogy útközben meg ne piszkálja a Hentzi-szobrot is.* — Eötvös Károly — a már sok vitát kiváltó Hentzi-szoborról a következőket mondta: » . . . meg kell említenem azon kérdést, ami már e Házban, de e házon kívül is sokszor felvetetett (*Halljuk! Halljuk!*) s ez vonatkozik arra a famózus Hentzi-szoborra. (*Helyeslés a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!*) Mert, hogy ott, ahol Magyarország miniszterelnöksége észak-kelet felől; ahol a magyar királyi honvédelmi kormányzat zárja észak felől, s ahol a magyar királyi honvédség főparancsnoksága nyugat felől, s a magyar király magán és állami laka dél felől zárja a tért, nem a Hentzi szobrának van helye: kétséget sem szenved. . . . Egykoron Bécs városát és várát Corvin Mátyás magyar király hősie harcnak becsületes eredményeképp elfoglalta és íme sohasem jutott eszükbe a bécsieknek akár a bécsi Burg előtti téren, akár a Grabenen vagy a Szt. István-templom mellé Corvin Mátyásnak szobrot állítani; pedig sokkal jobban teheték volna . . .« (I. h. 63. l.)
- 36—37 *(Évekig tartó nyugtalanság . . .)* — MK itt arra utal, hogy a külön udvartartás körül zajló vita évek óta tart, és még sokáig vitatott kérdés marad.
- 128 : 1—2 *. . . a Ház elnökét mindenféle apró-cseprő udvari méltóságok után fogadta a király.* — Pázmány Dénes a következőket

- mondta: »Azt olvastam, hogy mikor a képviselőház igen t. elnöke ő Felségéhez ment kihallgatásra, gondolom magát bemutatni, akkor azon audiencián valami egyént eresztettek be előtte, tábornokokat és másokat. (*Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Gyalázat!*) Én nem ismerem Európában oly monarchikus országot, melyben a képviselőház elnöke és a képviselők, kik a törvényhozásnak faktorai, az udvari kisebb-nagyobb méltóságok után következének.« (KNapló i. h. 68. l.)
- 128 : 11 . . . *elég jó a Drexleré is.* — E fordulattal MK a parlamenti büfé akkori bérlőjének nevét szőtte bele karcolatába.
- 19—33 Reformkori anekdota Döry báróról. — Valószínűleg egy folyosón hallott történetet örökölt meg ezzel Mikszáth és belekomponálta karcolatába.
- 129 : 2—3 *Udvartartás mellett nem fejlődött volna a magyar élet demokratikus irányban.* — Visontai Samu ugyan a külön udvartartás mellett foglalt állást, de egyúttal hozzátette: »Ha a magyar társadalom szellemét tekintjük, amely 25 év óta bizonyos demokratikus irányban és a bécsi társadalomtól előnyösen megkülönböztethető irányban fejlődött, akaratlannul is felmerül az a gondolat, vajon a magyar társadalomnak azon demokratikus fejlődését nem annak köszönhetjük-e, hogy az udvari élettől távolabb áll, mint az osztrák, mint a bécsi társadalom; vajon annak szabadelvűbb, nemesebb lojálisabb irányban való fejlődését nem az okozza-e, hogy azon elemek, amelyek oly gyakran elbuknak az udvarral szemben, amelynek fénye kápráztat, varázsa bódít és hatalma görnyeszt, a mi társadalmunktól távol állanak, s hogy a magyar udvari élet nem vert annyira gyökeret nálunk, mint az osztrák fővárosban?« (KNapló i. h. 69. l.)
- 18 . . . *a száz Caesar ivadékával!* — Az uralkodók, különösen I. Ferenc József epitheton ornansa.
- 21—24 Pázmány Dénes tompítja határozati javaslatának hangját. — A parlamenti ülésen Pázmány valóban kijelentette, hogy hozzájárul ahhoz, hogy javaslatában előforduló »intézkedjék« szót »a szükséges lépéseket tegye meg« kifejezéssel cseréljék fel. (Ld. KNapló i. h. 72. l.)
- 25—27 . . . *Károlyi Gábor kiáltá még mindig makacsul: — Új libériát kapnak!* — Az ülésen Károlyi pontosan e szavakkal reagált Wekerlének arra a kijelentésére, hogy a kormány foglalkozik az udvartartás külső megjelenésének nemzetibbé tételével. (Ld. KNapló i. h. 73. l.)
- 36—39 Kőrösi Sándor közbekiáltásai. — A KNaplóban nincs nyoma a MK által leírt megjegyzéseknek.
- 130 : 1—2 *Péchy Tamás izgatottan riadt fel s egy ijedt, várakozó pillantást vetett Bánffyra.* — MK e fordulattal a Ház korábbi elnökének azt a reflexszerű gesztusát idézte fel, amellyel a parlament elnöki székéből minden olyan megjegyzést rendre-

- utasításban részesített, amely valamelyik külföldi államot vagy annak vezetőjét sérthette volna.
- 130 : 11 *nótarius* — itt: a képviselőház jegyzője
- 131 12 [Hoitsy] új szavazást követelt. — A KNapló következőképpen örökítette meg a szavazással kapcsolatos megjegyzést: »HOITSY PÁL: Én azt a kérdést vagyok bátor intézni az elnök úrhoz, hogy külön jegyeztettek-e az „igen”-nel és „nem”-el szavazók? ELNÖK: Igen. HOITSY PÁL: Akkor megnyugszom az eredményben.« (KNapló i. h. 74. l.)
- 30—31 *Ó*, [Hoitsy] aki már egyszer kastélyt akart építtetni Mária Valériának ajándékba... — MK ironikus utalása arra vonatkozott, hogy Mária Valéria hercegnő házasságkötésének parlamenti bejelentésekor Hoitsy Pál felszólt, és javasolta, ha a hercegi pár Magyarországon kíván élni, akkor egy kastélyt bocsásson az állam rendelkezésükre. (Ld. Krk 77. köt. 151. l.)

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hirlap. 1892. április 10., 14. évf. 101. sz. (2., 3. l.)*
 Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
 Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

Az ápr. 9-i ülésen az elnöki bejelentések után *Fest Lajos* beszámolt arról, hogy a dédesi kerületben történt választás ügyének kivizsgálását a VIII. bíráló bizottság elrendelte. *Mohay Sándor* előterjesztette az erdélyi birtokrendezésről szóló törvényjavaslatot. A következő napirend a belügyi tárca költségvetésének folyamatos tárgyalása volt. *Sima Ferenc* a választási visszaélések kapcsán olyan konkrét eseteket sorolt elő, amikor a kormány közvetlen irányítása alatt álló főispánok hatalmuk erejével befolyásolták a választásokat. Pl. Csongrádon, Szentesen, Szarvason. Így sikerült e helyeken a többség akaratával szemben a kormánypárti kisebbség jelöltjét megválasztani. Az egyre szaporodó törvényteleniségekért a kormányt és a miniszterelnököt tette felelőssé. A költségvetést nem fogadta el. *Szapáry Gyula* válaszában reflektált Sima Ferenc vádjaira. Véleménye szerint az előtte szóló által említett választások nem voltak törvénytelenek. A mesterségesen szított, feszült hangulatot okolta a választásokkal kapcsolatos félreértésekért. Bejelentette továbbá, hogy Szabadkán és Hódmezővásárhelyen kórházat állítanak fel, ahol elegendő helyet biztosítanak az egyre terjedő szembetegségek gyógyítására. Visszautasította azt a feltételezést, hogy a kormány egyes nemzetiségekkel paktálna. Ivánka Oszkárnak a választási visszaélések csökkentésével foglalkozó határozati javaslatáról szólva kifejtette, hogy azért nem

fogadja el, mert a kúriai bíraskodásról szóló törvényjavaslatban e kérdések szerepelnek. Végül javaslatot tett az indemnity meghosszabbítására. *Horváth Gyula* bizonyítani szándékozván azt, hogy a nemzeti-ségiakkal paktál a kormány, egy megtörtént esetet adott elő *Bánffy Dezsd* és *Bethlen Gábor* főispáni állásaikról való leváltásáról. *Hedry Lőrinc* határozati javaslatot terjesztett elő arról, hogy a belügyminiszter a közigazgatási törvényjavaslattal együtt terjessze a Ház elé a közigazgatási tisztviselők elleni fegyelmi eljárást szabályozó törvényjavaslatot is, hogy azok büntetlenül ne avatkozhassanak bele a politikai jogok szabad gyakorlásába, és a fegyelmi vétségek esetén független bíróság döntsön, hogy mind a vádlott, mind a vádló fél jogai szabadon érvényesülhessenek. Ezután *Visontai Soma* azt kérdezte a miniszterelnöktől, hogy van-e tudomása arról, hogy az ápr. 3-án tartott nyilvános munkásülésem a szolgálatot teljesítő rendőrtisztviselő megakadályozta a Marseillaise éneklését. *Várady Károly* interpellációjában azt vetette fel, hogy helyes-e, hogy a Nemzeti Színház társulata színművészeti kiállításra testületileg Bécsbe utazik akkor, amikor Magyarországon soha nem vállalkozott vidéki vendégszereplésre — noha ez feladata lenne —, még az 1891. október 6-án, az aradi szabadságszobor leleplezésekor rendezett ünnepségen sem vett részt egyetlen színész sem. (KNapló 1892—97. II. köt. 206—231. l.)

A Csongrád megyében már évek óta folyó visszaélésekről az előző napi ülésen is szó volt. A megye és a városok vezetői hatalmukkal visszaélve akadályozták a politikai és pénzügyi csalások napvilágra kerülését. *Balogh János* felszólalásában részletesen tárgyalta ezeket az ügyeket. (Ld. KNapló i. h. 195—199. l.)

A jelen karcolat tárgyát képező parlamenti ülésen *Sima Ferenc* beszédében szintén a Csongrád megyei választási visszaélésekről, a megyei és városi vezetők túlkapásairól szólt meglehetősen éles, nehol maróan gúnyos hangon. »Választások útján keresztülvitt kinevezési rendszer«-nek nevezte *Sima* ezt a jelenséget. A felszólalás valóban hosszúra nyúlt, túl részletes volt a KNapló szerint is. Az egyébként gyér hallgatóságot is nyugtalanság fogta el, amikor a szónok befejező helyett újabb példák ismertetésébe kezdett.

MK karcolata középpontjába helyezi *Sima Ferenc* beszédét és *Szapáry* válaszát, érzékeltetve, hogy az ülés lényegét e két felszólalás alkotta. Jóízű humorral tárja elének *Sima Ferenc* kissé túl részletesre sikerült beszédét, de tartalmilag a kelleténél jobban elmarasztalja. A kormánypárti MK szinte lelkesedéssel jellemzi a miniszterelnök reagálását *Sima* vádjaira. *Szapáry* működéséről és államférfiúi fejlődéséről is elismerően szól. Írónk szellemesen mindezt úgy állítja be, mintha *Szapáry* felfedezése *Tisza Kálmán* érdeme lenne, aki már akkor tudta, hogy mi lakozik benne, amikor még senki sem gondolta volna.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 132 : 4—5 . . . a szolgák szinte fumigative nézik a jelenlevőket, mintha mondanák: »Önöknek nincsenek falusi kastélyaik.« — Hasonló gondolatot tulajdonított MK a parlament szolgáinak egyik korábbi, ugyancsak a húsvéti szünet előtti ülésről beszámoló karcolatában.
- 9 A szentesi ügy. — A parlamentben a Csongrád megyei visszaélések vihart kavartak. Szentesen a választási törvénytelenések folytán a kormánypárti kisebbség által támogatott jelöltet választották meg polgármesternek. Miután az így hatalomra került polgármester a város vezetősége elé terjesztette a költségvetést, az visszautasította mondván, hogy a rájuk erőltetett polgármesterben nem bíznak meg, és ezért nem is tárgyalnak vele. (KNapló i. h. 211—212. l.)
- 16 . . . csak verte egyre, verte Zsilinszkyt . — Sima Ferenc képviselőházi beszédében a választási visszaélésekről szólva többször is utalt arra, hogy a Szarvason, Szentesen elkövetett választási törvénytelenésekben komoly szerepe van Zsilinszky Mihály Csongrád megyei főispánnak. (KNapló i. h. 208—220. l.)
- 18—19 . . . a támadás végszámai Szapáry ellen futottak össze. — Sima Ferenc az említett visszaélésekért Szapáry Gyulát, mint belügyminisztert tette felelőssé.
- 133 : 1—2 Horváth Gyula, aki szülte Sima Ferencet és Balogh János, akét szült Sima Ferenc — MK e fordulattal arra utalt, hogy az említett képviselők felszólalásaikkal készítették szólásra egymást.
- 5—7 Az utolsó bosbug. Mint hajdan Mikes Kelemen a Márvány-tenger partján. — Mikes Kelemen 1761-ben halt meg a Márvány-tenger mellett fekvő Rodostóban. Miután a kuruc bujdosók sorra kihaltak mellőle, 1758-tól ő lett a magyar kolónia »bosbug«-ja, azaz vezetője.
- 17 [Horváth Gyula ásitásától] a szentesi arckép használhatatlanná válik . . . — Szentes város határozatot hozott Horváth Gyula képviselő arcképének megfestésére. Az 1881-i árvíz alkalmával Szentes város végveszélyben lévén, a kormány Horváth Gyulát küldte ki kormánybiztosként, hogy irányítsa a mentési és helyreállítási munkálatokat. A város ezért hálából díszpolgárává avatta az akkor még kormánypárti Horváth Gyulát. Ennek emlékére, az évforduló alkalmából, a közadakozásból megfestett arckép leleplezési ünnepségét terveztek, de 11 városi bizottsági tag ellene szőtt. MK megjegyzése erre való utalás.
- 20 Gróf Szapáry Gyula nagy ügyességgel felelt rögtön . . . — A KNapló szerint Szapáry valóban azonnal válaszolt Sima Ferencnek.

Lap. Sor

- 133 : 27—30 Tisza Kálmánnak feltett kérdés és válasza. — Tisza Kálmán válasza arra a kérdésre, hogy miért éppen Szapáryt ajánlotta maga helyett miniszterelnöknek már máskor is szerepelt hasonló értelemben MK írásaiiban. (Ld. jelen kötet 133. l.)
- 134 : 26 [Szapáry] *összecsapása Horváth Gyulával*. — Az ellenzéknek arra a vádlására, hogy a kormány a nemzetiségiekkel pak-tált, és ezért nyerte meg a választásokat, Szapáry konkrét esetek megnevezését kérte. Horváth Gyula erre a felszólításra eladott egy konkrét esetet Bánffy Dezső és Bethlen Gábor főispáni állásáról való leváltásával kapcsolatban. (KNapló i. h. 224—226. l.)
- 34 *Az indoklás pedig, amellyel az indennitnyt bejelentette.*
— Szapáry a következőket mondta az ülésen: »A kormány kötelességének fogja tartani az indennitny meghosszabbításáról szóló törvényjavaslatot benyújtani egyrészt azért, hogy az államháztartás menete biztosíthatóság, másrészt, hogy a t. képviselő uraknak módjuk legyen a költségvetéshez bármely bőven szólni.« (KNapló i. h. 224. l.)

A T. HÁZBÓL

M *Pesti Hirlap. 1892. április 22., 14. évf. 112. sz. (2., 3. l.)*
Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

Az országgyűlés ápr. 21-i ülésén először Sima Ferenc, Vécsey Endre és Kubinyi Géza mentelmi ügyét tárgyalták. Ezután a Ház elfogadta az egyetemes postaszerrződési javaslatot. Tovább folytatódott a belügyi tárca költségvetési tárgyalása. *Endrey Gyula* a választási törvényt módosító javaslat benyújtása előtt azzal vádolta a kormányt, hogy nem tette meg a szükséges lépéseket a Szeged környékén dúló trachomajárvány csökkentése, és a Hódmezővásárhely környékén pusztító diftériajárvány enyhítése érdekében. Ezután ismertette pártja határozati javaslatát, amelyben kérte a képviselőházat, hogy utasítsa a kormányt a választásra vonatkozó törvények módosítására, nevezetesen: terjesszék ki és tegyék igazságosabbá a választójogot, szállítsák le a cenzust, vezessék be a titkos és községenkénti szavazást, gondoskodjanak a választókerületek helyesebb és célszerűbb beosztásáról. A költségvetést nem fogadta el. *Szederkényi Nándor* a választási törvény módosításáról, a visszaélések megszüntetéséről szóló, az előző üléseken benyújtott határozati javaslatokkal egyetértve rámutatott az 1874-ben létrehozott, és még érvényben levő választási törvény

tarthatatlanságára. *Drakulits Pál* Zomborban, és az egész Bács-Bodrog megyében burjánzó, számos példával illusztrált közigazgatási korrupció ellen szállt síkra. *Szapáry Gyula* ígéretet tett az említett ügyek kivizsgálására és a parlament tájékoztatására. *Drescher Ede* igyekezett *Drakulits* vádjaival szemben megvédelmezni Bács-Bodrog megye közigazgatását. Helytelenítette továbbá, hogy *Drakulits* személy szerint sértőn nyilatkozott olyan valakiről, aki nem volt jelen és nem védhette magát. *Drakulits Pál* ezt elismerte és megjegyzéséért bocsánatot kért. *Olay Lajos* megerősítette *Drakulits* vádjait kiegészítésül kijelentve, hogy Bács megyében másfél millió forintnyi árvapénztári hiányt fedeztek fel, továbbá több jegyzőt kellett sikkasztás és hamisítás miatt elbocsátani. *Drescher Ede* állítása szerint csak néhány ezer forint hiányt találtak az árvapénztárakban. *Szapáry Gyula* bejelentette, hogy a megyei viszonyok ügyében folyik a kivizsgálás. (KNapló 1892—97. II. köt. 232—254. l.)

*

A kora tavaszi hideg és a Ház belsejében uralkodó meleg ellentétének hangulatos leírásával kezdődik ez a remekbe szabott kis karcolat. Majd a »mezei hadak« mikszáthi fordulatával jelzi írónk annak okát, hogy a húsvét utáni első ülésen miért jelentek meg olyan kevesen. MK az ülés minden mozzanatáról beszámolt, figyelemmel kísérte a beszédeket, csupán *Szederkényinek* a *KNapló* szerint is kissé unalmas, jogi okfejtésekkel tűzdelt beszéde közben tartózkodott a folyosón, ahol érdekesebb dolgokról lehetett hallani, mint az üléssteremben, ugyanakkor alkalmat nyújtott arra is, hogy újra megcsillogtassa csipkelődő humorát. A Bács-Bodrog megyei képviselőknek a választási és közigazgatási visszaéléseket erősen bíráló felszólalásairól — maga is kormánypárti lévén — fenntartással szólt, de a megyei élet visszáságait ismerő író nem utasította egyértelműen vissza a hallottakat, hiszen *Drakulits Pál* leleplező beszéde alatt több képviselő — volt szolgabíró idegeseen rándult meg: »Nini ez nálunk is járt« — írja. E megjegyzés szinte előre vetíti a későbbi nagy művek megyei visszaéléseket pellengérré állító művész nézőpontját.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 135 11—13 . . . *Olay Szülárd* . . . fogná rögtön ezt a dohányszín kabátot interpelláció-anyagnak. — MK több ízben figurázta ki az állandóan interpelláló képviselő alakját. (Ld. *Krk* 70. köt. 105., 106., 214. l., 71. köt. 109., 131., 139., 140. l., 72. köt. 112., 113., 137., 150. l., 74. köt. 45. l.)
- 136 4 *aperçu* — itt: elmés, szellemes mondás
5 — *Itt jön a parlamentarizmus atyja!* [Topcsa Elek.]—A Károlyi Istvánnak tulajdonított megjegyzés egy korabeli — ma már ismeretlen — parlamenti helyzetre utal ironikus felhanggal.

- 136 : 9—10 [Kónyi Manó] *is sok csizmát koptat el, míg megint egy Deák Ferencet talál itt magának.* — Kónyi Manó rendezte sajtó alá Deák Ferenc beszédeit hat kötetben, erre utal Károlyi, és ez az ironikus megjegyzés kiindulópontja.
- 12 . . . *kérők vannak a Háznál.* — Sima, Kubinyi és Vécsey mentelmi jogának felfüggesztését kérték a képviselőháztól.
- 13—14 *A Ház Kozarekje, Konkoly Thege Sándor . . .* — Ebben a periódusban Kozarek volt a hóhér, Konkoly Thege Sándor pedig a mentelmi bizottság elnökjeként terjesztette elő a mentelmi jog felfüggesztésére vonatkozó joghatósági kérelmeket.
- 20—21 *Kubinyi . . . az egyetlen közbeszólónk . . .* — A KNaplóban egyáltalán nincs nyoma annak, hogy Kubinyi akár csak egyszer is közbeszóló volna. Elképzelhető azonban, hogy a gyorsírók nem jegyezték fel, mert annyira jelentéktelenek voltak közbeszólásai.
- 32—33 (*Beksics kedvetlenül feszleg a széken, mintha a föld kezdene a lába alól szaladni.*) — Endrey Gyula felszólalásában azt javasolta, hogy állapítsák meg újra a szavazókerületeket, mert vannak nagyon kiterjedt kerületek pl. az Alföldön, és nagyon kicsinyek pl. Erdélyben, ilyen többek között Sepsi-szentgyörgy. Beksics e kerület képviselője volt.
- 137 3—5 *Ábrányi Lajos . . . aki a Solymosi Eszter arcképét híven eltalálta a túlvallomások nyomán.* — 1883-ban a tiszazslári per idején a VÜ Ábrányi Lajost bízta meg, hogy a perben szereplők arcképét lerajzolja. A rajzok meg is jelentek a VÜ-ban. (E kérdéstről ld.: Krk 66. köt. 165., 427., 458. l.)
- 9—10 . . . *kik mennek el Bécsbe a Radetzky-ünnepélyre . . .* — 1892. ápr. 24-én leplezték le Radetzky tábornok szobrát. Ez alkalomból ünnepséget rendeztek, amelyre a magyar parlamentet is meghívták. Ez élénk ellenkezést váltott ki az ellenzék soraiban. Pázmándy Dénes interpellált is ez ügyben, szembeállította azt, hogy 1891. okt. 6-án az aradi szabadság-szobor leleplezésénél sem volt jelen osztrák részről senki, sőt még a magyar kormányt sem képviselte senki. (KNapló i. h. 301—303. l.)
- 13—14 *az aradi hősök ünnepélye* — Ld. az előző jegyzetet.
- 19—20 . . . (*nem tudni, [Drakulits] olyanforma modell után-e [festi le Bács megyét], mint Ábrányi a szegény Esztert*) — A gúnyoros utalás arra vonatkozik, hogy MK nincs meggyőződve, hogy a dolgok valóban olyan rosszul állnak a megyében, mint a — szerinte — elfogult előadó lefesti. Ti. Ábrányi is csak elmondás alapján, és nem a valódi modelltől rajzolhatta le Esztert.
- 24—26 *A szónok egyre erősebben dolgozik, sőt tévelyeiből néha nagyon is ríktó színeket hoz ki a finomságot nélkülöző ecsetén.* — Utalás arra, hogy Drakulits Pál beszédében Zombor város egy vezetőjét a következőképpen jellemezte: »városunknak

- egyik hatalmaskodásairól hírhedt, különben egyénileg jelentelen és gyáva alkapitánya.« (KNapló i. h. 247. l.)
- 137 : 31 — 138 : 13 A képviselők helyeséről. — MK ezzel a karzaton megessett történettel érzékeltette, hogy a Házban alig voltak jelen a képviselők, akik a teremben tartózkodtak, azok is mások helyén ültek.
- 138 19 *inszenírozó* — jelenetet rendező, valamilyen cállal színész-kedve jelenetet előidéző

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1892. április 23., 14. évf. 113. sz. (2., 3. l.)*
 Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
 Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

Az ápr. 22-i ülésen tovább folyt a belügyi tárca költségvetésének tárgyalása. Az elnöki bejelentések után *Issekutz Győző* emelkedett szólásra. Az előző üléseken felszólalt ellenzéki szónokokhoz hasonlóan ő is a kormányt és a kormánypártot vádolta a különböző visszaélésekért. Nevezetesen a belügyminiszter utasítása alapján Erzsébetváros vagyonkezelésének zár alá vételét tartotta indokolatlannak és igazságtalannak. Kifejtette továbbá azt is, hogy az egészségügy az utóbbi években semmit sem fejlődött. A költségvetést nem fogadta el. *Szalavszky Gyula* az előző napokban felszólalt Sima Ferenc, Drakulits Pál és Balogh János ellenzéki képviselőknek válaszolva beszámolt arról, hogy szinte minden általuk felhozott ügyben a belügyminisztérium intézkedett. Kifejtette azt a véleményét, hogy ezek a felszólalások túlságosan szubjektívek voltak, és nem fedezik minden esetben a valóságot. Elismerte, hogy az ország közegészségügye még mindig elmoradott, és a trachomás járvány leküzdése nagy gondot ró az országra. Végül kérte a nemzeti pártot, hogy objektívebben szemlélje a dolgokat, és ne ragadjon az aprólékos kérdések tárgyalásába. Az adminisztráció sok hibája magából a rendszerből adódik, amit át kell alakítani — jelentette ki befejezésül. A költségvetést elfogadta. Ezután *Issekutz Győző* és *Balogh János* cáfolni igyekeztek *Szalavszkynak* azon állításait, hogy az általuk felvetett problémák vagy megoldást nyertek, vagy pedig nem igazak. Az elnök azonban a házszabályokra való hivatkozással mindkét képviselőtől megvonta a szót. *Beöthy Ákos* elítélte azt a módszert, hogy a képviselőknek megtiltották *Szalavszky* államtitkárnak adott válaszuk végigmondását. Azután rátért a közelmúltban beadott határozati javaslatok elemzésére. *Ivánka Oszkár*, *Horváth Gyula* és *Hedry Lőrinc* javaslatát elfogadta, de *Endrey Gyuláét* nem, mert szerinte a választási cenzus leszállítása nem oldaná

meg a problémákat. Kifejtette továbbá, hogy a kormány reformpolitikájában soha nem bízott, és most igazolódni látszik számára, hogy a jövőben sem bízhat. A költségvetést nem fogadta el. *Visontai Soma* szabálytalannak minősítette a Balogh János másodszeri felszólalásával kapcsolatban történt szavazást. *Tisza Lajos* szerint az elnök helyesen járt el a szavazással, mert egy tárgyhöz csak egyszer lehet hozzászólni egész kivételes esetektől eltekintve. *Győrffy Gyula* elismerte, hogy az ismételt felszólaláshoz az engedély megadása a többség dolga, de az adott esetben hamarabb lett volna vége a tárgyalásnak, ha az elnök megadta volna az engedélyt a hozzászólás befejezésére. *Helffy Ignác* mindegyik határozati javaslattal egyetértett, a választási jog kiterjesztésével is. Példának hozta fel, hogy Angliában a század folyamán három ízben terjesztették ki a választási jogot. *Pulszky Ágost* összefoglalva a vitát kifejtette, hogy a bajok legfőbb forrása az adminisztrációs rendszerben van. A felhozott visszaélések általában évtizedekkel előbb történtek. Ezért ragaszkodik a többség az adminisztráció reformjához. Kérte az ellenzéket, hogy ne gátolják e munkában. Az általuk bonyújtott javaslatok jelentős része ugyanis megoldódik majd, ha a reformtervezet megvalósul, a javaslatok másik része csak hátrálatná a törvény mielőbbi megalkotásáért. Ezért a többség nem fogadta el a határozati javaslatokat. (KNapló 1892—97. II. köt. 254—277. 1.)

A karcolatból is kitűnik, hogy az ülés meglehetősen mozgalmas volt. Az addigi szokástól eltérően az elnök három ízben is megvonta a szót az ellenzék képviselőitől. A házszabályok értelmében ugyanis egy témához egy személy csak egyszer szólhatott. Személyes megtámadtatás címén ugyan szólhatott többször is egy képviselő, de *Bánffy Dezso* — elődjétől eltérően — szigorúan félbeszakította, ha a beszéd — megítélése szerint — hosszúra nyúlt, vagy úgy látta, hogy nem felel meg a személyes megtámadtatás ürügyén engedélyezhető hozzászólás kritériumainak. Ez a szigor az ellenzékben élénk tiltakozást váltott ki. MK minden felszólalást sorrendben megemlíttet. Szelemes gúnyval szólt az ellenzéki beszédekről, és megelégedéssel nyugtázta a kormánypárt megnyilatkozásait. Ezt bizonyítja az is, hogy *Szalavszky, Tisza Lajos* és *Pulszky Ágost* beszédéről elismerően emlékezett meg.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

139 6—8 *A »leplezők«* nagy családja . . . grasszál most napok óta . . . — MK megjegyzése arra utal, hogy az ellenzéki képviselők a belügyi tárca költségvetésének tárgyalása kapcsán napok óta a választási és közigazgatási visszaélésekről szólnak a parlamentben.

- 139 : 9—10 ... *Issekutz. Leplezte Bethlen Gábor szobrát.* — Bethlen Gábor Erzsébetváros főispánja volt 15 évig. Az 1890. év végén felmentették állásából az ott lakó nemzetiségi (szász) lakosság kívánságára. Issekutz Győző a következőket mondotta ezzel kapcsolatban: »... kénytelen volt Erdély e kiemelkedő vezérférfia az erdélyi magyar közművelődési egyeletnek az elnöke, azon vármegyétől megválni, amely neki köszönheti — nem mondom egész létét — de előrehaladását. De, t. Ház, a főispán változásoknak nem volt meg a kellő eredménye. Erzsébetváros nemzeti párti képviselőt küldött ezen t. Házba.« (KNapló i. h. 256. l.) (Ld. még KNapló i. h. 224—226. l., jelen kötetünk 367. l.)
- 11 [*Issekutz*] *leplezte egész Kis-Küküllőt.* — A képviselő egész felszólalásában az Erzsébetvárosban történt visszasságokkal foglalkozott. A város Kis-Küküllő vármegyéhez tartozott.
- 18—20 ... *Varga Pál uramék bedőlt kemencéjével s a Kovács Andrásék ellopott malacáival...* — E megjegyzés utalás arra, hogy a kormánypárt azzal vádolta az ellenzéket, hogy kicsinyes ügyeket, apró sérelmeket hoznak fel ahelyett, hogy mindent átfogó elvi kérdésekkel foglalkoznának.
- 31—33 Bánffy megvonja a szót Issekutztól. — A KNapló tanúsága szerint az elnök valóban megvonta a szót Issekutztól, amikor másodízben próbált hosszasan felszólalni.
- 140 : 20—22 *Tisza Lajos... a magyarázat tetejébe egy finom íróniával kiélezett arabeszket tett...* — Tisza Lajos helyeselte az elnök eljárását, hogy a személyes ügyben szót kért, de a tárgytól eltérő szónokoktól megvonta a szót. Végül annak illusztrálására, hogy milyen ritka dolog, hogy valaki kétszer szólhasson egy témához, a következőket mondta: »A 60-as években történt, hogy Deák Ferenc egy beszéde után, miután többen hozzászóltak a tárgyhöz felállott és kérte a Ház engedélyét, hogy még egyszer a tárgyhöz szólhasson, és ekkor a Ház, Deák Ferencnek az engedélyt megadta. Másnap minden hír-lap vezércikkkezett arról, hogy ez roppant kivételes kitüntetés, és hogy a parlamenti tárgyalásokat némileg megakasztható ezen engedélyt csakis Deák Ferencnek, és ily fontos kérdésben lehetett megadni. Ezt méltóztassanak némi zsinór-mértékül venni arra nézve, midőn a t. képviselő urak ily címen akarnak felszólalni. (*Helyeslés jobb felől. Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.*)« (KNapló i. h. 271. l.)
- 25—28 Olay Lajos megfenyegette Magyarországot. — A karcolatban leírt felkiáltás szinte szó szerint hangzott el az ülésen. Olay ezt mondta: »— Majd beszélhetünk még! (*Felkiáltások a jobboldalon: Állunk elébe! Olay Lajos leül. Nagy nyugtalanság. Hosszantartó zaj.*)« (KNapló i. h. 267. l.)

A T. HÁZBÓL

M *Pesti Hírlap. 1892. április 24., 14. évf. 114. sz. (1., 2. 1.)*

A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

Az ápr. 23-i ülésen az elnöki bejelentések után *Csanády Sándor* kezdeményezésére vita alakult ki arról, hogy a megjelent képviselők száma elegendő-e ahhoz, hogy az ülés határozatképes legyen. Ezután *Ivánka Oszkár* tartotta záróbeszédét az általa benyújtott és elutasított határozati javaslattal kapcsolatban. A határozati javaslatot azzal utasították el, hogy a kúriai bíraskodásról szóló törvényjavaslattal együtt a választási visszaélések problémája is megoldódik, de a felszólaló eddig ennek semmi nyomát nem látta. Kérte a Házat, hogy ha nem fogadja el a határozati javaslatát, akkor legalább utasítsa a kormányt, hogy a kúriai bíraskodásról szóló törvényjavaslatba vegye fel a választási visszaéléseket megakadályozó intézkedéseket foganatosító rendszabályokat. *Horváth Gyula* kijelentette, hogy — miután a miniszterelnök elutasította — a határozati javaslatát visszavonja. *Hedry Lőrinc*, annak ellenére, hogy előző nap *Pulszky Ágost* határozati javaslatának elutasítását javasolta, fenntartotta azt, és kérte a Házat a javaslat elfogadására. *Szapáry Gyula* reagálva az ellenzék által felterjesztett határozati javaslatok néhány pontjára — többek között Erzsébetváros vagyónára elrendelt zárlat ügyére — nem javasolta azokat elfogadásra. Rámutatott arra, hogy az ellenzék által kimutatott visszaélések is bizonyítják, mennyire szükséges a közigazgatási reform végrehajtása. Kérte a képviselőházat, hogy fogadja el a belügyi tárca költségvetését. A szavazás során a költségvetést megszavazták, *Ivánka Oszkár*, *Hedry Lőrinc* és *Ernyey Gyula* határozati javaslatát a többség nem szavazta meg. *Issekutz Győző* vitába szállt *Szapáryval* az Erzsébetváros vagyónával kapcsolatban történt intézkedésekről. *Szapáry Gyula* és *Issekutz Győző* között kialakult vita után *Olay Lajos* kapott szót. Előljáróban arra kérte az elnököt, hogy fekete ruhában jelenjék meg az ülésen, nem pedig szürkében, mint az előző napon, mert az ártana a tekintélyének. Kötelességének ismerte el, hogy hozzájáruljon az elnöki tekintély megvédéséhez, de ugyanakkor az elnöktől is több megértést várna az ellenzék irányában. Végül a Bács megyei sikkasztásokról szólva kijelentette, hogy az már az előző kormány alatt is folyt, de nem tettek ellene semmit. Ez a kormány legalább intézkedik valamit, de ha nem váltják le a régi tisztviselői kart, akkor az intézkedéseknek nem lesz foganatja. Ezután *Sima Ferenc* válaszolt a belügyminiszternek a Csongrád megyei visszaélésekkel kapcsolatban, és cáfolta a belügyminiszternek és *Szalavszky* államtitkárnak azt az állítását, hogy ott az ügyeket kivizsgálták és a bűnösöket megbüntették. *Pázmándy Dénes* interpellációja következett a Radetzky-szobor leleplezése alkalmából rendezett bécsi ünnepség ügyében. (KNapló 1892—97. II. köt. 277—304. l.)

A képviselőházban tovább folytatódtak az előző üléseken már részletesen tárgyalt helyi visszaélésekről szóló felszólalások. MK karcolatában ezt a kicsinyes huzavonát pellengérezte ki a papagáj hasonlattal. Az ülésen történeteket figyelemmel kísérték, bár a karcolat csattanójaként előadott incidenst Apponyi ingatagságáról a KNapló nem jelzi, de a jelenet ábrázolása lehetőséget ad arra, hogy MK ismételtén kifejezze a nemzeti párttal, de főleg Apponyival kapcsolatos ellenérzéseit. Figyelemre méltó azonban, hogy milyen rokonszenven nyilatkozott a két »kuruc«-ról, akik a kormánypárt részéről elítélték a Radetzky-szobor leleplezési ünnepségén való magyar részvételt. A KNapló ezt a részletet sem említi. Lehetséges, hogy írói fogás csupán, hiszen így jobban kidomborodik Apponyi állellenzékisége.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 141 1—19 A papagáj hasonlat. — Az országgyűlésen a belügyi tárca költségvetését tárgyalták már napok óta. A felszólaló ellenzéki képviselők szinte mindig ugyanazok és mindig ugyanarról — Csongrád és Bács megyei választási és közigazgatási visszaélésekről — beszélnek. Ezt figurázza ki MK, hiszen a papagáj is mindig ugyanazt hajtogatja. (KNapló i. h. ápr. 9., 21., 22., 23., 24. ülések; 206—304. l.)
- „ 34 *epidemia* — járvány, ragályos kór
- 142 : 2—3 *Bács megye titkos betegségét (gyógyítja dr. Drakulits)* — Utalás arra, hogy az említett megyében történt visszaélésekről Drakulits Pál beszélt a parlamentben. (KNapló i. h. 246—251. l.)
- 6—7 [Olay Lajos kifogásolta] *hoggy az elnök kávészin kabátban ül az elnöki trónon.* — Olay valóban szóvá tette az elnök öltözékét. A KNapló szerint a következőket mondta: »Én azt az alázatos kérést intézem tisztelettel hozzá [elnökhöz] legyen szives fekete ruhában megjelenni — nem pedig szürkében. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)« (KNapló i. h. 293. l.)
- 9—10 *Olaynak ma rossz napja volt, pedig roppant érzékeny a lapzusok iránt.* — A képviselő beszédét az elnök több ízben félbeszakította, mert nem megfelelő kifejezést használt. (KNapló i. h. 292—295. l.)
- 11—15 Olay Lajos korábbi nyelvbotlása. — MK ezt az évekkel azelőtt megtörtént szónoki hibát akkor nem jegyezte fel, bár Olay alakja első parlamenti szereplésétől kezdve felbukkan MK karcolataiban. (Krk 66. köt. 9., 69—70. l.)
- 27—28 *Sima ma annyira belejött, hogy még Horváth Gyula sem bírta elállítani.* — Sima Ferenc e napi ülésen is hosszadalmasan fejtegette a már néhány nappal előbb feltárt csongrádi problémákat.
- 143 : 5 *Szapáry megfelelt a sürgős interpellációra . . .* — A miniszterelnök többek között ezt válaszolta: »A képviselőház nem is

- ügy hívatott meg, hanem a ház tagjai elnökileg felhívták az ünnepélyen való részvételre. Ez pedig nem kifogásolható, s ez ellen nem lehet kifogást tenni, hogy az illetők ott megjelentek. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Ellentmondások a szélsőbalon.)* (KNapló i. h. 303. l.)
- 143 : 9—10 *Károlyi Gábor dühösen . . . szórta, okáda a közbeszólásokat. — Károlyi Gábor valóban gyakran félbeszakította Pázmándy interpellációját és Szapáry választát közbekiáltásaival.*
- 12—13 *A kormánypárton csak Károlyi István gróf és Atzél Béla báró maradtak ülve. Két dacos kuruc. — E tényről a KNaplóban nem találtunk említést.*
- 14 *Apponyi Albert egypár há emberével felállott. — Erről a KNapló nem tesz említést. A PH viszont így ír Szapárynak a szoborleplezési ünnepséggel kapcsolatos véleményéről és Apponyiék viselkedéséről: »Szapáry persze nagyon is megengedhetőnek tartja azt, hogy miniszterek, képviselők és egyáltalán magyar emberek elmenjenek annak a szobornak a leleplezésére, melynek oldalán ezek a szavak ragyognak: „In Deinem Lager ist Oesterreich.” Egy idő óta túlságosan engedékenyekké lettünk. Csak azt tagadta, hogy küldöttségi főlrándulásról lenne szó. Glorifikálta Radetzkyt, említette, hogy a Deák-szobor leleplezésénél osztrák miniszterek és képviselők voltak jelen és a többi. Azonban a miniszterelnök szavai a kormánypárton nem elégitettek ki mindenkit, mert mikor Pázmándy újlagos felszólalása után az elnök megkérdezte a házat, tudomásul veszi-e ezt a választ, a jobboldalon néhányan, mint Károlyi István gróf, Atzél Béla báró, nem álltak fel a felállókkal, viszont azonban az ügynevezett nemzeti párt nagy része nem maradt ülve az üléssel. Gróf Apponyi Albert, Horánszky Nándor és többi nemzeti magyar gyönyörűségesen sietett tudomásul venni a miniszterelnök választát a szélsőbal gúnyos zaja közt.» (PH 1892. ápr. 24., 3. l.)*

A T. HÁZBÓL

M *Pesti Hírlap. 1892. április 27., 14. évf. 117. sz. (1., 2., 3. l.)*
 A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
 Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

Az ápr. 26-i ülésen folytatódott a belügyi költségvetés tárgyalása. *Pázmándy Dénes* a közbiztonsági kiadásokkal kapcsolatban felvetette azt, hogy a csendőrség és a rendőrség megerősítésére lenne szükség a közbiztonság romlásának megakadályozása érdekében. Arra

kérte azonban a kormányt, hogy a csendőrséget ne használja fel politikai ügynökösködésre. Végül azt a kérdést vetette fel, hogy miért van a csendőrségnek fekete-sárga kardbojtja rajta a kétfejű sassal, amikor az intézmény nem tartozik a közös hadsereg kötelékébe. *Bujanovics Sándor* a vándorcigányok kóborlásának megakadályozása ügyében emelt szót. *Nagy István* szintén a vándorcigányok megrendszabályozásáról és a csendőrség megerősítésének fontosságáról szólt. *Szapáry Gyula* egyetértett azzal, hogy a csendőrség fejlesztésre szorul. A vándorcigánysággal kapcsolatban pedig elmondta, hogy pillanatnyilag csak kisebb, átmeneti intézkedésekre van lehetőség, de ígéretet tett arra, hogy a kormány minél előbb végére jár a dolognak. Ezután *Madarász József* és *Thaly Kálmán* újra előhozták a csendőrök sárga-fekete kardbojtjának sérelmes voltát tekintettel arra, hogy a csendőrség nincs a közös hadsereg kötelékében, hanem közvetlenül a belügy- és hadügyminisztériumnak van alárendelve. *Szapáry Gyula* kijelentette, hogy törvény állapítja meg a közös hadsereg és a honvédség jelvényeinek színét és címerét, a csendőrség tekintélyének fenntartásához szükséges, hogy azonos színű — tehát fekete-sárga — jelvénye legyen. E kijelentés nagy felzúdulást keltett. *Polónyi Géza* és *Apponyi Albert* határozati javaslatot terjesztettek elő arról, hogy a kormány a csendőrség ruházatán a színeket és jelvényeket az intézmény magyar állami és nemzeti jellegének megfelelően változtassa meg. *Polónyi Géza* kijelentette, hogy Magyarország önállóságát és nemzeti színeit a parlamenten belül még senki nem sértette meg annyira, mint a miniszterelnök az iménti magyarázatával. *Ugron Gábor* csatlakozott *Polónyi* és *Apponyi* határozati javaslatához. *Rónay János* és *Pulszky Ágost* próbálta megvédeni *Szapáry* álláspontját, de az ellenzék ragaszkodott ahhoz, hogy név szerinti szavazással döntsenek a két határozati javaslat elfogadásáról. A szavazás eredményeként a határozati javaslatot nem fogadta el a többség. Ezután folytatódott a belügyi tárca költségvetésének tárgyalása. Újabb vita a hivatalos lap kiadásainál kezdődött. *Remete Géza*, *Madarász József* és *Ugron Gábor* azt kívánták, hogy a »Budapesti Közlöny« c. hivatalos lap ne csak a törvényeket és rendeleteket közölje, hanem a képviselőházban elhangzott beszédek teljes szövegét is. Ezt a javaslatot a miniszterelnök és a többség elutasította. (KNapló 1892—97. II. köt. 330—350. l.)

*

A parlamenti ülés, amiről a karcolat tudósít, rendkívül viharos körülmények között zajlott. A csendőrtiszti öltözet jelvényeinek fekete-sárga színe és az osztrák kétfejű sas jele a ruházatuk tartozékain először mintegy mellékesen került szóba az ülésen. A felzúdulás akkor keletkezett, amikor *Szapáry* magyarázatát akarván adni a dolognak, azt mondta, hogy a közös hadsereggel azonos jelvények és színek viselése azért szükséges, mert így biztosítható az, hogy ne legyen a csendőrségnek kisebb tekintélye a többi alakulatnál. A csendőrség kizárólag a magyar kormány, azaz a belügy- és hadügyminisztérium fennhatósága alá tartozott, s így nemzeti színű és jelű jelvényeket hordhatnak volna tisztjei. A KNaplóból és a PH országgyűlési

beszámolójából kiderül, hogy még a kormánypárton belül is megosztottak a vélemények a kérdést illetően, Szapáry, az ötperces szünetben sebtében összehívott minisztertanácsi ülésen, lemondással fenyegetett, ha a miniszterek a szavazásnál nem támogatják. Ez pedig kormányválságot idézhetett volna elő. (Ld. PH 1892. ápr. 27., 4. l.) A kormányhoz közelálló PH vezércikke többek között így vélekedik e kérdésről: »A csendőrségről szóló 1881. III. törvénycikkben azonban sem a koronára átruházott felségjog alakjában, sem másféle törvényes alakban nem található egyetlen olyan rendelkezést sem, mely azt kíváná, hogy a m. kir. csendőrség jelvényei egyenlők legyenek a közös hadsereg vagy a honvédség jelvényeivel. Tehát annak *semmiféle törvényes rendelkezés nem szolgál alapul, hogy a m. kir. csendőrség kardbojtja a kétfejű sassal kihímzett fekete-sárga kardbojt legyen.*« (1892. ápr. 27., 2. l.)

A karcolatban MK középpontba állítja a csendőrtiszti jelvényekről folyó vitát, hiszen az ülés jelentős részét is e téma tölti ki. Minden jelentős mozzanatra reagál. Remek kifejező erővel írja le a szavazást megelőző időhúzás feszült perceit. Az ülés forró hangulatát szívesen, szellemesen állítja elénk, nem hallgatva el saját népszerűtlenségét, amit a kormánypárt melletti szavazatával Jókaival együtt kivívott. Hiszen, mint ő maga mondja, nem a szíve szerint, de az esze szerint döntött így.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 144 3 *Fekete kabátban van-e az elnök?* — Tréfás utalás arra, hogy az előző napi ülésen Olay Lajos megróttá az elnököt, hogy nem fekete, hanem szürke kabátban jelent meg. (Ld. az előző karcolathoz írt jegyzeteinket.)
- 4 *Ott van-e Sima, Balogh?* — Attól függ tudniillik, hogy újra a Csongrád megyei visszaélésekről lesz-e szó. (Ld. az előző karcolatot.)
- 5 *A karzaton setteng-e Perl öcsénk?* — Perl Soma Eötvös Károly ügyvédi irodájának vezetője volt. MK arra céloz, hogy ha Perl megjelenik az ülésen, az azt jelenti, hogy Eötvös Károly is ott van, és jelentős ellenzéki beszédre van kilátás.
- 6 *Magával hozta-e a fotográfus-gépét Andreánszky?* — MK egyik korábbi karcolatában beszámolt arról, hogy Andreánszky a főrendiházban saját maga készített fényképfelvételt.
- 7 *Ott vannak-e a mágnás asszonyok?* — E tényből következtetni lehet arra, hogy ki fog beszédet mondani a Házban. MK többször utal tréfásan arra, hogy pl. amikor Apponyi vagy Fenyvessy beszédet tart, akkor tele van a karzat szép hölgyekkel.
- 8—9 *Hogy van öltözve Fenyvessy Ferenc?* — Fenyvessy — MK szerint — mindig kicsípte magát, ha felszólalásra készült.
- 21 Károlyi Gábor közbeszólása — a KNapló szerint is így tör-

- tént, de a MK által leírt válaszoknak nincs nyoma a Naplóban.
- 144 : 27 *Mindég derék jó magvető volt az öregúr [Madarász József].*
— Utalás arra, hogy Madarász mindig az ellenzék vezére volt.
- 28—29 *Madarász bácsi kifogásolta, hogy a csendőrség karszalagján rajta van a fekete-sárga szín . . .* — Madarász a következőket mondta: »Az azonban egész más kérdés, amit Pázmándy Dénes t. képviselőtársam előhozott, hogy ti. a csendőrségnek mostani kardbojtján, vagy nem tudom minő jelvényén a fekete-sárga szín és kétfejű sas díszel. Magyarország kormányának és belügyminiszterének, nézetem szerint, mindenestre meg kell nyugtatni a Házat afelől, hogy ez csak véletlen és elnézésből eredő visszaélés lehet.« (KNapló i. h. 337. l.)
- 145 : 4—7 Szapáry válasza a csendőrség jelvényeivel kapcsolatosan. — A miniszterelnök a következőket mondta: »T. Ház! Az 1868 : XL. tc. 50. §-a, amely a véderőről szól és azon törvények, amelyek a véderőről azóta alkottattak, megállapítják, hogy a honvédség tisztjeinek jelvényei ugyanazok legyenek, mint a közös hadseregéi. Az 1881 : III. tc. 9. §-a utasította a honvédelmi és belügyi minisztereket, hogy az egyenruházatot és jelvényeket a csendőrségnél utasítás alapján állítsák meg. Ugyancsak a csendőrség tisztjeire nézve is kimondatott, hogy jelvényei olyanok legyenek, mint aminők a közös hadseregbeli és honvédtisztekéi. És én nem csak azért, mert ez az intézkedés a törvény alapján két miniszter által szabályoztatott, de nem tartanám a csendőrségi tisztekre és tekintélyükre nézve kívánatosnak azt . . . (*Nagy mozgás és zaj a bal- és szélsőbalon. Egy hang a szélsőbalon: A kétfejű sas adja meg a tekintélyt!*) A tekintélyt én abban keresem, hogy ők ugyanazon rendfokozatúaknak tekintessenek, mint a közös hadseregbeli és honvéd tisztek (*Élénk helyeslés jobb felől. Mozdás és zaj a szélsőbalon.*) és a tekintetben ne lehessen különbséget tenni, mintha a csendőrségbeli tiszt nem tekintetnék tisztnek. (*Helyeslés jobb felől*) PÁZMÁNDY DÉNES: A kétfejű sas kitüntetés! (*Zaj a szélsőbaloldalon.*)« (KNapló i. h. 338. l.)
- 14—15 — *Nem restelli ezeket mondani? — pattant fel Hoitsy Pál.* — Az ülésen szó szerint így hangzott el a képviselő felkiáltása.
- 20—22 *Polónyi mennydörgő hangon frivolitásnak mondja a miniszterelnök szavait.* — A KNapló szerint Polónyi a következőket mondta: »Azonban t. Ház, mióta Magyarországon az úgynevezett alkotmány-visszaállítási aera bekezdkezett, még ily frivolitással (*Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.*) Magyarországnak alkotmányát, Magyarország címerét és a magyar nemzet színeit e parlament előtt soha meg nem alázták. (*Zajos helyeslés és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Gyalázat!*) (KNapló i. h. 339. l.)

- 145 : 25—146 : 7 A parlamenti vihar. — Szapárynak a csendőrségi jelvényekkel kapcsolatos állásfoglalása nagy felháborodást váltott ki. Az elnök nem győzött rendet csinálni, mert az állandó közbeiktatásoktól senki nem tudott beszélni. Több ízben hangzott el a «vád alá kell helyezni a miniszterelnököt! Gyalázat!» felkiáltás. (KNapló i. h. 339—340. l.) A KNapló nem említi, de a PH országgyűlési beszámolója szerint a vihar nemcsak az ellenzékot kavarta fel, hanem a kormánypárt oldalán is nyugtalanságot okozott. (PH 1892. ápr. 27., 3—4. l.)
- 146 : 12—14 *A habarék párt titokzatos homályba burkolva terült el . . . , nem tudván, haragudjék-e vagy ne, nem tudva, hogy a vezér melyik arcával jött be ma . . .* — E megjegyzésben MK-nak a nemzeti párttal szemben táplált ellenszenvé nyilvánul meg. Véleménye szerint Apponyinak semmi nem fontos, csak a hatalom megszerzése. Ezért az udvarral szemben mindig nagyon óvatos politikát folytatott. Írónk e megjegyzésében utal az előző napi ülésre is, amikor Apponyi az ellenzék ellenére a Radetzky-szobor leleplezési ünnepségére való elmenelet mellett szavazott. (Ld. előző karcolathoz fűzött jegyzeteinket.)
- 146 : 25—147 : 28 Az öt perc szünet miatt kialakult elégedetlenség és a szünet elhúzódása. — A KNaplóban erre természetesen nincs utalás, de a PH »Országgyűlés« c. cikke így ír az ülésen kialakult helyzetről: »Az ellenzék tombolva ugrik föl és elnöki erőszakot emleget. De már az ülés föl van függesztve, s az öt percből jó negyedóra is lesz. A ház plénumán összekeverednek egy fekete tömeggé a pártok, s a zúgásból az ellenzéki képviselők hangos kifakadásai hallhatók. A folyosó még lázasabb. Itt már nyílt kifejezésre jut a kormánypárti képviselők visszatetszése is a fölött, hogy a csendőrök sárga-fekete bojtokat és sasokat viselnek. Az ellenzéki javaslatokat azonban nem fogadják el még sem, mert Szapáry kijelentette az elégtelenségnek, hogy *ez esetben azonnal beadja lemondását*. Így tehát többen azt határozták el, hogy tartózkodnak a szavazástól, mások kelleetlenül bár, belementek a szavazásba, nem akarván ily meglepetésszerű ügyből kormányválságot csinálni.« (1892. ápr. 27., 4. l.)
- 38—39 . . . *örülnének emitt még Dobránszky Péternek is.* — Dobránszky Péter szabadelvű párti képviselőt 1887-ben azzal vádolták, hogy rokonságban van az Oroszországban élő Dobzszanszkyakkal, és tőlük levélben hivatali állást kért Oroszországban. Tehát hazaáruló. E vád alól nem tudta magát megnyugtatóan tisztázni, ezért népszerűtlen lett saját pártja körében is. (Ld. Krk 68. köt. 198—206., 343—348. l., 74. köt. 276. l.)
- 37—38 *Bácsika volna most még az öreg Csatár is.* — MK korábbi karcolataiban (Krk 79. és 80. köt.) leírta többezör is,

Lap Sor

- hogy Csátár Zsigmondtól még pártbeli barátai is távol tartották magukat.
- 148 : 22—23 ... *rakéták röpködnek szerte, rakétáknak mondom, de inkább gorombaságok.* — A KNapló nem jegyezt fel a szavazás kapcsán gorombaságokat.
- 24 *Mikszáth nem» szavazatánál viharos »Hoch» hangzott fel.* — A KNaplóban ennek nincs nyoma.
- 26 *Péchy Tamás »igen»-jénél farengető éljenben tört ki az ellenzék.* — Nincs nyoma a KNaplóban.
- 32 *Tisza Kálmán is megkapta a »Hoch»-okból a maga részét.* — Nem tesz erről említést a KNapló.

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1892. május 1., 14. évf. 121. sz. (3. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

Az ápr. 30-i ülésen az elnöki bejelentések után megválasztották a kúriai bíraskodásról szóló törvényjavaslat tárgyalására kiküldendő bizottság tagjait. Ezután folytatódott az indemnity tárgyalása. *Kolozsváry-Kiss István* nem tartotta indokoltnak az indemnity bevezetését, ezért nem járult hozzá. Visszautasította az ellenzéknek a miniszterelnök által klotúrral való megfolyegetését. Önálló magyar bank létrehozását sürgette. *Sághy Gyula* Ragályi Lajos előző napi — az ellenzékét szubjektivitással vádoló — beszédére reflektálva a kormánypárt elfogultságát fejtegette. Majd a választási visszaélésekről beszélt. A kormány képviselőinek a Radeczky-szobor leleplezési ünnepélyén való részvételt nem tartotta hibának, de elítélte a kormányt azért, hogy nem vettek részt az aradi ünnepségen. Kijelentette, hogy az ellenzék nem tervez obstrukciót, ezzel a kormány azért vádolja az ellenzékot, hogy ürügye legyen klotúrt alkalmazni. Ez pedig a parlamentarizmus teljes megsértése volna. *Kemény Pál* a Veszprém megyei zirci járásban történt választási visszaélésekről szól, és arról, hogy az ellenzéknek nem áll szándékában az obstrukció. *Fenyvessy Ferenc* vitába szállt *Kemény Pállal* kijelentve, hogy Veszprém megyében nem történtek választási visszaélések. *Kemény Pál* válaszában hangsúlyozta, hogy ő csak a zirci járásról beszélt. Ezután *Szilágyi Dezső* igazságügy-miniszter válaszolt *Gulner Gyulának* a katonai büntető törvénykönyv és eljárási szabályzat reformjára vonatkozó interpellációjára kijelentve, hogy az ezzel kapcsolatos munka folyamatban van. *Gulner Gyula* feltétlenül szükségesnek tartotta a katonai büntetőtörvénykönyv és eljárási szabályzat reformját, mert

az érvényben lévő rendeletet Mária Terézia idejében bocsátották ki. Nem fogadta el a miniszter választát. *Szilágyi Dezso* a megoldást gátló nehézségekre hivatkozott, és kérte a Házat, hogy fogadják el választát. A többség a választ tudomásul vette. Ezután *Szilágyi Dezso* Polónyi Géza interpellációjára választott a budapesti ügyészségnek egy konkrét esetben történt vádindítványának a lapokban idő előtt történő közlése ügyében. Az igazságügy-miniszter elítélendőnek tartotta az ilyen eseteket, és ígéretet tett az ügy kivizsgálására. (KNapló 1892—96. II. köt. 422—445. l.)

*

Az ápr. 30-i ülés unalmasan, eseménytelenül zajlott. MK ezért karcolatának fő témájául nem is az aznapi ülést választotta, hanem egy minisztériumi látogatás kapcsán keretbe foglalva summázta az utóbbi napok üléseinek hangulatát, a felszín alatt lappangó, gyakran kitörő feszültségeket. Röviden, inkább adomaszertően ábrázolta az előző üléseket, majd végül — miután végszóra, az ülés befejezésére érkezett a parlamentbe — már csak az üres teremben lézengő néhány képviselőtársának a lezajlott ülést értékelő beszélgetése alapján reagált az aznapi eseményekre.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 149 4—6 *Bosszankodtunk, hogy az indemnity vita csak nem akar sehogy véget érni* . . . — Az indemnityt a képviselőház már negyedik napja tárgyalta anélkül, hogy véget ért volna. (Ld. KNapló, i. h. 27., 28., 29., 30-i ülések.)
- 12—14 . . . *Horánszky Nándor* . . . *magánbeszélgetések titkaival lép fel a Házban*. — Horánszky az ápr. 29-i ülésen azzal vádolta Ragályi Lajos kormánypárti képviselőt, hogy Lindler György nemzeti párti képviselőtől kért tanácsot, vajon milyen pártprogrammal és hol lépjen fel képviselőjelöltnek. (Horánszky felszólalását ld.: KNapló i. h. 411. l., Ragályi felszólalását és Lindler választát ld. KNapló i. h. 420—422. l.)
- 17—19 . . . *Horánszky* . . . *most a Lindler jüle útján hallja a magánbeszélgetéseket*. — Ld. az előző jegyzetet.
- „ 18 *per procura* — meghatalmazás folytán
- „ 24 *konstábler* — rendőr
- 150 : 2—3 *Az obstrukció mindig a zsebünkben legyen, mint a tűzkő*. — Helfy Ignác Szapárynak klotúrral fenyegető beszédére válaszolva a következőket mondta: »Ha a klotúr behozatalának keresztülvételére [a miniszterelnök] elég erősnek érzi magát, ám tegye, én egész nyíltsággal előlegezem, megmondom, hogy erre ő képtelen, s ezt keresztülvinni sem ő, sem más kormány e képviselőházban nem fogja, mert akkor igenis meg fogjuk mutatni mi az obstrukció. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon*.) Addig azonban abszoluto sem oka, sem joga nincsen obstrukcióról beszélni.« (KNapló i. h. 278. l.)

- 150 : 3—4 . . . *Helfy, a hajdani magyar-magyar*, a *Kossuth palatinusságát viseli* . . . — Utalás arra, hogy Helfy Ignác szoros kapcsolatban volt Kossuth Lajossal és a magyar emigrációval. 1869—1870-ig Milánóban »A magyar-magyar« címmel folyóiratot adott ki, amelyben a kiegyezést támadta.
- 5—8 *Apponyi* . . . *szövi édes terveit éppen olyan formán, mint ahogy a takács szó, hogy vetélője hol jobbra, hol balra szalad* . . . — MK több ízben utalt arra, hogy Apponyi tulajdonképpen csak a hatalom megszerzéséért küzd, ennek érdekében hajlandó időnként engedelményekre. Ilyen pl. a Radetzky-szobor leleplezési ünnepségén való részvétele kérdésében elfoglalt álláspontja. (Ld. jelen kötet 375. l.)
- 9—11 *Ilyenformán beszélgettünk* . . . *kiemelve Szapáry szívósságát, aki férfiasan áll meg az öröklött bajok közt* . . . — MK több ízben elismeréssel nyilatkozott Szapáry talpraesett, ügyes helytállásáról. Valójában azonban a miniszterelnök nem szerepelt kellő határozottsággal, és felszólalásai helyenként inkább élezték a helyzetet és provokálták a vitákat. (Ld. a csendőrség jelvényeinek kérdése jelen kötet 378. l.)
- 12—14 *képviselők nem is diskurálhatnak egymással, mert nem tudni, mikor jön ki nyilvánosságra a bizalmasan kiejtett szó* . . . — Megtörtént néhányszor, hogy magánbeszélgetésekből szerzett információkat a képviselők az ülésen nyilvánosan továbbadtak. (Ld. előző jegyzetünket Horánszky Nándorral kapcsolatosan.)
- 29 *Azt üzenik, hogy egy unalmas professzor* — Sághy Gyula felszólalására utal az író.
- 151 2 *(a Szilágyi-féle interpellációkra)* — Szilágyi Dezső két interpellációra válaszolt az ülés végén. (Ld. KNapló i. h. 437—445. l.)
- 10—12 *Fabiny megvédelmezte Szilágyi Dezsőt.* — Fabiny Teofil mint Szilágyi Dezső elődje felszólalásában alátámasztotta az igazságügy-miniszter állítását a katonai büntető eljárás szabályozásának kérlésében. (KNapló i. h. 441. l.)

A WHIPP

M *Pesti Hírlap. 1892. május 3., 14. évf. 123. sz. (4. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A máj. 2-i ülésen a hivatalos bejelentések után folytatták az indemnitás tárgyalását. A vitában elsőként *Kun Miklós* szólalt fel. Rövid áttekintést adott a Szapáry-kormány kétéves, jobbára ered-

ménytelen működéséről, és azt a következtetést vonta le, hogy a vezetésben nem lehet megbízni, ezért a törvényjavaslatot nem szavazta meg. *Csanády Sándor* kijelentette, mivel a kormány semmit nem tesz az ország nemzeti érdekeinek megszilárdításáért, megszavazott költségvetés nélkül ellenőrizhetetlenül gazdálkodik az ország pénzével, felelőtlenül egyre emeli az amúgy is magas adókat, ezzel nyomorba taszítva a szegényebb népréteget, nem járul hozzá az indemnityhez. *Hegedűs Sándor* vitába szállva az indemnity ellenzőivel azt bizonyította, hogy a kormánynak nem érdeke, sőt komoly nehézséget jelent az új költségvetés megszavazásának elodázása. Helytelenítette az ellenzéknek azt az eljárását, hogy a költségvetési vita kapcsán minduntalan felveti a bizalmi kérdést, holott ez nem tartozik a tárgyhoz, a vitát pedig elhúzza. Kérte az ellenzékét, hogy ne terelje másra a figyelmet, csak a költségvetési tervezethez szóljanak hozzá. *Helfy Ignác* rámutatott, hogy az indemnity a világon mindenhol bizalmi kérdés, tehát természetes, hogy a felszólalók is ilyen szempontból reagálnak a kérdésre. *Apponyi Albert* helyeselte azt az eljárást, hogy a költségvetési vita során az adott tárcához tartozó fontosabb problémák, egyes intézmények esetleges visszaélései szóba kerülnek és vita tárgyát képezik. Ez a gyakorlat nem új. 25 éve így történik. Nemzetellenességgel vádolta a kormányt, és nem fogadta el az indemnity-javaslatot. Végül *Wekerle Sándor* szólalt fel, aki *Helfy Ignác* és *Apponyi Albert* hozzászólásával polemizált, majd bejelentette, hogy a valutarendezésre vonatkozó javaslatokat esetleg a költségvetési tárgyalás megszakításával fogják napirendre tűzni, továbbá, hogy a tiszttviselők fizetésének emelése júl. 1-ig mindenképpen megtörténik függetlenül a költségvetési tárgyalások menetétől. A többség az indemnity-törvényjavaslatot elfogadta. (KNapló 1892—96. III. 5—24.)

*

Az ülés kilátástalan hangulatának lefestése után MK csak a felszólalók nevének említésével utalt az események menetére. A karcolat központi témája a szavazás várható eredményének játékos találgatása a képviselőház kormánypárti jegyzőjének szemszögéből. Tanulságként az író humorral enyhítve mutatja be, hogy egy-egy szavazás eredménye sokszor milyen véletleneken múlik.

Tárgyi magyarázatok

- | Lap | Sor | |
|-----|-------|---|
| 151 | 9—10 | <i>Csupán Széll Ákos a whípper-inek főmesterének volt lázas napja.</i> — Széll Ákos a Ház kormánypárti jegyzője volt. |
| 152 | 33 | <i>dangubáló</i> — ácsorgó |
| | 33—34 | <i>S sietett vissza megmondai Éles Henriknek »Ne bírszú lesz kerülets.</i> — Éles Henrik 1878-ban a parlament tagja volt, a következő ciklusban nem választották meg, majd az 1887—92-es ciklusban újra képviselő lett. A legutóbbi választásokon ismét nem került be a parlamentbe. MK korábbi |

- karcolataiban többször szolt ironikusan az idokozoi valasz-
tasokra varo Elesről. (Ld. Krk 74. köt. 77. l.)
- 153 12 *Csanádyt nem merte túllícitálni senki.* — Csanády Sándor a
második felszólaló volt az ülésen. Utána még Hegedüs
Sándor, Apponyi Albert és Wekerle Sándor szoltak.
- 35—36 . . . *dolga lévén a Sándor utcában az »irói püspökség»*
alapítójának, Szájbely Gyulának. . . . — A rendelkezésünkre
álló források alapján ma már nem tudjuk feloldani MK-nak
az »irodalmi püspökség»-re vonatkozó utalását; Szájbely
ugyanis Kőszeg képviselője volt és megyei tisztségviselő.
- 154 7 *dictum-factum* — úgy tett, amint mondta
- 11 *perorál* — szónokol, beszédet mond
- 31 *komputus* — a nem meghatározott naptári időpontokra eső
ünnepeknél, időpontoknak számításán alapuló meghatá-
rozása. Itt: bonyolult számítás.

A HÁZ ÉS KÖRNYÉKE

M *Pesti Hirlap. 1892. május 7., 14. évf. 127. sz. (4. l.)* Rovaton
kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A máj. 6-i ülésen az előző napon elkezdett vitát folytatták a földművelésügyi tárca költségvetéséről. *Atzél Péter* kevésnek tartotta az e célra tervezett összeget, ugyanakkor sokallta a 8—10 százalékos kamatlábakat. Felhívta a miniszter figyelmét, hogy körülmekintően, a külföldi tapasztalatok felhasználásával segítse a szőlőtermelőket az igen elterjedt filoxera elleni küzdelemben. E célra egy tisztán szőlészeti bank felállítását indítványozta. Felvetette a tűz- és jégkár elleni biztosítás államosításának időszerűségét. *Pap Elek* kifejtette, hogy a földművelés terén történt fejlődés nem a kormánynak, hanem kizárólag a földbirtokosok áldozatkészségének köszönhető, pedig a kis- és középbirtokos réteg nehéz helyzetben van. Ezt mutatja a birtokváltozások évről évre növekvő száma. A bajok egyik forrása a mezőgazdasági hitel szervezetlensége és a túl magas kamatok. Mindezeket az Ausztriától való túlzott függéssel magyarázta. Végül határozati javaslatot terjesztett elő a mezőgazdasági termények árára kedvezőtlenül ható tőzsdei manipulációk visszaszorítása és a marhasó árusításának megszervezése ügyében. *Harkányi Frigyes* *Atzél Péter*-rel polemizálva védelmébe vette a takarékpénztárakat, és a biztosító intézetek államosítása ellen foglalt állást. *Irányi Dániel* Békés megye munkanélküliséggel fenyegetett munkásainak eddig megműveletlen területekre való áttelepítésének érdekében szolt. Kérte továbbá a

megyében tevékenykedő kormánybiztos megbízatásának megszüntetését. *Szapáry Gyula* még nem látta elérkezettnek az időt, hogy a kormánybiztost felmentsék. *Vikár István* az adók igazságosabb megállapítását, bizonyos esetekben eltörlését javasolta. A költségvetést nem fogadta el. *Heckenast György* szintén a földadó csökkentéséért szállt síkra. Véleménye szerint a bajok fő forrása — többek között — az önálló vámtérület és az önálló nemzeti bank hiánya. A költségvetést nem fogadta el. (KNapló 1892—96. III. köt. 87—107.)

*

MK néhány napig nem írt tudósítást a parlamenti ülésekről. Így e karcolat első részében röviden összefoglalta az elmúlt ülések — általa említésre méltónak ítélt — mozzanatait. Miután a jelen ülés meglehetősen unalmas és ocsénytelen volt, inkább a folyosó és a háznagyi szoba színesebb világát kereste fel, egyáltalán nem reaguálva, meg sem említve az aznapi ülésen zajló felszólalásokat.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 155 1—2 *Gróf Bethlen András . . . terveivel meglepi az egész parlamentet.* — A PH vezércikke így ír a földművelésügyi miniszterről: »Gróf Bethlen András telve van jóakarattal és buzgalommal. Azzal az erős elhatározással vette át tárcáját, hogy a magyar mezőgazdaság bajain a lehetőség szerint könnyíteni fog. S ha eddigelé mást nem tett volna is, mint hogy kidolgoztatta szakértőivel a parlament elé terjesztett jelentését — az elsőt, melyet e minisztérium közrebocsátott — és mely a legvilágosabb és legrészletesebb képét nyújtja Magyarország mezőgazdasági állapotainak: működését még ez esetben sem nevezhetnők meddőnek.« (PH 1892. máj. 4., 1. l.)
- 2—6 Bethlen András felszólalása. — A földművelésügy problémáit jól áttekintő, a jövő feladatait tárgyaló beszédet ld.: KNapló i. h. 73—78. l.
- 11—12 Bethlen Balázs felszólalása. — A képviselő a földművesek számára felállítandó szakiskolák szükségességéről beszélt. Ld. KNapló i. h. 52—54. l.
- 13—14 Miklós Ödön felszólalása. — Szövegét ld. KNapló i. h. 7—16. l.
- 156 : 12—13 . . *Helpy uraimék, azt hiszem, elsőködsőnének apródonkint . . .* — Utalás arra, hogy Helpy Ignác gyakran szólalt fel az ellenzék oldalán, és ez is megerősíti a kormánypártnak azt a vádját, hogy a baloldal gátolja a tárgyalások gyors lefolyását.
- 17 *Janicsáry Sándor (az öreg aga)* — Szójáték Janicsáry névvel. Tréfásan így nevezték őt.
- 27—29 . . . *Bresztovac már nem létezik. A belügyminiszter átma-*

gyarosította a nevét . . . — A nagyközség nevét Beresztóc-ra változtatták.

- 156 : 29—31 Janicsáry Szalavszkytól kénytelen megkérdezni, hol lakik. — Szalavszky volt ugyanis a belügyi államtitkár.
- 157 5—23 Bánó József aggodalma. — Franciaországban, különösen Párizsban az anarchisták által elkövetett merényletek száma egyre nőtt. A PH ezzel kapcsolatban a következőkről tudósít: »Az anarchisták elleni rendszabályokat tegnap és ma folytatták, s több anarchistát, kik Párizsból megszöktek letartóztattak, még mielőtt a határt elérték. Eddig összesen 150 anarchistát tartóztattak le, még pedig Párizsban 50-et és a vidéken 100-at. A Párizsban letartóztatott anarchisták között vannak a »Révolte« és a »Père Elinard« anarchista lapok szerkesztői, továbbá egy dalszerző és egy titkos nyomda tulajdonosa. Az igazságügy-miniszter közrendeletet intézett a főállamügyészséghez, melyben felszólítja őket, hogy a robbanóanyagoknak, különösen a dinamitnak gyártására, eladására és raktározására vonatkozó törvények szigorú végrehajtását a legpontosabban ellenőrizzék.« (PH 1892. máj. 4., 7. l.)

A T. HÁZBÓL

M *Pesti Hírlap. 1892. május 11., 14. évf. 131. sz. (1., 2. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A máj. 10-i ülés egyetlen napirendi pontja a Baross Gábor miniszter halálával kapcsolatos ügyek megbeszélése volt. *Szapáry Gyula* a következőket javasolta: a képviselőház jegyzőkönyvben adjon kifejezést részvétének, a temetés előtti beszentelésen a Ház testületileg jelenjék meg, a temetés államköltségen történjék. A képviselők a javaslatokat egyhangúlag elfogadták, és ezzel az ülés véget ért. (KNapló 1892—96. III. köt. 144—145. l.)

*

Május 9-én 11 órakor meghalt Baross Gábor kereskedelmi miniszter. Az előző napi ülést a hír vételekor, 11 óra 55 perckor felfüggesztették, és az elnök javaslatát elfogadva a máj. 10-i ülésen csak a miniszter halálával és temetésével kapcsolatos ügyeket beszéltek meg. MK megrendülten fogadta a hírt. Karcolatának első részében egy rendkívüli, kiemelkedő ember halála kapcsán elmélkedik arról, hogy az elmúlás nem ismer rangbéli különbséget. Ezután híven regisztrálja a rövid ülés eseményeit.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 158 : 16 *Az illavai kriptá befogadja csendesen . .* — Az illavai katolikus templom kriptája a Baross család temetkezéshelye volt. A család kívánságára szállították oda Baross Gábor tetemét.
- 159 : 4 *Nessus-ing* — Héraklész inge, amelyet féltékeny felesége adott rá Nesszosz kentaur tanácsát követve. Az ing égető kőnokat, majd végül Héraklész halálát okozta a görög mitológia szerint.
- 11—12 . . . *a jó öreg Csanády (aki pedig már olvashatta a saját nekrológjait)* . . . — Egyszer már elterjedt Csanády Sándor halálhíre. Nekrológokat is írtak róla. Mikszáth is elparentálta Csanádyt, majd két nap múlva örömmel cáfolta meg önmagát. (Ld. Krk 76. köt. 15—18. l. és a jelen kötet 48—54. l.)
- 31 *Az utolsó helyeslés» Barosznak.* — A PH egyik Barossról szóló megemlékezésében így ír: »Valamennyi büdzséje gyorsan, viharok nélkül folyt le, s valamennyi büdzséje alkalmával voltak ünnepélyes momentumok, melyekben a miniszter egy új nagy nemzeti vívmány alapjait rakta le. Beszédjébe csaknem mindig »általános helyeslést» szánt a gyorsfró, s beszédjei elé csaknem mindig várakozással tekintett a Ház. És ebben ritkán csalódott.« (PH 1892. máj. 10., 3. l.)
- 160 : 5—6 *Hej sok víz lefolyja a Vágon, míg megint egy ilyen tót találkozza magát.* — Baross Gábor felvidéki származású volt, Trencsénben született.

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hirlap. 1892. május 15., 14. évf. 135. sz. (9. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A máj. 15-i ülésen az elnöki bejelentések után *Wekerle Sándor* előterjesztette a valutareformmal kapcsolatos törvényjavaslatot. *Szapáry Gyula* bejelentette, hogy a király, megkoronáztatásának 25. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségekre, Budapestre érkezik. Javasolta, hogy ez alkalommal a képviselőház testületileg jelenjék meg az uralkodónál. *Csanády János* csak abban az esetben lett volna hajlandó részt venni az ünnepségen, ha a fekete-sárga lobogó helyett a nemzeti színű zászlót tűzik ki a Budai Várban. *Irányi Dániel* bár egyetértett Csanády feltételével, mégis — mivel csak a koronázás tényének ünnepe lesz — pártja nevében az ünnepélyen való részvétel mellett döntött. Miután *Apponyi Albert* és *Hoüty Pál* is helyeslé-

süket fejezték ki, a Ház elhatározta, hogy testületileg részt vesz a jún. 8-i ünnepségen, és az elnök üdvözli a királyt. Ezután folytatódott a földművelésügyi tárca költségvetésének tárgyalása. *Vietóris Miklós* a Vág mielőbbi szabályozásának tervbevitelét hangoztatta. *Márkus József* a vizimalmok alkonyáról szólt, és megszüntetésüket szorgalmazta. *Bethlen András* földművelésügyi miniszter válaszolt a felvetett problémákra felsorolva, hogy Magyarországon szinte minden nagyobb folyó szabályozása szükséges lenne, ezek közül a Vág folyó rendezése nem a legfontosabb. *Nedeczky Jenő* a halászat gyorsabb fejlődése érdekében javasolta a halastavak eddig érvényben lévő bérleti rendszerének felülvizsgálatát és megváltoztatását. *Szederkényi Nándor* arra hívta fel a kormány figyelmét, hogy gondoskodni kell Magyarország hegyvidékein a filoxéra által pusztulásra ítélt szőlőtermés megmentéséről vagy újratelepítéséről. *Nedeczky Jenő* kifejtette, hogy a szőlőtermés megmentésére a tervezett összeg nem elég. *Sághy Gyula* Csallóköz gazdasági hanyatlását összefüggésbe hozta a Felső-Duna szabályozásának munkálataival rámutatva, hogy mióta a szabályozási munkák folynak, a térség községei szinte megközelíthetetlenek vízi úton. *Hajós József* szintén a Közép-Duna-szakasz szabályozásával kapcsolatos észrevételeit terjesztette elő. *Dókus Ernő* a Bodrog szabályozásának szükségességéről beszélt. *Bethlen András* miniszter válasza után az ülés véget ért. (KNapló 1892—96. III. köt. 172—190. l.)

A karcolat középpontjában a pénzügyminiszternek a valuta-reformmal kapcsolatos bejelentése és a koronázási évforduló megszerzésének kérdése áll. Annak ellenére, hogy e két kérdés — különösen a pénzügyminiszteri bejelentés — tartalmilag valóban az ülés lényege volt, a valóságban az ülésnek csak egy kis részét alkotta. Wekerle kb. egyperces beszédben adta elő fontos bejelentését. A koronázási jubileumi ünnepségekkel kapcsolatos eseményeket élethűen rögzítette írónk. Ezután folytatták a földművelésügyi tárca költségvetését, mely a valóságban is unalmasan és konfliktusok nélkül zajlott. A karzaton és a folyosón folytatott eszmecserek bizonyára érdekesebbek voltak.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 160 : 2—4 *Oda kerülnek, ahova a rézicce . . . a pandúr, meg a kaloda.* — MK az utóbbi kettővel a vármegye autonómiájának megszűnésére utalt kissé nosztalgikus hangon.
- 10—11 *Ünnepélyes hangulat fogadta az »aranyembert«, amikor a »vasember« rekviemje után ismét összeült a Ház.* — MK »aranyember« alatt Wekerle pénzügyminisztert értette, »vasember«-nek Baross Gábort nevezték, akit néhány nappal előbb temettek el.

Lap Sor

- 160 : 16—17 *Az egész ceremónia rövid ideig tartott. Wekerle nem kedvelője a nagy színpadi szcénáknak.* — A KNapló szerint is a pénzügyminiszter a valutareformról szóló nagy fontosságú bejelentését röviden, néhány mondatban közölte a parlamenttel. (KNapló i. h. 173. l.)
- 24 *Hosszas éljenzés hangzott fel a miniszter szavai után* — A bejelentést a KNapló tanúsága szerint is hosszan tartó, zajos éljenzés követte. (Ld. KNapló i. h. 173. l.)
- 161 : 36—37 *A mai ülés olyan volt, mint a mitológiai asszony. Istennő arccal kezdődött és halfarkkal végződött.* — Mikszáth ezt a fordulatot — hasonló helyzetben — egyik korábbi karcolatában már felidézte.

TISZA ISTVÁN

M *Pesti Hírlap. 1892. május 28., 14. évf. 148. sz. (2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A képviselőház máj. 16-i, 17-i, 18-i, 19-i, 21-i, 23-i, 24-i és 26-i üléséről MK nem írt beszámolót. Ezekben az üléseken különösebb vita nélkül lezajlott az igazságügyi tárca költségvetésének tárgyalása, melynek során az igazságügyi miniszter a börtönépületek javításáról és a büntetőtörvénykönyv módosításáról szóló törvényjavaslatot nyújtott be. Heves vita robbant ki Klapka György temetésének körülményei körül. (Ld. jelen kötet 288—294. l.) Majd a máj. 19-i ülésen elkezdték a közoktatásügyi tárca költségvetésének tárgyalását. *Csáky Albin* kifejtette álláspontját az elkeresztelési ügyről és az 1868. 53. t.c. módosításának kérdésével kapcsolatban, kilátásba helyezte a részleges polgári anyakönyvezés bevezetését és ígéretet tett a — számos képviselő által sürgetett — zsidó vallás egyenjogúsítására. Kisebb viták alakultak ki a polgári anyakönyvezés, a 68.53. t.c. megváltoztatása, a vallásszabadság kérdése és az elkeresztelési törvény körül. *Irányi Dániel* határozati javaslatát a vallás szabad gyakorlásáról Csáky és Apponyi indítványára a képviselőház elfogulta. (KNapló 1892—96. 3. köt. 191—364. l.)

A képviselőház máj. 27-i ülésén Királyi Pál halálának bejelentése és egyéb elnöki teendők ellátása után folytatták a vallás- és közoktatási tárca költségvetésének tárgyalását. *Schwarz Gyula* a vallásszabadság és a katolikus autonómia kérdésével kapcsolatban rámutatott arra, hogy előbb a parlamenten belül kell tisztázni ezek tartalmával kapcsolatban a meglévő fogalomzavart. Az elkeresztelési vitáról szólva helyeselte Csáky törvényjavaslatát a részleges polgári anya-

könyvezés bevezetéséről. A közoktatásra fordított összeget nem tartotta elegendőnek. A tanfelügyelői hálózat szélesítését javasolta. Felvetette a polgári iskolák fejlesztésének fontosságát. Szorgalmazta a gimnáziumi és reáliskolai tanárok fizetésének emelését, továbbá új egyetemi tanszékek létrehozását és ösztöndíjak szervezését, valamint a tudományos intézmények szakképzett dolgozói fizetésének emelését. *Visontai Soma* a zsidó vallás egyenjogúvá tételének fontosságáról szólt, és aggodalmát fejezte ki, hogy a jelek szerint a kormány e kérdés megoldását igyekszik elodáztatni. *Tisza István* elsősorban Visontai Somának a zsidó vallás recepciójáról szóló nyilatkozatára reflektált rámutatva, hogy a kormánynak nem áll szándékában a megoldást elnapolni. Az elkeresztelés ügyére áttérve helyeselte a részleges polgári anyakönyvezés átmeneti bevezetését. Apponyi néhány nappal előbb elmondott beszédére reagálva egyetértett vele a házasságjog rendezésében, a zsidó vallás recepciójában, az egyéni vallásszabadság biztosításában. Az egyház és az állam teljes szétválasztását viszont ellenezte, mert úgy az állam nem gyakorolhat felügyeletet az egyház felett. Síkra szállt a vallási türelemért. *Csáky Albin* Visontai Somának válaszulva kijelentette, hogy a zsidó vallás recepciójának elodázásáról nincs szó, még az őszi ülésszakban a Ház elő szándékozik terjeszteni a törvényjavaslatot. Végül *Wekerle Sándor* benyújtotta jelentését az osztrák veretű egytállerosok ügyében. (KNapló 1892—96. III. köt. 365—386. l.)

Az ülésen tovább folyt a vita az egyházpolitikai kérdésekről. MK nem követte nyomon a vita egyes fázisait, csupán *Tisza István* — valóban objektív, mértékletes és az apró torzalkodásokon felül-emelkedett — beszédéről nyilatkozott lelkesen, fényes karriert jósolva neki.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 162 1 *Az elkeresztelési vita még egyre foly . . .* — Máj. 19-én kezdődött a közoktatásügyi tárca költségvetésének tárgyalása. Ennek kapcsán fellángolt az egyházpolitikai kérdésekkel összefüggő vita.
- 1—2 . . . *Irányi javaslatának elfogadása . . .* — A Ház máj. 19-i ülésén *Irányi* előterjesztette határozati javaslatát a vallás szabad gyakorlása és a felekezetek egyenjogúsításával kapcsolatban, melyet 23 évi sikertelenség után a máj. 25-i ülésen elfogadott a képviselőház. (Ld. i. h. 355. l.)
- 2—4 Apponyi beszéde. — A máj. 24-i ülésen szólalt fel Apponyi az egyházpolitikai vita keretében. Beszédében a teljes vallásszabadság, a zsidó vallás recepciója és *Irányi* határozati javaslata mellett foglalt állást. (Ld. i. h. 324—333. l.)

- 162 : 7—8 ...*össze kellene csukni... Tódor kanonokot és Thaly Kálmánt (a pólusokat)...* — MK itt arra utalt, hogy a máj. 23-i parlamenti ülésen Tódor József gyulafehérvári kanonok merev, katolikus beállítottságú beszédét Thaly Kálmán ellenséges árnyalatú közbekiáltásai gyakran megszakították. (Ld. i. h. 302—305. l.)
- 20—21 [Tisza beszédét hallgatva] *most talán már hurnadszor kiálthatnak fel...* — Tisza István politikai pályájának alakulását MK fokozott figyelemmel kísérte, jelentősebb megnyilvánulásairól megemlékezett. (Így ld. Krk 76. köt. 118—120. l., 78. köt. 56—57. l.)
- 23—24 *Tisza István beszédét mély csöndességben hallgatták...* — Tisza István máj. 27-én elhangzott beszédét valóban nem tarkították provokatív közbeszólások. (Ld. i. h. 377—384. l.)
- 163 : 21—22 [Tisza István] *Nyelve magyaros, zamatos, a családi »hogyesok gondosan ki vannak belőle gyomlálva.* — Mikszáth utalása Tisza Kálmánra vonatkozott, többször megcsipdeste mellékmondatokból szőtt körmondatai miatt.
- 37—39 ...*Csanády bácsi felkiáltott egy párszor: — De igaza van! igaza van!* — A KNapló szerint Csanády közbeszólása így hangzott: »TISZA ISTVÁN: úgy is mint vallásos protestáns ember, úgy is mint magyar ember, igaz elismeréssel, igaz tisztelettel vagyok a római katolikus vallás iránt, (Általános helyeslés.) mint minden vallásos ember másnak a vallása iránt, mert hiszen csak az lehet igazán vallásos ember, aki más ember vallását tiszteli. CSANÁDY SÁNDOR: Ebben igazsága van! (Helyeslés.)« (I. h. 383. l.)
- 164 5—8 Horváth Gyula és Tisza István szóváltása. — A KNapló a következőképpen rögzítette az eseményeket: »TISZA ISTVÁN: Ily viszonyok között azt hiszem, minden kételyt kizárólag ki kell jelentenünk, hogy ragaszkodunk a magyar állam szerzett jogaihoz, ragaszkodunk a történelmi fejlődés alapelveihez, nem mereven megállva a status quo-nál, hanem fejlesztve, bővítve az intézményeket, a fejlődő élet igényeihez képest és lépésről-lépésre, nem új teóriák elfogadása mellett, hanem mindig a történelmi alapon maradvá menjünk e téren előre. (Helyeslés jobb felől.) HORVÁTH GYULA: Aponyi sem akart más térre menni! (Halljuk! Halljuk!) TISZA ISTVÁN: Ismétlem, amit már egyszer mondtam, hogy örülni fogok, ha a képviselő úr konstatálja, hogy velem egyet ért. (Zaj bal felől.)« (I. h. 382. l.)
- 9 Ábrányi Kornél közbeszólása. — E közbekiáltást a KNapló nem említi, valószínűleg csak írói fogás, melynek segítségével megoldható a frappáns befejezés.

A SZÉPEK

M *Pesti Hírlap. 1892. május 29., 14. évf. 149. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A máj. 28-i ülésen az elnöki bejelentések után tovább folytatták a vallás- és közoktatási minisztérium költségvetésének tárgyalását. *Vikár István* azt tette szóvá, hogy az egyházpolitikai vita során nem a nemzeti érdekek domborodnak ki, hanem kicsinyes, az egyes csoportok, felekezetek szempontjait előtérbe helyező dogmatikus vita folyik. A katolikus autonómia, az állam és az egyház különválasztása és a zsidó vallás recepciója mellett foglalt állást. *Fenyvessy Ferenc* beszédében pártolta a polgári anyakönyv bevezetését, helyeselte a zsidó vallás törvényesítését és elfogadta Irányi Dániel határozati javaslatát. Ezután kisebb vita alakult ki *Gyórfly Gyula* és *Fenyvessy Ferenc* között az 1868. LIII. törvénycikk 12. paragrafusának a főrendiházban való elfogadásával kapcsolatban. Miután tisztázódott a félreértés, *Vajay István* emelkedett szólásra. Borúlátón nyilatkozott a kormány egyházpolitikai törekvéseiről, kifejtette, hogy a kormány intézkedései és a polgári anyakönyvvezetés bevezetése közvetlenül a katolikus vallás üldözését jelentené. *Helgy Ignác* az általános polgári anyakönyvvezetés bevezetését sürgette, és nem értett egyet Tisza Istvánnal, aki ezt a közigazgatási reform megvalósulásától tette függővé. *Berzeviczy Albert* Vison-tai Soma előző napi vádaskodására válaszolva elutasította azt a feltételezést, hogy a zsidó vallású tanárokat csak akkor nevezték ki, ha ki-keresztelkedtek. *Babó Emil* interpellációt nyújtott be a honvédelmi miniszterhez a Szegeden történt katonai brutalitások ügyében. *Pázmándy Dénes* interpellációjának tárgya a Klapka György temetése körül felvetődött vitás kérdések tisztázása volt. Az ezzel kapcsolatos vitában felszóllalt *Szapáry Gyula*, *Tisza László*, *Horváth Gyula* és *Helgy Ignác*. (KNapló 1892—96. III. köt. 386—411. l.)

Nézeteltérések Klapka végső búcsúztatása körül

Klapka György május 17-én reggel hirtelen rosszul lett következtében halt meg. Temetésének körülményei több ízben heves vitát váltottak ki a képviselőházban. A halálhír bejelentésekor Szapáry a Központi Honvédegyeletet bízta meg a temetés rendezésével és finanszírozásával. Megállapodtak abban is, hogy a képviselőház koszorút helyez el a nagy halott sírján. A kérdés az volt, hogy honnan történjék a temetés. Tisza László a Központi Honvédegyelet elnöke, s így a temetésért felelős személy, szabadelvű párti képviselő javaslatára úgy döntöttek, hogy a Kerepesi temető halottasházában állítják fel a ravatalt. Végül a május 18-i ülésen lezajlott vita és a közhangulat eredményeképpen a tábornok holttestét visszahozták a Belvárosba és a

Belvárosi templomban ravatalozták fel, ahonnan nagy tömeg kíséerte ki a Kerepesi temetőbe.

Klapka György temetésének körülményei országos politikai figyelmet keltettek. Erről részletesen szoltunk *A Klapka ügy a Házban* c. karcolathoz fűzött jegyzeteinkben (ld. e kötet 288—294. l.).

A temetés és főként a fűresa éjjeli elszállítás tárgyában a május 28-i ülésen Pázmándy Dénes interpellációja kapcsán újra fellángolt a vita elsősorban a Szapáry és Tisza László által előadott történetek között lévő ellentmondások körül. A vita, számonkérés és magyarázkodás közben mindenki a másikra hivatkozott, mindenki másra igyekezett háritani a felelősséget. Tisza László kijelentette, hogy a lapokban neki tulajdonított közlemények hamisak, nem is látta őket, kivéve az előző napit, amit maga javított. Mentegetve magát azt is bevallotta, hogy nem is ő beszélt Pulszkyval, hanem egyik tisztára. Nem tisztázott Pulszkynek a szerepe sem, mert még maga Tisza László is egymásnak ellentmondó tényeket közölt vele kapcsolatban.

A karcolat a parlamenti ülés eseményeiből csupán a Klapka-temetés körüli vitát emeli ki. Az ülés első részében az egyházpolitikai vitát folytatták, de írónk erre nem is utal. Az ülés második részében zajló kiesinyes, sokszor valóban gyermekes vitát híven követi, helyenként szinte szó szerint idézi. Plasztikusan érzékelteti a parlamenti légkört, és azt, hogy mindenki tartani igyekszik a hazafiság látszatát ebben a kissé kényes, de alapjában véve eltűzött ügyben.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 164 1—2 *Klapka nem pihenhet. Fölkeltik, előszedik a sírjából minden kegyelet nélkül.* — A máj. 18-án tartott képviselőházi ülésen lángolt fel első ízben Klapka temetésének körülményei körül a vita. Másodszor a jelen karcolat témáját képező ülésen.
- 4 *Ha a halottasházból visszajöttél még a városba . . .* Utalás arra, hogy Klapka tetemét először a Kerepesi temető halottasházába szállították, majd a közvélemény nyomására visszahozták és a Belvárosi templomban ravatalozták fel.
- 6—7 *Ki volt az oka? Pázmándy-e vagy Tisza László?* — Pázmándy Dénes interpellációja következtében bontakozott ki az ülésen a temetés körüli vita, melynek heveségét Tisza László magát mentegető, kissé zavaros válasza még csak növelte.
- 9—12 *. . . Tisza László öregszik, . . . Pázmándy Dénes nem öregszik. Tisza László kezd már . . . bőbeszédű lenni, Pázmándy pedig még mindig nem kezd megkomolyodni.* — Tisza László Klapka temetésével kapcsolatos felszólalásában kissé zavaros, egymásnak ellentmondó magyarázkodásokkal hozakodott elő. Pázmándy interpellációja ennyi idővel a temetés után, miután a képviselőházban már egyszer megtárgyalták a problémát, felesleges volt. MK megjegyzése erre utal.

- 164 : 13—16 Tisza László nyilatkozata a honvédegyülésen. — A máj. 28-i lapokban megjelent Tisza László nyilatkozata a temetéssel kapcsolatos intézkedésekről. (Ld. PH 1892. máj. 28., 8.1.)
- 165 : 14—16 . . . *a mi vezéreink is csak addig vezérek, míg a miniszteri szobára nem viszik.* — Helfy Ignác elmondása szerint Klapka halálhírének vételekor, máj. 17-én Szapáry később érkezett az ülésre. Mikor a hírt meghallotta, a szobájába kérte Helfy Ignácot, Szilágyi Dezsőt, Tisza Lászlót és Podmaniczkyt. (Ld. i. h. 41. l.)
- 20—21 *Tisza László restellte a maga szeplőit és a honvédegyülésen lemosta.* — Az 1848—49-es Honvédegyletek Országos Központi Bizottsága ülést tartott. Tárgya a Klapka-temetéssel kapcsolatos vita volt. Tisza László részletes jelentést olvasott fel eljárásáról. Nyilatkozatát — amely nem teljesen egyezik Szapárynak a képviselőházban elhangzott magyarázatával — a napilapok közölték.
- 22 *Horváth Gyula, aki mind a két ellenzékot kosztolja . . .* — Horváth Gyula nemzeti párti képviselő, mint a »Magyar Hírlap« szerkesztője helyet adott a függetlenségi párti írásoknak is lapjában.
- 26—27 . . . *A korrekcióra természetesen Pázmándy zsebében volt.* — A »Magyar Hírlap« c. lapban megjelent, Tisza László által korrigált cikk kefelevonatát Pázmándy magával vitte az ülésre. A KNapló így rögzíti az eseményt: »PÁZMÁNDY DÉNES: Bátor vagyok felemlíteni, hogy az a sokat említett kefelevonat, melyet Tisza László t. képviselő úr korrigált, itt van a kezemben az ő saját kezű széljegyzeteivel és javításaival együtt. Semmit sem mondtam inént felszólalásomban, ami ebben, nem csak ami a »Magyar Hírlap«-ban nyomtatva van, de ami benne ki van javítva és széljegyzetekkel van ellátva, benne nem volna.«
- 28—30 Pázmándynak mindig van valami a zsebében, hol egy szurony, hol egy kardbojt. — Ld. a jelen kötet 146. lapjához fűzött jegyzetünket a 378. lapon.
- 166 : 18 Thaly Kálmán és Tisza László szövéltása. — A KNapló tanúsága szerint szinte szóról szóra így hangzott. »TISZA LÁSZLÓ: . . . az akadémiából a temetés nem történhetik meg. THALY KÁLMÁN: Nem kérte senki az elnöktől! TISZA LÁSZLÓ: Én az akadémiában senkivel sem voltam érintkezésben. Vajon az akadémia elnöke megengedte volna-e vagy sem, arról egyáltalán nincs tudomásom. THALY KÁLMÁN: Elég hiba, hogy nem kérték! TISZA LÁSZLÓ: Majd mikor t. képviselőtársamnak lesz szerencsétlensége ilyen nevezetes dolgot intézni. . . THALY KÁLMÁN: Én Rákóczi hamvait megtaláltam; tőlem ez is elég. Ha Rákóczi meg tudtam találni, legyen megnyugodva képviselő úr erre is képes lennék.« (I. h. 406. l.)
- 23—24 [Tisza László] *Majd a Múzeumra tért át, s megjegyéz,*

- hogy a múzeumi igazgató ellenvetéseket tett. — Tisza László a Honvédegyletek Központi Bizottsága előtt tett jelentésében azt hangoztatta, hogy a Múzeum igazgatója, Pulszky Ferenc készséggel egyezett bele, hogy Klapka holttestét az előcsarnokban ravatalozzák fel. (Ld. PH 1892. máj. 28., 9. l.)
- 166 : 26—27 Pulszky a karzaton tagadólag rázta a fejét. — A KNapló így rögzítette a jelenetet: »TISZA LÁSZLÓ: Mogyoródy ezredes bajtársam beszélt a múzeum igazgatójával, akinagyon nyomós és nevezetes ellenvetéseket tett a maga részéről az ottani temetés ellen. (Felkiáltások a szélsőbalon: ott van az írói karzaton! Halljuk! Halljuk!) THALY KÁLMÁN: Pulszky rázza a fejét. Nem igaz! (Zajos derűtség a szélsőbalon.) Gr. KÁROLYI GÁBOR: Hát mondja meg, hogy igaz-e vagy sem? (Felkiáltások a jobboldalon: Rendre! Halljuk! Halljuk!) TISZA LÁSZLÓ: Mondom, az igazgatóval én nem érintkeztem, hanem Mogyoródy bajtársam érintkezett. Meg vagyok róla győződve, hogy Mogyoródy ezredes a honvéd értekezlet előtt nem hazudott. KÁROLYI GÁBOR: Az mind nem igaz!« (I. h. 406. l.)
- 32 Károlyi Gábor odakiáltott Pulszkyknak. — Ld. az előző jegyzetet.
- 167 3—4 Most Horváth Gyula jött a balszárnyon s rohammal mért egy-két csapást Tisza Lászlóra. — Horváth Gyula többek között a következőket mondta: »... Meg vagyok győződve, hogy Tisza László képviselőtársam valót akart mondani, de hazugságot jelentettek, s így ő jelentésébe oly dolgot vett fel, amiről neki nem volt közvetlen tudomása...« (I. h. 408. l.)
- 6—7 Aztán Pázmándy konstatálta még egyszer, hogy ellérés van a miniszterelnök előadása és a Tisza László jelentése közt. — A KNapló így örökítette meg Pázmándy megjegyzését: »Az elmentétek ezután sincsenek felderítve. Ma sem tudja itt a házban senki sem, hogy mikép történt az egész dolog s mi az igaz. A miniszterelnök válaszát tehát nem fogadhatom el, hanem éppen azért, hogy a dolog kideríttessék, kérem, hogy a választ napirendre tűzni és tárgyalni méltóztassék. (Helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon. Ellenmondás a jobboldalon.)«
- 15—17 (I. h. 410. l.) csak még az elnök jelenté ki . . . , hogy a kérdés tárgyalása nem volt szabályszerű. — Az elnök a következőket mondta: »Ki kell azonban jelentenem, t. Ház, hogy ezen kérdés tárgyalása és elintézése egyáltalában nem felel meg a házszabályoknak és a tanácskozási rend érdekében levőnek egyáltalában nem látom, ha a t. Ház a házszabályoknak esetről esetre való mellőzésével a ház tanácskozássainak saját rendjét zavarja meg. (Hosszantartó nagy zaj és nyugtalanság a szélsőbalon. Élénk felkiáltások: Nincs igaza az elnök úrnak! Zárt ülést kérünk! Megújuló zaj. Elnök csönget.)« (I. h. 411. l.)

AZ ÍV

M *Pesti Hírlap. 1892. június 4., 14. évf. 155. sz. (9., 10. 1.)*
Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A jún. 3-i ülésen *Molnár Antal* jegyző felolvasta a királynőhöz intézendő felirat szövegét, amelyet a képviselőház küldeni szándékozott a koronázási jubileumi ünnepeken meg nem jelenő királynénak. Ezután folytatódott a vallás és közoktatási tárca költségvetésének tárgyalása. *Zichy Jenő* a Széchényi Könyvtár kiadásaira szánt összeget kevesellte, különös tekintettel arra, hogy az év folyamán lehetőség lenne Corvinák vásárlására Angliától. Rámutatott továbbá, hogy a műemlékekre szánt 5000 Ft 300 műemlék restaurálására és fenntartására szinte egyenlő a semmivel. *Thaly Kálmán* a Nemzeti Múzeum épülete kibővítésének fontosságáról, a természettudományi anyag számára külön épület létrehozásáról beszélt. *Csáky Albin* miniszter elismerte az előtte felszólalók igazságát, ígéretet tett, hogy a lehetőségekhez igazodva igyekezni fog a Corvinák beszerzését elősegíteni, és egy természettudományi múzeum felépítését is fontosnak tartja. *Thaly Kálmán* a magyar történelmi képcsarnok és metszetsorok elhelyezése felett érzett aggodalmának adott kifejezést, majd javaslatot tett, hogy a magyar festők és szobrászok támogatása érdekében a kormány előlegezze a külföldön kiállításra kerülő festmények és szobrok szállítási költségét, amit aztán a műalkotások eladása után az államnak visszafizetnének. Azután a magyar történettudomány bizonyos fokú háttérbe szorításáról beszélt. *Csáky Albin* kijelentette, hogy még a nyáron a képtár anyagát átszállítják a városligeti Múcsarnokba. Mindent egybevetve elismerte, hogy a költségvetésben nagyon kis összeg van előirányozva ezen célokra, de konkrét ígéretet nem mert tenni az összeg felemelésére. *Andrássy Tivadar* és *Fenyvessy Ferenc* a magyar képzőművészet fellendítésének fontosságáról szólt. *Irányi Dániel* a protestáns egyháznak előirányzott összeg felemelését kérte. *Bobula János* az alsópapság anyagi viszonyai sürgős rendezésének időszerűségéről szólt. Miután *Csáky Albin* ígéretet tett, hogy a felszólalók által felvetett problémákat felülvizsgálja, a vallás- és közoktatásügyi tárca költségvetési tárgyalása befejeződött. *Wekerle Sándor* válaszolt Horánszky Nándor interpellációjára, amit az indemnitás meghosszabbításával kapcsolatban tett, attól tartva ugyanis, hogy a régi költségvetés hatálya máj. 31-ig tart, az új költségvetés jún. 15-én lép életbe, mit tesz a kormány, hogy a törvényes állapot e két hétben megmaradjon. *Wekerle* kijelentette, hogy az új indemnitás törvény hatálya jún. 1. *Horánszky Nándor* nem fogadta el a pénzügyminiszter választát, és a kérdés napirendre tűzését kérte. *Szapáry Gyula* és *Wekerle Sándor* válasza után *Horánszky* továbbra is ragaszkodott a kérdés napirendre tűzéséhez. Mielőtt szavazásra került volna a sor,

az elnök bejelentette, hogy 21 ellenzéki képviselő a szavazás másnapra halasztását kérte, a Ház azonban már előzőleg határozatot hozott, hogy jún. 10-ig ülést nem tart. A hangulat egyre ingerültebb lett, mert — mint kiderült — 21 aláíró közül számosan nem is voltak jelen az ülésen. Végül *Ugron Gábor* javaslatára többen visszavonták aláírásukat, így a Ház többsége elfogadta Wekerle válaszát az interpellációra. (KNapló 1892—96. IV. köt. 56—90. l.)

Jelen karcolatában MK végig figyelemmel kísérte az ülés menetét, amely — mint az írásból is kitűnik — eleinte békés mederben folyt, kissé színtelen, bár fontos dolgokat érintő felszólalásokkal tarkítva. A parlamenti vihar Horánszky Nándor indemnitás-törvény hatályba lépésének bizonytalan időpontja tárgyában tett interpellációjával kapcsolatban tört ki. A zajos jeleneteket pontról pontra, sokszor szó szerint jeleníti meg írónk.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 168 8—9 *A Klapka-interpellációkban [a tehén] »kétszer adott«, harmadszor megbicsakolta magát és nem adott» . . .* — Mikszáth itt a Klapka temetése körül kialakult parlamenti vitára céltzott. (Ld. a máj. 29-i *A szépek* c. karcolathoz fűzött jegyzetünket 392—395. l.)
- 10 . . . *a Hamburger Nachrichten* dolga jól beüött. — Polónyi Géza az ápr. 27-i ülésen interpellációt nyújtott be arról, hogy a »Hamburger Nachrichten« c. német politikai lap Magyarországra vonatkozó híreit »Österreich« címszó alatt közli. (Ld. KNApló 1892—96. II. köt. 370—371. l.) Szapáry Gyula a jún. 1-i ülésen válaszolt Polónyinak kijelentve, hogy a lap szerkesztője ígéretet tett, hogy a helyes kifejezést fogja ezután alkalmazni lapjában azzal a feltétellel, ha lapja ellen nem alkalmaznak megtorló intézkedéseket. (Ld. KNApló 1892—96. IV. köt. 25. l.) A választ Polónyi nem fogadta el, a kérdés napirendre tűzését követelte. Az ollonczék név szerinti szavazást kívánt e tárgyban. A Ház többsége Szapáry feleletét nem fogadta el.
- 10—13 *Ma Lobkovitz herceg . . . egy rendelete miatt zengtek-bongtak az ülés elején a nagy bádog kolompok a baloldalon . . .* Lobkovitz rendelete egy régi főhadparancsnoki rendeleten alapult, melyet a király jóváhagyott, hogy az egyes lak-tanyák és katonai épületek különleges ünnepélyes alkal-makkor katonai kincstári költségen nem díszíthetők és nem világíthatók ki. Ez pénzügyi kérdés. (Ld. KNApló i. h. 176. l.)

- 168 : 16—17 Zichy Jenő, Thaly Kálmán és Csáky hármásban folytatótt beszélgetése. — Az ülés első részén Zichy és Thaly borongós aggodalmaskodó beszédben tárgyalták fel a könyvtárak, múzeumok, képtárak, festőiskolák számára előirányzott összegek csekély volta felett érzett aggodalmukat, a képviselők hozzászólására Csáky mindig elismerően válaszolt. (Ld. i. h. 64—67. l.)
- 21—28 A nyolc verssor. — MK parlamenti tevékenysége kezdetén (1883. febr. 17.) ehhez hasonlóan, akkor egy Beranger-költemény parafrázisaként érzékeltette a refrénszerű Tisza-választ. (Krk 65. köt. 153. l.)
- 29 *Andrássy Tivadar... tartalmas beszéde...* — A képviselő a magyar nemzeti művészet kifejlesztésének fontosságáról beszélt rámutatva, hogy a fejlettebb kultúrájú európai országokban a költségvetés sokkal nagyobb hányadát fordítják e célra. (Ld. i. h. 64—70. l.)
- 32 ... a pomázi Gül Baba, Luppá Péter... — Luppá Pomázon élt és gazdálkodott, vezető szerepe volt a magyarországi görögkeleti egyház életében. Utalásokat, mezőgazdasági és történeti tárgyú cikkeket írt. Valószínűleg e körülményekre vonatkozik írónk tréfás megjegyzése.
- 35—169 : 1 *Végre jött az indemnitás ügye. Wekerle válaszolt Horánszkynek... bizonyítva, hogy a törvény hatálya június elsejétől kezdődik.* — Wekerle az ülésen a következőket mondta: »Az a nézetem t. Ház, hogy a legszigorúbb jogi követelményeknek megfelelően is, dacára annak, hogy az 1891 : XXXVII tc. hatályát meghosszabbító 1892 X. tc. hatályba lépésének kezdő idejét tekintve külön diszpozíciót nem foglal magában, az az álláspont foglalható és foglalandó el, hogy ezen törvény hatálya június 1-ével kezdődik. (Felkiáltások a szélsőbalon: Miért!?) Ismétlem, hogy a legszigorúbb jogi követelményeknek megfelelően ezt az álláspontot vélem elfogalándónak azért, mert először egy már érvényben levő törvény hatályának folytatóságos és minden félbeszakítás nélküli meghosszabbításáról intézkedik az 1892 : X. tc. (Igaz! Úgy van! a jobboldalon.) Másodszor ezt az álláspontot vélem elfogadhatónak azért, mert oly törvényről van szó, mely habár nem is expressis verbis, de diszpozíciója által önnön érvényének kezdő és véghatáridejét megállapítja és ez által önnön hatályba léptének kezdőleges időpontját is megszabja. (Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)« (KNapló i. h. 83. l.)
- 169 : 1—2 *Horánszky... nekirontott Szapárynak...* — Horánszky az interpellációjára kapott választ nem fogadta el, sőt rossz néven vette, hogy kérdésére nem a miniszterelnök válaszolt, noha a kérdést hozzá intézte. HORÁNSZKY NÁNDOR: T. Ház! Mint a t. pénzügyminiszter úr is említette, interpellációm a t. miniszterelnök úrhoz és általa az összes

- kormányhoz intéztem. Tettem pedig ezt nem öletszerűleg, hanem kellő megfontolás után, mert úgy voltam és vagyok meggyőződve, hogy az államháztartás nem kizárólag egy tárcára szorítkozik, hanem az összes tárcákra kiterjed; minden tárcában vannak bevételek és kiadások, következésképp, ha e tekintetben valami diffikultás, valami hiba, valami baj forog fenn, az minden tárcát egyenlően érdekel és így az államháztartás bajaira vonatkozólag helyesen és célszerűen csakis a t. miniszterelnök úrhoz intézhetek interpellációt. De tettem még egy más okból is, azért, mert itt a törvények kihirdetéséről, azoknak kötelező erejéről lévén szó, a törvények kihirdetése kormányzati vonatkozásokban a t. belügy-miniszter úrnak tárcájához fűződik. *(Igaz! Úgy van! a bul-oldalon.)*» (Ld. i. h. 83—84. l.)
- 169 : 2 [Szapáry] *Keserű Nándorral váltott néhány szót.* — A KNaplóban erre természetesen nem történik utalás.
- 4—5 . . . a kormánypártnak eszébe jutott, hogy kireparálja a szerdai vereségét név szerinti szavazással. — Mikszáth itt a két nappal előbb, a »Hamburger Nachrichten« c. lap kapcsán kitört parlamenti botrányra utal. (Ld. a jelen karcolathoz fűzött előző jegyzetet.)
- 6—9 Károlyi Gábor kivett fiókjából egy húsz képviselő által aláírt (készletben álló) iratot, melyben az aláírók a szavazásnak a következő ülésre halasztását kérik. — A KNapló szerint az elnök vette elő a névsort a következő szavakkal: »ELNÖK: A tanácskozás a kérdés felett be van fejezve. Következnek most a szavazás, azonban kötelességem jelenteni, hogy húsz képviselő a házszabályok 176. §-ára hivatkozással a szavazásnak a következő napra halasztását kéri.« (I. h. 88. l.)
- 10—11 . . . tegnap már elhatározta a Ház, hogy holnapról kezdve nem tart ülést. — A parlament jún. 1-i ülésén Szapáry miniszterelnök javaslatára elhatározták, hogy a koronázási jubileumi ünnepségekre való tekintettel jún. 10-ig nem tartanak ülést. (I. h. 25. l.)
- 17—32 A nevek felolvasása közbekiáltásokkal. — A KNapló feljegyzései szerint szinte szó szerint úgy zajlottak az események, mint ahogy Mikszáth írta. (I. h. 88. l.)
- 34—35 *Emitt is, amott is emelkednek föl a padokban házszabályszónokok.* . . . — Bokross Elek és Szapáry Gyula kijelentik, hogy ha az ellenzék ragaszkodik a szavazás következő ülésre való halasztásához, akkor másnap ülést kell tartani annak ellenére, hogy a Ház határozatot hozott az ülések ideiglenes szüneteltetésére. BOKROSS ELEK: . . . De fel kell szólnom t. Ház, mert ez a közbejött incidens a házszabályokat a Ház határozatával ellentétbe hozta. A Ház egy korábbi ülésében azt a határozatot hozta, hogy a mai napon túl

- ülést jún. 10-ig nem tart; a házszabályok pedig a 176. §-ban határozottan azt rendelik, hogy hús tag kívánatára a szavazás a jövő napra halasztatik. (*Nagy zaj és ellentmondások a bal- és szélsőbalon.*) A házszabályok 176. §-a szó szerint ezeket mondja: »a tanácskozások berekesztése után — ha hús tagja írásban kívánja — a szavazás a következő napra halasztandó« (*Nagy zaj.*) A házszabályok 176. §-a alapján indítványozom, hogy a Ház tegnapi határozatától eltérve, határozza el, hogy holnap délelőtt tíz óraker ülés tartassék. (*Élénk helyeslés jobb felől.*)« (I. h. 88. 1.)
- 169 : 36 — 37 *Polónyi fötront az elnökhöz és rá akarja vétetni a nevét az ivre . . .* — A KNapló így örökíti meg Polónyi szavait: »POLÓNYI GÉZA: . . . Miután én nem voltan azon az íven aláírva, de felelőségben osztozni akartam és akarok, jelentkezem a t. elnök úrnál aláírás végett. (*Zaj jobb felől. Felkiáltások: Nem lehet!*) A t. elnök úr megtagadta az ívnek kiadását aláírás céljából. (*Élénk helyeslés jobb felől.*) T. képviselőtársaim méltóztassanak elhinni, hogy a magok malma ellen hajtják a vizet, ha oly feltétlenül helyeselnek. (*Zaj.*)« (I. h. 88—89. 1.)
- 170 : 9 — 11 *Végre fölkel Ugron Gábor és férfiasan felszólítja az indítvány aláíróit, hogy tekintettel a koronázási ünnepre, vonják vissza kérelmüket.* — Ugron javaslata így szólt: »UGRON GÁBOR: T. Ház! Nem akarok a házszabályok magyarázásába bocsátkozni, de azt sem óhajtom, hogy a házszabályok bármely alkalomból félremagyaráztassanak és ferdén alkalmaztassanak. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*) Minthogy pedig a jelenlegi helyzetben azt látom, hogy meg van az az elhatározás és elszántság, hogy a házszabályokat ha kell, félremagyarázva is alkalmazzák: (*Nagy zaj.*) ezért a halasztási indítványt aláírókhoz fordulok és kérem őket, legyenek szívesek kérelmüket visszavonni. (*Élénk helyeslés jobb- és bal felől. Zajos ellentmondás a szélsőbalon.*) Másfelől pedig kérem a t. túlsó oldalt is, méltóztassék a fennforgó kérdést egyszerű felállással és ülvemaradással eldönteni. (*Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon. Zajos ellentmondás és felkiáltások a szélsőbalon: Nem vonjuk vissza! Hosszan tartó nagy zaj.*)« (I. h. 89. 1.)
- 13—15 . *rászólnak Károlyi Gáborra, az indítvány benyújtójára: — Vedd vissza a kérvényt!* — Mikszáth a karcolatban úgy állítja be, mintha Károlyi volna a halasztási kérelem értelmi szerzője. Ezt a PH-ban megjelent tudósítás is alátámasztja. A lap a következőket írja: »Károlyi Gábor a szélső baloldali heccék főintézője, egy ívet nyújtott át az elnöknek, amelyben 21 képviselő a szavazásnak elhalasztását kérte. Híre járt ugyanis, hogy a szabadelvű párt név szerinti szavazást fog kérni a miniszter válaszábanak tudomásulvétele tárgyában, hogy a minapi leszavaztatással szemben doku-

mentálja a nagy többséget. Ezt akarta a szélső ellenzék az indítvánnyal megakadályozni. De a szabadelvű pártból nem kértek név szerinti szavazást és így a halasztási kérelemnek nem volt értelme. Nagy volt tehát a felháborodás a szabadelvű párton és zajosan követelték a halasztási kérelem aláírásainak felolvasását. A szélső baloldal higgadtabb elemei ki akarták egyenlíteni az ügyet és *Ugron* Gábor fel is szólította párhíveit, hogy vonják vissza halasztási kérelmüket, de *Károlyi* Gábor gr. nem akart tágítani. « (PH 1892. jún. 4., 2. l.) — Ezzel szemben a KNapló egyszer sem említi azt a tényt, hogy *Károlyi* Gábor szerepelne ebben az ügyben. *Károlyi* Gábor »megpuhításáról« sem tesz említést a Napló.

A TÖBBSÉG

M *Pesti Hírlap. 1892. június 5., 14. évf. 156. sz. (1., 2., 3. l.)*
 A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: X—y.
 Kötetben itt először.

Helyzetkép a kormánypárttól

A koronázási jubileumi ünnepségekre való tekintettel a képviselőház jún. 10-ig nem ülésezett. Ennek következtében a karcolat a szokásos gyakorlattól eltérően nem a parlamenti ülésen történekről tudósított, hanem rövid összefoglalását adta a tekintélyben többé-kevésbé ingadozó kormány és pártja helyzetének. Az ellenzék véleményével ellentétben MK erősnek és egységesnek látta a kormánypártot. Mint már több ízben, most is nagybecsüléssel nyilatkozott *Tisza* Kálmán tevékenységéről. Annak ellenére, hogy *Szapáry* ingadozó magatartása nem kerülte el frónk figyelmét, mégis úgy gondolta, hogy egységes párttal a háta mögött a miniszterelnök szilárdan állhat a lábán, és nincs szüksége arra, hogy *Polónyiék* jóindulatának elnyeréséért túl nagy erőfeszítéseket tegyen. Tény azonban az, hogy a *Szapáry*-kormány működését végig a meggondolatlan, határozatlan, helyenként kapkodó intézkedések kísérték. MK írásában évődő, kissé gúnyos stílusban tárgyalta pártja komoly problémáit, ami egyben azt is bizonyítja, hogy világosan látta a helyzet ellentmondásosságát.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

171 17 *a reménybeli örökösök* — Itt MK minden valószínűség szerint *Apponyi* pártjára, a nemzeti pártra utal.
 16—36 *Tisza* Kálmán szerepének megtétele. — Az ellenzék a *Szapáry*-kormányt is azzal vádolta, hogy *Tisza* Kálmán a

- háttérből irányítja őket. Ezeket a véleményeket MK korábbi írásaiiban erőteljesen cáfolta. (Ld. Krk 79. köt. 144. l., 80. köt. 148. l.)
- 172 : 21—23 Péchy interjúja. — Az elnökválasztás előtti interjúnak nem találtuk nyomát. Közvetlenül a választás után a PH által idézett »N. Fr. Presse« cikkében az új elnököt, Bánffy Dezsőt dicsérve Péchyról a következőket írta: »Éveken át nem volt a magyar képviselőháznak elnöke, s kit így hívtak, ügyefogyott és politikailag kevésbé kiváló ember volt. Viselkedése a parlamenti botrányokkal szemben meg lesz örökítve Magyarország történetében. Azzal a hipokrizissel, mely a hála aktusának adja ki magát, Péchy-t ismét felkarolta az ellenzék és reá szavazott, bár az még politikai ellenfele. Valószínűleg Péchy úr hálás lesz ezért, és legközelebb az ellenzék soraiba megy.« (PH 1892. febr. 27., 2. l.) A következő napon a PH a szabadelvű párt lakomájáról számol be, és többek között a következőket írja: »A lakomának egyik legszebb mozzanata következett ezután. Bokross Elek elmondván, hogy midőn a Házban a hullámok erősebb kezeket kívántak, más kezekbe tettük le a kormányrudat, de azért változatlanul megmaradt régi tiszteletünk és rokonszenvünk a volt kormányos Péchy Tamás iránt, akire ő poharát emelte. Péchy Tamás válaszában az egész társaság zajos éljenzése közt jelentette ki, hogy ha a párt az átélt viharok után erősebb kezekbe vélte helyezendőnek a Ház tanácskozásainak vezetését, jól tette. Ott, hol a haza érdekeiről van szó, egyesek nem jöhetnek tekintetbe, ő mindig tagja marad e pártnak, teljesíteni fogja kötelességét ott, ahová a választók állították, s kéri fogadják szívesen, mint a párt egyszerű tagját. Alig lehet leírni ezeknek az egyszerű szavaknak hatását. A kabinet valamennyi jelen volt tagja s a Ház új elnöke is odament Péchy Tamáshoz és poharat koccintott vele. Tisza Kálmán pedig még egyszer poharat emelt s követendő példaként állította oda Péchy Tamást a párt tagjai elé, mondván, hogy tanulják meg tőle, miként képzelt vagy akár valódi sérelmekért is soha nem szabad hűtlennek lenni a párt zászlajához.« (PH 1892. február 28., 3. l.)
- 32—33 Tisza válasza arra a kérdésre, hogy miért javasolta Szapáryt miniszterelnöknek. — E motívum valóban már előfordult más karcolatban is. Ld. jelen kötetünk 133. l.
- 173 : 4 *Ami pedig Tisza grófot illeti...* — Itt MK Tisza Lajosra gondolt. Ő volt az, aki a szegedi árvíz után a város újjáépítésében komoly érdemeket szerzett. Hasonlóan jellemezte az év végén Tisza Lajost *A szegedi gróf* c. cikkében. (Ld. e kötet 71. l.)
- 11 *Született a Linder Gyurka elméjében...* — Linder György képviselő vetette fel először egy felszólalásában azt, hogy a kormányzást a háttérből a Tisza család irányítja.

Lap Sor

- 173 : 15—16 *Horváth Gyula volt az utolsó bölény. — Elment, odavan ő is.* — Horváth Gyula 1891-ben lemondott mandátumáról, 1892-ben a Nemzeti párt jelöltjeként választották meg képviselőnek.
- 174 : 1—3 *Kőrösi Sándor rabruhája* — Kőrösi Sándor a szabadságharc idején honvédtiszt és hadbíró volt. A világosi fegyverletétel után előbb halálra ítélték, majd kegyelem útján hat évi börtönbüntetéssel sújtották. Ebből öt évet a jوسفstadti börtönben töltött.
- 3 *Hegedüs hú Szapáryhoz, s Hegedűshöz hú Jókai.* Hegedüs Sándor Szapáryval együtt dolgozott a pénzügyminisztériumban, és Jókai unokahúgának férjeként rokonságban volt az íróval.
- 17—19 *Szitányi Bernát kifakadása.* — MK egyik korábbi karcolatában már idézte ezt a mondását Sitányi Bernátnak. (Ld. Krk 77. köt. 80. l.)
- 35 *hipochondrikus* — képzelt betegségben szenvedő
- 38—175 : 1 *A párt érzi, hogy a fúzió esélyei közelednek...* — A szabadelvű párt és a nemzeti párt fúziójáról időnként a lapokban is elterjedtek a hírek, de ezeknek nem volt komoly alapjuk. MK szerint Apponyi annyira vágyott a hatalomra, hogy ennek érdekében hajlandó lett volna a fúzióra.
- 175 : 7—8 *... ez az út Horánszky úréknak a Lloyd-épületben?* — A mai Roosevelt téren lévő egykori Lloyd-palotában volt a szabadelvű párt klubja, az oda való út emlegetésével MK a nemzeti párt fúziós lépéseire utalt.
- 13 *Klapka-ügy* — A Klapka tábornok temetésével kapcsolatos bonyodalmakról ld. jelen kötetünk 392—396 l.
- 176 : 2—3 *Valaha azért voltunk egyenlők, mert egyikünk sem tudott semmit.* — MK 1885-ben e fordulattal érzékeltette Tisza Kálmán hatalmát. (Krk 71. köt. 163. l.)

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1892. július 12., 14. évf. 192. sz. (1. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A júl. 11-i ülésen az elnöki bejelentések után a képviselőház hivatalnokai számára tervezett új szolgálati szabályzat megvitatása került napirendre. *Apponyi Albert* javasolta, hogy ezt a témát halasszák a nyári szünet utáni időszakra, mert a valutára vonatkozó javaslatok tárgyalása minden szempontból fontosabb, ugyanakkor

helyesebb lenne a képviselőház tisztviselőinek díjosztályait más állami tisztviselők fizetésrendezésével egy időben megállapítani. *Wekerle Sándor* és *Széll Akos* szerint a szabályzat tárgyalása igen fontos és még a nyári szünet előtt kell lebonyolítani. Ezután az elnök szavazásra tette fel a kérdést és a többség a tárgyalás elhalasztása mellett szavazott. *Wekerle Sándor* a Ház elnapoló határozatára való tekintettel kérte az elnököt, hogy tegyen javaslatot a hivatalnokok drágasági pótlékának további folyósítására. Ezután került sor a valutareform ismertetésére. *Hegedűs Sándor* terjesztette elő a javaslatot, melynek fő célja az arany valuta bevezetése volt. Örömmel konstataulta, hogy a reform szükségességét és a lehetőségeket illetően teljes az egyetértés. Vannak azonban még nyitott problémák, amelyeket majd a gyakorlatban kell megoldani. *Wekerle Sándor* ismertetette a javaslat főbb vonásait. Kifejtette, hogy a rendezett pénz- és hitelviszonyok a nemzet fejlődésének előfeltételei. Bizonytalan pénzrendszerrel lehetetlen a tervszerű gazdálkodás. A meglévő pénzrendszer az ezüstre volt alapozva. Az ezüst értékének hullámzása a tapasztalatok szerint igen nagy, így jelentős bizonytalanságot okoz pénzrendszerünkben. Ezért szükséges az aranyvalutára való áttérés. Az arany értéke stabil, továbbá gazdaságunk elérte azt a fokot, hogy erre lehetőség is van mindennemű kölcsön felvétele nélkül. Ígéretet tett, hogy mindent el fognak követni, hogy a néppel megismertessék az új pénzrendszert. Mindez még nem jelenti a valuta teljes rendezését, csak az első lépést tették meg ezen az úton. Végezetül a fémbányászat ügyének szabályozásáról szólt, amely eddig az állam számára ráfizetéses volt. *Gaal Jenő* örömmel üdvözölte az aranyvaluta megvalósítását, de aggodalmát fejezte ki, hogy pénzügyeink alapja még nem teljesen szilárd, néhány évi rossz termés megingathatja. Helyeselte, hogy politikailag aránylag nyugodt légkörben került sor e műveletre. A javaslatot elfogadta. *Szapáry László* reményét fejezte ki, hogy ezután az árak stabilabbak lesznek, csökkeni fog a spekuláció és Magyarország kilép a gazdasági elzártságból. (KNapló 1892—96. V. köt. 154—179. l.)

A valutaszabályozás fontosságára *Wekerle* már 1889-ben felhívta a figyelmet pénzügyminiszterré való kinevezése után tartott első beszédében. 1891. jan. 15-én felhatalmazást kapott a minisztertanácstól, hogy az osztrák kormánnyal megkezdhesse a tárgyalásokat ennek érdekében. Miután ez megtörtént, 1892. máj. 14-én beterjesztette a képviselőháznak a valutarendezéssel kapcsolatos törvényjavaslatokat. (Ld. KNapló 1892—96. III. köt. 173. l.) MK a jelen karcolatban az ülésteremben elhangzottakat hűen tolmácsolja. Valutareform-javaslatról lévén szó, nagy odaadással figyelte az eseményeket. A szóban forgó téma ábrázolásakor hangja szinte átforsodott a lelkesedéstől. Figyelemre méltó, hogy *Wekerle*ről milyen megbecsüléssel, szinte szeretettel szólt. A pénzügyminiszter személyével kapcsolatos nagyrabecsülés az író több írásából kitűnik.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 177 1—3 *Az arany varázslatos csengése is közönségessé válik, amint mindenkinek a mellénye zsebében fog csörögni.* — Wekerle valutareformjának lényege az aranyvalutára való áttérés.
- 3—4 *... nemcsak az akadémia babérkoszorús pályanyerteseiben [ti. zsebükbén az arany]... — Az utalás arra vonatkozott, hogy az akadémiai pályázatok nyerteseinek aranyban fizették ki a díjakat.*
- 6—7 *Apollo hasztalan zokog a magyar Helikon berkeiben ... — Helikon: hegy Görögországban, amely a görög mitológia szerint Apollón isten lakhelye volt. Itt tréfás utalás arra, hogy a reform megvalósításával nemcsak a kiváltságosok jutnak aranypénzhez.*
- 8 *»arany ember«* — MK Jókai regényének címével Wekerle Sándor pénzügyminisztert, az aranyvaluta megteremtőjét illeti.
- 8—11 *... a valutajavaslatokat ... , melyeket örömmel üdvözöl minden párt.* — A KNaplóból kitérül, hogy Wekerle beszéde alatt nem volt közbeszólás, az egész Ház nagy figyelemmel és egyetértéssel hallgatta a pénzügyminiszter előadását.
- 12—13 *... a Ház Wekerlével megkóstoltatta egy kicsit — a leszavaztatás gyönyöreit.* — A Ház tisztviselőinek szolgálati szabályzatát Wekerle még a nyári szünet előtt szerette volna tárgyalni, de Apponyi javaslatára a nyári szünet utánra halasztották. Apponyi így érvelt: »Hogy a valutára vonatkozó javaslatokat most le kell tárgyalnunk, amellett fontos, nagyobb és magasabb politikai érdekek szólnak, *(Helyeslés bal felől.)* ezek előtt tehát meghajlom. De éppen ezért, mert ami kevés figyelem és munkaképesség a házban most még van, azt teljesen abszorbeálják a valutajavaslatok: nem hiszem, hogy a t. Ház ezt a szintén nem fontosság nélküli, mert tisztviselőink javát érdeklő javaslatot a kellő figyelemmel és alapossággal most tárgyalni képes volna. *(Élénk helyeslés bal felől.)*« (KNapló 1892—96. V. köt. 155. l.)
- 26—27 *... a Kossuth-album aláírása céljából sok ellenzéki képviselő időzik a fővárosban ... — A függetlenségi és 48-as párt jún. 13-án tartott értekezletén elhatározta, hogy Kossuth Lajos 90. születésnapjára díszes albumot készít, mely az összes párttag arcképét és néhány üdvözlő sort fog tartalmazni. A szerkesztéssel Eötvös Károlyt bízták meg. (PH 1892. jún. 14., 2. l.)*
- 29—30 *Az elnök ugyan meg akarta menteni a javaslatot ... , de nem ment.* — Az elnök, miután szavazásra tette föl a kérdést és a szavazatokat összeszámolta, megállapította, hogy nincs meg összesen a 100 szavazat, mely a szavazóképességhez szükséges a Ház szabályai szerint. A felszólaló képviselők viszont bebizonyították, hogy a teremben jelen volt több mint 100 ember, csak volt aki tartózkodott a szavazástól.

»ELNÖK: Őszintén mondhatom, nem kísértem figyelemmel azt, hogy volt-e a Házban valaki, aki nem szavazott. Meggyőződésem szerint ez jogosan nem történhetik, mert minden képviselőnek, aki a teremben benn van, képviselői kötelessége igennel, vagy nemmel szavazni. (Mozgás és ellentmondás bal felől.) Dacára ennek, amennyiben többen kívánják konstataálni tekinteni, hogy 98 szavazón kívül a teremben még számosan voltak, akik nem szavaztak, (Úgy van! Úgy van! bal felől.) a száznál több képviselő úr jelenlétét fogadjuk el és a hozott határozatot ennek értelmében . . . meghozott-nak és a kérdést az őszi ülősszakra elhalasztott-nak jelentem ki.« (KNapló i. h. 157—158. l.)

178 : 1—3 . . . még Molnár Józsiás is érti, [a valutaterveket] de nem a Wekerle lim-lom javaslatait, hanem az ő saját különálló valutaterveit . . . — Molnár Józsiás több ízben felszólalt a valuta-reform bevezetése ellen meglehetősen laikus módon. A PH így írt a képviselő felszólalásáról: »Molnár Józsiás, az új székhely finanszírozni, ma szintén megragadta az alkalmat, hogy az ő saját külön valuta-terveit bemutassa a háznak és a könnyelmű Wekerlét „fizikai erejéhez képest” meggyőzze javaslatai silányságáról . . . Józsiás úr szerint ilyen javaslatokat, amelyenek a mostaniak, a középkor legsötétebb századaiban sem alkottak, ami pedig már igen lesújtó Wekerlére nézve. Ennek okáért tehát megindult hangon figyelmeztette a pénzügyminisztert, ne higgye, hogy csalhatatlan. A római pápa sem az, mégsem maga kezeli a pénzt. Ezután jól megszurte, szapult a Wekerle pénzügyi tudományát és megnagyarázta neki és a Háznak, mi a pénz, mi a hitelező, és mi az okszerű és egyedül helyes valuta-szabályozás . . . megkérte a minisztert, hogy »legyen olyan szíves« mondjon le a valuta-rendezésről és csináljon e helyett inkább pénzt. Az utóbbi kérelmet persze ujjongó lelkesedés fogadta.« (PH 1892. júl. 13., 3. l.) Molnár Józsiás felszólalását a képviselőházban ld. KNapló i. h. 194—202. l.

6—7 (Valószínűleg ugyanakkor mormolta le a maga előterjesztését a bécsi előadás is.) — A nehézségekkel, nemzetiségi ellentétekkel küzdő osztrák parlamentben a valuta-reform elfogadása nem történt olyan simán, mint Magyarországon. A PH vezércikkírója így látta az eseményeket: »Sok rokonszenvennel a valuta-szabályozás magában a jobboldal körében sem találkozik. Nevezetesen a lengyel képviselők részéről merültek föl különböző aggályok és elvi kifogások, melyeket dr. Steinbach pénzügyminiszter elosztlatni iparkodott ugyan és a lehetőségekhez képest megcáfolt, de bizonyos, hogy a lengyel képviselők egy része meggyőződése ellenére fog szavazni a javaslatokra, csupán azért, hogy a kabinetnek fontos kérdésben ne hagyja cserben. Vannak az osztrák képviselőházban — csodálatraméltóan — az aranyértéknek

is ellenfelei, nem is szólva azokról, kik a relációt ellenzik. Mindent összevéve, a többség a valutajavaslatok elfogadására az osztrák képviselőházban is biztosítva van, ámbátor az a politikailag éretlen ellenzék, mely a fiatal csehokból, az antiszemitákból sat. verődött össze, ebbe a tisztán pénzügyi és közgazdasági jellegű és csak következményeiben egyúttal politikai horderejű kérdésbe is bevonja a nemzetiségi antagonizmust, a dualizmus elleni izgatást és az antiszemitizmust. (PH 1892. júl. 12., 1. l.)

- 178 : 10—12 ... *Enyedi Lukács* ... aki a tárgyalásokhoz a szélsőbali olajcseppeket szolgáltatta. — Enyedi Lukács 1884-ben függetlenségi programmal képviselő lett. 1892-ben miniszteri tanácsossá nevezték ki a pénzügyminisztériumban. Erre utal MK.
- 30—32 ... *Szapáry László gróf, a főudvarmester fia* ... — Szapáry László 1892-ben lett első ízben képviselő, apja Szapáry Géza magyar főudvarmester volt.

A HÁZ KÉPE

M *Pesti Hírlap. 1892. szeptember 27., 14. évf. 267. sz. (1., 2. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A képviselőház a nyári szünet után szept. 26-án tartotta első ülését. Az elnöki megnyitó után *Molnár Antal* jegyző felolvasta a királyi leiratot, melyben a király hozzájárulását adta az országgyűlésnek szept. 26-ig való elnapolásához. Ezután az elnök bemutatta néhány újonnan megválasztott képviselő megbízólevelét, ismertette a királyi kéziratát, amely a közös ügyek tárgyalására kiküldendő bizottság összehívását szorgalmazta, és javasolta, hogy a bizottság tagjainak megválasztása 29-én, csütörtökön tartandó ülésen történjék. *Madarász József* rámutatott arra, hogy a királyi kézirattal kapcsolatos intézkedés nem volt kitűzve napirendi pontnak, ezért csak a következő ülésen döntsenek arról, hogy mikor legyen a delegáció választása. *Ugron Gábor* és *Horánszky Nándor* egyetértett a véleményével, mert ha a királyi kéziratok rögtön napirendre tűzhetők lennének, nem volna biztosítva a Ház a meglepetések ellen. *Rakovszky István* szerint nyugodtan elhatározhatja a Ház, hogy a kérdést a csütörtöki ülésen tárgyalják. Az elnök szavazásra bocsátotta a kérdést, melynek eredményeképpen a többség úgy döntött, hogy a delegáció tagjainak megválasztása a csütörtöki ülésen fog megtörténni. (KNapló 1892—96. VI. köt. 3—8. l.)

Az őszi ülészak első összejövele természetesen rövid volt, de ennek ellenére nem zajlott le vita nélkül. A szövváltás a házszabályok és a napirend körül forgott. Már az első ülésen feszült volt a légkör, mintegy előrevetítve árnyát az elkövetkezendő viharoknak. MK karcolatában mitsem éreztem ebből a hangulatból. A nyári szünet után kipihent, napbarnított képviselők első találkozásának kedélyes leírása, az ülésteremben történt változásokkal kapcsolatos humoros-gunyoros megjegyzések teszik színessé az írást. Az ülésen elhangzottakról írónk egyáltalán nem tesz említést.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 179 13—14 *Bezerédy csinálta a kandallókat . . .* — Bezerédy Viktor 1889-ben volt háznagy, ekkor csináltatta meg az épület kandallóit. Erről MK az 1890. okt. 4-i *A mai ülés* c. karcolatában megemlékezett. (Krk 79. köt. 153. l.)
- 14 . . . *Teleki csinálta a trafikot . . .* — A parlament büféjében létesített trafik az 1890. nov. 8-i *A t. Házból* c. karcolat *Trafik a Házban* c. részének egykorú tanúsága szerint Almásy Géza háznagyi tevékenységéhez fűződik. (Krk 79. köt. 160. l.)
- 14—15 . . . *Almássy megcsinálta az elnöki katedra elé a sorompót.* — Az elnöki katedra elé épített korlát az 1889-es véderővita után készült el. Valószínűleg nem Almásy Géza, hanem Teleki Géza háznagysága idején.
- 20—21 . . . *a sorompók már a véderői harcok tanulságán meghízott gondolat — határt vont az ellenséges táborok közé.* — A képviselőház az 1889. év elején kezdte meg a véderőről szóló törvényjavaslat vitáját, amely nagy viharokat kavart a parlamentben és azon kívül is. (Ld. Krk 77. köt. cikkeit.) Erre utalás MK megjegyzése.
- 22—24 *A trafik a Szapáry-kor békés kezdetét mutatja. Kéklő, alig átlátszó nehéz füst borítja már ezt az időt.* — A Tiszakormány után Szapáry hatalomra jutása bizonyos megnyugvást jelenthetett ugyan, de ez már a múlté, a parlamenti légkör egyre feszültebb, a véget nem érő viták egyre gyakoribbak. E kissé gunyoros megjegyzés erre utalás.
- 180 : 1 . . . *Láng Lajosnak gratulálnak rendjéért . . .* — Láng Lajos a valutajavaslatok létrejötte körül szerzett érdemeiért a királytól a Lipót-rend középkeresztjét kapta.
- 2—3 . . . *ott Lukács Béla felé siet egy csoport, ki lassú léptekkel halad székekig, amelybe ma ül először . . .* — Lukács Béla az elhunyt Baross Gábor helyett vette át a kereskedelmi miniszteri tárcát.
- 7 . . . *csak Bethlen András hiányzik.* — A földművelésügyi miniszter az említett időben beteg volt. (PH 1892. szept. 17., 5. l.)

- 180 : 8 *Fejérváry arca kipirosodott a fenyvesek közt . . .* — Fejérváry Géza honvédelmi miniszter hosszabb ideig beteg volt, majd gyógyfürdő használatára véget — a napilapok tudósítása szerint — előbb Franzensbadba utazott, onnan pedig Gasteinba ment üdülni.
- 11—14 *Szögyény is előjött . . . utoljára. Némi hasznot is tett az országnak — szaporítván a személyforgalmat a magyar államvasutak bécsi vonalán.* — Szögyény-Marich László 1892 októberéig — berlini nagykövetté történt kinevezéséig — a király személye körüli miniszter volt. Ebben a minőségében igen gyakran utazott Budapest és Bécs között.
- 20—22 . . . *Apponyi a jászberényi beszédtől ki nem fáradva, hihetőleg magyarországi »erkölcsi birtokain» mereng . . .* — Apponyi mint Jászberény képviselője szept. 24-én beszédet mondott a városban. Többek között az elkeresztelési kérdéssel, a nemzetiségi elégedetlenséggel foglalkozott. Beszédének MK által említett része így hangzott: »Nekem, azt hiszem szerénytelenség nélkül mondhatom, meglehetősen nagy erkölcsi birtokom van már e hazában. (*Élénk helyeslés és éljenzés. Úgy van!*) Meglehetősen nagy a száma azoknak, akik zászlómat követik, akik zászlóm iránt bizalommal viseltetnek és én ezt az erkölcsi birtokomat széles ez országban kimondhatatlanul szeretem, mert abban látom alapját annak, hogy a hazának megtegyem mindazokat a szolgáltatásokat, melyeknek teljesítését, ha istennek kegyelme megsegít életcéloomná tűztem ki. (*Lelkes éljenzés és felkiáltások: Adj a isten!*) Ámde e mellett a nagy erkölcsi birtokom mellett különös szeretettel viseltetem azon politikai kertem iránt, Jászberény városa közönsége iránt.« (PH 1892. szept. 26., 2. l.)
- 24 . . . *csak az öreg Irányi, szegény, van rossz színben.* — Irányi Dániel sokáig beteg volt, a PH szept. 22-i tudósítása szerint gyógyultán hagyta el a Koritnyica-i fürdőt. (PH 1892. szept. 22., 5. l.)
- 27 *Csávossy háznagy új alkotása* — A Ház üléstermében végrehajtott változtatásról a PH is beszámolt: »Az elnöki katedrát magasabbra emelték, olyan magasra, hogy még Apponyi sem diskurálhat az elnökkel. . . Még egy nagy változás történt az újságírók örömére. Leszedték az elnöki emelvényről a hagyományos zöld drapériát, mely két oldalt elfogta az újságírók elől az elnök hangját.« (PH 1892. szept. 8., 6. l.)

ORSZÁGGYŰLÉS

M *Pesti Hírlap. 1892. október 2., 14. évf. 272. sz. (2. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

Az okt. 1-i ülésen az elnöki bejelentések után *Wekerle Sándor* az 1893. évi költségvetési tervezetet ismertette, és ezzel kapcsolatban a Vaskapu-szabályozás költségeinek 1893-ra vonatkozó előirányzatát. Növekedett többek között a belügyi, ezen belül a közegészségügyi kiadásokra, továbbá a közbiztonsági kiadásokra, oktatásügyi, igazságügyi, földművelési, pénzügyi táréakra fordítható összeg. Az egyes tárcák bevételének ismertetése után a pénzügyminiszter a költségvetésben 14 ezer forint többletet mutatott ki. Hangsúlyozta, hogy gazdaságilag fejletlen nemzet lévén, Magyarországnak több rendkívüli kiadásra kell felkészülnie, mint a fejlettebb országoknak. Biztosította az országgyűlést, hogy a többletbevétel kimutatásában rendkívüli körülményekkel jártak el. Tekintettel voltak arra, hogy a gazdaságilag és politikailag fontosabb területekre irányozzanak elő több pénzt, hogy ezek megvalósulása után a kevésbé előtérben lévő ágazatokat is finanszírozni lehessen. Vannak ugyan olyan várható kiadások, amelyek nem lettek betervezve (pl. a néptanítók fizetésemelése, felekezeti középiskolák nyugdíjintézetének folyósítandó összeg), de e célokra elegendő tartalék fog rendelkezésre állni. Végezetül a valutaakció továbbfolytatásáról, az ehhez szükséges aranykészlet beszerzéséről, az átszámítási rendszer kidolgozásáról, a pénzügyi adminisztráció rendezéséről, az adózási rendszer reformjáról szólt. Ezután a képviselők elfogadták a Ház szept. és okt. havi költségvetését, megválasztották *Josipovich Gézá*t jegyzőnek, és szavaztak az állami számvédelem elnökéről. *Szapáry Gyula* javasolta, hogy tekintettel a képviselők jelentős részének különböző bizottságokban való elfoglaltságára, a Ház okt. 17-ig érdemleges ülést ne tartson. A javaslatot elfogadták. (KNapló 1892—96. VI. köt. 17—31. 1.)

*

Az írás a PH-ban nem a szokásos formában és helyen, nem tárcaként jelent meg, hanem az országgyűlési eseményeket tárgyaló ismertető bevezetőjeként »Országgyűlés« címen. E karcolat elmaradt az írónktól megszokott, hangulatos, szellemesen csipkelődő, nem csupán az ülés eseményeire korlátozódó korábbi írások színvonalától. Az MK-ra oly jellemző csattanó sem jelenik meg. Tény azonban az is — mint arra a karcolatban is rámutat — (»nem lehet erről írni«), hogy az ülés lényegét *Wekerle* költségvetési beszámolója képezte, ami tárgyánál fogva unalmas. A kissé száraz, egy-két zárójeles megjegyzéstől eltekintve kizárólag a tényeket közlő írás teljes hűséggel követi az ülésen történeteket.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 181 : 11 — 12 *A miniszter beszédét mindenki figyelemmel és látható megelégedettséggel hallgatja.* — Wekerléről a PH okt. 2-i számának vezércikkében ezt olvashatjuk: »Wekerle nem csak tisztán maga előtt látta a kibontakozás útját, nem csak megragadta e nagy állami cél elérése érdekében szükséges eszközöket, hanem meg tudta győződtenni Magyarországot és a nemzetközi pénzpiacot arról, hogy az elért eredményt nem engedi kisiklani kezei közül. A köznapi életben azt tartják, hogy könnyebb pénzt szerezni, mint megtartani. Wekerle azonban bebizonyítja, hogy az államháztartás egyensúlyának helyreállítása után meg tud felelni azon nem kevésbé nehéz másik feladatnak is: *hogy ti. kiadásaink fokozatos emelkedése dacára államháztartási mérlegünk mégis zavartalanul fönntartja megnyugtató egyensúlyát*» (PH 1892. okt. 2., 1. l.)
- 182 : 2 — 4 . . . *Hely helye pláne üres. (Minek is számítgassa Wekerle után a múltókat, mikor abban Kossuth is bizik!)* — Hely 1848—49-ben Kossuth munkatársa volt, majd az emigrációban is és hazatérte után is kapcsolatban állt vele. Erre utalás az író megjegyzése. Arról, hogy Kossuth mennyire bízott Wekerlében konkrét adatot nem találtunk. A karcolat megjelenésének idején országszerte ünnepek zajlottak Kossuth Lajos 90. születésnapja alkalmából. A fenti megállapítás valószínűleg csak írói fogás.
- 5—7 . . . *hangzik egy-egy kötekedő megjegyzés a nemzeti pártról; efféle: — Mézes madzag!* — A KNapló szerint pontosan így hangzott: »WEKERLE: . . . az 1895iki évi költségvetés tárgyalása alkalmával tett ígéretünkhöz képest a honvéd segélyző egyesület javadalmazása 200.000 forintról 300.000 forintra emelkedett, hogy régi honvédeink méltányos igényeiknek megfelelőbben legyenek ellátva. BEÓTHY ÁKOS: Mézes madzag!« (KNapló i. h. 25. l.)
- 10 — *Helyes, csak úgy legyen!* — A KNapló tanúsága szerint Horánszky megjegyzése szó szerint így hangzott.

A T. HÁZBÓL

M *Pesti Hírlap. 1892. október 19., 14. évf. 289. sz. (2., 3., 4. l.)*
A Tárcarovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

Az okt. 18-i ülésen elsősorban a budai honvédszobor koszorúzási ünnepélyére való meghívást tárgyalták. *Főtűs Károly* felszólalásában megállapította, hogy az ünnepségnek két lényeges mozza-

nata van: 1. a közös hadsereg képviselői koszorút helyeznek el a honvédszoborra, 2. a honvédek megbízottjai pedig megkoszorúzzák a Hentzi-szobrot. Ez utóbbi mélyen sérti a nemzeti érzést. A Hentziféle hadsereg nem ismerte el az 1848—49-es honvédhadsereget, azokat, akiket foglyul ejtettek, nem tekintették rendes hadifoglyoknak, hanem erőszakkal besorozták őket. A honvédhadsereg vezéreit kivégezték. Ezért e hadsereg emlékének az ország semmivel nem tartozik. Súlyosbítja a helyzetet az, hogy a honvédszobor felavatásának ünnepségére szóló vidéki meghívók nem említik a Hentzi-szobor megkoszorúzásának tervét. Végül a meghívó éppen okt. 6-án, az aradi gyásznapi évfordulóján kelt. Nem fogadható el a kormánynak az az érve, hogy e program révén végleges megbékélés jön létre a nemzet és a korona között. A koronával a nemzet 67-ben kiegyezett, azóta nem vétett semmit ellene. A nemzet és a közös hadsereg között nincs meg a kiengesztelődés. A hadseregben a magyar nyelvet sem használják. Végül a következő határozati javaslatot terjesztették elő: a közös hadsereg a budavári honvédszobor koszorúzásán vegyen részt, de a Hentzi-szobor megkoszorúzása ne történjék meg. *Szapáry Gyula* válaszában részletesen elmondta a honvédszobor-bizottság megalakulását, amely a honvédegyletek megbízásából jött létre. Ez a bizottság tudósította a miniszterelnököt a szobor elkészültéről és az ünnepség megrendezéséről. A bizottság a leplezési ünnepély katonai voltát kívánta hangsúlyozni azért, hogy e megemlékezés a nemzet és a közös hadsereg között történő kiengesztelődés jegyét viselje. Eötvössel ellentétben kijelentette, hogy a kormánypárt fontosnak és lehetségesnek tartja e megbékélést, hiszen ma már nem hódító, hanem a saját hadseregünkről van szó. A honvédszobor bizottságnak célja volt az is, hogy olyan ünnepélyt rendezzen, amelyen minden hatóság részt vehet. Módot akart adni arra, hogy azon az ország minden polgára — pártállásra való tekintet nélkül — részt vehessen. Az ünnepély ilyen formában való megrendezésében a miniszterelnököt az vezérelte, hogy a műltra végre fátyol boruljon, de ez csak kölcsönös lehet. *Apponyi Albert* kijelentette, hogy a rendezendő megemlékezéssel kapcsolatos nézeteltérések kiegyenlítésének híve, de a kormány által engedélyezett forma nem alkalmas a több évtizedes érzelmi diszharmonia feloldására. Amennyiben tehát a kormány látja, hogy a kölcsönös kiengesztelődés illetően megoldása ellen komoly tiltakozás van a közvéleményben, nem erőltetheti a dolgot, és mindenki által óhajtott céltól egyre inkább eltávolít. Ezért javasolta, hogy a kormány vegye fontolóra a dolgot, és azután terjessze újra a Ház elé javaslatát, vagy pedig küldjön ki egy 25 tagú bizottságot az ügy részleteinek megválogatására. *Vadnai Károly* a szoborbizottság tagja elmondta, hogy céljuk az volt, hogy a régi honvédség és a közös hadsereg között létrejöjjön az egymás kölcsönös megbecsülése. Ennek bizonyítására több olyan külföldi példát sorol fel, amikor ellenséges katonák emléke előtt tisztelgtek. *Vadnai Károly* felszólalását viharos közbekiáltások, majd elnöki rendreutasítások tarkították. (KNapló 1892—96. VI. köt. 36—50. l.)

A nemzeti érzést mélyen sértő Hentzi-szobor ügye már több ízben foglalkoztatta MK-t és a parlamenti üléseken is nemegyszer váltott ki viharos jeleneteket, különös tekintettel az 1886 májusában kirobbant Jansky-ügy kapcsán. (Ld. Krk 63. köt. 194—195., 196. l., 64. köt. 76. l., 72. köt. 406—421. l.) A szóban forgó ülésen a képviselők nem utasították el egységesen a tervezett ünnepség formáját. A szabadelvű párt és ezzel együtt MK is valamiféle végső megbékélés lehetőségét látták a honvédszobor és a Hentzi-oszlop együttes megkoszorúzásában. A PH vezetőikírója így vélekedett a dologról: »A szélsőbálnak tudnia kellene s tudnia kellene Eötvös Károlynak is, hogy vannak fonák, előítéletes érzések a politikában is éppen úgy, mint a közönséges emberi életben, s hogy ezektől leghelyesebb még idején megszabadulni. S ha kétségük van aziránt, hogy ők ilyen perverz érzésekkel laborálnak, ismerjék föl azoknak minden veszedelmességét abban, hogy ez az ő szenvedélyes érzékenységük tökéletesen egy célra szolgál azok érzékenységével, akik a hazának ellenségei s akik jövődéli romlásunk garanciáját a hadsereg és nemzet egyenetlenségében, összeforratlan állapotában látják.« (PH 1892. okt. 19., 1. l.) Ugyanakkor Kossuth így nyilatkozott: »Mindig olybá vettem a Hentzi-szobrot mint egy inzultust a magyar nemzet ellen. Csodálom, hogy még áll ez az emlék, s nem döntötték le. De ha áll is, azon meg lennék botránkozva, ha a honvédek koszorút tennének rája. Koszorút annak, aki minden ok nélkül bombáztatta Pest városát! November 2-án az osztrákok tehetnek amit akarnak, de a magyaroknak kötelességük távol maradni.« (A Budapesti Hírlap turini levelezője alapján közölte: PH 1892. okt. 19., 7. l.) MK karcolatában érezhetően a kormány elképzelése mellett foglalt állást. Az ellenzék tiltakozását mintegy béka-egér harcként tüntetve fel. Csipkelődő gúnyos humorral beszéli el az ülés eseményeit. Erre különösen Apponyi esetében volt is oka, mivel a nemzeti párt vezérének felszólalása valóban olyan ember ingadozása volt, aki nem tudja hirtelen eldönteni, melyik táborhoz való csatlakozás válnék javára. Eötvös Károly felszólalásáról melegebb hangon szólt, mert abból süttött a meggyőződés. Az öreg honvéd, Vadnai Károly szavai szinte elérékenyítették frónkat. A karcolat végén, az elnök talizmánjára utaló csattanóval azonban visszalendült eredeti gunyoros-humoros modorába.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

183 : 4 . . . *el van fújva a keresztelési kérdés* . . . — E megjegyzés arra utal, hogy a nyári szünet előtt hosszú és heves vita folyt az elkeresztelési kérdésről. A szünet óta még csak utalás sem történt e fontos témára a képviselőházban.

5—6 . . . *észre se veszik, hogy a Csáky és Szilágyi keze rajta van már a különben, s hogy Wekerle is mozog*. — Tekintettel arra, hogy Csáky, Szilágyi és Wekerle egyaránt a polgári házasság bevezetésének hívei voltak, mert az elkeresztelési

kérdés megoldását látták ebben, MK arra utal, hogy a törvény bevezetése már a küszöbön áll. A PH 1892. okt. 12-i számában ezt olvashatjuk: »A polgári házasság kérdésében — mint értesülünk — a minisztérium teljes megállapodásra jutott. A koronának a kötelező polgári házasság behozatala iránt fog legközelebb javaslat tételni, mely . . . az egyetlen és legbiztosabb módja a főnforgó egyházpolitikai és házassági kérdések állandó békés rendezésének. E jelenlegi komplikált parlamenti s általános belső politikai helyzetből a politikai világ legnagyobb része reményt merít arra, hogy a koronánál a kötelező polgári házasság megfelelő fölvilágítások mellett megnyeri a szükséges jóváhagyást, mely esetben az erre, valamint az ezzel egybefüggő nagy kérdésekre vonatkozó törvényjavaslatok nemsokára előterjesztéské lesznek.« (PH 1892. okt. 12., 1—2. l.) Mindezek mellett arra is céloz, hogy Csáky és Szilágyi napjai meg vannak számlálva miniszterként, mint ahogy ezekben a napokban a lapok szellőztetik e lehetőséget is.

- 183 : 6—7 *A »fekete asszony« se olyan rémítő már.* — Itt a kolera-járványra gondol írónk, mely október közepére már enyhülő tendenciát mutatott.
- 7—8 *Senki sem agyarkodik többé a Gerlóczyra, se Gebhardtra.* — Gerlóczy Károly Budapest első alpolgármestere, Gebhardt Lajos pedig a tiszti főorvos volt a kolerajárvány idején. Mindketten a központi járványbizottság tisztségviselői, ilyen minőségükben a járványügyi helyzetért felelősek voltak.
- 10 *előjött az öreg Hentzi . . .* — Ld. jelen karcólathoz fűzött bevezető megjegyzéseinket.
- 21—22 [Egy koszorút] *Lobkovitzék tesznek a honvédek szobrára, egyet Ivánkáék a Hentzi-szoborra* — Ivánka Imre 1848-as honvédezredes a honvédség nevében, Lobkovitz pedig a közös hadsereg nevében tette volna le a koszorúkat. Ivánka Imre egyébként a honvéd szoborbizottság elnöke, és az ünnepség megszervezője volt.
- 26—27 *. . . a Háznak semmi köze hozzá, a Ház csak egy meghívót kap ehhez a szertartáshoz.* — Az ünnepély illeten programját az Ivánka Imre vezetése alatt álló szoborbizottság állította össze, a képviselőház és a kormány csupán meghívót kapott. Ivánka így nyilatkozott e témáról az újságíró kérdésére: »Én, mint a szoborbizottság elnöke, sohasé kételkedtem abban, hogy az ünnepély programjának megállapításához a szoborbizottságnak joga van, mert nem ismertem olyan fórumot, amelytől erre nézve felhatalmazást kellett volna várnom. A honvéd-emlék ügyét a honvédegyetlek, s az ezek tagjaiból alakult bizottság vette kézbe, tehát ennek kellett a programról is gondoskodni. . . isten engem úgy segítjen a legtisztább önzetlenség s a leghazafiasabb intenciók vezettek. Jól tudom, hogy némelyek e miatt most hazaszerűlnek ne-

- veznek, de én nyugodtnak érzem a lelkiismeretemet, mert a program megvalósítását *olyan vívmánynak tekintetem, mely a honvédegnek és magyarságnak csak dicsőségére és javára szolgálhat.*» (PH 1892. okt. 17., 2. l.)
- 184 : 20 *Eötvös egy határozati javaslatban csússzorodik ki.* — Eötvös határozati javaslata a következő: »A budai honvédszobor bizottság meghívására határozatilag mondja ki a képviselőház: I. Helyeslő tudomásul veszi, hogy a közös hadsereg a budavári honvédszobor elé díszben kivonul s a szoborra koszorút helyez, minthogy ezzel hazánk iránti kötelezettségét teljesíti. II. Helyteleníti s a nemzeti önértet súlyos megőrtésének tartja azt a tervet, mely szerint az 1848—49-iki honvédek nevében a budai Hentzi-szobor megkoszorúztatnák. (*Élénk helyeslés a szélsőbalon.*)» (KNapló i. h. 43. l.)
- 26—27 . . . az ország címeréről az elnök háta mögül ellúnt a koszorú . . . és a felirat — MK *A Ház képe* c. karcolatában említést tesz a nyáron átfestett új címeréről és annak izlőstelen voltáról. Erre Futtaky Gyula, a hiteles címer leírója, a PH szept. 29-i számában válaszol igazat adva a karcolat írójának. Valószínűleg ennek hatására távolították el a címerről a koszorút és a feliratot. Részletesebben ld. *A Ház képe* c. karcolathoz fűzött jegyzetet.
- 32—185 10 Polónyi távolléte. — A Polónyi távollétére való gúnyosan humoros utalás arra vonatkozik, hogy a kisebb-nagyobb parlamenti csetepatékban Polónyi mindig alaposan kiveszi a részét.
- 185 : 16—17 . . . éppen azért lesz az a koszorú nagyjelentőségű. — Szapáry többek között a következőket mondta Eötvös Károly beszédjére válaszul: »SZAPÁRY GYULA: . . . A második szempont, mely engem vezérelt, az volt, hogy köztudomású — éppen az előttem szólott képviselő úr is hivatkozott erre —, hogy hadviselő felek, akik egymással küzdöttek, a háború befejeztével kezét nyújtanak egymásnak. Megtörtént ez más nemzeteknél is, megtörtént éppen a leglojálisabb nemzeteknél. Már most, t. képviselőház, 44 esztendő folyt le a nélkül, hogy nálunk ezen kiengesztelődés, ezen kölcsönös elismerése a hadviselő feleknek megtörtént volna. (*Zaj a szélsőbalon.*) Nem történt ez az 1867-ben létesült kiegyezés óta sem és dacára annak, hogy az 1867. évi koronázás után legmagasabb helyről a honvédeket elismerték azáltal, hogy részükre nagymérvű adomány biztosított, (*Zaj, és mozgás a szélsőbaloldalon.*) dacára annak, hogy a régi honvédek igen nagy része a közös hadseregbe, részint az újonnan szervezett honvédségbe belépett (*Egy hang a szélsőbaloldalon: Besoroztattak!*) — nem soroztattak be, hanem beléptek — (*Igaz! Úgy van! Jobb felől.*) mondom, dacára ezen körülményeknek, mégis mindig fennállott bizonyos feszültség a hadsereg és az 1848—49-iki honvédek felfogása között. Éppen e feszült

viszony megszűnését szándékoztam elérni azon ünnepéllyel, melyet most rendeznek. (*Helyeslés jobb felől.*)» (KNapló i. h. 44—45. l.)

- 186 : 3 »*A szobrok közt nincsenek reciprocitások.*» — Apponyi a következőket mondta: »A nemzetek védők és ellenségeik sírjaival szemben gyakorolhatnak egyenlő kegyeletet, a sírok közt létezhetik paritás, létezhetik reciprocitás; de a dicsőséget hirdető emlékszobrok közt nem lehet reciprocitás. (*Zajos helyeslés és tetszés a bal- és szélsőbalon.*) Itt pedig t. Ház dicsőséget hirdető emlékszobroknak paritása és reciprocitása akar szimbolikus cselekményben kitüntetettetni és ez egy paritás, egy reciprocitás, amelyet nem fogadhat el a nemzet anélkül, hogy saját hőseitől el ne vonja a dicsőítésnek azon kizárólagosságát, melyhez jogunk van. (*Zajos helyeslés és tetszés a bal- és szélsőbalon.*)» (KNapló i. h. 46. l.)
- 4 »*Érzelmeket nem lehet szavazással elnémitani.*» — A KNapló a következőképpen rögzíti Apponyinak ezzel kapcsolatos gondolatát: »Miről van szó t. Ház? Arról van szó, hogy bizonyos érzelmi disszonanciák nyerjenek végleges megoldást, hogy bizonyos antagonizmusok, amelyek még a szívekben vannak, eltűnjenek. Érzelmekről van szó, érzelmekre akarnak hatni. Érzelmeket pedig nem lehet majoritással, érzelmeket nem lehet szavazással eldönteni. (*Zajos helyeslés és tetszés a bal- és szélsőbalon.*) Törvényeket és intézményeket lehet megalkotni egy kisebbség ellenállásával szemben majoritással és leszavazással: érzelmeket semmiféle majoritással, (*Igaz! Úgy van! bal felől.*) semmiféle szavazással még akkor sem, ha az a majoritás, mely szavaz, megfelel azon majoritásnak, mely a szavazást nézi. (*Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.*)» (KNapló i. h. 46. l.)
- 8 *Ezzáltal tehát Apponyi nem mondott nagy beszédet.* — Hasonlóképpen vélekedik a PH vezércikkírója: »Szerencsétlenebb volt azonban még ennél is Apponyi Albert gróf és a nemzeti párt állásfoglalása. A nemzeti pártnak máskor annyira ékesen szóló vezérének ma a szónoklat géniusza is elhagyta. Beszédje decrescendo esett lefelé a szofisztika legfölsímerhetőbb vergődéséig. A formák, amelyekbe Apponyi kapaszkodott, gyöngékké voltak s ő maga tudta, hogy amit mond az nem lehet meggyőződés, csak gyarló expediens. . . Azt hisszük, taktikailag helyesebb de mindenestre nemzetibb lett volna, ha vagy ide, vagy oda csatlakozik. Hogy másképpen cselekedett, ez egyszerűen kivetette őt és pártját ebben a kérdésben a tényezők közül.» (PH 1892. okt. 19., 2. l.)

A T. HÁZBÓL

M *Pesti Hírlap. 1892. október 20., 14. évf. 290. sz. (1., 2. 1.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

Az okt. 19-i ülésen folytatódott a budai honvédszobor leleplezési ünnepélyére szóló meghívás tárgyalása. *Helyi Ignác* véleménye szerint erkölcsi képtelenség a Hentzi-szobor megkoszorúzása a nemzet nevében. A miniszterelnökkel vitába szállva kifejtette, hogy a szoborbizottságnak nem volt joga a szoborfelállítás ügyén túlmenni. Ha a kettős koszorúzásnak az az értelme, hogy a műltra fátylor borítás-sék, és létrejöjjön a teljes megbékélés, akkor Kossuth Lajos honosításának ügyét is tűzzék napirendre, mert ez a kérdés másik oldala. *Podmaniczky Frigyes* 48-as honvéd voltára büszkén hivatkozva védelmébe vette a szoborbizottság eljárását, helyeselte az ünnepség módját és kijelentette, hogy rőszrt vesz a koszorúzáson. *Ernusz Kelemen* kifejtette, hogy tiszteli az előtte felszólalt két 48-as honvédet, de véleménye nem egyezik velük, és teljes mértékben helyteleníti a Hentzi-szobor megkoszorúzását. *Szalay Károly* aggodalommal szemlélte Szapáry miniszterelnöki tevékenységét, mert ezzel az ügygel igen lehetetlen helyzetbe sodródott. Reményét fejezte ki, hogy eljön az az idő, amikor megfelelő férfi kerül a helyére. *Visontai Soma* úgy gondolta, hogy a szoborbizottság nem is gondolt a Hentzi-szobor megkoszorúzására, az csupán a miniszterelnök gondolata volt, aki azt remélte, hogy ezzel ellensúlyozhatja az udvarnál a nemrég lezajlott Kossuth-ünnepségeket. Ebből igazi megbékélés nem lesz. Eötvös Károly határozati javaslatát elfogadta. *Szapáry Gyula* bejelentette, hogy Apponyi határozati javaslatát a kormány nem fogadta el, mert nem talált benne semmi konkrét, az ügyet előbbrevívó javaslatot. *Apponyi Albert* félremagyarázott szavainak helyreigazítása ürügyén kért szót kifejtve, hogy elsősorban arra kérte a kormányt, hogy a szóban forgó kérdést még egyszer gondolja meg, csak másodsorban adta elő határozati javaslatát. *Szapáry Gyula* válaszában kijelentette, hogy Apponyi semmiféle indítványát nem fogadja el, mert nem tartalmaz konkrétumot. *Apponyi Albert* erre reflektálva bejelentette, hogy akkor a szélsőbal véleményéhez csatlakozik. *Horváth Gyula* azzal vádolta a miniszterelnököt, hogy saját magának akart érdemeket szerezni azzal, hogy a Hentzi-szobor megkoszorúzását elrendezte. A továbbiakban az ellenzék zajos tetszésnyilvánítása közben kemény szavakkal ítélte el Szapáryt és az ünnepély tervét egyaránt. Kérte a miniszterelnököt, hogy tegye megfontolás tárgyává azt, hogy e vita tovább folytatódjék a Házban, mert ez megbékélés helyett csak ellentétet szül. *Nánássy Ödön* csatlakozott az előtte szólóhoz és Eötvös határozati javaslatát fogadta el. (KNapló 1892—96. VI. köt. 51—72. 1.)

*

A Hentzi-szobor megkoszorúzása körül fellángolt vita ezen az ülésen tovább folyt. A felszólaló képviselők nem tudtak már újat mondani, ezért meglehetősen unalmasan zajlott az ülés, amit MK megfelelően karikírozott. A vita menetét pontosan követte, több ízben szinte szó szerint idézte az elhangzottakat, mégis szükségét érezte annak, hogy helyenként elkalandozzanak gondolatai az egyes képviselőcsoportok jellemzésével, kisebb epizódok beékelésével téve érdekesebbé írását. A két utolsó mondat megegyezik az előző napi karcolat két utolsó mondatával, mintegy dokumentálva a téma és a felszólalások azonosságát, monotoníáját.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 187 1 *A két koszorúval volt a Háznak dolga ma is.* — Utalás a budai honvédszobor és a Hentzi-oszlop megkoszorúzásával kapcsolatos parlamenti vitára.
- 9—10 . . . *Podmaniczky Frigyes tartott csinos beszédet, s volt egy kis virgács is a szavai közt . . .* — Podmaniczky mint 48-as honvéd védelmébe vette a szoborüggyet és többek között ezt mondta: »Mert tulajdonképpen mi csoda okok révén támadt a jelenlegi vita? Egyszerűen azért, mert a függetlenségi és 48-as párt zokon vette azt, hogy a honvédelem végrehajtó bizottságának tagjai és a honvédségnek tetemes része függetlenül mer gondolkozni. (*Mozgás a szélsőbalon.*) Bocsássanak meg a t. képviselő urak, de csak nem lehet egy volt katonát, aki a haza érdekében harcolt, azért, mert egyetlen esetben nem felel meg annak, amit a függetlenségi és 48-as párt maga elé szabott, hazafiatlansággal, hígvelejűséggel vádolni, (*Helyesítés jobb felől, mozgás a szélsőbalon.*) ki-vált, ha az a legjobb akaratból ered, hisz mindenikünk kincse az, amelyet meg kell őriznünk.« (KNapló i. h. 57. l.)
- 12 *De hol van ilyenkor a jó Kőrösi Sándor . . .* — MK itt arra utal, hogy Kőrösi Sándor, aki a szabadságharc alatt hadbíró volt, azután pedig felségsértés miatt halálra, majd börtönbüntetésre ítélték, minden valószínűség szerint az öreg honvédek mellé állna a parlamenti vitában.
- 16—17 Károlyi Gábor közbekialtása és Podmaniczky válasza. — »KÁROLYI GÁBOR: Menjen vissza intendánsnak! (*Hosszan tartó derűtség.*) B. PODMANICZKY FRIGYES: Ily komoly tárgyban lehet ugyan néha egy kis szarkazmussal is élni, azonban méltóztassanak elhinni, hogy annak az embernek, aki negyvennégy évvel ezelőtt fegyverben állott, bizony nem nagyon jól esik az, ha azok mondanak fölötte ítéletet, akik akkor, amikor a csaták zajában éltünk, még a dadáinak karján voltak. (*Derűtség jobb felől.*)« (KNapló i. h. 57. l.)
- 29 *A naturalizmus már a parfümbe is becsempészte magát . . .* —

- MK ironikus megjegyzése az irodalmi berkekben dúló naturalizmusellenes hajszára is vonatkozott.
- 188 : 17 *in infinitum* — a végtelenségig
 19 *penzionátusok* — helyesen: pensionarius, nyugdíjas
 30—32 *Szapáry kijelentette . . . , hogy az Apponyi által beadott javaslatához . . . nem járulhat . . .* — A KNapló így rögzítette az eseményeket: »SZAPÁRY GYULA: . . . Csak egy kérdésről akarok nyilatkozni, mely részint egyenesen, részint közbeszólásokban intéztetett a kormányhoz és az az, hajlandó-e a kormány a gróf Apponyi Albert által beadott határozati javaslatot elfogadni? (*Halljuk! Halljuk!*) Erre nézve bátor vagyok kijelenteni, hogy azon határozati javaslatban nem látok támpontot arra, hogy a kérdés újabb megbeszélése eredményre vezetne és pedig azért nem, mert semmi pozitív javaslat nincs a benyújtott határozati javaslatban azzal szemben, ami a Ház előtt fekszik. Ezen szempontból nem vagyok azon helyzetben, hogy gróf Apponyi Albert által beadott határozati javaslatához hozzájárulhassak. (*Helyeslés jobb felől. Felkiáltások a baloldalon: Ót perc!*)» (KNapló i. h. 65. l.)
- 189 : 6 . . . Apponyi felállt, arra kérte [Szapáryt], fogadja el az indítványát. — Apponyi a következőket mondta ezzel kapcsolatban: » . . . De valamint tegnap magánkörben kijelentettem, kijelentem most a Ház előtt is, hogy az esetre, ha a kormány akár az én első sorban tett felszólításomnak eleget tesz és a sokszor említett program módosítására nézve érintkezni akar a közvélemény egyéb faktoraival, akár a bizottság útját választja: én, ha a kormány kívánja, kész vagyok és kötelességemnek fogom tartani nem egy, hanem többféle módozatot javasolni, mellyel ez igen kényes és igen fontos ügy reményem szerint még most is békésen megoldható. Az első lépés természetesen csak bizalmas körben történhetik, mert szerintem a nyilvánosság elé lépni csak akkor helyes, mikor meg van szerezve a megnyugvás az iránt, hogy a módozathoz minden illetékes tényező hozzájárul. (*Helyeslés bal felől.*) Ezért újból kérem a miniszterelnök urat, legyen szíves nemcsak indítványomra, hanem hozzáintézett felszólításomra nézve is nyilatkozni, melyet én indítványomnál fontosabbnak tartok. (*Helyeslés bal felől.*)» (KNapló i. h. 66. l.)
- 10 Szapáry nem fogadta el Apponyi indítványát. — »SZAPÁRY GYULA: T. Ház! Abban a helyzetben vagyok, hogy e második kérdésre is rögtön felelhetek, (*Halljuk! Halljuk!*) mert hisz oly bizalmas értekezlet, melyben a képviselőház különböző pártjai képviselve voltak, már volt is és ott sem tételt semmiféle oly indítvány, mely további tárgyalásoknak alapját képezhetne volna. Én tehát a t. képviselő úr felszólításának teljesítésétől semmi eredményt sem várván, nem vagyok azon helyzetben, hogy gr. Apponyi képviselő úr

- kívánságának megfelelhessek. (*Élénk helyeslés jobbról. Nagy zaj és mozgás baloldalon.*)» (KNapló i. h. 66. l.)
- 189 : 14—15 — *Én megtettem kötelességemet a kiegyenlítés tekintetében, most már meg fogom tenni más irányban.* — Apponyi így válaszolt Szapáry elutasítására: »Én az egyik irányban megtettem kötelességemet, most a másik irányban fogom azt megtenni. (*Hosszantartó élénk éljenzés és taps a bal és szélső-baloldalon.*)» (KNapló i. h. 67. l.)
- 23—24 [Apponyi] két év óta járja a vidéki városokat és »hadat üzen« onnan. — Apponyi az utóbbi időben gyakran járta a vidéket, ahol nagy beszédeket mondott a kormányt támadva.
- 32—33 . . . Horváth Gyula táskája tele van nyilakkal — de ezek-mindenikére az van írva »Szapárynak« . . . — Horváth Gyula lendületes beszéde valóban tele volt Szapáry-ellenes, szinte személyes jellegű kirohanásokkal, amit az ellenzék hangos tetszésnyilvánítással fogadott. Hozzászólását így fejezte be: »Én abban a meggyőződésben vagyok, hogy a koronát, Ő Felségét, a nemzetet, sőt a hadsereget is az szolgálja legrosszszabbul, aki a miniszterelnök úr nyomán halad, aki minduntalan békéltetve, konfliktusokat teremt, ki minduntalan oly kérdéseket vet fel, melyek ezelőtt 20 és 40 évvel elmúltak. A miniszterelnök úrnak szüksége van a múlt felkeverésére, azért, hogy a jelent elfelejtse ez az ország. Ebben támogatják a miniszterelnök urat azok, akik támogatták még mindig mindenkor, de nem támogathatom én és nem fogja támogatni a közvélemény, mert az a közvélemény amely megengedi a Hentzi-szobron a koszorút, nem lehet, nem volt és nem lesz soha a magyar nemzet közvéleménye. (*Úgy van! Úgy van! bal felől*) Erre föltre lehet vezetni a saját pártját, félre lehet vezetni a koronát, de ez nem felel meg az igazságnak. (*Helyeslés bal felől.*)» (KNapló i. h. 70. l.)
- 36 *Károlyi Gábort nem akarta a Ház kihallgatni.* — A delegáció 2-kor kezdődő ülésére hivatkozva maga Károlyi Gábor kérte felszólalásának másnapra való halasztását.

ORSZÁGGYŰLÉS

M *Pesti Hírlap. 1892. október 21., 14. évf. 291. sz. (2. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

Az okt. 20-i ülésen tovább folytatódott a vita a szoborkoszorúzás tárgyában. *Vadnai Károly* félreértett szavai kiigazítására kért szót. Viharos közbeszólások közepette kijelentette, hogy ő nem a Hentzit

dicsőítő szobrot kívánja megkoszorúzni, hanem 240 hősi halált halt katona emléke előtt tiszteleg. *Sághy Gyula* kifejtette, hogy a nemzeti párt — javaslata előterjesztésekor — nem pártérdekeket, hanem nemzeti érdekeket követett. Hat évvel ezelőtt, amikor Jansky Hentzi sírját koszorúzta meg, a szabadelvű pártban olyan felháborodás volt, hogy Tisza kénytelen volt elégtételt szolgáltatni. Még egyszer kérte a miniszterelnököt, hogy fogadja el Apponyi ajánlatát és fontolja meg a dolgot. *Gr. Zichy Hermann* fájdalomt fejezte ki afelett, hogy most, amikor az országgyűlésnek még annyi befejezetlen fontos dolga lenne — pl. az elkeresztelés kérdése — ahelyett, hogy a kormány az egész nemzet bizalmát igyekezne megszerezni, ezzel a koszorúzási ügygel az egyenetlenség mételeyét szórja szét. *Ugron Gábor* azt kérdezte, hogy miért van szükség kiengesztelődésre, mikor az 67-ben már megtörtént. 1886-ban mikor Jansky tábornok megkoszorúzta Hentzi sírját az akkori miniszterelnök is tiltakozott, hiszen Hentzi hazatérő. *Beöthy Ákos* felszólalásában csatlakozott az előtte szólókhoz, Apponyi Albert és Eötvös Károly javaslatait fogadta el. *Babó Emil* szerint Bécs a magyar kormánnyal karöltve igyekszik a nemzeti érzést elfojtani, ezt bizonyítja a szoborkoszorúzási ügy is. Kijelentette, hogy Eötvös Károly határozati javaslatát fogadja el. (KNapló 1892—96. VI. köt. 72—94. l.)

A már harmadik napja tartó szoborkoszorúzási vita során az ellenzéki képviselők hozzászólásaikban csak ismételni tudták önmagukat. Ily módon az ülés rendkívül vontatott volt, nem utolsósorban azért, mert kormánypárti képviselő nem szólalt fel, így még vita sem alakulhatott ki. Nem lehet tehát azon csodálkozni, hogy a képviselők többnyire a folyosón töltötték az időt. MK ennek ellenére figyelemmel kísérte a tanácskozást, minden felszólalásnak szentelt néhány megjegyzést a két utolsó, valóban semmitmondó felszólaló kivételével. Ugron beszédét ítélte a legrangosabbnak, bár újat ő sem tudott mondani, de az ellenzék nagy tetszéssel fogadta e felszólalást.

A honvédemlékmű története

Az 1848—49-es szabadságharc folyamán Budavár bevételekor elesett honvédek emlékére emelendő szobor gondolata először az 1870-es évek elején merült fel. A budai és óbudai honvédegylet kezdeményezésére e célra gyűjtést indítottak. Miután jelentősebb mennyiségű pénz összegyűlt, ún. szoborbizottság alakult Ivánka Imre elnökletével. Az országos gyűjtés eredményeként több mint 20. 000 forint gyűlt össze. A honvédszobor leleplezési ünnepélyét eredetileg Budavár bevételének évfordulójára, május 21-re tervezték, azután az időpontot november 2-ára helyezték át. Az ünnepély forgatókönyvét a szoborbizottság állította össze és engedélyeztette a miniszterelnökkel. Ezzel kapcsolatban Ivánka Imre a következőket nyilat-

kozta: »Mintegy 20 éve, s azóta többször felmerült azon nézet, hogy az úgynevezett Hentzi-szobrot a Szent György térről el kellene távolítani; már akkor is és azóta ismételve, éppen az 1848/49-iki honvédek köréből hangzott fel: *nem kell bántani*; — nem Hentzi-szobor ez, hanem emlékoszlopa mindazon katonáknak, akik a vár védelmében, fegyverrel kezükben estek el, mint ezt az emlékoszlopra feljegyzett nevek tanúsítják — hanem szintén a várban kell az elesett honvédeknek emléket emelni, mely tanúságot tegyen hősies és lovagias magukatartásáról. . . A bizottság kebelében indítványoztatott, hogy a szobor leleplezése ne történjék a szokásos egyszerűséggel, hanem igyekeznünk kell a katonás jellegben nemzeti ünnepéllé emelni és a lezajlott vívály befejezéseül tekinteni. A szoborbizottság tagjai az indítványt egyhangúlag elfogadván, bizalommal a felhivandók nemeslelkű hazafiságában, bizalommal a hadsereg és honvédség tisztikarának lovagias érzelmében, tekintve, hogy az 1848/49-es évek szerepvivőinek legnagyobb részét a hant fedi, és mi is a sír felé közeledünk; — figyelemmel arra, hogy *mindkét küzdő félnek utódai* hivatvák a haza és trón védelmére vállvetve harcolni: megkezdették munkájukat és így létesült az íme közölt program, mely a *hazafias tettek kölcsönös elismerését, és a hősi halállal kimúltak megtiszteltetését* foglalja magában. A budai honvédszobor leleplezésének programja 1892. november 2-án: 10 órakor: Gyászmise. 10 óra 45 perc: szónoklat és leleplezés. A hadtestparancsnok és az 1848/49 honvéd-központi választmány elnöke egyidejűleg teszik le koszorúikat a szobor elé. A díszszázadok megadják a díszlövéseket. A dalárda élénkli a Himnuszt. A szoborbizottság átadja a fő- és székvárosnak és ez átveszi a szobrot. A vendégek és az 1848/49. honvédek a Szt. György utcán át vonulnak a Szt. György térre és állást foglalnak. A dalárda élénkli a királyhimnuszt. A szoborbizottság elnöke és a hadtestparancsnok a szobor elé teszik — egyidejűleg — koszorúikat. A díszszázadok megadják a díszlövéseket. A vendégek távoznak.« (PH 1892. okt. 15., 5—6. l.) Az ünnepség tervét Szapáry és pártja teljes egészében elfogadta, az ellenzéki pártok és lapok azonban heves tiltakozással fogadták. A PH idézi a PN egy cikkét: »A Pesti Napló, mely ma előjár az ünnepély közölt programja elleni küzdelemben, így ír: „Ma már széltére beszélük, hogy az egész koncepció és program a gróf Szapáry Gyula miniszterelnök műve, aki azt hitte, hogy ezzel oly ténynt művel, mely párja lesz annak, amikor Gróf Andrassy Gyula elfogadtatta a királlyal, hogy a koronázási ajándék a honvédeknek adassék. — De, hogy mily óriási különbség van a kettő között, azt maga Szapáry tapasztalhatta már. Bármily nagy azonban az indignáció és felháborodás azon rémes eszme miatt, hogy a honvéd-szoborbizottság elnöke a Hentzi-szobrot megkoszorúzza — mégis az a tény, hogy a közös hadsereg kész volt koszorú tenni a honvédszoborra, általános örömmel és elismeréssel találkozik és ennek jó hatása és jó emléke meg fog maradni akkor is, ha az egész program el fog ejtetni, és ha a honvédszobor leleplezése ezúttal el fog napoltatni, mert hogy ez fog történni, előre látható, miután ily tervet nem lehet és nem is szabad megoszlott közvéleménnyel szemben erőszakolni. Ez az egész dolog egy lehetetlenség és épp azért kivi-

hetetlen. És csak az a szerencse, hogy a programba foglalt kedvező mozzanatok nem fogják engedni, hogy a közvélemény felháborodása másra irányuljon, mint tisztán csak a kormányra, mely az erre vonatkozó tanácsot adja, s így nem lehet félni attól, hogy a közvélemény tiltakozása át fogja lépni a korlátokat.« (PH 1892. okt. 16., 7. l.) Ezt követően a napilapokban egyre-másra jelentek meg az ünnepség terével egyetértő, de nagyobb számban az azt elutasító nyilatkozatok.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 190 : 1—2 Károlyi Gábor el nem mondott beszéde. — Az okt. 19-i ülés végén Károlyi szót kért, de az idő rövidsége miatt másnapra halasztották. A következő ülésen azonban már nem szólalt fel.
- 6—10 Károlyi Gábor el nem mondható közbeszólása. — A koszorúzási ünnepség ügyének tárgyalása közben hangzott el Károlyi kissé pikáns közbekiáltása: »BEŐTHY ÁKÓS: ... Fel lett hozva: hogy lesz ily kettős ünnep szokásos dolog oly hadseregeknél, melyek egymás ellen küzdöttek, sőt miniszterelnök úr, ki folyton egészen új felfedezéseket tesz... Gr. KÁROLYI GÁBOR: Új Kolumbus — *(Derültség.)* két tojással! *(Hosszantartó nagy derültség.)*« (KNapló i. h. 88. l.)
- 12 *pièce* — darab; MK igen gyakran használta a *pièce* de résistance kifejezést, a. m. fénypont, csattanó. Itt is ilyen értelemben használja e francia szót.
- 21 [Vadnaira] *mint valami leskelődő gerillacsapat ugrott rá a sok közbeszólás.* — A karcolatban említett közbeszólások a KNApló tanúsága szerint szóról szóra így hangzottak. Ugron Gábor és Károlyi Gábor felkiáltásai voltak. (Ld. KNApló i. h. 73. l.)
- 191 : 14—15 *Gróf Zichy Hermann, a szélsőbal másik grófja.* — A szélsőbal egyik grófja Károlyi Gábor.
- 19 [Zichy Hermann] *védelmazte atyja emléké.* — A KNApló tanúsága szerint a következőket mondotta: »... apám ott volt a Drávánál és a Vas megyei Bataillonnal küzdött a horvátok ellen. Később két rossz közül a nagyobb rossz elhárítására a kisebb rosszat választotta és Szögyényivel, Majláthtal, Forgáchcal együtt szolgálatba lépett. Arra azt felelem, hogy más-más vérmérséklet.« (I. h. VI. köt. 81. l.)
- 20 [Zichy Hermann] *kijelentette, hogy Szapáry nem ravasz ember.* — A KNApló így rögzítette Zichy megjegyzését: »Azt hallottam sok oldalról, hogy Szapáry ravasz ember. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Én ebben az ügyben éppen az ellenkezőjét tapasztaltam, mert sem előrelátást, sem tapintatot nem tanúsított akkor, amikor az egyenetlenkedés üszkét a nemzet kebelében elvetette, midőn még igen fontos kérdések vannak szőnyegen, amelyek elintézve nincsenek. Nem említek egyebet, mint a be nem fejezett elkeresztelési

- kérdést, a valutarendezést és a közigazgatás szervezését.» (KNapló i. h. 80. l.)
- 191 : 28 *A história minden tekercsét fölbontotta . . .* — Ugron Gábor beszédében a 48-as forradalomtól tekinti át az eseményeket, és így vezeti le azt, hogy a megbékélés már régen megtörtént. Hentzi életéről is rövid áttekintést ad bebizonyítva, hogy hazaáruló volt, így a szobor megkoszorúzása nem megbékélést hozna, hanem feltépné a hegedő sebeket.
- 31 *Elhozta Pontius Pilátus katonáinak véres dárdáit . . .* — Ugron a következőket mondta: »De ki és mikor hallotta, hogy amidőn a Megváltó halálát és feltámadását ünneplik, ugyanakkor kívánták volna, hogy Pontius katonáinak, (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Judásnak!*) dárdáinak virágot és koszorút vigyenek azért, mert azon dárdával szúrták keresztül azon keblet, amelyben az örökké való szeretet és a véghetetlen megbocsátás és kiengesztelődés lakott. (*Élénk tetszés és taps a bal- és szélsőbaloldalon.*)» (KNapló i. h. 87. l.)
- 35 *Elhozta a római császárság korának képét . . .* — »Idegeneknek, a nemzet közérzetével ellenkezőknek vagy megbukott hatalmaknak nem szoktak szobrot emelni — mondta Ugron Gábor. — Igaz a históriából tudok egy példát, és ez az, midőn a római reszpublika a capitóliumban felállította a római királyoknak a szobrait. De akkor odahelyezte melléjük Brutus szobrát is, hogy mintegy intőül és figyelmeztetőül szolgáljon minden rómainak, hogy aki zsarnokságra és legfőbb hatalomra törekedik, az ország alkotmányára ellen tör, azt a Brutusok karja le fogja sújtani, amint lesújtotta Tarquinius Superbus. De nem jön el senki és nem akadt soha római, aki azt kívánta volna, hogy Julius Brutus kezével a királyi oszlopcsarnokban koszorút nyújtsaon Tarquiniusnak beestelen ágyára. (*Élénk tetszés bal felől.*)» (KNapló i. h. 86. l.)
- 192 5—21 Carracciola márki története. — Beöthynek Ferdinánd király tengernagyáról szóló elbeszélését a KNapló szinte szó szerint úgy rögzítette, amint azt írónk elbeszélte. (KNapló i. h. 88. l.)

A T. HÁZBÓL

M *Pesti Hírlap. 1892. október 23., 14. évf. 293. sz. (1., 2. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

Az okt. 22-i ülésen az elnöki bejelentések után *Josipovich Géza* jegyző felolvasta *Ivánka Imre*, a szoborbizottság elnökének levelét, amelyben tudatta, hogy a honvédegyetek központi választmánya határozata szerint a szoborünnepély ügyében későbbi időpontban fog

határozni, addig pedig az ünnepség elnapolása válik szükségessé. *Szapáry Gyula* hozzájárult ahhoz, hogy e kérdést tovább ne tárgyalják, *Eötvös Károly* köszönetet mondott az országos honvédegyetek központi választmányja tagjainak döntésükért. Hibáztatta a kormányt, hogy nem járt el körültekintően annak megtételeiben, hogy a szoborbizottságnak volt-e joga ahhoz, hogy a képviselőháznak ilyen meghívót küldjön a koszorúzási ünnepségre. *Apponyi Albert* visszavonta határozati javaslatát, miután a Hentzi-szobor megkoszorúzásának ügye lekerült a napirendről. *Eötvös Károly*lag egyetértve ő is támogatta *Szapáryt* azért, hogy meggondolatlanul járt el az ügy támogatásában, és nem vette figyelembe a nemzeti érzést, ami végül is diadalmaskodott. A nemzeti párt javaslatával megpróbálta meggondolásra készíteni a miniszterelnököt, de ő nem fogadta el azt. *Szapáry Gyula* kifejtette, hogy *Apponyi* békéltetési javaslata semmitmondó és mindkét oldalra kacsintó volta miatt elfogadhatatlan volt számára. Végezetül leszögezte, hogy a szoborbizottság illetékességét megtélni nem az ő feladata, hanem azoké, akiktől e bizottság megbízását kapta. A tervet egyébként éppen hazafias érzéstől indítva helyesnek találta volna. A képviselőház ezután egyhangúlag megszavazta a kérdés levételét a napirendről. Végül *Csáky Albin* vallás- és közoktatásügyi miniszter válaszolt *KeményPálnak* a borzavári katolikus templom építésével kapcsolatban benyújtott interpellációjára. (KNapló 1892—96. VI. köt. 114—121. l.)

*

A Központi Honvédbizottságnak a szoborkoszorúzási ünnepséggel kapcsolatos üléséről a PH a következőket írta: »Az 1848/49-iki honvédegyetek központi bizottsága ma délután ülést tartott, hogy meghallgassa a honvédszobor-bizottság referációját eddigi működéséről s azt jóváhagyja vagy elvesse. S most egyszerre az a bámulatos kérdés lép előtérbe, hogy hát vajon a szoborbizottságnak nem volt teljhatalma a leleplezési ünnepély módozatainak megállapítására? Hát vajon a szoborbizottság ezt a programot, mely olyan nagy zenebonát csinált az országban, csak a saját felelősségére, utólagos jóváhagyás reményében állapította meg? Sajnos a gyűlés lefolyásából meggyőződünk róla, hogy a szoborbizottság csakugyan nem intézkedett függetlenül. A központi bizottság ülése rendkívül érdekes volt. A „bajtársak” nagy része rosszalta a Hentzi-szobor megkoszorúztatását, melyről különben mint Hentzi-szoborról nem is akartak beszélni, hanem csakis mint az elesettek szobráról. A vita kezdetén a hangulat olyannak látszott, hogy a programot helyeslőleg tudomásul veszik. Minden olyan megjegyzést, mely a szoborbizottság iránt bizalmatlanságot fejezett ki, ellenkezéssel fogadtak. . . . De lassan-lassan felülkerekedett az *ünnepély elhalasztásának indítványja*. Hasztalan emlegette *Ivánka Imre* a „becsületet”, hasztalan jelezte *Lipthay Béla* báró, hogy a bizottság tudni fogja miként kell korrekciót eljárnia, ami annyit tesz, hogy be fogja adni lemondását; hasztalan keseregték, keltek ki néhányan azok ellen, akik őket, a harcoló honvédeket „hazafiságra akarják tanítani ott az országgyűlésen”, az elhalasztási indítvány

mind több és több hívőre talált. De a szankciót *Mikár Zsigmond* adta meg, aki mint a központi bizotmány főjegyzője, hivatalosan konstata-
tálta, hogy a *vidéki honvédegyletek nagy többsége a Hentzi-szobor meg-
koszorúása ellen* nyilatkozott. Ez hatott. Név szerinti szavazást ren-
deltek el, amelyen — bár nem egészen határozott formában, ami
ismét csak felületességre mutat — keresztül vitték az ünnepély
elhalasztását. (PH 1892. okt. 22., 5. l.)

A PH cikkírója szerint az utóbbi idők eseményeire a király és
környezete a következőképpen reagált: »A Hentzi-viszály lefolyása,
mint igen beavatott helyről jelentik, *legmagasabb helyen* oly benyomást
okozott, amelyről ha azt mondanók, hogy „kedvetlen” a valóságot
alig közelítenék meg. A koronánál és környezeténél a Kossuth nevével
űzött agitáció és díszpolgárrá választása, valamint a kabinetben kiéle-
sedett egyházpolitikai ellentét következtében már megelőzőleg nyo-
mott hangulat uralkodott. Mondják, hogy őfelsége az utóbbi időben
Budapesten való tartózkodását az okvetlenül szükséges rövid időre
szoritotta, amint az elutazásaiból is tudva van. Ehhez jött azután
a budai honvédszobor leleplezési programjával járó politikai hecc,
mely a budai királyi palotában, helyesebben szólva Gödöllőn váratlan
meglepetést és *csodálkozást* okozott.« (PH 1892. okt. 23., 2. l.)

*

A képviselőházban a készülő koszorúzási ünnepség által fel-
kevert vihar elcsendesedőben volt. MK karcolatában ezt a megnyugvó
ülést tárta fel az események hű ábrázolásával, helyenként szó szerinti
utalva az elhangzottakra. Végül némi rezignációval állapította meg,
hogy a Házban egy szép gondolat temetésén vettek részt a honatya-
k. Az előző karcolatok és a jelen írás alapján — gondoljunk itt a bűvös
üvegörzsával kapcsolatos anekdotára — érzelhető, hogy írónk nem
zárkózott el a kettős szoborkoszorúzás gondolatától.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 193 : 4 *Megjött az Ivánka levele.* — Ivánka Imre levelére céloz írónk,
amelyben a koszorúzási ünnepély elhalasztását jelenti be
a képviselőháznak.
- 9—10 *Tegnap balról ültek bírs arcú szütyák, ma jobbról.* — Uta-
lás arra, hogy az ellenzék a Hentzi-szobor megkoszorúzását
ellenezte, most pedig, hogy az ünnepély elmarad, az ellenzék
örül a kormánypárttal szemben elért sikerének.
- 17—18 [Károlyi Gáborról] *inkább hinné el az ember, hogy a
Gyöngytyúk utcában született . . .* — A gyöngytyúk egyik faj-
tája trombitaszerű hangjával reggel és este felhívja magára
a figyelmet. E megjegyzés Károlyi állandó közbekialtásaira
való célzás.
- 19 *Napoleon Marengo után* — Anglia, Oroszország, Ausztria,
Nápoly és Törökország Franciaország elleni háborújának

- döntő ütközete Észak-Itáliában Marengo falu közelében volt 1800. jún. 14-én. A csata a Napóleon által irányított franciák győzelmével végződött.
- 193 : 23—25 . . . *mint ahogy a Rákóczi-korszak legendás kísértetét, a felvidéki Kaspareket.* — MK *Kísértet Lublón* c. regényét két hónap múlva kezdte írni, az első folytatás a PH 1892. dec. 25-i számában jelent meg. — A jelen hivatkozás arra mutat, hogy írónkat már foglalkoztatta a téma. (A regényt ld. a Krk 5. kötetében.)
- 25—26 *S azalatt, amíg temették, ő maga Bél Mátyás szerint, egy ház fedeléről nézte.* — MK *Kísértet Lublón* című regényében ezt a mozzanatot az exhumálást követő elégetés időjére illesztette. (Ld. Krk 5. köt. 39—40. l.)
- 29—30 *Ünnepélyes templomi csendben jelenti be az elnök Hieronymi kinevezését. Cernátony megválasztását.* — Hieronymit az állami számvédszék elnökévé nevezte ki a király, Cernátonyot pedig Nyitra megye szakolcai kerületében választották képviselővé.
- 32—33 Josipovics Ivánka levelét olvassa. — Ivánka Imre a honvédszobor-bizottság elnöke levelében közli, hogy a honvédegyetek központi választmányára előző nap tartott ülésén megjegyzés nélkül tudomásul vette a bizottság előterjesztését, és a jelentést rendkívüli honvédegyesületi országos közgyűlés elé terjeszti. Majd így folytatódik a levél: »Miatán pedig sem a leleplezési ünnepély, sem az országos honvédegyeleti közgyűlés megtartását illetőleg határnap nem tűzött ki és ez ügyben a határozat hozatala alig fog f. évi nov. 2-ika előtt megtörténni, (Nagy derűtség a szélsőbaloldalon.) az ünnepély elnapolása válik szükségessé, mire nézve ugyan a honvédszobor-bizottság a lehető legrövidebb úton fog határozni, mégis kötelességemnek ismerem ezt a Nagyméltóságú elnök úrnak már előzetesen is bejelenteni.« (KNapló i. h. 115. l.)
- 194 : 9—12 Eötvös Károly hálát mond a honvédeknek, hogy leszavazták a szoborbizottságot. — Eötvös egyébként mértéktartó beszédében megjegyzi: » . . . Köszönetemet és hálámat — s azt hiszem valamennyiünk köszönetét és háláját — tartozom kifejezni azon 48/49-iki honvédek iránt, (Hosszas élénk éljenzés a baloldalon.) . . . MADARÁSZ JÓZSEF: Éljen az a 14 honvéd! (Éljenzés a szélsőbaloldalon.) ABRÁNYI KORNÉL: A többi is, aki úgy gondolkozik! (Éljenzés a szélsőbaloldalon.) EÖTVÖS KÁROLY: . . . akik tegnap, mint az országos honvédegyetek központi választmányának tagjai (Halljuk! Halljuk!) összejöttek és hanyatló korrallal és hanyatló erővel de nem hanyatló hazaszeretettel és lelkesedéssel (Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon.) mindent elkövettek a maguk hatáskörében arra, hogy ezen, nemzetünkre nézve nagy szegényt és gyalázatot maga után vonó

- terv ne sikerüljön. (*Élvezés a szélsőbaloldalon.*)» (KNapló i. h. 116. l.)
- 194 : 13 Károlyi Gábor közbekiáltása. — Károlyi Gábor megjegyzése szó szerint úgy hangzott, mint azt írónk idézi.
- 25 Leakos és a bűvös üvegrózsza. — A görög mondavilágra utaló személynevet és üvegrózsát a klasszika-filológiai nemzetközi használatban levő segédletek nem regisztrálják. Így feltételezhetően egy, a MK által megkomponált allegorikus történettel találkozunk, amelyet valamilyen megfontolás miatt a görög mondavilág fényével is meg kívánt emelni.
- 34—39 Szapáry válasza Apponyinak. — A miniszterelnök jelentette, hogy Apponyi békéltető javaslata nem volt őszinte. Majd így folytatta: »SZAPÁRY GYULA: . . . A t. képviselő úr azt kívánta, hogy a kormány az általam javasolt és szerintünk helyesnek talált állásponttól letérjen és más álláspontot foglaljon el, de hogy az mi legyen, azt Apponyi Albert képviselő úr maga sem mondta. Ezen békéltető jobb nyújtása nem volt más, mint tekinteni ezen oldalra (*jobbra mutat*) s ezeket is kielégíteni, s tekinteni a másik oldalra is (*a szélsőbalra mutat.*) s azokat is kielégíteni. (*Felkiáltások bal felől: Úgy is kellett volna!*) Elfelejtji a t. képviselő úr, hogy aki két különböző iránynak akar egyszerre eleget tenni, rendesen két szék közt a pad alá jut. (*Helyeslés jobb felől. Egy hang a szélsőbaloldalon: Hát a miniszterelnök hol van?*)» (KNapló i. h. 119. l.)
- 195 : 2—3 . . . *visszajára vereti csizmáin a patkót . . .* — a megtévesztési szándék e motívuma MK korábbi írásaiiban is már felbukkant.

A DELEGÁCIÓ

M *Pesti Hírlap. 1892. október 26., 14. évf. 296. sz. (2., 3. l.)*
Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A delegációs ülés

A képviselőház okt. 23-tól nov. 3-ig a párhuzamosan folyó delegációs ülésekre és a közelgő ünnepekre való tekintettel nem tartott ülést. A jelen karcolat így nem a parlamenti, hanem a magyar delegáció teljes üléséről szól. A Monarchia közös ügyeivel foglalkozó delegációülések okt. 2-án kezdődtek és 27-én fejeződtek be. A tanácskozások középpontjában a közös ügyek költségvetésének megvitatása állott. MK írásának első részében hangulatos áttekintést nyújt a résztvevő személyekről, az ülések általános atmoszférájáról. A második rész a hadügyi albizottság jelentésével foglalkozó, okt. 25-i teljes ülés eseményeit meglehetősen részletességgel tárgyalja.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 195 : 1—2 *A kis parlament az 5 tömérdek titkos fiókjaival, azaz albizottságaival . . .* — Utalás a közös ügyekkel foglalkozó delegáció üléseire, amelyek különböző albizottságokból álltak. Az ülések tárgya valóban érdektelen volt a közönség számára.
- 196 : 1 *Moloch* — Ókori föníciai napisten, akinek emberáldozatokat is hoztak. Mindent elnyelő egyre nagyobb áldozatokat követelő erő.
- 13—14 *Szküllá és Kharübdisz* — olyan helyzet, amelyben minden oldalról veszedelmek fenyegetnek.
- 34—35 . . . *Cziráky osztályfőnök is, aki Kálnoky képviselőként mondott beszédének babérain pihen.* — Cziráky Béla külügyminiszteri osztályfőnök az okt. 24-i delegációülésen Ugron Gábor előző ülésen elhangzott kérdéseire válaszolt a magyarul nem tudó Kálnoky Gusztáv közös külügyminiszter nevében. (Ld. PH 1892. okt. 25., 3. l.)
- 197 : 27—28 Apponyi felszólalása alatt a jobboldal hangos beszélgetésbe fogott. — A PH-ban közzétett rövidített jegyzőkönyv tanúsága szerint nem Apponyi, hanem Ábrányi Kornél hozzászólása alatt alakult ki kisebb vita a jobboldal hangoskodása miatt. (PH 1892. okt. 26., 4. l.)
- 31—32 . . . *ha itt lenne a Károlyi Gábor serege!* — A parlamenti üléseken Károlyi Gábor állandó közbekiáltásokkal szokott hangot adni ellenvéleményének.
- 34 *Ne beszéljenek Hentzről olyan hangosan!* — Ez a kijelentés a rövidített jegyzőkönyv szerint nem hangzott el. Írónk ezzel az ironikus megjegyzéssel a közelmúltban lezajlott szoborkoszorúzási ügyre utalt.
- 37—39 [Ábrányi] *magából kikelve tiltakozott az ellen, hogy az ellenzéki szónokok ellen ilyen tervszerű diskurzusokkal tüntessenek.* — Ábrányi tiltakozása így hangzott: »Nem fogok haragudni, ha észre fogom venni, hogy nem szándékos a beszélgetés a túlsó oldalon, akkor, midőn mi nemzeti és jogi aspirációkat védelmezünk. De ha azt fogjuk látni, hogy a hangos beszélgetés szándékos, akkor meg fogjuk találni az indignáció hangját. (Helyeslések.)« (PH 1892. okt. 26., 4. l.)
- 198 : 1—3 *Az elnök . . . félbeszakította a szónokot és figyelmeztette, hogy egyedül ő illetékes a tanácskozás rendének ellenőrzésére.* — »ELNÖK: Bocsánatot kérek, ha észreveszem, hogy a rend zavartatik, az én kötelességem azt helyreállítani és biztosítom a t. bizottsági tag urat, hogy nem fogom kötelességemet elmulasztani. (Helyeslés.)« (PH i. h. 4. l.)

A VÁLSÁG

M *Pesti Hírlap. 1892. november 3., 14. évf. 304. sz. (1., 2., 3. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Teljes névjelzéssel.*
Kötetben itt először.

A válság tagadása — a kormányválság kirobbanása előtt

Az egyházpolitikai kérdések évek óta hol a felszín alatt, hol a felszínen érlelődő, megoldást sürgető problémája a 90-es évek elejére a robbanásig feszült. A kiegyezés után 1868-ban alkotott 53. törvény-cikk 12. paragrafusa kimondta, hogy a vegyes házasságból született fiúgyermek az apa, a leánygyermek az anya vallását követi. Erre a rendeletre a katolikus egyház nem volt tekintettel, hanem továbbra is megkövetelte a vegyes házasságok esetében a reverzálist, és folytatódtak az elkeresztelesek, ezt pedig a protestáns egyházak nem nézték szóltanul. 1884-ben Trefort Ágost rendeletet adott ki, amely bírósággal sújtott az 1868 : 53. tc. értelmében más felekezethez tartozó gyermeket megkeresztelő papokat, ha a vonatkozó bizonylatot 8 napon belül nem továbbították az illetékes lelkészi hivatalhoz. A kormány azonban maga sem tulajdonított nagy fontosságot e rendelet betartásának. Ennek következtében az elkeresztelési esetek és a felekezeti villongások egyre szaporodtak. Különben is tarthatatlan helyzet volt az, hogy egy kormányrendelet ennyire semmibe vegyenek. Csáky Albin 1890 februárjában rendeletet adott ki, amely valószínűleg Trefort rendeletét ismételte meg, de az elkeresztelésre kiszabott büntetést csökkentette. Annak ellenére, hogy Csáky előzetesen megmutatta a tervezetet Simor János hercegprimásnak, aki nem értett ugyan egyet vele, de kibocsátását nem ellenezte, a rendelet a katolikus klérus körében nagy felháborodást keltett. A pápai különbizottság döntése szerint katolikus lelkész nem hajthatta végre a rendeletet. Így a helyzet egyre bonyolultabbá vált, a kormány kénytelen volt más megoldást keresni, és ezt a polgári anyakönyvezés részleges vagy teljes bevezetésében vélte megtalálni. Ezt a megoldást Szilágyi Dezső már régebben felvetette. A reform magába foglalta a polgári házasság kötelezővé tételét és a zsidó vallás törvénybe iktatását is. A megvalósítás módja, mértéke és időpontja körül azonban még a kormánytagjai között is vita volt. Az 1890. nov. 14-i koronatanácsoson a király kénytelen-kelletlen a részleges állami anyakönyvezés bevezetése mellett foglalt állást. Az 1892-es téli választások miatt az egyházpolitikai kérdések háttérbe szorultak. Az új képviselőházban a költségvetési vita során merültek fel újra. Huszonöt évi elutasítás után a képviselőház elfogadta Irányi Dániel határozati javaslatát a felekezetek egyenjogúsításáról. A minisztertanács szeptember—októberben tárgyalta meg a Csáky és Szilágyi által beadott reformjavaslatokat a kötelező polgári házasságról, az általános polgári anyakönyvezés bevezetéséről és a zsidó vallás recepciójáról. A kormánytagjai között is nézeteltérések mutatkoztak. Csáky, Szilágyi, Wekerle és a kormány

többsége a polgári házasság kötelezővé tétele és az általános polgári anyakönyvezés bevezetése mellett szóltak, Szapáry viszont — a királlyal egyetértésben — a kötelező polgári házasság ellen volt. Csáky le akart mondani, de a párt többsége mellette állt. Szapáry viszont saját pártján belül elszigetelődött. Október végén és november elején teljes bizonytalanság uralkodott. A király döntését várták, de az egyre halasztódott. A helyzetet komplikálta és a megoldást elodázta a budai szoborkoszorúzási ügy. (Ld. előző karcolatok.) Szapáry magáévá tette a kettős koszorúzás ügyét, de látva az ellenállást, visszalépett. Ezzel a lépésével a király nemtetszését is kiváltotta, és még jobban elszigetelődött a saját pártjában is, ami végül nov. 6-án lemondásához vezetett. (Ld. még jelen kötet 442—443. l.)

Az egyházpolitikai kérdések többek között azért is mérgeződhettek el, mert a Vatikán és a Monarchia viszonya nem volt felhőtlen. A PH okt. 8-i, Beksics Gusztáv által írt vezércikkében ez áll: »... hazánk boldogtalan vallásháborújának nagy világpolitikai háttere van. A római Szentszék kiszámíthatatlan horderejű politikai akcióba ment, melynek célja nem kevesebb, mint a harmas szövetség megbuktatása... a Vatikánban a pápaság világi uralma visszaállításának célját tűzték ki. Vissza akarják fordítani ott a történelem és a világ kerekét. A pápaság világi uralmát azért veszítette el, mert Franciaországot leverte Németország és mert Ausztria-Magyarország nem gátolta meg Olaszországot Róma elfoglalásában. Ezért kell bünhödni mind a három most szövetséges hatalomnak: az Osztrák Magyar Monarchiának, Németországnak és Olaszországnak... Ilyen nagy világpolitikai tényezők és tervek szövetébe fűződik az elkeresztelések ügye. Ezért történt abban az a váratlan fordulat, hogy habár Csáky a főpapság és név szerint Simor primás hozzájárulásával bocsátotta ki az elkeresztelési rendeletet, a római Szentszék támadólag lépett fel ez ellen. Ezért — a Vatikán rendeletére — foglaltak azzal szemben később állást püspökeink és érsekeink. Ezért nem Samassa egri érsek lett hercegprimássá, aki a rendelet mellett exponálta magát, hanem Vaszary Kolos, aki a főrendiházban még az 1868 : 53. t. cikknek is megüzente a háborút. Ezért kell civakodnunk, pedig békét akarunk: Magyarország, a magyar nemzet, legfőbb céljai miatt békét kell akarnunk és közös célú nemzeti munkában egyesülnünk minden vallással, annak papjaival s névszerint a hatalmas és hazafias lelkületű kath. klérussal. De ezért nem lehet békénk, ezért nem egyesülhetünk, hanem egymással szemben állunk, a nemzeti munka eszközeit pedig egymás ellen emeljük fel. A felekezetek pedig a vallási türelem országában nem hajlandók a gyűlölködéstre: mégis gyűlölniök kell egymást... « A PH közli a londoni »Contemporary Review« cikkének kivonatát, mely a pápa politikájának magyar vonatkozásairól is szól az előbbihez hasonló értelemben. Íme egy részlet: »... A magyarországi megüresült püspökségek betöltése egy újabb forrása nem csak a viszálynak, de (lehet mondani) nagy botránnyoknak is. A zágrábi érseki szék két év óta betöltetlen s kilátás van rá, hogy még két évig üres marad, mert a Vatikán visszautasítja a kormány jelöltjeit, a magyar kormány pedig szintoly makacsul vonakodik a Szentszék kedvencét

kijelölni, s e kényes ügyben oly tapintatlansággal vezetik a tárgyalásokat, hogy a versengő kandidátusok jó és rossz tulajdonságait az ország minden csapzékében szabadon és nyugodtan kritizálják.» (PH 1892. okt. 8., 4. l.) Pulszky Ferenc így látta a helyzetet: ». . . A katolikus egyházfejedelmek sokkal jobb hazafiak, semhogy nem igyekeztek volna a vallási villongásokat tapintatosan kikerülni; de az alapság már régóta vágyott az ecclesia militans harcias szerepére s örömmel vette fel a kesztyűt, melyet neki néhány nyárszolgári látókörfű kálvinista pap az elkeresztelések miatt meg gondolatlan denunciációi által odavetett, pedig ők is csak úgy elkereszteltek, mint a pápisták. Az alapság tehát megfújta a harci riadót, egyházüldözésről úgy panaszkodott, mintha csak Lengyelországban Pobiedonoszeff és Gurkó kancsukája alatt élne; tetszelgett magának öt és tíz forint ára mártíromságban; felizgatta a népnek fanatizmusát s mindennap megtámadta s gyalázta gróf Csákyt. Ezalatt a főpapság, melyet az izgatók már semmibe sem vettek, mélyen hallgatott, mert tudta, hogy a Vatikán az alapságnak ad igazat, s a főpapok békítő igyekezetét szándékosan paralizálta. Vagyona, tudományossága és hazafisága következtében a magyar püspöki kar még mindig nevezetes tényező az államéletben, de Rómában gyanúsítanak minden önállóságot, a szerzetesek vak engedelmisségét ki akarnák terjeszteni az egész egyházra és szívesen látják, ha az alapság elválik a magas klérustól s annak tekintélyével nem gondol, mert a Vatikán nem bízik egyházfejedelmeinkben . . . Rómában nem veszik számba a főpapok *hazafiságát*, mert más érdemet nem ismernek el, mint a feltétlen ragaszkodást a Szentszékhez. Azóta pedig ahogy hármás szövetség Olaszországnak biztosítja Róma birtokát s a pápa világi hatalmának helyreállítását lehetetlenné teszi, Ausztria-Magyarország a mostoha gyermek sorsára jut, melytől semmi kellemetlenséget elhárítani nem akarnak, sőt amit máshol elnéznek, azt nálunk dogmának fűjják fel s akadékoskodnak minden kinevezésnél . . .» (PH 1892. okt. 13., 1. l.)

*

MK karcolata nem kapcsolódik parlamenti üléshez, mert a képviselőházban a delegációülések miatt szünet volt. Az írás általános áttekintést ad az eseményekről. Az újságokat lapozgatva megbizonyosodhatunk, hogy valóban olyan zavaros, ködös, naponta változó volt a belpolitikai helyzet — legalábbis a cikkek alapján —, ahogy azt írónk ábrázolta és láttatni kívánta. Írása az utóbbi hetek eseményeihez, híreihez igazodott, szinte minden utalása megtalálható az újságban.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

198 : 1 *Orlice professzor* — MK korábbi írásaiban is felmerült a valószínűségszámítási alapon biztos lutri nyerőszámítpeket hirdető Orlice professzor.

- 198 : 1 *lutri* — a mai lottóhoz hasonló számsorsjáték
 3 *ternó* — hármás találat a lutri számsorsjátékában
 4—6 A napilapok válságról szóló hírei. — Az egyházpolitikai kérdések és a Hentzi-szobor megkoszorúzása körül kialakult viták a kormányt megrendítették. A helyzet azonban e napokban bizonytalan volt. Nem lehetett tudni, hogy a vitás két írás megoldása vagy elhalasztása milyen eredményre vezet. Így a lapok is csak találgatni tudtak, vagy pedig más — legtöbbször külföldi forrásokra hivatkozva — közölték híreiket, amelyek gyakran ellentmondásosak voltak.
- 12—13 *Az első kommuniké az volt, hogy a kormány kebelében teljes egyetértés van.* — A PH-ban ezzel kapcsolatban ezeket olvashatjuk: »A miniszterválságra vonatkozó hírek téves alapon keletkeztek. . . az egyházpolitikai kérdések domináltak a tanácskozást. Arra nézve nem volt véleménykülönbség a kabinet tagjai közt, hogy a *jelenlegi helyzet tarthatatlan*, hogy a kormánynak nem lehet sokáig kénsie az elhatározott lépésekkel már csak azért sem, mert nyilatkozataival erre nézve kötelezettséget is vállalt. Annyi tény, hogy a megoldás némely módzataira nézve merültek föl *véleménykülönbségek* a kabinet tagjai közt, de ezeknek kiegyeztetése nemcsak nincs kizárva, de sőt minden valószínűség szerint már megtörténtnek is tekinthető.« (PH 1892. okt. 8., 2. l.) Három nap múlva ez olvasható: »A mai minisztertanács, mint értesülünk, délutáni egy órától öt óráig tartott. Újból konstatálhatjuk a minisztertanács után, hogy a válság a kormány kebelében egyáltalán nem merült elő, hogy elvi differenciák az egyházpolitikai kérdésekre nézve a kabinet tagjai között nincsenek s a kormány azon helyzetben lesz, hogy a kérdéseket illetőleg a házban tett kijelentéseit teljes mértékben beválthassa.« (PH 1892. okt. 11., 2. l.)
- 13 *Ábrányi Lajos, a Ház festője.* — MK korábban, 1889-ben a VU-ban Ábrányi Lajosnak a parlamenti képviselő egy csoportját bemutató festményéhez *A fehér asztalnál* címmel saját képmagyarázatot írt. (Ld. Krk 78. köt. 29—32. és jegyzeteinket a 204—207. lapokon.)
- 16—17 *Azt is olvastuk, hogy nincs egyetértés a kabinetben: Csáky, Wekerle, Szilágyi kiválnak . . .* — Bizonyosságul álljon itt a PH egy kis híre: »Mint értesültünk, ma — hétfőn — a képviselőházi ülés után *minisztertanács lesz őfelsége elnöklete alatt.* E minisztertanácstól a függő fontos belpolitikai kérdésekben *döntést* várnak. Bátran kimondhatjuk tehát, hogy *nagy események előtt állunk.* Egy bécsi lap a *minisztérium kebelében lappangó válságról* azt jegyzi meg, hogy az egyházpolitikai kérdésben *Csáky* gróffal teljesen egyetért *Szilágyi* és *Wekerle* is, úgy, hogy együtt fognak állni vagy esni, a szerint, ahogy az ő álláspontjuk érvényesül, vagy *Szapáryé,*

- ki nem osztja a nevezett miniszterek határozott állásfoglalását. Azt is mondják, hogy Vaszary püspöki konferenciát fog egybehívni a függő kérdések megbeszélése végett. Ez azonban a válság, illetőleg a megoldás némi elodázását jelentené, amire nem sok hajlandósága van a kormánynak. Szóval a válság akut jeleget öltött; nagy, s úgy lehet, meglepő események előtt állunk.» (PH 1892. okt. 17., 2. l.)*
- 198 18—19 *(Ez volt az első beismerés, hogy Szilágyi csinál valamit.)* — MK Szilágyi Dezsővel kapcsolatos megjegyzése nem jogos, hiszen korszakának egyik legpozitívabb egyénisége volt. Nevéhez fűződik a büntető perrendtartás előkészítése, a polgári törvénykönyv kodifikációjának megkezdése, az anyagi büntetőjog reformja, továbbá az egyházpolitikai kérdésekben is következetesen haladó álláspontot képviselt.
- 199 : 1—2 *Nem igaz, hogy Wekerle is menne — csak Csáky és Szilágyi mennek.* — Az ellentmondó hírekből idézzük a PH egy cikkét: »Az egyházpolitikai kérdések, mint beavatott helyről hírlik érdemileg már rendezve vannak. Ófelsége elé formulázott alakban nem a kötelező polgári házasság és általános polgári anyakönyv, hanem a fakultatív polgári házasság és a részleges polgári anyakönyv került. A korona a javaslatokra válaszáat, jöllehet még nem „hivatalos” alakban már közölte a kormánnyal. Erről azonban még csak annyit lehet tudni teljes bizonyossággal, hogy a korona részéről a javaslatok maguk nem fogadtattak el, azonban oly minimális engedmények tétettek, amelyek mellett Szilágyi Dezső igazságügyi és Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszterek lemondása csak idő kérdésének tekinthető. Az utóbbi a megoldásnak még amaz elhalasztó formájába sem egyezett bele, hogy az egyházpolitikai kérdések előtt — mint ez tervben van — a közigazgatás reformja intéztessék el. — Azt hiszik, hogy a büdzsé-tárgyalásban már egyik miniszter sem vesz részt. Csáky Albin grófra nézve — aki különben az utolsó időben újból betegeskedik — meg kell jegyezni, hogy a miniszter, bár személyéhez annyi ószinte rokonszenv és melegebb érzés csatlakozik, már jó ideje csak a helyzet kényszere folytán viseli tovább tárcáját. Jelenlétére a kormányban mind ez ideig szükség van a távozása — általános vélekedés szerint — reá nézve nagy megkönnyebbülést fog jelenteni.» (PH 1892. okt. 23., 2. l.)
- 4 *Nem megy el más, csak Csáky.* — A PH a »Neue Fr. Presse« c. lapra hivatkozva ezt írja: »Csak az az egy verzió látszik alaposnak, hogy Csáky gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter a hozzá közelálló körök előtt, annak a határozott szándékának adott kifejezést, hogy minden körülmények között visszalép és a fővárosból visszavonul Szepes megyei ősi kastélyába...« (PH 1892. okt. 25., 5. l. A Válság c. cikkből.)

- 199 : 9—10 A király dönt az elkeresztelési ügyben. — »Az egyházpolitikai kérdésekben — írta a PH — a mai napig semmiféle döntés nem történt. Egészen alaptalan tehát egyes lapoknak erre vonatkozó közlése különösen az, amely a koronának a polgári házasságra vonatkozó kijelentéseket tulajdonít. A korona máig egyáltalán semmi irányban nem nyilatkozott, sem úgy, hogy a polgári házasság amíg ő életben van, be nem hozható, sem úgy, hogy a kötelező polgári házasságot vagy a polgári házasság akármiféle nemét elfogadja. A váláságos kérdés különben már természeténél fogva is sokkal fontosabb, hogysen a korona azt ily módon dönthesse el. A tény csak annyi, hogy az utolsó koronatanácsban a kormány tényleg a korona elé tette a kötelező polg. házasság, az ált. polgári anyakönyv és a recepció kérdéseit úgy, amint azok a kabinet kebelében — mindenesetre nem közös egyetértéssel — formuláztattak. Őfelsége e kérdéseket tudomásul vette, de elhatározást vagy véleményt semmi irányban nem nyilvánított. . . . Politikai körökben a *kabinetválságot* a helyzetből kifolyó szükségességnek tekintik, de egészen bizonytalan még, hogy az részleges lesz-e, vagy olynemű, hogy az egész kabinet beadja lemondását. Azonban ennek dacára sehoh sem várnak messzebb terjedő vagy gyökeres válságot.« (PH 1892. okt. 20., 2. l.)
- 15 *Új hír jött, hogy mégis az egész kabinet le fog köszönni.* — A valóságban ilyen hír nem volt, inkább csak ennek a cáfolata: »Szapéry Gyula miniszterelnök, mint halljuk, vasárnap *Gödöllőn volt*, ahol őt a király hosszabb magánkihallgatáson fogadta. A kabinet állítólagos lemondásáról, amellyel bizonyára kapcsolatba fogják hozni ezt a fogadtatást is, különböző híresztelések keltek tegnap és ma szárnyra. Megbízható forrásból merített tudomásunk szerint mindezen hírek nem bírnak *ez idő szerint* tényleges alappal.« (PH 1892. okt. 24., 1. l.)
- 23—25 Vaszary Kolos tanácskozásai. — Az okt. 6-i számában a PH arról tudósít, hogy a hercegprímás a következő napon visszautazik Esztergomba. Az okt. 8-i számban a következő hírt olvashatjuk: »Vaszary Kolos hercegprímás a mára tervezett elutazását elhalasztotta. A hercegprímás eredetileg már a király nevenapján tartott ünnepi miséje után vissza akart térni székhelyére s csak az időközben felmerült fontosabb ügyek miatt halasztotta el máig az elutazását, s mert az ügyek jelen állása mellett könnyen szükségessé válhatnak, hogy a király magához hivatja a hercegprímást, ma újból el kellett halasztania Budapestről való távozását.« (PH 1892. okt. 8., 9. l.)
- 26 . . . néhol kibukkant a Zichy Nándor középkori alakja — Zichy Nándor mint a főrendiház tagja erősen konzervatív álláspontot képviselt az egyházpolitikai kérdésekben.

- 199 : 28 ... *Fabiny nem akarja a polgári házasságot.* — »Fabiny Teofil országgyűlési képviselő, volt igazságügyi miniszter tegnap Sopronban „fehér asztal mellett” barátságos jellegű beszédet tartott, melynek során a francia—orosz szövetséggel szemben a nágyobb hadügyi kiadásokat indokoltnak mondotta, azután a közigazgatás államosítása mellett nyilatkozott, végül a felekezeti békére való tekintettel az *elkeresztelési rendelet módosítását mondotta szükségesnek.* E nyilatkozat, mivel Fabiny a nagybányai ágostai ev. kerület főgondnoka, feltűnést keltett» — írja a PH. (1892. szept. 21., 2. l.)
- 200 : 2 *László Mihály sötét gondolatokba mélyedve jár...* — László Mihály a bukovinai székelyek hazahozatalának gondolatával foglalkozott, a bukovinai székelyek között szociográfiai kutatásokat végzett. 1892 második felében Erdélyben román nemzetiségi lázongások keletkeztek a magyarok ellen. Valószínűleg erre vonatkozó utalás az író megjegyzése.
- 3 ... *Fenyvessy vidáman ugrándozott...* — Arra történik utalás, hogy Fenyvessy Ferencet az Operaház intendánsának jelölték. (Ld. PH 1892. okt. 27., 9. l.)
- 10 *entrefilet* — újsághír
- 10—11 ... *a koszorúzási ügy levétele a Ház napirendjéről.* — Ld. az előző karcolatokat a honvédszobor és a Hentzi-szobor megkoszorúzásáról. Jelen kötet 425—426. l.
- 12 *Szapáry lemond, Szapáry megbukott.* — A PH vezércikke így ír: »Érdekes tudni, hogy az összes bécsi lapok vasárnap számai a magyar kormányválsággal foglalkoznak. A *Neue Freie Presse* azt írja, hogy mindazok előtt, akiknek van szemük, hogy tisztán lássanak, nem volt titok a válság a magyar minisztériumban; a honvédelem ügyének legújabb fordulata után pedig már nem is akarják titkolni. Szapáry gróf sorsa úgy látszik az lesz, ami nagy elődjéé, Tisza Kálmáné. Ez látszólag az ellenzék támadásai elől vonult vissza, tényleg azonban visszalépésének valódi oka a szabadelvű pártnak irányában való elhidegülése volt. A most lefolyt vita annak a csöppnek tekinthető, mely a miniszterelnök ellen felgyűlt elégtelenséget kicsordulásig viszi. Szapáry veresége — írja a lap — nem tagadható. Mint már igen gyakran, most is megfélekedezett oly mellékkörülményekről, melyektől tervének sikere függött; elmulasztotta maga számára biztosítani a hangulatot és a beleegyezést, melyek a kiengesztelődés szükségképpen követelményei voltak: tervét úgy gondolta ki, mint egy költő és úgy akarta létesíteni, mint bürokrata, és rég aszkóros kormányzatának kétségkívül megadja ez a kegyelemldöfést.» (PH 1892. okt. 24., 1. l.)

- 200 : 15—16 . . . *Szapáry mégse mond le — mint parlamenti férfit nem teheti, hogy a kisebbség akaratóból távozzék.* — A PH általános belpolitikai helyzetet elemző cikkében többek között ez áll: »... Azok is nagyon csalatkoznak indokolatlan várakozásukban, akik még mindig azt hiszik, hogy ezen áldatlan ügy Szapáry Gyula miniszterelnök bukását vonja maga után. Legilletékesebb helyen egyáltalán semmi hajlandóság sincs arra, hogy az ország kormányát a parlamenti kisebbség tetszése vagy nem tetszése szerint rendezzék be, ami a parlamenti kormányzás elvével sem férne össze, ha különben a kormány feje nem is részesülne a korona oly bizalmában, amilyenben valósággal részesül. — A helyzet belső kérdéseit ma is az *egyházpolitikai* ügyek képezik, s ezekben újabb fordulat nem állott be.« (PH 1892. okt. 29., 2. l.)
- 19 »*A király haragszik!*« — A király a kettős szoborkoszorúzási ünnepség meghiúsulása után hirtelen elutazott Gödöllőről Bécsebe, bár eredetileg decemberig szándékozott Magyarországon tartózkodni.
- 24 . . . *Josipovics haragszik.* — A PH okt. 26-i számában ez áll: »*Josipovics Imre horvát miniszter lemondásáról* hoz ma hírt az egyik esti lap azzal az indoklással, hogy Vucsetics kanonoknak zágrábi érsekségtől való elűtetése okozta a lemondást. A hír — mint illetékes helyről értesülünk — teljesen alaptalan.« (PH 1892. okt. 26., 2. l.)
- 27—28 *nem Vucsetics lesz a zágrábi érsek.* — A király a magyar kormánnyal egyetértésben 1891 szeptemberében kinevezte Vucsetics kanonokot zágrábi érsekké. A Szentsek azonban nem járult hozzá a kinevezéshez, a lapok találgatásai szerint a pápa Monarchia ellenességének következtében. »Vucsetics kanonok nem lesz zágrábi érsekké. Ő maga írta meg Csáky gr. kultuszminiszternek, hogy lemond jelölt-ségéről. Hír szerint XIII. Leo mindaddig nem akar magyar főpapot bíbornokká kinevezni, míg a zágrábi érseki szék nincs meglegedésére betöltve. Most azonban valószínűleg könnyen találunk majd oly alkalmas jelöltet, ki úgy a magyar kormány, mint a Vatikán igényeinek megfelel.« (PH 1892. szept. 18., 2. l.)
- 201 1—2 . *Péchy Tamás.* *Pestre érkezett.* — Péchy Tamás Pestre érkezéséről hírt nem találtunk, valószínűleg nem volt olyan nagy esemény, hogy az újságok közöljék. Írónk a sok egymásnak ellentmondó, kősa hír kifigurázása végett tulajdonít ekkora jelentőséget e jelentéktelen eseménynek.
- 4 *post tot discrimina rerum* — annyi rossz dolog után; helyesen: per tot discrimine rerum. Időzet Vergilius Aeneisének I. énekéből.
- 12 *atout* — adu, döntő érv
- 21—22 »*A lap fertőtlenítve van!*« — A mérgezett hírek ellen fertőtlenített lap gúnyos képe valóságban alapul, ti. az egyre

Lap Sor

- erősödő kolerajárvány miatt fertőtlenítették a sajtótermékeket is. A címlap tetején öles betűk hirdették »Fertőtlenítve«.
- 201 : 32—33 . . . a koszorúzási kérdés nem okozhat válságot. — MK állításával ellentétben Szapáry bukásához minden valószínűség szerint hozzájárult a szoborkoszorúzási ügy is. Könnyű meghatárolásával magára vonta az uralkodó neheztelését is, valamint a saját pártján belül is nézeteltérések keletkeztek ennek kapcsán.
- 202 : 14 *modus vivendi* — különböző érdekeket áthidaló megoldás
18—22 Szapáry közölte a híreket a királlyal . . . a király nem haragszik. — Ez inkább csak írónk vágyálma és nem a valóság.

VÁLSÁG A HÁZBAN

M *Pesti Hírlap. 1892. november 8., 14. évf. 309. sz. (4., 5. 1.)*
Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

Az okt. 7-i ülésen az elnöki bejelentések után *Eötvös Károly* még a napirendre tűzött témák tárgyalása előtt azt a kérdést intézte a kormányhoz, hogy igazak-e a kabinet válságáról szóló hírek. Javasolta, hogy a Vaskapu-szabályozással kapcsolatos törvényjavaslatot a bizonytalan helyzetre való tekintettel ne tárgyalják. *Lukács Béla* kereskedelmi miniszter kijelentette, hogy a kabinetválságra vonatkozó kérdésre felelni csak a kabinet elnökének van joga, de ő hivatalos dolgai miatt éppen távol van. Egyebekben a Vaskapu-szabályozás törvényjavaslata tárgyalásának elhalasztásához hozzájárult. *Polónyi Géza* javaslatnak azt a részét, mely tényleges birtokos tulajdonjogának telekjegyzőkönyvekre bejegyzéséről szóló törvényjavaslatot se tárgyalják a bizonytalan helyzet miatt. *Szilágyi Dezső* rámutatott, hogy a törvényjavaslatnak azt a részét, mely miniszteri meghatalmazást tartalmaz, a képviselőház már elfogadta. A függőben maradt szakasz nincs összefüggésben a kormányválsággal. A válság kérdésével kapcsolatban pedig az volt a véleménye, hogy amíg a kormány be nem jelenti, hogy lemond, addig felelős mindenért. *Helpy Ignác* helytelenítette azt, hogy — bár köztudott a válság megléte — azt nem az elsősorban illetékes képviselőházzal, hanem a pártklubbal közlik elsőként. Kérte továbbá, hogy míg a miniszterelnök hivatalosan nem nyilatkozik, addig függeszék fel a tárgyalásokat. *Ugron Gábor* annak ellenére, hogy nyilvánvaló a kabinetválság — amit a kabinet tagjai is tudnak, de ezt furcsa módon a parlament előtt titkolni igyekeznek — hozzájárult ahhoz,

hogy a telekkönyvi rendtartásra vonatkozó módosításokat tárgyalják. Ezt a Ház elfogadta. *Eötvös Károly* és *Madarász József* azt javasolta, hogy addig, amíg a miniszterelnök nem nyilatkozik a Ház előtt, semmiféle napirendet ne tűzzenek ki, és bízzák meg a Ház elnökét, lépjen érintkezésbe a kormánnyal, és akkor hívja össze a képviselőházat, amikor annak szükségét látja. A napirendet pedig majd akkor állapítják meg. *Horváth Gyula* kifejtette, hogy nem fér össze a parlament és a kabinet méltóságával, hogy ilyen fontos kérdésben bujdosít játszanak. *Szilágyi Dezső* javasolta, hogy a következő ülésen, napirend nélkül is, a folyamatban levő ügyeket intézzék el. Elutasította a bujkálás vádját és biztosította a képviselőházat, hogy a kabinet minden irányban teljesíteni kívánja kötelességét. A következő ülést meghatározott napirend nélkül nov. 9-re tűzték ki. (KNapló 1892—96. VI. köt. 139—144. l.)

Az egy óra hosszat tartó ülésen lényeges problémák nem merültek fel, csupán a kormányválsággal kapcsolatos bizonytalanság miatti elégedetlenség nyomta rá bélyegét a tanácskozásra. A karcolat teljes hűséggel mutatta be az eseménytelen, egyetlen téma körül forgó rövid ülés menetét.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 203 1—2 *Harmadjél esztendő vonult el a Tisza-kabinet nagy válsága óta . . .* — 1890. március 9-én bukott meg Tisza Kálmán kormánya több hónapig tartó viharos időszak záróakkordjaként.
- 6—7 *Az öreg Toldi Miklós megrázta ugye magát?* — Az utalás Arany János »Toldi estéje« Első éneke 38—39. szakaszára vonatkozik.
- 11—13 *A szélsőbali stréberek a bukó minisztereken akarták letenni a képesítő vizsgát a pártelnökségre . . .* — 1892. nov. 2-án meghalt Irányi Dániel, a függetlenségi párt elnöke. A párt elnöki széke üresen állt. A maliciózus megjegyzés erre utal.
- 18 *terü* — teher népies változata.
- 20—21 [Eötvös] *Neki van a legtöbb sansza a Dani bácsi örökére . . .* — A függetlenségi párt megüresedett elnöki székére való utalás. Ld. előző jegyzetünket. Eötvös Károly a párt egyik legtekintélyesebb tagja volt.
- 23—24 *Lukács, úgy fiatal és máris válságba keveredett!* — A fiatalság nem a korára vonatkozik, hanem arra, hogy mint miniszter csupán 1892. júl. 16-tól működött, Baross Gábor utódjaként.
- 25—26 . . . *Szilágyi Dezső, aki már búcsúzik a bársonyszéktől.* — Tekintettel arra, hogy Szilágyi Dezső egyike volt az egyházpolitikai reformok legkövetkezetesebb harcosainak, a lapok már hetek óta jósolgatták lemondását.

- 204 2—3 [Eötvös] szeretné tudni, miniszteri nyilatkozattal megpecsételve, van-e válság? — Eötvös e tárgyban a következőket mondta: » Nevezetesen komoly és illetékes hírlapok hasábjain már napok óta oly közlemények jelennek meg, amelyek szerint a Kabinet állásában bizonyos válság következett volna be. A képviselőháznak komoly és illetékes tagjai, minden párt részéről, szintén úgy vannak értesülve, hogy a hírlapok ezen közleményei nem alaptalanok, sőt ellenkezőleg nagyon alaposak. . . . Ennélfogva tisztelettel kérdem a t. kabinetet, annak elnökét, vagy elnöke távollétében itteni képviselőjét, hogy abban a helyzetben van-e már a kabinet, hogy ezen válsághírek valódiságát megerősíthesse és e tekintetben a háznak jelentést tehessen. . .« (KNapló i. h. 140. l.)
- 8—17 Lukács Béla válasza. — A miniszter, aki mindössze három hónapja viselte e tisztséget, nem jelentette be lemondását, hanem a következőket mondta: »Eötvös Károly t. képviselő úr azon kérdéseire, hogy abban a helyzetben van-e a kormány, hogy az állítólag fennforgó kabinetválságra vonatkozólag a Háznak valami jelentést tegyen, vagy fölvilágosítást adhasson: bátor vagyok kijelenteni, hogy az ily természetű és ilyen tartalmú kérdésekre a dolog természeténél fogva, általában csak a kabinet elnöke van hivatva a választ megadni és nyilatkozatot tenni, aki ez idő szerint — hivatalos ügyben — távol van és így akadályozva volt a jelen ülésben részt venni.« (KNapló i. h. 140. l.)
- 21—24 Polónyi kérdése a kabinetválsággal kapcsolatban. — A KNapló így rögzítette Polónyi felszólalását: »T. Ház! Csak a forma kedvéért tartom kötelességemnek megjegyezni, (*Halljuk! Halljuk!*) hogy ha válság van, ha nincs kabinet, akkor a tényleges birtokos tulajdonjogának telekjegyzőkönyvbé bejegyzéséről szóló törvényjavaslatot még kevésbé lehet tárgyalni, mint az említett másik törvényjavaslatot, mert ennek a törvényjavaslatnak utolsó előtti szakasza terjedelmes miniszteri meghatalmazást tartalmaz; miniszteri meghatalmazás pedig oly kabinettel szemben, mely nem létezik, formailag lehetetlenség. . .« (KNapló i. h. 140. l.)
- 27—28 Helfy és Justh Gyula hallgatóságos elnöki reményei. — E megjegyzés a közelmúltban meghalt Irányi Dániel pártelnöki tisztségére utal.
- 30 *A nagy cséplőgép* — Szilágyi Dezsőről van szó. Gratz Gusztáv így jellemzi őt: »Hatalmas szónoki ereje, nagy tudása, éles jogász elmeje és félelmetes dialektikája a képviselőház figyelmét, ahányszor felszólalt, mindig lekötötte. Maró gúnya, mely politikai felszólalásait jellemezte, „záporosó és jégverés módjára” csapott ellenfeleire.« (Gratz Gusztáv: A dualizmus kora. Bp., 1934. I. köt. 217. l.)
- 30—33 Szilágyi Dezső válasza. — »Egyetlen egy dolog van füg-

- gőben, ti. az, hogy az eddigi törvényekben foglalt bélyegmentesség szabatosabban körülírassék, illetőleg kiterjesztesék. Ez pedig a kabinetkérdéssel nem függ össze; mert azt talán csak nem méltóztatik a t. képviselő úr állítani, hogy az, vajon a telekkönyvi bejegyzésnél a esulási értesítések és bejelentések bélyegmentesek legyenek-e, összefüggésben áll a kabinetkérdéssel? (*Derűtség jobb felől!*)» — Így válaszolt az igazságügy-miniszter Polónyi Géza aggodalmára. (KNapló i. h. 141. l.)
- 204 : 31—205 : 2 *Helfy Ignác . . . arról az oldalról támadta meg a kormányt, hogy a párt klubban jelenti be először a lemondását.* — A KNapló így rögzíti Helfy megjegyzését: »T. Ház! Hogy vátság van, kabinetválság, azt hiszem nem kell bizonyítani; nincs is szükségem arra, hogy előbb a miniszterelnök úr nyilatkozatát meghallgassam. A buj az, hogy szemben az általam bevett parlamenti felfogással, mi nálunk az a rossz szokás uralkodik, hogy a legfontosabb tényeket első sorban nem a legilletékesebb tényszerzővel, a képviselőházzal, hanem a pártklubbal közöltetik. (*Élénk helyeslés a bal és szélsőbalon.*)« (KNapló i. h. 141. l.)
- 205 : 3—4 . . . *Ugron Gábor vígta ketté a vitát: — Ne tagadjuk meg a minisztereknek az utolsó kérésüket!* — A KNapló szinte szó szerint így örökíti meg Ugron megjegyzését: » . . . az illedelm — mert arra is adok valamit — azt hozza magával, hogy a miniszterektől se tagadjuk meg utolsó kérésüket. (*Derűtség a bal- és szélsőbaloldalon.*)« (KNapló i. h. 142. l.)
- 12—13 . . . *Horváth Gyula egyenesen miniszterelnöknek címezte Szilágyi.* — Horváth Gyula a következőket mondta: »T. Ház! Nekem nincs kifogásom az ellen, amit az igen t. miniszterelnök úr mondott. (*Élénk derűtség és felkiáltások bal felől: A jövendőbeli!*) bocsánatot, amit a miniszter úr mondott . . .« (KNapló i. h. 143. l.)
- 16—17 *Most azt akarták, hogy a szerdai ülés napirendjére vegyék föl a miniszterelnök nyilatkozatait.* — A KNaplóban ez áll ezzel kapcsolatban: »EÖTVÖS KÁROLY: Én ismételve kérem a t. házat, méltóztassék az elnök úr által tett indítványt elfogadni arra nézve, hogy a ház szerdán tartson ülést esetleges bejelentések és interpellációk, valamint a kabinet esetleges nyilatkozhatása végett.« (KNapló i. h. 143. l.)
- 17 *Szilágyi ezt ellenezte . . .* — Szilágyi ezt mondta az ülésen: » . . . De amit a képviselő úr a vitába belevegnyített, a kabinet esetleges nyilatkozatát, azt ne emlegessük, hogy az ezen ülés napirendjére tűzessék. Mert kétségkívül a kabinet nyilatkozni fog. De miről? — HENTALLER LAJOS: Arról, hogy marad! (*Zajos derűtség.*)« (KNapló i. h. 143. l.)
- 21—22 . . . *nem lehet belőlem kicsiklandozni a várt nyilatkozatot!* — A KNapló így örökítette meg Szilágyi kijelentését: » . . . engedelmet kérek, de egyes magyarázatokat az emberekből

kicsiklandozni mégsem lehet (*Helyeslés, és élénk derűltség jobb felől.*)» (KNapló i. h. 144. l.)
 205 : 19—20 . . . *Hentaller már tudja. — Arról, hogy lemond!* — Hentaller éppen az ellenkezőjét kiáltotta közbe. Ld. az előző 205 : 17 sorhoz fűzött jegyzetet.

A KIUBBAN

M *Pesti Hírlap. 1892. november 9., 14. évf. 310. sz. (3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kormány lemondása

November 6-án a király írásban közölte Szapáry Gyula miniszterelnökkel, hogy elfogadta a kormány lemondását. A kabinet bukását végső soron a kötelező polgári házasság bevezetésének tervezete okozta. Az egyházpolitikai kérdések fölötti heves vita már hetek óta folyt a kormány tagjai között is ellentéteket okozva (ld. a korábbi karcolathoz fűzött jegyzetet). A legtöbb vitát a polgári házasság kötelezővé tételének terve váltotta ki. Szapáry maga sem értett meg ezzel a ponttal. A kormány döntő többsége, a párt és az ellenzék jelentős része ellenben ebben látták a vegyes házasságokkal kapcsolatos zűrzavaros helyzet egyetlen megoldási lehetőségét. A király — az állam tekintélyét megóvando — a zsidó vallás recepciója és a polgári anyakönyvezés kérdésében engedékenynek bizonyult; a kötelező polgári házasság ügyét azonban mereven elutasította. Szapáry, aki november elején Bécsbe utazott, hogy az egyházpolitikai reformot a királlyal szentesítse, félretéve a kötelező polgári házassággal kapcsolatos saját véleményét, teljes egészében pártja és kormányának álláspontját képviselte. Hivatalának megtartását attól tette függővé, hogy a király szentesíti-e a reformot teljes egészében vagy nem. Miután a király a kötelező polgári házasság bevezetésének engedélyezése elől elzárkózott, Szapáry a maga és kormányának nevében beadta lemondását. »A minisztérium tagjai, igaz eredetileg ellentétben a miniszterelnökkel, kikerülhetetlen szükségként követelték tőle összes egyházpolitikai kérdéseink gyökereit, az állam és egyház közti minden további súrlódást kizáró, az áldatlan elkeresztelési kérdést teljesen kiírtó rendezését. Az összes részleteket a legalaposabban kimerítő értekezések arra az eredményre vezettek, hogy e kérdéseknek más, a célnak megfelelő és eredményes megoldása nem létezik, mint a *vallásszabadság* proklamálása, *kötelező polgári anyakönyvek* behozatala s ezzel kapcsolatban a *kötelező polgári házasság* behozatala. Magától érthetőleg ezt az álláspontot foglalta el az egész kabinet annak tudatában, hogy a szabadelvű párt egyetért vele, a koronával szemben is. Ebből az állásfoglalásból már most

szükségszerűen következett az, hogy a Szapáry-kabinet beadta lemondását.« (PH 1892. nov. 9., 2. l.) Szapáry ezzel a lépéssel némileg visszaszerezte pártja rokonszenvét. A PH vezércikkében Pulszky Ferenc így ír erről: »Szapáry Gyula gr., miután a kormány ismeretes előterjesztése a király jóváhagyását nem nyerte meg, tegnap beadta az egész kabinet lemondását, még pedig — mint értesülünk — azzal a kijelentéssel, hogy ami őt illeti, egy új kabinet összeállítására, akár a kormány prozódíója, vagyis a kötelező polgári házasság alapján, akár más alapon, többé nem vállalkozhatnék. A lelépő miniszterelnök tehát a politikai és egyéni korrektség legszigorúbb követeléseinek is megfelelve vitte megoldás elé a nehéz természetű, válságos ügyet, s főképpen ennek köszönhető, hogy lemondása dacára a szabadelvű párt egységében csorbulás nem történt.« (PH 1892. nov. 9., 1. l.)

A már-már széthulló szabadelvű párt a közösen kialakított és felterjesztett egyházpolitikai reformért való harc következtében átmenetileg összekovácsolódott. Ezt a hangulatot és Szapáry erkölcsi sikerét tükrözi a jelen karcolat is. A közös harc felszabadult öröme hatja át a szabadelvű klub tagjait, akik büszkék arra, hogy vezérük ilyen korrekttül tudott megbukni. Az újjongó lelkesedés ellenpontjaként frónk nem hagy ki néhány — a párt valódi helyzetét ábrázoló — csípős megjegyzést és utalást sem.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 205 2—4 *Már-már azt kellett volna hinni, hogy a termekből kivonult a liberalizmus utolsó árnyéka . . .* — Utalás a párt szétzüllésére.
- 206 1—3 . . . *Beksics és Schwarcz Gyula pengettek az utolsó években némely olyan dolgokat, melyek itt valaha ismerősen hangzottak . . .* — MK utalása a két politikus parlamenti és klubbeli megnyilvánulásaira egyaránt vonatkozik.
- 17 *Az Andrássy grófok fölwillanyozva járnak körös-körül.* — Az Andrássy-testvérek a kötelező polgári házasság mellett voltak. A PH-nak egy válságról szóló cikke többek között ezt írta: » . . . Andrássy Tivadar és Gyula testvére annak a csoportnak a központját képezik, amely a ház katolikus tagjai közt a kötelező polgári házasságnak propagandát csinál még pedig azzal az indoklással, hogy nem szabad a protestánsoknak meghagyni azt a dicsőséget, hogy olyan nagy vívmányt egyedül hoztak létre.« (PH 1892. nov. 9., 2. l.)
- 207 : 8—9 . . . *(mert a mezei hadak is bevonultak a nagy események hírére)* . . . — Írónk e kifejezéssel a vidéki birtokos képviselőket illeti. E fordulat más karcolatban is szerepelt már. (Ld. jelen kötet 178. l.)
- 21—22 *A fiatalság Csákyt és Wekerlét emlegeti miniszterelnökként.* — A leendő miniszterelnök személyével kapcsolatban a lapok is Csákyt, Tisza Kálmánt, és nem utolsósorban Wekerlét emlegették.

Lap	Sor	
207	24—25	<i>Bánffy fel s alá járkálva gondolkodik, hogy mit tanácsoljon holnapután a királynak.</i> — Bánffy a király kihallgatásra Bécsbe rendelte.
	28—31	Tisza jellemzése Szapáryról. — MK korábbi karcolatában is felhasználta ezt a motívumot. (Ld. jelen kötet 133. l.)
208	4—5	<i>Bende püspök, a kör szeretett »Imre bácsija«</i> — MK korábbi karcolataiban is hasonlóan nyilatkozott a szabadelvű párttal lojális püspökről.

AZ EPILÓG

M *Pesti Hírlap. 1892. november 10., 14. évf. 311. sz. (9. l.)* Rovaton kívül. *A t. Házból* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A nov. 9-i ülésen az elnöki közlések után *Szapáry Gyula* bejelentette, hogy miután a kormány a már megtárgyalt elvek szerint előkészítette a törvényjavaslatokat a vallás szabad gyakorlásáról, a zsidó vallás törvénybe iktatásáról, az általános polgári anyakönyvvezetésről és a kötelező polgári házasság bevezetéséről, előterjesztette azokat a koronának. A király a tervezetet az utolsó pont kivételével jóváhagyta. Tekintettel arra, hogy a királlyal e kérdésben nem tudtak megegyezni, a kormány beadta lemondását, amit az uralkodó nov. 6-án elfogadott. Kérte a képviselőházat, hogy amíg az új kormány hivatalba nem lép, lehetőleg ne tartsanak ülést. Az új kormány megalakulásáig a régi minisztérium tovább intézi az ügyeket. *Eötvös Károly* egyetértett azzal a javaslattal, hogy az új kabinet megalakulásáig szüneteljenek az ülések. Örömmel vette tudomásul az egyházpolitikai kérdésekben elért eredményeket, de a polgári házassággal kapcsolatban nem látta tisztázottnak a kormány eljárását. Kifogásolta, hogy mikor ilyen komoly kérdések, mint a kormányválság, forognak kockán, a király nem utazik Magyarországra, hogy itt intézze el a dolgot, hanem a kormány tagjainak kell Bécsbe utazgatniok. Egyébként megnyugvással vette tudomásul a kormány lemondását, mert 2 év és 8 hónapos uralma alatt szinte semmit sem tudott megvalósítani nagy ígéreteiből. Kijelentette, hogy az új kormánytól is meg fogja követelni az ellenzék azt, hogy a nemzet függetlenségét és a nemzeti érzéseket figyelembe vevő politikát folytasson. *Apponyi Albert* szintén elfogadta az ülések szüneteltetésére vonatkozó indítványt. *Eötvös Károly*val egyetértve bírálta a miniszterelnök bejelentését, mert nem adott világos képet a válság okáról. Nem érthető egészen, hogy a polgári házasság ügyében a kormányon belül volt-e nézeteltérés vagy nem. Kifejtette továbbá, hogy pártjával egyetemben továbbra is a kötelező polgári házasság mellett foglal állást. Reményét fejezte ki, hogy a jövőben a nemzet igazi érdekeivel jobban törődő

kormány kerül hatalomra, amit támogatni fog. *Ugron Gábor* kijelentette, hogy ha az ő elveit képviselő kormány alakul, akkor készséggel fogja támogatni. *Szapáry Gyula* Eötvösnek válaszulva rossz néven vette, hogy a más kormányok által elkövetett hibákat is neki rója fel, reményét fejezte ki, hogy Eötvös — ígéretéhez hívon — az elkövetkezendő kormánnyal szemben tárgyilagosabb hangot fog használni. A Ház a kabinet lemondását tudomásul vette és a következő ülést az új kormány megalakulásáig elnapolta. (KNapló 1892—96. VI. köt. 144—151. l.)

MK írása elején és végén úgy tünteti fel a kormány utolsó parlamenti szereplését, mintha temetés volna. Közben azonban színpokázóan szellemes hangon meséli el az ülés történetét szinte semmi lényegest nem hagyva ki a valóban megtörtént eseményekből. Minden felszólalóról említést tesz, külön kiemeli Szapáry magatartásának komolyságát és dieséri Apponyi — valóban szimpatikus — beszédét. A karcolat végén a »Feltámadunk« jelszó mintegy előre vetíti azt a tényt, hogy az új kabinet miniszterei, köztük kivételével, a régiéik maradnak, tehát: feltámadnak.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 208 3—4 ... *délre harangoznak a kálvinista anyaszentegyház templomában* ... — A Bródy Sándor utcában levő országházhoz közel volt a Kálvin téri református templom.
- 5 *Bánffy Dezső lélekharangja* — a Ház elnökének az ülés megkezdését jelző csengőjére való utalás.
- 10—12 Gajárinak nincs miről írnia a Nemzetben. — Gajári Ödön 1889—1899-ig a »Nemzet« szerkesztője volt.
- 209 : 1—5 Podmaniczky Frigyes bosszankodása. — Podmaniczky Frigyes a szabadelvű párt klubjának elnöke volt, feladatai közé tartozott a klub tagjainak jelenlétét fontos ügyek meg tárgyalásakor biztosítani.
- 6—13 A különböző miniszteri listák. — A napilapok szelvényhosszában találgatnak ezekben a napokban a miniszterelnök személyét illetően. Szóba kerül Tisza Kálmán, Csáky Albin, Wekerle Sándor.
- 21 [Szapáry] *Néhány rövid szóval jelenti be a kabinet lemondását* ... — A miniszterelnök, miután bejelentette, hogy a polgári anyakönyv, a vallásszabadság és az izraelita vallás recepciójával kapcsolatos törvényjavaslatot a király jóváhagyta, így folytatta: »A házassági jog reformjának alapelveire nézve a kormány további nyilatkozatainak megfelelően is a minisztérium egyhangú megállapodásra jutott, kivéve a házasság polgári megkötésének kötelező formáját, amelyre vonatkozólag, az egész kérdésben teendő nyilatkozatra nézve

- nem tudott a kormány oly megállapodásra jutni, mely egyszersmind a korona helybenhagyását megnyerte volna. Ily viszonyok között a kormány nem lévén azon helyzetben, hogy az ország javára sikeresen működhessék, beadta a lemondását és Öfelsége f. hó 6-án kelt legfelsőbb elhatározásával a minisztérium ezen lemondását elfogadta és megbízta az egyes minisztereket, hogy az ügyeket az új kormány megalakulásáig tovább vezessék. Midőn ezt a t. Háznak bejelentem, egyszersmind arra kérem, hogy méltóztassék ezen helyzettől kifolyólag elhatározni, hogy a ház az új kormány megalakulásáig üléseket ne tartson.» (KNapló i. h. 145. l.)
- 209 : 28—30 Rezey Szilviusz zsebében a 160 aláírással a napidíj fel-emelésre. — A képviselők napidíjának felemelése napirenden volt. Maga MK is foglalkozott ezzel a témával. Ld. jelen kötet 57—62. l.
- 34—36 *Néhány helyen a szabadelvű párt is zajosan helyeselte [Apponyit], mert mintegy megcsókolta a lobogót, amelynek védelmében a kormány eselett.* — Apponyi így nyilatkozott többek között: »Hát t. Ház, ezt az elhatározását a volt kormánynak és ezt az irányzatát az őt támogató többségnek, hogy a fennforgó egyházpolitikai nehézségeknek megoldását nem csak hogy úgy mondjam szimptomatikus gyógykezeléssel, nemcsak helyi orvoslással keresse, hanem keresse az egyházpolitikai kérdések komplexunának az őszinte és valódi szabadelvűség irányában leendő megoldási útját: ezt az elhatározást annál inkább helyeslem, mert a fölmerült nehézségek első pillanatától fogva ez volt az az álláspont, melyet én elvbarátaimmal együtt elfogadtam. És kijelentem előre azt is, hogy ha az alakulandó kormány ez úton a cselekvésnek elszánt akaratával és egyszersmind a kivitel részleteiben is a kellő politikai tapintattal fog eljárni: úgy részemről, mint elvbarátaim részéről nemcsak nehézségekkel nem, hanem e kérdésben jóindulatú támogatással fog találkozni.« (KNapló i. h. 148. l.)
- 37—39 Ugron megjegyzése. — A KNapló tanúsága szerint Ugron így beszélt: »... A jövőre nézve pedig én nem tehetek egyéb ígéretet, mint azt, hogy ha ugyanazon elvi állásponton, mint én vagyok, alakul egy kabinet, azt készséggel fogom támogatni, (*Zajos derűtség a jobboldalon.*) de más politikai állásponton levő kabinettel szemben semmit sem ígerek, semmit sem előlegezek, mert ennek az országnak és parlamentnek története nem jogosított fel arra, hogy én valakinek bizalmat előlegezzek. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)« (KNapló i. h. 149. l.) E harcias hangú felszólalás azért okozott derűtséget, mert a parlament legkisebb pártjának vezére volt Ugron.
- 210 13—18 Lukács Béla megjegyzése. — Az utalás arra vonatkozott, hogy nemrég nevezték ki Baross Gábor utódjának.

A FŐRENDIHÁZBAN

M *Pesti Hírlap. 1892. november 10., 14. évf. 311. sz. (4. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőházban lefolyt — a kormány lemondását tárgyaló ülés után a miniszterelnök és miniszterei átvonultak a Nemzeti Múzeum épületében tanácskozó főrendiház ülésére, hogy Szapáry ott is bejelentse lemondását. Az ülés napirendje csupán a kormány lemondásával kapcsolatos bejelentés volt, amit a főrendiház tagjai minden vita vagy hozzászólás nélkül tudomásul vettek. Ennek, a mindössze fél óráig tartó, eseménytelen ülésnek leírása a lapos és poén nélküli kareolat, melynek egy kis színt Szilágyi Dezso és a főnyképész humoros kis párharcra kölesönöz.

WEKERLE SÁNDOR

M *Pesti Hírlap. 1892. november 12., 11. évf. 313. sz. (6. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Az új miniszterelnök

A király nov. 17-én Wekerle Sándort bízta meg a kormányalakítással. E határozat mind a vezető, mind a polgári körökben megelégedést váltott ki. »Villám szárnyain jött, a villám szárnyain repült szerte szét az országba a hír, hogy Wekerle Sándor pénzügyminisztert bízta meg a király az új kabinet alakításával. És amerre megy a villamos áram, mindenütt fölkel a öröm és a lelkesedés áradatát. Wekerle neve nemcsak program, nemcsak a liberalizmus, hanem a nemzeti ügy diadalával egyértelmű. Wekerle pénzügyminiszternek kormányelnökké történt kinevezése nemcsak azt jelenti, hogy a liberalizmus ügye győzött. Nem egy győzelmet jelent, hanem a győzelmek egész sorozatát. A tényleges helyzet zűrzavarából való kibontakozás szempontjából is nagy, sőt történelmi jelentőségű esemény Wekerlenek kormányelnökké való kinevezése. Jelenti a szabadelvű párt vallságának megszűntét és teljes diadalát. Jelenti a vallásfelekezeti villogások megszűntét. Jelenti a kötelező polgári házasság elvének legfelsőbb helyen való elfogadását. Jelenti a Vatikán legyőztetését, a már az állam fölé kerekedő ultramontanizmus bossz elbizakodottságának megaláztatását. Jelenti, hogy a magyar egyházpolitika egészen új irányt vált. Hogy ez nem lesz többé a felekezetek, hanem az állam és a nemzet érdekeit szem előtt tartó politika. Épp ezért nem a háborút jelenti az egyház és állam közt, hanem a békét és nyugalmat. Jelenti, hogy megszabadulunk a felekezeti viszályoktól. Hogy ez

az ország az örökös konfliktusoktól megszabadulva, valahára zavartalanul végezheti belső konszolidációjának nagy munkáját. Hogy valahára bizalommal tekinthetünk a jövőbe. Ezekkel a reményekkel kommentálta a hírt a PH nov. 12-i számának vezércikkírója. Ezt a lelkes hangulatot tükrözi a karcolat is. Magasztalva az új miniszterelnök érdemeit nem utolsósorban emelik ki azt a fontos tényezőt, hogy Wekerle volt az első miniszterelnök, aki polgári családból származott.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 212 16—19 Lehetetlennek látszott, hogy Wekerle kormányelnök lehessen Magyarországon. — Arra utalás, hogy eddig nem fordulhatott elő polgári származású miniszterelnök.
- 23—24 . . . »*legjobb volna Wekerle*«. — A miniszterelnökséggel kapcsolatban Wekerle nevét már napok óta szellőztették a napilapok.
- 33—34 *A koronánál járt államférfiak ez egyszer valóban hű tükröt tarthattak a király elé és az igazi férfit neveztek meg . . .* — A PH bécsi forrásra hivatkozva ezzel kapcsolatban a következőket írta: »Úgy látszik, hogy őfelsége Wekerle Sándort már elejétől fogva kiszemelte volt egy kabinet alakítására, s így Szapáry Gyula grófnak, ki melegen szólott Wekerle mellett, valamint Tisza Kálmán, Széll Kálmán, Bánffy Dezső báró képviselőknek és Fejérváry báró miniszternek egyértelmű ajánlata azonnal kegyes hajlandósággal találkozott.« (PH 1892. nov. 12., 3. l.)
- 213 5—6 *Most négy esztendeje . . . először jelent meg a Házban a fiatal államtitkár . . .* — Wekerlét Tisza Kálmán 1889 áprilisában nevezte ki pénzügyminiszterré.
- 18—19 [Szilágyi] »*püspöknek*« nevezte emiatt a *legszerényebb kollegát*. — MK valószínűleg a parlament folyosóján tett megjegyzést örökítette meg.
- 32—33 »*Volt egyszer egy gazdatiszt, annak volt egy fia . . .*« — Wekerle apja Lamberg gróf gazdatisztje volt.

A T. HÁZBÓL

M *Pesti Hirlap. 1892. november 22., 14. évf. 323. sz. (2., 3. l.)*
 Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
 Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A nov. 21-i ülésen felolvasták a király leiratát Wekerle Sándor miniszterelnökké való kinevezéséről és a kabinet tagjainak jóváhagyásáról. Két új miniszter lépett hivatalba: a belügyminiszter Hieronymi

Károly, a király személye körüli miniszter pedig Tisza Lajos lett. Ezután *Wekerle Sándor* megtartotta programbeszédét. Mindenekelőtt leszögezte, hogy a kormány szigorúan a 67-es kiegyezési törvények alapján áll. Külpolitikai programja továbbra is minden állam irányában a barátságos viszony fenntartása. Az új kormány súlyt helyez a választási visszaélések megfékezésére. A kormány feladatait a következőkben jelölte meg: a pénzügyi helyzet további stabilizálása; a kereskedelem fejlesztése, különös tekintettel a keleti államokra; a tengeri hajózás fejlesztése, folyók egységes szabályozása és ezzel összefüggésben a vasúti hálózat további kiépítése; új iparágak létesítése, a mezőgazdaság fejlesztése; a jogi intézmények modernizálása; a belügyi adminisztráció egyszerűsítése; a közigazgatási reform ügyének előbbrevitele. A valláspolitikai terén legfontosabb a nyugalom helyreállítása. Az előző kormány jóvoltából a király jóváhagyta azokat az elveket, melyek alapján az izraelita vallás recepciója, a vallás szabad gyakorlása és az általános polgári anyakönyv bevezetése megoldható. E törvényjavaslatok még a télen a Ház elé kerülnek. A polgári házasságról szóló törvényjavaslat kidolgozása a házassági jogviszonyból származó kérdések feletti általános állami bíráskodás alapelvei alapján történik majd, és ezután terjesztik a király elé. *Büvös Károly* kijelentette, hogy a 67-es kiegyezési törvényt nem tartja megváltoztathatatlanoknak, így ebben az alapvető kérdésben nem ért egyet a miniszterelnökkel, de a programbeszéd néhány pontjában álláspontjuk megegyezik (pl. a választási visszaélések elleni harc, az adminisztráció egyszerűsítése, a békés külpolitika). Kifogásolta, hogy a programban nem szerepel az önálló nemzeti jegybank felállítása; a miniszterelnök nem említette a nemzeti iparcikkék különleges védelmét külfölddel, különösen Ausztriával szemben. Az egyházpolitikai reform ügyében egyetértett. *Apponyi Albert* rámutatott, hogy *Wekerle* a miniszterelnökségbe a népszerűség tőkéjét hozta. Egyetértett vele abban, hogy a 67-es alapon kell állni. Kifogásolta, hogy a királyi udvartartás megszervezését nem vette bele a programba. Nem tartotta elég meggyőzőnek a programban a képviselőválasztások tisztaságára való törekvés ígértétét. Nem tartotta kielégítőnek a közigazgatási reformmal és annak ún. államosításával kapcsolatos miniszterelnöki bejelentést, mert pártja a közigazgatási reformhoz csak úgy járul hozzá, ha azt megelőzőleg a parlamenti választások tisztaságát és szabadságát biztosító intézkedések törvényerőre emelkednek. Bírálta *Wekerle*nek a kötelező polgári házassággal kapcsolatos bejelentését, mert nem elég világos, hogy ez milyen stádiumban van, és a korona milyen fokú beleszólása várható. Kifejtette továbbá, hogy ő a házasságjog reformja mellett van, de hogy a polgári házasság melyik formáját támogatja, azt majd a körülmények fogják megmutatni. *Ugron Gábor* szintén hiányolta a magyar udvartartás létrehozásával kapcsolatos intézkedéseket. Nem értett egyet a 67-es alapon állás politikájával. Felszólította a kormányt, hogy a választójogot ki kell terjeszteni. Míg a törvényhozó testület megalakulása nem ölt tisztább formát, nem történhet meg a közigazgatás reformja sem. Kifogásolta, hogy hiányzik a programból a magyar nemzeti jelleg mindenekelőtt való érvénye-

sítése. Kifejtette, hogy ha a vallás szabad gyakorlásáról törvényjavaslatot terjesztenek elő, akkor nincs szükség külön a zsidó vallás recepciójáról beszélni, hiszen ez esetben az természetes. Hiba az, hogy a katolikus egyháznak nincsen meg az a szabadsága, amit minden más vallás élvez Magyarországon. Véleménye szerint nem kellett volna kabinetkérdés tárgyává tenni a felekezeti problémákat. Szapáry már a Hentzi-szobor megkoszorúzásának meghiusulásakor megbukott, de nem akarták azt a látszatot kelteni, mintha a közvélemény készítette volna távozásra, ezért megbuktatására ürügyet keresve folyamodtak az egyházpolitikai kérdések kiélézésének taktikájához. Véleménye szerint a kötelező polgári házassághoz sem a felsőház, sem a király nem fog hozzájárulni. Kétségbe vonta azt, hogy az új kormány valóban be akarja nyújtani a polgári házasságról szóló törvényjavaslatot. *Wekerle Sándor* az ellenzéki hozzászólásokra válaszolva rámutatott, hogy több esetben bírálták azt, ami nincs, ahelyett, hogy arról beszél-nének, ami van. A polgári anyakönyvezéssel kapcsolatban kijelentette, hogy e tárgyban még a téli ülésszakban törvényjavaslatot fog tenni. A kötelező polgári házasság ügyében a kormány a koronától elvi hozzájárulást kapott azzal a fenntartással, hogy az majd a részletes intézkedésekre megjegyzését megtegyje vagy jóváhagyását megtagadja. Meggyőződését fejezte ki, hogy olyan egyházpolitikát képvisel, amely az ország többségének helyeslésével találkozik. Végezetül a Ház megállapodott abban, hogy a következő ülésen az indemnitijavaslatot tárgyalják. (KNapló 1892—96. VI. köt. 151—172. 1.)

*

MK karcolatában nagy ovációval üdvözölte *Wekerle* miniszterelnökségét. E lelkesedésével nem állt egyedül, hiszen az új miniszterelnök megbecsülést vívott ki magának pénzügyministersége idején az állami költségvetés stabilizálásával és a valutarendellel. MK a szóban forgó parlamenti ülést úgy tünteti fel, mint az új kormány diadalmenetét. Az újonnan megválasztott minisztereket valóban írók által árnyaltan illusztrált intenzitással ünnepelték az ülés elején. Későbbiekben a hangulat azonban korántsem volt diadalmenethez hasonló. Eötvös Károly felszólalása a szelídebbek közé tartozott, de *Apponyi Albert* és *Ugron Gábor* beszédei igen fullánkosak voltak. *Wekerle*, mint MK írta, keményen állta a csatát. Az ülés 3 óráig húzódott, s az 1 órára összehívott főrendiházban *Zichy Nándor* valóban szemrehányást tett a miniszterelnöknek a késésért, aki azzal vágta ki magát, hogy az ülések időpontját nem ő, hanem a két ház elnöke állapította meg.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

214 : 4—5 *Wekerle*t második visszavágása tette miniszterelnökké.
— MK itt *Wekerle*nek Eötvös, *Apponyi* és *Ugron* felszólalására adott válaszára utal. (Ld. KNapló i. h. 166—170. 1.)

Lap Sor

- 214 : 17—18 ... *belépett az elnök... összes Molnárjaival és Széll Ákosával...* — Molnár Antal és Széll Ákos a Ház két jegyzője.
- 22 *»titkos hatalom«* — Az ellenzék állandó vádjá, hogy a kormány politikáját a háttérből Tisza Kálmán irányítja.
- 215 : 4 *gänsemarsch* — libasor
- 10—11 ... *Thaly nélkül nincs csata.* — Thaly Kálmán az ülésen a gyakori közbekiáltók közé tartozott.
- 26—27 . *»kelt Bécsben«, belekurjant Károlyi Gábor: — Elég hiba!* — E közbekiáltás szó szerint így történt az ülésen.
- 215 : 38—216 : 4 Az egyes minisztereket köszöntő taps. — A karcolatban leírt módon köszöntötték a minisztereket. A legtöbb és leglelkesebb tapsot Csáky kapta. (Ld. KNapló i. h. 153. l.)
- 216 : 13 — *Éz ajféle tizenöt esztendő ember!* — Arra való utalás, hogy esetleg Wekerle is 15 esztendőig marad hatalmon, mint azt Tisza Kálmán tette.
- 30—32 [Apponyi] *mindaddig helyes talajon mozgott, míg ki nem jelentette, hogy ő voltaképpen soha se mondotta, mintha a kötelező polgári házasságnak lenne híve.* — Apponyi, aki az utóbbi időben valóban a kötelező polgári házasság mellett tört lándzsát, a felszólalásában a következőket mondta: »... Arra nézve, hogy a polgári házasságnak milyen formája hozassék be soha eddig nyilatkozatot nem tettem. Nem tettem pedig a következő okokból: mert én azoknak a bajoknak orvoslását, amelyekre rámutattam, tartom szükségesnek és lényegesnek. A formát, amelyben azok orvosoltassanak, a polgári házasság formái közt a választást egyáltalában sem magában véve lényegesnek sem a liberalizmus kérdésének nem tartom. (Élénk helyeslés a baloldalon. Mozdás jobb felől.)« (KNapló i. h. 162—163. l.)
- 217 1—6 Apponyi beszédének végén utalt a háttérben meghúzódó befolyásra. — A képviselő így fejezte be felszólalását: »... a mai politikai szituációt leginkább az jellemzi, hogy a parlamentáris felelős kormány mellett és megett olyan felelősség nélküli titkos befolyások vannak, amelyek a legheylesebb program mellett is a teljes bizalmat kizárják.« (KNapló i. h. 164. l.)
- 38 *rapier* — régies kifejezés. Jelentése: vívótőr.

A T. HÁZBÓL

M *Pesti Hírlap. 1892. november 24., 14. évf. 325. sz. (6. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A nov. 23-i ülésen a különböző elnöki bejelentések után *Hegedűs Sándor* a pénzügyi bizottság nevében kérte a képviselőháztól a meglevő költségvetés hatályának még három hónappal való kiterjesztését. *Helpy Ignác* elismerte, hogy szükség van az indemnityre, de a három hónapot sokallta és törvénytelennek tartotta. Bizalomatlanságot szavazott az új kormánynak, mert a miniszterelnök maradandónak minősítette a kiegyezési törvényt. Kijelentette, hogy pártja számára Magyarország alkotmányának kerete Magyarország függetlensége. *Wekerle* pénzügyi politikáját elismerte és segítséget ígért neki. Kifogásolta az önálló nemzeti bank és az önálló vámkezelés hiányát. Ellenkezett a közigazgatás államosítását mondván, hogy az csak független országban vezet célra. A választási jog kiszélesítését és a választási visszaélések megszüntetését sürgette. A kötelező polgári házassággal kapcsolatban kijelentette, hogy ez az egyetlen lehetőség a vallási béke helyreállítására, de nem tartotta politikusnak *Wekerle* bejelentését, mert az csak elvi bejelentés volt, mely szerint a király csak a törvényjavaslat benyújtása után fog nyilatkozni. Hibának tartotta továbbá, hogy a törvényjavaslat kidolgozása késik, ezzel lehetőséget adva a Vatikánnak az ellenpropaganda széles körben való kibontakoztatására. A továbbiakban kérte a miniszterelnököt, hogy számoljon be a kormányválság eseményeiről. Tekintettel arra, hogy az új kormány két ember kivételével a régi kabinet tagjaiból áll, újra megismételte, hogy nem szavaz bizalmat. *Tódor József* kijelentette, hogy a Vatikán csak akkor szól bele az ország törvényhozásába, ha az ügy mélyen belevág a vallási ügyekbe, és a kötelező polgári házasság ilyen, mert a házasság szentség. Az indemnitásról szóló törvényjavaslatot megszavazta. *Helpy Ignác* és *Tódor József* között a kötelező polgári házasság tárgyában kialakult parázs vita után *Horánszky Nándor* tapintatlansággal vádolta *Tódor Józsefet*, mert olyan problémákat vetett fel, amelyekről a Házban senki nem akart beszélni, és nem is oda való. Ezután az előző kormány tevékenységét összefoglalva megállapította, hogy az ország közállapota, a pénzügyi helyzet kivételével, súlyos helyzetben van, amit csak ront a hatalmon levő párton belüli torzsalakodás. Támadta *Szilágyi Dezsőt* és *Csáky Albint*. Megismételte az ellenzéknek azt a vádját, hogy voltaképpen *Tisza Kálmán* kormányoz a háttérben szürke eminenciásként. *Wekerle Sándor* nagyhatású beszédében visszautasította az előtte szóló képviselői vádjait, melyek valójában nem tartalmaztak konkrétumokat és nem mutattak rá a megoldás lehetőségeire. Megvédelmezte a két megtámadt minisztert. Helyeselte az önálló nemzeti bank és vámterület létrehozását, de tiltakozott az ellen, hogy ezt öncélnak tekintsék. Tiltakozott az ún. titkos befolyás létezése ellen is, végül síkra szállt a kormány közjogi és egyházpolitikai programja mellett. *Szilágyi Dezső* rövid és hatásos felszólalásában válaszolt *Horánszky* személyeskedő vádjaira. Ezután *Várady Károly* interpellált a Nemzeti Múzeum könyv- és kéziratárában történt visszaélések és csalások, továbbá *Kossuth Lajos* bizalmas leveleinek a Múzeumba kerülése tárgyában. *Csáky Albin* jelentette,

hogy a múzeumi könyvtári és kéziratári visszaélésekről van tudomása, és folyik a vizsgálat. A Kossuth-leveleknek a Múzeum által törvénytelen módon való megvásárlásáról nem tudott, és ígéretet tett ennek kivizsgálására is. (KNapló 1892—96. VI. köt. 172—200. l.)

*

A remekbe szabott karcolat maliciózus humorral állítja elénk a képviselőházban zajlott csatározásokat. Írónk a gúny mérgezett nyilával az ellenzéki szónokokat vette célba elsősorban, akik a — szinte még meg sem alakult — kormányt árasztották el a bizalmatlanság hullámaival, az előző kormányok hibáit is az alakuló kabinetre vetítve. MK az ülés eseményeit híven regisztrálja, az egyes közbeszólásokat szinte szó szerint idézi. A kormány két legjelesebb tagjának, Wekerlőnek és Szilágyinak felszólalását jóleső érzéssel nyugtázza, így nyilvánvaló, hogy rokonszenve is az ő oldalukon van.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 218 : 1—2 ... *Helyf ülte meg sablonos indemnyitvességének tízéves jubileumát.* — Helyf Ignác 1881 óta volt képviselő, és ilyen minőségben minden költségvetési vitában felszólalt, rendszerint támadva a kormány pénzügyi politikáját. (Ld. Krk 72. köt. 89., 312. l., 74. köt. 54., 209. l., 76. köt. 95., 289., 405. l.)
- 3—4 *A híres Kean óta nem volt hasonló alakító.* — Edmund Kean (1787—1833) a modern realista színjátszás angol úttörője volt. A londoni Drury Lane színházban játszott, elsősorban Shakespeare-dramákban.
- 5—6 ... *volt valami új [Helyf] beszédében a Szent Atya illetéktelen beavatkozásáról.* — A képviselő a polgári házasság mielőbbi bevezetésének szükségességéről szólva kijelentette: »Nem titok, méltóztatnak tudni, hogy a Vatikán részéről még mielőtt az új kormány megalakult volna, nihelyt híre járt, hogy a kormány ily szándékkal van eltelve, már is hadat üzentek Magyarországnak. Óriási agitációt helyezvén kilátásba, sőt volt olyan hír is, hogy általános excommunicatióval fenyegetőztek. Tehát ily úton akarják önök a vallási békét helyreállítani, hogy időt engednek, talán hónapokat, talán esztendőket, szinte mondván, hogy nyitva van a tér, csak hatni kell annak kedélyére, aki hivatva van dönteni: minél több időt engednek, annál veszedelmesebb ez a befolyás (Helyeslés bal felől.).« (KNapló i. h. 178—179. l.)
- 10—19 Tódor József védelmére kel a Vatikánnak. — A karcolatban ábrázolt jelenet szinte szó szerint így történt az ülésen. Idézzük az ülésen elhangzottakat: »TÓDOR JÓZSEF: ... Az előttem szólott t. képviselő úr azt állította, hogy a katolikus egyház feje, a szentszék, a Vatikán a magyar

- törvényhozásra illetéktelen, külső helyről jövő befolyást gyakorol; ezt előzze meg a magyar törvényhozás egy erőteljes lépéssel, a polgári házasságnak rögtöni behozatalával. T. Ház! Én ezen kijelentés ellen határozott óvást teszek. (*Felkiáltások a szélsőbalon: Hohó!*) KÁROLYI GÁBOR: Mit bánjuk mi azt! (*Derültég a szélsőbalon. Rendre! kiáltások jobb felől. Elnök csenget.*) TÓDOR JÓZSEF: Úgy is mint a katolikus egyház híve, úgy is mint katolikus pap. (*Zajos felkiáltások a szélsőbalon: Itt nincs helye! Itt nincs pap! Itt csak képviselő van! Nagy zaj.*)» (KNapló i. h. 180. l.)
- 219 : 4—12 Károlyi Gábor közbekiáltása és Tódor József válasza — a következőképpen hangzott: »TÓDOR JÓZSEF: ... A polgári házasság legmélyebben belevág a vallási ügyekbe; már csak elvi kijelentése is, határozott megtagadása az én vallási meggyőződésemnek, amely azon alapon áll, hogy a házasság szentség. (*Nagy zaj a szélsőbalon, mozgás jobb felől.*) KÁROLYI GÁBOR: Hát éljen azzal a szentséggel! (*Hosszantartó derültég.*) TÓDOR JÓZSEF: Erre a közbeszólásra azt vagyok bátor kijelenteni, hogy a katolikus egyháznak vannak szentségei, szám szerint hét, amelyeket azonban mindenkinék mind felvenni nem szükséges.« (KNapló i. h. 181. l.)
- 20 *Bright John* — MK itt az angol polgári liberális politikusra utal, aki híres volt a parlamentben tartott nagyhatású beszédeiről.
- 24—27 Apponyi nem szól, csak figyel a visszhangra. — Utalás arra, hogy Apponyi állásfoglalása időnként ingadozó volt, nem volt eléggé egyértelmű.
- 28 Horánszky csipkedte Szilágyit — Szilágyi Dezsőről a következőket mondotta: »... Bokross t. képviselőtársam s ha jól emlékszem, Láng Lajos képviselő úr... megfelelő formulában hangsúlyozták, hogy: kérem itt semmi sem változott és mit okozhatnak az urak, mit foglalkoznak új politikai irányzattal, új politikai szellemmel akkor, amikor itt semmi sem változott. Itt pl. a t. igazságügy-miniszter úrnak a Ház színe előtt kellett hallani, hogy azok a politikai felfogások, melyek az ő pozsonyi levelében kifejezésre jutottak, csak üres frázisok, üres mesék. (*Úgy van! Úgy van! a baloldalon.*) Mert ha az van mondva, hogy semmi sem változott, akkor csak egy alternatíva állhat: az ti., hogy vagy megváltozott valami s akkor vagy azt nem tudom, hogy miképpen jutott oda az igazságügy-miniszter úr, ahol van politikai captatis diminutio nélkül; vagy pedig azt nem tudom, hogy ha megváltozott valami hogy lehet azt mondani, hogy semmi sem változott... És talán azt láttuk-e a t. igazságügy-miniszter úrtól, hogy ő, ki elvei integritásával lépett a kormányba, felállott és vagy azt mondta volna: kérem, annak a képviselő úrnak, aki pártom egyik oszlopos tagja, nincs igaza, mert itt

220 : 1—2 *Megvédelmezte Szilágyit... majd a titkos hatalmat...*
 — Wekerle a következőket mondotta nagy tetszést aratót és sok tapsal megszakított beszédében Szilágyi védelmében: »... röviden utalhatok az igazságügy-miniszter úrnak három évet meghaladó miniszteri működésére. (*Élénk helyeslés jobb felől*) Röviden és joggal utalok rá. Ezen három év alatt a legkülönbözőbb kísérletek tétettek arra, hogy kimutassák és a Ház előtt feltüntetni próbálják azt, hogy mik azok a differenciák, amelyek őt politikai múltjától, az akkor kifejtett elvektől elválasztják. Én hivatkozom e három évi kísérletre, vajon méltóztatott-e egyetlen oly lényeges pontot felmutatni, mely t. miniszterársam azon kijelentésével, hogy elveink integritásával lépett a kabinetbe, ellentétben állana? (*Élénk tetszés jobb felől. Halljuk! Halljuk!*) A harmadik kérdés t. Ház, megint azon titkos hatalom, amelyre utalni méltóztatott (*Halljuk! Halljuk! jobb felől.*), amely a kabinet veszélyét képezi, mely okul szolgál arra, hogy bizalmukat tőlem megtagadják. KÁROLYI GÁBOR: Ott van hátul! (*Derűtség a szélsőbaloldalon.*) WEKERLE SÁNDOR: Igenis itt van és igen örülök, hogy itt van és nem ott (*a szélsőbaloldalra mutat. Derűtség. Hosszan tartó tetszés és taps jobb felől*). Már a múlt alkalommal voltam bátor kijelenteni, hogy én nem személyes szövetezések alapján, hanem bizonyos elvek alapján foglaltam el ezen állást és ez elveket sértetlenül megóvni és keresztülvinni akarom; ha pedig keresztülvinni nem tudom, akkor azokat az elveket a magok tisztaságában fenntartani kívánom. (*Élénk helyeslés és tetszés.*) Már akkor mondtam, hogy méltatlan feltevés irányomban az, hogy bármely titkos hatalmak alatt álljak. De engedelmet kérek t. Ház, ma, midőn ez a kérdés ismétlődött, többet is kell mondanom: (*Halljuk! Halljuk!*) hogy méltatlan azon férfiú iránt is azon gyanúsítás, az a folytonos feltevés, mintha nem tudom micsoda hatalmi törekvéseket táplálna. (*Élénk tetszés a jobboldalon. Mozgás a baloldalon.*) Én azt tartom, hogy annak a férfiúnak, (*Zaj a baloldalon.*) ha higgadtan méltóztatnak majd egyszer historiai szempontból megítélni működését és nem a napi események befolyása alatt, megvannak a maga nagy érdemei s én soha nem fogok arra vállalkozni, hogy a korábbi kormányok érdemeit kisebbitsem vagy kicsinyeljem. (*Élénk éljenzés jobb felől.*) Politikai működésemnek jogosultságát nem a múltnak kisebbitésében, hanem magasabb politikai indokoknál fogva is a magyar politika jogfolytonosságának megóvásában akarom keresni. (*Élénk éljenzés és helyeslés jobb felől.*)» (KNapló i. h. 190. l.)

ORSZÁGGYÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1892. november 25., 14. évf. 326. sz. (2., 3. l.)*

Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A nov. 24-i ülésen folytatták az indemnity tárgyalását. *Komjáthy Béla* kijelentette, hogy annak ellenére, hogy a miniszterelnök és a kormány néhány tagjának működését elismeri, nem szavaz bizalmat a kormánynak. Kérte a miniszterelnököt, hogy a bűnvádi eljárást minél előbb tárgyalja a képviselőház, mert a téren a helyzet tarthatatlan. Az indemnity törvényjavaslatot nem fogadta el. *Kovács József* örömmel üdvözölte a miniszterelnöknek a polgári házasság megvalósításáról mondott szavait. Támadta azonban a 67-es alappal kapcsolatos kijelentéseit mondván, hogy maga *Doák Ferenc* is azt mondta, hogy ezen az alapon csak úgy lehet tovább haladni, ha ezt alkalmas időben tovább fejlesztik. Az indemnitást nem fogadta el, mert nem bízik olyan kormányban, ami alig különbözik attól a kormánytól, ami szó nélkül tűrte volna a Hentzi-szobor megkoszorúzását, s ezzel a nemzet legszentebb érzéseit tiporta volna sárba. *Vajay István* véleménye szerint az ország pénzügyi helyzete korántsem olyan felhőtlen, mint ahogy azt a pénzügyminiszter elhiteelni igyekszik. A parasztság lassan tönkremegy, és sokan kivándorolni kényszerülnek Amerikába. Az egyházpolitikai kérdések megoldásának módjával nem értett egyet, a törvényjavaslatot nem fogadta el. *Polónyi Géza* szerint az indemnitásról szóló törvényjavaslat összefügg a bizalmi kérdéssel. Ő a maga részéről híve a valláspolitikai ellentétek megoldásának, a kötelező polgári házasságnak, de véleménye szerint a kormány programja a vallások közötti béke teremtésének jelszavával a háború mótelyét hinti szét. Rámutatott arra, hogy az igazságügyi miniszter a polgári házasság bevezetésével kapcsolatos nézeteit állandóan változtatja miniszteri székének megtartása érdekében. Véleménye szerint, régi nyilatkozataikat alapul véve, a kormány tagjai között most sincs egyetértés. A kormány tagjait és a Tisza családot bírálva kijelentette, hogy a véleményét állandóan változtató kormánynak nem szavazhat bizalmat az ellenzék, és így ő maga a törvényjavaslatot nem fogadja el. *Hieronymyi Károly* belügyminiszter Polónyi támogatására válaszolva kifejtette, miután ő maga meggyőződött arról, hogy hivatását nem képes betölteni, akkor majd lemond, de addig — úgy vélte — minden lehetősége megvan, hogy elvei szerint előbbre vigye az ország ügyeit. Megvédte a kormánynak a közigazgatási reformról kifejtett álláspontját Apponyival szemben. *Lukács Béla* kereskedelmi miniszter és *Tisza István* visszautasították a személyüket ért támadást. *Szilágyi Dezsdő* cáfolta Polónyi azon vádjait, hogy a polgári anyakönyvvezetés és a kötelező polgári házasság dolgában megváltoztatta volna álláspontját. (KNapló 1892—96. VI. köt. 201—228. l.)

*

A parlamenti ülések ellenséges, sokszor személyeskedő vádaskodásoktól sem mentes légkörét a PH vezércikkírója így jellemzi: »Az indemnity-vitának első két napja alaposan kiábrándítja azon naiv lelkeket, akik föltételezni merték az ellenzékéről, hogy a Wekerle-minisztériummal szemben nem fogja követni azt a perfid, illojális hazafiatlan harcmodort, melyet gróf Szapáry Gyula kormánya ellen tanúsított. . . . A nenzeti párt részéről tegnap Horánszky Nándor, a szélsőbal köréből pedig ma Polónyi Géza inaugurálta az új kormány-nyal szemben a gyanúsításnak és személyeskedésnek jól ismert taktikáját. Mentől világosabb, határozottabb és szabadelvűbb a kormány elvi álláspontja, a miniszterelnök által körvonalazott reformkérdésekben és mindenekelőtt a domináló egyházpolitikánkban, annál nagyobb szükségét éri az ellenzék gyanúsítani a kabinet politikájának őszinteségét és pártjának egyetértését. Tegnap Horánszky, ma Polónyi variálták ezt a témát. Ahelyett, hogy az ellenzék abban a pillanatban, midőn a Vatikán hivatalos lapja a leggaládabb módon fenyegetőzik Magyarország és a magyarság ellen a római szentszék pedig instrukciókat küld a hercegprímásnak az állam elleni harc szervezésére; ahelyett, mondjuk, hogy az ellenzék ebben a pillanatban sietne dokumentálni az összes magyar politikai pártok szolidaritását Róma vakmerő túlkapásaival szemben: Horánszky Nándor óvatosan kitér az állásfoglalás elől, hogy pártjának adott alkalommal biztosítsa a kibúvó utakat, Polónyi pedig azzal rágalmazza a szabadelvű pártot, hogy csak a „fazék” tartja össze. Ha ilyen a kezdet, milyen lesz a folytatás?» (PH 1892. nov. 25., 1. l.)

Az írás MK-nál szokatlan módon kissé monoton hangnemben, eseményről eseményre haladva adja elő az ülésen elhangzottakat, egyes mozzanatokat szó szerint idézve. A napirenden levő indemnityvel kapcsolatos érdemi hozzászólások helyett személyeskedésbe fulladt tanácskozás valóban nem bírt különleges érdekességgel. E monotóniát fejezi ki Komjáthy beszédének ismertetése kapcsán ugyanazon mondat kétszeri ismétlése, s annak hangsúlyozása, hogy mindenki megöregedett már, s ezért hiányzik a szín és a fiatalos ötlet az ülésekből. E karcolat MK kevésbé sikerült írásai közé tartozik.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 221 1—2 *A mamelukok a tegnapi diadalok hatása alatt jó kedvvel jöttek a házba.* — Utalás arra, hogy az előző napi ülésen Wekerle és Szilágyi Dezső felszólalása nagy sikert aratott.
- 5—6 *... akárhogy csinálja Atzél Béla báró a »park-klubot» . . .* — MK utalása arra vonatkozott, hogy ezekben a hónapokban alapította meg Atzél Béla a »Park Klub»-ot.
- 8—10 *Csak egy adoma került ki [Komjáthy Béla] tarisznájából, mellyel azt akarta jellemezni, hogy sürgeti a közvélemény a polgári házasságot.* — Komjáthy Béla beszédében nem fog-

- lalkozott a polgári házasság kérdésével. Az ezzel kapcsolatos adoma csak írói fogás.
- 222 : 14—15 . . . *még mindig a Tisza Kálmán közösügyes politikája ellen pattogott.* — Komjáthy Béla a következőket mondta: »Nem hiszem, hogy volna e Háznak egyetlen egy tagja is, ki az 1867-iki kiegyezésre azt merné mondani, hogy a nemzet aspirációit kielégítette volna. Legyünk tisztában azzal, t. Ház, hogy a nemzet részéről egy nagy áldozat volt, mely megerősítette a trónt, megmentette Ausztriát a pénzügyi bukástól. (Úgy van! a szélsőbaloldalon.) . . . Ha valaki ezt a keretet szűkíteni vagy tágítani nem akarja, akkor természetesen nagyon helyesli azt, hogy a magyar udvartartás ne helyeztesse ide át, dacára annak, hogy nem a quota arányában oly óriási összeggel járulunk évente az udvartartás költségeihez, melyet Bécsben költenek el — pedig talán tudhatná, hogy azon összeg elköltése iparunk előhaladásának nagy lendületet adhatna a társadalmi életben új életet teremthetne. (Úgy van! a szélsőbaloldalon.)« (KNapló i. h. 202—203. l.)
- 16—18 . . . Kovács József . . . szerencsésen feljődte a »sárga-fekete hínréteget«, melyből ez a kormány kikelt. — A képviselő felrótta a jelenlegi kormány tagjainak éppenúgy, mint a megbukott kormány tagjainak, hogy a Hentzi-szobor ügyben nem mondtak ellent a volt miniszterelnöknek. Majd így folytatta: »Nyilvánvaló tehát t. Ház, hogy ezen párt a kormányt néhai gróf Szapáry Gyula volt miniszterelnök úrnak ezen sárga-fekete hagyatékában mindaddig egyedüli törvényes örökösnek tekinti, míg a kormány férfias nyíltsággal a kedélyeket meg nem nyugtatja. (Igaz! Úgy van! a szélsőbalalon.)« (KNapló i. h. 207. l.)
- 19—20 . . . látott volna egy kis végig fekete ultramontant kikelni a szélsőbali tiszta liberális vizekből. — Utalás Vajay István szélsőbali képviselőre, aki katolikus pap lévén, éles támadást intézett a kormány valláspolitikai reformtörekvései ellen.
- 24—25 . . . Zimándyak és Komlóssyak tüze csak elvélve csillan meg szemekben. — Vajay beszéde aránylag szelíd mederben folyt, nem úgy, mint más ellenzéki képviselőké, akik nagy harci hévvel szólnak a szóban forgó tárgyhoz. Erre utal e megjegyzés.
- 26—27 [Vajay] a kormánypárt családi örömeiről szólva, azt említette, hogy az apai örömek nem nemtelenek . . . — A képviselő a kormány megszületéséről, mint egy csodagyermek világra-jöttéről humorizált. »Nincs szándékomban ezen családi örömet rontani, sőt az örömszülők jó kedvét sem akarnám zavarni, mert én azokkal tartok, akiknek hite szerint az apai örömek nem szünetelnek. KÁROLYI GÁBOR: Szakértő! (Általános zajos derűtség.)« (KNapló i. h. 209. l.)

- 222 : 34—35 [Vajay] még a Wekerle pénzügyi politikáját is lecsépelte... — A következőket mondta: »... ha az állami javakkal már eddig is óriási mértékben űzött pusztításokról lerántjuk a szemképrázatátas bűvös illusion fátyolát, rögtön kiderül, hogy pénzügyeink mérlegének deficitmentessége és állami háztartásunk rendezettsége éppoly levegőt verdeső üres frázis, mint a liberalizmus jelszava maga (*Élénk ellentmondás jobb felől.*), melyről ezer ember közül tíz nem tudja, hogy mi az és e tíz közül kettő nem értelmetti egyformán. Mert kérdés: bevételnek lehet-e nevezni az állami törzsvagyon folyton nem tartható eladásából származó milliókat? És ha ez összegeket, mint állandó bevételt nem képezhető, költségvetésünkéből levonjuk, kérdés, mi marad meg feleslegnek?» (KNapló i. h. 209. l.)
- 38—39 [Polónyi] az új kormány valamennyi tagját »kikezde»... — Polónyi személyesen megtámadta beszédében Hieronymit, Lukács Bélát, Tisza Kálmánt, Tisza Lajost, Tisza Istvánt, Fejérváryt és Josipovichot.
- 223 : 1—2 Polónyi kétségre vonta Hieronymi belügyminiszterségre való alkalmasságát. — A képviselő a következőket mondta: »De ha én felvetem magamnak azt a kérdést, hogy ilyen elmények után éppen a t. mostani belügyminiszter úr lesz-e az alkalmas ember, aki a közigazgatás államosításának nagy kérdésével megmérkőzni képes lesz: (*Felkiáltások jobb felől: Várjuk meg!*) akkor vigasztalást meríték abból, hogy mire a belügyminiszter úr az ő tanulmányaival ezen a téren elkészül, addig régen megbukott a kabinet. (*Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*)» (KNapló i. h. 214. l.)
- 4—5 Szilágyi Dezső és Lukács Béla miniszterek hajdani összekoccanásáról. — Illusztrálásul álljon itt a KNaplóból vett idézet: »POLÓNYI GÉZA: . . . van-e jogom feltenni azt, hogy a jelen kormány homogén és, hogy egyértelműség által vezetettetik? Nos t. Ház, mit találunk; ott találjuk Szilágyi Dezső mélyen t. igazságügy-miniszter úr személyét a kereskedelmi miniszter szomszédságában. Pedig én hűen emlékezem arra, midőn a t. igazságügy-miniszter úr e padokról a renegát mostani kereskedelmi minisztert, mint akkori előadót felhívta, hogy indokolja meg, miként mert abból a pártból eltávozni? És akkor a jelenlegi kereskedelmi miniszter úr nyílt őszinteséggel megmondta, hogy az ő indoka az volt, mert megelégette, hogy Szilágyi Dezsővel egy pártban legyen. (*Élénk helyeslés bal felől.*)» (KNapló i. h. 213. l.)
- 8—10 Leszólta a nagy erkölcsbíró az egész kormánypartot feljűk kiáltva: — *A fazék!* — Polónyi a következőket mondta ezzel kapcsolatban: »... Szapáryt ott találjuk az önök táborában, midőn mint ő maga nyíltan mondotta, egy belső intrikának esett áldozatul és annak, hogy hitt azoknak, akiknek hinnie nem lett volna szabad; (*Mozgás jobb felől.*) akkor méltóztat-

- sék elhinni, hogy mi önöknél nem az elvek körüli csoportosulást látjuk, hanem csak egy jelszót, azt, amelyet Kossuth Lajos mondott és amelyet örökké kell ismételnünk: a fazék! (*Tetszés és derültség a szélsőbaloldalon. Mozgás jobb felől.*)» (KNapló i. h. 213. l.)
- 223 : 11—13 *Csak egynnek kegyelmezett meg: a volt miniszterelnöknek, akit azért bukott meg, mert naivitásból a korrupciót meg akarta szüntetni.* — Polónyi szerint Szapáry bukása nem a nemzetiségi kérdés miatt, nem a Hentzi-szobor miatt, sem az egyházpolitikai kérdések miatt történt, hanem: »Volt egy kimagasló mozzanat, nem az én álláspontom szerint, hanem önök hirdették a Szapáry-kormányról, hogy a Szapáry-kormány alatt az addig elburjázott korrupciónak vége vettetett és erkölcsösebb alapra helyeztetett a kormányzat. Ez elég indok volt arra, — ha igaz volt — mondom, elég indok volt arra, hogy Szapárynak meg kellett bukni. (*Ellentmondás jobb felől.*) Igenis, t. Ház, mert akármit beszéljenek önök, ez így van, önök hirdették. (*Ellentmondás a jobboldalon.*)» (KNapló i. h. 213. l.)
- 15—18 *Sokat foglalkozott a Tiszákkal is, akik Magyarországot a családjuk közt osztják ki; az egyik a protestánsok mentora lett, a másik az anyagi téren gyűjt össze minden hatalmat, míg a harmadik öfelseje első tanácsadója.* — Itt Tisza Kálmánra, Tisza Istvánra, végül Tisza Lajosra gondol az író.
- 22—23 *... az egész kormány megmozdult ellene.* — Minden Polónyi által megtámadott miniszter felszólalt a szünet után.
- 36—39 *Tisza István felszólalása.* — A képviselő így kezdte felszólalását: »T. Ház! nem igen szoktam megengedni magamnak azt a luxust, hogy a képviselő úr beszédeit meghallgassam. (*Derültség jobb felől. Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!*)» (KNapló i. h. 224. l.)
- 224 : 10—11 *Vajay közbekiáltása.* — A képviselő közbeszólása szó szerint ez volt: »Bérencek.« Az elnök határozottan rendretasfította a közbekiáltót. (KNapló i. h. 224. l.)
- 16—22 *Az igazságügy-miniszter beszéde.* — Szilágyi Dezső elmés, frappáns beszédet mondott. A fazékkal kapcsolatban idézeteket és az Arany-verssort szó szerint így mondta.

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1892. november 26., 14. évf. 327. sz. (3. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.*
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A nov. 25-i ülésen tovább folytatódott az indemnity-vita. *Beöthy Ákos* a törvényjavaslatot nem fogadta el tekintettel arra, hogy az új kormányban, amely valójában nem is új, nem bízik. Nincs tisztában — mondotta — *Wekerle* valódi politikai állásfoglalásával, mert a miniszterelnököt azelőtt politikai kérdésekben nyilatkozni nem halotta. Nem tartotta liberálisnak a kötelező polgári házasság intézményét sem. *Csáky Albin* felszólalásában kifejtette, hogy az egyházpolitikai program következetes végrehajtásáért harcol, ezért, az ellenzék egyes szónokaival szemben az az álláspontja, hogy helyén kell maradnia, nincs miért lemondania. Az egyházpolitikai reform azért szükséges, hogy megvédje az állam tekintélyét és véget vessen az egyre jobban elharapozó felekezeti ellentéteknek. *Apponyi Albert* hangsúlyozta, hogy azért bizalmatlan az ellenzék a kormánnyal szemben, mert — bár személy szerint a kormány tagjait becsülik — nem látják biztosítottaknak, hogy meg tudják valósítani a programot. Véleménye szerint a kormány egyházpolitikai programja nem folytatása az előbbinek, hanem más, bár helyesebb politika. Hitet tett a polgári házasság megvalósítása mellett rámutatva, hogy ez egyaránt szolgálná a nemzet és az egyház érdekeit is. Beszéde második szakaszában a választási visszaélések megszüntetését sürgette, bírálta a miniszterelnöknek a 67-es alap megváltoztathatatlanságáról tett kijelentését ugyanakkor, amikor az osztrák parlamentben a dualizmus megszüntetését követelik büntetlenül. Felhívta a miniszterelnököt, hogy karolja fel és vegye komolyan a nemzeti fejlődés eszméjét, akkor számíthat az ő segítségére. *Wekerle Sándor* Apponyi beszédére reflektálva kijelentette, hogy kormánya a nemzeti érdekeket soha nem téveszti szem elől, de a külsőségek helyett a nemzet életképességének és gazdaságának fejlődését tartja fontosabbnak. Ami a 67-es alapnak a birodalmi tanácsban történt támadását illeti, kijelentette, hogy az általa tapasztaltak alapján az osztrák kormány szilárdan a 67-es alapon áll. Ugyancsak Apponyinak válaszolva rámutatott arra, hogy a kormány politikája nem változott. (KNapló 1892—96. VI. köt. 229—253. l.)

Az új kabinet megalakulása óta a parlamenti üléseket az élénk, szenvedélyes, mozgalmas légkör jellemezte. Néhány gyengébb, személyeskedő felszólalástól eltekintve, több lendületes, lelkes, tartalmas beszédnek lehetünk tanúi. Apponyinak a szóban forgó ülésen mondott beszéde az ezt megelőző ingadozások után, valóban méltó volt híréhez, és végre egyértelműen síkra szállt a polgári házasság megvalósítása mellett. A PH vezércikke szinte lelkenedve írt Apponyi felszólalásáról: »Apponyi legnagyobb és legszebb beszédét mondta ma a házban. És ezzel sokat mondunk, mert a nemzeti párt vezére mindig szépen és ékesen beszél. . . két részt lehet és kell megkülönböztetni Apponyi beszédében: az egyházpolitikai és a nemzeti politikai tartalmat. Ami

az elsőt illeti, teljes készséggel szolgáltunk elégtételt Apponyi Albert grófnak. Kétszeres előzékenységgel tesszük ezt, mert mi voltunk, akik Apponyi hétfőn tartott beszédét talán a legélesebben támadtuk . . . Mai beszédének egyházpolitikai része semmi másnak nem tekinthető, mint hétfői beszéde reparációjának. Elismerjük mi, akik hétfői beszéde miatt megtámadtuk, hogy a reparáció alig hagyott fenn kívánni valót. Amit Vajaynak, e szenvedélyes hecc-káplánnak mondott, tulajdonképp az összes hecc-káplánoknak, az egész ultramontánizmusnak szólt. Sőt szólt az összes katolikus klérusnak, az egész országnak. A vallási békének a legnagyobb nemzeti érdekekkel összefüggő szükségességére figyelmeztetett. Kimutatta, hogy nem lehet sem katolikus, sem egyáltalán semmiféle vallási érdekek a polgári házasság ellen való izgatás, mely egyedüli módja nem csak a jelen helyzetből való kibontakozásnak, hanem egyszerűen a házasságjogi anarchia megszüntetésének.» (PH 1892. nov. 26., 1. l.) Az ülések másik, jobban mondva valódi főszereplője általában Wekerle volt. Az ellenzék támadásaira azonnal, rajtaütésszerűen, világos, logikus okfejtéssel, frappánsan válaszolt, minden kétséget kizárva. E magatartás az ellenzéki politikuskok körében is bizonyos tiszteletet ébresztett. A PH már idézett cikke így írt Wekerléről: »Wekerle Sándor egyik napról a másikig hatalmas méreteiben növekszik. Alig egy hét alatt meglepte államférfiúi és szónoki méreteinek gyors kibontakozásával a házat és az országot.

Politikai komolysága oly szerencsésen egyesül szónoki ügyességével, találékonyságával, hogy hétfő óta egyik meglepetés után a másikban részesíti a parlamentet. Apponyi mai nagy szónoki diadala után csakis neki, Wekerlének és e kiváló tulajdonságai mellett sikerülhetett az eszméknek és érzelmeknek Apponyi hatalmas szónoklata által megzavart egyensúlyát helyreállítani. Ez teljesen sikerült neki, valamint az is, hogy megbizonyította, miképp úgy a liberalizmus, mint a nemzeti érdek zászlaját legszilárdabban tartják az ő kezei. Azon kezek, melyek kiragadták Magyarországot a pénzügyi örvényből, s melyek most arra vannak hivatva, hogy kiragadják azt a vallásfelekezetek zavaros káoszából. És melyek soha nem kapkodnak ábrándképek, hanem mindig a reális való után.» (PH 1892. nov. 26., 2. l.)

MK írása tükrözi az ülés mozgalmas hangulatát, az egész karcolat tele van feszültséggel, történéssel és lelkesedéssel a két nagy politikus, Apponyi és Wekerle iránt. Mindez nem akadályozza meg abban, hogy Apponyival kapcsolatos véleményébe némi maliciát is keverjen.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

224 : 2—4 *A szegény főispánok, az új kor páriái, akik kerülnek gazdától gazdához . . .* — A kiegyezés óta a főispánokat a kormány nevezte ki, így a mindenkori hatalom kiszolgálói és kiszolgáltatói voltak.

- 225 : 17—18 *Olyan adóst perelnek . . . , aki többet fizet, mint amennyivel tartozik.* — Csáky Albin válaszolva az ellenzék részéről őt ért támadásra többek között ezt mondta: »A saajátságos impresszió, melyet e támadás felkelt, szerintem az, hogy nem csak az az adós pereltetik be és állíttatik bíró elé, aki tartozását nem egyenlítette ki, hanem azt méltóztatik bíró elé idézni, azt méltóztatik beperelni, aki többet fizet, mint amennyivel tartozik. (*Élénk helyeslés jobb felől. Élénk ellentmondás a bal- és szélsőbaloldalon. Fölkiáltások: Igér, de nem fizet!*) Azt az adóst méltóztatik beperelni, aki azért akar többet fizetni, mert meggyőződött arról, hogy hitelezője nem tud megélni abból, amivel neki tartozik és többre van szüksége. (*Tetszés jobb felől. Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Semmit sem teljesített! Hamis bukás volt.!*)« (KNapló i. h. 236. l.)
- 23 [Csáky] *a saját személyét említette . . .* — Az ellenzék több ízben támadta a kultuszminisztert, hogy miért nem mondott le. Erre a következőképpen válaszolt: » . . . Már azokból, amiket előbb volt szerencsém előadni, kitűnik szerintem, hogy semmiféle tárgyi ok arra nem létezett, hogy én innen eltávozzam. (*Élénk helyeslés jobb felől. Ellentmondások a baloldalon.*) De ha csak a saját kényelmemet tekintetem volna, ha csak arra lettem volna tekintettel, hogy reám nézve sokkal kellemebb lett volna a visszavonultságból nézni a politikai vitákat, akkor talán ürügyül felhasználhattam volna a jelen helyzetet (*Zajos helyeslés és éljenzés jobb felől.*) arra, hogy elhagyjam ezt a helyet, amely kétség kívül sok mindenféle fáradtsággal és küzdelemmel jár. (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*) De t. Ház, kötelességérzetem nekem mást parancsolt. (*Élénk tetszés és éljenzés jobb felől.*) Kötelességérzetem nekem azt parancsolta, hogy e helyen ki kell tartanom. (*Élénk éljenzés jobb felől.*) Diktálta ezt nekem kötelességérzetem azért, mert midőn az én elvi meggyőződéseim jutott érvényre, ennek folytán elodázhatatlan feladatommá vált e helyről védni álláspontomat. (*Élénk éljenzés jobb felől.*) Arról vagyok meggyőződve t. Ház, hogy a politikai immoralitás és politikai gyávaság egy nemét követtem volna el akkor, ha elhagyom e küzdőtér abban a pillanatban, amikor az azon való megállás nem csak nagy munkával, hanem nagy küzdelemmel is fog járni. Ezért maradtam itten és szándékozom még maradni tovább is. (*Hosszantartó, meg-megújuló zajos éljenzés és taps jobb felől.*)« (KNapló i. h. 238. l.)
- 25—33 Apponyi beszéde. — Apponyi az utóbbi hetek bizonytalankodása után egyértelműen, világosan hitet tett a polgári házasság bevezetésének feltétlen szükségessége mellett.
- 29—30 (*mert amíg Apponyiak lesznek, addig Kónyi Manók is találkoznak*) . . . — Kónyi Manó rendezte sajtó alá Deák Ferenc beszédeit 6 kötetben. Utalás arra, hogy ő, vagy valaki

hasonló Apponyi beszédeit is összegyűjti majd, tekintettel arra, hogy ezek a beszédek is lesznek olyan nagyok, mint Deáké.

- 226 : 1 *Ami* [Apponyi] *beszédének a papokhoz szóló részét illeti . . .*
 — Az előző napi ülésen Vajay István felszólalásában azzal fenyegetett, hogy az egyház meg fogja gátolni a polgári házasság létrejöttét. Ezzel kapcsolatban Apponyi többek között kifejtette: »APPONYI: . . . A t. képviselő úr — nem áll egyedül e téren — a házassági reform és a polgári házasság ellen bejelentett egy elkeseredett harcot, elkeseredett ellenakciót az általam mélyen t. egyházi rond részéről. Én óhajtom és akarom remélni, hogy az ellenakció az elkeseredettség jellegét nem fogja nyerni. . . Nagyon jól tudom, hogy sok lenne az egyház férfaitól követelni és kívánni, hogy ezen reformot előmozdítsák. Ez talán rájuk nézve erkölcsi lehetetlenség. Hanem azt talán az előadottak nyomán szabad várni és reményleni, hogy ők abban ne lássák azt, ami benne nem foglaltatik: az állam és egyház közötti harcot és bókének megbontását; (*Élték helyeslés.*) ne lássanak abban hadüzenetet. (*Általános helyeslés.*) Ha ez hadüzenet volna, akár az én egyházam, akár más egyház, elsősorban pedig azon egyház ellen, amelyhez én tartozom; ha ez ellen támadást intézne bárki is: első sorban találna engem annak védelmében. (*Általános helyeslés és éljenzés.*) De t. Ház, azokat az állapotokat, amelyek a házassági jog terén fennállanak, krisztusi állapotoknak nem lehet nevezni. (*Általános helyeslés.*) Azért akkor, amidőn gyakorlatilag a küzdelem csak azoknak fenntartására irányulna, jogosan talán nem lehetne Krisztus és Belial közötti küzdelemről beszélni, már csak azért sem, mert a másik oldalon nincs Belial, mert ez akkor volna ott, ha a vallásosságnak, vagy az egyház megtámadásának szándéka forogna fenn, mely minden eddig tett nyilatkozat szerint e Ház mindegyik oldalán ki van zárva. (*Általános helyeslés és éljenzés.*) Ámde amikor ezeket elmondtam s ezzel a magam részéről telhetőleg hozzájárulni iparkodtam ahhoz, hogy ezen eredményeiben kiszámíthatatlan harc meg ne induljon ebben az országban, talán van jogom ahhoz is, hogy a t. kormányhoz azon felhívást intézzem, (*Halljuk! Halljuk!*) hogy ezen törekvéseimet minden tekintetben magáévá tenni, (*Zajos helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.*) előmozdítani szíveskedjék és, hogy a maga részéről szükségtelen mellékiizalmaknak felidézése által a helyzet nehézségeit szaporítani ne akarja (*Közbekiáltások a jobboldalról: Nem is akarja!*)» (KNapló i. h. 242—243. l.)

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1892. november 29., 14. évf. 330. sz. (2., 3. 1.)*
Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

Az elnök bejelentette Wahrmann Mór halálát, és javasolta, hogy a Ház helyezzen koszorút a koporsójára, valamint a következő napon tartandó temetésen testületileg vegyen részt. *Hegedüs Sándor*, *Eötvös Károly* és *Apponyi Albert* meleg szavakkal méltatták az elhunyt érdemeit. Az elnöki javaslatához a Ház hozzájárult. Ezután folytatódott az indemnity-vita. *Szalay Imre* nem szavazta meg az indemnitást, mert nem bízik a kormányban különös tekintettel arra, hogy — ugyanúgy mint az előző kormányok — nem tesz semmit a szőlészetek rekonstrukciója és a kedvezőbb borexport érdekében. Elmondta, hogy Ausztria — bár közös vámterületünk van — mégis megvámolja a gabonánkat. *Eötvös Károly* pozitívan értékelte azt a tényt, hogy az új kabinet úgy tűnik, elvi alapon áll, így lehetőség nyílik arra, hogy elvek harcoljanak elvek ellen. Az egyházpolitikai reformokkal egyetértett annál is inkább, mert ez már 1848-ban is program volt. Pártja nemzeti párttal való viszonyának taglalásakor kijelentette, hogy nem törekszik a két párt egyesítésére, véleménye szerint a kormánypárt és Apponyi pártjának fúziója a közeljövőben meg fog történni. Végül rátért a közigazgatás államosításával kapcsolatos kérdésekre, és felhívta az új kabinetet, hogy komolyan foglalkozzék a választások tisztaságának helyreállításával és a választójog kiterjesztésével. A törvényjavaslatot nem fogadta el. *Apponyi Albert* reagálva Eötvösnek a nemzeti párttal kapcsolatos megnyilvánulására kissé gúnyosan ártatlanok voltak. Bizonyítékként néhány hír a pártjaik közti különbséget, továbbá kijelentette, hogy kizárólag az elvek döntik el, hogy a nemzeti párt kivel fuzionál és egyáltalán fuzionál-e valamelyik párttal. *Thaly Kálmán* Eötvössel polemizálva helytelenítette a zsidó vallás külön recepcióját a teljes vallásszabadság deklarációja előtt. A törvényjavaslatot nem fogadta el. *Hegedüs Sándor* és *Helpf Ignác* záróbeszéde után a többség elfogadta az indemnityt. (KNapló 1892—96. VI. köt. 254—300 l.)

Atzél Béla képviselő lakásán a szabadelvű párt néhány tagja több ízben gyűlt össze eszmeeserére, tulajdonképpen nem egészen tisztázott céllal. A napilapok által közölt hírek alapján ezen gyűlések teljesen ártatlanok voltak. Bizonyítékként néhány hír a PH-ból: »A szabadelvű párt néhány tagja báró Atzél Béla képviselő lakásán egy idő óta barátságos eszmeeserét tart koronként a napirenden lévő politikai kérdések fölött. Ma délután volt a *negyedik* ily

összejövetel, melyen a párt tagjai közül huszonnégyen jelentek meg. Valamennyien, akik részt vettek a kifejlődött fosztelen eszmecserében hangsúlyozták, hogy teljes bizalommal viseltetnek a kormány elnöke és a szabadelvű párt vezére iránt, hogy összejövetelüknek egyáltalán nem célja holmi pártbontás vagy klikkalkotás, hogy ellenkezőleg egyik feladatuknak tekintik a párt erősítésén munkálni s céljuk csak az, hogy megbeszéljék egymás közt, *minutensile határozatnak és megállapodásnak kizárásával*, azon kérdéseket, melyek az országgyűlésen, illetőleg a párt értekezletein tanácskozás elő kerülnek. (PH 1892. nov. 23., 3. l.) Három nappal később a következő hírcsokét olvashatjuk: »A szabadelvű párt több tagja báró Atzél Béla képviselő lakásán, mint értesülünk, tegnap is egybegyűlt politikai eszmecserére, melynek tárgyát a pártélet egyes jelenségei képezték. Mint halljuk, némelyek azon képviselők közül, akik ezen eszmecserékben részt vettek, kijelentették, hogy a miniszterelnökök legutóbbi, a párt tagjainál általános helyesléssel találkozott kijelentései után a pártkör helyiségén kívül való illetén összejövetelöknek szükségességé egyáltalán nem forog fenn, s azok csak félreértésekre szolgáltatathatnak esetleg okot. Az illető képviselők nem is szándékoznak többé ezen összejövetelekben részt venni.« (PH 1892. nov. 26., 2. l.) Végezetül, mint a napihírekből értesültünk, ez a kisebb »frakció« felbomlott, és úgy tűnik, nem is volt semmi különösebb jelentősége.

Eötvös Károly parlamenti kijelentése a nemzeti párt és a szabadelvű párt lehetséges fúziójáról a napilapokban is visszhangra talált és nem okozott különösebb meglepetést. A PH vezércikkírója a következőképpen nyilatkozott: »Érdekesen ért ma véget az indemnitá-vita. A függetlenségi és a nemzeti párt vezérfiai Eötvös Károly és gróf Apponyi Albert mérték össze fegyvereiket. Ritka parlamenti látvány volt egymással szemben látni az eddigi fegyverbarátok vezérszónokait és észlelni azt a keserűséget, melyet Eötvösnek igazságai a nemzeti párt körében felkeltettek. A nagy harag oka egyszerűen az, hogy Eötvös Károly nyíltan konstatalta, amit mindinkább tisztán lát az egész ország: ti. hogy a nemzeti pártot egyetlen komoly elvi differencia sem választja el többé a szabadelvű párttól. Amiből Eötvös azt következteté, hogy ez a fúzió gondolatban már teljes. Valóban gróf Apponyi Albert legutóbbi nagy beszéde óta melyben az egyházpolitikai kérdésekben is a leghatározottabb szabadelvűség álláspontjára helyezte magát, elesett az utolsó válaszfal is, mely politikáját a szabadelvű párt politikájától elkülönzté.« (PH 1892. nov. 29., 1. l.) Az ülés, melyről a karcolat tudóst, felforrósodott hangulatban zajlott. Eötvösnek a nemzeti párt fúziójával kapcsolatos megállapítása felkavarta a kedélyeket és Apponyit indignálódott felszólalásra készítette. MK írásában ezt a fosztult légkört remek érzékkel adja elő, pedig az ülésen történetekkel konkrétan nem is foglalkozik, ellenben a helyzettel kapcsolatos asszociációk segítségével valóságos kis drámát varázsol elének.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 226 : 1 . . . *elsiratták a derék Wahrmann Mórt* . . . — A napilapok november 27-én közlik. Mint írják, aznap még részt vett a parlamenti ülésen.
- 3—4 Krajsaik—Kobek párt. — A néhány napja kiszivárgott és a lapokban is szellőztetett hír szerint a szabadelvű párton belül szervezkedés volt kialakulóban, melynek tagja volt többek között Krajsik Ferenc és Kobek István is. A PH nov. 29-i számában Krajsik Ferenc a következő közleményt tette közzé: »Szemben azzal az értelmezéssel, amelyet a napi sajtó a szabadelvű párti képviselők egy része által közzétett közleménynek és előzményeinek tulajdonít, szükségesnek tartom kijelenteni, hogy részemről olyan mozgalmat, amelynek éle akár Tisza Kálmán, akár Szilágyi Dezső személye, akár a szabadelvű párt egysége és szolidaritása ellen irányul, *sohasem helyeseltem, s olyanhoz csatlakozni nem óhajtok.* Dr. Krajsik Ferenc orsz. képviselő.« (PH 1892. nov. 29., 2. l.)
- 5 Az Atzél-féle mozgalom. — Erről ld. e karcolathoz írt bevezető jegyzetet.
- 8—9 Szalay Imre beszéde. — A képviselő a magyarországi szőlészetek rekonstrukcióját és az olasz borbehozatal csökkentését sürgette. Feltette a kérdést, hogy miért vámolják meg az ország Ausztriába exportált gabonáját.
- 15—16 Ortodox és neológ mamelukok. — Utalás a szabadelvű párton belüli állítólagos szervezkedésre.
- 227 4 . . . *még Szilágyit is védik egyesek* . . . — E megjegyzés valószínűleg Krajsik Ferencnek a PH-ban megjelent nyilatkozatára vonatkozik. Ld. a 226:3-4 sorhoz fűzött magyarázatot.
- 10—22 A szabadelvű párt létszámának ingadozása. — MK tréfás utalása a párt néhány tagjának külön összejöveteleire. Ld. a bevezetőben a 466–67. lapokon frottákat.
- 26 — *Eötvös felmondta Apponyinak a jegyverbarátságot!* — Eötvös a KNapló tanúsága szerint a következőket mondotta: » . . . Ami pedig a nemzeti párt t. vezérével való jegyverbarátságot illeti, e tekintetben nekem mindig megvolt egy különös, speciális nézetem, amit nem is titkoltam el a múlt évi augusztus 3-án vagy 4-én, amikor szerencsém volt gróf Apponyi Albert képviselőtársamat személyesen meglátogatni, éppen neki meg is mondtam. Ez az én speciális nézetem az volt, hogy én hazafiúi egész örömmel fogadom, ha a nemzeti párt velünk jön, (*Derültség.*) de én és azt hiszem elvarátaim is a magunk elveinek különös kizárólagosságánál fogva lehetetlennek tartjuk, hogy mi velük menjünk. (*Derültség.*) Éa hozzátettem azt — személyesen volt szerencsém megmondani —, hogy én minden törekvésemet arra irányítom, hogy az a nagy és fényes tehetség, akit mi a nemzeti párt vezérében tisztelni szerencsések vagyunk és

azon sok hazafiúi érdem, mely nevéhez van kötve, vagy minél előbb ott a többségben és a miniszteri padokon legyen és működjék, vagy minél előbb itt legyen. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Tessenék választani!)* Évek óta ez volt az én törekvésem soha sem volt más. (KNapló i. h. 279—280. l.)

227 : 35—39 Apponyi oldaldöfése. — Apponyi replikája Eötvösnek így hangzott: »... én azt hiszem, hogy jövőre is úgy fog lenni, hogy akkor amikor valamely kérdésben elveink és nézeteink egyeznek, együtt fogunk menni, amikor elveink és nézeteink nem egyeznek, sőt ellenkeznek, akkor különböző utakat fogunk követni. *(Helyeslés a balon.)* És hogyha t. képviselőtársam ehhez azon meggyőződést fűzi, hogy ő ugyan nekünk segíteni nem fog s ha ez alatt azt érti, hogy akkor amikor a 67-es alapon ugyan, de a 67-es alapon rejlő és eddig életbe nem lépett nemzeti jogok kivívásáért küzdünk, hogy akkor a függetlenségi párt nem fogja minket segíteni, — ha a t. képviselő úrnak ez volna a politikája: meg vagyok róla győződve, hogy ebben őt serege követni nem fogná. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon. Egy hang a szélsőbal felől: Nem is mondta!)* Ha nem mondta, annál jobb.« (KNapló i. h. 284—285. l.)

228 : 1 Eötvös viszonzválasza Apponyinak. — Eötvös a nemzeti párt és a kormánypárt lehetséges fúziójával kapcsolatban így válaszolt Apponyinak: »Apponyi Albert t. képviselőtársam azt mondta, hogy akár kellemes, akár kellemetlen, akár kényelmes, akár kényelmetlen nekem: a nemzeti párt itt fog maradni addig, míg a programja nem teljesül. T. képviselőtársam, legyen kegyes megjegyezni, hogy nekem sem nem kellemes, sem nem kellemetlen, sem nem kényelmes, sem nem kényelmetlen, s egyáltalában engem személyileg a dolog nem érdekel, de, hogy politikai törekvésem e tekintetben nekem is lehet, azt talán megengedi és amennyire én ismerem a viszonyokat és embereket, tudom, miért mondtam azt úgy, amint mondtam és tudom, hogy úgy fog bekövetkezni nem messze időben, akár fog teljesedni a program, akár nem. *(Felkiáltások a baloldalon: Ohó! Nagy zaj és ellentmondások.)* BEÖTHY ÁKOS: Mi jogosítja fel erre a feltevésre? *(Derűtség jobb felől.)* EÖTVÖS KÁROLY: Engedményt teszek ezen felháborodásnak, mert így akartam mondani: akár önök által egyedül, akár másokkal együtt teljesül ezen program.« (KNapló i. h. 285. l.)

6—8 Thaly Kálmán Eötvös ellen kilőtt nyila. — Thaly Eötvös elleni nyila nyelvbotlasként értékelhető. »THALY KÁLMÁN: ... Mióta szerencsém van a parlament tagjának lenni, mindig ragaszkodtam az általános vallásszabadság eszméjéhez. *(Úgy van! a szélsőbaloldalon.)* Az az indítvány, melyet Irányi Dániel elhunyt pártvezérünk ... *(Derűtség.)* ő volt. *(Hosszantartó zajos derűtség jobb felől. Mozgás a bal-*

és szélsőbaloldalon.) Nem akar ez célzás lenni. Oly véghetetlen tisztelettel viseltetem az elhúnyt iránt, — és ezt a tiszteletet a nemzet legnagyobb része osztja — hogy elismerem az elhúnytban a pártvezért.« (KNapló i. h. 286. l.) Eötvös ti. előzőleg kijelentette, hogy ő nem tartja magát a függetlenségi párt vezérének, mert e pártban nincsen pártvezér, mert századok keserű küzdelmei után ránk szállott államjogi elvek alapján — (*Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* nálunk csak arról lehet szó, ki legyen az első, ki a második és ki a harmadik a sorban. De ezen pártot vezetni, méltóztassanak elhinni, nem lehet. (*Nagy derűtség és tetszés a jobboldalon.)* Az megy a maga elvei után, vezettetik a nemzet nemes szenvedélyei által, de egyetlen ember sincs, aki vezesse.« (KNapló i. h. 286. l.)

A T. HÁZBÓL

M *Pesti Hírlap.* 1892. december 1., 14. évf. 356. sz. (2., 3. l.)
Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A nov. 30-i ülésen *Bokross Elek* előterjesztette a Vaskapu szabályozásáról szóló törvényjavaslatot. *Gaál Jenő* gazdasági és műszaki okok miatt ellenezte azt. *Lukács Béla* kereskedelemügyi miniszter Gaál Jenő ellenvetésére reflektálva kijelentette, hogy alapos, megbízható műszaki és gazdasági vizsgálatok folytak a Vaskapu szabályozása tárgyában, így az aggodalmak alaptalanok. A javaslatot elfogadásra ajánlotta. *Pap Elek* helyeselte a kormány javaslatát, mert inkább most készüljenek el a munkálatok a Vaskapun, mint évtizedek múlva sokkal drágábban. Véleménye szerint a közgazdasági kérdések nem képezhetnek pártkérdést. *Horváth Gyula* véleménye szerint a törvényjavaslat ha nem is káros, de kevés haszonnal jár az országra nézve, ez inkább a Duna menti államok, főleg Oroszország érdeke. Nem fogadta el a törvényjavaslatot. *Miklós Ödön* a javaslat elfogadása mellett volt, amit a többség el is fogadott. Ezután *Vajay István* interpellációja hangzott el, melyben azt kérdezte a kultuszminisztertől, hogy ígéréstéhez híven mikor szünteti meg az 1890-es rendeletet az elkeresztelésekkel kapcsolatban. Az interpelláció kitért még a minisztérium katolikus egyház- és iskolaügyi osztálytanácsosi állásának betöltésére kiválasztott személy alkalmatlanságára, és a katolikus alapítványok kezelésére kiszemelt Szivák Imre katolikus szempontból való megbízhatatlanságára. (KNapló 1892—96. VI. köt. 301—325. l.)

*

Eötvös Károly a nov. 28-i feltűnést keltő felszólalásában utalt arra, hogy ő nem törekszik »fegyverbarátságra« a nemzeti párttal, mert e párt és a szabadelvű párt fúziója előbb-utóbb bekövetkezik. E kijelentés izgalmat keltett mindkét oldalon, a lapok pedig különböző találgatásokba kezdtek. Polónyi Géza a következő ülésen ellenvéleményének adott hangot kijelentvén, hogy ő szívesen venné pártja és a nemzeti párt szorosabb együttműködését. A PH így írt Polónyi szerepléséről: »Polónyi Géza, aki egyhangú meg nem választása óta a szélsőbalon a pártvezérséget legalább elméletileg óhajtja gyakorolni, ma egész erejével kivonult Eötvös Károly pártvezérlő ellen a képviselőházban. Támadásának két fő pontja abból állott, hogy ő [Polónyi] a zsidók recepciójának kérdésében sokkal külön álláspontot foglal el, mint Eötvös Károly, azonfelül pedig ő a nemzeti párttal »fegyverbarátságot« akar tartani, míg Eötvös Károly a 67-es alapon álló pártokkal minden együttes működést perhorreszkál. Beszédjéből kitetszik, hogy voltaképpen nem ez bántja őt, hanem Eötvös Károly pártvezérsége, mellyel megbarátkozni úgy látszik nem bír. Az egész tehát egy házi perpatvar, amelyben Polónyit aligha támogatja három-négy képviselőnél több, azok ti. akik annak idején az utcai zavargásokat, az obstrukciót rendezték, s akik túlhajtásuikkal ma is könnyen a nyakára ülhetnének a pártnak, ha engedné.« (PH 1892. nov. 30., 7—8. l.)

A nemzeti párt és a kormánypárt fúziójának lehetőségét a Polónyi kontra Eötvös vita tükrében Pulszky Ferenc így látja: »... Gróf Apponyi pedig mint Herkules, a korszakúton áll, de már a legközelebbi időben fogják látni, vajon jobbra vagy balra tart-e. Ezen különös helyzet hozta napvilágra azon pártviszályt is, mely már régen lappangott a szélsőbalnál. Eötvös Károly, aki a liberalizmust soha meg nem tagadta, felmondta a kormánybuktatási fegyverszövetséget oly párttal, amely más és ellenkező közjogi alapon áll mint a szélsőbal, s a logika törvényei szerint azon pillanatban, amint kormányra jutott, elrúgná magától az előbbi fegyverszövetséget. Eötvös azért tette azt, mert bízik Apponyi kitűnő tehetségeiben s csak időkérdésnek tartja azt, mikor jut kormányra, akár fúzió által, akár anélkül. Polónyi azonban meg van győződve arról, hogy Apponyi soha sem ülhet a bársonyszékbe; természetesen ajánlgatja tehát a fegyverszövetséget a nemzeti pártnak, mely a szélbal kezében Polónyi ügyes igazgatása mellett a legjobb eszközzé válnék a kormányoknak egymásutáni megbuktatására mindaddig, míg a dualizmus meg nem szűnik s Ausztria-Magyarország mint európai nagyhatalmasság fel nem bomlik. Nem tagadjuk, hogy az ily felfogásnak is van logikája, mely nem gondol a reformmal vagy liberalizmussal, de radikális változást akar eszközölni. Sőt, hogy sokan vannak a szélsőbalon akik csak ezt kívánják, nem pedig a liberális reformokat.« (PH 1892. dec. 1., 1. l.)

MK remekbeszabott írása követi az ülés menetét, és tükrözi a többség számára érdektelen tanácskozás mélyén rejlő, hetek óta feszülő, kirobbanással fenyegető összetűzést. Szinte minden részletre

kitér és egy-egy indulatosabb jelenetet szó szerint idéz. A befejezés is a felfokozott zavaros helyzetet mutatja.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 228 1—8 A mai és a tegnapi ülés tárgya: Polónyi és Eötvös vitája. — Utalás arra, hogy Eötvös kijelentette, hogy a nemzeti párttal való szoros együttműködésre pártja nem tart igényt, ellenben a nemzeti párt és a kormánypárt fúziója a közeljövőben létre fog jönni. Ezzel szemben Polónyi szívesen látta volna Apponyiékat a függetlenségi párttal szövetségben. Ellentét volt még a két politikus között a zsidó vallás recepciójával kapcsolatban is. Ld. e karcolathoz fűzött jegyzetet.
- 11 *a nemzeti párt nemtője, Polónyi* — Polónyi védelmébe vette a nemzeti pártot azzal, hogy készséget mutatott a vele való együttműködésre. Többek között a következőket mondotta: »Ha azt tapasztalom, hogy az elvek tisztaságán fölépült ezen szövetség és fegyverbarátság eredményeiben fölmutathatja a Tisza-kormányzat és rendszer bukását; (*Zajos helyeslés a bal és szélsőbalon*) ha azt látom, hogy ugyanazon szövetség fegyvertényeinek egyik dicső emlékezetű eredménye a Hentzi-kérdésben elbukott Szapáry-kormány megbuktatása: akkor nem habozom a fölött, mint politikus, kezét nyújtani azoknak, akik a konzulátusi vita alkalmával hű szövetségeseinknek bizonyultak, akik nemes törekvéseinek sikerült a nemzet jobb részében a közszellemet fölébresztieni úgy, hogy ma már Magyarországon nem kérdés, hogy a közbizalmi ügy kezelve, amint azt eddig a szabadelvű párt kezelte, kielégítőnek semmi körülmények közt sem tekinthető. (*Zajos helyeslés a bal- és szélsőbalon.*)« (KNapló i. h. 300. l.)
- 11—13 ... *Polónyi... azért is támogatja Apponyiékat, mert azok a választások tisztaságáért küzdenek...* — Polónyi pártjának és a nemzeti pártnak lehetséges szövetségével kapcsolatban így nyilatkozott: »... jó szívvel támogatom azt a szövetséget, melyre vonatkozólag a becsületnek az a garanciája is megvan, hogy amit ígért, a választások tisztasága, a választási törvény revíziója tekintetében biztos kezekben és becsületos férfiak vezérlete alatt be is fog válni. (*Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélsőbaloldalon.*) ...nem szabad a jövőre hasonló eseteknek előfordulni, mint a békési választásoknál történtek. (*Igaz! Igaz! a szélsőbaloldalon, élénk derűtség jobb felől. Zaj.*)« (KNapló i. h. 300. l.)
- 229 : 13—15 I. és II. Lukács Béla. — Tréfás utalás arra, hogy Lukács Béla a kormányválság előtt miniszter volt és utána is az maradt.

Lap Sor

- 229 : 32 *de strigis, quae non sunt* — boszorkányok, melyek nincsenek. Ti.: ne essék szó boszorkányokról, melyek nincsenek.
- 230 : 16 *entrefilet* — általában politikai jellegű kisebb újsághír
28 *pièce résistance* — helyesen: pièce de résistance. Valaminek a fénypontja, esattanója.
- 31—32 *Az ellenzéki lapok szép szivárványos bugybörékai . . .* — MK itt az utóbbi napokban elharapózott hírekre utal a szabadelvű párt szóthullásáról. Wekerle és maguk az érdekeltek is nyilatkoztak a lapokban arról, hogy a párt egységes és szó sincs frakciózásról.
- 231 : 29 . . . a bécsi német *Kronvetter* véli Magyarországot . . . — A PH az osztrák parlamenti válságról tudósítván ismerteti a demokrata párt vezérének, Kronvetternek Magyarországgal kapcsolatos kijelentését: »Amit most prédikálnak az Magyarország és dualizmus ellen való harc. De Magyarországot önállóságától megfosztani és a tartományoknak nagyobb jogokat engedélyezni csak *államcsíny* útján volna lehetséges. Ezen mind keresztül mentünk 1848-ban *Ausztria kárára*. A reakcionárius elemek gyűlölete Magyarország ellen újból és újból előtört. A Habsburg-dinasztia minden magyar királya esküt tett a magyar alkotmányra és ha azt bántják, akkor államcsínyt követnek el. *A reakcionáriusok egész dühé azért fordul Magyarország ellen, mert ez a szabadság öre*. Azért akarják a magyar jogot gyökerestől kiirtani, mert tudják, hogy akkor Ausztriában is vége van a szabadságnak. Midőn II. Rudolf 1664-ben a protestáns vallást Magyarországon eltiltotta, Magyarország e rendelet visszavonására kényszerítette őt. A katolizálásnak Magyarorszáiban véget vetettek. Ahányszor csak megkísérelték Magyarországot szabadságától megfosztani, a nép mindannyiszor alkalmazta a jus opponenditás resistendit, visszahódította ismét szabadságát. *Magyarországból hatolt a szabadság fuvallata Ausztriába.*« (PH 1892. nov. 30., 7. 1.)
- 29—31 . . . *Ugron gyűjt egy osztrák képviselő üdvözlésére aláírástokat a folyosón.* — A PH december 1-én a következő hírt teszi közzé: »Nagy feltűnést keltett, hogy Kronvetter képviselő számos magyar képviselőtől táviratot kapott, melyben tegnapi beszédéhez szerencsét kívántak.« (PH 1892. dec. 1., 9. 1.)
- 32—33 . . . a véletlenül rügyező *Kobek-klikk* véletlenül meg is szűnt . . . — Krajsik és Kobek köré tömörülő szabadelvű párti képviselők csoportjáról van szó. Ld. az előző karcólatához fűzött jegyzeteinket a 468. lapon.
- 232 : 13—24 Vajay, Thaly és Bolgár Ferenc szóváltása. — A KNapló tanúsága szerint majdnem pontosan úgy hangzott, mint azt írónk megörököltette. Vajay a komáromi apátplébános elkeresztelési ügyének bírói ítéletéről szólva így foglalta össze mondanivalóját: »Nem arról van itt szó, hogy lelkiismereti

konfliktus forog fenn, hanem két egymással ellentétes bírói ítélet áll egymással szemben, s így fórumok konfliktusa áll előttünk, már pedig ez által meg van sértve az a közszabadsági alapelvünk, hogy senkit illetékes bírói fóruma elöl elvonni nem szabad. (*Nagy mozgás, zaj a baloldalon.*) THALY KÁLMÁN: Megappellálta! Nincs még vége! (*Halljuk! Halljuk!*) VAJAY ISTVÁN: Erre bővebb indoklásom alkalmával fogok felelni (*Derültség.*) és nagyon sajnálom, hogy éppen Thaly Kálmán igen t. barátom és elvtársam veszi ezt oly könnyedén akkor, (*Felkiáltások a jobboldalon: Éljen Thaly!*) amikor ő is tagja a törvényhozásnak, s aki a magyar alkotmány s a magyar szabadság védelmezésekor mindig a mellét veri, de amikor a magyar közszabadság egyik alapétele támadtatik meg, hallgat. (*Hosszantartó zaj a jobboldalon.*) BOLGÁR FERENC: Bocsánat, talán még nem vagyunk ott, hogy a katolikusokat itt kigúnyolják! Targyaljunk csendben és rendben. (*Helyeslés a baloldalon.*)« (KNapló i. h. 323. l.)

- 232 : 26—27 [Vajay] *Ivánkovichs kinevezése ellen kezd piszkálódni...*
 — Ivánkovichs János szeged-rókusai plébános kinevezéséről van szó a megüült kultuszminiszteri osztálytanácsosi állásra. Ez ellen emelt szót interpellációjában Vajay mondván, hogy ő diszkvalifikálva van az egyház szerint.
- 28—29 ... *majd rákerül a sor Szivákra, a »nagy szakadár»...*
 — Szivák Imre szintén diszkvalifikálva van, s mégis kinevezték a katolikus alapok és alapítványok ellenőrzésére — mondta Vajay. (Ld. KNapló i. h. 324. l.)
- 34—233 : 2 Vajay és Károlyi Gábor szóváltása. — A KNapló szerint így zajlott le a jelenet: »KÁROLYI GÁBOR: Én is exkommunikálva vagyok már! (*Nagy zaj!*) VAJAY ISTVÁN: Nagyon sajnálom! KÁROLYI GÁBOR: Én pedig nagyon örülök neki! ELNÖK: Csendet kérek! (*Halljuk! Halljuk!*) VAJAY ISTVÁN: Majd imádkozunk a bűnösökért is. (*Mozgás a jobboldalon.*) KÁROLYI GÁBOR: Nem szorulok senki imádságára. (*Zaj.*)« (KNapló i. h. 324. l.)

ÚJ ÜLÉSSZAK

M *Pesti Hírlap. 1892. december 7., 14. évf. 358. sz. (3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A dec. 6-i ülésen *Schober Ernő* jegyző felolvasta a királyi leiratot, és ezzel az 1892/97. évi országgyűlés második ülészsakát az elnök megnyitottnak nyilvánította, majd javasolta, hogy a következő napi

ülésen válasszák meg az egyes bizottságok tagjait. *Wekerle Sándor* indítványozta, hogy az eddigi hat jegyző helyett nyolcat válasszon meg a Ház. *Bethlen András* 18 tagú vízügyi bizottság létrehozását ajánlotta. Miután az előterjesztett indítványokat a Ház elfogadta, az ülést berekesztették. (KNapló 1892–90. VII. köt. 3–4. l.)

A második ülészak első összejevetele nem sok eseménnyel kecsegtetett, mint ez a karcolatból és a Képviselőházi Naplóból egyaránt kitűnik. Frónk így a közvéleményt erősen foglalkoztató, és az első ülészak befejezése után tovább gyűrűző hírek, események összefoglalására kényszerül, mint pl. a szabadelvű párt és a nemzeti párt fúziójának izgalmas kérdése.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 233 : 1—2 . . . a törvénykönyv nem sokkal lett vastagabb . — Utalás arra, hogy az első ülészak jórészt természetlen vitákkal, értelmetlen szócsépléssel és kormányválsággal telt el. Valódi eredményt nem igen tudtak felmutatni.
- 12—14 . . . az elnök bejelentette gróf *Andrássy Gyula* lemondását a mandátumáról . . . — *Andrássy Gyula*t a belügyminisztérium államtitkárává nevezték ki. Ezért mondott le mandátumáról.
- 14—15 . . . most már a *Terézvárosban is* kitörhet a hejehuja: jöltéve, hogy nekik is akad három jelöltjük. — *Wahrmann Mór* halála után, aki 1869 óta volt a *Lipótváros* képviselője, számos képviselőjelölt és önjelölt lépett fel a kerületben. Végül három várományos maradt a porondon: *Mezsi Mór*, *Friedmann Bernát* és *Krausz Lajos*. Tekintettel arra, hogy mindnyájan szabadelvű pártiak voltak, egymás esélyét rontották, és így zavarossá vált a választás. Erre utal MK megjegyzése.
- 16—17 . . . a miniszterelnök ajándékozta meg a Házat még két jegyzői stallummal. — *Wekerle* az ülésen azt indítványozta, hogy az eddigi 6 jegyző helyett ezentúl nyolcat válasszanak meg, javaslatát a Ház elfogadta. (KNapló 1892—96. VII. köt. 4. l.)
- „ 23 házas fizek — ld. a jelen kötet 223. l.
- 234 : 2 A kolera szűnőfélben van . . . — Az év nyarán és különösen őszén pusztító kolerajárvány ekkor már megszűnőben volt.
- 2—3 . . . a fúzió hírek keletkezésében vannak. — Az elmúlt ülészak végén *Eötvös Károly* vetette fel annak lehetőségét, hogy a nemzeti párt és a szabadelvű párt egyesülni fog. E kijelentés után nagy vihar dült a parlamentben, és elkezdődtek a találgatások. Erre utal frónk.

234 : 32 *öreg Feri bácsi* — MK utalása szerint erdélyi lakos, volt képviselőről lehet szó, akit főrendiházi taggá nevezett ki a király. Személyét a rendelkezésre álló adatlekokból nem lehet biztosan azonosítani, lehet, hogy MK-nak ez is volt a célja.

ORSZÁGGYŰLÉS

M *Pesti Hírlap. 1892. december 14., 14. évf. 345. sz. (3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A dec. 13-i ülésen elfogadták a Ház december havi költségvetését. *Horánszky Nándor* a Ház gyorsírói és egyéb tisztviselői fizetésének emelése érdekében emelt szót. *Bokross Elek* alelnök ígéretet tett, hogy ez még decemberben elintéződik. Ezután következett az 1893. évi költségvetés tárgyalása. *Hortoványi József* nem fogadta el a költségvetést, mert az a fennálló rendszer műve, mellyel nem ért egyet. Az állam egyházi politikáját is ellenezte, és kijelentette, hogy mindent megtesz annak akadályozására. *Molnár Józsiás* a költségvetés — mely bizonyos egyensúlyt mutat — megalkotásáért elismerését fejezte ki a volt pénzügyminiszternek, de bizonyos visszaélésekről is említést tett. Véleménye szerint közösiügyes alapon nem lehet Magyarország igazi fejlődését elképzelni. *Apponyi Albert* szerint a pénzügyi helyzet kedvező volta csak látszat, mert az a közterhek erőteljes fokozása, a nemzet áldozatkészségének kihasználása révén jött létre, és az eredmény is csak az ország és a gazdaság egyes területein mutatkozik, míg egyéb vonatkozásokban kimondott visszaesés tapasztalható, pl. köztisztviselők állapota. Véleménye szerint az ország évek óta válságos állapotban van, és hogy nem következett be a teljes összeomlás, az csak annak köszönhető, hogy az eddigi rendszerek, de különösen a Tisza-éra ügyesen tudta megoldani a megoldatlan problémákból eredő komplikációkat, de sohasem magát a bajt. A parlament most sem kapott biztosítékot, hogy a problémákat megoldani igyekvő nemzeti politikát folytat majd az új kormány. Megítélése szerint a kormány kül- és belpolitikája bizonytalan, pedig most már sürgősen cselekedni kellene, mert a bajok egyre inkább elhatalmasodnak. Ezért nem bízik meg a kormányban és nem szavazta meg a költségvetést általánosságban sem, hanem ellenindítványt nyújtott be. Az ellenzéki szónokoknak *Wekerle Sándor* válaszolt. A költségvetéssel kapcsolatos néhány félreértést tisztázott, többek között azt, hogy a büdzsét úgy állították össze, hogy elegendő tartalék áll rendelkezésre. Biztos benne — mondotta —, hogy az állam bevétele növekedni fog, és nem az adók emelése révén, hanem a gazdasági fejlődés követ-

keztében. Az adók emelését egyébként a képviselőház szorgalmazta, így nem érthető, hogy most miért róják fel a kormánynak az adók behajtását. Kifejtette továbbá, hogy számára is fontos a nemzeti érzés ápolása. (KNapló 1892—96. VII. köt. 38—64. l.)

A karcolat kissé monoton hangnemben szinte eseményről eseményre kíséri végig az ülésen történeteket. A felszólalók közül Apponyi és Wekerle beszédét emeli ki, és köréjük építi a többi szónok előadását. Mint ahogy a KNapló alapján is érzékelhető, e két beszéd valóban csúcspontot jelentett az egyébként eléggé egyhangú ülésen.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 235 : 1 *A Ház két órána mérte ma össze a lándzsáját* . . . — Az ülésen a két színvonalas felszólaló Apponyi és Wekerle volt.
- 9 *szeladon* — *örzelgős udvarló, szoknyavadász*
- 9—12 *Hortoványi* . . . *szíve a papokhoz látz*. — A kormány és általában a szabadelvű párt egyházpolitikai működését bírálva ezeket mondotta: »Először csak a keresztelésnél avatkozott a szülők s a katolikus egyház jogaiba és hitelveibe, e téren megbukott, hogy ennek konzekvenciáit ne kelljen levonnia, keresi e szándéka megvalósítására szükséges új technikai eszközöket az állami anyakönyvvezetés behozatalával. . . . S végre e kérdés végleges megoldásaként oly intézményt helyez kilátásba, melynek a felszínen lévő egyházpolitikai kérdéshez semmi köze, az állami érdekek körébe vonja a családalapítás biztosítékait s a polgári házasság proklamálásával, úgy, hogy elveszi a házasság etikai alapját, megfosztja azt szentségi jellegétől s a családalapításnak e biztosítéka helyébe magának vindikálja a jogot, hogy etikai alap helyébe az állam nevében a családot s ezzel az egész társadalmat egyszerű üzleti alapra degradálja. (*Derültség.*) . . . Ezért a valódi szabadság nevében, mely biztosítja a társadalomban mindenkinek lelkiismereti és vallási szabadságát, tiltakozom e rendszernek e téren nyilvánuló politikája ellen, s mert a polgári házasság (*Halljuk! Halljuk!*) a társadalmat az egyedüli biztos etikai alaptól fosztja meg, tiltakozom annak még elvi kijelentése ellen is s küzdeni fogok ellene, hogy a gyakorlatban ne érvényesülhessen soha.« (KNapló i. h. 41—42. l.)
- 14—18 Molnár Józsiás felszólalása. — A beszéd unalmas és valóban semmitmondó volt, számadatok véget nem érő felsorolásával tarkítva. (Ld. KNapló i. h. 44—46. l.)
- 236 : 9—10 [Apponyi] *a kormányban és programjában azért nem mer bízni, mert nem tudja, milyen kormány jön utána*. — Apponyi

miután arról beszélt, hogy a közigazgatási reform befejezésére semmi konkrét ígéretet nem tett a kormány, a következőket mondta: »A kormány jóhiszeműsége sem biztosíték nekem e tekintetben, nem mintha én abban kételkedném; de hisz a legközelebb lefolyt eseményeket tekintve, ki áll jót a t. kormány tagjainak és ki áll nekünk jót azért, hogy a múltnak mintája szerint nem tör-e ki ismét a kabinetben palotaforradalom. (Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon) talán éppen akkor, midőn meg vannak alkotva a központi hatalmat növelő törvények és mielőtt meg lennének alkotva a közszabadságot biztosító törvények? (Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon.) És ki áll jót azért, hogy az a kormány, mely ebből a palotaforradalomból keletkezni fog, elvállalja ennek a kormánynak összes kötelezettségeit? Semmi, sem parlamenti, sem erkölcsi kötelezettsége erre nincs. Egyszerűen a maga javára zsebre dughatja a hatalmi pluszt, melyet a törvényhozás vigyázatlansága neki megállapított és elengedi magának azoknak a garanciális törvényeknek behozatalát, melyekre nézve semmiféle hitelező ígéretet nem tett. (Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)« (KNapló i. h. 52. l.)

ORSZÁGGYŰLÉS

M *Pesti Hírlap. 1892. december 15., 14. évf. 346. sz. (2., 3. l.)*
 Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
 Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A dec. 14-i ülésen az elnöki bejelentések után folytatták a költségvetés általános tárgyalását. *Márkus József* az adók megállapításával, behajtásával, illetve az örökösödési illetékek visszásságaival foglalkozott. Rosszallását fejezte ki azért, hogy a miniszterelnök és a kormány mindent a pénzügyi helyzet szemszögéből értékel. Pedig — véleménye szerint — ennél fontosabb az, hogy a nemzeti érzés ápolása ne legyen harmadrendű kérdés, mert könnyen elenyészhet anélkül a nemzet. Ezért fontos a nemzeti hadsereg magyar szellemben való nevelése. Érvelése alátámasztására *Andrássy Gyula* idézetet olvasott fel. A költségvetést nem fogadta el. *Csáky Kálmán* a kormány gazdasági politikájával egyetértett, de felhívta a figyelmet bizonyos igazságtalanságokra az adózások, különösen az útdadó terén, mely a nincstelen emberekre nézve hátrányos, továbbá rámutatott a Felvidék gazdasági elmaradottságára. Bejelentette, hogy a kötelező polgári házasság bevezetésének nem híve. A költségvetést elfogadta. *Bánó József* Wekerlének előző napi beszédére reflektálva tiltakozott az ellen, hogy a nemzeti érzés túlzott emlegetése divat kérdése. Az

1867. XII. törvényeikk teljes paritást biztosított a Monarchia mindkét felének, de a magyar uralkodó párt nem él vele és nem is tartja fontosnak. Helytelenítette, hogy Boszniába, mely annyi ideig magyar királyok fennhatósága alatt állott, most német civilizációt akarnak meghonosítani. A költségvetést nem fogadta el. *Morzsányi Károly* a közigazgatás államosítása mellett tört lándzsát. Helyeselte a kormány egyházpolitikai terveit. A nemzeti vívmányok őrzését és azok továbbfejlesztését egyik legfontosabb célnak tekintette. Védelmébe vette a szabadelvű pártot, és kérte a képviselőket, hogy több megértést tanúsítsanak egymással szemben. A költségvetést, mint tárgyalási alapot elfogadta. *Hock János* a választási visszaélésekről, a hadsereg nyelvének elnémetesítéséről szólt. Bírálta a szabadelvű pártot, mondván, hogy nem az elvek, hanem az érdekek irányítják azt, Wekerléről szólva kijelentette, hogy — hiába várták tőle azt, hogy tehetőségét igazolva jobb, nemzetibb politikát fog folytatni — elődei nyomdokán haladva azok hibáit folytatja. Ennek igazolását többek között abban látta, hogy Wekerle bevette kormányába Szilágyi Dezsőt, és nem szűnik meg Tisza Kálmán befolyása sem. A költségvetést nem fogadta el. Majd *Horváth Gyula* és *Hock János* között lezajlott kisebb vallási villongás után *Bessenyei Ferenc* interpellációt terjesztett be a Temes és Béga folyók mentén húzódó árterületek védelme érdekében történt szabályozási munkálatok kapcsán létrejött visszaélések és rendezetlenségek tárgyában. *Bethlen András* földművelésügyi miniszter erre válaszolva bejelentette, hogy ez ügyben törvényjavaslatot fog be-terjeszteni a közeljövőben. *Sima Ferenc* interpellált Csongrád vármegye gazdasági egyletének ügyében. Az egylet minden pénzét, tagsági díjait, egyéb bevételeit a titkár elszikkasztotta. (KNapló 1892—96. VII. köt. 65—91. l.)

Az előző napokhoz hasonlóan a jelen ülésen is a költségvetési vita folytatódott meglehetősen egyhangúsággal. A szónokok már napok óta — más szavakkal — ugyanazokat a problémákat tárgyalták. A monoton hangulatú ülést híven tükrözi a karcolat egyhangúsága is. Az elhangzott hozzászólásokat írónk követi, de nem tér el a tárgytól, nem igyekszik hangulatosabbá tenni a tárgyat.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 237 1 *Bokross Elek* bejelentette *Szalavszky* lemondását . . . — Szalavszky Nyitra megye képviselője volt, újabban pedig Trenesén megye főispánjává nevezték ki.
- 238 6—9 *Hock János* sakkjátékos-ötlete. — A képviselő erős kirohanást intézett Szilágyi Dezső ellen, amit így vezetett be: »Bármily bizalmat előlegez is neki [Wekerlének] a közvélemény, ezzel a dologgal úgy vagyunk, mintha valakiről híre jár, hogy rendkívül híres jó sakkista és az ember ezen bizal-

mat előlegezi is neki. De amint melléje ül egy partira és mindjárt kezdetben látja, hogy a figurákat rosszul állítja fel, hogy ahol az erős bástyának kell lenni, oda állítja a parasztot (*Élénk derültség a bal- és szélsőbaloldalon*) a király mellé pedig oda tesz egy lovat. (*Zajos derültség és taps a bal- és szélsőbalon.*) Bocsánatot kérek, ez csak sakkjáték s én ennek komoly célzatot nem akartam adni. Némelyek ugyan mellettem egy ismert és általam mélyen tisztelt államférfi nevét említik fel, pedig ha én célozni akartam volna reá akkor az indus sakktablára céloztam volna, ahol a torony tetejére a fehér elefántot állítják fel (*Derültség a bal- és szélsőbaloldalon*). De őszintén megvallom ily tehernek tartom én az új kabinetben a t. igazságügy-miniszter urat is, aki sajnálatomra nincs jelen, mert hiába írta róla egyik esszé írója azt a fényes dicshimnusz, melyben összevont minden jó tulajdonságot, melyet egy férfierőre pazarolni lehet . . . » (KNapló i. h. 85. l.)

- 238 : 9—14 Hock János Szilágyi elleni támadásait a szabadelvű párt közönyösen hallgatta. — A képviselő az igazságügy-minisztert támadva a következőket mondta többek között: »Mert mit is inponálhatna neki [Szilágyi Dezsőnek] az a közvélemény? Mi az a közvélemény, mi az az ország? egy settenkedő hipokrata, egy számár! (*Hosszantartó élénk derültség bal felől. Mozgás a jobboldalon.*) MIKLÓS GYULA: Az elnök úrnak erre nincsen szava? (*Mozgás a baloldalon. Elnök csenget.*) ELNÖK: Csendet kérek! HOCK JÁNOS: Én értem, hogy Miklós képviselő úr annyira buzgólkodik az igazságügy-miniszter úr mellett, de esodálom, hogy pártja részéről nagyon kevesen támogatják az igazságügy-miniszter védelmében.« (KNapló i. h. 85. l.)

A T. HÁZBÓL

M *Pesti Hírlap. 1892. december 16., 14. évf. 347. sz. (1., 2., 3. 1.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A dec. 15-i ülésen folytatták a költségvetés tárgyalását. *Smialovszky Valér* a kormánypárt képviselője védelmezte Wekerléék gazdaságpolitikáját. A kiadásokat, az ellenzéki szónokokkal ellentétben indokoltnak tartotta. Apponyival polemizálva a gazdasági fejlődést egyenletesnek ítélte. A Felvidék mostoha sorsáról beszélt és speciális gazdasági intézkedések létrehozását javasolta. A költségvetést el-

fogadta. *Sághy Gyula* az új kormánnyal szemben is bizalmatlanságát fejezte ki. Elismerte Wekerlének, mint pénzügyminiszternek, érdekeit. Rámutatott, hogy a közigazgatási reformot a garanciális törvényekkel együtt lehet csak megoldani. Felszólította a kormányt, hogy tegyen végre valamit a választási törvény revíziója és a választások tisztasága érdekében. A költségvetést nem fogadta el. *Péchy Tamás* a közigazgatási reform fontosságát hangsúlyozta és a kiegyezési törvény megváltoztathatatlansága mellett szólt. Az előző felszólalásokra reflektálva kifejtette, hogy a szabadelvű párton belül nincs klikkuralom. Véleménye szerint a törvényhatóságoknak nagyobb befolyással kellene rendelkezniök a választások vezetésében. Az udvar és a nemzet közti elhidegülés minél előbbi megszüntetését látta szükségesnek. A költségvetést elfogadta. (KNapló 1892—96. VII. köt. 91—111. l.)

*

Szilágyi Dezső népszerűtlensége egyre inkább növekedett. Ennek oka többek között az egyházpolitikai kérdések — és ezen belül a polgári házasság — előtérbe kerülése volt, hiszen az igazságügy-miniszter kezdettől fogva a kormány reformpolitikáját támogatta. Másik oka valószínűleg a modorában keresendő. Soha nem törekedett népszerűsége, beszédei mindig erőteljesek, olykor a kegyetlenségig gúnyosak voltak. Nem növelte népszerűségét az sem, hogy Apponyi pártjából a szabadelvű pártba lépett át és rövidesen miniszter lett. Ezekről a tényekről MK gyakrabban írt cikkeiben, karcolataiban. A miniszter elleni támadásra Hock János dec. 14-i parlamenti beszéde tette fel a koronát.

MK írásában igyekszik objektíven értékelni Szilágyi személyét, felhíva a figyelmet nagyságára is. Hisz nagy luxus lenne a tehetséges embereinket csak úgy eldobni. MK ellentétként állítja szembe Péchy Tamást, aki jóságos, simulékony természetével szürkébb egyéniség, és korántsem olyan tehetséges és jelentékeny politikus, mint Szilágyi, mégis ő a népszerű, és a közlemény nagyobb embert szeretne belőle alkotni, mint amilyen a valóságban. A karcolat egyébként követi az ülés eseményeit és minden felszólalásról néhány szóban említést tesz.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

239 : 20—21 . . . *szomorú látvány az a hajsza, úgyszólván sport, melyet Szilágyi Dezső ellen folytatnak . . .* — Ld. jelen kötet 479. l. (előző karcolat magyarázata).

22 *inszenzírozva* — megrendezve

29—35 Tisza befektetése. — Tisza Kálmánt több esetben támadták a parlamentben, minden meglévő hibát az ő számlájára írták, továbbá azzal gyanúsították a kormányt, hogy a háttérből Tisza kormányozza. Ld. előbbi karcolatainkat.

241 : 11 *gravamen* — sérelem, panasz

29—31 Smialovszky és a Rajec fürdő. — Utalás arra, hogy a

- Rajec fürdőt Smialovszky közreműködésével alakították újjá.
- 241 32 a *nevető ember* (Sághy Gyula) — Arcberendezése miatt MK korábbi karcolataiban is így titulálta Ságnyt, ld. Krk 72. köt. 109., 124., 139. l., 73. köt. 153. l., 75. köt. 83. l.
- 33—35 [Sághy Gyula] *azt hangsúlyozza, hogy a kormányválságok ne a kulisszák mögött, hanem a legnagyobb nyilvánosság előtt folyjanak le.* — A képviselő beszédében a nem régen lefolyt kabinetválságról így szólt: ». . .készek voltak vállalkozni még arra is, hogy a krízist a parlament illetékes fóruma elől elvonják, s hogy azt tisztán a párt kebelében intézzék el, mint a szabadelvű párt házi ügyét, hogy ezáltal az eddigi pártmonopóliumot és ebben féltett hatalmukat és befolyásukat annál biztosabban megőrizhessék. (Igaz! Úgy van! a bal és szélsőbalon). Ezért nem engedték, hogy ez a krízis, mely az egész országot érdekelte, nyíltan az ország színe előtt, magában a képviselőházban folyjon le, hanem mint a szabadelvű párt tisztán belső ügyét a kulisszák mögött in camera caritatis et in camera obscura intézzék el (Derültsg bal felől.)» (KNapló i. h. 97. l.)
- 242 : 2—3 *Oberamergau passiójáték* — Oberamergau 1634-től passiójátékairól híres község Bajorországban.
- 4 *No meglátjuk annak idején, hogy bukik meg majd Apponyi.* — Sághy Gyula a következőket mondta a KNapló tanúsága szerint: »Hát t. Ház, amikor ez a csoport [Tisza-klikk] észre vette, hogy az elégedetlenség a politikai helyzettel és a kormány eddigi működésével a szabadelvű párt köreiben is mind szélesebb mérvben terjeszkedni kezd, s hogy ennek folytán a párt tetemes része esetleg ellenzéki álláspontra is helyezkedhetik, s így a kormány leszavaztatása a képviselőházban könnyen bekövetkezhetik és bekövetkezhetik az az idő, hogy az ez úton alakulandó új többség fogja dominálni a politikai helyzetet, melyben az eddigi ellenzéki pártok s különösen a nemzeti párt s annak fényes tehetségű vezére lényeges tényezőt fognak képezni és bekövetkezhetik könnyen az is, hogy a kormányra jut és így elveit és programját a haza javára és érdekében meg is valósíthatja, mely nélkül soha nem fog kormányra vállalkozni.« (KNapló i. h. 96—97. l.) Írónk megjegyzése valószínűleg erre a gondolat-sorra utal.
- 22—25 Péchy Tamás beszédével kapcsolatban különösen a balmezőn mutatkozott nagy jóakarát. — A Ház volt elnökének beszédét, mint azt a KNapló bizonyítja, gyakran kísérte a baloldal élénk helyeslése.
- 243 : 3—4 . . . *mikor az udvarról beszélt* [Péchy Tamás] . . . — Péchy arról szólt, hogy többen aggódnak azért, mert az udvar és a nemzet között elhidegülés jelei mutatkoznak. Majd így folytatta: »Én ismerem Magyarországot és nem hiszem, hogy

bárki megcáfolhasson engem e tekintetben, ezen teremben, de én mélyen meg vagyok győződve, hogy Magyarország ez elhidegülést nem érdemli meg. *(Zajos helyeslés, éljenzés és taps a bal- és szélsőbalon. Felkiáltások a jobboldalon: Igaz! Úgy van!)* Magyarország ugyanis ragaszkodik a maga jogaihoz. Nem is csoda, hisz vérrrel szerezte azokat. *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)* De Magyarországnál dinasztikusabb érzelmű ország nincs széles e világon *(Általános helyeslés.)* . . . Arra kérem tehát a t. kormányelnök urat és különösen a miniszter urat, aki ő Felsége személye mellett van. *(Ellentmondások és felkiáltások a bal- és szélsőbalon: Jóra bizták!)* Arra kérem — mondom — a t. miniszterelnök urat, *(Közbeszólások a szélsőbalról: már helyes!)* hogy ezt mindenestre méltóztatassék elosztatni, még pedig semmi egyéb által, mint érzület és helyzet valódi feltárásával. *(Zajos helyeslés és éljenzés bal- és szélsőbalon.)*» (KNapló i. h. 107. l.)

243 : 16—17 . . ha erősebb departementok lettek volna Franciaországban, XVI. Lajos feje nem hullt volna le. — Péchy felszólalásában a következőket mondta a KNapló tanúsága szerint: »Én nem tudom ugyan, miképp fog a törvényhatósági szervezet részleteiben megalkottatni, de semmi esetre se lehet e szervezet olyan, hogy az arisztokratikus legyen, annak demokratikusnak kell lenni. Ennek következtében tehát, ha arisztokratikus iránya nem is lesz, meg vagyok győződve, hogy monarchikus iránya lesz. Én azt hiszem, hogyha Franciaországban 1789-ben lett volna erős helyhatósági rendszer e departementokban, XVI-ik Lajos a vérpadra nem kerül soha. KÁROLYI GÁBOR: Hát jó lett volna ez? *(Mozgás.)*» (KNapló i. h. 102. l.)

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1892. december 17., 14. évf. 348. sz., (6., 7. l.)*
Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A dec. 16-i ülésen tovább folytatták a költségvetésről szóló vitát. *Tóth Ernő* a kiegyezés óta folytatott politikát összefoglalva rámutatott, hogy a kormányzat sikereket csak a nemzeti érdekek figyelembevételével, a nemzet érdeke ellenére ért el. Magyarországnak a külgügyekre nincs befolyása, a közigazgatás, az egészségügy, a katonai igazságszolgáltatás elmaradott állapotokat tükröz. Az elmúlt 25 év szomorú tényezője a felekezeti harc kiéleződése, és az a körülmény, hogy a parlamenti élet ellassodott és nincs semmiféle hatással a közéletre. A költségvetést nem fogadta el. *Zichy Jenő*

Smalovszky Valér előző napi felszólalásával szemben statisztikai adatokkal alátámasztva azt bizonyította, hogy Magyarországon az utóbbi években számottevő mértékben fejlődött az ipar. Az ipar fejlesztését nemcsak a kormánytól kell várni — mondotta —, hanem az egész társadalomnak kötelessége azt támogatni. Ezután *Vajay István* heves kirohanása következett a polgári házasság ellen, majd elítélően nyilatkozott a Tisza-éra 15 esztendejéről. A költségvetést nem fogadta el. *Busbach Péter* arról szólt, hogy a Házban mindenki bizalmat előlegez a miniszterelnöknek, de a kabinet többi tagjával szemben bizalmatlanok. Ez többnyire személyeskedéshez vezet, ami nagyon káros. Ilyen pl. a Szilágyi Dezső ellen indított hadjárat, amit ő munkásságával nem érdemelt ki. Kifejtette továbbá, hogy a nemzeti párt és a szabadelvű párt egyesülése hasznos lenne mindkét részről, de a nemzeti párt mindig módosítja véleményét és így erről nem lehet szó. Felidézte a szabadelvű párt kormányzása alatt elért eredményeket. A költségvetést elfogadta. *Eötvös Károly* visszautasította Vajaynak Tisza Kálmánét támadó szavait a Ház általános helyeslése közben. *Vikár István* véleménye szerint az egyházpolitikai reformok ideje még nem jött el. Fontosabb feladat az országot a nemzeti és gazdasági pusztulástól megmenteni. Az igazságszolgáltatás szervezetlen és drága. A pénzügyi helyzet a kisemberek koldusbotra juttatása árán rendeződött. Mindezeknek az egészségtelen parlamentélet a forrása. A képviselőválasztási törvényt át kell alakítani, be kell vezetni az általános szavazati jogot. Vélemény szerint az új kormány módszere és célkitűzése sem különbözik az elődökétől. A költségvetést nem szavazta meg. *Tisza István* összefoglalva a politikai helyzetet, kifejtette, hogy szükséges a nemzeti politika, fontos a nemzeti intézmények fejlesztése, ápolása, a pártok egymás hazafias érzésének tiszteletben tartása, de mindez csak úgy lehetséges, ha az ország megtartja szilárd szövetségét Auszriával, mert csak így alkot közösen olyan nagyhatalmat, amely elég erős ahhoz, hogy kifelé is megvédje érdekeinket. *Mérey Lajos* a parlamenti tárgyalások simaságával és a pártok közti nagyobb toleranciával kapcsolatban azt mondta, hogy erről a kormánypárt csak beszél, de sohasem cselekszik. Ilyen pl. az a körülmény, hogy a parlamenti bizottságokban ellenzéki képviselők nem szerepelnek megfelelő arányban. Kételyét fejezte ki arra nézve, hogy a kormány ígéreteit meg fogja tartani, mert komoly belső pártellentétekkel kell megküzdenie. Felhívta a miniszterelnök figyelmét, a nemzeti érzelmeket különösen a nemzeti-ségi területeken elsőrendű kérdésnek kell tekinteni. A költségvetést nem fogadta el. (KNapló 1892—96. VII. köt. 111—136. l.)

*

A karcolat az ülés egyhangúságát tükrözi. Pontosan beszámol az ülésen elhangzott felszólalásokról. Némi szint jelent a beélt, Szilágyi Dezsőre vonatkozó anekdota. Eötvös felszólalását, amit Tiszáné védelmében mond, azonban szinte eposzhoz illő bevezetéssel intonálja, érzékeltetve, hogy ez a csúcspont. Az ezután történetekről nem esik szó.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 244 : 15 [Vajay] *egy reverendás Csatárra kezdi magát kénőni.* — Csatár Zsigmond 1875-től Csongrád függetlenségi párti képviselője volt, majd 1887-ben antiszemita programmal lett Gyula képviselője, híres volt indulatos felszólalásáról. (Ld. Krk 76. köt. 130—131. l.)
- 16—18 Tisza Kálmánra vonatkozó megjegyzés. — Vajay István harcosan ultramontán felszólalásában a következőt jegyezte fel: »Mi sohasem feszegetjük ezt sem e házon kívül, sem itt e házban, Tisza maga véresége milyen harcot vívott báró Gerliczynó gerliczéjével (*Mozgás, ellentmondások a jobboldalon.*). De annak igenis szemtanúi voltunk, hogy mikor Tisza István képviselőtársunkat egy katolikus püspök hatalmas támogatásával megválasztották, eljött a házba, s úgy látszik, hála fejében, dühöngött az ultramontánizmus brutálításai ellen. (*Mozgás a jobboldalon.*)« (KNapló i. h. 121. l.)
- 17 *A nagyváradi asszonygyűlés.* — A nagyváradi nőegyletben folyó személyi harcról MK is beszámolt. (Ld. Krk 80. köt. 43. l.)
- 245 : 12—15 Busbach felszólalása alkalmat adott Apponyinak egy lendületes felszólalásra. — Busbach arról beszélt, hogy az ellenzék minden rossz híresztelést elhisz a kormánypárttal kapcsolatban, majd ezt mondta: »Nem régen azt hallottuk, hogy Apponyi Albert gróf képviselőtársam első felszólalása után, mely bizonyos ingadozási benyomást tett, épp a nemzeti párt alvezéreinek kényszerítése folytán tette azon remek nyilatkozatát, melynél szebb beszédet e parlamentben nem mondtak, de nekünk nem jutott eszünkbe elhinni, vagy ráfogni hogy e beszéd csakugyan erkölcsi kényszer kifolyása volt az alvezérek részéről . . .« (KNapló i. h. 122. l.) Apponyi reakciója: »APPONYI ALBERT: . . . Én tudniillik személyes megtámadtatásnak tekintem előttem szolt képviselőtársam beszédének azt a részét, melyben azt mondta, hogy az indeminálás tárgyalása alkalmával tett nyilatkozatomat, mint ő magát kifejezte a párt alvezéreinek nyomása alatt tartottam. T. Ház! A tényleges igazság érdekében bátor vagyok kijelenteni, hogy mi ebben a pártban ugyan minden fontos kérdés felett tanácskoznunk szoktunk és álláspontunkat közös egyetértéssel megállapítjuk, de ezen beszédemnek megtartására, mely nem volt egyéb, mint ezelőtt a Házban ismételt elfoglalt álláspontom rekapitulálása és újból való megokolása, nem csak senki pressziót nem gyakorolt, hanem azon szándékomról, hogy e beszédemben különösen a vallásügyi kérdésekre is fogok terjeszkedni t. elvárataimnak előzetes tudomása sem volt. (*Úgy van! Úgy van! bal felől.*)« (KNapló i. h. 124. l.)
- 17—18 [Busbach] *felpanaszolta a Szilágyi üldözését is.* — A képviselő károsnak mondta az egyre inkább elharapódzó sze-

mélyeskedést. Idézzük a KNapló-t: »... ha nem akarunk meddő tárgyalásokat folytatni, akkor az objektivitás teréről nem jó letérnünk, és a személyeskedésre áttérnünk, (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*) pedig elkezdve gr. Apponyi Albert képviselő úrtól, keresztül Hock képviselő úron mindannyi Szilágyi Dezso ellen intézte fullánkjának legmérgesebbjét. (*Zaj és ellentmondás a baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobb felől.*) Gondolkozzunk az egyénről, amint tetszik, talán e pártban se egységes a nézet az egyént illetőleg. (*Felkiáltások a baloldalon: valószínűleg!*) De az egyén munkássága, törekvései, elvei és azon irányra nézve, melyet követ, azt hiszem e pártban nincs különbség (*Helyeslés a jobboldalon.*) s azt hiszem, hogy e párt azon törekvést, azon munkát támogatni fogja, bármint akarjanak is konkolyt hinteni a párt és annak egyik kormánytagja közé. (*Helyeslés a jobboldalon.*)» (KNapló i. h. 121—122. l.)

246 : 22—26 *Tisza István... objektivitással rajzolta... a nemzeti párt kártékony hatását, amint az »apró vívmányocskákkal a nemzet idegeire dolgozik.* — A KNaplóból idézzük Tisza István beszédének idevonatkozó részét: »Ebből a szempontból tartom én szomorú jelenségnek azt, hogy különösen amióta a t. képviselő urak pártjukat is nemzeti pártnak nevezték el, pártjuknak címe maga is, de az a formula is, melyet a politikai életben előtérbe állítanak, arra kényszeríti, hogy minduntalan oly kérdéseket keressenek elő, melyekben magukat mint másnál nemzetibb pártot tüntessék fel, hogy minduntalan apró jelenségekben táplálkoznak, melyeket igen sokszor mesterségesen nagyokká fújnak fel azért, hogy ezzel felébresztették a nemzetben nem a jogos önértetet, nem a jogos féltékenységet, (*Halljuk! Halljuk! jobboldalon.*) mely csak az erőnek forrása, hanem azt a beteges idegeskedést, mely soha nem az erőnek, hanem gyöngeségnek jele vagy legalább a gyöngeségnek hitét ébresztheti fel másokban a melynek hatása egyéb nem lehet, mint a bizalomnak, a viszonyaink konszolidáltsága iránti hitnek itt e Házban és künt való megingatása. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Ellentmondás a baloldalon.*)» (KNapló i. h. 131. l.)

247 8—26 Eötvös Károly felszólalása Tiszánél védelmében. — A képviselő a következőket mondta: »... Vajay t. képviselő-társam által oly momentum hozatott be, melyet egy percig sem hagyhatok megjegyzés nélkül, nehogy az a félreértés támadhasson, mintha abban akár én, akár más ugyanazon közjogi állásponton álló elvbarátaim vele egyetértenének, vagy eljárását egy percig is helyeselni tudnók. Különösen ő egy nőnek nevét és üdvös társadalmi munkásságát említette itt föl és tette bírálat tárgyává. (*Úgy van! Úgy van!*) Ha az a nő minden tisztességes embernek minden tiszteletére méltó nem volna is, még akkor sem volna szabad (*Általános*

helyeslés.) egy távollévőnek, egy nőnek és egy a házon és minden párton kívül és minden párton felül álló üdvös társadalmi tevékenységének bármely irányú bírálatát idehurcolni. (*Általános helyeslés.)* És vegye tudomásul az én t. barátom, hogy előtűnik a nők üdvös tevékenységük terén ép oly magas tisztelőben állanak, mint Istennek legtisztelőre méltóbb szolgálói az oltár előtt. (*Általános élénk helyeslés és tetszés.)* Ki kell tehát jelentenem, hogy felszólalásának e pontját úgy én, mint azt hiszem barátaim is, határozottan helytelenítik. (*Hosszuntartó általános élénk helyeslés és éljenzés.)*» (KNapló i. h. 125. l.)

ORSZÁGGYŰLÉS

M *Pesti Hírlap. 1892. december 20., 14. évf. 351. sz. (2. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A dec. 19-i ülésen a költségvetési vita folytatódott. *Hévízy János* a Tisza- és a Szapáry-korszakot bírálta, mivel a *Wekerle*-kormány elődei politikáját folytatja, nem szavazott bizalmat és a költségvetést sem fogadta el. *Véress József* a gazdasági elmaradottságról, a Felvidék és az Alföld nyomoráról beszélt. A költségvetést nem fogadta el. Ezután *Hegedűs Sándor* záróbeszédében köszönetet mondott azoknak, akik az ellenzék részéről érdemben szóltak hozzá a vitához, de károsnak nyilvánította azokat a véleményeket, amelyek azzal gyanúsították a kormányt, hogy a háttérből engedi magát irányítani. A költségvetést elfogadásra ajánlotta. *Pázmándy Dénes* az ország különböző részeiből hozott példák alapján a főispánok visszaéléseiről és egyéb rendellenességekről szólt. *Mikszáth Kálmán* védelmébe vette a Pázmándy által megtámadott Fogaras megyei főispánt. *Wekerle Sándor* válaszában kijelentette, hogy a főispánok működését — amennyiben nem törvénytelen módon cselekszenek — a kormány minden esetben támogatni fogja. Ezután *Mikszáth* és *Pázmándy* kisebb polémiaja után az ülés véget ér. (KNapló 1892—96. VII. köt. 165—190. l.)

*

A költségvetés általános vitája véget ért a parlamentben. A jelen karcolat erről tudósít pontosan felsorolva a hozzászólók nevét és hí regisztrálására törekszik minden szín és hangulat hozzáadása nélkül.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 248 : 2 *vignette* — helyesen vignetta: címke, fejléc, keret
- 15—17 : 2 Pázmándy gúnyolja a főispánokat. — A képviselő a főispánok felelősségéről beszélt, és arról, hogy feladatuk az adminisztráció ellenőrzése. Majd ezt mondotta: »... azt látjuk, hogy pl. Sopron megye főispánja az 1892-iki évben összesen kilenc napot töltött Sopronban. (*Derültség bal felől.*) Veszprém megye főispánja öt napot töltött megyéjében, igaz, hogy 5.000 frt fizetése lévén, ez a legnagyobb napidíj, ami exisztál, mert egy napra 1000 frt esik. (*Derültség bal felől.*) Sopron megye főispánjának lakása nem is az országban, hanem Bécsben van. Pozsony megye főispánja az egész telet konzekventer az országon kívül tölti és az aktákat maga után küldeti Dél-Tirolba. Zólyom megye főispánja pedig midőn elbúcsúzott, a lapokból olvastam, hogy 10 évi főispánsága alatt egy éjjelt sem aludt Besztercebányán. (*Zajos derültség a jobb- és baloldalon.*)» (KNapló i. h. 183. l.)
- 21—23 *A Zólyom megyei volt főispánról pláne azt süttötte ki, hogy főispánkodása alatt egyetlen egyszer sem aludt székhelyén.* — Pázmándy célzása az időközben Párizsban öngyilkossá lett Grünwald Bélára vonatkozott, akivel MK személyes kapcsolatban is volt.
- 248 : 25—249 : 1 Pázmándy a Fogaras megyei viszonyokról. — Az érveket ld. a következő *Képviselelőházi felszólalás és viszontválasz* c. irás jegyzeteiben.
- 249 : 17 Mikszáth felszólalása. — Szövegét ld. a főszövegben *Képviselelőházi felszólalás és viszontválasz* címmel a 249—252. lapon.

[KÉPVISELŐI FELSZÓLALÁS ÉS VISZONTVÁLASZ]

M *Országgyűlés Képviselelőházának Naplója. 1893. december 19. VII. köt. (187., 189. l.)*

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

Az előző karcolathoz fűzött jegyzetekben ismertettük az ülés rövid kivonatát, itt Pázmándy Dénes felszólalásának azokat a részleteit közöljük szó szerint, amelyek MK felszólalását, illetőleg viszontválaszát kiváltották. A főispánok tevékenységéről szólva Bauszern Guidóval kapcsolatban a következőket mondotta Pázmándy Dénes: »Fogaras megye főispánja, kit itt az egész Ház ismert, a Háznak egyik régi tagja volt. Ismertük különösen azon levelezésből, melyet

Bismarck herceggel folytatott, cikkeiből, amelyek konsequenter a Pester Lloydban jelentek meg, azután a Schulverein buzgó tagjával ismertük őt. *(Egy hang jobb felől: Nem volt az!)* Ez a főispán rendeletet bocsátott ki a Fogaras megyei alispánhoz, amelyet kuriózumképpen kénytelen vagyok egész szövegében fölolvadni. *(Halljuk! Halljuk!)* A rendelet a következő: *(olvassa)* „Másolat/Sz. 505/92. Fogaras vármegye főispánja, Nagyságos Kapocsányi Mór úrnak, Fogaras vármegye alispánjának. Holyben.

Hozzám tett jelentésből arról értesültem, hogy a távollétem miatt e hó 12-én alispán úr elnöke alatt megtartott közgyűlésen a vármegyei tisztikar nem teljesítette abbéli kötelességét, hogy a szavazásnál a vármegyei tisztviselők mindenike kivétel nélkül jelen legyen s hogy továbbá különösen a vármegye főjegyzője nem teljesítette azon törvényben ráruházott feladatot, hogy akkor, mikor a szabatosan összehívott alispáni jelentés megtámadtatott — az alispánt — ki a közgyűlésnek ez alkalommal elnöke volt s ekként magát nem menthette — egy szóval sem vélte — holott ez neki kötelessége volt. Felhívom alispán urat, miszerint jelen felhívásom vétele után azonnal intézkedjék:

1. Hogy közgyűlések alkalmával kivétel nélkül minden szavazattal bíró tisztviselő az ülésekben pontosan részt vegyen.

2. Hogy a tisztviselők, közgyűlésen előforduló szavazások alkalmával, mindig és akként szavazzanak, ahogy az nekik kézzel fogható kötelességük. *(Nagy derűtség a baloldalon. Nyugtalanság jobb felől.)*

3. Hogy a vármegyei tisztviselők közgyűlések alkalmából — dísz magyar ruha hiányában — mindig fekete szalon-öltönyben jelenjenek meg s nem oldalt, a bizottsági tagok közt, hanem rangjuk fokozata szerint, a zöld asztal mellett foglaljanak helyet.

Gr. KÁROLYI GÁBOR: Hogy jól kontrollírozni lehessen! *(Derűtség bal felől.)*

PÁZMÁNDY DÉNES: 4. Hogy a vármegye főjegyzőjét ezen meghagyásomról, jövőben való szigorú miheztartás, alkalmazkodás végett, értesítse.

Fent körülírt intézkedést alispán úr oly gyorsasággal tegye meg, hogy az már a folyó hó 27-én megtartandó közgyűlésen érvényesüljön. Fogaras, 1892. október 25. Bauszner s.k. főispán.”

Most tehát már azt látjuk, hogy a főispánok beállnak ruhatárokoknak, toilette-mestereknek, mert azt is megszabják, hogyan öltözködjének fel a megyei tisztviselők s hogyan álljanak ott a megye közgyűlési termében. De ha csak ez lenne a következménye a t. Fogaras megyei főispán főispánkodásának, akkor azt hiszem, hogy egy mosollyal túlmehténék rajta. De az ő főispánkodásának roppant szomorú következményei voltak.

Ennekem meglehetősen korrespondenciám van Fogaras megyével; azóta, hogy e dologgal foglalkoztam, bár sohasem voltam ott és amióta meghallották, hogy interpellációt szándékozom ez ügyben tenni, mindenfelől írnak nekem, újságokat küldenek be, oláh újságot, magyar újságot, német újságot és ezen újságok egyikében a következő nyilatkozatot találtam. Előre kell bocsátanom, hogy az alispán úr az emlí-

tett rendelet folytán nagyon elbizakodva, bement a legközelebbi közgyűlésre és ott valami inzultusnak lehetett kitéve, mert azt mondta: „Visszajövök, de kutyakorbáccsal.” Erre egyik t. képviselőtársunk, aki ott ül a velünk szemközt levő padokon, a „Brassó” című újságban a következő nyilatkozatot teszi közzé: „Alólírott ezzel igazolom, hogy midőn Fogaras vármegye múlt közgyűlésében Kapocsányi Móric alispán úr senkit meg nem nevezve, általánosságban azon fenyegető kijelentést tette, hogy jövőben kutyakorbáccsal fog a megyei közgyűlésben megjelenni, én hosszasan felszóltam és oda nyilatkoztam, hogy megjelenhet, de az a kutyakorbács az alispán úr hátán fogna szétfoszlani. (*Derűltég a szélsőbaloldalon.*) Kelt Fogarason, 1892. november 27. Dr. Serbán Miklós s.k. országgyűlési képviselő és megyei bizottsági tag.” (*Derűltég a szélsőbalon.*)

Tehát ilyen állapotok vannak Fogaras megyében s ez az ország-nak más megyéjében is elő szokott fordulni, csak más nüanszokban, más variációkban. De még ezt is megbocsátanám a fogarasi főispán-nak, hogy ilyen állapotokat szerzett, ha nem hallottam volna szava-hihető emberektől, hogy mióta Bauszner Fogaras megyében van, azóta a megyei gyűléseken, hol ezelőtt kizárólag magyarul beszéltek majdnem összebeszéltek és majdnem kizárólag románul beszélnek. Nekem oda való románok mondták, hogy ők magyar főispánt szívesen vesznek, de szász főispánt semmi esetre se tűrnek. Panaszokat hallot-tam, hogy szász rokonságából hány embert nevezett ki, de ezt nem tudom bizonyosan, ezért csak érintem. Hanem bizonyos az, hogy működése ott áldásos nem lehet és bizonyos az, hogyha azt a célt akarta elérni a volt miniszterelnök úr, hogy a nemzetiségeket kibékítse ily nemzetiségi főispánokkal, akkor Fogaras megyében ez neki a lehető legrosszabbul sikerült. (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) « (I. h. 183—184. l.)

Pázmándy ezen támadására válaszolt személyes megtámadtatás címen Mikezsth Kálmán és védte meg »általában« a főispánt. MK fel-szólalása után *Wekerle Sándor* válaszolt Pázmándynak, a Fogaras megyei észrevételekre a miniszterelnök következőket mondotta:

»... Pázmándy képviselő úr több főispánt nevezett itt meg, kik között első a Fogaras megyei főispán volt. Erre vonatkozólag meg-jegyzésem csak az, hogy amint egyrésről mindent el fogunk követni a tekintetben, hogy a főispánok bármily indokoknál fogva zaklatások-nak kitéve ne legyenek (*Helyeslés jobb felől*), hogy a főispánok egész nyugodtan, a közérdeknek megfelelően működhessenek; (*Élénk helyes-lés jobbról*) úgy másrésről, ha invectíváknak lesznek kitéve, nem az lesz eljárásunk, hogy őket az invectíváknak szabadon kitenni enged-jük (*Élénk helyeslés jobbról*), hanem mindent el fogunk követni, hogy ők, kik ott a magyar állameszmének és kormánynak képviselői hatá-lyos működésükben biztosítva legyenek. (*Zajos helyeslés jobbról.*) . . . « (I. e. 188. l.)

MK és a miniszterelnök nyilatkozata után *Pázmándy Dénes* személyes kérdésben kért szót és a következőket mondta:

»T. Ház! A t. miniszterelnök úrnak csak azt kívánom válaszolni, hogy én nem mondtam azt, hogy az illetők inkorrektek cselekedtek,

hanem azt mondtam, hogy kevésbé tartják szem előtt azon kötelességüket, mely a főispáni álláshoz kötve van (*Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) és nem értem, hogyan teljesítheti ezen kötelességét az, aki bármely oknál fogva 9 vagy 5 napig van nyugdíj szabhiányon. Nekem nagyon jó az ilyen főispáni ténykedés, mert előlél láthatja az ország, hogy erre az intézményre abszolúte nincs szükség (*Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon.*)

Ami MK képviselőtársamat illeti, éppen ő az, aki végeztetett felhozta ezt a dolgot, hogy ő válaszolhasson és közzéadhatatlanul vezessen, hogy felszólt; de nem osztozhatom abban a tanorokban, amelyben ő beszélt; (*Helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.*), mert én nem vagyok a magyar állameszme védelme mindenhol kötelességem és így Fogarasban is, ámbar én Fogarasban nem vagyok, vagy körülbelül annyit vagyok, mint t. képviselőtársam. (*Derűtség a bal- és szélsőbaloldalon.*) E szerint sem őt nem tarthatom kompetensnek erre, sem magam nem vagyok kompetens, de kompetensek azok az egyének, akik ott laknak, azok az újságok, amelyek ott megjelennek és amelyek ezekkel az ügyekkel foglalkoznak.

Legyünk tisztában azzal, t. képviselőtársam, hogy mi Fogaras megyei dolgokkal ex asse mint kompetens egyének nem foglalkozhatunk. Pártunkat megkeresték és én vállaltam magamra, hogy ezt szóba hozom. Olyannak tartom az ügyet és úgy látszik, a miniszterelnök úr is olyannak tartja, amely ellen intézkedni kell, mert a nemzetiségi kérdést sohasem fogjuk megoldani az által, hogyha mi törvényellenes, erőszakos (*Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon.*) a közérzületet és minden ember igazságszeretétét felháborító rendeleteket fogunk kibocsátani, mert ezekkel elmérgesítjük és behajtjuk a nemzetiségi agitátorok táborába azokat a nemzetiségi egyéneket is, akik különben hívei lennének a magyar állameszmének. (*Zajos helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.*)» (I. h. 189. l.)

Ezekre szólat fel újból Mikszáth és mondta el személyes kérdésként válaszát.

A T. HÁZBÓL

M *Pesti Hírlap. 1892. december 21., 14. évf. 352. sz. (2. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A dec. 20-i ülésen *Apponyi Albert* a költségvetés általános vitája alatt felmerült kérdéseket összefoglaló beszédében felsorolta a parlament előtt álló legfontosabb feladatokat: az államigazgatás reformja — melyhez pártja csak akkor járulhat hozzá, ha az a közigazgatási bíróság egyidejű életbeléptetésével történik — és az egyházpolitikai reformok. Figyelmeztetett arra, hogy az egyházpolitikai reformok

nem vezethetnek az egyházzal való szakításhoz. Foglalkozott továbbá a legutóbbi püspöki konferencia határozataival. *Wekerle Sándor* a vitában elhangzott aggodalmakra válaszolva széles körű áttekintést adott az ország pénzügyi egyensúlyának helyreállításával kapcsolatos gazdasági manőverekről, valamint az elmaradott területek iparának állami támogatásának lehetőségeiről, az adott területek háziiparának fejlesztéséről. A polgári házassággal kapcsolatban kijelentette, hogy azzal a polgári viszonyokat kívánják egységesen szabályozni, az egyházi kérdések érintetlenül hagyásával. Ezután rátért a kormány nemzeti politikájának vázolására, melynek lényege az állampolgárok jogegyenlősége, a királlyal való jó kapcsolat megőrzése és a magyar állameszme sérelme nélkül a nemzetiségek önálló kulturális fejlődésének lehetővé tétele. Ezután a többség a költségvetést részletes tárgyalás alapjául elfogadta. Megszavazták továbbá, hogy a folyó évben több ülést ne tartsanak, az első érdemleges tárgyalást 1893. január 9-re tűzték ki. Végezetül *Andreánszky Gábor* interpellált a pénzügyminiszterhez a szőlődézsmaváltási tartozások jogtalan behajtása ügyében. (KNapló 1892—96. VII. köt. 190—217. l.)

A két részből álló karcolat első részében MK saját felszólalását karikírozta szellemesen, metsző öngúnnyal. Beszédének előzménye az volt, hogy védelmébe vette Fogaras vármegye főispánját Pázmándy Dénes támadásával szemben. (Ld. az előző karcolatot és *Képviseletházi felszólalása* szövegét, továbbá az írásokhoz fűzött jegyzeteket.) A hozzászólásnak különleges jelentőséget adott az a körülmény, hogy parlamenti pályafutása alatt ez volt az első alkalom, hogy hallatta hangját az üléseken. Nyilvánvalóan szerepet játszott ebben a nagy nyilvánosság előtti beszédétől való huzakodás éppúgy, mint közismerten gyenge hangorgánuma.

A második rész az ülés hangulatának, a két nagy szónok — Apponyi és Wekerle — megjelenésének, beszédstílusának leírása és összehasonlítása. MK mindkettőjükéről elragadtatással nyilatkozott.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 251 5—6 ... *összecsapkedve a lapbeli szűnyogoktól* ... — MK felszólalása a parlamenti ülésen nem keltett olyan nagy visszhangot a lapokban, mint írja, csak a nagyobb hatás kedvéért túlozza el megnyilatkozásának fogadtatását a lapok és képviselőtársai körében.
- 253 : 3 ... *miért van ma rajtad fekete kabát?* — Fogaras vármegye főispánjának rendeletében szerepel a következő: »... a vármegyei tiszviselők közgyűlések alkalmából — dísz magyarruha hiányában — mindig fekete szalon-öltönyben jelenjenek meg ...« (KNapló i. h. 183. l.)

Lap Sor

- 253 : 7 »*efféle beszéd*« — A Fogaras megyei főispán — Pázmándy által kifogásolt — rendelete többek között így hangzott: »... a tisztviselők, közgyűlésen előforduló szavazások alkalmával, mindig és akként szavazzanak, ahogy az nekik kézzelfogható kötelességük«. (KNapló i. h. 183. l.)
- 30 — 1 Neuszidler és a szónoki hang. — MK korábbi karcolatai ironikusan szóltak Neuszidler Károly gyenge hangjáról (ld. Krk 72. köt. 149. l.), egy másik helyen viszont arról írt, hogy Neuszidler egy gyógykúra segítségével visszanyerte hangerejét, és a képviselő neki is ajánlotta a kúrát. (Krk 76. köt. 126. l.)
- 254 : 26 *Wekerle két zsebkendője rossz ómen Apponyiékra...* — Utalás arra, hogy Apponyi régóta kacsintgatott már a miniszterelnöki székre.
- 255 : 2—3 [*Wekerle beszédében*] *elragadó részlet volt a nemzetnek a királyhoz való viszonyáról...* — Az ellenzék támadta a kormányt, hogy nem tesz semmit annak érdekében, hogy az udvartartás Budára kerüljön. Wekerle válasza: »Történetünk legeredményesebb lapjai azok, ahol a király és a nemzet között az egyetértés minden háborítás nélkül fennállott. (*Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.*) ahol a kettőnek nemcsak érdeke, hanem érzülete is úgyszólván összeforrt és t. Ház, történetünk gazdag lapjai alig fognak felmutatni oly epochát, hol az egyetértés a király és a nemzet között annyira félreértés nélküli, őszinte és maradandó lett volna, mint volt Magyarországon a legutóbbi 25 év alatt. (*Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.*) Azért én ezt a viszonyt nem bírálhatom meg oly kicsiny jelenségek szerint, hogy az udvar lovait vagy vadászebeit itt vagy amott tartja. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Én azt hiszem, hogy nagyobb, maradandóbb, olyan aranykapocsról van szó, melyet ily kicsinységek szerint megbírálni nem lehet. (*Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.*) Ezeknek a sarkalatos alapelveknek és szempontoknak megóvása képezi a mi nemzeti politikánk alapját; ezt a nemzeti politikát kívánjuk mi érvényesíteni. (*Helyeslés a jobboldalon.*)« (KNapló i. h. 210. l.)

ÉLETRAJZI JEGYZETEK ÉS NÉVMUTATÓ

A névmutatóba felvettük mindazoknak a személyeknek nevét, akik a MK-karcolatokban szerepelnek. A jegyzetekben előfordulók közül csupán azoknak a korabeli személyiségeknek a nevét illesztettük a névmutatóba, akiknek személyi adatai magyarázzák Mikszáth írásait. A felsorolt adatok csak a MK-karcolatok megjelenésekor meglévő tisztséget, funkciót tüntetik fel. A jegyzetekben megemlített, általánosan ismert személyek adatait és a ma élő kortársak nevét nem illesztettük a névmutatóba. Az álló számok a karcolatokban, a dőlt számok a jegyzetekben való előfordulásra utalnak.

- Ábrányi Emil* — (1850—1920) költő, újságíró 1876-tól a Petőfi Társaság tagja. — 16, 274
- Ábrányi Kornél* — (1849—1913) író, lapszerkesztő, 1887-től a Pesti Napló szerkesztője. Az 1892—97-es ciklusban ismét a Borsod megyei Dédesd országgyűlési képviselője. — 107, 164, 170, 184, 196, 197, 198, 209, 391, 427, 429
- Ábrányi Lajos* — (1849—1901) arcképfestő és illusztrátor; Münchenben és Párizsban tanult. — 137, 198, 369, 433
- Aczél Péter* — Arad város országgyűlési képviselője. — 269
- Aeskulap* — latinos formában: Aesculapius, a görögök gyógyító istene, Appolon fia. — 104, 338
- Ágai Adolf* — (1836—1916) író, újságíró, élclapszerkesztő. — 317, 319
- Almásy Géza* — (1849—?) megyei tisztségviselő, az 1887—92-es ciklusban először jutott mandátumhoz. A Heves megyei kápolnai kerület szabadelvű párti képviselője. — 103, 137, 179, 336, 408
- Almásy Sándor* — (1821—1909) 1861-től a Heves megyei fügedi kerület képviselője, a függetlenségi párt egyik szervezője. — 73
- Andrássy Gyula, gróf* — (1823—1890) 1867—1871-ig miniszterelnök, 1871—1879 között a Monarchia külügyminisztere volt, lemondása után visszavonult az aktív politikai élettől. — 122, 356, 422, 478
- Andrássy Gyula, gróf* — (1860—1929) Andrássy Gyula volt miniszterelnök és külügyminiszter fia. Diplomata, 1884 óta tagja a képviselőháznak. A jelen ciklusban Budapest terézvárosi kerületének szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője, a mentelmi és pénz-

- ügyi bizottság tagja. — 116, 118, 119, 121, 206, 233, 269, 350, 353, 354, 356, 443, 475
- Andrássy Manó**, gróf — (1821—1891) az MTA tagja, 1881-től Gömör és Kishont megye rozsnói kerületének szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője. — 226
- Andrássy Tivadar**, gróf — (1857—1905) Andrássy Gyula gróf volt miniszterelnök és külügyminiszter idősebb fia. 1881 óta Zemplén megye terebesi kerületének szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője. 1890-től a képviselőház alelnöke. A közgazdasági bizottság tagja. — 98, 168, 206, 328, 396, 398, 443
- Andreánszky Gábor**, báró — (1845—1905) politikus, Nógrád megyei földbirtokos. 1875-ben a főrendiház tagja, az 1880-as években csatlakozott az antiszemita mozgalomhoz és ellenzte a vegyesházasságot, az 1892—97-es ciklusban a Nógrád megyei nógrádi kerület választotta meg nemzeti párti programmal. — 16, 129, 144, 252, 377, 492
- Apponyi Albert**, gróf — (1846—1933) 1872-től különböző ellenzéki pártok képviselője, az 1880-as évek elején a mérsékelt ellenzék egyik vezére, 1881 óta Jászberény képviselője. — 8, 42, 68, 76, 86, 95, 96, 98, 100, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 130, 143, 144, 146, 150, 154, 162, 163, 164, 170, 173, 175, 176, 177, 180, 184, 185, 186, 188, 189, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 205, 209, 214, 216, 217, 219, 225, 226, 227, 228, 230, 234, 235, 236, 242, 245, 254, 262, 269, 289, 312, 320, 332, 336, 337, 339, 340, 341, 342, 343, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 354, 355, 356, 374, 375, 376, 377, 379, 382, 383, 384, 387, 389, 390, 101, 403, 405, 409, 412, 413, 110, 417, 418, 419, 420, 421, 423, 428, 429, 444, 445, 446, 449, 450, 451, 454, 457, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 471, 472, 476, 477, 480, 481, 482, 485, 486, 491, 493
- Arany János** — (1817—1882) 38, 224, 439, 461
- Arkhilokhosz** — (i. e. 7. század) görög költő, szatíraíró. — 302
- Asbóth János** — (1845—1911) író, újságíró, az 1892—97-es ciklusban ismét a Krassó-Szörény megyei Szászka kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 95
- Attila** — hun uralkodó 433—453-ig. — 330
- Atzél Béla**, báró — (1850—1900) 1881-től cs. és kir. kamarás, a Park Klub megalapítója. Az 1892—97-es ciklusban a Fehér megyei Bodajk kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 143, 148, 220, 221, 226, 231, 375, 458, 466, 467, 468
- Atzél Péter** — (1836—1901) 1867-ben Arad polgármestere, 1871-78 között Arad vármegye főispánja. Az 1892—97-es ciklusban Arad nemzeti párti programmal megválasztott képviselője. — 127, 384
- Babó Emil** — szegedi ügyvéd, az 1892—97-es ciklusban Szeged város II. kerületének függetlenségi párti képviselője. — 102, 392, 421
- Balás Antal** — országgyűlési képviselő, a Nógrád megyei bulassagyarmati kerületben vá-

- lasztották meg szabadelvű párti programmal. — 16
- Balogh János** — országgyűlési képviselő, Szentes városában választották meg szabadelvű párti programmal. — 133, 139, 140, 142, 144, 365, 366, 370, 371, 377
- Bánffy Béla**, gróf — (1831—1888) Szilágy megye főispánja, majd 1876-tól képviselő, az 1887—92-es ciklusban — haláláig — a Kolozs megyei Bánfi-hunyad kerületet képviselte szabadelvű programmal. — 38, 340
- Bánffy Dezső**, báró — (1843—1911) 1883—1891 között Szolnok-Doboka és Beszterce-Naszód megyék főispánja. Az 1892—97-es ciklusban Szilágy megye szilágy-somlyói kerületének szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője, a képviselőház elnöke. — 15, 42, 63, 94, 95, 98, 102, 106, 111, 113, 119, 120, 128, 130, 132, 135, 139, 156, 158, 167, 170, 181, 183, 188, 195, 207, 208, 215, 229, 236, 247, 253, 267, 272, 289, 290, 296, 327, 328, 340, 349, 350, 356, 363, 365, 367, 371, 372, 401, 444, 445, 448
- Bánffy György**, báró — (1853—1889) a szilágy-somlyói kerület mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője volt, haláláig. — 340
- Bánó József** — (1824—1910) birtokos, 1861—78 között tagja a képviselőháznak, 1892-ben ismét bejutott a parlamentbe, Békéscsabán választották meg nemzeti párti programmal. — 116, 127, 157, 170, 237, 349, 351, 360, 386, 478
- Baranyi Ödön** — (1850—?) ügyvéd, 1881-től a Bihar megyei margittai kerület szabadelvű párti képviselője. — 95
- Baross Gábor** — (1848—1892) megyei tisztségviselő, 1875-től tagja a képviselőháznak, 1883-tól közlekedésügyi államtitkár, 1886-tól közlekedési miniszter, az 1887—92-es ciklusban ismét Győr városában választották meg képviselőnek, 1889. márc. 22. és 1889. jún. 16. között belügyminiszter. — 8, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 38, 90, 96, 158, 159, 223, 259, 269, 283, 284, 285, 333, 346, 386, 387, 388, 408, 439, 446
- Bársony István** — (1855—1928) újságíró, író. — 80, 130, 317
- Bartha Miklós** — (1847—1905) újságíró, 1881-től országgyűlési képviselő, az 1887—92-es ciklusban csak a pótválasztások alkalmával szerzett mandátumot az Udvarhely megyei oklándi kerületben függetlenségi programmal. — 275
- Bartók Lajos** — (1851—1902) költő, drámaíró, szerkesztő. 1869-ben az »Ústökös« munkatársa, majd 1878-ban megindította és haláláig szerkesztette a »Bolond Istók« c. élelapt. Az 1892—97-es ciklusban Kecskemét I. kerületének függetlenségi párti képviselője. — 125, 126, 170, 359
- Báthory Zsigmond** — (1572—1613) erdélyi fejedelem, 1588-ban vette át a kormányzást. — 94
- Bauer Nándor**, báró — (1825—?) cs. és kir. hadügyminiszter, 1888-ban nevezték ki miniszternek. — 195, 196, 197
- Bauszern Guidó** — (1839—1917) 1872-től tagja az országgyűlésnek mint Nagy-Küküllő megyei Deák-párti, majd szabadelvű párti képviselő. Az 1880-as

- évek végén Fogaras megye főispánja lett. — 248, 488, 489, 490
- Békefi Antal** — (1859—1907) szegedi író, újságíró, a Dugonics Társaság egyik alapító tagja. — 317
- Bekszics Gusztáv** (1847—1906) publicista, közíró, MK szerkesztőségi kollégája a PH-nál. 1884-től Sepsiszentgyörgy szabadalvú párti képviselője. — 116, 136, 206, 208, 252, 349, 351, 352, 353, 369, 431, 443
- Bél Mátyás** — (1684—1749) ev. lelkész, történetíró, tanár. 193, 427
- Béla, II. Vak Béla** — (1108—1141) 1131—1141-ig király. 64, 309
- Belicskai Béni** — országgyűlési képviselő, a Torontál megyei bánátkomlói kerületben választották meg szabadalvú párti programmal. — 105
- Bem József** — (1794—1850) magyar honvédtábornok. — 286
- Bende Imre** — (1824—1911) 1886-tól beszercebányai püspök. — 208, 444
- Benedek Gyula** — fogarasi ügyvéd, rövid ideig képviselőjelölt. — 263, 264, 265
- Beniczkyne Bajza Lenke** — (1840—1905) írónő, a Petőfi Társaság tagja. Második férje Beniczky Ferenc volt. — 80, 317
- Béthy Ákos** — (1838—1904) publicista, a parlamentnek 1872-től tagja (1881—84 között nem volt képviselő), az 1892—97-es ciklusban Kassa nemzeti párti programmal megválasztott képviselője. — 103, 108, 116, 117, 120, 143, 182, 192, 225, 253, 341, 349, 352, 353, 370, 411, 421, 423, 424, 462, 469
- Béthy Algernon** — (1839—1900) megyei tisztségviselő, a Bihar megyei ugrai kerület szubalvú párti képviselője. — 127, 284
- Béranger, Pierre-Jean de** — (1780—1857) francia költő, lírájában élesen bírálta a restauráció korabeli francia viszonyokat. Petőfi szerette verseit, többet magyarul is fordított. — 398
- Bercsenyi Béla** — (1844—1901) színész, író, 1873-tól a Nemzeti Színház tagja. — 295
- Bercsenyi Miklós, gróf** — (1665—1725) kuruc főgenerális, a Rákóczi-szabadságharc egyik fő szervezője és irányítója. — 65, 66, 94, 308, 309, 328
- Bercsenyi Miklósné Csáky Krisztina, grófnő** — (?—1723) Bercsenyi Miklós második felesége. 63, 307
- Bertóty Ferenc** — Salamon Ferenc rokona. — 55
- Berzeviczy Albert** — (1853—1936) kultúrpolitikus, 1881-től tagja a parlamentnek, 1886-tól a közoktatásügyi minisztérium államtitkára, az 1887—92-es ciklusban a Szepes megyei lőcsei kerület választotta meg szabadalvú párti programmal. — 94, 297, 319, 392
- Bessenyei Ferenc** (1840 ?) megyei tisztségviselő, az 1892—97-es ciklusban Rüzcs Athanáz halála után a kis-becskeréki kerület szabadalvú párti képviselőjévé választották. 230, 479
- Bethlen Andrásh, gróf** (1847—1898) politikus, 1873-tól országgyűlési képviselő, 1883 és 1890 között Brassó és Szabon főispánja, 1890. márc. 15-től földművelésügyi miniszter. 55, 155, 156, 180, 183, 206, 215, 313, 385, 388, 408, 475, 479
- Bethlen Balázs, gróf** (1864 ?) mérnök, minisztériumi tisztségviselő, az 1892—97-es ciklus

- ban a Marosludasi kerület szabadelvű párti képviselője. — 138, 155, 385
- Bethlen Gábor**, gróf — (1836 — 1897) politikus, országgyűlési képviselő, 1876-tól 1890-ig Nagy-Küküllő vármegye főispánja, az EMKE egyik elnöke. — 9, 135, 139, 270, 365, 367, 372
- Bezerédj Imre** — (1679 — 1708) kuruc brigadéros, főleg Dunántúlon harcolt, de 1707 őszen titkos tárgyalásokba bocsátkozott a bécsi udvarral, átállásával kapcsolatban. Tervére fény derült, elfogták és társaival kivégezték. — 64, 306, 308
- Bezerédy István** — (1795 — 1856) az 1832/36 —, 1839/40 —, majd az 1843/44-es országgyűlésen Tolna megye képviselője volt, erőteljesen küzdött a halálbüntetés eltörlése és a közteherviselés megvalósítása érdekében. — 179, 408
- Bismarck, Otto von**, herceg — (1815 — 1898) német államférfi és diplomata. — 32, 172, 244, 489
- Bobula János** — (1844 — 1903) építész és építőmester, a »Magyar Ipar- és kereskedelmi Közlöny« alapítója, törvényhatósági tag, az 1892-es választáskor a Szepes megyei lublói kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 127, 230, 306
- Bocskai István** — (1557 — 1606) Erdély fejedelme 1605-től haláláig. — 50, 94
- Boér Antal** — (1802 — 1892) 1875-től 1892-ig a fogarasi kerület képviselője. — 263
- Bokross Elek** — (1844 — 1893) ügyvéd, 1878-tól képviselő, az 1892-es választáskor is a Szolnok-Doboka vármegyei nagyközlői kerületben választották meg szabadelvű párti programmal, 1889-től a Ház egyik alelnöke. — 8, 97, 98, 101, 170, 173, 229, 236, 237, 267, 322, 328, 329, 333, 334, 336, 399, 402, 454, 470, 476, 479
- Bolgár Ferenc** — (1851 — 1923) katonatiszt, szakíró, a »Katonai Lapok« szerkesztője, az 1892-es választásokkor is a Sopron megyei kismartoni kerület választotta meg mérsékelt ellenzéki programmal. — 195, 196, 232, 473, 474
- Bónis Ferenc, dr.** — dési ügyvéd. — 11, 270
- Bornemissza István** — (1837 — ?) földbirtokos, megyei tisztségviselő, 1884-től a Gömör és Kis-Hont megye rimaszécsi kerületében függetlenségi párti képviselő. — 123, 124, 125
- Borsai Sándor** — keceli járási körorvos, Eötvös Géza rivalisa az 1892-es választásokor. — 273
- Bottlik Lajos** — (1832 — ?) földbirtokos, ügyvéd, 1884-től a Borsod megyei Mezőkövesd képviselője, 1892-ben nemzeti párti programmal választották meg. — 187
- Bright, John** — (1811 — 1889) angol liberális politikus, 1843-tól a parlament tagja volt, 1859-ben támogatta Kossuth Lajos politikai törekvéseit. — 219, 454
- Bródy Sándor** — (1863 — 1924) író, drámaíró, publicista. — 317
- Brutus, Marcus Junius** — (i. e. 85 — 42) római államférfi, szónok, a fennálló patríciusi — nemesi köztársaságot védelmező párt egyik vezére. — 320, 424
- Bujanovics Sándor** — (1837 — ?) megyei tisztségviselő, 1865 — 81

- között előbb Deák-párti, majd mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselő; 1887-ben újra képviselő lett a Sáros megyei eperjesi kerületben, 1892-ben nemzeti párti programmal választották újra. — 144, 336, 376
- Busbach Péter* — (1827—1905) ügyvéd, 1881-től Budapest térszékes kerületének szabadelvű párti képviselője, a PH alkalmi cikkírója, az 1892-es választásokkor szülőhelyén, a Tolna megyei kölesdi kerületben szerzett mandátumot. 245, 290, 484, 485
- Carracciola márki* — a nápolyi király tengernagyja. — 192, 424
- Carwell, Jonathan* (1732—1780) angol utazó. — 20
- Cervantes Saavedra, Miguel de* — (1547—1616) spanyol író, a spanyol irodalom legnagyobb alakja. — 342
- Chernel Gyula* — (1847—?) nagybirtokos, 1892-ben a Somogy megyei nagyatádi kerületben választották meg függetlenségi párti programmal. — 95
- Chorin Ferenc* — (1842—1925) ügyvéd, politikus, közgazdász. 1884 óta a Szatmár megyei Aranyosmedgyes kerületének szabadelvű párti képviselője, 1892-ben itt újra megválasztották. — 136
- Czirák János, gróf* — (1850—?) nagybirtokos, a lovasberényi hitbizomány birtokosa, 1880-ban cs. és kir. kamarás. — 196, 429
- Csák Máté* — (?1260—1321) a Trencsén megyei Csák nemzetség tagja, féktelen oligarcha. — 15
- Csáky Albin, gróf* — (1841—1912) Trefort halála után (1888 októberétől) vallás- és közoktatásügyi miniszter. 1884-ben nevezetes volt a polgári házasságról folytatott főrendiházi vitában mondott beszéde, mert a polgári házasság hívének vallotta magát. — 95, 168, 180, 183, 194, 198, 199, 202, 206, 207, 209, 216, 219, 225, 237, 260, 261, 289, 313, 360, 389, 390, 396, 398, 413, 414, 425, 430, 431, 432, 433, 434, 437, 443, 445, 451, 452, 455, 462, 464
- Csáky István, gróf* — (1871—1892) Csáky Albin gróf fia, országgyűlési képviselő, választása után hamarosan öngyilkos lett. 91, 100, 324, 333, 334
- Csáky István, gróf* — (1659—1729) felvidéki nagybirtokos, fiatal korában Thököly híve volt, később a Habsburgok oldalára állt, szatmári vára elfoglalása után, 1704-ben hűséget esküdött Rákóczinak. A szatmári béke után főpohárnokmester lett. — 65, 66, 67, 309, 310
- Csáky Kálmán, gróf* — (1836—?) katonatiszt, 1890-től Lőcse képviselője szabadelvű párti programmal. — 237, 290, 292, 478
- Csanády Sándor* — (1841—1892) földbirtokos, 1861-től tagja a képviselőháznak, függetlenségi programmal lépett fel. Az 1887-es választásokon nem jutott mandátumhoz, 1890-ben pótválasztáskor került be a képviselőházba. 1892-ben a Bihar megyei berettyóújfalui kerületben választották meg. — 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 90, 96, 147, 151, 153, 159, 161, 163, 169, 259, 290, 299, 300, 301, 324, 325, 328, 373, 383, 384, 387, 391
- Csatár Zsigmond* — (1836—1893)

- községi jegyző, ügyvéd. 1875-től Csongrád függetlenségi párti képviselője. 1884-ben nem jutott kerülethez, 1887-ben antiszemita programmal választották meg Gyulán. — 87, 89, 116, 146, 244, 323, 324, 341, 351, 379, 380, 485
- Csávolszky Lajos** — (1841–1909) újságíró, lapszerkesztő, előbb a »Baloldal«, majd az »Egyetértés« szerkesztője. 1872-től tagja a parlamentnek, előbb Mezőtúr, majd 1877-től a Heves megyei Poroszló kerület függetlenségi párti képviselője. — 95
- Csávovsz Béla** — (1848–1915) földbirtokos, 1875-től megszakítás nélkül a Torontál megyei padányi kerületnek szabadelvű párti képviselője. — 98, 102, 113, 118, 180, 328, 409
- Csécsei János** — (1690–?) sárospataki tanító, a kuruckori feljegyzések készítője. — 63, 66, 67, 307, 308, 309
- Csemegi Károly** — (1826–1899) büntetőjogász. Igazságügyi államtitkár, majd 1879–1893 között kúriai tanácselnök volt. Nevét a büntetőtörvénykönyv tervezetével és korszerű eljárásjogi elveivel tette ismertté. — 9, 26, 270
- Csengery Antal** — (1822–1880) reformpolitikus, közgazdász és történétíró, az MTA tagja. — 206
- Csernátony Lajos, Cseh** — (1823–1901) publicista, Tisza Kálmán egyik bizalmasa, 1875-től haláláig szabadelvű párti képviselő; 1878-tól Fiumét képviselte. — 127, 193, 361, 427
- Csernoch János** — (1852–1927) esztergomi kanonok, 1913-tól hercegprímás. — 260
- Csernovics Arzén** — Csernovics Pál fia, Csernovics Péter féléstestvére, élete nagy részét Oroszországban töltötte. — 22
- Csernovics Pál** — Csernovics Péter apja, gazdag földbirtokos. — 22, 25
- Csernovics Péter** — (1810–1892) temesi gróf és főispán. — 22, 23, 24, 25, 27, 28, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283
- Damjanich János** — (1804–1849) honvéd tábornok, volt császári tiszt, az 1848–49-es szabadságharc egyik legkiemelkedőbb vezetője. — 25, 278, 279, 280, 283
- Dániel Gábor** — (1854–1915) képviselő, a Ház korjegyzője, 1887-től Székelyudvarhely szabadelvű párti képviselője. — 253
- Dániel Márton** — mérnök, 1869-től képviselő, az 1892-es képviselőválasztásokon nem jutott mandátumhoz. — 139
- Darányi Ignác** — (1849–1927) nagybirtokos, ügyvéd, 1881-től a főváros II. kerületének szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság előadója. — 108, 174, 231, 252, 341, 342
- Dárdai Sándor** — (1842–1933) jogtudományi közíró. 1878-tól képviselő, 1881-től az Alsó-Fehér megyei nagyenyedi kerület szabadelvű párti képviselője. — 91, 103, 336
- Darvas Ferenc** — Rákóczi-korabeli, valószínűleg MK formálta személyiség. — 65, 66
- Deák Ferenc** — (1803–1876). — 12, 38, 50, 54, 73, 74, 75, 115, 122, 136, 139, 171, 187, 206, 300, 341, 348, 356, 369, 372, 375, 457, 464, 465
- Degré Alajos** — (1819–1896) író, publicista, szerkesztő. — 25, 294
- Demkó Pál** — (1835–1904) ügy-

- véd, bíró, 1884-től Nagybecskerek szabadelvű párti képviselője. — 73, 173, 316
- Dobránszky Péter** — (1845—1918) közgazdász, statisztikus, 1881—87 között a Csík megyei gyermekószentmiklósi kerületszabadelvű párti képviselője. — 146, 379
- Dóczy Alajos** — (1845—1919) költő, drámaíró, műfordító. — 317
- Dókus Ernő** — (1852—?) ügyvéd, minisztériumi tisztviselő, 1889-től a Zemplén megyei sátoraljaújhelyi kerület szabadelvű képviselőjévé választották. — 388
- Domahidy István** — (1835—?) megyei tisztségviselő, 1872-től országgyűlési képviselő, 1881-től képviselte a Szatmár megyei csengeri kerületet szabadelvű párti programmal. — 42, 296
- Dózsa György** — (?1470—1514) az 1514-es parasztháború vezére. — 96, 190, 194
- Dőry báró** — az ismert család XIX. század első felében élt tagja. — 128, 363
- Drakulits Pál** — (1856—?) ügyvéd, 1892-ben a Bács-Bodrog megyei Zomborban nemzeti párti programmal képviselővé választották. — 113, 137, 138, 139, 142, 346, 368, 369, 370, 374
- Drescher Ede** — ügyvéd, Baja polgármestere, 1892-ben a város szabadelvű párti képviselőjévé választották. — 138, 368
- Drexler**, a parlament büféjének bérője. — 128, 363
- Dumas, Alexandre** — (1803—1870) francia író. — 37, 108, 342
- Egyesy Géza** — (1844—1924) hírlapíró. 1869-ben Maszák Hügöval együtt megalapította az országgyűlést. Először 1860-ban pedig a Magyar Távirati Irodát, 1892-től a magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők egyesületének igazgatója. — 59
- Eötvös Sándor** (1835—?) 1880-tól Zala megye gróti kerületének képviselője. — 132
- Éles Henrik** — (1840—?) ügyvéd, 1778-ban a parlament tagja lett, az 1884—87-es és az 1892—97-es ciklusokban nem jutott mandátumhoz. — 152, 383, 384
- Endrey Gyula** — (1856—?) megyei tisztségviselő, ügyvéd, lapszerkesztő. Az 1892-es választásokkor a Csongrád megyei Hódmezővásárhely függetlenségi párti képviselője lett. — 136, 367, 369, 370
- Enyedi Lukács** — (1845—1906) közgazdász, publicista, a »Szegedi Napló« főszerkesztője. — 178, 407
- Eötvös Géza** — (?—1892) megyei tisztségviselő, az 1892-es választásokkor a keceli kerületben képviselővé választották, de néhány héttel ezt követően, rendezetlen magánügyei miatt agyonlőtte magát. — 16, 273, 274, 355
- Eötvös József**, báró — (1813—1871) író, költő, reformpolitikusi, az MTA tagja. — 259, 260
- Eötvös Károly** — (1842—1916) író, hírlapíró, ügyvéd. Megyei tisztségeit követően 1872-ben a parlament tagja lett, a füzös után visszavonult, 1878-tól függetlenségi párti képviselő; 1887-től Nagykőrös függetlenségi párti képviselője. — 9, 11, 30, 74, 101, 102, 114, 118, 119, 120, 127, 184, 185, 194, 203, 204, 205, 206, 209, 216, 227, 228, 229, 231, 233, 247, 269, 289, 290,

- 333, 334, 335, 339, 341, 344, 345, 346, 347, 350, 354, 355, 360, 362, 377, 405, 411, 412, 413, 415, 417, 421, 425, 427, 438, 439, 440, 441, 444, 445, 449, 450, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 475, 484
- Ernusz Kelemen* — (1832—1917) 1876 óta országgyűlési képviselő, az 1887—92-es országgyűlésnek nem volt tagja. Az 1892-es képviseléválasztáson nemzeti párti programmal Szombathely képviselője lett. — 188, 417
- Ernyei Gyula* — pótválasztáson bekerült ellenzéki képviselő. — 344, 373
- Esterházy Kálmán, gróf* — (1830—?) a szabadség harcban fél karját elvesztette, 1871-ben Kolozs megye főispánja lett, 1887-től országgyűlési képviselő, az 1892-es választásokkor Gyula választotta meg szabadelvű párti programmal. — 98, 328
- Fabiny Teofil* — (1822—1908) jogász, előbb a hétszemélyes tábla, majd a legfelső ítélőszék bírója. 1886. máj. 15. — 1889. ápr. 9. között igazságügy-miniszter. 1887-től Sopron képviselője. — 151, 187, 199, 202, 203, 382, 436
- Falk Miksa* — (1828—1908) publicista, politikus, 1867-től a »Pester Lloyd« szerkesztője. 1869-től képviselő, 1884-től Arad, 1892-ben Budapest I. kerülete választotta meg szabadelvű párti programmal. — 8, 9, 81, 173, 187, 269, 319
- Falstaff, Svr, John* — Shakespeare IV. Henrik és A windsori víg nők c. színdarabjainak alakja; vidám, könnyelmű, hazug, kicsapongó öreg lovag. — 247
- Fáy András* — (1786—1864) író a magyar prózai vígelbeszélés kezdeményezője. — 24
- Fáy Gyula* — (1850—?) MK iskolatársa volt a rimaszombati gimnáziumban, tanulmányait a budapesti egyetemen végezte. 1892-ben Rimaszombát szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője lett. — 333
- Fehér Ipoly* — (1842—1909) matematika — fizika szakos középiskolai tanár, az esztergomi főgimnázium igazgatója, 1892-ben pannonhalmi főpáttá neveztek ki. — 42, 296
- Fejérváry Géza, báró* — (1833—1914) tábornagy, 1884 októberétől 1903 júniusáig honvédelmi miniszter. Az 1887—92-es ciklusban a főváros I. kerületében választották meg. Az 1892-es választás után mandátumát az ellenzék megtámadta, így ő arról lemondott. — 55, 152, 180, 194, 196, 206, 215, 216, 221, 222, 313, 409, 448, 460
- Fekete Miklós* — pótválasztáson megválasztott ellenzéki képviselő. — 127
- Felcsuthi Gerzson* — MK előadta anekdotában szereplő Szatmár megyei figura. — 246
- Fenyvessy Ferenc* — (1855—1903) lapszerkesztő, 1881-től a Veszprém megyei ugodi kerület mérsekelt ellenzéki, majd nemzeti párti képviselője. — 97, 138, 144, 200, 329, 377, 380, 392, 396, 436
- Ferdinánd, II.* — (1810—1859) 1830-tól Nápoly és Szicília királya. — 192, 424
- Ferenc, I.* — (1768—1835) 1792-től magyar király, 1804-től osztrák császár. — 279
- Ferenc József, I.* — (1830—1916). 260, 262, 296, 300, 361, 363

- Fest Lajos** — (1842–?) ügyvéd, megyei tisztségviselő, először 1887-ben választották országgyűlési képviselővé a Sáros megyei zborói körületben, 1892-ben itt választották újra ugyancsak szabadelvű párti programmal. — 364
- Földváry Gábor** — (1787–1854) Pest vármegye alispánja, majd főispáni helytartó. — 16, 274
- Friedmann Bernát** — Lipótváros egyik szabadelvű párti képviselőjelöltje volt Wahrmann Mór halála után. — 475
- Futtaki Gyula** — (1850–1895) hírlapíró, a kormány félhivatalos nyomatosának szerkesztője és tulajdonosa. — 153, 180, 415
- Gaál Jenő**, pécskai — (1846–1934) megyei tisztségviselő, 1878-tól tagja a parlamentnek, az 1892-es képviselőválasztáson nemzeti párti programmal újra az Arad megyei pécskai kerületben választották meg. — 178, 229, 404, 470
- Gajári Ödön** — (1852–1919) hírlapíró, hosszabb időn át országgyűlési képviselő. Az 1887–92-es ciklusban a Pest-Pilis-Solt-Kiskun megyei Dunapataj kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. Az 1892-es választáskor nem jutott mandátumhoz. MK baráti köréhez tartozott. — 68, 69, 86, 103, 208, 313, 319, 321, 322, 336, 445
- Gambetta, Léon Michel** — (1838–1882) francia politikus, a polgári köztársaság híveinek egyik vezetője. — 291
- Garay (Gara) László** — (1419–1460) macsói bán, lipói főispán, 1459-ben nyíltan lépett fel Mátyás megbuktatása érdekében, de a király megbocsátott neki. — 156
- Garibaldi, Giuseppe** (1807–1882) olasz szabadságharcos, az egységes Olaszország egyik megteremtője, az olasz felszabadító mozgalom egyik kimagasló vezére. — 37, 287, 291
- Gebhardt Lajos** — (1830–?) orvos, sebész, a Rókus kórház igazgatója, 1887-től a főváros tisztifőorvosa. — 183, 414
- Gerlőczy Károly** — (1835–1900) Budapest első alpolgármestere. — 183, 414
- Gladstone, William Ewart** — (1809–1898) angol államfő. — 11
- Görgey Artúr** — (1818–1916) honvéd tábornok, a szabadságharc idején többször a hadsereg fővezére. — 286, 291
- Grünwald Béla** — (1830–1801) publicista, történetről, az MTA lev. tagja. 1878-tól mérsékelt ellenzéki programmal a Zólyom megyei szliácsi kerületet képviselte. — 488
- Gulner Gyula** — (1843–1900) megszakításokkal 1872-től a parlamenti tagja, először bulközépi, majd függetlenségi párti programmal. Az 1892–97-es ciklusban ismét a Pest megyei monori kerületben választották meg nemzeti párti programmal. — 380
- Gül Baba** — a hagyomány szerint XVI. századi török harcra, akit hősi halálúért az iszlám vértanújaként tisztelték. — 168, 398
- Gyarmathy Zsigmond** (1843–1910) frónó, néprajzi gyűjtő. — 317
- Gyöngyössy** —, a parlament elzárta viselője. — 90
- Györfly Gyula** (1868–?) 1884-től Kerecsfalva függetlenségi képviselője. — 371, 392

- Gyulai Pál* — (1826—1909) 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 127, 312
- Gyurkovics György* — a horvát-szalvón-dalmát társországok országgyűlése által megválasztott képviselő, a Ház pénzügyi bizottságának tagja. — 336, 338
- Gyürky Ábrahám* — (1836—1901) főispán. 1872—1884 között Nógrád, 1884—1891 között Nyitra megye főispánja. Az 1892—97-es ciklusban Nógrád megye losonci kerületének szabadelvű párti képviselője. — 95
- Hajos József* — (1854—?) ügyvéd, megyei tisztségviselő, 1892-ben nemzeti párti programmal a Pest megyei dunavecsei kerületben képviselővé választották. — 388
- Harkányi Frigyes* — (1827—?) földbirtokos, a Magyar Földhitelintézet egyik megalapítója, 1870-től tagja a parlamentnek, 1887-ben és 1892-ben a Krassó-Szörény megyei fecseti kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 152, 214, 384
- Háry János* — Garay János »Az obsitos« c. művének közismert, nagytomondó figurája. — 139
- Haynau, Julius Jacob*, báró — (1786—1853) osztrák hadvezér, a magyar szabadságharc véreskezű megtorlója. — 25
- Heckenast György* — (1846—?) birtokos, országgyűlési képviselő. 1892-től tagja a parlamentnek, Komárom megye udvardi kerületét képviselte függetlenségi párti programmal. — 385
- Hedry Lőrinc* — (1853—?) 1892-től a nagyidai kerület nemzeti párti képviselője. — 365, 370, 373
- Hegedűs Sándor* — (1847—1906) politikus, publicista. 1875-től tagja a parlamentnek, 1884-től Kolozsvár szabadelvű párti képviselője, 1878-tól a pénzügyi bizottság előadója. — 109, 110, 125, 153, 164, 174, 177, 178, 228, 248, 319, 341, 342, 343, 346, 353, 383, 384, 403, 404, 452, 466, 487
- Helffy Ignác* — (1830—1897) Kosuth személyes híve, a függetlenségi párt egyik vezető egyénisége. 1878-tól tagja a képviselőháznak, 1887-től a Csongrád megyei szegvári kerület képviselője. — 9, 39, 53, 58, 125, 126, 137, 145, 150, 154, 156, 167, 182, 187, 204, 213, 218, 219, 269, 339, 358, 371, 381, 382, 383, 385, 392, 394, 411, 417, 438, 440, 441, 452, 453, 466
- Hellenbach, Johann Gottfried*, báró — (?1659—1728) orvos, Rákóczi Ferenc híve, a fejedelmi hadviselésének kereskedelmi és pénzügyeinek intézője. — 63, 66, 308
- Henteller Lajos* — (1852—1912) író, hírlapíró és politikus. Év-tizedeken át az »Bígyetértés« munkatársa volt, majd a »Budapesti Újság« szerkesztője. Az 1892—97-es ciklusban Gyöngyös függetlenségi párti képviselője. — 64, 100, 185, 205, 308, 441, 442
- Hentzi, Heinrich* — (1785—1849) osztrák tábornok, Buda ostromakor halálosan megsebesült. — 127, 128, 183, 184, 190, 191, 193, 195, 197, 262, 362, 412, 413, 414, 415, 417, 418, 420, 421, 422, 425, 426, 429, 433, 436, 450, 457, 459, 461, 472
- Herczeg Ferenc* — (1863—1954) író, újságíró, az MTA tagja, 1894-től az »Új Idők« c. szép-

- irodalmi hetilap szerkesztője. — 77, 317, 318
- Hevesi József* — (1857–1927) író, újságíró. — 317
- Hévízy János* — (1854–?) pap-tanár, az 1892–97-es ciklusban a Zala megyei Nagykanizsa függetlenségi programmal megválasztott képviselője. A közoktatásügyi bizottság tagja. — 248, 487
- Hieronymi Károly* (1836–1911) mérnök, politikus, közlekedésügyi államtitkár, az 1892–97-es ciklusban továbbra is a Torontál megyei zombolyai kerület szabadelvű párti képviselője. 1892. nov. 17-től 1895. jan. 14-ig belügyminiszter. 30, 76, 177, 182, 193, 215, 216, 223, 262, 313, 427, 448, 457
- Hock János* — (1869–1936) katolikus pap, politikus és író. Az 1892–97-es ciklusban Csongrád város nemzeti párti képviselője. — 230, 238, 479, 480, 486
- Hodossy Imre* — (1840–1909) jogász, politikus, 1869-től tagja a képviselőháznak, 1878-tól a mérsékelt ellenzék, majd a nemzeti párt programjával lépett fel a Sáros megyei kisszebeni kerületben. — 121, 355
- Hogarth, William* — (1697–1764) angol festő, rézmetsző. — 109, 342
- Hoitsy Pál* — (1850–1927) politikus, publicista és csillagász. 1881-től tagja a képviselőháznak, az 1892–97-es ciklusban Udvarhely megye Székelykeresztúr kerülete választotta meg képviselőjévé, az Ugron csoporthoz csatlakozott. — 107, 120, 131, 136, 145, 339, 364, 378, 387
- Holló Lajos* — (1859–1918) újságíró, az 1892–97-es ciklusban Félégyháza függetlenségi párti képviselője. — 49, 52, 300
- Homérosz* — (i. e. kb. 8. sz.) — 98
- Horánszky Nándor* — (1838–1902) ügyvéd, politikus. 1872-ben balközépi programmal képviselővé választották. 1875-ben csatlakozott a szabadelvű párt-hoz, 1881-től három ciklusban Esztergom mérsékelt ellenzéki képviselője volt. Az 1892–97-es ciklusban Abaúj-Torna megye szépsi kerületében választották meg. A nemzeti párt egyik vezéralakja és a párt végrehajtó bizottságának elnöke volt. — 9, 11, 90, 106, 118, 149, 168, 169, 175, 177, 182, 185, 219, 270, 332, 349, 350, 352, 353, 354, 357, 359, 375, 381, 382, 396, 397, 398, 403, 407, 452, 454, 455, 458, 476
- Hortoványi József* — (1848–?) jogász, országgyűlési képviselő. 1892-ben Pozsony megye galántai kerületében választották meg párton kívüli programmal. — 235, 476, 477
- Horváth Gyula* — (1845–1897) publicista, 1875-től tagja a parlamentnek, 1879–80-ban tagja a szegedi kir. biztosságnak, az 1892–97-es ciklusban Óbuda nemzeti párti képviselője lett. A vízügyi bizottság tagja. — 9, 90, 118, 119, 130, 132, 133, 134, 135, 140, 141, 142, 164, 165, 167, 170, 173, 184, 189, 205, 219, 229, 253, 265, 270, 276, 288, 349, 350, 352, 354, 359, 365, 366, 367, 370, 373, 374, 391, 392, 394, 395, 403, 417, 420, 439, 441, 470, 479
- Horváth Mihály* — (1809–1878) történétíró, püspök, kultúrpolitikus, az MTA tagja. — 278
- Hosszú József* — pótválasztáson került be a parlament tagjai közé. — 182

- Hugo, Albert* — (1810 — ?) hírlapíró, az 1840-es években Pesten élt, majd később német nyelvterületen. — 282
- Hugo, Victor* — (1802—1885) a legnagyobb francia költők egyike, regény- és drámaíró. — 37, 285, 287
- Hunyadi János* — (1407—1456) kormányzó, hadvezér. — 171
- Huszár Károly, báró* — (1829—1895) földbirtokos, katonatiszt. 1867 után több alkalommal volt képviselő. Az 1892—97-es ciklusban Szék városa szabadelvű párti programmal választotta meg. — 174
- Hübner, Johann* — (1668—1731) német pedagógus. — 302
- Illyés Bálint* — (1835—1910) költő és egyházi író. 1869-től a kisújszállási ref. egyház papja és egyházkerületi jegyzője, majd egyházkerületi tanácsbíró. 1887-ben a kisújszállási kerületben, 1892-ben a Bihar megyei bárándi kerületben választották meg függetlenségi párti programmal. — 121, 192
- Ira Páin* — Paine, Ira, külföldi énekesnő. — 20
- Irányi Dániel* — (1822—1892) a függetlenségi párt egyik megalapítója, majd elnöke, 1872-től Békés városának országgyűlési képviselője. — 9, 39, 85, 86, 99, 118, 145, 150, 157, 162, 170, 176, 180, 203, 204, 222, 261, 320, 321, 332, 344, 384, 387, 389, 390, 392, 396, 409, 430, 439, 469
- Isaak (Izsák Dezső)* — (1836—?) jogász, megyei tisztségviselő, 1881-től a fehérgyarmati kerület függetlenségi párti képviselője. — 16
- Issekutz Győző* — (1857—?) ügyvéd, 1892-ben a Kis-Küküllő megyei erzsébetvárosi kerületben nemzeti párti programmal képviselővé választották. — 139, 141, 142, 370, 372, 373
- István, I.* — (?177?—1038) 1000-tól 1038-ig uralkodott. — 161, 336
- Ivánka Imre* — (1818—1896) 1848-as honvédezzredes, politikus. Az 1887—92-es ciklusban Szabadka város I. kerületének szabadelvű párti képviselője. — 8, 183, 193, 421, 424, 425, 426, 427
- Ivánka Oszkár* — (1852—?) jogász, az 1892—97-es ciklusban jutott először mandátumhoz. Hont megye Szalka kerületének nemzeti párti képviselője. — 141, 364, 370, 373, 414
- Ivánkovics János* — (1846—?) szeged-rókusai plébános, az 1887—92-es ciklusban Szeged II. kerületében Herman Ottó ellenében szabadelvű párti programmal képviselővé választották. Az 1892—97-es ciklusban nem jutott mandátumhoz. — 232, 474
- Isakovits Milán* — (1844—?) az 1887—92-es ciklusban a Torontál megyei urdini kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 320
- Jakab, II.* — (1633—1701) Nagy-Britannia, Írország és Skócia királya. — 162
- Janiczár Sándor* — (1821—?) katonatiszt, földbirtokos. 1868-tól megszakításokkal tagja a képviselőháznak, az 1892—97-es ciklusban újból a Temes megyei Rékás kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 12, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 156, 271, 326, 327, 328, 329, 330, 385, 386
- Jansky, Ludwig* — (?—1900) törzs-

- kari tiszt, több katonai mű szerzője, ezredesi rangban részt vett Bosznia okkupációjában; 1882-től a 61. budapesti gyalogezred parancsnoka. 1886. máj. 21-én tiszttársával megkoszorúzták Hentzi tábornok budai sirját és ezzel több hónapig tartó belpolitikai feszültséget idézett elő. 262, 311, 413, 421
- Jászai Mari* — (1850–1920) színművésznő, a magyar színművészet kiemelkedő egyénisége. 183, 295
- Jellinek Artúr* — (1852–1920) ügyvéd, jogi szakíró, 1887-től a Beszterce-Naszód megyei nasszói kerület szabadalvói párti képviselője. — 89, 154, 325,
- Jókai Mór* — (1825–1904) 1861-től tagja a parlamentnek, az 1892–97-es ciklusban a Krasó-Szőrény megye oravicai kerületében választották meg szabadalvói párti programmal. — 8, 9, 18, 19, 20, 80, 90, 91, 104, 105, 110, 112, 113, 114, 138, 147, 148, 153, 174, 210, 231, 265, 269, 275, 276, 278, 282, 287, 310, 317, 319, 325, 326, 337, 343, 346, 347, 348, 377, 403, 405
- Josipovich Géza* — (1857–1934) földbirtokos, minisztériumi tisztviselő, az 1887–92-es ciklusban mérsékelt ellenzéki programmal a vinicai kerületben választották meg. — 85, 98, 182, 193, 200, 215, 313, 328, 410, 424, 427, 437, 460
- Józsa György* — (1793–1847) különöségeiről hírhedt tiszafüredi földbirtokos. — 24, 55, 278, 286
- Justh Gyula* — (1850–1917) ügyvéd, 1884-től tagja a képviselőháznak, az 1892–97-es ciklusban Szolnok függetlenségi párti képviselője. — 204, 440
- Justh Zsigmond* — (1863–1894) író, regényíró. — 80, 317, 318
- Kaas Ivor*, báró — (1842–1910) publicista, politikus. 1887 szeptemberében a főváros belvárosi kerületében (az elhunyt Trefort Ágoston kerületében) megválasztották mérsékelt ellenzéki programmal képviselőnek. Az 1892–97-es ciklusban nem jutott mandátumhoz. — 229, 269
- Kállay Albert* 1884–1905 között szegedi főispánja. — 311
- Kállay Benjamin* — (1839–1903) politikus, 1882–1903 között a Monarchia közös pénzügyminisztere, az MTA tagja. 195
- Kállay Lipót* (1855–1920) megyei tisztviselő, 1892-ben függetlenségi párti programmal Szabolcs vármegye nyírbogdányi kerülete képviselővé választotta. — 95
- Kállay Zoltán* — (1856–?) Heves vármegye főispánja. 64
- Kálnoky Gusztáv Zsigmond*, gróf — (1832–1898) diplomata, miniszter, 1891–1895-ig a Monarchia közös külügyminisztere. — 196, 196, 429
- Kapocsányi Mór*, Fogaras vármegye alispánja. — 248, 264, 265, 489, 490
- Kapotsffy Jenő* — (1853–?) ügyvéd, 1889-től a Somogy megyei Kaposvár kerület függetlenségi párti képviselője. — 355
- Károlyi Gábor*, gróf — (1841–1895) nagybirtokos, liberális politikus; 1884-ig javarészt külföldön élt. 1887-től tagja a képviselőháznak; az 1892–97-es ciklusban Cegléd függetlenségi párti képviselője. — 9, 40, 52, 79, 85, 86, 90, 93, 95, 96, 97, 100, 106, 108, 111, 114, 118, 127,

- 129, 138, 143, 144, 145, 150, 166, 169, 170, 181, 184, 185, 186, 187, 189, 190, 193, 194, 197, 215, 219, 222, 232, 243, 245, 246, 253, 269, 300, 320, 321, 325, 328, 329, 345, 348, 363, 375, 377, 395, 399, 400, 401, 418, 420, 423, 426, 428, 429, 451, 454, 456, 459, 474, 483, 489
- Károlyi István**, gróf — (1845 — 1907) nagybirtokos, a Nemzeti Kaszinó igazgatója, az 1892—97-es ciklusban a Szatmár megyei Nagykároly szabadelvű párti képviselője. — 11, 94, 136, 137, 143, 154, 221, 340, 363, 369, 375
- Károlyi Melinda**, grófnő — Károlyi István gróf leánya. — 103
- Károlyi Sándor**, gróf — (1831 — 1906) 1881-től tagja a képviselőháznak, az 1892—97-es ciklusban Sopron megye Eszterháza kerületében választották meg nemzeti párti programmal. — 11
- Károlyi Sándor**, báró — (1669 — 1743) nagybirtokos, Szatmár vármegye főispánja, kuruc generális. — 63, 270
- Kasperek Mihály** — Bél Mátyás által felidézett történelmi figura, MK *Kisértet Lublón* c. 1892 végén 1893 elején megjelentetett regényének főhőse. — 193, 427
- Kazár Emil** — (1843—1922) író, újságíró. — 317
- Kean, Edmund** — (1787—1833) angol Shakespeare-színész. — 218, 453
- Keczer Sándor** — MK által alkotott történelmi figura. — 64
- Kemény Akos**, báró — (1866—?) jogász, megyei tisztségviselő, 1892-ben a Maros-Torda megyei szászrégeni kerület szabadelvű párti képviselője lett. — 325
- Kemény Endre**, báró — (1845 — ?) író, színműíró, az 1887—92-es ciklusban az Alsó-Fehér megyei Marosújvár kerületben választották képviselővé, a parlamentben a közoktatásügyi bizottság tagja volt. — 151
- Kemény János**, báró — (1825 — 1896) 1878-tól képviselő, majd a Ház alelnöke, az 1892-es választásokkor is a Kolozs megyei tekei kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 127, 173, 243, 245, 246, 362
- Kemény Pál** — (1851 — ?) ügyvéd, az 1887-es választásokat követő pótválasztáson függetlenségi programmal megválasztották, 1892-ben is megszerezte a Veszprém megyei zirci kerület mandátumát. — 151, 380, 425
- Kende János** — MK alkotta Rákóczi-korabeli figura. — 64
- Kende Zsigmond** — (1857—1913) újságíró, 1891-től a félhivatalos »Magyar Újság« felelős szerkesztője. — 305
- Kenedi Géza** — (1853—1935) ügyvéd, publicista, író, 1881-től a PH szerkesztője. — 64, 269, 309
- Keserű Nándor** — Horánszky Nándor parlamenti gúnyneve. — 169, 399
- Királyi Pál** — (1821—1892) hírlapíró, 1869-től megszakításokkal tagja az országgyűlésnek, az 1892-es választásokkor nemzeti párti programmal a Zala megyei csáktornyai kerületben választották meg. — 92, 389
- Kiss Albert** — (1838—?) református lelkész, 1878-tól a Bihar megyei székelyhídi kerület függetlenségi párti képviselője. — 163, 218
- Klapka György** — (1820—1892) honvédtábornok, 1867-ig emigr-

- rációban élt, a kiegyezés után hazatért, az illavai kerület országgyűlési képviselője lett Tisza Kálmán balközépi pártjában, részt vett különféle vállalkozásban. — 35, 38, 40, 164, 167, 168, 175, 259, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 389, 392, 393, 394, 395, 397, 403
- Klobusiczky Ferenc**, báró — (? — 1717) felvidéki birtokos nemes, 1702-től Sáros vármegye főispáni helytartója és Rákóczi Ferenc elköszönt birtokainak igazgatója, 1704-ben csatlakozott a kurucokhoz, 1711-ben amnesztiával a császár hűségére tért. — 66, 309
- Kobek István** — (1834 — ?) kereskedőtanonc, majd ipari munkás, gazdatiszt lett és bérlőként gazdálkodott. 1892-ben az Esztergom megyei köbölkúti kerületben szabadlevéli párti programmal választották képviselővé. — 226, 227, 228, 231, 468, 473
- Kolosváry-Kiss István** — (1846 — ?) földbirtokos, 1892-ben Halas város függetlenségi párti programmal képviselőjévé választotta. — 107, 339, 380
- Komáromy György** — a XIX. század első felében élt, különösegről hírhedtté vált földbirtokos. — 23, 24, 26, 282
- Komjáthy Béla** — (1847 — 1916) ügyvéd, 1875-től a képviselőház tagja. Az 1892 — 97-es ciklusban a Veszprém megyei Somlóvásárhely kerület függetlenségi párti képviselője. — 9, 10, 221, 222, 269, 270, 457, 458, 459
- Komlóssy Ferenc** — (1853 — 1915) prépost, közíró, az 1887 — 92-es ciklusban a Pozsony megyei szepcei kerületben választották meg antiszemita programmal. — 222, 459
- Konkoly-Thege Sándor** (1825 ?) ügyvéd, az 1892-es választásokkor a Bors megyei Léva kerület szabadlevéli párti képviselője lett, tagja a mentelmi bizottságnak. 130, 369
- Kónyi Manó** (1842 — 1917) gyorsíró, publicista. 1806 — 1885 között az ő vezetése alatt működött az országgyűlési gyorsíró iroda. 130, 226, 369, 464
- Korányi Sándor** (1800 — 1944) orvos belgyógyász, 1880-tól apja, Korányi Frigyes klinikáján működött. 34
- Kornya** — valószínűleg anekdotikus figura (Cernovics Péter köréből). — 26, 27
- Kossuth Lajos** — (1802 — 1894). — 24, 38, 43, 86, 100, 150, 177, 182, 187, 279, 282, 283, 286, 293, 296, 320, 321, 322, 343, 381, 405, 411, 413, 417, 426, 452, 453, 461
- Kovács András** MK alkotta vidéki választó alakja. 130, 372
- Kovács József** — (1841 ?) ügyvéd, megyei tisztviselő, az 1892-es választásokkor a Hajdú megyei hajdúnánási kerületben választották meg függetlenségi párti programmal. 104, 222, 336, 338, 457, 459
- Kovács József** — MK alkotta figura. — 43, 296
- Kozarek János**, a hóhér. 130, 369
- Kozma Andor** — (1801 — 1933) költő, műfordító, az MTA tagja. — 77, 317, 318
- Kőrösi Sándor** — (1825 — 1896) a pápai, majd a debreceni főiskola jogtanára, 1881-től Debrecen III. kerületének szabadlevéli párti képviselője. 103, 106,

- 129, 144, 173, 187, 290, 363, 403, 418
- Krajtsik Ferenc** — (1838–?) ügyvéd, 1875-től (az 1881–84-es ciklust kivéve) tagja a képviselőháznak, az 1892–97-es ciklusban Nyitra megye Oláhfalva kerület szabadelvű párti képviselője. — 103, 105, 125, 126, 155, 184, 226, 227, 228, 230, 359, 468, 473
- Krausz Lajos** — (1844–1905) gyáros, földbirtokos. 1888-ban a Pozsony megyei dunaszerdahelyi kerületben pótválasztás útján jutott mandátumhoz. — 475
- Kreith József**, gróf — (1820–1891) lelkész, görög katolikus kanonok. — 89
- Kronawetter Nándor** — (1833–?) demokrata párti osztrák politikus. — 231, 473
- Kuba** — az 1870-es években alacsony termetéről híressé vált országgyűlési képviselő. — 90
- Kubinyi Árpád** — (1836–?) megyei tisztségviselő, 1872-től a képviselőház tagja, előbb a Deák-, majd a Sennyei-párt tagja, később szabadelvű párti. Az 1892-es választásokkor ismét az Árva megyei alsókubini kerületben választották meg. — 339, 341
- Kubinyi Géza** — (1851–?) megyei tisztségviselő, evangélikus egyház felügyelője, 1891 júniusában a Gömör- és Kishont megyei jolsvai kerületben választották képviselővé, mandátumát az 1892-es választások alkalmával is megtartotta. — 136, 367
- Kubinyi György** — (1837–1902) katonatiszt, majd földbirtokos. Az 1892–97-es ciklusban a Trencsén megyei illavai kerület szabadelvű párti képviselője. — 85, 92, 231, 369
- Kun Miklós** — (1843–?) jogász, megyei tisztségviselő, 1888-tól tagja a képviselőháznak. Az 1892–97-es ciklusban ismét a Komárom megyei nagyigmándi kerület függetlenségi programmal megválasztott képviselője. — 151, 169, 382
- Lajos, XIV** — (1638–1715) francia király; uralk. 1643-tól. — 73
- Lajos, XVI.** — (1754–1793) francia király; uralk. 1774–92-ig. — 168, 243, 433
- Lakatos Miklós** — (1824–1913) ügyvéd, majd Torna megye főszolgabírája, 1892-től Abaúj-Torna megye szini kerületének képviselője. — 145
- Láng Lajos** — (1849–1918) statisztikus, politikus, az MTA I. tagja, 1881-től a pápai kerület szabadelvű párti képviselője. — 180, 408, 454
- László, I.** — (?1040–1095) magyar király; uralk. 1077–95-ig. — 238
- László Mihály** — (1849–1932) tanár, író, újságíró, a nevét viselő nyilvános jogú gimnázium igazgatója. Az 1892–97-es ciklusban Székelyudvarhely szabadelvű párti programmal választotta képviselőjévé. — 123, 124, 125, 145, 200, 297, 298, 357, 358, 436
- Lázár Árpád** — (1855–?) mérnök, a műszaki ezred hadnagya, földbirtokos. 1887-től országgyűlési képviselő, először mérsékelt ellenzéki, majd nemzeti párti programmal választották meg a Hunyad megyei dobrai kerületben. — 169, 331, 336
- Lázár György** — a szegedi Dugonics-kör elnöke. — 70, 312
- Latkóczy Mihály** — eperjesi tanár. — 297, 298
- Légrády Károly** — (1834–1903)

- lapkiadó és szerkesztő, a PH megalapítója. — 63
- Lévai Antal* — (1830 — ?) ügyvéd, 1887-től a vágyvecsei kerület szabadelvű párti képviselője. — 185
- Linder György* — (1850 — ?) 1870-től 1876-ig képviselőházi gyorsíró; 1887-től Mohács mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője. 1892-ben a pótválasztások alkalmával újra tagja lett a képviselőháznak, mint a csornai kerület képviselője. A »Magyar Állam« munkatársa. — 131, 149, 173, 381, 402
- Lipcey Ádám* — (1864 — 1910) újságíró, a »Szegedi Napló« munkatársa. — 121, 311, 317, 356
- Liptay Béla*, bíró — (1827 — 1899) katonatiszt, nagybirtokos, a képviselőháznak 1865-ben lett a tagja., az 1884 — 87-es ciklusban a Torontál megyei lovrini kerület mérsékelt ellenzéki képviselője volt, az 1887-es választáskor nem jutott mandátumhoz. — 425
- Liszt Ferenc* — (1811 — 1886) zeneszerző, zongoraművész. — 286
- Lits Gyula* — (1846 — 1912) jogász, 1881-től a Fejér megyei vaáli kerület függetlenségi párti képviselője. — 100, 331, 332
- Lobkowitz György*, herceg — (1835 — ?) osztrák politikus, Csehország tartományi marsallja. — 168, 170, 183, 184, 397, 414
- Lukács Béla* — (1847 — 1901) politikus, szabadelvű párti képviselő, 1872-től tagja a parlamentnek. Baross Gábor halála után közmunka- és közlekedésügyi miniszter. — 68, 123, 124, 125, 180, 203, 204, 210, 215, 216, 223, 229, 231, 312, 357, 408, 438, 439, 440, 446, 457, 460, 470, 472
- Luppa Péter* — (1838 — 1902) mérnök, földbirtokos, 1875 — 81 között Szentendre képviselője, az 1887-es ciklustól szabadelvű pártiként újból Szentendre képviselője. — 153, 168, 184, 398
- Madarász József* — (1814 — 1915) ügyvéd, 1868-tól a negyvennyolcas párt egyik vezető egyénisége volt. A Fejér megyei sárkeresztúri kerületet képviselte haláláig. — 57, 90, 91, 97, 144, 145, 149, 164, 205, 210, 245, 304, 324, 326, 330, 331, 360, 376, 378, 407, 427, 439
- Marczali Henrik* — (1856 — 1940) történetíró, egy. tanár. 55, 302
- Margitay Dezső* — (1840 — 1898) író, a Petőfi Társaság tagja. 318
- Mária Terézia* — (1717 — 1780). — 296, 381
- Mária Valéria* — (1868 — ?) magyar hercegnő, osztrák főhercegnő. — 131, 364
- Márkus József* — (1848 — ?) ügyvéd, megyei tisztségviselő, 1892-ben a Jász-Nagykun-Szolnok megyei jákóhalmai kerületben nemzeti párti programmal választották képviselővé. 116, 161, 237, 349, 351, 388, 478
- Marosi Ida* Csánády Sándor korábban elhunyt felesége. — 51
- Matuska Péter* (1841 — ?) ügyvéd, 1872-től tagja a parlamentnek. Az 1892 — 97-es ciklusban továbbra is a Liptó megyei liptószentmiklósi kerület szabadelvű párti képviselője. — 92
- Mátyás király*. — (1443 — 1490). — 156, 335, 362
- Maurs Mátyás* — (1825 — 1876)

- Nógrád megyei földbirtokos, Mikszáth Kálmánné édesapja, MK első principálisa balassagyarmati ügyvédi irodájában. — 295
- Mérey Lajos** — (1852 — ?) ügyvéd, 1892-től tagja a képviselőháznak; Érsekújvár függetlenségi programmal megválasztott képviselője. — 484
- Meszlényi Lajos** — (1852 — 1910) megyei tisztségviselő, 1881-től tagja a parlamentnek. Az 1892-97-es ciklusban a Fejér megyei csákvári kerület függetlenségi programmal megválasztott képviselője. — 93, 95, 108, 114, 342, 353
- Mezei Ernő** — (1851 — 1932) újságíró, politikus; 1881-ben képviselővé választották, az 1887-es választásokkor nem jutott mandátumhoz. — 269
- Mezei Mór** — Lipótváros egyik szabadelvű párti képviselője; öltöje Wahrmann Mór halála után. — 475
- Mikár Zsigmond** — a Honvédegy-let főjegyzője. — 426
- Mikes Kelemen** — (1690 — 1761). — 133, 366
- Miklós Gyula** — (1855 — 1923) földbirtokos. 1887-től a Borsod megyei edelényi kerület szabadelvű párti képviselője. — 95, 121, 153, 238, 355, 480
- Miklós Ödön** — (1856 — 1923) mérnök, 1892-től országgyűlési képviselő, a Borsod megyei szirma-besenyői kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 153, 155, 229, 385, 470
- Mikszich Kálmán** — (1833 — ?) képviselő, majd 1871 — 75 között Zágráb főispánja, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 182
- Mocsonyiné Csernovics Laura** — Csernovics Péter leánya. — 27, 280, 281, 283
- Mohay Sándor** — (1851 — ?) ügyvéd, a gyulafehérvári ügyvédi kamara titkára. 1886-ban Lukács Béla lemondása után a gyulafehérvári kerület szabadelvű párti programmal képviselővé választotta. — 364
- Molière, Jean-Baptiste** — (1622 — 1673). — 103, 337
- Molnár Antal** — (1847 — 1902) levéltáros, az örménység kutatója. 1871 — 1878 között, majd 1884-től Szamosújvár szabadelvű párti képviselője. Az 1892-es országgyűlésen a Ház jegyzője. — 98, 130, 156, 214, 215, 230, 328, 396, 407, 451
- Molnár György** — (1830 — 1891) színész, rendező és színikazgató, a budai Népszínház megteremtője. — 279
- Molnár Józsiás** — (1836 — ?) 1892-től tagja a parlamentnek, Kézdivásárhely függetlenségi programmal megválasztott képviselője. — 53, 178, 235, 236, 406, 476, 477
- Molnár József** — (1849 — ?) ügyvéd, 1887-től a Csik megyei Csikszereda függetlenségi párti képviselője. — 125, 358
- Móricz Pál** — (1826 — 1903) Tisza Kálmán személyes híve, 1870-től a debreceni egyházmegye gondnoka, 1868-tól tagja a parlamentnek, az 1887 — 92-es ciklusban Újvidék szabadelvű párti képviselője, több éven át a szabadelvű kör igazgatója volt. — 242
- Morzányi Károly** — (1847 — 1913) ügyvéd, 1892-től tagja a képviselőháznak. Budapest VII. kerületében választották meg szabadelvű párti programmal, a közlekedésügyi bizottság tagja. — 237, 479

- Murai Károly** — (1857—1933) író, újságíró, a PH belső munkatársa, MK szerkesztőszéki kollegája. — 80, 317
- Müller** — az 1892-es képviselőválasztás egyik képviselője. — 9, 269
- Náday Ferenc** — (1840—1909) színész, rendező, 1863-tól a Nemzeti Színház tagja. — 125, 126, 359
- Nagy István** — (1848—?) 1878-tól Lövő kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 376
- Nákó Kálmán, gróf** — (1822—1902) nagybirtokos, kamarás, a főrendiház tagja, 1887-től a Torontál megyei nagyszentmiklósi kerület képviselője, tagja volt a delegációnak is. — 153
- Nánássy Ödön** — (1867—?) jogász, megyei tisztségviselő. 1892-ben a Heves megyei fügedi kerület függetlenségi párti programmal képviselővé választotta. — 96, 324, 328, 417
- Napoleon, I.** (Napoleon Bonaparte) — (1769—1821). — 32, 193, 287, 426, 427
- Nedeczky István** — (1831—1908) az 1864-es Almássy-féle összeküvés résztvevője, Deák Ferenc unokaöccse. — 114, 347
- Nedeczky Jenő** — (1840—?) földbirtokos, Deák Ferenc unokaöccse, 1892-ben a Zala megyei keszthelyi kerületben nemzeti párti programmal képviselővé választották. — 108, 161, 388
- Nelson, Horatio Viscount** — (1758—1805) angol flottaparancsnok, admirális. — 192
- Németh Albert** — (1820—1887) 1873-tól országgyűlési képviselő volt, Hódmezővásárhelyt képviselte függetlenségi programmal. Az 1884-es nyári választásokkor kisebbségben maradt. — 49, 299
- Neiszedler Károly** — (1832—?) kereskedő, 1884-től Pozsony város II. kerületének szabadelvű párti képviselője. — 253, 290, 493
- Neuman Ármin** — (1845—1909) jogász, egyetemi magántanár, az 1892—97-es ciklusban ismét a Háromszék megyei Bereck kerület szabadelvű párti képviselője. — 89, 138
- Nopcsa Elek, báró** — (1848—1918) földbirtokos, 1887-től a Hunyad megyei hátszegi kerület szabadelvű párti képviselője. — 112, 136, 368
- Nyíri Sándor** — (1854—1911) vezérkari tisz, 1891-től a közös hadügyminisztériumban szolgált. — 196, 197
- Okolicsányi Kristóf** — (?—1707) Turóc vármegye alispánja. — 64, 94, 308, 328
- Olay Lajos** — (1844—?) ügyvéd, 1881-től tagja a képviselőháznak, az 1892—97-es ciklusban ismét Bácsalmás függetlenségi párti képviselője. — 42, 138, 139, 140, 141, 142, 296, 368, 372, 373, 374, 377
- Olay Szilárd** — (1844—?) ügyvéd, az 1884—87-es ciklusban a Bács-Bodrog megyei bácsalmási kerület függetlenségi párti képviselője volt, az 1887-es választáskor nem jutott mandátumhoz. — 135, 136, 368
- Ónody Géza** — (1848—?) megyei tisztségviselő, 1881-től a Hajdú megyei Nánás antiszemita képviselője, a tiszzaeszlári esetet ő vitte a képviselőház elé. 1892-ben a Szabolcs megyei tiszalöki kerület választotta meg képviselőjévé. — 95

- Orbán Balázs*, báró — (1830 — 1890) etnográfiai író, 1871-től tagja a parlamentnek, az 1887—92-es ciklusban is a Bihar megyei berettyóújfalusi kerület függetlenségi párti képviselője volt. — 52, 300
- Orczy Béla*, báró — (1822—1917) országgyűlési képviselő, 1879—1890 között a király személye körüli miniszter, 1887—1889 között belügyminiszter is volt. — 285
- Orlicé, R.* — berlini matematika-tanár, aki a lottójátékosok rovasára dolgozott. — 198, 432
- Pákh Albert* — (1823—1867) író, szerkesztő, ügyvéd, az MTA 1. tagja. — 56, 302, 303
- Pálffy József* — szeged polgármestere. — 311
- Pálffy-Daun Vilmos*, gróf — (1867—1916) 1892-től tagja a képviselőháznak. Pozsony megye dunaszerdahelyi kerületének szabadelvű párti képviselője. 1893-tól Moson vármegye főispánja. — 96, 325, 327
- Pantocsek Rezső* — (1830—?) vegyész, 1881—87-ig mérsékelt ellenzéki programmal Nagyszombat képviselője. Az 1887—92-es ciklusban kimaradt a parlamentből. 1892-ben szabadelvű párti programmal ismét Nagyszombat képviselője. — 104, 337
- Pap Elek* — (1837—1913) a Tiszsa-szabályozási munkák mérnöke, majd Karcag polgármestere, 1884-től a Hajdú megyei Nádudvar függetlenségi párti képviselője. A vízügyi bizottság tagja. — 229, 231, 384, 470
- Pap Géza* — (1864—1934) jogász, megyei tisztségviselő. 1892-ben a Torontál megyei bégaszentgyörgyi kerület szabadelvű párti programmal képviselőjévé választotta. — 90, 101, 138
- Pápay István* — (1827—1897) a király kabinetirodájának főnöke. — 213, 314
- Patrubányi, dr.* — 2000 forintos alapítványt tett az erzsébetvárosi kórház céljaira. — 141
- Patti, Adelina* — (1843—1919) spanyol énekesnő. — 103, 337
- Pázmándy Dénes* — (1848—1936) publicista, 1874-től kisebb megszakításokkal tagja a képviselőháznak. Az 1892—97-es ciklusban Zalaegerszeg függetlenségi párti képviselője. — 127, 128, 129, 130, 142, 143, 146, 164, 165, 167, 248, 249, 250, 251, 266, 360, 362, 363, 369, 373, 375, 378, 392, 393, 394, 487, 488, 489, 490, 492, 493
- Péchy Tamás* — (1829—1907) politikus, 1868-tól tagja a parlamentnek és folyamatosan az Abaúj-Torna megyei szakszói kerület szabadelvű párti képviselője, 1880—92 között a Ház elnöke. — 85, 86, 90, 94, 95, 96, 98, 102, 118, 130, 137, 148, 153, 172, 201, 218, 242, 243, 244, 267, 272, 320, 321, 322, 327, 353, 363, 380, 402, 437, 481, 482, 483
- Peel, Róbert* — (1788—1850) konzervatív (tory) angol államférfi, belügyminiszter, majd miniszterelnök. — 104, 337
- Perl Soma* — (?—1927) Eötvös Károly ügyvédi irodájának vezetője. — 101, 127, 144, 229, 335, 377
- Petelei István* — (1852—1910). — 80, 317
- Petőfi Sándor* — (1823—1849). — 36, 73, 287
- Pilatus, Pontius* — római helytartó Judeában és Samáriában i. sz. 26—36 között. — 424

- Pitt, William, Earl of Chatam* — (1708—1778) angol államférfi. — 104, 337
- Plagiosippus* — MK feltehetően ironikus névképzésének eredményeként kialakított személynév. — 146
- Planquette, Robert* — (1848—1903) francia operettszerző. — 306
- Podmaniczky Frigyes*, báró — (1824—1907) író, 1861—1906 között a képviselőház tagja, 1875—1885 között a Nemzeti Színház és az Opera intendánsa volt, az 1892—97-es ciklusban Budapest IV. kerületének szabadelvű párti képviselője. — 42, 98, 174, 187, 209, 269, 296, 417, 418, 445
- Poe, Edgar Allan* (1809—1849). — 99
- Pogány Károly* (1848—?) jogász, minisztériumi tisztségviselő, 1875-től tagja a képviselőháznak, folyamatosan a Hunyad megyei vajdahunyadi kerületet képviselte szabadelvű programmal. — 95
- Pogrányi József* — (1845—?) megyei tisztségviselő, 1892-ben lett a Komárom megyei ócsai kerület képviselője. — 169, 347, 348
- Polónyi Géza* — (1848—1920) ügyvéd, 1881-től függetlenségi párti programmal tagja a képviselőháznak, az 1892—97-es ciklusban ismét a Hajdú megyei szoboszlói kerületben szerzett mandátumot. — 39, 64, 97, 114, 115, 119, 120, 145, 146, 150, 169, 170, 176, 184, 185, 204, 222, 223, 224, 227, 228, 231, 289, 329, 345, 347, 348, 349, 350, 360, 376, 378, 381, 397, 400, 401, 415, 438, 440, 441, 457, 458, 460, 461, 471, 472
- Pongrácz Károly*, gróf — (1832—1897) katonatiszt, a főrendiház tagja. 1885-től a Nyitra megyei verbói kerület párton kívüli, majd szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője. — 95, 105, 138
- Pósa Lajos* — (1850—1914) költő, ifjúsági író, az *Én Újságom* szerkesztője. — 288
- Prileszky Tádé* (1826—1895) 1869-től tagja a képviselőháznak, az 1887-es képviselőválasztáson nem jutott mandátumhoz. Az 1892—97-es ciklusban a Pozsony megyei stornói kerület szabadelvű párti képviselője. 89, 101, 111, 138, 157, 345
- Pulszky Ágoston* — (1846—1901) jogfilozófus, egy. tanár, az MTA I. tagja, Pulszky Ferenc fia. Az 1892—97-es ciklusban Bács-Bodrog megye Verbász kerületének szabadelvű párti képviselője. — 118, 119, 140, 147, 148, 152, 195, 197, 252, 350, 354, 371, 373, 376
- Pulszky Ferenc* — (1814—1897) politikus, régész, művészettörténész, az MTA tagja, a reformkori politikai élet kiemelkedő alakja. 1866-ban tért haza az emigrációból, több ízben volt képviselő; 1887-től nem jutott mandátumhoz. — 57, 89, 127, 166, 184, 286, 288, 361, 393, 395, 432, 443, 471
- Putnoky Mór* — (1866—?) jogász, földbirtokos, 1892-ben a Gömör- és Kishont vármegye Putnok kerületben választották meg függetlenségi párti programmal képviselővé. — 325
- Radeczky, Johann Joseph*, gróf — (1766—1858) osztrák tábornagy. — 137, 142, 143, 193, 369, 373, 374, 375, 379, 380, 382
- Ragályi Lajos* — (1857—?) ügy-

- véd, megyei tisztségviselő, 1892-ben a Sopron megyei nagybaromni kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 380, 381
- Rákóczi Ferenc*, II. — (1676–1735). — 15, 63, 65, 81, 166, 193, 197, 296, 307, 308, 309, 427
- Rákosi Jenő* — (1842–1929) író, újságíró, a »Budapesti Hírlap« főszerkesztője. — 310, 319
- Rákosi Viktor* — (1860–1923) író, újságíró, humorista. — 80, 317, 318
- Rakovszky Géza* — (1848–?) megyei tisztségviselő, birtokos, 1879-től folyamatosan a Trencsén megyei Trencsén kerület országgyűlési képviselője. — 105
- Rakovszky István* — (1849–?) szakíró, műfordító, 1878-tól tagja a Háznak, 1881-től folyamatosan a Turóc megyei szucsáni kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 197, 407
- Rakovszky Menyhért* — (?–1707) Turóc vármegye jegyzője, akit követtársával, Okolicsányi Kristóffal a királlyal való megbérelési szándékuk miatt az ónodi országgyűlésen követtársaikkal összekaszaboltak. — 64, 94, 303, 328
- Regele* — a képviselőház irodájának igazgatója. — 131
- Reizner János* — (1847–1904) jogász, régész. — 311
- Remete Géza* — (184?–?) földbirtokos, az 1892–97-es ciklusban Zala megyei Letenye kerületben függetlenségi párti programmal képviselővé választották. A naplóbíráló bizottság tagja. — 376
- Répássy Ferenc* — MK alkotta Rákóczi-korabeli személyiség neve. — 64, 65, 308
- Reza Pál* — MK névutalása feltehetően korabeli élcelődéshez kapcsolódik. — 105
- Rezei Sylvius* — (1855–?) görög kat. pap, címzetes esperes, az 1887-es választásoktól a Bihar megyei csékei kerületet képviselte szabadelvű párti programmal. — 16, 209, 446
- Rohonczy Gedeon* — (1852–1929) az 1879-es szegedi árvíz idején helyettes kormánybiztosként tevékenykedett, 1878-tól folyamatosan a Torontál megyei törökbecei kerület szabadelvű párti képviselője. — 95, 105
- Ronay János* — (1837–?) földbirtokos, jogász, 1881-től tagja a képviselőháznak, 1887-től a Torontál megyei Törökkanizsa kerület szabadelvű párti képviselője. — 147, 240, 252, 376
- Rosenberg Gyula* — (1856–?) ügyvéd, az Adria magy. kir. Tengerhajózási Részvénytársaság igazgatója; az 1892–97-es ciklusban Németújvár szabadelvű párti képviselője. — 89
- Rudnay Béla* — (1857–?) — megyei tisztségviselő, az 1892-es választásokkor a Nyitra megyei Szakolca kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 112, 113, 346
- Rudnay Lenke* — Rudnay Béla leánya. — 103
- Rukovina József* — horvát-szlávnak képviselő. — 355
- Russel, John*, lord — (1792–1878) angol államférfi, liberális politikus, több ízben miniszter. — 219
- Sághy Gyula* — (1844–1916) jogász, egy. tanár. Az 1892–97-es ciklusban Pozsony megye somorjai kerületének nemzeti párti programmal megválasztott képviselője. — 107, 151, 161, 191,

- 241, 242, 341, 380, 382, 388, 421, 481, 482
- Salamon Ferenc** (1825–1892) publicista, történész, egy. ta. nár, az MTA tagja. 54, 55, 56, 259, 301, 302
- Samassa József** (1828–1912) 1869–1872 között Dóok párti országgyűlési képviselő volt. 1873-tól egri érsek. 431
- Schmidt Gyula** eperjesi árva széki elnök. 297, 298
- Schöber Ernő** (1840–?) 1887-től tagja a képviselőháznak, a Nyitra megyei galgóczi kerület szabadelvű párti képviselője. — 98, 328, 474
- Schuster József Konstantin** (1817–?) 1877-től kassai, 1886-tól váci püspök. 211
- Schvarcz Gyula** — (1830–1900) államtudományi író, ókori görög történelmsz., az MTA tagja, az 1892–97-es ciklusban a Moson megyei sumányi kerület szabadelvű párti képviselője. 137, 206, 208, 339, 443
- Sebők Zsigmond** — (1861–1916) újságíró, ifjúsági író, a PII-nál MK szerkesztőségi kollégája. — 80, 317
- Segenyey István** (Segnyoy) Rákóczi-kori személyiség. — 63, 64, 308
- Sennyey Pál**, bíró (1824–1888) konzervatív politikus, az MTA ig. tagja; 1872–81 között országgyűlési képviselő, 1884-ben országbíró, 1885-ben a főrendiház elnöke. 116, 117, 349, 351, 352, 353
- Seyderhelm Ernő** — virágkereskedő, üzlete a Gizella tér (mai Vörösmarty tér) 1. sz. alatt volt. — 100, 334
- Shakespeare, William** — (1564–1616). — 231, 296, 325, 330, 453
- Szerebán Miklós** — (1865–?) jogász, földbirtokos, az 1892-es választásokkor a Fogaras megyei alsóvárpási kerületben párton kívüli programmal választották meg, megválasztása után belépett a szabadelvű pártba. A nyelvbíráló bizottság tagja. 152, 490
- Sima Ferenc** — (1853–1904) szerkesztő, 1892-ben Csongrád megye tápói kerülete függetlenségi párti programmal képviselővé választotta. — 121, 132, 133, 136, 139, 140, 141, 142, 144, 356, 364, 365, 366, 367, 369, 370, 373, 374, 377, 479
- Simonfi Ernő** — (1821–1882) politikus, a szabadságharc leverése után 1868-ig külföldön élt emigrációban, hazatérte után a németürögai kerületet képviselte függetlenségi párti programmal. — 122
- Simor János** — (1813–1891) hercegprímás, az MTA ig. tagja. — 260, 430, 431
- Sina Simon**, báró — (1810–1876) görög eredetű bankár, nagybirtokos, az MTA ig. tagja. — 23, 282
- Singer Sándor** — (1858–1924) könyvkiadó, a Singer és Wolfner cég egyik alapító tagja. — 78
- Sipulusz** ld. Rákosi Viktor
- Smialovszky Valér** — (1854–1917) ügyvéd, megyei tisztségviselő. 1887-től a Trencsén megyei zsolnai kerület szabadelvű párti képviselője. — 241, 480, 481, 482, 484
- Solymosi Eszter** — (1868–1882) tiszaezslári cselédlány. Az ő eltűnése váltotta ki a vérvád gyanúját. — 137, 369
- Somogyi Antal** — az 1860-as években országgyűlési képviselő. 58, 305
- Sturm Albert** — (1851–1909)

- újságíró, 1881-től a »Pester Lloyd« parlamenti rovatának vezetője, 1887—1901 között az »Országgyűlési Almanach«-ot szerkesztette. — 12, 13
- Sváb Károly* — (1829—1890) földbirtokos, 1875—1885-ig szabadelvű párti programmal a képviselőház tagja, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 114, 347
- Szacsavay Sándor* — (1840—?) jogász, 1892-ben Háromszék megye kézdívasárhelyi kerületének függetlenségi párti képviselője lett. Az igazságügyi bizottság tagja. — 103, 104, 265, 275, 335, 336, 337
- Szajbely Gyula* — (1848—?) megyei tisztségviselő, 1878-tól a képviselőház tagja, egy ideig pártonkívüliként, 1887-től szabadelvű párti programmal lépett fel. Az 1892—97-es ciklusban a Vas megyei Kőszeg kerületben választották meg. — 153, 384
- Szalavszky Gyula* — (1846—?) ügyvéd, Nyitra alispánja, majd főispánja, az 1892-es választásokkor a Nyitra megyei nagytapolcsányi kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 139, 156, 237, 370, 371, 386, 479
- Szalay Imre* — (1846—1902) politikus, 1875-től a Somogy megyei lengyeltóti kerületet képviselte, 1875—1884 között függetlenségi, 1884—1887 között antiszemita, majd 1887-től újból függetlenségi párti programmal. — 105 161, 226, 338, 340, 466, 468
- Szalay Károly* — (1833—?) ügyvéd. A tiszaezlári perben ő volt öv. Solymosiné képviselőtében a vádló. 1884-től a Somogy megyei csurgói kerület antiszemita párti képviselője. — 188, 189, 417
- Szalóczy Bertalan* — (1843—1895) író, ref. lelkész. Írói álneve Vereskövi volt. — 317
- Szapári Géza, gróf* — (1828—1898) a főrendiház tagja, 1873—1883 között Fiume és a magyar—horvát tengerpart kir. kormányzója. — 407
- Szapáry Gyula, gróf* — (1832—1905) 1878—1887-ig pénzügyi, 1889—1890-ig földművelés-, ipar, és kereskedelemügyi miniszter, 1890—1892 között miniszterelnök és belügyminiszter. Az 1892—97-es ciklusban a temesvári kerület szabadelvű párti képviselője. — 8, 10, 38, 39, 40, 42, 52, 55, 79, 86, 88, 91, 92, 98, 100, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 129, 131, 132, 133, 134, 138, 143, 145, 146, 150, 159, 165, 166, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 180, 185, 187, 188, 189, 191, 193, 194, 195, 196, 199, 200, 201, 202, 206, 207, 209, 210, 211, 212, 216, 220, 228, 229, 260, 261, 262, 269, 288, 289, 292, 293, 294, 312, 320, 322, 332, 335, 337, 339, 340, 350, 354, 357, 359, 360, 364, 365, 366, 367, 368, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 382, 385, 386, 387, 392, 393, 394, 396, 397, 398, 399, 401, 402, 403, 408, 410, 411, 415, 417, 418, 419, 420, 422, 423, 425, 428, 431, 433, 435, 436, 437, 438, 442, 443, 444, 445, 448, 450, 458, 459, 460, 461, 472, 487
- Szapáry Gyuláné* — Szapáry Gyula gróf felesége. — 272
- Szapáry László, gróf* — (1864—1939) országgyűlési képviselő. 1892-ben szabadelvű párt programmal a Torontál megye

- lovrini kerületben választották meg. — 178, 401, 407
- Szász Károly* — (1820–1905) költő, író, műfordító, az MTA tagja. — 177, 310
- Széchenyi István*, gróf (1791–1860). — 23, 29, 72, 100, 313
- Széchenyi Timótar*, gróf (1837–?) nagybirtokos, 1884-től a Vas megyei muraszombati kerület szabadelvű párti képviselője volt. — 152
- Szederkényi Nándor* — (1838–1916) újságíró, történész. 1873-tól tagja a parlamentnek, 1878-tól Eger függetlenségi párti képviselője. — 98, 130, 131, 136, 137, 161, 328, 367, 368, 388
- Szell Ákos* — (1845–1903) ügyvéd, 1887-től a Csanád megyei Nagylak függetlenségi párti programmal megválasztott képviselője, 1889-től a szabadelvű párt tagja lett. — 43, 131, 144, 151, 152, 153, 154, 155, 214, 215, 328, 333, 404, 451
- Szell Kálmán* — (1845–1915) politikus, 1875–1878 között pénzügyminiszter, 1879-től párton kívüli képviselő, 1892-ben a Vas megyei Szentgotthárdon választották meg. — 76, 98, 173, 187, 209, 448
- Szelnár József* — budapesti virágüzlet tulajdonos. — 100, 334
- Szent István* ld. István, I.
- Szentkirályi Móric* — (1807–1882) az ellenzéki reformpárt egyik vezetője, Kossuth követője volt 1847-ben. 1865–67-ben Deák-párti képviselő, 1867–68-ban Pest főpolgármestere. — 344
- Szilágyi Dező* — (1840–1901) 1871-től Deák-párti képviselő, a fúzió után a szabadelvű párt tagja, 1877-ben kilépett és 1878-ban az egyenlítő ellenzék egyik képviselője. 1880 óta 9-től igazságügy-miniszter. A 1892–97-es ciklusban került Pozsony I. kerületébe választották meg. — 8, 10, 55, 101, 106, 119, 150, 151, 152, 163, 167, 180, 183, 194, 198, 199, 202, 203, 204, 205, 206, 209, 211, 213, 215, 216, 220, 221, 223, 227, 231, 238, 239, 240, 241, 244, 245, 246, 260, 261, 262, 269, 313, 335, 350, 355, 380, 381, 382, 391, 413, 411, 430, 433, 434, 438, 439, 440, 441, 447, 448, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 460, 461, 468, 479, 480, 481, 484, 485, 486
- Szilágyi Mihály* (?–1461) hadvezér és kormányzó, a Hunyadi-kor jelentős politikusa. — 101, 335
- Szily Pongrácz* — (1867–?) mérnök, minisztériumi tisztviselő, 1892-ben a Baranya megyei Sásd kerületben szabadelvű párti programmal képviselővé választották. — 324
- Szirákgy, szegedi* bicskakészítő mester. — 71, 315
- Szirmay János* tállnyi birtokos. — 81
- Szitányi Bernát* (1810–1880) megyei tisztségviselő, 1861-től haláláig előbb Deák-párti, majd szabadelvű párti képviselő volt. — 174, 403
- Szivák Imre* — (1849–1912) megyei tisztségviselő, 1876-tól megszakításokkal tagja a parlamentnek, az 1892–97-es ciklusban nem jutott mindkét ciklushoz. — 232, 470, 474
- Szlávy Olivér* (1851–?) ügyvéd, 1875-től tagja a parlamentnek, azóta a Bihar megyei Felsőkerület szabadelvű párti képviselője. — 211
- Szontagh Pál* (1820–1904)

- politikus. 1865-től 1887-ig tagja volt a parlamentnek. — 245
- Szögyény-Marich László* — (1806—1893) konzervatív politikus, főispán, 1883—1885 között a főrendiház elnöke, majd országbíró. — 62, 128, 180, 314, 409
- Tábori Róbert* — (1855—1906) író, újságíró, a PN belső munkatársa. — 317
- Táncsics Mihály* — (1799—1884) író, publicista. — 286
- Telbisz* — temesvári polgármester. — 40, 294
- Teleki Géza, gróf* — (1843—1913) író és politikus. 1875-től szabadelvű párti képviselő, az 1892—97-es ciklusban is a Szatmár megyei Somkúton választották meg; 1889. jún. 16. és 1890. márc. 15. között belügyminiszter volt. — 156, 179, 285, 408
- Teleki Sámuel, gróf* — (1845—1916) Afrika-utazó, felfedező. — 153
- Teleki Sándor, gróf* — (1821—1892) honvéd ezredes, emlékiró, a Történelmi Társulat alapító tagja volt. — 35, 36, 37, 259, 285, 286, 287
- Teleki Sándor, gróf* — (1861—?) banktisztviselő, 1892-ben a Szolnok-Doboka megyei Nagyilonda kerületben szerzett képviselői mandátumot. — 37
- Terényi Lajos* — (1854—?) ügyvéd megyei tisztségviselő, majd Békés főispánja, 1892-ben Csátar Zsigmond ellenében a Békés megyei Békésgyula szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője lett. — 116, 349, 351
- Thaly Kálmán* — (1839—1909) történész, az MTA tagja, 1878-tól haláláig függetlenségi párti képviselő. Az 1892—97-es ciklusban Debrecen 1. kerületében választották meg. — 101, 113, 145, 148, 162, 166, 168, 169, 180, 215, 218, 228, 232, 306, 307, 308, 319, 376, 391, 394, 395, 396, 398, 451, 466, 469, 473, 474
- Tibád Antal* — (1843—1902) jogász, 1875-től tagja a képviselőháznak és azóta az Udvarhely megyei székelyudvarhelyi kerületet képviselte szabadelvű párti programmal. — 91, 173, 220, 252
- Tisza István* — (1861—1918) Tisza Kálmán legidősebb fia, közgazdasági tanulmányokat folytatott, 1884-től a vizaknai, 1892-től a Bars megyei újbányai kerületet képviselte szabadelvű párti programmal. — 162, 163, 164, 173, 177, 223, 224, 246, 355, 390, 391, 392, 457, 460, 461, 484, 485, 486
- Tisza Kálmán* — (1830—1902) 1875. okt. 20-tól 1890. márc. 13-ig miniszterelnök, 1887. febr. 11.—1889. ápr. 9. között pénzügyminiszter is. Az 1892—97-es ciklusban ismét Nagyvárad országgyűlési képviselője. — 7, 8, 11, 12, 13, 30, 50, 51, 52, 53, 62, 68, 75, 76, 85, 95, 98, 101, 103, 106, 110, 111, 112, 115, 120, 121, 122, 126, 133, 134, 138, 148, 171, 172, 173, 174, 187, 189, 198, 203, 206, 207, 209, 212, 213, 214, 217, 219, 220, 222, 223, 227, 231, 238, 239, 240, 243, 252, 254, 269, 270, 271, 283, 300, 301, 305, 314, 318, 319, 321, 322, 340, 344, 345, 347, 348, 350, 355, 356, 361, 365, 367, 380, 391, 398, 401, 402, 403, 408, 421, 436, 439, 443, 444, 445, 448, 451, 452, 455, 459, 460, 461, 468, 472, 476, 479, 481, 482, 484, 487

- Tisza Kálmán*né, Degenfeld-Schomburg Ilona grófnő — (1839—1913?) — 244, 245, 484, 485, 486
- Tisza Lajos*, gróf — (1832—1898) az 1879-es árvíz után a város újjáépítésének kir. kormánybiztosa. 1883-ban érdemei elismeréséül grófi rangot kapott. Az 1884-es választásoktól állandóan Szeged I. kerületét képviselte. A Wekerle-kormányban 1892. nov. 19-től a király személye körüli miniszter. — 8, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 89, 137, 138, 140, 166, 173, 198, 209, 215, 216, 223, 228, 262, 269, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 371, 372, 402, 449, 460, 461
- Tisza László* — (1829—1902) Tisza Kálmán bátyja. 1866-tól tagja a képviselőháznak, 1884-től a Kraassó-Szörény megyei bogsáni kerület szabadelvű párti képviselője. — 39, 164, 165, 166, 167, 223, 294, 392, 393, 394, 395
- Tódor József* — kanonok, Csík vármegye csík-karcfalvi kerületének szabadelvű párti képviselője. — 162, 218, 219, 230, 391, 452, 453, 454
- Toldi Miklós* — I. Lajos korában élt, hősi tetteit előbb a szájhagyomány, majd Ilosvai Selymes Péter históriáséneke, őt követően Arany János elbeszélőköltemény trilógiája örökítette meg. — 203, 221, 439
- Tolnai Lajos* — (1837—1902) író, elbeszélő. — 80
- Tomori Pál* — (1475—1526) kalocsai érsek, a magyar sereg fővezére a mohácsi csatában. — 44, 295
- Tóth Béla* — (1857—1907) író, újságíró. — 80, 317
- Tóth Ernő* — (1853—?) ügyvéd, 1884-től tagja a képviselőháznak. Az 1892-07-es ciklusban a Jász-Nagykun-Szolnok megye kunszentmártoni kerületének függetlenségi párti képviselője. — 344, 483
- Török Gábor* — reformkori képviselő. — 22, 282
- Trefort Ágoston* — (1817—1888) művelődéspolitikus, miniszter, az MTA tagja. 1872-től haláláig kultuszminiszter, 1885-től az Akadémia elnöke. — 259, 260, 430
- Tutsek Anna* — (1865—1944) írónő, Tábori Róbert második felesége. — 80, 318
- Türr István* — (1825—1908) tábornok. — 36
- Ugron Gábor* — (1847—1911) 1872-ben balközépi képviselő, a fúzió után a függetlenségi párthoz csatlakozott, az 1880-as években aktívan részt vett a párt parlamenti csatározásaiban; az 1892—97-es ciklusban Szatmár képviselője. — 9, 42, 86, 95, 97, 99, 100, 105, 114, 127, 146, 170, 180, 190, 191, 195, 196, 197, 205, 209, 217, 230, 231, 250, 251, 252, 269, 296, 321, 329, 331, 332, 339, 341, 347, 357, 360, 376, 397, 400, 401, 407, 421, 423, 424, 429, 438, 441, 445, 446, 449, 450, 473
- Uray Imre* — (1850—?) jogász, megyei tisztségviselő, 1887-től a Bereg megyei Tiszahát kerület függetlenségi párti képviselője. — 9, 270
- Urbanovszky Ernő* — (1826—?) 1865-től képviselő, előbb a Deák-párt, majd a szabadelvű párt tagja. Az 1892—97-es ciklusban ismét a Trencsón megyei Bittse kerület mandát-

- tumát szerezte meg. — 8, 131, 138, 148, 160, 173, 227, 240, 253
- Ürményi Bernát* — (1861 — ?) megyei tisztségviselő, állami tisztségviselő, 1891-es pótválasztáson Versec szabadelvű párti képviselője lett, mandátumát az 1892-es választáskor is megtartotta. — 95
- Vadnai Károly* — (1832—1902) író, 1864—1893 között a »Fővárosi Lapok«-at, majd a »Budapesti Közlöny«-t szerkesztette. 1884-től Miskolc II. kerülete szabadelvű párti képviselője. — 80, 186, 190, 191, 226, 284, 317, 412, 413, 420, 423
- Vajay István* — (1863—?) pap, irodalmi téren is működött. 1892-ben a Baranya megyei szalántai kerület klerikális függetlenségi párti programmal képviselővé választotta. — 169, 222, 224, 228, 230, 232, 233, 237, 244, 245, 247, 392, 457, 459, 460, 461, 463, 465, 470, 473, 474, 484, 485, 486
- Váradi Antal* — (1854—1923) középiskolai tanár, író, újságíró. — 295, 296
- Várady Károly* — (1859—1914) ügyvéd, 1892-ben Gödöllő kerület függetlenségi programmal képviselővé választotta. — 345, 365, 452
- Varga Pál* — MK alkotta vidéki választó alakja. — 139, 372
- Vargha Gyula* — (1853—1929) statisztikus, költő, műfordító, az MTA lev. tagja. — 42, 177, 296
- Vaszary Kolos* — (1832—1915) 1891-től hercegprímás, 1893-tól bíboros. — 42, 199, 261, 431, 434, 435
- Vay Ádám* — (1656—1719) kuruc szenátor, udvari főkapitány. — 65, 81, 309
- Vécsey Endre* — (1843—?) jogász, megyei tisztségviselő, 1887-től az Abaúj-Torna megye Gönc kerületének függetlenségi programmal megválasztott képviselője, a kérvényi bizottság tagja. — 136, 367, 369
- Veres József* — (1851—1913) evang. lelkész. 1884-től antiszemita, majd függetlenségi párti programmal Orosháza országgyűlési képviselője. — 487
- Vergilius, Publius* — (i. e. 70—i. e. 19). 437
- Vértesi Arnold* — (1834—1911) író, hírlapíró. — 318
- Veszter Imre* — (1839—?) ügyvéd, az 1892—97-es ciklusban Szepes megye késmárki kerületének nemzeti programmal megválasztott képviselője. — 152, 153
- Vietoris Miklós* — (1850—?) földbirtokos, takarékpénztári igazgató, 1887-től a Nyitra megyei Vágújhely kerület szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője. — 161, 388
- Vikár István* — (1854—?) ügyvéd, az 1892—97-es ciklusban Győr megye peéri kerületének függetlenségi párti programmal megválasztott képviselője. — 385, 392, 484
- Visontai Soma* — (1854—1925) ügyvéd és politikus, Újvidéken 1892-ben függetlenségi programmal képviselővé választották. — 95, 128, 129, 188, 189, 344, 360, 363, 365, 371, 390, 392, 417
- Vörösmarty Mihály* — (1800—1855). — 55
- Vörös József* — (1851—?) ügyvéd, Tab község függetlenségi párti képviselője. — 248

Vucetich István — (1836–1894)
r. kat. pap, országgyűlési képviselő, majd zégrábi kanonok. — 200, 437

Vukovics Sebő — (1811–1872) a reformkori liberális ellenzék tagja, igazságügy-miniszter. — 282

Waecker Gotter, német diplomata. — 95

Wahrmann Mór — (1832–1892) kereskedő, 1869-től haláláig a fővárosi Lipótvárosi kerületet képviselte előbb Deák-párti, majd szabadelvű párti programmal. — 86, 110, 196, 226, 322, 466, 468, 475

Wekerle Sándor — (1848–1921) pénzügyi szakember. 1887-től a Szatmár megyei nagybányai kerületet képviselte szabadelvű párti programmal. 1889. ápr. 9-től pénzügyminiszter, 1892. nov. 17-től 1895. jan. 14-ig miniszterelnök. — 8, 33, 42, 55, 62, 68, 76, 85, 96, 122, 123, 129, 154, 160, 161, 168, 177, 178, 180, 181, 182, 183, 194, 198, 199, 203, 207, 209, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 225, 226, 227, 228, 230, 234, 236, 249, 254, 255, 260, 261, 262, 263, 312, 313, 319, 321, 331, 355, 356, 357, 360, 363, 383, 384, 387, 388, 389, 390, 396, 397, 398, 404, 405, 406, 410, 411, 413, 430, 433, 434, 443, 445, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 456, 458, 460, 462, 463, 473, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 487, 490, 492, 493

Wenckheim Béla, báró — (1811–1879) politikus, főispán, több alkalommal miniszter. — 26

Wenckheim Frigyes, gróf — (1842–?) nagybirtokos, ügy-

véd, 1878-tól tagja a képviselőháznak. 1887-től az Arad megyei kispárttól kerülhet más pártok ellenzéki, majd nemzeti párti programmal megválasztott képviselője. — 143

Werbőczy István, Verőbőcy (1458–1541). 121

Wodianer Béla (1831–1900)

kereskedelmi vállalkozó, a parlamentnek 1869-től tagja, az 1887–92-es ciklusban a Temes megyei osákkal kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. 24, 282

Wolfner József (1850–1936) a Singer és Wolfner cég egyik alapítója, később a Részvénytársasággá alakult intézet vezérigazgatója, majd elnöke. 78, 318

Zalay István (1837–1900) ügyvéd, megyei bizottságviselő, 1869-től több alkalommal Mád képviselője volt, az 1887–92-es ciklusra itt választották meg újra szabadelvű párti programmal. — 220

Zay Adolf — (1850–1907) ügyvéd, 1875-től képviselő. Az 1892–97-es ciklusban Brassó I. kerületének szabadelvű párti képviselője. — 140

Zeyk Dániel — (1861–?) megyei tisztségviselő, 1892-ben a Bihar-Bodrog megyei Títor kerületben szabadelvű párti programmal választották képviselővé. — 397

Zichy Hermann, gróf (1848–?) földbirtokos, cs. és kir. kamarás, 1892-ben a Vas megyei Körmend kerületben független ségi párti programmal képviselővé választották. 180, 191, 421, 423

Zichy Jenő, gróf — (1837–1900) ügyvéd, politikus. 1805-től ha-

láláig képviselő. Előbb Deák-párti, azután párton kívüli, majd szabadelvű párti programmal. Az 1892–97-es ciklusban is az Árva megyei bobrói kerületben választották meg. — 42, 168, 244, 290, 296, 396, 398, 483

Zichy Nándor, gróf — (1829–1911) közgazdász és politikus. 1867-től Deák-párti, majd a Sennyei-féle konzervatív párt egyik vezére, később főrendiházi tag. — 199, 217, 435, 450

Zimándy Ignác — (1831–?) r. kat. pap, az 1884–87-es ciklusban a Nyitra megyei szenicei kerület antiszemita párti képviselőjévé választották, az 1887-es

választáskor nem jutott mandátumhoz. — 222, 459

Zsámbokréthy Emil — (1835–?) megyei tisztségviselő, Szitányi Bernát halála után, 1889-ben a pótválasztáskor a Trencsén megyei Vágbeszterce kerületben választották meg, e kerületet az 1892-es választásokkor is megtartotta. — 148

Zsilinszky Mihály — (1838–1925) tanár, szakíró, az MTA I. tagja, 1875-től képviselő, az 1884–87-es ciklusban Békéscsaba szabadelvű párti képviselője volt. Az 1887-es választásokkor nem jutott mandátumhoz. — 132, 225, 311, 366

A KÉPMELLÉKLETEKRŐL

- I. *Szónokló jelöltek.* Ahogy a karikaturista a téli választásokat látta. Borsszem Jankó, 1892. január 10., 25. évf. 2. sz. 5. l.
- II. *Áprilisi idő.* Szapáry Gyula a képviselőházi támadások középpontjában. Borsszem Jankó, 1892. április 24., 25. évf. 17. sz. 5. l.
- III. *Baross Gábor.* Vasárnapi Újság, 1892. május 15., 29. évf. 20. sz. 337. l.
- IV. *Csanády Sándor.* Vasárnapi Újság, 1892. július 24., 29. évf. 30. sz. 522. l.
- V. *Az engesztelő olaj.* A hercegprímás és az elkeresztelési vita. Borsszem Jankó, 1892. július 10., 25. évf. 28. sz. 5. l.
- VI. *Kárba vesztett koszorúk.* A honvédelmi lékmű és a Hentzi-szobor egyszerre történelmi koszorúzásának kudarca. Borsszem Jankó, 1892. november 6., 25. sz. 45. sz. 3. l.
- VII. *Döntő csata előtt.* Szapáry Gyula bécsi útja a kormányválság idején. Borsszem Jankó, 1892. november 13., 25. évf. 40. sz. 1. l.
- VIII. *Az új brüderek.* Wekerle Sándor és Apponyi Albert volt főnök tárgyalásai a humorista képzeletében. Borsszem Jankó, 1892. december 11., 25. évf. 50. sz. 3. l.

TARTALOM

(Az első szám a szövegre, a második a jegyzetre utal)

CIKKEK, TÁRCÁK

A miniszterelnöknél	7	267
A választások	8	268
Tisza Kálmán és az interjú	11	270
Éheznek a tótok!	13	271
Az elnök ebédje	15	272
Végzetes kerület	16	273
Találkozás	18	274
A lyukas garasok	18	274
A legnagyobb magyar gavallér	22	276
Az ország halottjáról	29	283
Gr. Teleki Sándor	35	285
A Klapka-ügy a Házban	38	288
Post festa	41	294
[Felszólalás az eperjesi Széchenyi Kör bankettjén]	44	297
Kisasszony-király	45	299
Meghalt Csanády bácsi	48	299
Salamon mint causeur	54	301
A képviselői napidíjak	57	303
Napidíj nélküli követek	63	306
Az akadályozott miniszter	67	310
A szegedi gróf	70	313
[Az Egyetemes Regénytár Almanachja 1893. Előszó]	76	316
Falk Miksáról	81	319

PARLAMENTI KARCOLATOK

Az utolsó ülés	85	320
A Ház pénztáránál	87	323
A »tekintetes urak« öröme	88	324
A kezdet kezdete	89	324
A menték kiállítás	94	326
Az elnökválasztás	96	328
A t. Házból (febr. 28.)	99	330
A t. Házból (márc. 9.)	100	333
Két új képviselő	102	335

A mai ülés (márc. 11.)	106	338
A mai ülés (márc. 12.)	107	341
A mai ülés (márc. 15.)	110	343
A mai ülés (márc. 17.)	112	346
Nyílt és zárt ülés	110	340
A mai ülés (márc. 22.)	121	355
Az államtitkár	123	357
Egy jelenet	126	358
A t. Házból (ápr. 3.)	130	359
A mai ülés (ápr. 10.)	132	364
A t. házból (ápr. 22.)	135	367
A mai ülés (ápr. 23.)	139	370
A t. Házból (ápr. 24.)	141	373
A t. Házból (ápr. 27.)	144	375
A mai ülés (máj. 1.)	149	380
A whipp	151	382
A Ház és környéke	155	384
A t. Házból (máj. 11.)	158	386
A mai ülés (máj. 15.)	160	387
Tisza István	162	388
A szépek	164	389
Az ív	168	390
A többség	171	401
A mai ülés (júl. 12.)	177	403
A Ház képe	179	407
Országgyűlés (okt. 2.)	181	410
A t. Házból (okt. 19.)	183	411
A t. Házból (okt. 20.)	187	417
Országgyűlés (okt. 21.)	190	420
A t. Házból (okt. 23.)	193	424
A delegáció	195	428
A válság	198	430
Válság a Házban	203	438
A klubban	205	442
Az epilóg	208	444
A főrendiházban	210	447
Wekerle Sándor	212	447
A t. Házból (nov. 22.)	214	448
A t. Házból (nov. 24.)	218	451
Országgyűlés (nov. 25.)	221	457
A mai ülés (nov. 26.)	224	461
A mai ülés (nov. 29.)	226	465
A t. Házból (dec. 1.)	228	470
Új ülészak	233	474
Országgyűlés (dec. 14.)	235	476
Országgyűlés (dec. 15.)	237	478
A t. Házból (dec. 16.)	239	480
A mai ülés (dec. 17.)	244	483

Országgyűlés (dec. 20.)	248	487
[Képviselőházi felszólalás és viszontválasz]	249	488
A t. Házból (dec. 21.)	251	491

JEGYZETEK

Rövidítések	258
Bevezetés a jegyzetekhez	259
Életrajzi jegyzetek és névmutató	494
A képmelléletekről	525

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat főigazgatója

A szerkesztésért felelős: Nagy Tiborné — Műszaki szerkesztő: Kics Zsuzsa

A kötéstartv Csillag Vera munkája

Terjedelem: 33 (A/5) iv + 8 oldal melléklet

88.16702 Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat, Budapest — Felelős vezető: Hazai György

